T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

MİLLÎ MÜCADELE'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

Doktora Tezi

Gökhan TUNÇ

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

MİLLÎ MÜCADELE'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

Doktora Tezi

Gökhan TUNÇ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MİLLÎ MÜCADELE'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
.....
İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER……I

ÖNSÖZ……..III

KISALTMALAR……...X

GİRİŞ……...1

MİLLÎ MÜCADELE'NİN TARİHSEL SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ……..1

BİRİNCİ BÖLÜM……. ……131

1. ROMANLARIN KURGUSAL ÖZELLİKLERİ…….131

A) Anlatıcı Tipleri……131

a) Özne Anlatıcı……132

b) Gözlemci Anlatıcı…….143

2. KONULAR……..175

A) Bireysel Konular…….178

a) Aşk……178

B) Toplumsal-Ekonomik ve Siyasi Konular……..210

a) Aile……210

b) Emperyalist İşgalcilerin Türklere Yaptıkları İşkenceler……...231

c) Ekonomik Emperyalizm: Sömürgecilik……....256

d) Siyasi Emperyalizm: Mandacılık……..272

e) Aydın - Halk Çatışması…….286

f) Siyasi Koşullar……..316

C) Millî Konular……...361

a) Millî Mücadele'nin Çıkış Koşulları……..361

b) Askerlik……379

c) Vatan……410

3. KİŞİLER KADROSU……429

A) Merkezî Kişiler……429

B) Tipler……440

a) İşgalciler (Dış Unsurlar)……...440

b) Millî Mücadele'ye Taraftar Olanlar……..473

c) Millî Mücadele'ye Karşı Olanlar……..514

4. KURGULAMA TEKNİĞİ……548

A) Olayın Başlatılışı……548

B) Arayış Yolculuğu Kalıbı……553

C) Hâl Değişimi Kalıbı……560

D) Gerilim Unsurları……....567

E) Ana Düğüm……..577

İKİNCİ BÖLÜM……583

MİLLÎ MÜCADELE SÜRECİNE YAKLAŞIM TARZI FARKLILIKLARI.....583

SONUÇ……619

KAYNAKÇA……...626

ÖZET……...644

ABSTRACT……646

ÖNSÖZ

İşgal altındaki Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu olumsuz şartlardan kurtulup Türkiye Cumhuriyeti olarak değişen bir yönetim şekli ve ideoloji ile toplumsal ve siyasi alanda varlık kazanmasını Anadolu merkezli gerçekleştirilen Millî Mücadele Savaşı'na borçludur. Millî Mücadele Savaşı, bu anlamda, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişin temel belirleyicisi olma özelliğine sahiptir. Ayrıca, Millî Mücadele'yi başlatan ve yürüten ekibin daha sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin karar verici mevkiinde bulunması, birçok kişi için Millî Mücadele'nin bir başlangıç olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve yönetici kesimin belirlenmesini sağlayan Millî Mücadele'nin bu önemi, hakkında birçok tarih araştırmasının yapılması sonucunu doğurur. Tarih araştırmalarının yanı sıra Millî Mücadele'yi doğrudan ya da dolaylı olarak konu edinen iki yüzü aşkın roman yazılır. Ancak Millî Mücadele konulu romanların sayısının çokluğu ile koşut olmayacak bir şekilde bu konuda az sayıda akademik çalışmanın yapılmış olması dikkat çekicidir. Bu çerçevede yapılan belli başlı araştırmalar şöyle değerlendirilebilir:

Millî Mücadele'yi bir kitap kapsamında inceleme konusu yapan ilk çalışma Aytekin Yakar'ın *Türk Romanında Millî Mücadele* adlı çalışmasıdır. Yakar, çalışmasında, incelediği sınırlı sayıda romanın tarihsel gerçekliği ne ölçüde yansıttığı ya da yansıtıp yansıtmadığı sorusuna bir cevap aramaya çalışmıştır. Yakar'ın şu sözleri bahsedilen düşünceyi somutlaması bakımından önemlidir: "Millî Mücadele'yi muhtelif tespitler hâlinde ve panoramik bir açıdan veren Kalpaklılar'la Doludizgin

bu tespitlerinde mücadeleyi yapan sosyal bünyeyi gerçeklere aykırı düşmeyen bir değerlendirmeyle fakat ancak, panoramik görüş açısının verdiği imkânlar ölçüsünde yansıtabilmiştir." (Yakar, 1973: 112).

Ahmet Kıymaz'ın *(1918-1928 Arası) Romanda Millî Mücadele* adlı kitabı, isminden de anlaşılacağı gibi 1918 ile 1928 yılları arasında Millî Mücadele'yi konu edinen romanlar hakkında yapılan bir araştırmadır. Kitabını temel olarak iki bölüme ayıran Kıymaz, ilk bölümde "Romanlarda Millî Mücadele Kahramanları"; ikinci bölümde ise "Değişik Yönleriyle Millî Mücadele'nin Romanlara Yansıması"nı inceler. İlk bölümde, romandaki kişileri, "Millî Mücadele Taraftarları" ve "Millî Mücadele Aleyhtarları" olarak iki bölümde tartışır. Belirlenen dönemde Millî Mücadele'yi konu edinen romanlardaki merkezî kişilerin, tarihî kişilerle ne kadar uyup uymadığını araştıran Kıymaz, yazarların merkezî kişilerini idealize ettiği ve gerçekten uzak anlattığı yargısına varır. Kıymaz'ın Millî Mücadele konulu romanlarda anlatılan olaylarla tarihsel gerçekliği karşılaştırma çabası, kitabın ikinci bölümü olan "Değişik Yönleriyle Millî Mücadele'nin Romanlara Yansıması"nda da kendini hissettirir. Söz konusu romanlarda anlatılan mitingler, isyanlar ve savaşları tarihî belgelerle karşılaştırarak veren Kıymaz, romanlarda anlatılan olayların tarihsel gerçekliğe ne kadar yakın olduğu sorusuna cevap arar. Gerek on yıllık bir süredeki romanları incelemesi gerekse romanların daha çok tarihsel gerçeklikle olan ilişkisini irdelemesi yönünden değişik bir bakış açısına sahip olması nedeniyle bahsedilen çalışma, bu tezde belirlenen amaçlardan farklı nitelik göstermektedir. Bu tezde, tarihsel bir sınır koymadan, farklı ideolojilerdeki yazarların Millî Mücadele'ye bakış açıları tartışılacak ve romanlar, roman inceleme yöntemine göre değerlendirilecektir.

Canan Sevinç, *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Romanında Anadolu* adlı tez çalışmasında, Cumhuriyet'in kurulduğu tarihten Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüne kadar olan dönemde, Millî Mücadele ile ilgili yazılmış romanları konu edinmektedir. Söz konusu dönemdeki romanları içerik açıdan değerlendiren Sevinç, incelediği romanların hakim ideoloji ile yazıldığı sonucuna varır. Sevinç, çalışmasını on beş yıllık bir zaman diliminde yazılan romanlarla sınırlandırır ve daha çok içerik çözümlemesi yapar.

Türk Dili dergisinin "Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı", Millî Mücadele konusunda yazılan müstakil yazıları bir araya getirmesi açısından önemlidir. Bu yazılardan bazıları romancıların Millî Mücadele'yle ilgili düşünceleri konusunda yazılmışken, bazılarıysa bir ya da iki romanda Millî Mücadele'nin nasıl ele alındığını sorgularlar. Sözü edilen dergide, ayrıca Millî Mücadele hakkında yazılan romanlardan parçalar da verilmiştir. Dergideki yazıların sistematik bir bütünlükten uzak olması, Millî Mücadele konusunda yazılmış romanlar hakkında genel bir tez ileri sürülebilmesine imkân vermemektedir.

Mürşit Balabanlılar'ın yayına hazırladığı *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı* adlı kitap, benzer bir niteliğe sahiptir. Kitapta, genel bir değerlendirmenin ardından, on altı romancının Millî Mücadele ile ilgili yazdıkları romanlar, farklı araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Farklı araştırmacıların müstakil yazılarından oluşan söz konusu kitap, Millî Mücadele konusunda bütünlüklü akademik bir bakış açısı geliştirmez.

Bu tezde, bahsedilen çalışmalardan farklı olarak, tarih sınırı konulmayarak farklı ideolojilere sahip yazarların Millî Mücadele'ye nasıl baktıkları konusu sorunsallaştırılacaktır. Seçilen romanların tarihi konusunda sınırlandırılmaya

gidilmemesi, bu konuda farklı dönemlerde ve farklı ideolojilerle yazılmış romanlar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu şekilde Millî Mücadele'yi ele alan romanlar konusunda genel bir değerlendirilmede bulunabilmesi olanağını sağlar. Romanların seçilmesinde ise, yazarlarının Türk edebiyatında taşıdıkları önem, farklı ideolojiye mensup yazarlar tarafından kaleme alınmış olması, yazılış tarihlerinin farklı olması gibi etkenler belirleyici olmuştur. Seçilen romanlar, ideolojik içeriklerine göre şöyle sıralanabilir:

1) İLK DÖNEM (ATATÜRK DÖNEMİ) KEMALİST YAZARLAR

Halide Edip Adıvar	*Ateşten Gömlek*	(i.b.1922)
Halide Edip Adıvar	*Vurun Kahpeye*	(i.b.1926)
Reşat Nuri Güntekin	*Yeşil Gece*	(i.b.1928)
Yakup K. Karaosmanoğlu	*Sodom ve Gomore*	(i.b.1928)
Yakup K. Karaosmanoğlu	*Yaban*	(i.b.1932)

2) SON DÖNEM KEMALİST YAZARLAR

İlhan Selçuk	*Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*	(i.b.1975)
Hıfzı Topuz	*Milli Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*	(i.b.2002)
Attila İlhan	*Allah'ın Süngüleri-Reis Paşa*	(i.b.2002)
Turgut Özakman	*Şu Çılgın Türkler*	(i.b.2005)

3) MARKSİST YAZARLAR

Samim Kocagöz	*Doludizgin*	(i.b.1963)
Kemal Tahir	*Yorgun Savaşçı*	(i.b.1965)

Hasan İzzet Dinamo	*Kutsal İsyan*	(i.b.1967)
Erol Toy	*Toprak Acıkınca*	(i.b.1968)
Talip Apaydın	*Toz Duman İçinde*	(i.b.1974)
Hasan İzzet Dinamo	*Anadolu'da bir Yunan Askeri*	(i.b.1988)

4) POPÜLER YAZARLAR

Burhan Cahit (Morkaya)	*İzmir'in Romanı*	(i.b.1931)
Oğuz Özdeş	*Dağ Başını Duman Almış*	(i.b.1960)
Fikret Arıt	*Hep Bu Topaklar İçin*	(i.b.1961)
Ethem İzzet Benice	*Adsız Şehit*	(i.b.1964)
Recai Sanay	*Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede*	(i.b.1969)

5) MİLLİYETÇİ YAZARLAR

Tarık Buğra	*Küçük Ağa*	(i.b.1964)
İskender Ohri	*Aşktan da Yüce*	(i.b.1971)
Ahmet Hamdi Tanpınar	*Sahnenin Dışındakiler*	(i.b.1973)
Sevinç Çokum	*Ağustos Başağı*	(i.b.1989)

6) İSLAMCI YAZARLAR

Erkan Kavaklı	*Gülü Koklayamadım*	(i.b.1988)
Hüseyin Karatay	*Çalınan Savaş*	(i.b.1991)

Farklı ideolojilere mensup yazarların seçilmesi ile Millî Mücadele'nin bu yazarlar tarafından değişik içeriklere büründürülüp büründürülmediği, bir başka ifadeyle her yazarın kendi ideolojisi doğrultusunda, Millî Mücadele'yi dönüştürüp dönüştürmediği sorusuna cevap aranacaktır. Öte yandan romanların farklı zaman dilimlerinden seçilmesi ile Millî Mücadele algısının zaman içinde değişip değişmediği tartışılabilecektir.

Bu tez, giriş, romanların incelendiği bölüm, sonuç, kaynakça ve özetten oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Millî Mücadele konusunu ele alan romanların daha iyi irdelenebilmesi için Millî Mücadele'nin tarihsel çerçevesinin çizilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle romancılar tarafından kitaplarına konu edinilen tarihsel malzemenin tarih araştırmacıları tarafından nasıl anlatıldığı ortaya konulmak istenmektedir. Bu şekilde, romancıların yeniden bir Millî Mücadele tarihi inşa edip etmedikleri sorusu daha rahat cevaplanabilecektir. Millî Mücadele konusunda yazılan romanlar, "Romanların Kurgusal Özellikleri" adlı bölüm başlığının altında tartışılacaktır. Bu üst başlığın altında ise, romanların anlatı tipleri, ele alınan konular, kurgu tekniği konu edinilecektir. Bu şekilde Millî Mücadele'yi ele alan romanların, roman sanatı bakımından özellikleri belirlenmeye çalışılacak ve romanların birbirleriyle hem içerik hem de biçimsel açıdan karşılaştırılması için gerekli olguların tespitine çalışılacaktır.

Sonuç bölümü ise "Millî Mücadele Sürecine Yaklaşım Tarzı Farklılıkları" adını taşımaktadır. Bu başlık altında, yazarların ideolojilerinin romanlarda Millî Mücadele'ye bakışlarını nasıl etkilediği veya etkileyip etkilemediği sorunsallaştırılacaktır. Bu bağlamda söz konusu romanda temel olarak romanların karşılaştırılması amacı güdülecektir.

Gerek bu tezin hazırlanması sürecinde gerekse yetişmemde katkılarından dolayı birçok kişinin adını anmam lazım. Lisans eğitime başladığım tarihten itibaren desteklerini sürekli yanımda hissettiğim, beni yeni edebiyata yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Nurullah Çetin'e, çalışmak istediği konulardan birini güvenerek bana verdiği ve tezin her aşamasında yardımlarda bulunduğu için teşekkür etmem gerekiyor. Bilimsel sınırlar içerisinde özgürce düşünmem, yeni kuramsal görüşleri uygulamam konusunda beni sürekli teşvik eden, derslerde özgür bir tartışma ortamı yaratan ve tek ölçüsü akademik yeterlilik olan Doç. Dr. Nihayet Arslan'a her zaman minnettar kalacağım. Lisans eğitimimde şiirlerini ve yazılarını yakından takip ettiğim Türkiye'nin en önemli şair ve kültür adamlarından biri olan Hilmi Yavuz'un yüksek lisans sürecinde öğrencisi olmak benim için çok büyük bir şanstı. Onunla birlikte çalışma olanağı bulmam, entelektüel ilgi alanımı geliştirmesinin yanı sıra analitik düşünme konusunda bana çok büyük katkı sağladı. Bu çalışmaya katkılarından dolayı ona minnettarım. Yüksek Lisans tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Laurent Mignon'a, her zaman nezaket dolu tavırlarla beni desteklediği, sorduğu ve sordurduğu sorularla zihnimde yeni ufuklar açtığı ve örnek bir hoca olduğu için teşekkür ederim. Her zaman desteğini hissettiğim Prof. Dr. Ramazan Kaplan'ı da burada anmam gerekir. Tez izleme komitemde bulunan Doç. Dr. Nesrin Karaca'ya tezime yaptığı katkılar; Murat Gülbetekin'e, orta öğretimimden itibaren hem bir hoca hem de bir dost olarak yanımda bulunduğu ve destek olduğu; Yrd. Doç. Dr. Elif Süreyya Aksoy, Dr. Mehmet Gürbüz, Dr. Serkan Gül, Ferhat Bayat ve Cafer Yıldırım'a tezimi dinledikleri ve katkıda bulundukları; anneme, ablalarıma ve yeğenlerime, varlıklarıyla hayatı çok daha güzel bir hâle getirdikleri için teşekkür ederim.

KISALTMALAR

Age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

agy. : Adı geçen yayın

Ank. : Ankara

bk. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

i.b. : İlk baskı

İst. : İstanbul

S. : Sayı

s. : Sayfa

vb. : vebenzeri

vs. : vesaire

Yay. : Yayın

MİLLÎ MÜCADELE'NİN TARİHSEL SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ

Birinci Dünya Savaşı'ndan Önceki Siyasi Durum

Millî Mücadele sürecini iyi anlamak için, her şeyden önce öncülü olan I. Dünya Savaşı'nı incelemek gerekir. Tarihteki olayların neden sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilme prensibinin de ötesinde, Türk milletinin Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte kendi topraklarında Batılı Devletleri bulması ve bu işgali ortadan kaldırmak için mücadele etmesiyle Millî Mücadele'nin oluşması, Birinci Dünya Savaşı ve öncesi siyasi şartların gözden geçirilmesini gerekli kılar. Hatta Birinci Dünya Savaşı'ndan da önce Osmanlı Devleti'nin parçalanıp dağılmasını içeren ve kısaca "Şark Sorunu" adı verilen bir proje, birkaç asırdır Batı devletlerinin gündemindedir. Bazı araştırmacılar Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na katılmasa dahi "düvel-i muazzama" adı verilen Batı ülkelerinin Osmanlı'yı savaşa çekeceği yönünde bir görüş ileri sürerler (Özsoy, 2007: 17). Bu düşünceyi somutlamak için kanıt olarak ileri sürülen durumlardan biri, İngiliz Savunma Bakanlığı'nın Birinci Dünya Savaşı'nın fitilinin ateşlenmesinden yaklaşık altı hafta önce, Osmanlı toprağı olan Abadan ve Basra'nın işgali için emir vermesidir. Bu demektir ki Goeben ve Breslau adındaki o ünlü iki gemi Karadeniz'e açılmamış ve Rusya'nın önemli liman kentlerini bombalamamış olsa bile Osmanlı Devleti, Abadan ve Basra'nın işgalinden doğacak problem neticesinde yine de birilerine harp ilan etmek mecburiyetinde

kalacak ve kendisini savaşın içinde bulacaktır (Özsoy, 2007: 14). Burada önemli olan Osmanlı Devleti'nin savaşa kendi isteği ile katılmasa dahi savaşa çekileceği düşüncesinden çok, Batı devletlerin Osmanlı Devleti'ni dağıtmaya ve ortadan kaldırmaya yönelik düşünceleridir. Bu bağlamda, İngiltere Başbakanı Asquith'in 9 Kasım 1914'te İngiliz Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada "Osmanlı Devleti ortadan kaldırılacaktır" ifadeleri, söz konusu duruma örnek olarak gösterilebilir (Belen, 1983: 3). Daha da önemlisi, Osmanlı Devleti'nin ittifak tekliflerine İngiltere ve Fransa'nın hayır cevabı vermelerdir. Osmanlı Devleti, ilk olarak İngiltere'ye ittifak yapma önerisini götürür. Maliye Nazırı Cavit Bey, 1911 Ekim'inde İngiltere Bahriye Bakanı Winston Churchill'e bir mektup yazarak Osmanlı Devleti'yle İngiltere arasında bir ittifak yapılmasını teklif etmişse de Churchill, "Şimdilik yeni bir siyasi bağlar altına giremeyiz" diyerek Osmanlı Devleti'nin ortaklık teklifini reddeder (Armaoğlu, 1983: 86). Osmanlı Hükûmeti, 1914 yılının Temmuz'unda Fransa'ya ittifak teklifi götürmüş ve buna da hayır cevabı almıştır. Fransızlar, Rusya razı olmadıkça Osmanlı Devleti'yle ittifakın mümkün olmayacağını dile getirmişlerdir (Özsoy, 2007: 14). İttifak teklifinin reddedilmesi, Batılı devletlerin Osmanlı topraklarında gözü olduğu şeklinde yorumlanır. Bu devletler içinde en büyüğü kabul edilen İngiltere, Osmanlı Devleti'nin yok edilmesiyle en temel olarak Yakındoğu'da mümkün olan en yüksek düzeyde İngiliz üstünlüğünü kurmak amacındadır. Fransa ise Osmanlı topraklarından Suriye, Kilikya, Lübnan ve Filistin'in peşindedir. Nitekim her iki ülke, 1916 yılında Osmanlı Devleti'yle ilgili planları için Sykes-Picot Antlaşması yaparlar. Rusya, uzun zamandır –İngiltere'nin muhalefetine rağmen- İstanbul ve Boğazları elde etme arzusundadır (Uçarol, 1995: 460). Bir diğer İtilaf devleti İtalya'nın gözü ise Akdeniz sahillerindedir. Ayrıca

Avusturya'nın hâkimiyeti altında kalan İtalya topraklarını yeniden ele geçirmek ister (Uçarol, 1995: 460). Saint Jean Maurienne Antlaşması'yla bu ideallerini gerçekleştirme yolunda çaba sarf eder. Daha sonra daha ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi başta İngiltere olmak üzere İtilaf devletlerinin Osmanlı azınlıklarından olan Rum ve Ermeni toplumunu ayaklandırma çabaları, Osmanlı Devleti'nin gücünü azaltma ve onu dağıtma amacını içerir.

Batı devletlerinin Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerindeki söz konusu emelleri, aslında büyük bir stratejik dengenin içinden daha iyi anlamlandırılabilir. Avrupa'daki güçler dengesi, 1815 Viyana Kongresi ve özellikle de 1870 Sedan Savaşı ile büyük ölçüde değişmiştir. Söz konusu savaşla Almanya ve İtalya birliklerini kurmuş ve "düvel-i muazzama"da etkin devletler olmaya başlamışlardır. Özellikle Almanya'nın İngiltere, Rusya ve Fransa'nın hâkim oldukları yerleri tehdit etmesi, farklı blokların ve güçler dengesinin oluşmasına neden olmuştur. Sömürge bulmada, denizlerde hâkim olmada ve silahlanmada büyük bir yarış başlamıştır (Uçarol, 1995: 459). Almanya'nın hızla büyümesi, diğer ülkeleri kaygılandırmıştır. Almanya hem ekonomik hem askerî hem de siyasi olarak büyük bir atılım yapmıştır. Ürettiği kaliteli, ucuz ve bol malla İngiltere gibi sanayi ülkelerini kaygılandırmaya başlamıştır. Ayrıca, ekonomik çıkarlarını korumak için güçlü bir ordu ve donanma oluşturmuştur. Almanya'nın Güneydoğu Avrupa ve Ön Asya'yı nüfuzu altına alması ve böylelikle Rusya'nın Pan-İslavist politikalarına set çekmesiyle Rusya'nın; Hindistan'a giden karayolunu tutmasıyla da İngiltere'nin düşmanlığını kazanır (Üçok, 1967: 286). Almanya özellikle Doğu'ya doğru yönelerek genişleme amacındadır (Üçok, 1967: 287).

Sözü edilen devletler, nüfuz kazanma yarışını Osmanlı Devleti üzerinde de sürdürürler. Osmanlı Devleti de bu konuda denge politikasıyla ayakta kalmaya çalışır. Örneğin, Balkan Savaşları sırasında ağır bir yenilgi alan Osmanlı Devleti, askerî teşkilatının düzenlenmesi ve kuvvetlendirilmesi konusunda yeni birtakım kararlar alma zorunluluğu hisseder. Osmanlı Devleti, hem pazarlık amacıyla hem de denge politikası gereği, donanmanın ıslahını İngilizlere, jandarmanın ıslahını İtalyanlara, maliye ve gümrüklerin düzenlenmesini Fransız uzmanlara, kara ordusunun düzenlenmesi işini de Almanlara verir (Özsoy, 2007: 11-13). Batı ülkelerinin Osmanlı Devleti'nde nüfuz kazanma mücadeleleri, Osmanlı ordusundaki komutan atamalarına da yansır. Örneğin İstanbul'da bulunan ve Osmanlı Hükûmeti'nde etkili bir konuma sahip olan Alman elçisi Wangenheim, Alman ordusunun ne kadar güçlü olduğunu söyleyerek Osmanlı kara ordusunun ıslahının ancak Alman subaylar tarafından gerçekleştirilebileceği konusunda Osmanlı Hükûmeti'ni ikna eder. Nitekim çok geçmeden bir Alman askerî heyeti 1913 yılının sonlarında İstanbul'a gelir. Heyetin başında bulunan General Liman von Sanders rütbesi dolayısıyla İstanbul'daki Birinci Kolordu Komutanlığına tayin edilir. Böyle bir kararla bir Alman generaline Türk ordusunda fiilen bir komutanlık görevinin verilmesi Rusları çok telaşlandırır. Ruslar derhal bir Rus generalinin de Türk ordusunda önemli bir göreve getirilmesini isterler. Bu konuda Fransa da Rusya'yı destekler. Olayların bu kadar büyümesi neticesinde Osmanlı Hükûmeti 1914 yılında Liman von Sanders'i kolordu komutanlığından alarak ordu müfettişliğine atar (Sander, 1998: 325-326; Özsoy, 2007: 12-13). Almanya ve Rusya arasındaki bu nüfuz kazanma mücadelesi gittikçe daha da derinleşir. Rusya, Balkanlardaki Sırbistan, Yunanistan ve Romanya arasında bir "Balkan Ligi" kurma çabasına

yönelirken, Almanya da Avusturya'yı kendi yanına çekmeye çalışır (Özsoy, 2007: 12-13). Bahsedilen İngiltere, Almanya, Rusya, Fransa, İtalya ve onların yanına çekmeye çalıştığı ülkeler arasındaki gerilim, Birinci Dünya Savaşı'nı tetikleyen bir unsur olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması

Avrupa devletlerinin çıkar savaşları iki farklı bloğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her ne kadar kendi aralarında çıkar anlaşmazlığı olsa da özellikle Almanya'nın gittikçe büyümesinin karşısında İngiltere, Fransa ve Rusya üçlü blok oluşturmuştur. Buna karşılık Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya üçlü İtilafı oluşturmuştur. Bu iki farklı blok arasında yaşanan gerginlikler, 28 Haziran 1914 tarihinde Saray-Bosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı Arşidük Fransua Ferdinand'ın Princip adlı Sırp asıllı öğrenci tarafından öldürülmesi üzerine iyice artar. Olayların bu kadar hızlı gelişmesinde 1908 Bosna Hersek buhranından beri gittikçe gerginleşen Sırbistan-Avusturya münasebetleri başlıca rolü oynar. Avusturya önce Almanya'nın arkasında olduğunu bilmek ister. Almanya, çıkacak herhangi bir savaşta arkasında olduğunu bildirir. Çünkü Rusya'nın Balkanlardaki faaliyetleri Avusturya-Macaristan ile Almanya'yı, bu devletin karşısında yer almaya itmiştir. Bu destek üzerine Avusturya, Sırbistan'a en geç kırk sekiz saat içinde cevaplandırması için çok sert bir ültimatom verir. Öte yandan Bu ikili karşısında ise Sırbistan'la Rusya yer alır. Avusturya-Macaristan'ın arkasında yer alan Almanya'ya karşılık, Rusya da Fransa'ya destek verir. Bunun üzerine Sırbistan Avusturya'nın ültimatomlarından bir kısmını reddeder, kabul ettiklerini ise kaçamaklı bir kabule

bağlar. Böylelikle Avusturya-Macaristan, Sırbistan'la diplomatik ilişkilerini keser ve 28 Temmuz'da Belgrat'ı bombardıman altına alır (Armaoğlu, 1983: 103). Bu savaş üzerine önce Rusya birtakım birliklerini seferberlik durumuna getirir. Bunun üzerine Almanya, Avusturya-Macaristan'ın zayıflamasını kendisine bir tehdit olarak algılar ve seferberlik ilan eder. Rusya ise Avusturya ve Almanya'ya karşı ordularını savaş durumuna geçirir. Almanya, Rusya'nın sözü edilen tavrı üzerine Rusya'ya, seferberlik ilan eden bir başka ülke olan Fransa'ya ve topraklarını kullanmasına izin vermeyen Belçika'ya savaş açar. Almanya'nın Belçika'ya savaş açması üzerine İngiltere de 4 Ağustos 1914 Almanya'ya savaş açar. Son olarak Japonya, Almanya'ya bir nota verir ve bu notanın kabul edilmemesi nedeniyle Almanya'ya 23 Ağustos 1914'te savaş açar (Armaoğlu, 1983: 103-105).

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

Osmanlı Devleti Balkan Savaşlarındaki yenilginin etkisi ile ordu ve donanmasını ıslah ederken daha önce de bahsedildiği gibi, iki bloğa ayrılmış olan Avrupa devletleri arasında kendisine yer edinmeye çalışır (Armaoğlu, 1983: 107). Fakat bu girişimde Avrupalı devletlerin tavrı nedeniyle çok başarılı olduğu söylenemez. Sadrazam Sait Halim Paşa, Osmanlı Devleti'nin siyasi yalnızlığı konusunda şunları söyler: "Üçlü İtilâf, ta Güney Amerika hükûmetlerine varıncaya kadar her tarafta kendine müttefikler arıyor; yirmi beş, otuz seneden beri Almanya'nın müttefiki olan İtalya'yı, yine Avusturya-Macaristan ile anlaşma imzalamış olan Romanya'yı kendi tarafına çekmek için mümkün olan her şeyi yapıyor, hiçbir fedakârlıktan çekinmiyordu. Fakat, bütün bunların yanında,

Türkiye'yi ittifak dairesine sokmak için herhangi bir teşebbüste bile bulunmamıştı. Hatta bu hususta bir arzu dahi göstermedi. Aksine, İtilâf Devletleri, bu cihanşümûl muhârebenin, Türkiye ile olan derin ve hayatî alâkasını, Türkiye'den saklamak ve bizi cereyan eden hadiselerin dışında tutup, yalnız ve çaresiz bırakabilmek için lâzım gelen her şeyi yaptılar" (Halim Paşa, 1991: 293). Bu durumu, tarihçiler gibi Sait Halim Paşa da, Avrupa Devletleri'nin kendi aralarında Osmanlı Devleti'ni paylaşmış olduğu şeklinde yorumlar. İngiliz ve Fransızların, Rusya'yı Almanya'ya karşı savaşa sokabilmek için aralarında İstanbul'un da bulunduğu birçok beldeyi Rusya'ya vermeyi taahhüt ettiği söylenir (Okyar, 1980: 215). Sözü edilen tedirginlikle Osmanlı Devleti bu iki bloktan birine katılmak için girişimlerde bulunur. Osmanlı Devleti sırasıyla İngiltere, Bulgaristan ve Fransa'ya ittifak teklifinde bulunur; fakat bu teklifler üç devletçe de farklı şekillerde reddedilir (Armaoğlu, 1983: 197-109). Daha sonra Osmanlı Devleti, Avusturya'nın da önerisiyle 2 Ağustos 1914'te bir İttifak Antlaşması imzalar (Armaoğlu, 1983: 108; Aydemir, 1976: 412). Osmanlı Devleti, bahsedilen antlaşmaya rağmen, savaşa müdahil olma zorunluluğunun olmadığını düşünür ve tarafsızlığını ilan eder. Öte yandan yaptığı hazırlıkları ise, ihtiyati bir tedbir olarak gösterir (Ünal, 1977: 439). Osmanlı Devleti'ni müttefik olarak kabul etmeyen İtilaf Devletleri, onun tarafsız olması için çabalarlar. İtilaf devletleri, Osmanlı Devleti'nin tarafsız olmasıyla Boğazlardan Rusya'ya serbestçe yardım gönderebileceklerini düşünürler. Osmanlı Devleti tarafsız kalma koşuluna karşılık kapitülasyonların kaldırılması, Ege adalarının geri verilmesi ve Mısır sorununun halledilmesi gibi konularda her ne kadar birtakım şartlar öne sürse de, İtilaf devletleri sözü edilen konularda herhangi bir tavizde bulunmayı reddederler. İtilaf devletlerinin sözü edilen tavrı, Osmanlı Devleti'ni Almanya'nın bulunduğu İttifak devletlerine

yakınlaştırır. Bu yakınlaşma, zorunluluk düşüncesinin yanı sıra Almanya'nın savaşı kazanabileceği inancıyla da ilgilidir. Osmanlı'nın, Almanya'nın safında yer alma durumu, iki Alman savaş gemisinin Boğaz'a sığınması ile daha da belirginleşir. Sözü edilen olay şöyle gerçekleşir: Akdeniz'de bulunan iki Alman zırhlısı olan Goeben ve Breslau, 11 Ağustos 1914'te Çanakkale Boğazı'nı geçerek Marmara Denizi'ne gelir. Osmanlı Devleti, tarafsız bir devlet olarak bu iki gemiyi silahsızlandırması ve personelini de gözaltına alması gerekirken tam tersine hem Almanlara daha çok yaklaşmak hem de kamuoyunu Almanlarla ilişki düşüncesine daha çok yakınlaştırmak için iki gemiyi satın alır. Satın alınan bu gemilere Türk bayrağı çekilir, tayfalarına fes giydirilir ve Goeben'e, Yavuz; Breslau'ya, Midilli ismini verir (Uçarol, 1995: 465). Bütün bu olaylar, bir oldubittiden çok Osmanlı Devleti'nin Rus donanmasının Karadeniz'deki üstünlüğüne ve Boğazlara yönelik harekete geçebilme ihtimaline karşılık Almanya ile aldığı bir karar olarak yorumlanabilir.

Almanya ve Avusturya'nın Osmanlı'yı kendi yanlarında savaşa çekmeye çalışma konusunda bir hayli gayret sarf ettikleri görülür. Çünkü bu şekilde Rusya ile yaptığı savaşın ağırlığını Osmanlı sınırlarına kaydırmak isterler. Ayrıca Osmanlı'nın savaşa girmesiyle Boğazlar kapatılacak ve bu şekilde Rusya ile İtilaf devlerinin ilişkisi kesilecektir. Almanya, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle savaşı kısa sürede bitireceğine ilişkin bir inanç taşır, bunun nedeni, Osmanlı Padişahının aynı zamanda halife oluşu ve Müslümanlar üzerinde büyük tesirinin olabileceğidir. Bu yolda Rusya ve İngiltere içindeki Müslümanlar ayaklandırılacak ve buralarda kargaşa çıkarılarak bu ülkelerin savaşı erken bitirmeleri sağlanacaktır (Özsoy, 2007: 16). Öte yandan Osmanlı Devleti, gerek seferberlik sürecini tamamlayamaması gerekse Almanya ile doğrudan sınırı olmaması nedeniyle savaşa katılma konusunda çok

istekli davranmaz. Osmanlı Devleti, sınır bütünlüğünü sağlamak için önce Bulgaristan'la bir anlaşma yapar. Daha sonra her ne kadar Romanya ile anlaşma sağlanmaya çalışılsa da, Romanya, Bulgaristan'ın savaşa dâhil olması durumunda tarafsız kalacağı konusunda bir garanti vermez. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'la yaptığı anlaşma geçerliliğini yitirir (Uçarol, 1995: 466). Fransa'yı kısa sürede yenebileceğini düşünen Almanya'nın Marne savaşında yenilmesi ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Galiçya'ya yaptığı saldırıda bozguna uğraması sonucunda İttifak devletlerinin Osmanlı'yı savaşa çekme konusunda daha çok baskı yaptıkları görülür. Çünkü bu plana göre, Osmanlı'nın savaşa girmesiyle savaş daha geniş bir alana yayılacak ve İttifak devletleri daha çok rahatlayacaktır. Almanya, Osmanlı'nın savaşa girmemesi hâlinde 2 Ağustos 1914 tarihli anlaşmayı tek taraflı olarak geçersiz sayacağını, bu şekilde Osmanlı'nın kendisinden yardım alamayacağını bildirir. Osmanlı Devleti ise, mali durumunun kötü oluşunu savaşa katılmama nedeni olarak gösterir. Almanya, bu nedeni ortadan kaldırmak için Osmanlı'ya 250 milyon İngiliz lirası karşılığında yardım eder (Özsoy, 2007: 16). Ayrıca başta Harbiye Nazırı Enver Paşa olmak üzere devletin bazı üyeleri, Almanlarla birlikte savaşa girilmesi konusunda etkide bulunurlar. Bütün bunların sonucunda daha önce alınan gemiler (Midilli ve Yavuz), Enver Paşa'nın emriyle Alman Amiral Souchon komutasında 29 Ekim 1914'te Karadeniz'de Odesa, Sivastopol ve Novorosisk limanlarını bombalayarak Rus donanmasıyla savaşmışlardır (Kınross, 1990: 91). Söz konusu olay neticesinde, Osmanlı Devleti, fiilen savaşa katılmıştır. Rusya, İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne; 12 Kasım 1914'te ise Osmanlı Devleti resmen İngiltere, Rusya ve Fransa'ya savaş açar (Armaoğlu, 1983: 110).

Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler

Osmanlı'nın savaşa girmesi, Birinci Dünya Savaşı'nın cephelerini de doğrudan etkilemiştir. Onun savaşa girmesiyle Almanya, İtilaf devletleri tarafından kuşatılmaktan kurtulmuştur; çünkü Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumu, savaşın onun topraklarında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Her iki bloğun savaş planları Boğazlar, Çanakkale, Musul ve Kerkük üzerinde gerçekleşir. Örneğin İngiltere için Boğazlar çok büyük bir önem arz etmektedir. Boğazları alarak hem Rusya'ya yardımda bulunmak hem de Osmanlı'nın varlık alanını sonlandırmak istemektedir. İngiltere'nin bir diğer amacı ise, Musul petrolünü kontrol altına almaktır. İngiltere'nin bu coğrafyaya verdiği önemde Hindistan yolunun kontrolü de etkili olmaktadır. Bu bağlamda, Süveyş kanalının hâkimiyeti de hem İngiltere hem de Almanya için hayati bir işleve sahiptir. Hindistan yolunun kontrolünü elinde bulundurmaya çalışan İngiltere'nin karşısında, Süveyş Kanalı'nı eline geçirerek İngiltere'nin Hindistan hâkimiyetini ortadan kaldırmaya çalışan Almanya bulunur (Belen, 1964: 76). Almanya, diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin padişahının halife olması nedeniyle Müslümanlar üzerindeki (Sultan II. Abdülhamit Döneminde olduğu gibi) etkisinden yararlanmayı amaçlar. Almanya'nın planına göre Cihad-ı Mukaddes ilan edilerek Rusya, İngiltere ve Fransa'daki Müslümanlar ayaklandırılacak ve iç savaşla uğraşan bu devletler savaşı erken bitirmek zorunda kalacaktır. Bu gibi beklentilerle 23 Kasım 1914'te ilan edilen Cihad-ı Mukaddes hiçbir sonuç vermez. Müslüman Araplar, Osmanlı Devleti'nin yanında olmak bir yana İngiltere'nin

kışkırtmalarıyla Türklerin karşısında savaşmışlardır. Bu anlamda Türk askeri sadece İngilizlerle değil, Araplarla da savaşmak zorunda kalmıştır (Özsoy, 2007: 15).

Osmanlı Devleti'nin önce savaşa girdikten, ardından Cihad-ı Mukaddes ilan ettikten sonra İngiltere Irak, Arabistan ve Suriye-Filistin harekatına başlamıştır. İngiltere diğer taraftan da Fransa'yla birlikte Çanakkale'yi işgal etmeye çalışır. Osmanlı Devleti ise Kafkasya'da müttefiklerine yardım etme uğraşındadır.

Osmanlı'nın en zorlu cephelerinden biri olan Kafkasya Cephesi, 1Kasım 1914'te Rusların, Doğu Bayezit sınırlarını ihlali ile açılmıştır. Söz konusu tarihte Rusya hücuma geçerek Kuzey Anadolu'yu işgale kalkışsa da Türk ordusu bunu önler. Bu olayın ardından Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili Enver Paşa, emrindeki 189.562 kişilik bir orduyla Sarıkamış harekatını başlatır. 22 Aralık 1914'te hücuma geçilse de yolların kötülüğü, soğuk, açlık gibi nedenler yüzünden geri çekilmek zorunda kalmıştır. Türk ordusunun bu olayla güç kaybetmesini fırsat bilen Rus ordusu taarruza geçer. Sırasıyla Artvin, Van, Erzurum, Muş, Bitlis, Rize, Trabzon ve Erzincan'ı işgal ederler. Rusların daha sonraki amacı ise Diyarbakır'ı ve İskenderun'u ele geçirerek Akdeniz'e inmektir. Rusların en son kertedeki amacı ise, Doğu Anadolu ve Kilikya'yı da içine alan Rus egemenliğinde "Büyük Ermenistan"ı yaratmaktır. Bu cephedeki durum, 1917 yılının Aralık ayında Rus-Osmanlı anlaşmasıyla sona erer (Armaoğlu, 1983: 140-143).

Osmanlı Devleti, Kanal Cephesi'nde ise İngilizlere karşı savaşmıştır. Almanların da isteğiyle Osmanlı Devleti, Süveyş Kanalı'nı ve Mısır'ı almak için Bahriye Nazırı ve 4. ordu komutanı Cemal Paşa, 14 Ocak 1915'te Süveyş Kanalı'na harekat düzenler. Şubat 1915'te büyük güçlüklerle geldiği Kanal'ı geçmek için iki başarısız girişimde bulunur. İngilizlerse takviye kuvvetlerle Sina Yarımadası'nı ele

geçirip Suriye sınırına gelirler. 1917 yılında en büyük savaşlar Gazze'de gerçekleşir. İngilizler 1917 yılının Mart ve Nisan aylarında burayı işgal etmek için iki girişimde bulunursa da başarılı olamazlar. Ekim sonlarında ise 191.000 kişilik bir orduyla üçüncü kez taarruza geçerler. 40.000 Türk askeri on ay boyunca direnmeye çalışır, fakat İngilizler Kasım ayında Gazze'yi ele geçirirler. Aralık ayında ise İngilizler Kudüs'ü ele geçirirler (Armaoğlu, 1983: 112-118).

İngiltere, Gazze ve Kudüs'ün yanı sıra Basra'yı da almayı planlamaktadır. Bu yolda Irak cephesinde de savaş yürütür. Basra'nın Hindistan ve Mısır'ın ortasında bulunması ve zengin petrol yataklarına sahip olması, İngilizlerin bu bölgeye olan eğilimini artırmaktadır. Irak cephesiyle ayrıca Abadan'ın güvenlik altına alınması ve Kuzey'de Rusya'yla birleşilmesi amaçlanmaktadır. İngiltere söz konusu amaçlarını gerçekleştirmek için 1914 yılının Kasım ayında Hindistan'dan getirilen birliklerle Basra'yı kuşatır. Bağdat yakınlarına kadar gelen İngiliz askerlerini Türk ordusu geri püskürtür. İkinci kez Basra'ya asker çıkaran İngilizler 11 Mart 1917'de Bağdat'a girerler. Bu tarihten sonra savaş bitimine kadar bu cephede önemli bir değişiklik olmaz.

İtilaf devletleri, Birinci Dünya Savaşı'nda beklediklerinden çok daha fazla can ve mal kaybına uğramaları sonucunda Avrupa kamuoyunda tedirginliğin artması ve bu konudaki rahatsızlıkların doğrudan ifade edilmesi nedeniyle birtakım önlemler alma gereği duyarlar. İtilaf devletleri sözü edilen kapsamda hem sıcak hem de psikolojik harbi ustalıkla devreye sokmayı amaçlarlar. Nitekim 15 Ocak 1915'te toplanan Londra'daki Savaş Konseyi, hedefi doğrudan doğruya İstanbul olan bir deniz saldırısı düzenlemeyi kararlaştırır. Bu amaçla Çanakkale Boğazı yoluyla en kısa sürede İstanbul'a ulaşmak amacındadırlar. Bu gerçekleştiği takdirde hem

Osmanlı Devleti kısa sürede saf dışı bırakılacak, hem de doğu cephesinde zor durumda kalan Rusya'ya yardım gönderilmesinin önü açılacaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin saf dışı kalması, Rusların Avrupa cephesinde Almanlara karşı etkin savaşmalarının önünü açmış olacaktır. Öte yandan eğer Osmanlı Devleti'nin savaştan erken çekilmesi sağlanabilirse, başlangıçta tarafsızmış gibi görünen, ama Almanya ve Avusturya'nın yanında savaşa girme ihtimali bulunan Balkan uluslarının bu yönelişlerinin önü de alınmış olabilecektir. Bunun dışında Boğazların alınması, Osmanlı, Alman ve Müslüman dünyasında manevi yıkımı getirecek, büyük bir taarruza hazırlanan Almanların kuvvetlerinin bir kısmını Avrupa cephesinden buraya kaydırmaları sağlanacaktır (Özsoy, 2007: 16). İngiliz Bahriye Nazırı Winston Churchill de Boğazların ele geçirilmesi ile Anadolu ve Avrupa yakasındaki Türkler arasındaki bağlantının kesilmesi, Rus ordusunun yükünün hafifletilmesi ve Osmanlı'nın barış yapmaya zorlanması gerektiğini ifade eder (Armaoğlu, 1993: 13). İtilaf devletleri, Alman Askerî Heyeti'nin yaverinin anlattığına göre Boğazlardan rahatlıkla geçebileceklerine o kadar inanmışlardır ki İngiliz birliklerinin Boğazdan geçişlerini daha iyi görebilecek pencereler çok önceden kiralanır (Sanders, 1968: 105). Sözü edilen rahatlıkla İtilaf kuvvetleri 3 Kasım 1915'te Seddülbahir ve Kumkale istihkamlarını bombalamışlardır. Asıl Çanakkale muharebeleri ise 19 ve 25 Şubat 1915 tarihinden itibaren başlamış ve sekiz buçuk ay sürmüştür. 18 Mart 1915'te 18 savaş gemisi Boğazdan geçmeye çalışmış ve yedi gemileri batırılmıştır. Çanakkale cephesinin ikinci ayağı ise karaya asker çıkarılması ile başlar. İtilaf devletleri, İstanbul'a ulaşmak amacıyla Saros'a, Kumkale'ye, Seddülbahir ve Tekeburnu arasına çıkarma yaparlar. 9 Ağustos'ta I. Anafartalar, 21 Ağustos'ta ise II.

Anafartalar zaferi kazanılmıştır. Burada başarılı olamayacaklarını anlayan İtilaf devletleri 10 Ocak 1918'de Çanakkale'yi tamamen terk etmişlerdir.

Çanakkale Savaşı'nın önemini Mustafa Kemal Paşa "Ben Türk Milleti'nin esarette yaşayamayacağını ve bağımsızlık aşkını Çanakkale'deki azmini görünce iyi anladım" diyerek ortaya koyar. Bu anlamda onun için Çanakkale Savaşı, Millî Mücadele'nin temelini teşkil eder (Özsoy, 2007: 17). Sözü edilen ruhu Mustafa Kemal Paşa şöyle anlatır: "Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulamamacasına kâmilen düşüyor. İkinciler onların yerine geçiyor. Fakat ne gıptaya şayan bir soğukkanlılık ve tevekkül biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, hiç ufak korku ve endişe bile göstermiyor, sarsılmak yok. Okumak bilenler, ellerinde Kur'an-ı Kerim, Cennet'e girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şahadet getirerek yürüyorlar. Bu tebrike yaraşır bir misaldir. Emin olmasınız ki, Çanakkale Muharebesi'ni kazanan bu yüksek ruhtur" (Süslü, 1991: 306).

Osmanlı ordusu ayrıca Galiçya, Hicaz ve Filistin cephelerinde savaşmış ve büyük mücadeleler göstermiş, fakat başarılı olamamıştır.

Gizli Anlaşmalar

1815 Viyana Kongresi'nden itibaren Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması Avrupa devletleri arasında bir anlaşmazlık sorunu olmuştur. Osmanlı'nın, eski gücünde olmaması, her ne kadar onun topraklarının alınmasını kolaylaştırsa da söz konusu toprakların jeopolitik önemi, toprakların paylaştırılmasını güçleştirmiştir. Hangi devletin, hangi toprak parçasını alacağı sorunu Birinci Dünya Savaşı'na kadar çözüm kazanamamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli

anlaşmalar da, bahsedilen toprak paylaşımına çözüm kazandırma amacını taşımaktadır.

Rusya, İngiltere ve Fransa arasında yapılan ve Boğazları paylaşma amacını taşıyan İstanbul Antlaşması, bunlardan biridir. Bilindiği gibi Rusya, Birinci Dünya Savaşı öncesinden başlayarak İstanbul ve Boğazları ele geçirme planları yapmaktadır. İngiltere ve Fransa her ne kadar bu konuyu Almanya'nın yenilmesi şartına bağlamış olsa da, Rusya, bu iki devleti İstanbul'u ve Boğazları kendisine vermesi konusunda zorlar. İngiltere ve Fransa, Rusya'ya Doğu cephesindeki bağımlılıklarından dolayı sözü edilen konuda anlaşma yapmak durumunda kalırlar. İngiltere, 12 Mart 1915 ve Fransa, 10 Nisan 1915'te Rusya'ya savaş kazanıldığında Boğazları ve İstanbul'u vereceklerini taahhüt ederler (Armaoğlu, 1983: 114-116).

Birinci Dünya Savaşı sırasındaki dengelerin hassaslığından yararlanarak imtiyaz elde etmeye çalışan devletlerden biri İtalya'dır. Buna karşılık, İtilaf devletlerinin Çanakkale savaşıyla ağır can ve mal kaybına uğramaları, takviye destek ihtiyacını doğurmuştur (Özsoy, 2007: 18). Bu şekilde karşılıklı bir çıkar ortaklığı söz konusu olmuştur. İttifak devletlerinden toprak paylaşımları sırasında yeterince taviz alamayacağını düşünen İtalya, Rusya, İngiltere ve Fransa arasında Osmanlı topraklarının paylaşıldığını haber aldıktan sonra, bu oluşuma katılmaya çalışır. İtalya 26 Nisan 1915 tarihinde Londra'da İngiltere, Rusya ve Fransa'yla bir anlaşma imzalar. Bu anlaşmaya göre, İtalya bir ay içerisinde İtilaf devletlerine katılmasına karşılık, toprak paylaşımında Antalya'yı alabilecektir. Ayrıca savaş sırasında bazı yerlerin işgal edilmesi hâlinde Antalya'ya yakın yerler de İtalya'ya verilecektir. Oniki Ada'nın İtalyanlara verilmesinin yanı sıra Trablusgarp'ta Sultana ait hak ve imtiyazlara da sahip olacaktır. Osmanlı Devlet'i parçalanmaz, ama sadece büyük

devletlerin menfaatlerine göre bazı paylaşımlarda bulunulursa İtalya'nın da hakları göz önünde bulundurulacaktır (Armaoğlu, 1983: 118). Böylelikle İtilaf devletleri Avusturya'nın gücünün bir kısmını İtalyanlara kaydırmasını sağlamış olurlar.

Rusya ve İtalya'nın çeşitli tavizler elde etmesi, öte yandan İngiltere'nin Araplarla anlaşarak Ortadoğu'ya yerleşmek için gizlice faaliyet yürütmesi, Fransa'nın da müttefiklerini tavizler almak için zorlamasına neden olmaktadır. İngiltere, Fransız emellerinden çekinen Araplarla orta yolu bulmanın yolunun Fransızlarla anlaşmak olduğunu kabullenir (Fromkin, 1989: 180-181). Kasım 1915'te eskiden Beyrut'ta başkonsolosluk yapan François Georges Picot'la Araplar konusundaki uzmanlığıyla tanınan Albay Sir Mark Sykes, Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'deki topraklarının paylaşımı konusunda bazı teklifler önerirler. Bu teklifler daha sonra bir uzlaşma metni hâline getirilir ve 19 Mayıs 1916'da imzalanan Sykes-Picot Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya tarafından paylaşılması kararlaştırılır (Özsoy, 2007: 18).

Sykes-Picot Antlaşması'nın Roma'da öğrenilmesi İtalyan Hükûmeti'nin tepkisine neden olunca, Osmanlı topraklarının bölüşülmesi konusunda İtilaf devletleri arasında anlaşmazlık ortaya çıkar. İtalya, Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra İngiltere-Fransa üzerinde baskı kurmaya başlar. Neticede 17 Ağustos 1917 tarihinde imzalanan Saint Jean Maurienne anlaşmasıyla Anadolu topraklarından İtalya'ya verilen yerler konusu bir kez daha açıklağa kavuşturulur, İzmir, Antalya ve Konya yöreleri İtalyanların kabul edilir. Fakat bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi, Rusya'nın da onaylamasına bağlı tutulur, fakat Rusya'da meydana gelen karışıklıklar sonucunda kurulan Geçici Hükûmet iktidardan düşünceye kadar bu anlaşmayı onaylamamışlardır (Özsoy, 2007: 18-19).

Mütarekeye Gidiş

Osmanlı Devleti, Brest-Litovsk barışı ile Doğu'daki topraklarını istiladan kurtardığı gibi Kafkasya'da Ermenilerin, Gürcülerin ve Azerbaycan Türklerinin Bolşevik rejimini tanımayarak bağımsızlığını ilan etmeleri üzerine durumdan faydalanarak Baku petrollerini ele geçirmek üzere harekete geçer. Burada başarılı olunup Bakü'ye girilmesine karşılık, diğer cephelerdeki kötü durum mütarekeye neden olmuştur (Armaoğlu, 1983: 140-141). Uzunca bir süredir Osmanlı ordularının güney cephelerinde durum kötüleşmiştir. 18 Eylül 1918'de Filistin'le başlayan İngiliz taarruzu kısa zamanda Suriye'yi kaplamış, Ekim sonunda Halep de İngilizlere terk edilmiştir. Irak'ta Bağdat çoktan çökmüş, sıra Mısır'a gelmiştir. Eylül'ün ortasında başlayan İtilaf taarruzu Bulgar cephesini çökertip 26 Eylül'de Bulgaristan'ı mütareke istemek zorunda bırakır. 29 Eylül'de ise Selanik'te İtilaf devletleriyle barış imzalar (Akşin, 1983: 17). Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle Osmanlı'nın müttefikleriyle kara bağlantısı da sona erer. Bulgaristan'ın barış imzalaması, hem Almanya hem Avusturya hem de Osmanlı'nın Wilson aracılığıyla barış imzalama zorunluluğunu duymasına neden olmuştur. Almanya ile İtilaf devletleri arasındaki mütareke, Fransa'nın Compiegne Ormanı'nda 11 Kasım 1918'de sabahın saat beşinde bir tren vagonunda imzalanır ve Almanlar, Rethondes'da Mütarekeyi imzalayarak teslim olurlar (Özsoy, 2007: 33). Sözü edildiği gibi Bulgarların savaştan çekilmesi, kıtlığın yaşanmasıyla halkın hükûmete karşı tepki duymaya başlaması ve Almanların savaş dışında bulunması nedeniyle İngilizlerin ve Fransızların Selanik'te 500 bini bulan ordularının muhtemel bir saldırısına açık hâle gelmesi, Osmanlıların

barış çabalarını artırır (Özsoy, 2007: 32-33). Kurmay Nuri Bey'in bahsedilen durumu açıklayıcı şu sözleri bu bağlamda önemlidir: "Bir buçuk milyon askere mukabil, bütün Osmanlı topraklarının müdafaası için yalnız yetmiş iki bin tüfek var. Memleketimizin hiçbir noktasını müdafaa edecek yeterli bir kuvvetimiz yok. Bir avuç eşkıya ile bile memleketin istilâ edileceği hâle geldik" (Özsoy, 2007: 34). Bütün bu olumsuzluklarla birlikte savaşın sonlarında ABD gibi güçlü bir devletin İtilaf devletlerinin yanında savaşa katılması İttifak devletleri için işi daha da zorlaştıracaktır (Akşin, 1983: 24). İttifak devletlerinin barış görüşmelerine giderken hükûmet değişikliği yaptığı gözlemlenir: Bulgar Kralı Ferdinand 4 Ekim'de tahttan feragat ederek yerini oğlu Boris'e bırakır, Alman İmparatoru koltuğundan feragat eder ve Cumhuriyet kurulur, Avusturya-Macaristan'da İmparator Karl 12 Kasım'da feragat eder ve ardından Avusturya (13 Kasım) ve Macaristan (16 Kasım) Cumhuriyetleri kurulur (Akşin, 1983: 18). Söz konusu hükûmet değişikliklerinde İtilaf devletlerinin demokrasi ve istibdat konusundaki propagandaları gibi dış etkenlerin yanı sıra halkın iktidarda olan hükûmetin yenilgisi karşısındaki tepkisi gibi iç faktörler de etkili olmuştur (Akşin, 1983: 18).

İtilaf devletleri için İttifak devletlerinin bu kötü durumu bir fırsat olmuştur. Özellikle İngiltere, Osmanlı'nın bölüşülmesi konusunda uzun uzadıya planlar yapar. Tanzimat'tan Berlin Kongresine kadar İngiltere, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunmuştur. Fakat Abdülhamit'in Mithat Paşa'yı tasfiye etmesinden sonra Osmanlı Devleti'ne eskisi gibi paşalar aracılığıyla nüfuz edemeyeceğini anlamasıyla politikasını değiştirir. Çünkü Abdülhamit, Tanzimat öncesinde olduğu gibi bir denge siyaseti güder ve gerektiğinde İngiltere'nin baş rakibi Almanya'ya dahi yaslanır (Akşin, 1983: 20). İngiltere, Müslüman ve özellikle Türkçe konuşan

halklar üzerinde etki olanağı olan ve Mısır, Hindistan gibi sömürgelerine tehdit olarak gördüğü, sahip olduğu kaynaklarla kısa sürede güçlenme potansiyeline sahip olan Osmanlı Devleti'ni parçalama düşüncesindedir. Bu bağlamda İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın İstihbarat Dairesinin 26 Aralık 1917 günü bir muhtırası İsviçre'ye sığınmış olan Mithat Kemal Bey'in muhalifler adına hazırladığı programı ele alır. Bahsedilen programda Osmanlı Devleti, milliyet esasına göre federal bir devlet olacak ve Osmanlı maliyesi tümüyle Düyun-ı Umumiye'nin denetimine verilecektir (Akşin, 1983: 25). *Times*'ın savaş muhabiri de devletlerinin amaçlarıyla uygun olarak Osmanlı Devleti yerine kurulması düşünülen devletleri övgü dolu bir şekilde anlatır. Ona göre Arabistan, Osmanlı Devleti'nde kırılmış olan umutların ilerici mirasçısı; Filistin, Mısır'ın koruyucu bir kalesi ve doğuyu mayalandıracak bir uygarlığın yurdu; bağımsız Ermenistan, doğunun kuzey kapılarının bekçisi olacak ve böylelikle İskenderun'u elinde tutan devletle birlikte doğunun kuzey ve güney kapıları Türk ellerinden çıkıp dost ellerine geçecektir (Akşin, 1983: 26). Açık bir şekilde görüldüğü gibi, Osmanlı'yı istediği gibi yönetemeyeceğini anlayan İngiltere, azınlık hükûmetleri kurarak bu durumu değiştirmeyi amaçlar.

İttifak devletlerinin daha önce bahsedilen kabine değişikliği Osmanlı'da da gözlemlenir. 13 Ekim'de sadaret mührü Talat Paşa'dan alınmış ve ertesi gün İzzet Paşa hükûmeti kurulmuştur. Bu hükûmetin sürdürdüğü girişimler neticesinde İtilaf cephesiyle anlaşma zemini bulunmuştur.

Bahriye Nazırı Rauf Beyle birlikte Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet ve Kurmay Yarbay Sadullah beylerden oluşan Osmanlı Heyeti, Osmanlı Hükûmeti adına mütareke metnini imzalamak üzere 24 Ekim 1918'de harekete geçer (Özsoy, 2007: 34). 26 Ekim 1918'de Midilli adasının Mondros Limanı'na varmıştır.

Osmanlı delegelerine yola çıkmadan önce 8 maddelik bir direktif verilir. Sözü edilen direktife göre, "Osmanlı Devleti'nin idaresine karışılmayacağı, Türk topraklarından herhangi bir noktaya asker çıkarılmayacağı, İtilaf devletlerinden para sağlanacağı" gibi hükümlerin de bulunduğu bir kısım istekler sıralanır. Fakat Amiral Arthur Gough Calthorpe, daha önce Osmanlılara verilmemiş olan Mütareke Projesi Metni'ni kabul ettirmeye çalışır. Mütareke heyeti, ağır şartlar içeren metni hükûmete bildirir. Hükûmet 11 maddeden oluşan yeni bir talimat gönderir. Bu maddelerin hiçbiri İtilaf devletlerince kabul edilmez. Ayrıca yeni önerilerin de gelmesine izin vermeden 30 Ekim günü mütarekenin akşama kadar ya imzalanması ya da reddedilmesi ültimatomunda bulunurlar. Sadrazam İzzet Paşa, 30 Ekim'de Meclis'te yaptığı gizli toplantıda mütarekeyi onaylama emrini verir (Armaoğlu, 1983: 34-35).

İngilizler, şartları ağır olan bu anlaşmayı yumuşak tavırlarıyla gölgeme eğilimine girişirler. Ayrıca Amiral Calthorpe, Padişah ve Sadrazam'dan başka hiç kimsenin görmemesini istediği gizli bir belgeyi Rauf Bey'e verir. Belgede, "İstanbul ve İzmir'e Yunan askeri gönderilmemesi konusundaki Türk dileğini hükûmete bildirdiğini, Osmanlı Hükûmeti güvenliğini koruyabildiği sürece İstanbul'un işgal edilmeyeceğini ve Osmanlılarla İngilizler aslında dostane ilişkiler geliştirilmesi için gayret göstereceğini" ifade eder (Özsoy, 2007: 35). Sözü edilen resmî olmayan belge Osmanlı Hükûmeti'nin gönlünü ve güvenini kazanmaya yeter. Nitekim mütareke metni Osmanlı'da olması gerektiğinden farklı bir şekilde, yani mutlulukla algılanır. Mütarekeyi imzalayan delegeler memlekete dönüş yolundayken Sadrazam İzzet Paşa'nın bir teşekkür yazısı kendilerine ulaşır. Bununla birlikte Amiral Calthope'a da Osmanlı delegelerine yakın ilgisinden dolayı teşekkür edilir. Sadrazam İzzet Paşa'nın Mondros Mütarekesi'ni olumlu olarak algıladığı görülür. Hatta Rauf Bey,

anlaşmanın niteliğinde çok iddialı açıklamalarda bulunur. Bu açıklama şöyledir: "Size tekrar ediyorum ki, İngilizler bize fevkalâde bir hüsnü muamele ibraz etmişlerdir. O kadar ki, askerimizin ne miktarının terhisinin lâzım geleceğinin tayini hakkını bize terk eylemişlerdir. Evet, yaptığımız mütareke ümidimizin fevkindedir. İstiklâl-i devlet, hukuk-ı saltanat kurtulmuştur" (Özsoy, 2007: 38). Bu durum, İtilaf devletlerinin tavırlarından kaynaklı bir iyimserlik olarak algılanabileceği gibi, Osmanlı Hükmeti'nin olumsuz havayı dağıtma çabası olarak da yorumlanabilir. Bütün bunların yanı sıra maddelerin yorumlamaya açık olması da olumlu havanın kaynağı olarak yorumlanabilir. Örneğin İsmet İnönü, Mütareke hakkında şunları söyler: "Gerçekten mütâreke metni okunduğu zaman açık ifade ile göze batacak mahzurlar taşımadığı intibâı uyandırıyordu. İlerde mütarekenin tatbikâtı esnasında memleketin canını yakmış olan esaslı maddeler çok kapalı ve aynı zamanda her türlü tefsire müsâit bir şekilde kaleme alınmıştır" (İnönü, 1953: 164). Bu açık hükümler, Osmanlı basınının da anlaşmayı olumlu bir hava içinde algılamasına yol açar.

Öte yandan anlaşmanın diğer tarafı olan İngiliz Hükûmeti, anlaşmanın İstanbul Hükûmetince olumlu olarak algılanmasından rahatsızdır. Çünkü Osmanlı'nın yenilgiye uğranıldığını düşünmemesinin Mısır ve Hindistan'daki Müslüman uyrukları olumsuz etkileyebileceğini düşünürler (Özsoy, 2007: 39).

İngiltere-Fransa Arasındaki Petrol Savaşları ve Musul

Eski eser arama bahanesiyle Osmanlı toprakları üzerinde istedikleri yerleri kazan Avrupalıların esas amacı petrol varlıklarını tespit etmektir. Sözü edilen amaçlarında da başarılı oldukları söylenmelidir. Osmanlı Devleti, Avrupalıların

bahsedilen amaçlarını anlayarak kazı işini özel izne tabi tutsa da artık iş işten çoktan geçmiştir. Avrupa devletleri, özellikle de İngiltere ve Fransa, arasında petrol yataklarının ele geçirilmesi bir rekabet hâline dönüşmüştür. İngiltere, Sykes ve Picot anlaşmasıyla zengin petrol yataklarına sahip olması yönünde karar verilen Fransa'ya bu petrol yataklarını kaptırmak istememektedir. Bu nedenle İngiliz Savaş Kabinesi, petrol yataklarının işgalini, mütareke yürürlüğe girmeden sonlandırmak ister ve bu işgali gerçekleştirmesi için General Marsall'a emir verir. Marshall mütareke kabul edilmeden hâlen Osmanlı'da bulunan bu toprakların büyük bir kısmını işgal eder (Özsoy, 2007: 44-45). Musul'un alınması, büyük rakip ve düşman Almanya'nın saf dışı bırakılmasından sonra varlığını sürdüren iki büyük devlet, yani İngiltere ve Fransa arasındaki iktidar savaşını belirginleştiren olaylardan biridir.

İngiltere'nin mütareke konusunda tek taraflı davrandığı da özellikle ifade edilmelidir. Mütareke maddelerinde özellikle kendi politikalarını egemen kılmaya çalışmıştır. Örneğin mütarekenin 25 maddesinden sekizi deniz meseleleriyle ilgilidir ve bundan kasıt ise Almanya'nın deniz rekabetine son vermek ve onun Avrupa dengesini bir daha bozmaması için gerekli önlemleri almaktır (Özsoy, 2007: 44).

Mondros Mütarekesi'nin Açık Hükümleriyle Kazanılmaya Çalışılan Yerler

Mondros Mütarekesi'nin maddeleri, açık olmayan birçok hüküm içerir. Örneğin, metinde geçen Kilikya adı o günün resmî yazışmalarında geçmeyen ve tarihî özelliği olan bir kelime olmasına karşılık, mütarekedeki 14. maddenin içine sokulmuştur. Kilikya sözcüğüyle kastedilen coğrafi mekânın hangi sınırları içine

aldığının belli olmaması, Mondros Mütarekesi'nin açık olmayan maddeler içermesine neden olur. Benzer şekilde, Suriye ve Irak sınırlarıyla nerelerin kastedildiğinin belli olmaması ve kontrol kelimesinin ne anlama geldiğinin açık olmaması, sözü edilen durumla paralel özellikler göstermektedir. Bu durumun, İtilaf devletlerinin çıkarlarına hizmet ettiği ve bunun planlı bir şekilde yapıldığı söylenebilir.

Mondros Mütarekesi'nin hükümlerinin açık olmamasından etkilenen yerlerden biri Toros Tünelleri'dir. Mondros Mütarekesi'ndeki 10. maddede, "Toros geçidi müttefikler tarafından işgal edilecektir" ifadesi, işgalin mahiyeti hakkında açık bir hüküm içermez. Bir başka ifadeyle "İşgal hattın işletmesini kapsar mı, yoksa muhafaza tertibatından mı ibrettir, işgal kuvvetlerinin miktarı nedir ve kimlerden oluşacaktır?" sorularına 10. madde açıklık getirmez. Bu durumu fark eden Mustafa Kemal Paşa, Sadrazam İzzet Paşa'yı uyarmasına karşılık, beklediği önlem alınmamıştır. Nitekim Toros Tünelleri işletmesini de kapsayacak şekilde işgal edilmiştir.

Mütareke hükümlerini istismar Musul'la devam eder. "Türk olmayan halkın baskı altında tutulduğu" gerekçesiyle İngiliz Generali Marshall emrindeki birliklere Musul'u işgal etmeleri emrini verir. İstanbul Hükûmeti, Mondros Mütarekesi'nin hükümleri arasında Musul'un işgal edileceğine dair bir kayıt olmadığını ve 7. maddenin uygulanması için bir neden bulunmadığını söyleyerek işgali engellemeye çalışır. Fakat İngilizler, Musul'un Türkiye'nin değil de, Irak topraklarının bir parçası olduğunu söyleyerek Irak topraklarının tam olarak tanımlanmamasından yararlanırlar. Ayrıca İtilaf devletleri, İskenderun konusunda da imzalamış oldukları

mütareke hükümlerine aykırı davranmışlar ve İskenderun'a da göz dikip buraya asker çıkarmışlardır (Özsoy, 2007: 48).

İşgal Sonrasında İngiliz ve Osmanlı Arasındaki İlişkiler

Osmanlı Hükûmet yetkilileri, özellikle İngilizlere yakın ilgi göstererek onları yanlarına almaya çalışırlarsa da bu konudaki tavizlerinde başarılı oldukları söylenemez. Örneğin, Amiral Carthope'un Bursa ve Trabzon gezileri için ilgili valilere görkemli törenler yapılması ve fevkalade muamele yapılması emredilmiştir. Hatta bu durum o dereceye varmıştır ki İtilaf devletlerine ait işgalci gemilerin komutanlarının ziyaret edilmesi istenir. İtilaf devletleri, bu yakın ilgiye rağmen tam tersine hâlâ Padişah'a ve hükûmete karşı baskıcı bir politika izlemektedirler. Padişah Sultan Vahdettin, bu baskılar neticesinde iki kez, istifa tehdidinde bulunmuştur. Padişah'ı bile zor durumunda bırakacak kadar yoğun olan baskılar, tayinler konusunda da en üst düzeyde kendini hissettirmektedir. Üst düzey vali atamaları bile İngilizlerin elindedir. Örneğin Ali Kemal'in 1919 Haziran ayı sonunda Dahiliye Nazırlığı görevinden istifa etmesinden bir müddet sonra Aydın vilayetinin ileri gelenleri Ali Kemal'i Aydın valisi olarak görmek istediklerine dair bir müracaatta bulunurlar. Fakat Osmanlı Hükûmeti, vali tayin işlerine İtilaf devletleri mümessillerinin baktığı ve onlara müracaat edilmesi gerektiği şeklinde bir cevapta bulunurlar (Özsoy, 2007: 49-52). İngilizlerin devletin bütün resmî işlerini kontrol eden bir nüfuza sahip olduğunu göstermesi bakımından tayin işlerindeki İngiliz egemenliği konusu önemlidir.

İngilizlerin hükûmet karşısındaki bu etkinliğini, kamuoyu oluşturma sürecinde de göstermesi dikkat çekicidir. Örneğin, İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin 20 Mayıs 1919'da kurulması bir yana, bu cemiyet propagandasında o kadar başarılı olmuştur ki cemiyetin sadece İstanbul'da elli bin civarında üyesi bulunmaktadır (Tevetoğlu, 1988: 56). Cemiyetin kısa sürede bu kadar çok üyeye sahip olması, İngilizlerin kamuoyu oluşturma çabalarında ne kadar başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu etki devletin en üst düzeyindeki Padişah üzerinde de görülmektedir. Örneğin, Amiral Calthorpe'a bir mesaj gönderen Padişah Vahdettin, "İngiliz taraftarı olduğunu ve umudunu İngiltere'ye bağladığını" söyler. Benzer şekilde Veliaht Abdülmecit Efendi, 1 Aralık'ta *Daily Mail* gazetesine verdiği demeçte, "Bugünkü Padişah ve ben sizin yardımlarınızı hararetle desteklemekteyiz" der. Sözü edilen etkiyle koşut olarak devletin içinde bulunduğu durum nedeniyle oluşan kötü hava, mandacılık düşüncesini doğurmuştur. Bu bağlamda en yoğun olarak tartışılan konu, İngiliz mandasına girme düşüncesidir. Özellikle de İkinci Damat Ferit Hükûmeti'nin iş başında bulunduğu 19 Mayıs 1919-20 Temmuz 1919 tarihleri arasında İngiliz mandacılığı enine boyuna tartışılır. Hatta *Alemdar* gazetesi İngilizlerden siyasal yardım isteyen bir yazı hazırlar ve bunu gazetenin merkez binasında imzaya açar. Bunun yanı sıra Amerika ve Fransa mandası da tartışılmaktadır (Özsoy, 2007: 53-54).

İşgal Öncesinde Anadolu'nun Durumu

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Karadeniz'de yaşayan Rumlara Pontus adında bir Yunan devletinin kurulması düşüncesi iyice yaygınlaşır. Yunan ve Ermeni

basını da bu konuda destekçi olurlar. Bu propagandanın yanı sıra esas olarak silahlı propagandalar uygulanır. Osmanlı Devleti'nden kopmanın geleneksel yolu silahlı hareketlerde bulunmak, ayaklanmak, hükûmet ya da Müslüman halk savunmaya geçince ise "katliam" yapılıyor diyerek gürültü koparıp Şark meselesini alevlendirmektir. Böylece Batılı devletlerin desteğini alacaklarını düşünürler (Akşin, 1983: 241). Bütün Anadolu'yu kaplayan ve Karadeniz Bölgesi'nde de görülen Müslüman asker kaçakları, Rum Çetelerine karşı bir görev üstlenirler. Halk da sözü edilen Müslüman Türk çetelere destek verir. İngiltere ise bu kıpırdanmalardan rahatsız olur ve suçu da gizli ve sinsi bir örgüt olarak gördüğü İttihat ve Terakki Partisinde görür. Calthorpe gibi İngiliz yetkililer, Ermeni ve Rum çetelerin faaliyetini görmemelerine karşılık, Müslüman Türk çetelerin silahsızlandırılması yönünde isteklerde bulunurlar (Akşin, 1983: 242-244).

İşgal öncesinde Karadeniz gibi karışık olan bir diğer yer Batı Anadolu'dur. Daha önce sözü edildiği gibi St. Jean de Maurienne Anlaşması'yla Batı Anadolu'nun İzmir'den Konya'ya kadar geniş bir bölgesi İtalyanlara ayrılır. İngiltere ve Fransa gibi Amerika Cumhurbaşkanı Wilson da Batı Anadolu'daki Rumların Türklerin hâkimiyetinden çıkarıldıktan sonra İtalyanların nüfuzuna bırakılmaması gerektiğini ifade eder. Bunun yerine yapılması gereken Türklere ait toprakların Yunanlılara bağlanmasıdır (Tansel, 1965: 10-11). Damat Ferit Paşa, hükûmetin başına geçer geçmez, Yunan propagandası ile uğraşmak zorunda kalır. 16 Mart'ta bütün Rum kiliselerinde ve gazetelerinde Yunanistan'a bağlanmak isteyen Rumların imza toplaması gerektiğini ifade ederler (Akşin, 1983: 244). Bunun da ötesinde Yunanistan Başbakanı Elefterios Venizelos 30 Aralık 1918 tarihinde Paris Barış Konferansı'na bir muhtıra vererek Yunan iddialarını savunmuştur. Sözü edilen

muhtırada hayalî tarihî savlarda bulunularak İyonya ve Turuva'ya kadar olan toprakları isterler. Bu topraklar ise neredeyse bütün Batı Anadolu'yu kapsamaktadır. İleri sürdüğü düşünceleri ise iki konu başlığında temellendirmeye çalışır. Bunlar, Türklerin Hıristiyanlara zulüm yaptığı ve hak ettiği bölgelerdeki nüfuslarının Türklerden daha fazla olduğu iddialarıdır. Nüfus konusundaki iddialarını ise Rum Patrikhanesi'nin tahrif edilmiş istatistiklerine dayandırırlar. Onlara göre Batı Anadolu'daki Rum nüfusu 1.700.000 idi. Venizelos, Aydın, Bursa ve diğer illerdeki Rum nüfusunun toplamı ise onlara göre 1.450.000'dir. Buna karşılık Türklerin nüfusunun ise 943.000 olduğunu ve bu nedenle bölgenin Türk bölgesi olarak nitelendirilemeyeceğini belirtirler. Bu iddialarını gerçekleştirmek için imha ve tehcir politikası uygularlar. Bütün bu çabalara rağmen İzmir bölgesindeki Rum nüfus, hiçbir zaman Türk nüfustan fazla olmamıştır (Turan, 1999: 10-12). Bu iddialar, zaten kanmaya hazır olan İtilaf devletlerine yeterli olmuştur ve Lloyd George'un 2 Mart 1919'da İzmir'e iki üç tümen Rum askeri çıkarılması teklifi, Wilson ve Clemencau tarafından da kabul edilmiştir (Tansel, 1965: 11).

İzmir'in İşgali

İzmir'in işgali büyük bir gizlilik içerisinde yürürlüğe konur. İşgal önce bir müttefik işgali olarak gösterilecek, daha sonra ise işgal edilen tabyalar Yunan komutana devredilecektir. Bu amaçla, 36 saat önce tabyalar müttefiklerce işgal edilir ve 12 saat önce Osmanlı Hükûmeti'ne Yunanlıların müttefikler adına işgal ettiği bildirilir. Bu şekilde planlandığı gibi tabyalar Yunanlılara devredilir (Akşin, 1983: 265). İşgal harekatını yöneten Amiral Carthope, İzmir valisine İzmir'in müttefik

devletlerce işgal edildiği notasını verir. Amiral Webb ise, 14 Mayıs 1919'da Damat Ferit Paşa'ya bir nota verir. Söz konusu notada, İzmir'in Paris Antlaşması'nın 7. maddesince işgal edildiği belirtilir. Amiral Carthope ikinci bir nota vererek İzmir'in müttefikler adına Yunanlılar tarafından işgal edildiğini belirtir. Başlangıçtan beri Yunanlıların Anadolu'nun hiçbir yerinde bulunmamasını isteyen Türk halkının en umutsuzları bile o günleri yaşayan Kâzım Özalp'ın ifadesiyle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğini beklemezler (Özalp, 1983: 3). İtilaf devletlerince geçici olduğu vurgulanan bu işgalin Yunanlılara bırakılması, Türk halkının tepkisine neden olmuştur. İzzet Paşa Hükûmeti ise, müttefiklerin işgaline değil, ancak Yunan işgali olduğunu anladığı zaman tepki gösterir (Akşin, 1983: 268-269). Mustafa Kemal Paşa, *Nutuk*'ta İzmir'deki kuvvetin, kolordu başkanının emriyle düşmana karşı direnmediğini, aksine toprakların büyük hakaretlerle Yunanlılara teslim edildiğini dile getirir (Atatürk, 1989: 301-302). İzmir Rum Metropoliti Hrisostomos'un tahrik edici açıklamaları ve Rum halkının tahrik edici gösterileri sonucunda gazeteci Hasan Tahsin Recep Rum askerine ateş açar. Bu olayla birlikte Rum halkı ve Yunan askerleri her yeri ateşe verirler. İki gün içerisinde 2000 Türk öldürülür, birçok Türk evi ve ticaret yerleri yağmalanır (Turan, 1999: 10-12).

İşgale Karşı Tepkiler

İlk olarak bazı muhalefet ve saray çevreleri kendi heyecanlarını dahi saklayarak işgal olayını tevil edeceklerini düşünmüşlerdir. Fakat halkın tepkisi o kadar güçlüdür ki Damat Ferit Paşa Hükûmeti bu tepkilerden büyük ölçüde etkilenmiştir. *The Times* durum hakkında verdiği bilgide, olayları çarpıtmış ve

Türklerin inatçı bir direnme gösterdiklerini, bunun sonucunda da Türklerin 300, Hıristiyanlarınsa 100 kayıp verdiklerini bildirir (Akşin, 1983: 271). Dahiliye Nazırı Ali Kemal ise, "Hükûmet olarak aslında işgali beklemediklerini, Anadolu'nun İzmirsiz düşünülemeyeceğini, müttefiklerin bu davranışlarının İslâm âleminde büyük bir infial uyandıracağını" ifade eder (Gökbilgin, 1965: 81). İzmir'in işgali, hükûmetin de istifa etmesine neden olmuştur. Hatta milliyetçiliği reddeden Hürriyet ve İtilaf Partisi sözü edilen olaya tepkinin lideri olmuştur. Bunun yanı sıra, Sulh ve Selamet, Millî Ahrar, Demokrat, Sosyalist, Osmanlı Demokrat fırkalarıyla Adana ve Havalisi, Trabzon Müdafaa-i Milliye, İzmir Redd-i İlak Cemiyetleri 18 Mayıs'ta bir muhtıra yayımlarlar (Akşin, 1983: 273). Öte yandan Redd-i İlhak Heyeti, Maşatlık'ta 14-15 Mayıs gecesi beyanname basar. 3-5 bin arasındaki halk Yunan işgalini protesto etmiştir. İtilaf devletlerine ise telgraflar çekilmiştir (Turan, 1999: 250). Görüldüğü gibi İzmir'in işgali, Türk halkı için tetikleyici bir faktör olmuştur.

Dikkat çekici olan durum, Musul, Mekke, Medine, Kudüs, Şam gibi önemli yerlerin kaybedilmesine rağmen, kaybedilen bu yerlerin Türkleri İzmir'in işgali kadar etkilememesidir. Bunun olası nedenlerinden biri İzmir'in İstanbul'a çok yakın bir yer olmasıdır. Çanakkale'nin işgal edilme ihtimalinde Türk halkının gösterdiği kahramanlık, onun Anadolu topraklarına karşı olan bağlılığını da göstermektedir. Bir diğer neden, işgali gerçekleştiren milletin daha önceden Osmanlı'nın azınlıklarından biri olan Yunanistan olmasıdır. Eskiden azınlık olan Yunanlılar işgalle birlikte taşkınlık yapmakta, Türk halkını tahrik etmektedirler. Bunun da ötesinde Osmanlı'da zulüm görmeyen bu azınlığın işgali gerçekleştirir gerçekleştirmez savunmasız halka zulmetmeye başlaması, Türklerin bilincinin uyanmasını tetikleyen unsurlardandır.

Bütün sözü edilen olası nedenler bir yana önemli olan, İzmir'in işgaliyle Millî Mücadele'nin başlamasıdır.

Sözü edilen tepkilerle birlikte, İstanbul Hükûmeti Yunan işgali sırasında yaşanan olayları incelemek için bir komisyon kurulmasını Amerika Başkanı Wilson'dan isterler. Bahsedilen komisyonun, Barış Konferansı'nın sorumluluğu altında araştırmalarını yapmaları istenir. 21 Temmuz 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı Yüksek Konseyi Yunanlıların İzmir'in işgali sırasında Türklere uyguladıkları zulümlerle ilgili olarak bir komisyon kurulmasını kararlaştırmıştır. Heyet, 12 Ağustos 1919 ve 15 Ekim 1919 tarihleri arasında toplam 46 toplantı yapmış ve farklı milletlerden 175 tanığın ifadesine yer vermiştir. Heyetin hazırlamış olduğu rapor 7 Ekim 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı'na sunulmuş, 8 Kasım 1919'da müzakere edilmiştir. Raporun yayımlanması önce Müttefik devletlerce gerekçe gösterilmeden engellenmesine rağmen, daha sonra özellikle İtalyan gazeteleri tarafından rapor yayımlanmıştır. Raporda, İzmir'de yaşanan kötü olaylardan Yunanistan'ın suçlu bulunduğuna ve bu olayların bir daha tekrarlanmaması gerektiğine ilişkin ifadelerin yer alması önemlidir (Öztoprak, 1981: 96). Fakat bütün yaşananlara ve yaşanan zulümlerin kanıtlanmasına karşılık, Paris Barış Konferansı'nda Yunan işgalinin devamına karar verilir.

Anadolu'da Diğer Yunan İşgalleri

İzmir'in işgali, Yunanlılar için bir son değil, Anadolu'daki diğer bölgelerin işgali için bir başlangıçtı. İzmir işgal edildikten sonra özellikle çevre illerin işgali için uygun bir fırsat yaratılmış olunur. Arkalarında İtilaf devletlerinin açık desteğini de

hisseden Yunanlılar, bilindik bir bahane olarak Rumların Türkler tarafından katledileceklerini ve bu nedenle önlem almak için Manisa ve Aydın vilayetlerinin teslim alınacağını bildirmişlerdir. Onlara göre İzmir'den firar etmiş 200 kadar Türk askeri ve 150 kadar süvari, civar köylerdeki silahlı Türklerle birleşerek Rumları katletmeye hazırlanmaktadır. Bahsedilen güvenlik bahanesiyle Yunanlılar, 25 Mayıs 1919'da Manisa, 27 Mayıs 1919'da Aydın'ı işgal etmişlerdir. Yunan işgali bununla da sınırlı kalmayacak ve Ankara vilayetinden Haymana'ya, Eskişehir'den Marmara Denizi'ne kadar geniş bir bölgeyi kapsayacaktır.

İngiltere'nin İşgalleri

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde savaşın en kârlı devletinin İngiltere olduğu görülür. En büyük tehlike olan ve karşı güçlerin lideri konumundaki Almanya'yı yenilgiye uğratarak onları Orta Doğu'dan uzaklaştırmış ve petrol yatakları üzerinde güçlü bir rakibini ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte, Almanya'nın denizlerdeki rekabetine de son vermiştir. Bu durumun kalıcı olması için yirmi beş maddeden oluşan Mondros Mütarekesi'nin sekiz maddesini denizlerle ilgili meselelere ayırmıştır. Ayrıca Rusya'yı etkisiz hâle getirmiş, Fransa'yı ise ikinci plana itmeyi başarmıştır (Uçarol, 1995: 412-419). Söz konusu durum, İngiltere'nin ne kadar etkili bir dış politika izlediğini ortaya koyar. İngiltere'nin bahsedilen güçlü politikası yalnızca Birinci Dünya Savaşı'nda ya da sonrasında varlık kazanmaz, aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı öncesinde de çıkarlarını korumak için aktif bir dış politika izler. İngiltere'nin en hassas olduğu noktalardan biri, sömürgelerinin durumudur. İngiltere, Hindistan ve Afrika'daki kolonilerde çok kalabalık bir Müslüman grubunu

hâkimiyeti altında tutmaktadır. Bu kadar geniş bir Müslüman grubu üzerindeki etkisini zaman zaman halifelik kurumundan destek alarak sürdürmektedir. II. Abdülhamit'le birlikte halifelik kurumundan Osmanlı Devleti Avrupa devletlerine karşı siyasi bir güç olarak yararlanmaya başlamıştır. Bu durumu bir tehlike olarak gören İngiltere dış politikasını şu şekilde değiştirmiştir:

1) Yakındoğu'da mümkün olan en yüksek düzeyde İngiliz üstünlüğünü kurmak
2) Fransa'nın etkinliğini mümkün olan en düşük seviyeye indirmeye çalışmak
3) Bu politikalarını gerçekleştirmek için, Osmanlı Devleti'ni artık eskisi kadar desteklemenin gelinen safhadan sonra fazla işe yaramayacağını anlamış olmak (Özsoy, 2007: 23).

Üçüncü maddede görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin kendi çıkarlarına hizmet etmediğini, hatta tam tersine çıkarlarıyla çatıştığını düşünen İngiltere, Türklerin tamamen Avrupa'dan atılması, bu yolda İstanbul'un tümüyle Türklerden temizlenmesi ve buranın ortak bir yönetim tarafından idare edilmesi konusunda görüşler ileri sürer. Ayrıca Boğazların kontrol altında tutulmasını ister (Bilal, 1992: 304).

Daha önce de bahsedildiği gibi İngiltere, petrol yataklarını barındıran yerlerin kontrolünü Fransa'yı saf dışı bırakarak ele geçirmek ister. Bu gayesine de mütarekeden önce ulaşmak ister, çünkü mütareke imzalandığında burayı işgal ettiğinde mütareke masasına daha güçlü oturacaktır. Güçlü askerî birliklerle Musul'a çıkarma yapan İngilizler, mütareke imzalandığında Osmanlı kuvvetiyle karşı karşıya kalmışlardır. İngiliz General Marshall 7 Kasım 198 tarihinde Osmanlı birliklerinin

bir hafta içerisinde Musul'u boşaltmalarını ister. 8 Kasım günü şehrin boşaltılmasına başlanmıştır (Aydın, 1995: 28). İngilizler, diğer taraftan mütareke imzalandıktan sonra iki savaş gemisiyle 2 Aralık'ta Batum'u işgal etmişlerdir. Bunlarla birlikte Bilecik, Samsun ve Merzifon'u da işgal etmişlerdir. Ardahan, Kars, Antep, Maraş, Urfa istasyonu da İngilizler tarafından ele geçirilmiştir.

Fransa'nın İşgalleri

Osmanlı Devleti'yle en iyi ilişkileri olan Avrupalı devletlerden biri Fransa'dır. Fransa, bu iyi ilişkilerini kullanarak büyük ayrıcalıklar elde etmiştir. Bununla birlikte Fransa'nın Osmanlı topraklarında 750 milyon frank civarında yatırımları da bulunmaktadır. Sözü edilen yatırımlar Türkiye'deki yatırımların neredeyse %50'sine denk gelmektedir. Ayrıca Osmanlı'nın dış borcunun %60'ı Fransa'ya aittir. Bütün bunların yanı sıra Osmanlı, Fransızlar için önemli bir hammadde ve pazar işlevindedir. Fransa, kendisi için ticaret açısından çok önemli bir konuma sahip Osmanlı toprakları üzerindeki hâkimiyetini kaybetmek istemez. Bu nedenle hammadde ihtiyaçlarını karşılayan verimli Kilikya topraklarını ve hammadde (Akyüz, 1988: 179) ihtiyaçlarını karşılamasını kolaylaştıracak Mersin limanı gibi bir yeri kaybetmek istemez. Bu yerlerin yanı sıra Suriye, Kilikya, Lübnan ve Filistin'i de ele geçirmek istemektedir. Görüldüğü gibi Fransa özellikle Suriye'nin doğusuna yayılmayı amaçlamaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi müttefiki olduğu kadar toprak kazanma bakımından rakibi olan İngiltere, Fransa'nın Suriye'nin doğusuna yayılma amacını engellemeye çalışır. Fransa ise imzaladığı Sykes-Picot Anlaşması'na sıkı sıkıya sarılarak bu anlaşmayla kazandığı ayrıcalıkları

kaybetmemeye çalışır. Mondros Mütarekesi'nden sonra sözü edilen amaçlarını gerçekleştirmeye çabalar.

Mondros Mütarekesi'yle birlikte İngilizler 28 Kasım 1918'de Türk birliklerinin Kilikya'yı boşaltmasını isterler. Bunun üzerine Türk birlikleri 24 Kasım'dan itibaren kuzeye doğru çekilirler. 5 Aralık'ta Fransızlar İngilizlerin de desteğiyle Çukurova'yı işgal etmişlerdir. Bu işgalde Fransızların Ermenilerden hem idari hem askerî bakımdan yararlanmaları Türk halkı tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Aynı şekilde İngilizler de işgal ettikleri yerlerde Ermeni azınlıklarından yararlanmışlardır. Bu bağlamda, İtilaf devletlerinin azınlıklardan yararlanarak işgal planlarını uyguladıkları görülür. Ermenistan ise Büyük Ermenistan hayalini gerçekleştirmek için bu durumu bir fırsat olarak görür. Ayrıca 17 Aralık 1918'de İngilizler tarafından işgal edilen Antep 29 Ekim 1919'da; 22 Şubat 1919'da İngilizler tarafından işgal edilen Urfa da 1 Kasım 1919'da Fransızlar tarafından işgal edilmiştir.

İtalya'nın İşgalleri

İtalyanlar, Osmanlı Devleti'nin beklenen parçalanması gerçekleştikten sonra Saint Jean de Maurienne Anlaşması'yla sağladıkları avantajlara sahip olmaya çalışırlar. İtalya'nın kendi çıkarlarına tehlike olarak gördüğü millet Yunanlılardır. Bu bağlamda özellikle Yunanlıların Akdeniz'de çoğalmalarını kendi çıkarlarına tehlike olarak algılarlar. Söz konusu tedirginliklerinde de haklı oldukları görülür. Çünkü İngiltere ve Fransa, İtalya'ya vaat ettikleri toprakları daha az tehlikeli olduklarını ve kolayca yönetebileceklerini düşündükleri Yunanlılara verirler. Savaşla birlikte

ekonomisi ve sosyal dengesi bozulan İtalya'da işsizlik hat sayhaya ulaşmış, milliyetçilik patlamasıyla uğraşmak durumunda kalınmıştır. Mütarekeden sonra İngiltere her ne kadar adaları alarak Akdeniz'de varlık gösterse de diğer İtilaf kuvvetlerine göre daha az askerle Anadolu'da toprak kapmaya çalışır. Bunda Türk halkına iyi davranarak ekonomik çıkar sağlama ihtiyacı da etkilidir.

İtalyanların savaş başlarken gözlerini diktikleri Antalya'yı işgalleri diğer İtilaf devletlerinden daha geç gerçekleşir. Okul açmak, telsiz istasyonu kurmak gibi bahanelerle 28 Mart 1919'da 300 kişilik bir birlikle Antalya'yı işgal ederler. Burayı aldıktan sonra diğer bölgelerin alımı daha da kolaylık kazanır. 24 Nisan 1919 tarihinde Konya istasyonu İtalyanlar tarafından işgal edilir. 28 Haziran 1919 tarihinde ise Burdur'u resmen işgal ederler. Daha sonraki amaçları ise Isparta'yı ele geçirmek olsa da bunda başarılı olamazlar.

Azınlıkların Faaliyetleri

Rumlar

Yunanlılar, Anadolu'nun işgalinin kolayca gerçekleşebilmesi için özellikle Anadolu'daki Rumların kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Henüz Anadolu'nun işgali başlamadan giriştikleri bu çabayı işgallerin başlamasıyla artırırlar. Rumların daha organize olabilmeleri için Küçük Asya Cemiyeti, Yunan Kızılhaç Teşkilatı ve Rum İzci Teşkilatı gibi farklı teşkilatlar kurulmuştur. Silahlı da olabilen bu teşkilatların en temel amaçları, Rum nüfusunu Anadolu'nun işgal edilmek istenen yerlerine organize bir şekilde sevk ederek Amerika ve Avrupa'ya,

buralarda Rumların Türk nüfusundan daha fazla olduğunu kanıtlamaktır. Bu teşkilatların örgütlenmesinde Rum okulları ve kiliseleri önemli bir işlev görmektedir. Bu bağlamda din adamlarına da bir görev biçilmiştir. Sözü edilen teşkilatların da yardımıyla Rumların bir kısmı silahlandırılmış ve bir çete hâline getirilmiştir. Bu çetelerin Anadolu'da tecavüz ve saldırılarda bulunarak Türk nüfusu tahrik etme ve kendine saldırtma görevleri de bulunmaktadır. Böylelikle Avrupa kamuoyunda saldırıya uğrayan mazlum bir halk olarak görünmeyi arzu etmektedirler. Rumlar özellikle Pontus-Rum Cemiyeti ve Mavri Mira Cemiyeti etrafında örgütlenerek amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar.

Rumların en büyük örgütlerinden biri olan ve merkezi İstanbul'da bulunan Pontus-Rum Cemiyeti'nin en temel amacı, Samsun merkez olmak üzere Batum'dan İnebolu'nun batısına kadar olan Karadeniz kıyıları ile Kastamonu, Çankırı, Yozgat, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Gümüşhane ve Erzincan'ın bir kısmını içine alan bölgede bir Pontus devleti kurmaktır. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için ele geçirmek istedikleri yerlerde yaşayan Türk halkına zorbalık yaparlar, mallarını yağmalar ve halkı katlederler. İstanbul'u işgali, bu cemiyete üye olan Rumları iyice umutlandırmıştır. Farklı yerlerde benzer amaçlar taşıyan Rumlarla Ermenileri bu amaçları birleştirmiş ve dayanışma çabalarına girmişlerdir. Türk halkı ise bu durum karşısında kendini savunma psikolojisiyle silahlanma yolunu gitmiştir. Bu durumu fırsat bile Rumlar, Avrupa kamuoyunda Müslüman Türklerin Hıristiyanları öldürdüğü şeklinde propaganda yapmışlardır.

Mavri Mira Cemiyeti ise İstanbul Rum Patrikliği tarafından kurdurulmuş ve Yunan Kızılhaçı, Rum Muhacirleri Komisyonu, Rum Patrikhanesi ve Yunan Hükûmeti tarafından desteklenmiştir. Bu cemiyetin amacı ise Yunan Megali

İdeası'nı gerçekleştirmektir. Faaliyet yürüttükleri bölgeler ise Batı Anadolu, Marmara ve Trakya'dır. Mavri Mira Cemiyeti, her ne kadar farklı yerlerde faaliyet gösterse de, Pontus-Rum Cemiyeti'yle benzer işlevlere sahiptir. Bir başka ifadeyle temel amaçları Yunan işgalini kolaylaştırmaktır. Önce işgale zemin hazırlamaya çalışan bu cemiyetler daha sonra Türkleri çeşitli zorbalıklarla işgal edilen yerlerden çıkarmaya, Rumları organize bir şekilde bu yerlere taşımaya çalışırlar.

Ermeniler

Bilindiği gibi Ermeniler eskiden beri yabancı devletlerce Osmanlı'nın iç işlerine karışmak için bir koz olarak kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın son bulması ile "vilâyet-i sitte"de Ermeni devleti kurulma hayali gündeme gelmiştir. Bu talep özellikle Paris Barış Konferansı'nda gündeme getirilerek Ermenilerin önderi olduğu iddiasıyla Bogos Nubar tarafından hayata konulmaya çalışılır. Ona göre şu yerler Ermenilere ait olmalıdır:

1) Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput, Sıvas, Erzurum ve Trabzon'dan oluşan, Türkiye'nin yedi ili,
2) Güney –doğuda Maraş, Kozan, Cebel Bereket ve İskenderun limanıyla birlikte Adana.

Bu bağlamda Ermeni lobisinin gayretleri büyük olmuştur. Örneğin Paris Barış Konferansı'nda hiçbir Türk delege bulunmamasına karşılık, iki Ermeni delege kendi propagandalarını yapmak için yer almıştır. Ermeni lobisi, Ermenilerin Osmanlı'da katledildiklerini iddia ederler. Özellikle Amerika'nın himayesi fikrini de empoze ederler. Söz konusu propagandaları, İtilaf devletlerinin başkanları olan Wilson

(ABD), George (İngiltere) ve Clemenceau (Fransa) tarafından da destek bulur. Bir diğer güçlü destekçileri ise Avrupa basınıdır. Avrupa basını Ermenilerin propagandalarını tüm Avrupa'ya duyurur. Wilson prensiplerinden yararlanmaya çalışan Ermenilerin önündeki en büyük engellerden biri Ermeni nüfusunun Osmanlı nüfusunun %10'unu bile oluşturmamalarıdır (Sonyel, 1995: 21-24).

Rumlarla birlikte Avrupa devletlerinin işgal için kullandıkları bir diğer azınlık Ermenilerdir. 1878 yılına kadar dostane bir şekilde ilerleyen Ermeni-Türk ilişkileri bu tarihten sonra Avrupa devletleri tarafından "Ermeni Sorunu" tanımlaması ile dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Özellikle 1978 yılından sonra "Doğu Sorunu" olarak vasıflandırılan ve Türkleri Hıristiyanların bulundukları yerlerden çıkarmayı amaçlayan siyasal gelişimlerin bir parçası olarak Ermeni azınlık kullanılmıştır. Ermenilerin bir devlet kurması Avrupa devletleri için önemlidir, çünkü böylelikle hem İslam hem de Turancılık merkezli büyüme potansiyeline sahip Türklerin önü kesildiği gibi kendi çıkarlarına hizmet edebilecek bir devlet de bu coğrafyada varlık kazanacaktır. Ermeni devletinin kurulup kurulmamasından çok asıl tartışma noktası, kurulacak olan Ermeni devletinin sınırlarının nasıl olacağıdır. Dönemin Orta Doğu politikasının en büyük aktörü konumunda olan İngiltere kurmuş olduğu Şark Komitesi'nde Büyük Ermenistan hayaliyle ilgili meseleyi tartışmıştır. 2 Aralık 1918 yılında gerçekleşen bu toplantıda Lord Curzon, Büyük Ermenistan kurulması fikrini diğer İngiliz katılımcılara şu maddelerle meşrulaştırmaya çalışır:

1) Farklı yerlerde yaşayan Ermenilere milli bir devlet sağlamak,
2) Kafkasya'yı aşarak Orta Doğu ve Asya'da büyük bir tehlike oluşturabilecek Pan-Turanist harekete engel olmak,

3) Herhangi bir devletten gelebilecek olası bir saldırıya karşı tampon bölge oluşturmak (Tuncer, 1999: 521).

Lord Curzon, Ermeni devletinin gerekliliğini bildirmesine karşılık Ermeni nüfusunun bölgede azınlıkta olmasını göz önünde bulundurarak Kilikya bölgesinde bir Ermeni devleti kurulması ve diğer bölgelerdeki Ermenilerin de buraya kaydırılması gerektiğini belirtir. Dışişleri bakan yardımcısı Robert Cecil ise Lord Curzon'a bir Ermeni devletinin kurulması yönünde katılır. Fakat Lord Curzon'dan ayrıldığı yön, büyük bir Ermenistan devleti kurulması konusundadır. Ona göre yalnız Kilikya bölgesini değil, aynı zamanda Doğu Anadolu'yu da kapsayan büyük bir Ermeni devleti kurulmalıdır (Çağlayan, 1999: 521). İngiltere'nin yanı sıra Ermeniler de kurmayı planladıkları ülkenin sınırlarını tartışırlar ve 26 Şubat 1919 tarihinde farklı ülkelerde yaşayan Ermenilerin temsilcisi olarak kurulan Ermeni İttihadı Kongresi'nin seçtiği Bogos Nubar Paşa ve Kafkas Ermeni Cumhuriyeti'nin başkanı Aharonian, Maraş, Kilikya, Trabzon'un bir kısmı ve altı vilayeti (Vilayet-i Sitte olarak da bilinen Diyarbakır, Harput, Van, Erzurum, Sivas, Bitlis) içine alan bölgede Ermenistan devleti kurmayı planlarlar. Bogos Nubar'ın iddialarının Avrupa devletlerince kabul edilmesinin yolunu ise, onlarla birlikte savaşmış olduklarını söylemekte bulur. Nubar'a göre Kilikya bölgesi Ermenilere vaat edilmiştir. Bu yüzden de Ermeni gönüllüleri Suriye'deki çarpışmalarda Fransız komutası altında gönüllü bir şekilde savaşmışlardır. Ermenilerin 26 Şubat 1919'da Paris Barış Konseyi huzuruna çıkarak bahsedilen sınırlar içinde bağımsız bir Ermenistan'ın tanınmasını resmen istedikleri andan itibaren Başkan Wilson onların savunucusu olmuştur (Sonyel, 1995: 22).

Kurulacak Ermeni devletinin büyüklüğünün yanı sıra bir diğer tartışma konusu ise, hangi devletin kurulması tasarlanan Ermeni devletini himaye edeceğidir.

Her ne kadar Ermeni devletinin kurulması Avrupa devletlerinin çıkarlarına hizmet etse de, bu devlete himaye edilmesinin birçok götürüsünün olduğu düşünülmektedir. Bu nedenlerle İngiltere, daha çok Amerika ya da Fransa'nın Ermenileri himaye etmesi gerektiğini düşünür.

Ermeni sorununun hızla artış göstermesinin bir diğer nedeni, Türk düşmanlığıyla tanınan liberal parti başkanı William Ewart Gladstone'dur. Gladstone'un cesaretlendirici tavrını arkalarında hisseden Ermeniler 1880 yılından itibaren bağımsızlık hareketlerini artırmışlardır. 1885 yılında kurulan Armenak'tan sonra, 1887 yılında İsviçre'de kurulan Hınçak ve 1890 yılında kurulan Taşnaksutyan partileri ihtilal ve silahlı mücadele yolunu tercih ederek Osmanlı Devleti'ne açıkça savaş ilan etmişlerdir. Bu iki ihtilal komitesinden biri olan Hınçak, Türkiye ve İran'daki Ermenilerin bağımsızlığı için çalışan ilk sosyalist partidir. Parti, Rusya'dan Avrupa'ya giden Marksist yedi Rus Ermeni genç tarafından kurulmuştur. Parti resmi olarak 1887 yılında Cenevre'de kurulmuştur. Hınçak partisinin hedefine ulaşmak için seçtiği yol ise ihtilaldir. Türkiye'de yaşayan Ermenilerin yeni bir sosyal organizasyona kavuşturulması için Türk hükûmetine karşı propaganda, ajitasyon, köylü ve işçilerin harekete katılmasının sağlanması metotlarının kullanılması benimsenir (Karaca, 2008: 78). Bu anlamda özellikle okullar, cemiyetler ve kiliselerden yararlanarak isyan ve ihtilal hazırlıkları yapmaya çalışırlar. En nihai amaçları ise Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan devleti kurarak bunu Rus ve İran'da yaşayan Ermenilerle birleştirip Büyük Ermenistan hayalini gerçekleştirmektir. Hınçak komitesi, özellikle Amasya, Tokat, Yozgat, Arapkir ve Trabzon'da teşkilatlanmıştır. Fakat Marksist bir içeriğe sahip olması, bu teşkilatlanmada bölünmeler yaşanmasına neden olmuştur. Hınçak'ın yanı sıra yine

Rusya'da ikinci bir ihtilal örgütünün varlığı ortaya çıkar. Tiflis merkezli olarak kurulan bu örgüt, ilk kuruluşunda Ermeni İhtilalci Federasyonu (Federation of Armenia Revolutionaries) ya da yaygın bilinen adı ile Taşnaksutyun idi. Üç fraksiyonun Tiflis'te 1890 yılında bir araya gelmesiyle sözü edilen komite oluşturulmuştur. Bahsedilen fraksiyonlardan ilki, milliyetçi Ermenilerden oluşmuştur. İkincisi, Çar'ı devirmeyi hedefleyen sosyalist ihtilalcilerden oluşur. Üçüncüsü ve sonuncusu ise Güneyliler olarak da adlandırılan ve Türkiye Ermenilerinin bağımsızlığını hedefleyen sosyalist insanlardan oluşur (Karaca, 2008: 80-81).

Kürtlerin Talepleri

1918 Aralık ayı ortalarında İngiliz Servisi, Türkiye'yi bölme amacı güden Rum, Ermeni ve Süryani azınlıkların yanı sıra Müslüman azınlıklarla ve özellikle de Kürtlerle Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren daha iyi ilişkiler kurulması gerektiğini ifade eder. Kürt azınlığın stratejik bir önemi vardır. Kürtleri yanlarına çekememe durumlarında onların Türk birlikleriyle ortak hareket edecekleri korkusu içindedirler. İngiliz Yüksek Komiser Vekili Amiral Richard Webb, bu durumu şöyle ifade eder: "Kürtler, Ermeni çıkarlarına kurban edildikleri korkusundan kurtarılsınlar! Eğer İngiliz Hükûmeti'nden sempati görmezlerse ya her yerde olay çıkarırlar, ya da Türk İmparatorluğunu kurtarma savaşında onlarla birlikte hareket ederler" (Özsoy, 2007: 88). Webb'in alıntılanan cümlelerde ifade ettiği gibi ortada bir sorun vardır. Bu sorun Kürtlerin de Ermenilerle Osmanlı'ya ait aynı toprakları talep etmesinden kaynaklanır. Nitekim İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'un Dışişleri Bakanı

J. Balfour'a gönderdiği yazıda da aynı konuya değinir: "Doğu Anadolu sorununun çözümleneceği son aşamada Kürt unsurunun hak iddiaları ihmâl edilemez. Onlarla Ermenilerin hak iddiaları bağdaştırılmazsa, gelecek olayların tohumu atılmış olacaktır. Geçmişte Kürtler, Ermenilerin baskı alında tutulmasında araç olarak kullanılmışlardır, fakat Türk yönetimi altında kendileri de sıkıntı çekmişlerdir" (Sonyel, 1995: 27). Görüldüğü gibi İngilizler Birinci Dünya Savaşı'nda nasıl henüz sahip olunmayan toprakları birçok farklı ülkeye bölüştürerek onları yanına alıyorsa, aynı şekilde Anadolu işgalleri sırasında da Ermeni ve Kürtlere toprak vaat ederek onları işgallerde kullanmışlardır. İngilizler bu stratejilerinde başarılı olmuşlardır, çünkü Kürt azınlığı, Doğu Anadolu'daki topraklarda özerk ve bağımsız bir Kürdistan hayali kurmaktadır. Kürtler bu istekleri konusunda özellikle İngilizlerden destek almak amacındadırlar. Örneğin 16 Aralık 1918'de Mısır'daki Kürt Bağımsızlık Komitesi, yanına İngilizleri de alarak İngiliz Ronald Wingate'e İngilizlerin koruculuğu altında özerk bir Kürdistan kurulması talebini iletirler. Mütareke sonrasında ise Kürtleri kışkırtarak karışıklık çıkarmaya çalışan en önemli isim İngiliz İstihbarat Servisi mensuplarından Binbaşı Noel olur. İngiltere'nin Irak'ta bulunan başkomutanının 28 Mart 1919'da Askerî İstihbarat Şefi'ne gizlice bildirdiği rapora göre Seyit Taha'nın kardeşi Şeyh Abdülkadir, Dr. Abdullah Cevdet, Süleyman Nazif ve Bedirhan, İstanbul'da Türklerin koruyuculuğu altında Kürt bağımsızlığı için çalışmalar yapar (Özsoy, 2007: 86-88). Kürtlerin isteklerinin Amiral Calthorpe tarafından doğrundan ifade edildiğini görürüz. Bu istekler şöyledir:

1. Kürtlere, sınırları coğrafi olarak saptanmış bir ülke verilmelidir;

2. Bağlaşıkların Arap, Ermeni, Asuri, Keldani vb. küçük azınlıklara muameleden Kürtler de yararlanmalıdır;

3. Kürtlere İngiliz mandası altında özerklik verilmelidir.

Barış Konferansındaki Kürt delegasyonunun başkanı rolüne bürünen Şerif Paşa, Paris'te yayımladığı kitapçıkta, gelecekteki Kürt devletinin sınırlarını şöyle tanımlar: Kafkas sınırında Ziven'in kuzeyinden batıya, Erzurum, Erzincan, Kemah, Arapkir, Besni ve Divicik'e; güneyde Haran, Erbil, Kerkük, Süleymaniye, Sina hattından İran sınırında Ararat'a kadar (Sonyel, 1995: 27-28). İngilizler Kürt unsurları tahrik etmek için birtakım ajanlarını kullanırlar. Bunların başında ise Binbaşı Noel gelir. Çeşitli tahrikler sonucunda 1919 yılının Mayıs ayında merkezi İstanbul'da olan Kürt Teali Cemiyeti kurulur. Bu cemiyetin önderleri, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır ve Harput'un Kürdistan sınırları içinde bulunduğuna inanırlar (Sonyel, 1995: 29).

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı ve Millî Mücadele'nin Başlaması

Mustafa Kemal Paşa'nın ulusal direnişi başlatmaya yönelik gizli amaç ve Anadolu'yu yatıştırmak gibi bir görevle 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihi genellikle tarihçiler arasında Millî Mücadele'nin başlangıcı olarak kabul edilir. Bunun yanı sıra Yunanlıların İzmir'i işgal ettikleri tarih olan 15 Mayıs 1919 yılı da bazı araştırmacılar tarafından Millî Mücadele'nin başladığı tarih olarak kabul edilir. Çünkü bu tarihte Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri örgütlenerek Millî Mücadele'ye başlamıştır. Millî Mücadele'nin başlangıcı konusunda başka farklı tarihler de ileri sürülmüştür.

İngilizler, İstanbul Hükûmeti'ne, Samsun ve civarındaki asayiş durumundan yakınan birçok rapor gönderirler. Güya birçok Rum köyleri her gün Türklerin saldırısına uğramakta ve resmî makamlar buna engel olamamaktadır. İngilizler bu raporların yanı sıra bir de protesto göndermiş ve bu saldırılar önlenmediği takdirde kendilerinin duruma el koyacaklarını bildirirler (Akşin, 1983: 79-80). Mustafa Kemal Paşa, Samsun bölgesini yatıştırmak, silahları toplamak ve varsa Şûraları kapatmak resmî göreviyle ve Sadrazam Damat Ferit tarafından atandığı 9. ordu müfettişi olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında, Anadolu'da millî bir direniş başlatmakla ilgili düşünceler taşır. Arkadaşları Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşa'nın da kendisinden önce Anadolu'ya gitmesi, İstanbul'da bir Millî Mücadele hareketi başlatamayacağını anlayan Mustafa Kemal'in Anadolu'ya yönelmesinde etkili olmuştur. Daha önce bu tasarıları bazı tanınmış ordu komutanlarıyla, özellikle de Anadolu'da İtilaf devletlerinin gözünden uzakta, önemli askerî kuvvetlerce komuta edenlerle görüşmüş, onların rızasını almıştır. Bununla birlikte başlangıçta halkın ve ordunun genel bir ilgisizliğiyle karşılaşmıştır. Çünkü hâlâ birçok insan Padişah ve Halife'ye bağlıdır. Ayrıca genel anlamda İtilaf devletlerinin biriyle bile baş edilemeyeceğini düşünen insanlar da bulunmaktadır. Hatta Hürriyet ve İtilaf Partisi'yle İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ne güvenen ve Damat Ferit'in etrafında toplanan insanlar çözümü İngiliz himayesine girmekte ararlar. Wilson Prensipleri Cemiyeti mensupları ise Amerikan mandası olarak kurtuluşun sağlanacağını düşünürler (Sonyel, 1995: 65-71).

Bütün bu görüşlerin aksine millî egemenliğe dayanan, kayıtsız ve şartsız bir şekilde bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak ateşiyle yanan millî bilincin önderleri bunların hiçbirini kabul etmez. Mustafa Kemal Paşa, 29 Mayıs 1919'da Havza'dan

15. Kolordu Komutanı Karabekir'e gönderdiği telgrafta kayıtsız ve şartsız millî bağımsızlığı vurgular (Sonyel, 1995: 72-73). Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Erzurum, Sivas ve İstanbul gibi yerlerde Millî Mücadele başlamıştır. Örneğin Erzurum'da Doğu İlleri Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti üyeleri 30 Mayıs 1919'da çeşitli dernek ileri gelenlerine gönderdiği mektupta Doğu illerinin Ermeni yönetimine bırakılmasına karşılık oluşacak zulümlerde birlikte hareket edilmesi gerektiğini ifade ederler. Aynı şekilde Kürt azınlığın Diyarbakır'daki faaliyetleri üzerine Mustafa Kemal Paşa, 15 Haziran 1919'da Diyarbakır valisine Millî Mücadele'yi bölecek faaliyetlerin yok edilmesini söyler. Millî Mücadele taraftarları İstanbul'da da çalışmalar yürütür. Hatta bu çalışmaları İngiliz Amiral Calthorpe çok karışık ve ciddi olarak nitelendirir. Ona göre Millî Mücadele taraftarları Veliaht Abdülmecid'i önderleri olmaya ikna etmişlerdir. Sadrazam Damat Ferit'in azledilmesini, yeni bir Bakanlar kurulu ve ülkeyi Paris Barış Konferansı'nda temsil edecek murahhas heyeti atanmasını istemişlerdir (Sonyel, 1995: 73-76). Mustafa Kemal Paşa, sözü edilen Millî Mücadele taraftarlarının desteğini hissederek Samsun'a yak basar, ancak ayak basar basmaz İtilaf devletleri ajanları aracılığıyla onun her adımını izlemeye başlarlar. Mustafa Kemal Paşa, İzmir, Manisa ve Aydın'ın işgali üzerine 28 Mayıs 1919'da valilere müstakil mutasarrıflıklara, bazı kolordu komutanlıklarına ve Konya'daki Ordu Müfettişliklerine birer tebliğ gönderir. Bu bildiri üzerine birçok kasabanın ve kentin ileri gelenleri, belediye başkan ve üyeleri, sivil ve askerî erkânı tarafından İstanbul'a sayısız protesto telyazısı gönderilir. İlk protesto mitingi de 30 Mayıs 1919'da Havza'da yapılır ve mitingin ardından her türlü saldırıya silahla karşılık verilmesine ant içilir. Bu olaylar üzerine İtilaf devletleri Mustafa Kemal Paşa'nın niyetini anlar ve İstanbul Hükûmeti'ne baskı

yaparak onu geri çağırmasını isterler. Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'daki faaliyetlerini Havza papazı irtibat subayı Hurst'a anlatır, Hurst ise Amiral Calthorpe'a rapor eder. Bunun üzerine Calthorpe 8 Haziran'da Osmanlı Dışişleri'ne bir nota verir, bu notada Samsun sancağından kötü haberler aldığını ve söz konusu olaylarda ise Mustafa Kemal Paşa'nın başrolü oynadığını ifade edilir. Bahsedilen olaylardan da anlaşılacağı gibi İngiliz yetkililer, Millî Mücadele bilincinden tedirgin olmuşlardır. Hükûmet baskılar sonucunda Mustafa Kemal Paşa'yı geri çağırsa da Mustafa Kemal Paşa, çağrılış niyetini ve geri dönmesi durumunda devre dışı bırakılmaya çalışacağının farkındadır. Mustafa Kemal Paşa Havza'da öncelikle silah arkadaşı Kazım Karabekir'e telgraf çeker ve olan biten hakkında bir bilgi verir. Daha sonra Havza'dan Amasya'ya hareket ederek burada Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey'le görüşür. Mustafa Kemal Paşa, Havza'da kazandığı desteğin daha fazlasını Amasya'da elde eder. Amasya halkı Millî Mücadele'ye koşulsuz destek verdiklerini açıklar. İçerde kazandığı desteğin yanı sıra dışarıda da destek bulmaya çalışır. 15 Haziran'da Irak Şeyhülmeşayihi Uceymi Paşaya bir yazı göndererek kendisine duyduğu saygıyı anlatır ve Türklerle Arapların İslam ortak paydasında Avrupa'ya karşı birlikte hareket etmesi gerektiğini dile getirir (Özsoy, 2007: 140-143). Mustafa Kemal Paşa, gelişmelerden Padişah'ı haber etmek için ona bir telgraf gönderir, bu telgrafta İstanbul'da iken milletin bu kadar kuvvetli ve az vakitte felaketlerden bu derece uyanık olduğunu hayal edemediğini söyler. Ayrıca İstanbul'a dönmeme nedenini şöyle açıklar: "İstanbul'a dönüp Malta'ya sürülmek veyahut daha hafif olarak kenarda bırakılmak niyetinde değilim. Eğer zorlanırsam görevimden istifa ederek evvelden olduğu gibi Anadolu'da ve milletin sinesinde kalacağım ve vatanî görevime bu kez daha açık adımlarla devam edeceğim" (Özsoy, 2007: 145).

İşgalcilerin baskısı sonucunda hükûmet, Millî Mücadele aleyhinde çalışmak durumunda kalır. Posta Telgraf Umum Müdürü Refik Halit imzasıyla yayımlanan bildiriyle Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından verilecek telgrafların çekilmemesi için bütün telgrafhanelere talimat verilir. Bu durumun ortaya çıkmasında Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'dan çektiği bildirinin çok büyük etki doğurması ve gelişen Millî Mücadele heyecanı ve bilincinin İngilizleri tedirgin etmesi etkili olmuştur. Mustafa Kemal Paşa sözü edilen durumu Posta ve Telgraf Müdürlüklerine gönderdiği bir yazıyla şöyle eleştirir: "Milletin sedasını boğarak meşru hakkını istemekten menetmeye ve vatanın mahvına sebep olmaya matuf olan bu emri hiçbir namuslu telgraf memurunun yerine getireceğine ümit etmem" (Özsoy, 2007: 147).

Mustafa Kemal Paşa'nın Kuva-yı Milliye lideri pozisyonuna gelmesi ve bu şekilde İngilizlerin kendi kontrollerinin dışında bir Millî Mücadele hareketinin ortaya çıktığını fark etmesi sonucunda Amiral Calthorpe, 17 Haziran 1919 tarihinde bu kez "Mustafa Kemal'in Anadolu'dan geri çağrılması ve bütün ordu müfettişliklerinin kaldırılması" için hükûmete son bir kez ihtarda bulunur. Aynı gün işgalci hükûmetlerin baskısı sonucunda Ali Kemal, işgallerden ne kadar müteessir olunursa olunsun bu sıralarda Osmanlı Devleti'nin savaşı kaldıramayacağına, varlığını yalnızca siyaseten müdafaa edilebileceğine ilişkin bir bildiri yayımlar. Mustafa Kemal Paşa ise 24 Haziran'da bir protesto yazar. Bu protestodaki şu ifadeler önemlidir: "İstiklâlini emin görmek isteyen milletin önüne, hiçbir haksız set çekilemez" (Özsoy, 2007: 147-149).

Millî Cemiyetler

İşgalin Anadolu'ya yönelmesi, Avrupalı devletlerin söylediklerinin aksine işgalin geçici değil de kalıcı olduğu anlaşılması ve söz konusu işgalin Rum ve Ermeni gibi azınlık unsurları tarafından kalıcı bir şekilde yapılması gibi nedenlerle halk direnişe başlamıştır. Bu direnişler yerel ve bölgeseldir (Ergil, 1981: 96). Bu anlamda millî direnişler Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Müdafaa-i Hukuk ise, Türklerin çoğunlukta oldukları kendi toprakları üzerinde bağımsız bir şekilde yaşama hakkının Osmanlı Devleti'nin azınlık unsurlarına ve Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerine karşı fiilî mücadele yoluyla elde etme düşüncesini ifade eder (Tunaya, 1952: 435-437). Bu cemiyetlerden ilki, 5 Kasım 1918'de kurulan Kars Millî İslâm Şûrası'dır. Bu şûra, 30 Kasım 1918'de bir kongre düzenler ve Batum, Ordubat, Iğdır, Ahıska'yı içine alan bölgelerde bir Millî İslam Şûrası Hükûmeti'ni kurar. Daha sonra 17-18 Ocak 1919'da adını Cenubî Garbî Kafkas Hükûmeti olarak değiştirir. Söz konusu şûra, 13 Nisan 1919'da İngilizler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bir başka teşkilat ise, Türkler hakkında yapılan yanlış yayımlara ilmî olarak ve belgeler aracılığıyla yanıt vermeyi amaçlayan Millî Kongre'dir. Sözü edilen teşkilat, yetmiş kadar cemiyetten 2'şer temsilcinin katılması ile 29 Kasım 1918'de kurulmuştur. Misak-ı Millî'nin hazırlanmasına da yardımcı olmuştur. İstanbul'un resmen işgal edildiği 16 Mart 1920'de çalışmalarını durdurmuştur. Bu teşkilatların yanı sıra Edirne'deki Yunan istila ve işgaline karşı, Trakya'nın ırk, kültür, ekonomi ve tarih bakımından Türklere ait olduğunu ispat etmek için Trakya-Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk-ı Heyet-i Osmaniyesi kurulmuştur. Öte yandan İzmir'deki tehlikelere karşı kurulan Müdafaa-i Vatan

Heyeti, 14 Mayıs 1919 günü İzmir'e Yunan askerlerinin geleceği haberine karşılık beyanname bastırarak adını Redd-i İlhak Heyeti'ne çevirmiştir. Bütün protestolara karşı yine de İzmir'in işgal edilmesi üzerine Müdâfaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti olarak birleşerek Rum iddialarına karşı mücadele etmişlerdir. Batı'da İzmir'in ve çevresinin Rum azınlığa karşı korunma çabalarına karşılık, Doğu'da ise Ermeniler ve Kürtlerin faaliyetleriyle mücadele için merkezi İstanbul'da bulunan Vilâyat-ı Şarkiye Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kurulur. Çıkardıkları Fransız ve Türkçe "Hadisât Gazeteleri" ile Doğu illerinin Müslüman Türk milletine ait olduğunu kanıtlamaya çalışır ve bu yolda propaganda yaparlar. Kazım Karabekir, 15. Kolorduya atanmasıyla bu teşkilatın başına geçer. Daha sonra Erzurum Kongresi'nin yapılmasıyla 7 Ağustos 1919'da Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını alır. Karadeniz Bölgesi'ndeki Rum ve Ermenilerin faaliyetlerine engel olmak ve bu bölgenin Türklere ait olduğunu savunmak için Müdafa-i Hukuk Cemiyeti kurulur. Bu cemiyet de *İstiklal* gazetesini çıkarır ve bu şekilde Rum ve Ermenilerin iddialarının ne kadar asılsız olduğunu kanıtlamaya çalışır. 12 Şubat 1919'da kurulan bu cemiyet, Erzurum Kongresi sonrasında Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılır. Yine İstanbul merkezli olarak Adana, Maraş, Antep ve Tarsus gibi bölgelerdeki Türklerin çıkarlarını savunmak ve Ermenilerin emellerini engellemek üzere 20 Aralık 1918'de Kilikyalılar Cemiyeti kurulur. Bu cemiyet, çalışmalarını gazete yolunun yanı sıra silahla da yürütmeye çalışır. Bütün bunların dışında Sivas'ta 5 Kasım 1919'da kurulmuş olan Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti Anadolu'nun bütünlüğünü temin etmek için mitingler düzenler ve İtilaf devletlerinin temsilcilerine protesto telgrafları gönderirler.

Bahsedilen bu dernekler Sivas Kongresi'nde 7 Eylül 1919'da birleşirler ve Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adını alırlar.

Amasya Bildirisi

Mustafa Kemal Paşa, en güvenilir dostlarını Haziran ayının ikinci yarısında Amasya'da gizli bir toplantıya çağırır. Toplantının yapılma amacı ise, düşmana karşı direnme tedbirleri almak ve gerekirse Anadolu'da fiilî bir yönetim kurmaktır. Bu amaçla 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy), eski Donanma Komutanı Bakanı Hüseyin Rauf (Orbay), 3. Ordu Komutanı Albay Refet (Bele), Albay Arif ve Salahaddin, Samsun Sabık Valisi Hamit, ayrıca Mustafa Kemal (Atatürk)'le yaveri Albay Kâzım vardır. Bunların yanı sıra o sıralarda Erzurum'da bulunan Kâzım Karabekir ve Konya'da bulunan 15. Kolordu Komutanı Küçük Cemal Paşa, uzaklık yüzünden toplantıya katılamamışlarsa da kendilerine toplantının gidişi hakkında telyazısıyla sürekli olarak bilgi verilir. Haziran'ın 18'inden 22'sine kadar süren toplantıda çok önemli konular tartışılır ve kararlar alınır. Alınan en önemli iki karar ise şöyledir: 1) Bir ulusal direniş oluşturmak, 2) Gerekirse Anadolu'da geçici bir yönetim kurmak. Hazırlanan bildiri, Mustafa Kemal Paşa tarafından 22 Haziran 1919'da Anadolu'da tüm mülkî ve askerî makamların dikkatine çekilir. Bildiride yer alan belli başlı konular şunlardır:

1) Yurdun bütünlüğü, ulusun bağımsızlığı tehlikededir.
2) İstanbul'daki hükûmet üstüne aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirmemektedir. Bu durum ulusumuzu yok olmuş gibi göstermektedir.
3) Ulusun bağımsızlığını, yine ulusun kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır.

4) Ulusun haklarını dünyaya duyurmak için her türlü etkiden ve denetimden kurtulmuş ulusal bir kongrenin varlığı çok gereklidir.
5) Sivas'ta bir kongrenin tez elden toplanması kararlaştırılmıştır.
6) Bütün illerin her sancağından halkın güvenini kazanmış üç delege hemen yola çıkarılmalıdır.
7) Bu iş ulusal bir sır gibi tutulmalı ve delegeler kimliklerini gizlemelidirler.
8) Doğu illeri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır.

Amasya bildirisi, Türk millî direnişinin dönüm noktalarından biridir, çünkü ilk kez Millî Mücadele ilkeleri bir protokol hâlinde hazırlanarak Türk yurdunun bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlamak için işbirliği yapmaya söz veren ihtilalci önderler tarafından imzalanmıştır (Sonyel, 1995: 79-81). Amasya bildirisinin yayımlandığı sıralarda, yani 21 Haziran 1919'da İngiliz Ateşmiliteri ile Sefaret baş tercümanı, Dahiliye Nazırı Ali Kemal'in yanına gittiler. Ali Kemal, onlara Millî Mücadele azminin gittikçe arttığını ve Yunan işgalleri olduğu müddetçe de artacağını söyler. İngilizler ise uyarılarda bulunurlar (Özsoy, 2007: 149). Fakat 23 Haziran'da Ali Kemal illere gönderdiği genelgede Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir asker olmasına karşılık, o günün politikasını bilmediğini, yeni görevinde tamamen başarısızlığa uğradığını ve İngiliz Yüksek Komiseri'nin isteği üzerine geri çağrıldığını bildirir. Ayrıca kimsenin onunla resmî işlere girişmemesi, onun buyruklarını yerine getirmemesi gerektiğini ifade eder. Bu şekilde Ali Kemal, İngiliz baskılarıyla Millî Mücadele'yi baltalayan açıklamalarda bulunur. Bu genelgeden 3 gün sonra, yani 26 Haziran'da görevinden çekilmek zorunda kalmıştır. Öte yandan İngiliz baskısı İstanbul hükûmeti üzerinde sürekli varlığını hissettirmektedir. Amiral Calthorpe ve İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Milne, Mustafa Kemal Paşa'nın

geri çağrılması ve millî direnişin sona erdirilmesi konusunda baskıda bulunurlar. İngilizlerin baskısıyla ordudan çıkarılacağını haber alan Mustafa Kemal Paşa, 9 Temmuz'da istifasını verir ve askerî görevinin Millî Mücadele uğruna çalışmaya engel olduğunu, bununla birlikte bu gaye uğruna sonuna kadar çalışacağını bildirir (Sonyel, 1995: 89-91).

Erzurum Kongresi

Bilindiği gibi her ne kadar Amasya Tamimi'nde Anadolu'nun en emniyetli yeri olan Sivas'ta bir kongrenin toplanması kararlaştırılmış olsa da, delegeler Erzurum'daki Vilâyet-i Şarkiye Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kongre davetini kabul ederek Erzurum'a geçerler. Vilâyât-ı Şarkiye Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin Erzurum şubesi ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nin işbirliğiyle düzenlenen Millî Mücadele'nin ilk önemli kongresi, Vilâyat-ı Şarkiye Kongresi, kararlaştırılan ilk tarihten 13 gün sonra, yani 23 Temmuz'da toplanır (Sonyel, 1995: 93). Kongre esas itibariyle bir Erzurum-Trabzon Kongresi niteliğindedir. Erzurum ilinden 24, Trabzon'dan 17 delege katılır. Oysa Sivas'tan 10, Bitlis'ten 3, Van'dan iki delege katılır ve Bitlis delegelerinden en az ikisi, Van delegelerinden en az biri Erzurumludur. Elazığ, Diyarbakır ve Mardin'den seçilen az sayıda delegenin Erzurum'a gelmesine Elazığ Valisi Ali Galip engel olmuştur (Akşin, 1983: 79-80). Kongrenin ilk olarak 10 Temmuz'da yapılması için gerekli hazırlıklar yapıldığı hâlde bazı iller temsilci seçiminde biraz çekingen davrandıklarından kararlaştırılan ilk tarihe kadar Erzurum'a pek az temsilci gelmiştir. Bu yüzden illere ikinci bir genelge gönderilmiş ve 23 Temmuz'da toplanabilmek için

temsilcilerin erken gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu arada kongrenin toplanmasını engellemek için İngilizler de harekete geçer. Erzurum'daki İngiliz kontrol subayı Yarbay A. Rawlinson temsilciler ve onları seçenler üzerinde baskı kurarak kongrenin toplanmaması gerektiğini, aksi hâlde Doğu Anadolu'nun İtilaf devletleri tarafından işgal edileceğini söyler. Rawlinson İtilaf devletleri tarafından mütareke şartlarının tatbik edilmesi ve Osmanlı ordusuna ait silahları işgal kuvvetlerinin kontrolündeki depolara sevk edilmesiyle görevlendirilmiştir. Bu bağlamda Rawlinson'un bağımsız bir Ermenistan kurulmasının olanaklarını araştırmak ve Türklerin silahlarını teslim etmelerini sağlamakla görevlendirilmiştir (Aybars, 1984: 167). Rawlinson sözü edilen amaçlar doğrultusunda Mustafa Kemal Paşa'yı da ziyaret ederek bu düşüncelerden ona da bahseder. Fakat Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin böyle bir kongrenin toplanması konusunda kesin kararını verdiğini ve kimsenin bu karara engel olamayacağını kesin bir dille İngiliz askere bildirir. Okul binasında başlayan kongrede bazı engellemelere rağmen Mustafa Kemal Paşa başkan seçilir (Sonyel, 1995: 94). Mustafa Kemal Paşa, açılış konuşmasında "tarihin, bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr etmediğini", Türk ulusu aleyhinde verilen hüküm ve kanaatlerden, "menfûr zulûmlardan" ve "bedbaht âcizlerin" Türk tarihine karşı "revâ gördükleri haksızlıklardan" müteessir olan millî vicdanın sonunda şaha kalktığını ve çeşitli adlar altında örgütlenen millî akımın elektrik şebekesi gibi yurdun her tarafına yayılmasına yol açtığını belirtir. Mustafa Kemal Paşa, nutkuna bir dua ile padişahlık ve hilafet makamı ve millet hakkında iyi dileklerle son verir (Sonyel, 1995: 96). Fakat söz konusu kongrenin sert tartışmalara sahne olduğu da görülür. Örneğin Erzurumlu delegeler ordu yanlısı bir politika izlemesine karşılık Trabzonlular adem-i

merkeziyetçi bir tutum takınırlar. Bir diğer tartışma konusu ise vali, mutasarrıf, kaymakam gibi idarî amirlerin doğal başkan sayılıp sayılmamasıydı. Bunların doğal başkan olması konusunda Rauf Bey çok ısrar etmiş, fakat bu görüşün bazı Erzurumlular dahil, inatçı bir direnmeyle karşılanması üzerine Mustafa Kemal Paşa bundan vazgeçmek gerektiğini anlamıştır (Akşin, 1983: 472). Sonunda iki hafta süren çetin, kimi zaman da gergin tartışmalar sonucunda ilerde Misak-ı Millî'nin temelini oluşturacak bazı önemli kararlar alınarak bunlar bir bildiri olarak yayımlanır. Bu bildiri şöyledir:

1) Trabzon ve Canik (Samsun) sancağı ile Doğu illeri adını taşıyan Erzurum, Sıvas, Diyarbakır, Elâzığ, Van, Bitlis illeri ve bu saha içindeki bağımsız livalar, hiçbir neden ve bahane ile birbirlerinden ve Osmanlı camiasından ayrılmaz bir bütündür.
2) Osmanlı ülkesinin bütünlüğü ve ulusal bağımsızlığın sağlanması, saltanat ve hilafet makamının dokunulmazlığı için ulusal güçleri, yapıcı ve ulusal iradeyi egemen kılmak esastır.
3) Her türlü işgal ve müdahale, Rumluk ve Ermenilik gayesine yönelik sayılacağından, birleşik hâlde savunma ve direnme esas kabul edilmiştir. Hıristiyan unsurlara, siyasal egemenlik ve toplumsal dengeyi bozacak yeni birtakım ayrıcalıkların verilmesi kabul edilmeyecektir.
4) Merkezî hükûmet, bir devletin baskısı altında bu ülkeleri bırakmak ya da ihmal etmek zorunda kalırsa, saltanat ve hilâfet makamına bağlılığı ve ulusal makamına bağlılığı ve ulusal hakları sağlayacak tedbir ve kararlar alınmıştır.

5) Osmanlı ülkelerinde öteden beri Müslüman halkla birlikte yaşayan gayri Müslim unsurların, Osmanlı devleti kanunlarıyla takviye edilmiş, kazanılmış haklarına tamamen saygı gösterilecektir.
6) İtilâf devletinden, anlaşmanın imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihinden itibaren Osmanlı sınırları içinde kalan ve halkın çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin taksime uğratılması nazariyesinden tamamen vazgeçerek Osmanlı varlığına, tarihî örfî ve dinî haklarına riayet etmeleri, tamamen hak ve adalete uygun kararlar almaları beklenir.
7) Ulus, insanî, asrî gayeleri yükseltmek, fennî, endüstriyel ve ekonomik hak ve ihtiyaçlarını takdir ederek, devlet ve ulusun iç ve dış bağımsızlığı, vatanın mahfuz kalmak suretiyle, ulusal sınırlar içinde, milliyet esaslarına riayetkâr ve memlekete karşı istilâ emeli beslemeyen herhangi bir devletin fennî, endüstriyel ve ekonomik yardımını memnunlukla karşılar. Bu insanca ve adil koşulları kapsayan bir barışın derhal imzalanmasını, insanlığın selâmeti ve dünyanın sükûnu adına en büyük ulusal gaye sayar.
8) Ulusların kendi kaderlerini bizzat tayin ettikleri bu tarihî devrede merkezî hükûmetin de, ulusal idareye tabi olması elzemdir; çünkü ulusal idareye dayanmayan herhangi bir hükûmetin kararları ulusça kabul edilmeyeceğinden başka, yabancılar tarafından da muteber sayılmayacaktır. Bu yüzden merkezî hükûmeti, Millet Meclisini derhal toplayarak ulus ve memleketin kaderi konusunda vereceği bütün kararları onun denetimine vermelidir.
9) Vatanın maruz kaldığı elemli olaylar sonucunda ulusal vicdandan doğan, toplulukların birleşmesinden oluşan genel örgüt, Şarkî Anadolu Müdafaa-i

Hukuk Cemiyeti, her türlü particilik akımlarından tamamen uzaktır. Bütün İslâm vatandaşları cemiyetin olağan üyeleridir.

10) Kongre tarafından seçilmiş bir Hey'et-i Temsiliye kabul edilmiş ve köylerden başlanarak il merkezlerine kadar mevcut ulusal örgütler birleştirilip onaylanmıştır.

Millî Mücadele'ye önderlik edecek Hey'et-i Temsiliye'ye şu delegeler seçilmiştir: Mustafa Kemal (Atatürk), Hüseyin Rauf (Orbay), Kâzım Karabekir, eski valilerden Bekir Sami, Erzurum sabık mebusu Cevat Raif Efendi, Trabzon sabık mebusu Servet Bey, Erzincanlı Şeyh Fevzi Efendi, İzzet Bey, Bitlis sabık mebusu Sadullah Efendi ve Mutki aşiret reisi Hacı Musa Bey (Sonyel, 1995: 96-98).

Sivas Kongresi'nden Önceki Siyasi Gelişmeler

Giderek artan Millî Mücadele bilinci İtilaf devletlerini tedirgin eder. Bu tedirginlik sonucunda bu devletler İstanbul Hükûmeti'ne Millî Mücadele bilincini engellemeleri yolunda baskı yaparlar. Bu baskıların sonucunda İstanbul Hükûmeti'nin Mustafa Kemal Paşa'yı hedef alan girişimleri daha sonra da devam eder. Harbiye Nezareti millî kongrelerin bazı askerî kişilerce desteklendiğini, bunun ise bütün yıkımların kökünde yattığını genelge ile bildirir. İstanbul'un Mustafa Kemal Paşa hakkında düşmanca ve telaşlı yazılarına karşılık olmak üzere 5 Ağustos'ta Karabekir, Sadaret ve Harbiye'ye bir yazı gönderir ve aynı zamanda bunu tamim eder. Bu telde Erzurum Kongresi'nin toplanmasında kişisel ya da siyasal hiçbir etkenin söz konusu olmadığını, "milletin ruhundan kopan" bir heyecan sonucu olduğunu, bu akımın doğmasında Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Beyin "zerre kadar"

etkisi olmadığını, fakat onların kongreye alındıklarını ve Kuva-yı Milliye'nin "daha sakin ve müdebbirane" yürümesini sağladıklarını belirtir. Tek çare ancak Millî Meclis'in toplanması olacaktır ve bu konuda yavaş davranılırsa "vakayi-i milliye"nin kendi kendine bu amaca ulaşacağından bahseder (Akşin, 1983: 479-480).

Öte yandan İçişleri Bakanı Adil Bey, 8 Ağustos'ta illere genelge gönderir. Bu genelgede, İngiliz İşgal Komutanı General Milne'in "ulusal örgüt" adı altında toplanan güçler hemen bastırılmazsa ortaya çıkacak tehlikelerden bahsettiğini, bu direnişlerin ülkelerin çıkarlarına ters düştüğünü ve bu tavrı sürdürenlerin kim olursa olsun tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesi gerektiğini bildirir. Bu genelgeden tatmin olmayan Birleşik Amerika Cumhurbaşkanı Wilson, Amiral Bristol eliyle 21 Ağustos'ta Osmanlı yönetimine gönderdiği notada, Kafkasya ve diğer ülkelerdeki Ermenilerin "katledilmelerini önleyici etkin tedbirler" en kısa zamanda alınmazsa, Wilson prensiplerinde belirtilen ve Osmanlı Devleti'nin Türk toprakları üzerinde Türk egemenliğinin sürmesini sağlamayı öngören 12. prensibin kaldırılarak "barış koşullarının tamamen değiştirilmesi ve Osmanlı Devleti'nin kesinlikle ortadan kaldırılması ihtimali olduğu yolunda uyarıda bulunur. Bu kadar sert bir nota karşısında Sadrazam Damat Ferit, hükûmetin çok küçük bir askerî güce sahip olduğunu, daha çok asker bulundurulmasına İtilaf devletlerince izin verilmediği için düzeni yeniden sağlamanın güç olduğunu dile getirir. Amerikalıların gönderdiği notaya İstanbul Hükûmeti'nin yerine diğer İtilaf devletleri tepki gösterir. Fransız devlet başkanı Clemenceau, Amerika yüksek komiserinin bu konuyla ilgili olarak İstanbul'daki İtilaf devletleri yüksek komiserlerine danışmadığına işaret eder. Ayrıca Fransız devlet başkanı, ülkesinin savaşmadığı Türkiye'ye İtilaf devletlerine danışmadan şart koşamayacağını belirtir. Bunun üzerine beş büyükler, hiçbir İtilaf

devletinin padişahın üzerinde tek başına baskı kullanmamasına oybirliğiyle karar verirler.

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği, İtilaf devletlerinden, özellikle de İngilizlerden yana bir siyaset izleyen İstanbul Hükûmeti'ni destekleyici uygulamalarda bulunurlar. Fakat bu çabalara rağmen Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin güç kaybettiği gözlemlenir. Hatta İstanbul'daki gözlemciler 1919 Ağustos'unun sonunda Damat Ferit kabinesinin iktidardan düşeceği kehanetinde bulunurlar. Bu durumdan tedirgin olan İstanbul'daki İtilâf Yüksek Komiserleri, Paris'teki İtilâf Yüksek Konseyinin güneybatı Anadolu'da Yunan askerî işgal bölgesinin sınırlandırılması konusunda bir karar aldığını, 3 Ağustos'ta Damat Ferit'e tevdi ettikleri üçlü notada bildirirler. Söz konusu üçlü nota, Damat Ferit kabinesinde geçici bir iyileşme sağlamıştır. Hatta 27 Ağustos'ta Amiral Webb, Damat Ferit'in karşılaştığı güçlükleri atlatarak iktidarda kalma ihtimalinin olduğunu Lord Curzon'a iletir (Sonyel, 1995: 115-117).

Sivas Kongresi

Hatırlanacağı gibi 22 Haziran 1919 günlü Amasya Tamimi'nde Sivas'ta millî bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır. Fakat bu sırada Erzurum'da bir Doğu Anadolu Kongresi toplanmakta olduğundan Sivas Kongresi ileri bir tarihe ertelenmiştir. Amasya Tamimi'nde bütün murahhasların en kısa sürede Sivas'a hareket etmeleri söylenmesine karşılık, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Erzurum Kongresi bittikten sonra üç hafta bu şehirde kalmak durumunda kalmışlardır. Ayrıca delege sayısında da istenilen rakam elde edilememiştir. Erzurum'da murahhas sayısı

56 iken, Sivas'taki murahhas sayısı -7'si Şarkî Anadolu Heyet-i Temsiliyesi olmak ve örneğin 3 Kayseri delegesi Kongrenin sonuna doğru yetişmek üzere- 38'dir. Bu bağlamda Tamim'deki sürat isteğine rağmen, gecikmelere ve bu pek az sayıdaki delege sayısına bakınca Sivas'a delege toplama işinin başarısız kaldığı söylenebilir. Bu konuda Sina Akşin, ulusçu önderlerin kutsal olduklarına inandıkları davalarından dönecek insanlar olmadıklarını, Alaşehir Kongresi'nin başkanı olan Hacim Muhitin'in kasıtlı ya da kasıtsız bu Sivas Kongresi'ni yerel bir Kongre olarak gösterdiklerini ifade eder (Akşin, 1983: 513-514).

Kongre için seçilen mekânın Sivas olması da birçok bakımdan önemlidir. Sivas'ın seçilmiş olmasının ilk nedeni, başka yerlere göre, burada yabancı kuvvetlerin etkili olma ihtimallerinin az olmasıdır. Öte yandan Sivas'ın Millî Mücadele açısından bir diğer önem Mondros Mütarekesi'nin 24. maddesinde belirtilen "vilâyât-i sitte"den olmasıdır. Söz konusu madde gereği "vilâyât-ı sitte"de bir karışıklık çıkarsa İtilaf devletleri karışıklık çıkan şehri işgal edebileceklerdir. İtilaf devletlerinin yanı sıra Rum ve Ermeniler de böyle bir fırsatı beklemektedirler. Nitekim Sivas Valisi Reşit Paşa da böyle bir ihtimali göz önünde bulundurarak toplantının başka bir şehirde yapılmasını düşünür (Arıburnu, 1997: 110).

İtilaf devletlerinin ve İstanbul Hükûmeti'nin tüm çabalarına rağmen Sivas Kongresi, 4 Eylül'de resmen oturumlarına başlar. Az sayıda delegenin katıldığı Kongre, ilk oturumunda Hüseyin Rauf ve Bekir Sami'nin karşı çıkmalarına rağmen Mustafa Kemal'i gizli oyla başkanlığa seçer. Başkanlığa seçilen Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi'ne değinerek Türk milletinin adilane bir barışa kavuşacağını umduğunu, oysa, mütareke koşullarının Türk yurduna ve Türk milletine karşı her gün kötüye kullanılarak saldırganlık ve zorlama yoluyla uygulandığını;

İtilaf devletlerinden güç alan ülkedeki Hıristiyan azınlığın Türk milletinin onuruna aykırı davranışlarda bulunmaya, Yunan, Rum ve Ermenilerin ülkenin her yanında zulüm yapmaya başladıklarını ve Türk topraklarının her anlamda işgale uğradığını belirtir. Ayrıca Erzurum Kongresi'nin tüm ülkenin ve ulusun birleşim noktasında Doğu Anadolu illerinin diğer illerle her bakımdan işbirliği sağlama emelinin kesinliği esasını kabul ettiğini, Sivas Kongresi'nde de ülkenin bölünmez, ulusun bir bütün olduğunu gerektiği gibi ifade ve ispat edecek esasların konulduğunu belirtir.

Kongrenin ilk üç günü, özellikle kongrenin İttihat ve Terakki Cemiyeti ya da başka bir siyasi partiyle ilişkileri konularıyla ilgili tartışmalarla geçer. Çünkü İtilaf devletleri ve İstanbul Hükûmeti, Sivas Kongresi'nin İttihatçıların eseri olduğu propagandasını yayarlar. Bu nedenle, Sivas Kongresi'nin amacı Türkiye'nin kurtuluşu olan yurtseverlerden oluştuğunun ve herhangi bir siyasi partiye dayanmadığının halka anlatılmasını önerir (Sonyel, 1995: 122-123).

8 Eylül'de Sivas Kongresi'nde İstanbul delegelerinden İsmail Fazıl Paşa, Bekir Sami, İsmail Hami ve arkadaşlarının sunduğu önerge üzerine manda sorunu tartışılmaya başlanır. Özellikle tartışılan manda konusu, Amerika'nın himayesi meselesidir. Bilindiği gibi Amerikan mandası, yurtiçinde ve yurtdışında en çok önerilen manda olmuştur. Yurtdışında özellikle Paris Konferansı başta olmak üzere, diğer barış konferanslarında da Osmanlı Devleti'nin tümü ya da bazı bölgeleri için en çok önerilen manda Amerikan mandasıdır. Barış konferanslarındaki öneriler Türk aydın ve idarecilerini büyük ölçüde etkilenmiştir (Kasalak, 1993: 77). Amerikan mandasını savunanların başında ise Halide Edip (Adıvar) gelir. Halide Edip, 10 Ağustos'ta Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı mektupta Amerikan mandasını seçme

nedenlerini şöyle açıklar: "Amerikan mandasını ehven-i şer olarak görüyoruz. Mandanın nedenleri de;

1) Aramızdaki Hristiyan azınlıklar, Avrupa devletlerine dayanarak devamlı karışıklıklar çıkaracaklar, İstiklâlimizden azınlıklar adına her yıl parça kaybedeceğiz.

2) Milletin refah ve saadetini sağlayacak bir hükûmetin kurulması gerekir; dış borçlar siyasi esareti artırmaktadır. Taraf tutma, cahillik ve konuşmaktan başka bir müspet bir netice veren yeni bir hayat yaratamıyoruz… On beş yirmi sene zahmet çektikten sonra yeni bir Türkiye ve her ferdi, tahsili, zihniyetiyle hakiki istiklâli kafasında ve cebinde taşıyan bir Türkiye'yi ancak yeni bir dünyanın kabiliyeti yaratabilir.

Yabancı devletlerin ülkemiz üzerindeki rekabetini uzaklaştıracak tek devlet Avrupa dışında kuvvetli bir ülke olabilir.

Şark meselesini Amerika'nın desteğiyle halledebiliriz. Türk meselesini de gelecek için halletmiş olacağız. Bu sebeplerden dolayı, bir an önce istememiz lazım gelen Amerikan mandası da, tabii mahzursuz değildir" (Kasalak, 1993: 82). Halide Edip, King Crane Komisyonu'nun başlıca üyelerinden olan Charles R. Crane'le temas hâlindedir. Bu komisyon, özellikle Arap illeriyle ilgili olarak manda sorununu incelemek maksadıyla Amerikan Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilmiş, incelemelerini bitirdikten sonra, diğer öneriler arasında şunları da ileri sürmüştür:

1) Kilikya hariç, bir Ermeni mandası kurulmalı,
2) Bir mandater altında ve Türkiye'den ayrı uluslar arası bir İstanbul devleti kurulmalı,
3) Ayrı bir Türk devleti için bir mandater bulunmalı,
4) Türkiye'ye verilecek güdüm altında İzmir'e özerklik verilmeli,

5) Tüm Anadolu, Ermenistan, İstanbul devleti ve Türk devletini kapsayacak tek bir genel manda kurularak Birleşik Amerika'ya devredilmeli.

Kararlarda görüldüğü gibi Amerika, Amerikan mandacılarının sandığının aksine Türk toplumun çıkarlarını ve toprak bütünlüğünü sağlamak gibi bir amaç gütmez. Aksine Misak-ı Millî sınırları içinde en az üç devlet kurma isteğindedir. Kuva-yı Milliyecilerin Amerikan mandasını istememesinin de en büyük nedeni Amerika'nın bu tavrıdır. Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki grup, Ermenilere doğu topraklarını vaat eden bir ülkenin Türk çıkarlarına hizmet etmeyeceğinin farkındadır.

King Crane Komisyonu ayrıca Sivas Kongresi'nde bir Amerikan mandası istenmesini bekler. Bununla birlikte King Crane Komisyonunun Ağustos sonlarında İstanbul'da bulunması başkentteki birçok Türk aydının Amerika güdümünü destekleyici görüşler öne sürmeye ya da Erzurum'a telyazıları göndermeye iter.

Sözü edilen Amerikan mandası rüzgârı Sivas Kongresi'ni fazlasıyla etkilemiştir. Manda yanlıları daha kongre başlamadan bir araya gelmişler ve Amerikan mandaterliğini kabul konusunda kongreye sunulmak üzere muhtıra niteliğinde bir karar taslağı bile hazırlamışlardır. Muhtıra niteliğindeki bu taslak Sivas Kongresi'nin dördüncü umumi toplantısı olan 8 Eylül 1919'da gergin bir ortamda görüşülmeye başlanır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'dan gelenler hariç, İstanbul delegelerinin manda yanlısı olduğunu öğrenir. Hatta manda yanlıları yanlarında Edgard Brown adındaki Amerikalı bir gazeteciyi de getirerek kongrenin havasını etkilemeye çalışırlar. Hatta onu Mustafa Kemal Paşa'yla da görüştürürler. Kongre'de Kara Vasıf Bey, Macit Bey, Bekir Sami Bey, İsmail Fazıl Paşa ve Hami Bey Amerikan mandası lehinde konuşmalar yaparlar (Özsoy, 2007: 194). Mustafa Kemal, özellikle Kara Vasıf'a, Amerikan manda ve yardımının büyük bir dikkatle

incelenmesinin ve Türk ulusal amacıyla karşılaştırılmasının çok önemli olduğunu bildirir (Sonyel, 1995: 126). Aynı şekilde Rauf Bey de manda yanlılarını susturacak bir çözüm önerisi sunar. Buna göre Amerikan kamuoyunda Türkiye aleyhtarı bir propagandanın etkisinin giderilmesi için, Türkiye'de incelemelerde bulunacak bir heyetin Amerikan kongresinden davet edilmesi kararlaştırılır ve öneri oy birliği ile kabul edilir. Hemen ardından da Amerikan Senato Başkanına hitaben Mustafa Kemal, H. Rauf, İsmail Fazıl, İsmail Hami ve M. Şükrü'nün imzalarını taşıyan bir dilekçe imzalanarak gönderilmesine karar verilir. Sonunda muhtıra sahipleri muhtıralarını geri alırlar (Özsoy, 2007: 195). Çünkü Mustafa Kemal Paşa manda fikrini şiddetle reddetmiş ve "Bir azınlık kalsak da mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: Ya istiklal ya ölüm" demiştir (Arıburnu, 1997: 115).

Sivas Kongresi 11 Eylül'de sonuçlanmıştır. Erzurum Kongresi'ndeki kararların kabul edildiği, fakat bu kararların Anadolu ve Rumeli'yi kapsayacak derecede genişletildiği Sivas Kongresi, Millî Mücadele'nin tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu kongre ile dış siyasetin ilkelerinin belirlenmesinin yanı sıra ülkenin tam bağımsızlığa kavuşturulması yönündeki ana ilkeler belirlenmiştir. Müslüman Türk çoğunluğunun yaşadığı bölgelerde kurulacak yeni bir Türk devletinin sınırları da çizilir. Bütün bu kararlar, Misak-ı Millî adını alacak millî andın ilk ilkelerini oluşturur. Mütarekenin imzalandığı gün nüfus çoğunluğu Müslüman Türklerden oluşan bölgenin millî sınırlar içinde olduğu açıklanır. Heyet-i Temsiliye şu kişilerden oluşur: Hüseyin Rauf, Refet Bey, Erzurumlu Raif Efendi, Trabzonlu İzzet Bey, Servet Bey, Erzincanlı Şeyh Hacı Fevzi, eski valilerden Bekir Sami, Mazhar Müfit, eski Ankara milletvekili Ömer Mümtaz, eski Mutasarrıf Hakkı Behiç, Hüsrev Sami ve Niğdeli Ratıpzade Mustafa. Bu kurul, yurttan düşmanların atılması

için tüm ulusu seferber etmek için görevlendirilmiştir (Sonyel, 1995: 136). Erzurum Kongresi'nde hükûmetin zaaf ve çaresizliği yalnızca söz konusu olurken, Sivas'ta hükûmete çok daha sert bir tavır takınılmıştır. Ayrıca Sivas Kongresi'nde "millet ve kudret-i milliyenin tamamen müzahiri olan namuskâr ordumuzun" hükûmeti uyararak zararları önlemiş olduğuna değinilir (Akşin, 1983: 515). Kongrede üzerinde durulan bir diğer nokta, Anadolu'da geçici bir yönetim kurma konusudur. Bu konu 4. maddede uzun ve çetin tartışmalara yol açmıştır. Delegelerden bir kısmı bu konuda kaygılarını dile getirir. Bu insanlar, "Osmanlı Hükûmeti'ni hiçe sayarak yerine yeni ve geçici bir yönetim mi kurmak istiyorlar?" diye sorarlar. 4. maddede onların kaygıları göz önünde bulundurularak yurdun herhangi bir kısmı merkezî hükûmet tarafından terk ya da ihmal edilirse, Anadolu'da geçici bir yönetim kurulacağı şeklinde değişiklik yapılır. Ayrıca Erzurum Kongresi'nin Türkiye üzerinde gözü olmayan herhangi bir devletin fenni, sınai ve iktisadi yardımını kabul etmeyi öngören 7. maddesi aynen kabul edilerek Amerikan güdümünden yana olanların ağızları kapatılır. Bunun yanı sıra benzer amaçlar güden tüm millî ve yurtsever örgütler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti adı altında birleştirilir (Sonyel, 1995: 136-137). Sivas Kongresi'nde "müdahale ve işgale" karşı direnilmesi gerektiğinin belirtilmesi de önemlidir. İşgale örnek olarak da "müstakil birer Rumluk ve Ermenilik teşkili" gösterilir (Akşin, 1983: 517).

Görüldüğü gibi bildiride öne sürülen isteklerin çoğu, aslında İngiltere Başbakanı Lloyd George'un Ocak 1918'de belirttiği ve Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'un 14. ilkesinde halklara vaat ettiği "self-determinasyon" ilkesinden farklı değildir. Bununla birlikte İstanbul'daki İtilaf Yüksek Komiserleri kendi hükûmetlerine Sivas Kongresi ve bu ihtilal belgesi hakkında geniş bilgi iletmekten

geri kalmamalarına rağmen İtilaf devletleri Misak-ı Milliyi ciddiye almazlar (Sonyel, 1995: 137).

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri

Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesi ve İstanbul Hükûmeti'nin bu işgal karşısında tepkisiz kalması, Ege Bölgesi'ndeki halkın direniş örgütleriyle düşmana karşı mücadelede bulunmasına yol açar. Söz konusu örgütleri bir araya getirip daha düzenli bir mücadele gücü oluşturmak üzere 26 Temmuz 1919'da "Hareket-i Milliye Kongresi" toplanmıştır. 31 Temmuz'a kadar süren Kongre'ye Hacım Muhittin Bey başkanlık etmiştir. Kongrede, tüm güçlerin birleştirilerek Yunanlılara karşı savaşmak için asker toplanması gibi önemli kararların alınmasının yanı sıra Padişah'a bağlı olunduğu da bildirilmiştir.

Öte yandan Erzurum Kongresi'nden kısa bir süre, yani 16 Ağustos 1919'da sonra Alaşehir'de yine Hacım Muhittin Bey'in öderliğinde millî bir kongre toplanır. 25 Ağustos'a kadar devam eden Kongre'de, Balıkesir ve Erzurum Kongrelerinin sonuçları tartışılır, Kongre'yi düzenleyenlerin saltanat makamına bağlı oldukları, tek amaçlarının işgalden bölgeyi ve ülkeyi kurtarmak olduğu ifade edilir. Bunun için de ölünceye kadar Yunanlılarla savaşılacağı belirtilir. Bu yolda silahlanma, askere alınma işlemleri yapılacak ve gerekirse İtilaf devletlerinden bile yardım alınacaktır. Her iki kongre de, Millî Mücadele bilincinin tüm ülkeye yayılmış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Bu kongrelerin yanı sıra İzmir, Nazilli, Muğla, Afyonkarahisar, Kars, Ardahan, Büyük Kars, Cenub-i Garbi Kafkas Hükûmeti, Oltu, Oltu Şura Hükûmeti, Trabzon, Edirne, Lüleburgaz ve Pozaltı Kongreleri düzenlenmiştir.

Amasya Görüşmeleri ve Protokolü

Temsil heyetinin başkanı olan Mustafa Kemal Paşa'nın Damat Ferit Hükûmeti ile ilişkileri giderek daha gergin bir hâl alır. Örneğin Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçişinden itibaren üzerinde durduğu Mebusan Meclisi'nin yeniden açılışını sağlayabilmek için Padişah'la doğrudan bir bağlantı kurmak ister. Ancak Damat Ferit Hükûmeti, Temsil Heyeti ile Padişah arasındaki diyaloglara engel olmaya çabalar. Bu engelleme üzerine Heyet-i Temsili'ye Sivas Kongresi'nde alınan karar doğrultusunda meşru bir hükûmet kurulana kadar Anadolu ve İstanbul arasındaki her türlü ilişkiyi keser. Söz konusu kararın Anadolu'da bulunan mülkî ve askerî erkânın büyük bir çoğunluğu tarafından uygulanması, İstanbul'da Damat Ferit Hükûmeti'ni zor durumda bırakır. Damat Ferit, zor durumda kalarak sağlık durumunun iyi olmadığı gerekçesiyle 2 Ekim 1919'da istifa eder. Onların yerine yaşanan gelişmeler karşısında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına yakın bir bakış açısına sahip Ali Rıza Paşa kabinesi gelir. Ali Rıza Paşa kabinesinin 2 Ekim'de göreve gelmesinin ardından Heyet-i Temsiliye ile İstanbul Hükûmeti arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesine çalışılmıştır. Kurulan diyalog neticesinde İstanbul Hükûmeti ile Heyet-i Temsiliye arasındaki kötü ilişkinin nedeninin İtilaf devletlerinin ortaya attıkları yanlış haberler oldukları anlaşılır. Hatta İngiliz, Fransız ve İtalyanların nezaretlerde çalışan memurları parayla satın alıp bilgi sağladıkları da

fark edilir. Mustafa Kemal Paşa, ilişkileri düzeltmek adına, Heyet-i Temsiliye adına bir beyanname yayımlayarak Ali Rıza Paşa kabinesinin desteklenmesine karar verildiğini açıklar. Ali Rıza Paşa kabinesi de Heyet-i Temsiliye ile yakından görüşmek ve teferruat üzerinde anlaşmak üzere Anadolu'ya bir heyet gönderilmesi kararını alır. İstanbul Hükûmeti'ni Bahriye Nazırı Salih Paşa, Heyet-i Temsiliye'yi Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf ve Bekir Sami temsil edecektir. İstanbul Hükûmeti ile Heyet-i Temsiliye arasındaki görüşme 20-22 Ekim tarihlerinde yapılır. Görüşmenin ağırlıklı maddesini Sivas Kongresi'nde alınan kararların bir değerlendirilmesi oluşturur. Görüşmelerdeki diğer konulardan biri, Kürt bağımsızlığı konusundaki kışkırtmaların önüne geçilmesidir. Kilikya ve Aydın çevresinin de hiçbir şekilde Türkiye'den ayrılmasına izin verilmeyecektir. Aynı şekilde Trakya'daki Edirne ve Meriç sınırı da hiçbir şekilde bırakılmayacaktır. Beş protokol şeklinde düzenlenen esasların ilk üçü açık ve imzalı, diğer ikisi ise gizli ve imzasızdır. Üzerinde anlaşmaya varılan konuların en önemlileri şunlardır:

1) Millî teşkilat ile Hükûmet arasında anlaşmazlık kalmamıştır,
2) Vatan topraklarının bütünlüğü ve istiklali esastır,
3) Müslüman olmayan unsurlara imtiyaz verilecektir,
4) Hükûmet lehinde ve aleyhinde yazı yazılmayacaktır,
5) Sivas Kongresi kararları Mebuslar Meclisi'nde kabul olunmak şartıyla uygun görülmüştür,
6) Mebuslar Meclisi'nin güvenlik bakımından İstanbul'da toplanması uygun değildir.

İstanbul Hükûmeti, bu maddelerden ancak sonuncusunu, anayasaya aykırı düştüğü gerekçesiyle kabul etmeye yanaşmaz. Bunlarla birlikte İstanbul Hükûmeti'nin

Amasya görüşmesiyle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin hem varlığını hem de kudretini tanımış olması önemlidir. Fakat bu ilişkilerden ajanlar aracılığıyla haberdar olan İtilaf devletleri çok rahatsız olmuştur. Örneğin İngiliz Amirali de Robeck, bu görüşmenin arkasından ele aldığı raporunda "İzmir'in ve İstanbul'un Türklerden alınması ve Ermenistan'ın kurulması, bu safhadan sonra ancak kuvvet zoruyla kabul ettirebilir" der (Özsoy, 2007: 214-216).

Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya Gelişi

Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararları Amasya Görüşmeleri ile güçlendirilmiştir. Ayrıca bu şekilde Heyet-i Temsiliye'nin istekleri de uygulanmaya başlanmıştır. Fakat bütün sözü edilen olumlu gelişmelere karşılık, Batı Anadolu'da işgaller artış göstermiştir. Batı Anadolu'da Yunanlılarla yapılan savaşlar Millî Mücadele'nin en ağır yükünü oluşturur. Ayrıca Heyet-i Temsiliye'nin İstanbul'da toplanılacak olması Sivas gibi Türkiye'nin doğu tarafından çok batıya yaklaşılması gerektiğini Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına düşündürür. Sivas'ın iletişim ve ulaşım bakımından Millî Mücadele'yi yürütmeye elverişli olmaması, Sivas'ın yerine alternatif bir şehirde toplanılması gerektiği kanısını güçlendirir. Sivas'ın yerine seçilmesi düşünülen alternatif şehir ise Ankara'dır. Çünkü demiryolu Ankara'ya kadar uzanır. Bununla birlikte İstanbul'dan gönderilen mektup ve telgraflar Ankara'dan özetlenip Sivas'a gönderilir. Bunun yanı sıra Ankara halkında Millî Mücadele bilinci yüksek seviyededir. Bu sebeplerle Ankara, Mustafa Kemal Paşa için Millî Mücadele'nin yürütülmesi için daha uygun bir yer niteliğindedir. Fakat her ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın bu düşüncesini uygulamasına Kazım Karabekir

gibi arkadaşları karşı olsa da Mustafa Kemal Paşa sonunda onları bu konuda ikna eder.

Mustafa Kemal Paşa, 18 Aralık 1919'da Sivas'tan ayrılır ve Millî Mücadele hareketini başlatmak için önce Kayseri'ye gider. Ayrıca Mucur'da büyük sevgi gösterileriyle karşılanır. Bütün bunlar Millî Mücadele azmini güçlendirir. 27 Aralık 1919'da Ankara'ya varır ve burada da büyük coşkuyla karşılanır (Tansel, 1978: 171). Heyetin Ankara'da coşkuyla karşılandığı haberi İstanbul'a kadar ulaşır. Aynı gün bütün teşkilata bir telgraf gönderen Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye'nin merkezinin bundan sonra Ankara olduğunu ilan eder.

Meclis'in Açılması ve Misak-ı Millî Kararlarının Alınması

Daha önceki kongrelerle açılması kararlaştırılan Meclis-i Mebusan, 21 Aralık 1918'den beri kapalı durumdadır. 1920 yılının başında bütün hazırlıklar tamamlanmış, seçilen meclis üyelerinin bir kısmı da başkente ulaşmıştır. Ankara'da bulunmasına ve Erzurum'da milletvekili seçilmesine rağmen Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'un fiilî işgale uğradığını düşündüğü için İstanbul'a hareket etmez. Her ne kadar İstanbul'a hareket etmezse de milletvekillerinden Meclis'te Kuva-yı Milliye ruhunu sürdürmelerini, bir Müdafaa-i Hukuk grubu kurmalarını ve kendisini de başkan seçmelerini ister. Ayrıca durumun sanıldığı gibi kötü olmadığını ve cesur olmaları gerektiğini ekler. 168 milletvekilinin seçilmesine karşılık İstanbul'a ulaşan 72'sinin katılımıyla Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920'de resmen açılarak çalışmalarına başlar. Meclis, Padişah'ın beyannamesi ile açılır. Padişah

beyannamesinde rahatsızlığı nedeniyle katılamadığını, fakat Meclis üyelerine başarılar dilediğini ifade eder (Belen, 1983: 145).

Anadolu'dan gelen Meclis üyeleri, Mustafa Kemal Paşa'nın isteklerini yerine getirememişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın gıyaben başkan seçtirme konusunu gündeme getirememelerinin yanı sıra tavsiye üzerine kurdukları grubun adını Müdafaa-i Hukuk değil, Felah-ı Vatan olarak koyabilmişlerdir. Bu olumsuzluklara karşılık, Heyet-i Temsiliye'nin daha önce vatanın kurtuluşu için ileri sürdüğü fikirler Meclisin 28 Ocak 1920 tarihli gizli oylamasında oybirliği ile kabul edilmiştir. En yaygın kabul ile Misak-ı Millî olarak ifade edilen esaslarla daha önce dile getirilen Millî Mücadele planları hukuki bir özellik kazanmıştır. Sözü edilen esaslar şunlardır:

1) Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 tarihli mütareke imzaladığı tarihte düşman ordularının işgali altında bulunan Arap memleketlerinin durumunun, halkın serbestçe verecekleri oya göre belirlenmesi gerekir. Bu mütareke hududu içinde Türk ve İslam çoğunluğu bulunan kısımların tümü hiçbir şekilde parçalanamaz bir bütündür.

2) Halkın oyu ile ana vatana katılmış olan üç sancakta (evliye-i selase: Kars, Ardahan, Batum) gerekirse tekrar halk oylamasına gidilmelidir.

3) Türkiye barışına bırakılan Batı Trakya halkının durumunun da yine halkın hür iradesiyle verecekleri oylarla belirlenmelidir.

4) Hilafet merkezi ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul şehriyle Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü zedelenmeden korunmuş olma şartıyla Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının dünya

ticaret ve ulaşımına açılması hususunda bizimle diğer bütün ilgili devletlerin birlikte verecekleri karar geçerlidir.

5) İtilaf devletleri ile düşmanları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılmış olan anlaşma esasları dairesinde azınlıkların hakları, komşu memleketlerdeki Müslüman halkın aynı haktan yararlanmaları şartıyla tarafımızdan kabul ve temin edilecektir.

6) Millî ve iktisadî gelişmemizin gerçekleşmesi ve daha düzenli bir şekilde işleri yürütmeyi sağlayabilmek için her devlet gibi bizim de gelişmemizin sağlanmasında tam bir istiklal ve serbestliğe sahip olmamız, varlık ve yaşamımızın asıl temelidir. Bu sebeple siyasi, iktisadi, sosyal gelişmemize engel olacak diğer kayıtlara karşıyız. Hissemize düşecek borçlarımızın ödenmesi şartları da, bu esasa aykırı olmayacaktır.

İstanbul'un İşgali ve Meclis-i Mebusan'ın Dağıtılması

Fillî olarak işgal edilmiş olan İstanbul'da Misak-ı Millî'nin ilan edilmesi çok büyük yankılar uyandırmıştır. Her istediklerini yapacağını düşündükleri hükûmetin millî bağımsızlık bilinci doğrultusunda bir bildiri yayımlaması İtilaf devletlerinin üyelerini şok etmiştir. İtilaf devletleri özellikle Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Genel Kurmay Başkanı Cevat Paşa'nın tutumunu protesto eden bir notayı 20 Ocak'ta İstanbul Hükûmeti'ne verir. Onlara göre Cemal ve Cevat Paşalar, Kuva-yı Milliye'ye subay, silah ve cephane yollarlar. Ayrıca General Milne, gönderdiği notada Anadolu'daki Yunan ordusunun karşısında mevzilenen millî güçlerin İtilaf Yüksek

Konseyi'nin belirlediği hattan 3.000 metre geri çekilmesini istediği hâlde bu isteğin yerine getirilmediğini ifade eder. İtilaf devletleri, İstanbul Hükûmeti aracılığıyla Cemal ve Cevat Paşaları istifa etmeye zorlar (Sonyel, 1995: 202). Mustafa Kemal Paşa, sözü edilen iki paşanın istifa etmesini istememesine karşılık, paşalar istifa etmek zorunda kalırlar. İtilaf devletleri bahsedilen iki paşanın istifasıyla sorunun hallolunmayacağının farkındadırlar. Bu nedenle daha sonra Ali Rıza Hükûmeti'ni düşürerek her söylediklerini yapmaya hazır bulunan Damat Ferit Paşa Hükûmeti'ni tekrar geri getirmeye çalışırlar. Ali Rıza Paşa kabinesi, Kilikya olayları, İtilaf devletlerinin zorlamaları gibi nedenlerle 3 Mart 1920'de istifa eder. Mustafa Kemal Paşa, Damat Ferit Hükûmeti'nin yeniden geleceği söylentilerine karşılık saraya mektup yazarak tüm halkın ülkenin bütünlüğü için her türlü özveriyi göstermeye hazır olduğunu, halkın isteklerini göz önünde bulunduracak bir hükûmetin işbaşına gelmesini ister (Atatürk, 1989: 364).

Sözü edilen ortamda Padişah Vahdettin, Heyet-i Temsiliye'yle uzlaşmacı bir tavır takınarak Amasya Protokolü'nü imzalamış bulunan Salih Paşa'yı kabineyi kurmak için görevlendirir. Kabine oluşturduktan sonra Salih Paşa'nın kabinesi Padişah tarafından 8 Mart'ta onaylanır.

İstanbul'un Geleceğiyle İlgili Londra'da Yapılan Görüşmeler

Osmanlı Devleti ile yapılacak anlaşmanın mahiyeti, Londra'da 12 Şubat ve 10 Nisan 1920 tarihleri arasında ara ara devam eden tartışmalarda ele alınır. Toplantılarda Fransa Başbakanı Alexandre Millerand, İstanbul'un Türklerde kalmasını ve Türkleri İstanbul dışına atmanın maliyetini Fransa'nın

kaldıramayacağını savunur. İtalyan lider Nitti daha açık sözlerle "Türk halklarıyla düşman hâle gelemeyiz. Liberal olmalı ve siyasi değişikliklerden ziyade ekonomik çıkarlar peşinde koşmalıyız" der. Bu sözler Lloyd George ve Lord Curzon'u çileden çıkarır. Sonunda İngiliz Başbakanı Lloyd George kendini tutamayarak Türklerin İstanbul'dan atılması için bir dizi sebepler sıralar ve ısrarla, "Bu belâyı ve potansiyel dert kaynağını Avrupa'dan def etmek gibi büyük bir fırsatı şu anda gerçekten de elden kaçırıyor olabiliriz" der. Onun gibi düşünen İngilizler de vardır. Örneğin W.S. Edmonds, Türklerin akıllarını başlarına getirmek için tek çare olarak İstanbul'un işgal edilmesini ister. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Lord Hardinge, Türklerin İstanbul'dan "kovulmasını" önerir (Sonyel, 1995: 205). Fakat bu karşı çıkışa rağmen Londra Konferansı'nda Türklerin İstanbul'da kalmasına karar verilir. *Times* gazetesi bu haberi "bir felaket, bir skandal" olarak nitelendirir. Türklerin İstanbul'da kalmasını sağlayan etkenler, Amerikan'ın konferansa olan ilgisinin azalması, İtilaf devletleri arasındaki menfaat çatışmasının iyice su yüzüne çıkması ve o tarihlerde iç problemlerini büyük ölçüde halleden ve dışa yönelmeye başlayan Sovyet Rusya ile karşı karşıya gelme endişeleridir. Doğuda Ermenistan devletinin kurulması konusunda İtilaf devletlerinin hemfikir olmasına karşılık, Fransız ve İtalyanlar, İzmir'in mutlaka boşaltılması ve Yunanlıların başka bir şekilde tatmin edilmesi gerektiğini savunurlar. Buna karşılık Lloyd George, "Unutmamak lazımdır ki, Türkler, Avrupa'ya meydan okudular, şimdi kaybettiler, sonucuna katlanmalıdırlar" tezini savunur. Bu olumsuz ve öç alma güdüsünün ön planda olduğu görüşlere rağmen 14 Şubat tarihli toplantıda İstanbul'un Türklere bırakılması kararlaştırılır.

Öte yandan Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının büyük ölçüde Kuva-yı Milliye'nin denetimine girmiş olması, 28 Ocak tarihli toplantısında Misak-ı Millî'nin

ilan edilmesiyle gösterilen kararlılık ve cesaret, aynı zamanda Ali Rıza Paşa Hükûmeti'nin istifasıyla kurulacak yeni hükûmetin Kuva-yı Milliye yanlısı bir politika izleyecek olması, İtilaf devletlerinin öfkesine neden olmuştur. Ayrıca İngilizlerin boşalttığı bölgelere Fransızların yerleşmesi süreci içinde yaşanan olaylara Kuva-yı Milliye'nin sert tepki göstermesi İtilaf devletlerinde büyük bir rahatsızlık doğurmuştur. Hatta Lloyd George Londra Konferansı'nın Mart tarihli toplantısında "Türklerin 80 bin kişilik kuvvetine karşılık bizim Türkiye'de 160 bin kişilik kuvvetimiz olduğuna göre, hiç çekinilmeden İstanbul işgal edilmeli ve Türkler barış antlaşmasını itirazsız bir şekilde imzaya mecbur edilmelidir" der. Lloyd George ve Lord Curzon gibi İngiliz kamuoyunun da Türkiye ile ilgili yapılacak barış anlaşmasından üç beklentisi vardır: Birincisi bağımsız bir Ermenistan devleti, ikincisi Türklerin Avrupa'dan çıkarılması, üçüncüsü Ayasofya'nın asıl sahiplerine geri verilmesi, camii özelliğinden sıyrılması ve kilise hâline getirilmesidir. Böylelikle Ayasofya'nın durumu da Yunan Ortodokslarına geri verilmesi şeklinde belirir (Özsoy, 2007: 235-238).

İstanbul'u İşgal Kararı

Kilikya ve Maraş civarında Kuva-yı Milliye'nin göstermiş olduğu direniş İtilaf devletlerini ürkütür ve bu direnişten İstanbul Hükûmeti'nin sorumlu tutulması gerektiğini gündeme getirirler. Özellikle Lloyd George bu konuda sert düşünceler ileri sürer. İngiltere desteğini kaybetmek istemeyen Fransa, bu konuda İngiltere'yi destekler. İtilaf devletlerinin planlarından haberdar olan İstanbul Hükûmeti durumun daha kötü bir hâle gelmemesi için Maraş'a gelecek Fransız müfrezesine tepki

gösterilmemesini ister. İngiliz delegeleri içinde İstanbul'un işgali kararına şiddetle karşı çıkan delegeler de bulunmaktadır. Bu delegelerden biri Winston Churchill'dir. İtilaf devletlerinin önde gelen isimleri Londra görüşmelerinde tam bir uzlaşma sağlayamayınca durumu bir de İstanbul'daki Yüksek Komiserlerine sormayı düşünürler. Bu kişilerden bazılarının da Churchill gibi düşündükleri görülür. Bu anlaşmazlığa karşılık İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, İngiliz Yüksek Komiserlerine Fransız ve İtalyanlar işgale katılmasa bile işgalin yerine getirilmesi emrini verir. Bu kararlılığı gören İtilaf devletleri de 6 Mart 1920'de işgal için gerekli hazırlıkların yapılması kararını alırlar. Bu karara göre işgal 16 Mart sabahı saat 10:00'da başlayacak, Harbiye ve Bahriye Nezaretleri işgal edilecek, posta, telgraf ve telefon işlerine el konulacak, polis sıkı bir şekilde kontrol altına alınacaktır. İşgalden sonra komutanın hangi ülkede olacağı konusunda tartışmalar çıksa da İngilizler Fransızlara bu konuda üstünlük sağlamışlardır (Özsoy, 2007: 238-240).

İstanbul'un İşgali

İşgal kararından hemen sonra bu harekat gece yarısından sonra başlar. Sabahın 10'una değin işgal edilecek yerlerin çoğu işgal edilmiş, Malta'ya sevk edilmek üzere tutuklanacak kişilerin birçoğu tutuklanmış, sıkıyönetim ilan edilmiştir. 16 Mart sabahı (ve diğer günler) erken saatlerde yapılan tutuklamalar tutuklunun evine dehşet salacak bir şiddetle yapılır, bu kişiler gecelik kıyafetleriyle götürülürler (Akşin, 1983: 404-406). Aynı gün yayımladıkları resmî bildiride eski Osmanlı Devleti'ndeki halkların soy ve din farkı gözetmeksizin barışın temellerini atmakla görevli olduklarını açıklarlar. Ayrıca, Millî Mücadele'nin liderlerini "kaçak İttihatçı

önderlerin" ülkülerine bağlı kimseler olarak değerlendirerek Padişah'ın ve Hükûmet'in buyruklarını hiçe saydıklarını, halkı zorla askere aldıklarını, halktan zorla vergi aldıklarını iddia ederler. İtilaf devletleri İstanbul'u işgal etmelerine rağmen Türk halkının tepkisinden korkmaktadırlar. Bu yüzden İstanbul'un işgalinin geçici olduğunu, bu geçici işgalle Padişah'ın yetkisini etkisiz kılmak değil, tam tersine bu yetkiyi Türk yönetiminde kalacak tüm ülkelerde daha etkili bir duruma getirmek istediklerini dile getirirler. Öte yandan İtilaf devletleri söz konusu bildiriyle halka gözdağı vermek de isterler. İstanbul'u Türklerden almak niyetinde olmadıklarını, ama taşrada geniş ölçüde huzursuzluk ya da kırım hareketleri olursa bu kararın değişebileceğini söylerler. Yine İtilaf devletleri halkın neler yapması gerektiğini de belirtirler. Halk, bu bunalımlı günlerde yalnızca işine gücene bakmalı, kamu güvenliğine yardımcı olmalıdır (Sonyel, 1995: 206-207). İşgal haberi Fransa Yüksek Komiserliği siyasi memurlarından M. Lodoulx ve Mabeyin başkâtibi tarafından Padişah'a bildirilince Vahdettin, İtilaf temsilcileriyle her zaman işbirliği yapmayı dilediğini ve işgalden üzüntü duyduğunu bildirir, fakat işgal bildirgesinde kendi yetkisiyle ilgili güvenceyi takdir ettiğini, İstanbul'daki belli başlı milliyetçi önderlerin tutuklanmasından dolayı mutluluk duyduğunu, İtilaf devletleri böyle bir karar almasaydı, bunu bizzat kendisinin almak zorunda kalacağını açıklar. İstanbul'un işgali karşısında Hürriyet ve İtilaf Partisi sevincini gizlemez, tek üzüntüsünün böyle bir tedbirin bu denli geciktirilmesinden olduğunu açıklar. İngiliz Muhipleri Cemiyeti de Hürriyet ve İtilaf Partisiyle benzer duyguları paylaşır. Buna karşılık, İstanbul Hükûmeti, işgali bildiren ve halkı barış ve dinginliği kurmaya çağıran bir bildiri yayımlamakla yetinir. Meclis basılır ve Hüseyin Rauf ve Kara Vasıf gibi milliyetçi kişiler basılır. Kemalistler de Anadolu'da ellerine geçirdikleri

İngiliz subay, er ve memurları tutuklarlar (Sonyel, 1995: 208-209). Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'un işgal edildiğini 16 Mart sabahı telgrafçı Manastırlı Hamdi'den öğrenir. Onun sıcağı sıcağına haber almadaki titizliğini *Nutuk*'ta Manastırlı Hamdi'ye ayırdığı bölümden öğreniriz (Akşin, 1983: 406). Mustafa Kemal Paşa, İtilaf devletleri, Amerikan siyasi temsilcileri ve tarafsız dışişleri Bakanlıklarına sert bir protesto gönderir. Bu işgalin yirminci yüzyılda uygarlık ve insanlığın kutsal saydığı, özgürlük, yurt ve ulus duygusu gibi o günkü insan topluluklarının temeli olan bütün ilkelere ve ilkeleri ortaya koyan insanlığın genel vicdanına yapılmış demek olduğunu belirtir. Ayrıca ilgili ulusların onurlarıyla da bağdaşmayan bu davranış üzerinde yargıya varmayı bilim, kültür ve uygarlık Avrupa ve Amerikasının vicdanına bırakmakla yetindiğini belirtir. Halka hitaben de şunları söyler: "Bugün, İstanbul zorla işgal edilerek Osmanlı devletinin 700 yıllık hayat ve egemenliğine son verildi. Yani, bugün Türk ulusu, uygarlık yeteneğini, yaşama ve bağımsızlık hakkını ve bütün geleceğini savunmaya çağrıldı.". İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir John Robeck, İstanbul'un işgalinin Türklerin Millî Mücadele bilincine büyük darbe vurduğunu ifade eder. Hâlbuki bu işgal Millî Mücadele'ye güç vermiş ve Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasında etkili olmuştur (Sonyel, 1995: 208-209).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması ve Çalışmaları

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da Mebusan Meclisi'nin açılmasına ilişkin beklediği tehlike 16 Mart 1920'de gerçekleşir. Daha önce her ne kadar fiilî bir işgal altında olan İstanbul yerine Anadolu'nun güvenli bir yerinde Meclis'in açılması

gerektiği konusunda insanları ikna etmeye çalışsa da bu girişiminde başarılı olamamıştır.

İtilaf devletleri, İstanbul'u işgal ettikten sonra Kuva-yı Milliye yanlısı olarak gördükleri Salih Paşa Hükûmeti'ni düşürme yönündeki baskılarını artırırlar. Buna karşılık hükûmet istifa etmeme konusunda mücadele eder. Millî Mücadele taraftarları da kendilerine düşman bir hükûmetin gelmemesi için Salih Paşa Hükûmeti'ni desteklerler. 26 Mart'ta İtilaf devletleri bir nota vererek Salih Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa ile yakınlarını derhal yadsımalarını isterler. Salih Paşa, Millî Mücadele'yi meşru hakların savunması olarak nitelendirir. Bu nedenle kısmen yadsıyabileceğini ifade eder. Millî Mücadele aleyhtarı olan kesimler Salih Paşa'nın istifası için büyük çaba gösterirler. Sonunda Salih Paşa 3 Nisan 1920'de hükûmetten çekilmek zorunda kalır. İtilaf devletleri ve Millî Mücadele aleyhtarı kimseler uzun zamandan beri Damat Ferit Paşa'yı yeniden hükûmete getirmeye çalışıyorlardı. Salih Paşa'nın istifasıyla böyle bir fırsat yakalarlar ve Kuva-yı Milliyecilerin engelleme çabalarına rağmen Damat Ferit Paşa'nın hükûmete geçmesine engel olamazlar. Padişah, 5 Nisan 1920 tarihli "hatt-ı hümayun"la Damat Ferit'i sadrazamlığa; Dürrizade Abdullah'ı da şeyhülislamlığa getirir. Damat Ferit Paşa iş başına gelir gelmez, tam da İtilaf devletlerinin istediği gibi, Türk ulusal akımını Osmanlı Devleti'nin siyasi durumunu tehlikeye düşüren bir "fitne ve fesat" olarak nitelendirir, Millî Mücadele taraftarlarını ve Padişah'ın buyruklarına boyun eğmeyenleri ağır cezalarla tehdit eder, pişman olanlaraysa bağlılıklarını Padişah'a beyan etmek için bir hafta süre verir. Millî Mücadele taraftarlarını yıldırma politikaları bunlarla bitmez. Şeyhülislam Dürrizade El-Seyit Abdullah da aynı gün kaleme aldığı fetvada, "Padişah'ın emri olmaksızın asker toplayanların ve Osmanlı memleketinin muvasala,

münakale ve muhaberesini kesenlerin" öldürülmesinin şer'an uygun olduğunu iddia eder. Hatta İstanbul'da Nemrut Mustafa Paşa'nın başkanlığı altında toplanan askerî mahkeme 11 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal Paşa ve yakın arkadaşlarını (Karabekir hariç) gıyaben ölüme mahkum eder, 24 Mayıs'ta Padişah ölüm kararını onaylar, Damat Ferit de bir genelge ile bunu kamuoyuna duyurmaya çalışır (Sonyel, 1995: 209-211).

Türk Millî Mücadelesini yok etme amacıyla işbaşına gelmiş olan Damat Ferit, bu amaç için İngilizlerin yanı sıra Kürt azınlıkla da işbirliği yapmaktan çekinmez. İngiliz Amiral Robeck'le görüşen Damat Ferit, Kuva-yı Milliyecilerle savaşabilmek için yardım ister, siyasi düşmanlarından kurtulmak için gizli bir liste vermeyi vaat eder. Aynı zamanda Millî Mücadele hareketini bitirmek için Diyarbakır, Harput ve Muş Kürtlerinden de yardım ister. Bu yolda Kürt önderi Seyit Abdülkadir'i yanına almaya çalışır. Abdülkadir, Kürt emellerini kabul ettiği takdirde Damat Ferit'e yardıma hazır olduğunu bildirir. Türk halkına düşman gibi davranan Damat Ferit'in entrikaları bu kadarla sınırlı değildir. 18 Nisan'da çıkardığı bir kanunla Süleyman Şefik Paşa'nın komutası altında millî kuvvetlere karşı seferber edilecek bir Kuva-yı İnzibatiye kurar. Damat Ferit'in bahsedilen girişimlerine karşı Kuva-yı Milliyeciler etkisiz kalamazlar. Kuva-yı Milliyeciler Anadolu'da başta Börekçizade Mehmet Rifat Efendi olmak üzere 153 müftünün imzaladığı ve Dürrizade Abdullah'ın fetvasını etkisiz bırakan bir karşı fetva yayımlarlar. Ayrıca Ankara'daki İstiklal Mahkemesi aracılığıyla Damat Ferit ve yakınlarını, vatana ihanet suçundan gıyaben ölüme mahkum ederler. Bütün bunların yanı sıra Mustafa Kemal Paşa, 8 Nisan'da yayımladığı bildiride, Damat Ferit'in daha önceki iktidarı sırasında Aydın ilinin Yunanistan'a teslim edildiğini, öldürülen Müslüman halkın kendi kendini

savunmasına engel olunduğunu ve Doğu Anadolu'nun İtilaf devletlerince işgal edilmesine uğraştıklarını belirtir (Sonyel, 1995: 214). Daha sonra Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920'de bir genelge daha yayımlar ve bu genelgede İstanbul Meclis-i Mebusan'ına başta İngilizler olmak üzere İtilaf güçleri tarafından resmen ve zorla el konulduğunu, Kanun-ı Esasi'nin koruyuculuğunda bulunması gereken yasama ve yürütme gücünün bugün mevcut olmadığını, bir kurucu meclisin oluşturulmasının zorunlu olduğunu belirtir. Ayrıca hilafet makamının ve saltanatın dokunulmazlığının, İstanbul'u kurtaracak Millî Mücadele'nin, bahsedilen kurucu meclisin kontrolü altında olması gerektiğini vurgular. Meclis, 15 gün içinde çoğunluğu teşkil edecek şekilde Ankara'da toplanacaktır. Her livadan da beşer kişi seçilecektir (Atatürk, 1989: 420-422).

Bu genelgeyle birlikte sözü edilen meclisin toplanması için hızla çalışmalar başlatılır. İstanbul Mebusan Meclisi'nin Anadolu'ya geçen üyelerinin de katılacağı meclis, Ankara'ya ulaşabilen 78 üyenin de katılımıyla açılır. Bu meclis, her ne kadar uzun bir süre temsil hakkını kullanamayacak ve hukuken muhatap alınmayacak olsa da meclisin açılması, Millî Mücadele'nin kazanılması yolunda siyasi ve hukuki açıdan atılmış en önemli adımdır (Turan, 2006: 67-68).

TBMM'nin İlk Diplomatik İlişkileri

TBMM'nin düşmanlarıyla Sovyet Rusya'nın düşmanlarının ortak olması, TBMM'nin Sovyet Rusya ile ilişkilere büyük bir önem vermesine yol açar. Sözü edilen ortaklık nedeniyle 26 Nisan'da TBMM tarafından Sovyet Rusya Halk Komiserler Meclisi'ne bir mektup gönderilir. Bu mektupta Sovyet Rusya'nın

Anadolu'daki yeni yönetimi tanıması, Türk topraklarını işgal altında bulunduran emperyalist devletleri Anadolu'dan kovmak için Türkiye'ye yardım etmesi istenir. Sovyet Rusya iç sıkıntılarla uğraşmasına rağmen bu mektuba olumlu cevap verir. Verilen cevapta Anadolu yönetiminin ve Misak-ı Millî'nin tanındığını, diplomatik ilişkiler kurmaya hazır olduklarını ve dostluğu geliştirmek gayesiyle TBMM ile görüşmelere başlayabileceklerini ifade ederler. TBMM, bu davet üzerine 12 Mayıs 1920'de Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey başkanlığındaki bir heyeti Moskova'ya gönderir. Özellikle Ermeniler konusunda iki taraf arasında sıkıntılar yaşanır ve bu durum iki devletin görüşmelerinin daha ileri bir aşamaya varmasını engeller. Daha sonra Ermenilerle yapılan savaşın ardından Gümrü Anlaşması'nın imzalanmasıyla bu konunun belli bir çerçeveye oturması, Türk-Sovyet Rusya ilişkilerinin daha sonraki dönemde hızlı bir gelişme seyri içerisine girmesine sebep olur. İngilizler bu karşılıklı ilişkiyi de yakın takibe alırlar.

Öte yandan TBMM, içeride de Padişah'ın desteğini arkasına almaya çalışır. 27 Nisna 1920'de altında "Büyük Milet Meclisi emriyle Mustafa Kemal" imzasını taşıyan Padişah Sultan Vahdettin'e bir "Sadakat Arîzası" gönderilir. Arîzada TBMM'nin açılışına kadar olan sürece nasıl gelindiği anlatıldıktan sonra son kısmında şöyle denilir: "Kendi Hükûmetimizin idaresi altında bahtı kara ve fakir yaşamak, yabancıların esareti altında kavuşulacak rahat ve mutluluğa bin kere yeğdir. Padişahımız; kalbimiz sadakat ve bağlılık duygusu ile dolu olarak, tahtımız etrafında her zamankinden daha sıkı bir sadakatle bağlanmış bulunuyoruz. Toplantının ilk bu sözü Halife ve Padişahına sadakat olan Büyük Millet Meclisi, son sözünün yine bundan ibaret olacağına yüce kapılarına en büyük saygı ve alçak gönüllülükle arz eder". Sözü edilen tavır uzun süre devam eder. Örneğin 18 Eylül

1920'de Meclis'te okunan hükûmet programının birinci maddesinde de, "TBMM millî sınırları içinde yaşama, bağımsız olma, Hilafet ve Saltanatı kurtarma gayesiyle kurulmuştur" denilir (Özsoy, 2007: 254).

TBMM'nin Açılışından Sonra İngilizlerin Ankara'daki İstihbarat Faaliyetleri

Ankara'da TBMM'nin açılmasıyla İngiliz İstihbarat Servisi Ankara'daki istihbarat faaliyetlerine daha çok önem verir. Ankara'da bulunan ajanları vasıtasıyla sürekli bilgi almaya çalışır. İngiliz ajanlar Meclis hakkındaki bilgilere çok kolay ulaşabilmektedirler. Meclis'te gizli oturumlarda yapılan konuşmalar ve alınan kararlar bile çok geçmeden Londra'ya ulaşır. Örneğin İngiliz İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Milne, 6 Mayıs'ta İngiliz Başkanlığı'na gönderdiği gizli raporunda TBMM'nin açılışıyla ilgili detaylı bilgiler sunar. Bu bilgiler, Meclis'in isim tartışmalarını bile kapsayacak derecede detaylıdır. Ayrıca 26 Mayıs'ta Londra'ya ulaşan bir başka İngiliz raporunda TBMM'nin 27 Nisan'da Padişah'a sunduğu "Sadakat Arîzası" bile tüm ayrıntılarıyla yer alır.

Öte yandan İngilizler TBMM'nin yayımladığı bildirilerle de yakından ilgilenirler. Örneğin Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM adına 1 Mayıs'ta Padişahlık ve Halifelik katlarıyla başkent İstanbul'un ve Türk ülkelerinin kurtarılması için mücadele yapılacağı yolunda tüm İslam âlemine seslenen bildirisini aynen İngilizceye çevirirler. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa'nın Türk halkına seslenen bildirisini de aynı yazıya iliştirirler (Özsoy, 2007: 255-256).

26 Nisan 1920'de TBMM içinde 10 encümen teşkil edilir. Bu encümenlerden biri de Şer'iye Encümeni'dir. Nitekim bu Encümen 9 Mayıs'ta toplanır ve İslam âlemine yayımlamak üzere bir beyanname kaleme alır. Encümende hazırlanan bu beyanname aynı gün Meclis'te okunur. Beyanname yine aynı gün TBMM adına Mustafa Kemal Paşa imzasıyla Anadolu Ajansı aracılığıyla tüm İslam âlemine duyurulur. Beyannamede "Orduyu terhis etmek, onun yerine vatanını korumak üzere millet tarafından kendiliğinden ikame edilen Kuva-yı Milliye'yi halka asi olarak tanıtmak, milleti, kendine şeref veren en asil ve civanmert evlâdına karşı şüphe ve tereddüde düşürmek İngiliz emri altında çalışan vatansızların ilk işi oldu" denir. İngiliz gizli istihbaratına göre Mustafa Kemal Paşa'nın 9 Mayıs'ta tüm İslam dünyasına yayımladığı bildiri Londra'da büyük rahatsızlık doğurur. Raporda, Mustafa Kemal Paşa'nın İngilizlerin İslam'ın birliğini parçalamaya çalıştıkları, kötü niyetli davranarak İstanbul'u resmen işgal ettikleri, güçlerini kullanarak kendi yandaşlarından Damat Ferit'i Sadrazam yaptıkları, onlarla gizli bir anlaşma imzaladıkları ifade edilir. Sömürgelerinin çoğu Müslüman halkların yaşadığı topraklardan oluşan İngilizler bu bildiriden çok rahatsız olurlar. Bu rahatsızlığa rağmen İngiliz Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden Deniz Yarbayı Heathcote, Kuva-yı Milliyecilerin çok zekice hareket ettiklerini itiraf etmek zorunda kalır (Özsoy, 2007: 255-257).

Dinin Propaganda Aracı Olarak Kullanılması

Millî Mücadele döneminde din, yani İslam, çok belirleyici bir faktör niteliğindedir. İngilizler Hristiyanlık dinine mensup oldukları hâlde dini kullanarak

Millî Mücadele'yi baltalamaya çalışırlar. İngilizler için esas olan, çıkarları için neyin uygun olduğudur. İtilaf devletleri arasında en fazla Müslüman sömürgeye sahip İngiltere dini çıkarları için kullanma konusunda tecrübelidir. Mustafa Kemal Paşa ise Millî Mücadele'de İslam'ı çıkış noktası olarak görür. Ankara'da açılan TBMM'de, Müslüman olmayan tek bir üye alınmaz. Mustafa Kemal Paşa çeşitli vesilelerle yaptığı birçok konuşmada Birinci Meclis'in "ruh-ı mazlum-ı İslâm'ı" temsil ettiğini belirtir. Bunu karşılık bahsedildiği gibi İngilizler Millî Mücadele'yi boğmak istediklerinde bunu gerçekleştirmek için İstanbul Hükûmetleri'ni yoğun baskı altında tutarken bu arada dini de bir silah olarak kullanmışlar, Kuva-yı Milliye hareketine katılmanın ve destek vermenin Halife'ye isyan sayılacağını ve bunun da büyük günah olduğunun söylenmesi konusunda İstanbul Hükûmeti'ni zorlamışlardır. Şeyhülislam Dürrizade'nin Millî Mücadele aleyhindeki fetvası bu zorlama neticesindedir. Daha önce bahsedildiği gibi TBMM'nin bir karşı fetva yayımlaması, dinin Türk halkı üzerinde ne kadar etkili olduğunu kavramasının bir kanıtıdır. TBMM'nin söz konusu kavrayışı ve işgalci Hıristiyanlara karşılık işgal edilen Türk topraklarının Müslüman oluşu, Müslüman âleminde Türklere karşı bir sempatinin oluşmasına yol açmıştır. Bu durumdan rahatsız olan İngilizler Müslüman halklara Mustafa Kemal Paşa'nın dinsiz ve Kuva-yı Milliye'nin de Padişah'a ve Halife'ye karşı olduğu yolunda bir propaganda başlatır. İngilizlerin propagandasına karşılık TBMM'de Güney Asya Müslümanlarına yönelik broşür ve beyannameler yayımlar ve Ermeni ve Yunanlıların, Müslümanlara yaptıkları mezalimi anlatır. Ayrıca TBMM'nin Halife ve Padişah'ın düşman tazyikinden kurtarılması için çalışıldığı da belirtilir (Özsoy, 2007: 255-258).

ASKERÎ VE SİYASİ GELİŞMELER

İtilaf devletiyle Birinci Dünya Savaşı sonucunda imzalan Mondros Mütarekesi, çok ağır şartlar içerir ve bu Mütareke'nin maddelerinden yararlanarak İtilaf devletleri Anadolu'yu işgal etmeye başlarlar. Türk halkının işgal karşısında mücadele etme teşebbüslerini de engellemek için beşinci maddede şöyle bir ifadeye yer verirler: "Hudutların muhafazası ve iç güvenliğin korunması için gerekli görülen kuvvetlerin dışında kalan Osmanlı orduları terhis edilecektir". Ordusu sözü edilen maddeyle saf dışı bırakılan ve hükûmetleri de kukla gibi oynatılan ülkede, halk sözü edilen boşluğu doldurma girişimi olarak Kuva-yı Milliye'yi oluşturmuştur. Bu şekilde aslında yaşanılan olumsuzlukların Kuva-yı Milliye'yi oluşturduğu söylenebilir. "Ya istiklal ya ölüm" propagandasıyla haksız işgalleri ortadan kaldırmaya çabalarlar. İşgallere dirençle karşı koyan Kuva-yı Milliye'nin merkezî otoriteye bağlı olmamak, emir komuta zincirini önemsememek, kendi yasa ve kurallarını koymak gibi olumsuz özelliklerinin de olduğunu söylemek gerekir (Aydemir, 1977: 146). Nitekim sözü edilen olumsuzluklar düzenli ordunun kurulmasına yol açacaktır.

Güney Cephesi

Birinci Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli anlaşmalarla Osmanlı Devleti'ni kendi içlerinde paylaşan İtilaf devletleri Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal planlarını çok geçmeden uygulamaya başlamışlardır. İlk olarak İngilizler, mütareke metnine aykırı olarak Musul, İskenderun, Kilis ve Antep'i işgal ederler. Buradaki

haberleşme araçlarına el koyarak halkın silah ve mallarını gasp ederler. Ardından mütarekenin yedinci maddesini bahane ederek Maraş ve Urfa'yı işgal ederler. Fransızlar ise Adana, Mersin ve Osmaniye'yi işgal ederler. Burada yaşayan Ermenilerle işbirliği yapan Fransızlar, jandarma gücünü de Ermenilerden oluşturmuşlardır. İngiltere ile Fransa 15 Eylül 1919'da ikili bir anlaşma yaparak Ortadoğu'yu nasıl paylaşacaklarını belirlerler. Bu anlaşmaya göre Suriye, Lübnan ve Güney Anadolu Fransa'nın, Irak ve Filistin ise İngiliz mandası olarak düşünülür. Daha önce bahsedildiği gibi Fransızlarla Ermenilerin işbirliği yaparak onlara yöre yönetiminde görev vermesi ve Ermenilerin de mala, cana ve namusa yönelik hoş görülmeyecek davranışlarda bulunmaları Türk halkının büyük tepkisine neden olur.

Maraş Cephesi

İngilizlerden Maraş'ı teslim alan Fransızlar şehirde kontrollerini artırabilmek için asker sayılarını sürekli artırırlar. Fransız ve özellikle de yardımcı olarak seçtikleri Ermenilerin Türk halkına karşı olumsuz davranışları, ardından da şehrin kalesinden Türk bayrağını indirmeleri, çatışmaların şiddetlenmesine neden olur. Sütçü İmam'ın bir Fransız askerini öldürmesi ile başlayan olaylar, Ulu Camii İmamı Rıdvan Hoca'nın "Kalesinde kendi bayrağı bulunmayan ülkede Cuma Namazı kılınamaz" şeklindeki ifadesiyle direniş tam bir savaşa dönüşür. Fransız askerlerine karşı Maraş halkıyla 20. ve 3. kolordudan gelen subaylar kahramanca mücadele eder. 11 Şubat 1920'de Fransızlar çetin direniş karşısında başarılı olamayarak şehri boşaltmasıyla savaş sona erer. Yenilgi özelde Fransa, genelde ise İtilaf devletlerinin

moralini bozmasının yanı sıra Güney Cephesinde kurtuluşa giden yolu açmasıyla da önem kazanır.

Urfa Cephesi

24 Mart 1919'da İngilizler tarafından işgal edilen Urfa'yı İngilizler 1 Kasım 1919 tarihinde Fransa'ya devrederler. Maraş'ta olduğu gibi Urfa'da da Ermeniler Fransızlarla birlikte hareket etmiş ve bu durum Urfa halkının tepkisiyle karşılanmıştır. Daha sonra 1919 yılının Aralık ayında Urfa'ya tayin olan Jandarma Komutanı Yüzbaşı Ali Saip Bey'in liderliğinde Fransızlarla mücadele etmek üzere Kuva-yı Milliye teşkilatlanır. Bu teşkilatlanmada Urfa halkı Kuva-yı Milliye'ye büyük destek verir. Örneğin Batıllı aşireti ile güneyde Anaze aşireti reisleri aşiretlerinden gönüllü olanları destek için gönderirler. Ali Saip Bey, 7 Şubat 1920'de Fransızlara bir ültimatom vererek 24 saat içinde şehri terk etmelerini ister. Olumlu cevap alınamayınca muharebeler başlar. Özellikle 12 Şubat'ta şiddetli çatışmalar olur. Fransız askerlerinin iki ay sonra cephaneleri tükenir ve zor durumda kalırlar. Türk halkının Millî Mücadele'deki başarısıyla Fransız kamuoyunda savaş aleyhtarı tutum gittikçe güçlenir ve bunun sonucunda Fransızlar 1 Nisan 1920'de Urfa'yı terk etmişlerdir.

Antep Cephesi

Maraş ve Urfa gibi Antep de önce İngilizlerin işgali altında bulunmaktadır. Seriye İtilafnamesi'nden sonra 29 Ekim 1919 tarihinde 2000 kişilik bir Fransız

kuvveti Ermeni azınlığın desteğiyle ve sevinç gösterisiyle Antep'e gelir. Bu anlamda diğer iki şehirde olduğu gibi Ermenilerle Fransızların ortaklığı göze çarpmaktadır. Ermenilerin, yine Türk halkının millî ve manevi değerlerine hakaret etmesi Millî Mücadele bilincini geliştiren bir unsur olarak önem taşımıştır. Ermenilerin sözü edilen olumsuz davranışları neticesinde 23 Kasım 1919'da şehirde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin şubesi faaliyetlerini açıktan yürütmeye başlar. Teşkilata giren her vatandaş, durumu elverirse, bir silah teminiyle sorumlu tutulur. Ayrıca şehir halkı sözü edilen teşkilata para yardımında da bulunur. Üsteğmen Salih Bey'in, Şahin takma adıyla Kuva-yı Milliye Komutanlığı'na atanması Millî Mücadele girişimlerini daha organize bir hâle getirmiştir. Şahin Bey, ilk olarak Kilis yoluna hâkim olarak Fransızların Kilis'le bağlantısını keser. Ayrıca Şahin Bey, 1920 yılında Şubat ve Mart aylarında Fransız ikmal yollarını vurarak önemli kayıplar verdirir. Daha sonra Elmalı Köprüsü üzerinde yalnız başına savunma yapan Şahin Bey düşman kurşunuyla şehit olur. Şahin Bey'in ölümü, millî kuvvetlerin Antep'in kuzeyine kadar çekilmelerine sebep olur. Bu avantajı kullanan Fransa 28 Mart'ta Antep'e girer. Şahin Bey'in ölümünden sonra Mustafa Kemal Paşa, Kılıç Ali Bey'i Antep'e gönderir. 22 Mayıs'ta Fransızlarla şiddetli çarpışmalar yapılır. Antepliler çok büyük direniş göstermelerine rağmen açlık ve yokluğa daha fazla dayanamayarak 9 Şubat 1921'de teslim olmak zorunda kalırlar.

Adana Cephesi

İngilizler Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal planları doğrultusunda Türk kuvvetlerinin Pozantı'nın kuzeyine kadar çekilmelerini ister. Bu isteği İstanbul

Hükûmeti kabul eder. Türk halkı bu durumu her ne kadar tepkiyle karşılasa da Fransızlar, Ermenilerle birlikte 11 Aralık 1918'de Dörtyol'a girerler. Bu kuvvetler 17 Aralık 1918'de Mersin'i, 12 Aralık 1918'de Adana'yı, 27 Aralık 1918 tarihinde de Pozantı'yı işgal ederler. Hükûmet'in etkisiz tavrı nedeniyle, Adana halkı kendi imkânlarıyla direniş kuvvetleri oluşturur. Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yanı sıra Kilikyalılar Cemiyeti Fransızlara karşı mücadele verir. Özellikle Kara Hamdi adında bir Türk'ün etrafına topladığı kişilerle birlikte dağa çıkması ilk direniş faaliyeti olması bakımından önemlidir. Pozantı ve çevresinde Fransız kuvvetleriyle Kuva-yı Milliye arasında şiddetli çatışmalar yaşanır. 11. tümenin de desteğiyle Kuva-yı Milliye Fransızlara büyük darbeler indirir. Bir Fransız taburu komutanı ile birlikte esir alınır. Osmaniye'de büyük bir direnişle karşılaşan Fransızlar mütareke imzalamak zorunda kalmıştır. Fakat Fransızlar mütareke şartlarına uymadıkları için çatışmalar devam eder.

Doğu Cephesi

Mondros Mütarekesi imzalanmadan önce Rusya'nın içinde bulunduğu iç kargaşa, Türkiye için faydalı olmuştur. Bilindiği gibi Rusya'da 1917 yılında ihtilal yaşanmış ve bu yüzden Çarlık orduların kuvvetleri iç kargaşayı düzeltmeye harcanmıştır. Bu durumu fırsat bilen Türk ordusu Doğuda kaybedilen toprakları almasının yanı sıra şimdiki Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye kadar ilerler. Bu sırada iç savaştan galip ayrılan Bolşevikler Rusların elinde kalan Kars, Ardahan ve Batum gibi şehirler için halk oylamasının yapılması gerektiğini kabul eder. Yapılan halk oylaması sonucunda sözü edilen üç şehir yeniden Türk topraklarına dâhil edilmiştir.

Fakat 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ndeki 11. maddede "İran'ın Kuzeybatısındaki ve Güney Kafkasya'daki Osmanlı kuvvetleri savaştan önceki hudutlara çekilecektir" ifadesi gereği bahsedilen üç sancak tekrar elden çıkar. Elden çıkan bu bölgelerde yönetim Ermenilere bırakılmıştır. Diğer bölgelerde olduğu gibi Doğu bölgesinde de Ermenilerin taşkınlıkları sonucunda Türk halkı teşkilatlanma çabalarına girişir, fakat bu girişimler büyümeden önlenir. Sözü edilen kötü koşullarda 15. kolordu komutanı Kazım Karabekir Türk halkını savunmuştur. Ermeniler ise kulis yaparak Doğu Anadolu'nun tamamın ele geçirme amacını taşırlar. Bu amaçla Paris Barış Konferansı'nda propaganda yaparlar. İtilaf devletleri, özellikle de İngiltere, Ermenistan'ı destekler bir tutum takınırlar. İngiltere, bölgede bir Ermeni devletinin kurulmasını kendi çıkarlarına uygun görür, fakat bu devletin kurulmasının güçlüğünün farkında olan İngiltere Amerikan güdümünde bir Ermeni devleti kurulabileceği yönünde telkinde bulunur. Üstelik, Amerikan güdümünde bir Ermeni devleti, İngiltere'ye maddi anlamda zorluk çıkarmayacaktır. Amerika ise İngiltere'nin ısrarlarına dayanamayarak bölgeyi incelemesi için General Harbord başkanlığında 46 kişiyi gönderir. General Harbord'un, olay yerini inceledikten sonra, "Türk olsaydım ben de ancak Kuva-yı Milliye gibi hareket ederdim" (Kazım Karabekir, 1988: 225) demesi ve Doğu Anadolu'da Ermenilerin hiçbir zaman çoğunluğu oluşturmadığını ifade etmesi, dönemin gerçeklerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Tabii ki Harbord'un sözü edilen raporu İtilaf devletlerin bahsedilen düşüncelerini etkilemez ve özellikle İngilizler, Ermeni devletinin kurulması için çaba gösterirler. Türk halkı tehlikenin farkında olarak Türk topraklarını işgale maruz bırakmamak için Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'ni kurar. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin kurulması ile Ermeni ve

Kürt azınlıkların faaliyetlerine karşı girişilen mücadele daha etkili bir hâle gelir. Meclis açıldıktan sonra yapılan ilk uygulama 15. Kolordu Komutanlığı'nın, Doğu Cephesi Komutanlığı'na çevrilerek kuvvetlerinin artırılmasıdır. Ermeni kuvvetlerinin Erzurum önlerine kadar ilerlemeleri üzerine Ankara'daki Bakanlar Kurulu, Doğu Cephesi Komutanlığı'na Ermenilere karşı hareket etme emrini verir. Bu emir üzerine Türk ordusu, 29 Eylül'de Sarıkamış'ı, 30 Ekim'de de Kars'ı kurtarır. Ermeniler, sözü edilen yenilgiye rağmen Türklerin 1 Kasım 1920'de sunduğu barış teklifini, İtilaf devletlerine güvenerek reddederler. Türk ordusu bu kez Gümrü'ye girer ve yeni teklifler sunarak Ermenilere barış anlaşması teklif eder. Bu teklifi de kabul etmeye yanaşmayan Ermeniler, Türk ordusunun yeni harekatı karşısında mecbur kalıp 2-3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması'nı imzalar. TBMM'nin ilk siyasi anlaşması olan Gümrü Antlaşması'yla Doğu sınırları büyük ölçüde güven altına alınmış, Kars ve Sarıkamış Türk sınırına dâhil edilmiştir. Fakat Bolşeviklerin Ermenistan'daki Daşnak Hükûmeti'ni yıkıp yerine Bolşevik Hükûmeti'ni kurmalarıyla Doğu sorunu Türk-Sovyet meselesi hâline gelir. Sakarya Savaşı ile TBMM Hükûmeti ile Sovyet Hükûmeti arasında 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşması imzalanır. Böylelikle Doğu sınırı son şeklini alır.

Ermeniler, Gümrü Antlaşması'yla işgal ettikleri topraklardan çıkarılırken Gürcüler hâlâ Ardahan ve Artvin'i işgal altında tutarlar. Fakat Bolşeviklerin 19 Şubat 1921'de Gürcistan'ı işgal etmeleriyle Gürcistan zor durumda kalır. Bunu fırsat bilen Kazım Karabekir, Gürcistan'a işgal ettiği Ardahan ve Artvin'i terk etmelerine yönelik bir ültimatom verir. Gürcistan zor durumda kaldığı için bu koşulu yerine getirmek zorunda kalır.

Batı Cephesi

Bilindiği gibi Yunanlılar, 15 Mayıs'ta İzmir'i, 25 Mayıs'ta Manisa'yı, 27 Mayıs'ta Aydın'ı, 29 Mayıs'ta Ayvalık'ı ve 1 Haziran 1919'da ise Ödemiş'i işgal ederler. Söz konusu işgaller, özellikle de İzmir'in işgali Batı Cephesi'nin oluşumunda etkili olmuştur. Urla'daki Rumların işgale katılması üzerine 173. Türk alayı ve sivil kuvvetler İstanbul Hükûmeti'nin işgalde etkisiz kalması nedeniyle kendi olanaklarıyla bu işgale direnirler. Bahsedilen direniş, Yunan güçleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılır, fakat bu direnişin önemi, diğer il ve ilçelerdeki direnişlere örnek olmasıdır. Destek veren kişiler arasında bulunan 61. Tümen Komutanı Kazım Özalp ve 17. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey yöredeki Millî Kuvvetlerin teşkilatlanması için gayret sarf ederler. Ödemiş'te 25 Mayıs 1919'da Kuva-yı Milliye Teşkilatı kurulmuş ve bu teşkilat Yunan işgallerine direnmeye çalışsa da Ödemiş, Akhisar ve Bergama'nın Yunanlıların eline geçmesine engel olamaz. Bergama'nın işgali üzerineyse 61. Tümen Komutanı Kazım Bey, Bergama-Soma cephesini kurarak Yunanlılara karşı iki cephe açar. Yunanlıların İzmir'i işgali, Türkler arasında büyük yankılar uyandırmıştır, örneğin bu işgal Aydın Heyet-i Milliyesi tarafından şiddetle protesto edilmiş, halk silaha çağırılmıştır. Ayrıca İzmir'in işgali üzerine Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin öncülüğünde Mutasarrıf Faik Bey, Binbaşı İsmail Hakkı Bey Müdafaa-i Hukuk ve Red-i İlhak Cemiyeti ile Denizli Heyet-i Milliyesi'ni kurarak gönüllü direnişe başlarlar. Yunanlıların İzmir'e girmesi üzerine düzenli ordu birlikleriyle Kuva-yı Milliye güçleri Yunanlılara karşı taarruza geçer. Taarruza geçilmeden Yunanlılardan şehrin boşaltılması istense ve bunu yapmazlarsa kendilerinin sorumlu olacağını söylense de Yunanlılar bu uyarıyı

ciddiye almazlar. Aydın, Yunanlılardan geri alınmasına karşılık kısa süre sonra daha güçlü bir orduyla harekete geçen Yunanlılar 3 Temmuz'da Aydın'ı tekrar işgal ederler.

Eşraf ile asker dayanışmasıyla oluşan Kuva-yı Milliye'nin yanı sıra Efe olarak adlandırılan kişiler de Yunan kuvvetleriyle mücadele ederler. Sözü edilen efelerden biri de Demirci Mehmet Efe'dir. Demirci Mehmet Efe, millî güçlere katılarak bu güçlerin liderliğini üstlenir ve böylelikle Aydın-Nazilli Cephesi oluşturulur.

İngiliz Amiral Milne, Paris Barış Konferansı'nda Türk ve Yunanlılar arasındaki savaştan bahseder. Milne, Konferans'ta Türk ulusal kuvvetlerinin İstanbul Hükûmeti'nin emirlerini dinlemediklerini ve Yunanlıları Batı Anadolu'dan atmak istediklerini bildirir ve bu nedenle Türkler ile Yunanlılar arasında bir sınır belirlenmesi gerektiğini belirtir. Bu öneri, İtilaf devletlerince olumlu karşılanır. Milne, stratejik bölgeleri Yunanlılara bırakır. Buna rağmen İstanbul Hükûmeti Milne hattını benimser, fakat Kuva-yı Milliye güçleri böyle bir hattı tanımaz ve Batı Anadolu'yu Yunan işgalinden kurtarmaya çalışır. Türk ulusal mücadelesi, İtilaf devletleri tarafından rahatsızlıkla karşılanır ve Kuva-yı Milliye'nin faaliyetlerini daha yakından takip edebilmek için Amiral Bristol başkanlığındaki bir heyeti Anadolu'ya incelemeler yapması için 12 Ekim 1919'da gönderirler. Bu heyet Türklerin bölgede çoğunlukta olduğunu, kargaşa ve ölümlerin kaynağının Yunanlılara ait olduğunu dile getiren bir rapor yayımlasalar da bu rapor İtilaf devletlerince göz ardı edilir. Fakat Mustafa Kemal Paşa göz ardı edilen bu raporu, Millî Mücadele'nin haklılığını Batı kamuoyuna duyurmak için kullanır.

İtilaf devletleri San Remo konferansında Şark meselesini kendi açılarından halledeceklerini düşündükleri bir çözüm ortaya koyarlar. Bu çözüm önerisine göre Yunan Kuvvetlerine 20 Haziran 1920'de yeniden taarruza geçme izni verirler. Bu izinle harekete geçen Yunan ordusu, Salihli, Akhisar, Alaşehir, Balıkesir, Bandırma, İznik ve Bursa'yı işgal ederler. Yunanlılar, İtilaf devletlerinin esas isteği olan TBMM Hükûmeti'ni ortadan kaldıramadan işgali sona erdirmişlerdir.

Türk kuvvetleri, Yunanlıların duraklamasını fırsat bilerek disiplinli ve organize olmuş bir ordu kurmaya çalışır. Bu yolda ilk olarak Batı Cephesi, Güney ve Batı Cephesi Komutanlıkları adı altında teşkilatlandırılıştır. Ayrıca Güney Cephesi Komutanlığına Refet Paşa, Batı Cephesi Komutanlığı'na ise İsmet Paşa atanmıştır. Fakat bu değişiklikler daha önce düzensiz orduya mensup komutanları rahatsız eder. Bunlar arasında Kuva-yı Seyyare Komutanı Ethem Bey ve Demirci Mehmet Efe bulunmaktadır. Her iki komutan da düzenli orduya geçmeyi reddederler, fakat TBMM Hükûmeti bu komutanları etkisiz hâle getirmeyi başarır.

Trakya'da ise Yunanlılar 14 Ocak 1919'da Hadımköy'den Kuleliburgaz'a kadar demiryolu istasyonlarını işgal etmeleri bölgede huzursuzluğa neden olur. Üstelik Rumlar bölgede taşkınlıklar yaratmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, gelişen olaylar karşısında I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'ya bölgedeki işgali önleme görevi verir. Cafer Tayyar Paşa önderliğinde örgütlenen Trakya halkı her ne kadar Yunan işgalini önlemeye çalışsa da Yunan işgalini durduramamıştır. Yunanlılar, 25 Temmuz'da bütün Trakya'yı işgal etmişlerdir. Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin üyeleri Bulgaristan'a yerleşmişlerdir ve buradaki faaliyetleriyle Trakya'daki Yunan işgalleriyle mücadele etmişlerdir. Doğu Trakya Yunan işgalinden 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi'yle kurtarılmıştır.

I. İnönü Muharebesi (6-10 Ocak 1921)

Daha önce de bahsedildiği gibi düzenli bir orduya geçiş aşamasında Çerkez Ethem gibi düzenli orduya mensup olmayan unsurlar Millî Hükûmet'e karşı ayaklanmışlardır. Kütahya ve Gediz bölgesinde Batı ve Güney Cephe komutanları bu isyanı bastırmaya uğraşır. Bu sırada Türkler arasında yaşanan bu karışıklıktan yararlanmak isteyen Yunan kuvvetleri 6 Ocak 1921'de yeniden taarruza geçerler. Yunanlıların söz konusu taarruzlarında Türk ordusunun düzenli orduya geçerek kuvvetlenmeleri ve kendilerine saldırıda bulunulacağından korkmaları da etkilidir. Yunan kuvvetleri Bursa'dan stratejik bir öneme sahip Eskişehir'e; Uşak'tan da Afyon'a doğru harekata başlayarak İnönü'ye kadar gelirler. 6 Ocak ile 10 Ocak arasında büyük çatışmalar yaşanır ve Türk ordusu kendisinden çok daha büyük olan Yunan ordusuna geçiş izni vermez. Türk ordusu gerek iç çatışmalar gerekse Yunan ordusunun çoğunlukta olması nedeniyle kademe kademe geri çekilme kararı alarak İnönü'nün kuzeyindeki bölgeye mevzilenir. Yunan ordu komutanı da Türk ordusunun savunmadan vazgeçmeyeceğini ve ek kuvvetlerinin Türk ordusuna destek vereceğini düşünerek geri çekilme kararı alır. Bu arada Yunan askerinin beklenmedik süratle geri çekilmesi ve 11 Ocak'ta ortalıkta meydana gelen sükunet üzerine bu durum Türk ordusunun komuta kademesinde Yunanlıların yeni bir taarruz hazırlığı olarak algılanır. Düşmanın ölülerini toplayarak geri çekildiği uzun bir bekleyişten sonra anlaşılabildi (Özsoy, 2007: 307). Yunanlıların çekilmesi Türk ordusunda ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'da büyük bir sevinç uyandırır. Mustafa Kemal Paşa, TBMM adına tebrik telgrafı çeker ve I. İnönü'nün kesin zaferin bir habercisi

olduğunu ifade eder. Bu savaş, Yunan ordusunun Türk ordusu karşısında ilk başarısızlığı olmasının yanı sıra düzenli ordunun da ilk başarısı olarak önem kazanır. Bu savaşla birlikte halkın düzenli orduya ve meclise olan güveni de artmıştır. Hatta Millî Mücadele'ye karşıtlığıyla bilinen *Alemdar* gazetesi bile İnönü zaferiyle ilgili haberin İstanbul'a ulaşmasından sonraki günkü nüshasında "İstanbul ile Ankara'nın bir an önce anlaşması lazımdır" şeklinde başlık kullanmıştır (Özsoy, 2007: 307). İçte olduğu gibi dışta da TBMM'nin saygınlığı artmıştır. Çünkü Anadolu'nun güneyinde Fransızlara karşı gösterilen direnme, doğuda Ermenilere karşı kazanılan zafer, Rusya ile dostluk kurma yolunda TBMM'nin attığı önemli adımlar ve hepsinden de öte Mondros Mütarekesi'yle orduları dağıtılmış ve silahlarına el konulmuş bir milletin varını yoğunu ortaya koyarak giriştiği bir savaşta elde ettiği bu son zafer sadece İtilaf devletlerinin değil, tüm dünyanın dikkatlerini Anadolu'ya çevirmesine yol açmıştır. Bu durum, Yunanistan'a koşulsuz destek veren İngiltere'nin bu siyasetini gözden geçirmesine neden olmuştur (Özsoy, 2007: 307). Böylelikle Londra Konferansı'nın toplanmasının yolu açılmış olunur.

Londra Konferansı

Sevr projesi her ne kadar İngiliz, Yunan, Ermeni ve Kürt unsurları memnun etse de Fransız ve İtalyanlar bu projeyi çok ağır bulurlar. TBMM'den rahatsızlık duyan ve Mustafa Kemal Paşa'yı "asi bir general" olarak nitelendiren İngilizler, Yunanlıları desteklerler. Sevr Antlaşması'nı Yunanlılar aracılığıyla Türklere zorla kabul ettirebileceğini düşünen İngilizler I. İnönü Muharebesi sonucunda hayal kırıklığına uğrarlar. Ayrıca sözü edilen savaşla birlikte Fransa ve İtalya, İngilizleri

Türklerle diyaloga geçmesi konusunda daha fazla sıkıştırırlar. Bu gelişmelerin sonucunda İtilaf devletleri Londra'da 21 Şubat 1921'de bir konferans düzenlemeye karar verirler. Düzenlenmesi planlanan bu konferansa yine Türk milletini temsilen İstanbul Hükûmeti çağrılacaktır. Fakat kabinenin başında bulunan Tevfik Paşa, sürece Ankara Hükûmeti'ni de katarak İstanbul Hükûmeti'yle Ankara Hükûmeti'ni yakınlaştırmaya çalışır. Tevfik Paşa, bu amaçla Mustafa Kemal Paşa'yı konferanstan haberdar eder. Mustafa Kemal Paşa, millî irade doğrultusunda meşru tek hâkim kuvvetin TBMM olduğunu ve doğrudan çağrılmadıkça konferansa gitme niyetinde olmadığını dile getirir. Buna rağmen Hariciye Vekili Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyeti de olası bir çağrı durumuna karşılık Roma'ya gönderir. Olası çağrı durumu, İtalya'nın araya girmesiyle gerçekleşir ve TBMM doğrudan konferansa çağrılır. 21 Şubat'ta başlayan görüşmeler önce İtilaf devletleri ve Yunanistan arasında geçmiştir. Fransız ve İtalyanlar kendilerine karşı büyük bir direnç gösteren Türkleri küçümsemenin doğru bir tavır olmayacağını söylerler. Yunanlılar ise Ankara'ya kadar ilerleme niyetinde olduklarını belirtirler (Selek, 1968: 165). Öte yandan İngiliz Dışişleri Bakanlığı Posta Daire sekreterine gönderdiği yazıda Bekir Sami'nin konferansın görüşmeleri konusunda Ruslara bilgi vereceğinin öğrenilmiş olduğunu bildirir ve bunun önlenmesi için etkin önlemler alınmasının siyasi sebeplerden dolayı önemli olduğunu bildirir (Özsoy, 2007: 315). 23 Şubat'ta ise Türk hükûmeti dinlenir. Tevfik Paşa, Ankara Hükûmeti'ni Türk milletinin yasal temsilcisi olarak göstermiştir. Böylelikle TBMM'yi doğrudan muhatap almayan İtilaf devletleri bu kez direkt muhatap olma durumunda kalmıştır. Ankara Hükûmeti adına konuşan Bekir Sami Bey, Misak-ı Millî'yle ifade edilen millî sınırlar anlayışını konferansta savunmuştur. Türk heyeti, Yunanlıların İzmir'den tahliyesini, İstanbul'dan işgal

kuvvetlerinin çekilmesini, Boğazların iade edilmesini ister. Sevr'i yok etmeye çalışan Ankara Hükûmeti'nin bu girişimine karşılık İtilaf devletleri Sevr Antlaşması'nda küçük değişiklikler yaparak bunu Türklere kabul ettirmeye çalışırlar. Buna göre, Türk ordusunun sayısı biraz artırılacak, Türkiye'de yabancı subayların sayısı biraz azaltılacak, Boğazlar bölgesi biraz daraltılacak, bütçe sınırlamaları hafifletilecek, kurulması planlanan Kürdistan bölgesinde küçük değişiklikler yapılacak, Ermenistan'ın sınırlarının belirlenmesi Kavimler Cemiyeti'ne bırakılacaktır. Görüldüğü gibi İtilaf devletleri Boğazlar, azınlıklar ve İstanbul gibi konularda hâlâ eski politikalarını sürdürmektedirler. İtilaf devletleri sözü edilen maddeleri içeren anlaşma şartlarını kabul etmesi için Türk heyetine bir haftalık bir süre tanırlar. Konferans devam ederken diğer yandan, toplantıya katılan Yunan Başbakanı Gonaris Kalogeropulos ile İngiltere Başbakanı Lloyd George el altından Türk ordusuna karşı yapılacak taarruzun planını hazırlarlar (Belen, 1983: 300). İngilizler özellikle Eskişehir-Afyon hattının işgal edilmesini önemser, çünkü böylelikle Kuva-yı Milliye'nin iktidarının sarsılacağını düşünürler. Fakat savaştan önce İngilizler Sevr'i masa başında kabul ettirmeye çalışırlar. Eğer Türkler Sevr'in hafifletilmiş şartlarını kabul etmezlerse Yunanlılar Sevr'i zorla kabul ettireceklerine inanırlar. Türklerin Sevr'in hafifletilmiş şartlarını kesinlikle kabul etmemeleri Anadolu'da yapacakları kapsamlı askerî hareket öncesinde Londra'nın açık desteğini almaya çalışan Yunanlıların işine yaramıştır. Bu fırsattan istifade ederek verilen bir haftalık süre dolmadan Türk ordusuna karşı harekete geçerler.

Heyet başkanı Bekir Sami Bey, kendi inisiyatifiyle İngiltere, Fransa ve İtalya ile ikili anlaşmalar yapar. Bekir Sami Bey, sözü edilen anlaşmaları TBMM ile istişare etmeden yaptığı için sözü edilen anlaşmaları TBMM kabul etmemiş ve bu

durum rahatsızlık doğurmuştur. Mustafa Kemal Paşa, bu anlaşmaların muhtevasını değerlendirirken Anadolu'yu nüfus bölgelerine ayırmak isteyen Accord Tripartit anlaşmasının başka isimler altında uygulanmak istenmesinden başka bir şey olmadığını söyler ve imzalanan anlaşmaları İtilaf devletlerinin Türkiye'yi bölüşmek gayesiyle I. Dünya Savaşı sırasında imzalamış oldukları anlaşmalara benzetir. Bekir Sami Bey konu TBMM gündemine geldiğinde ve gizli oturumda durum müzakere edildiğinde milletvekillerinin büyük eleştirisine maruz kalır. Bekir Sami Bey'in anlaşmaları savunması üzerine tartışmalar daha çok alevlenir ve sonunda Mustafa Kemal Paşa'nın da isteğiyle konu TBMM'de oylamaya sunulur. TBMM, anlaşmaları İzmir ile Trakya boşaltılmadan İtilaf devletleriyle herhangi bir görüşmeye girişilmemesi gerektiği gerekçesiyle onaylamaz. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey'den vekillikten çekilmesini ister (Özsoy, 2007: 322). Londra Konferansı'nın önemli faydaları ise bu görüşmelerle Misak-ı Millî'nin dünya kamuoyuna duyurulması ve TBMM temsilcilerinin doğrudan muhatap kabul edilmesidir.

II. İnönü Muharebesi (23 Mart – 1 Nisan 1921)

Türklerin düzenli orduya geçerek I. İnönü'de gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında büyük bir prestij kazanmaları Yunanlıları tedirgin eder. Yunanlılar Türklerin kazandığı itibar karşısında kendi itibarlarının zedelenmesine karşılık, bunu gidermenin yolunu ise Türklere karşı kazanılacak bir zaferde bulurlar. Londra Konferansı'nda Sevr'in hafifletilmiş koşullarını kabul ettiremeyen İtilaf devletleri ve özellikle de İngiltere, Yunanlılara söz konusu amaçları için destek verirler.

Yunanlılar, Türklere karşı kazandıkları zaferle Sevr Antlaşması'nı Türklere zorla kabul ettireceklerini ve kuracakları Büyük Yunanistan'a zemin hazırlayacaklarını düşünürler.

Londra Konferansı'ndan olumlu bir sonuç çıkmayacağını anlayan Yunanlılar, Türklere verilen karar verme süreci içinde Bursa'daki yüksek rütbeli subayların katıldığı bir toplantı yaparak taarruz harekatına karar verir ve bu kararlarını 6 Mart'ta bir emirle birliklerine duyururlar. Bu duyurunun ardından Yunanlıların Bursa ve Uşak'taki kuvvetleri 23 Mart 1921'de tekrar Eskişehir ve Afyon'a doğru taarruza geçerler. Gerek asker ve gerekse cephane bakımından çok üstün durumda bulunan Yunanlılar ilk olarak bir kısım mevzileri ele geçirmişlerdir. Bu sırada Türk birlikleri de buhranlı anlar yaşarlar. Hatta TBMM'yi korumakla görevli Muhafız Taburu bile cephedeki komutanların emrine girmek üzere yola çıkar. 900 tüfek ve 4 makineli tüfeğe sahip olan taburun gelmesiyle daha da güçlenmiş olan Türk ordusu 31 Mart'ta karşı saldırıya geçer. 1. Tümen Komutanı Kemalettin Sabri Bey'le Kocaeli grup komutanı Halid Bey çatışmalar sırasında yaralanırlar. İşte tam bu gergin anda TBMM savaşın asıl sorumlusu kabul ettiği İngiltere'ye ağır bir nota verir. Bütün bu mücadelelerin ardından Yunanlılar Türk birliklerini aşamayacaklarını anlayınca 1 Nisan'dan itibaren geri çekilmeye başlarlar. Geri çekilirken de Türk halkına türlü zorbalıklar yaparlar. Yunanlıların geri çekildiğini haber alan Türk kuvvetleri de derhal Yunanlıları Bursa'ya kadar takip ederler. Türk ve Yunan orduların bir kez daha başlayıp karşı karşıya geldiği ve 23-31 Mart tarihleri arasında cereyan eden bu savaş da yine Türk ordusunun zaferi ile sonuçlanır (Özsoy, 2007: 329). Üstelik güneyde Konya'ya doğru yayılma amacında olan Yunanlılar kuzeyde mağlup

olmaları nedeniyle 7 Nisan'da Afyon'u boşaltmak zorunda da kalırlar. Böylelikle Yunanlılar Türk ordusu karşısında ikinci kez yenilgiye uğrarlar.

Türk ordusunun kazandığı bu zafer tüm dünyanın dikkatini Anadolu'ya yönlendirmesine yol açar. Zaferi tebrik eden ülkeler olur. İsmet Paşa savaşın Türk ordusu lehine sona ereceğinin kesinleşmesi üzerine 1 Nisan'da Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta "Düşman binlerce ölüleriyle doldurduğu muharebe meydanını silahlarımıza terk etmiştir" der. Mustafa Kemal Paşa da bu telgrafa karşılık olarak şu ünlü telgrafı gönderir: "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstilâ altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en uzak köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istilâ hırsı, azim ve hamiyetimizin yalçın kayalarına başını çarparak hurdahuş oldu" der. İnönü'de kazanılan zafer Ankara Hükûmeti'nin içteki ve dıştaki itibarını artırdığı gibi Türk ordusuna güvenilmesini de sağlar. Sovyet elçisi Medivani zaferden sonra tebriklerini hükûmete bildirirken "Yakında kesin zaferi kutlamak mutluluğunu kavuşacağını ümit ettiğini" de söyler. Fransa, Ankara Hükûmeti ile olan ilişkilerini daha sıklaştırmaya karar verir ve eski bakanlardan Franklin Bouillon'u Ankara'ya gönderir. Tüm bunların ötesinde İngiltere'nin de Yunan ordusuna duyduğu güven sarsılır. General Harrington, Yunanlıların başarı şansını az gördüğünü söylemesi bir yana İngiliz Hükûmeti de bu safhadan sonra tarafsız kalacağını Yunan Hükûmeti'ne bildirir. Bunların yanı sıra İtilaf devletleri de Anadolu'daki askerlerinin sayısını azaltmaya başlar. Churchill ise Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmasında "Artık askerî maceraya katılmayacağız" der. Bu savaşa kadar Yunanistan'a verdiği desteği kesmeyen İngiltere'de bu savaş önemli bir kırılma noktasını oluşturur. Daha önce İngiliz Başbakan Lloyd George, Yunan Başbakan Yardımcısı Gunaris'i Londra

Konferansı sırasında hiçbir şeyi şansa bırakmamaları konusunda uyarır. Buna rağmen İnönü'de elde edilen ikinci yenilgi üzerine Yunan zenginlerinden olan yakın dostu Sir John Stavridis'e büyük bir kızgınlıkla haykırır ve "Siz Yunanlıların resmini bile görmek istemiyorum. Yunanlıların vermiş olduğu güvence bana en büyük darbeyi indirdi. Anadolu'daki son başarısızlıkla beni oldukça güç durumda bıraktınız" der (Özsoy, 2007: 330-331).

İngiltere için tehlikelerden biri sömürgesi olan Hintli Müslümanların Müslüman Türk halkına millî mücadeleleri için destek vermeleridir. İngiltere'nin yumuşak karnını teşkil eden sömürgeler konusundaki bu gelişme İngiltere'yi tedirgin eder. Sözü edilen durum, İngiltere'nin geri çekilmesini hızlandıracaktır.

Sakarya Savaşı Öncesinde Anadolu'daki Durum

Daha önce bahsedildiği gibi Yunanlıların artarda başarısız olması sonucunda Yunanlılara verdiği sınırsız destek nedeniyle Lloyd George Hükûmeti baskı görür. Lloyd George ise baskıları azaltmak için bundan sonra tarafsız kalacağını söyler. Nitekim İtilaf devletleri İstanbul'daki Yüksek Komiserleri aracılığıyla 18 Mayıs 1921'de "Müttefik işgal kuvvetlerinin tarafsızlığını" açıklarlar. Yunanlılar bu duruma rağmen geri adım atmak istemezler. Öte yandan Londra Konferansı'na TBMM murahhası olarak giden Yunus Nadi Bey, 14 Mayıs 1921'de TBMM Başkanlığı'na sunduğu raporda İngilizlerin Anadolu'da devam eden savaşta tarafsız kalacakları yönünde yaptığı açıklamayı samimi bulmadığını ve İngilizlerin Yunanlıları maddi ve manevi yönden desteklemeye devam edeceklerini ifade eder. Ayrıca İngilizlerin bu gibi açıklamalarla Yunanlıların zaman kazanmasına ve

ordusunu takviye etmesine imkân tanıdığını söyler. Bu düşüncenin doğru olduğu kısa süre sonra görülecektir. Yunanlılar gerek İtilaf devletlerinin görünüşte desteklerinin azalması gerekse Türklere karşı üst üste başarısız olması nedeniyle Kürtlerle ittifak kurarlar. Çünkü Doğuda toparlanarak Yunan ordusuna karşı harekete geçen Türk ordusunun kuvvetleri böylelikle ikiye bölünecektir. Nitekim İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden Lancelot Oliphant 21 Nisan 1921'de İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold'a gizli bir yazı gönderir. Bu yazının içeriği şöyledir: "Şu hususu önemli bilginize sunarım ki, edinmiş olduğum tamamen güvenilir bilgiye göre, İstanbul'daki Yunan Yüksek Komiseri, TBMM'ye baskı yapmak gayesiyle Kürtlerle bir anlaşma yapmaya uzanacak kadar çeşitli önlemler almayı düşünüyor. Yunanlı meslektaşımızın bu maksatla Mustafa Paşa ve Hakkı Bey adındaki iki Kürt önderle görüşmeler yaptığı ve Sivas'taki Rum Metropoliti'nin de buna aracılık ettiğini bildiriyor". Yunan-Kürt yakınlaşması Mayıs ayına kadar sürer. Komiser Rumbold, 25 Mayıs'taki raporunda Kürt aşiret reisleri ile görüştüğünü ve onların Yunanlıların kendilerinden destek istediklerini; ancak Yunanlılara İngilizlerle konuşmadan böyle bir destek veremeyeceklerini söylediklerini iletir. İngiliz Komiseri ise savaşta tarafsız olduklarını ve bu nedenle Kürdistan kurma hayalleri için onlara destek veremeyeceklerini dile getirir. Yunanlılar, Doğu'daki karışıklığı artırmak için Doğu'da yaşayan Rumları da harekete geçirmeye çalışırlar. Bu bağlamda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Pontus çeteleri oluştururlar. Ayrıca Rumların halkın içine sızmasıyla iç isyanlar çıkarılmaya çalışılır. Yapılan propagandalarda Yunan ordusunun Halife adına hareket ettiğinin de yayılması amaçlanır (Özsoy, 2007: 341-344).

II. İnönü zaferi Türk ordusunun moral seviyesini yükseltirken Yunan ordusunun moral bozukluğu içerisinde olmasına sebep olmuştur. Sözü edilen moral bozukluğuyla Yunanlılar İzmit, Yalova ve Orhangazi gibi yerlerde halka eziyet ederler. Bu eziyette özellikle silahlandırılan Rum ve Ermeni çeteleri de önemli bir rol oynar (Özsoy, 2007: 344).

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri

İnönü Muharebeleri'nde başarısızlığa uğrayan Yunanlılar bu başarısızlıkları telafi etme arzusundadırlar. Öte yandan İngilizler de destekledikleri Yunanlıların başarısızlıkları ile birlikte prestij kaybına uğramaktadırlar. Bu nedenle İngilizler, Yunanlıları kullanarak Türkleri yenilgiye uğratıp Sevr Antlaşması'nı Türklere zorla kabul ettirmeye çalışırlar. Arkalarına İngilizlerin ve diğer İtilaf devletlerinin de desteğini alan Yunanlılar Türk ordusundan sayıca çok daha fazla asker ve mühimmatla Ankara'ya doğru ilerlemeye çalışırlar. Bu kez amaç, Türk ordusunu tamamen pes ettirmek için merkez olan Ankara'yı ele geçirmektir. Böylelikle gittikçe güçlenen düzenli Türk ordusunun da önüne geçilmiş olacaktır. Yunan kuvvetleri, 10 Temmuz 1921'de saldırıya geçerler. Yunan ordusu gerek Türk kuvvetlerini hazırlıksız yakalaması gerekse araç gereç yönünden sayıca fazla durumda bulunması nedeniyle birçok Türk toprağını işgal etmeyi başarır. Bu bağlamda Yunanlılar 13 Temmuz'da Afyon, 17 Temmuz'da Kütahya, 19 Temmuz'da Eskişehir'i ele geçirirler. Söz konusu olumsuz gelişmeler üzerine Mustafa Kemal Paşa Ankara'dan Batı Cephesi Karargahı'na gelir. Savaş alanındaki kötü haberler TBMM'deki muhalefetin sesini yükseltmesine neden olur. Mustafa Kemal Paşa, Yunan ordusu

karşısındaki kayıpların çoğalmaması için Türk kuvvetlerinin Sakarya'nın doğusuna doğru çekilmesi gerektiğini İsmet İnönü'ye bildirir.

Kütahya ve Eskişehir'in işgali Yunan halkı tarafından coşkuyla kutlanır. Atina katedralinde dinî törenler yapılır, Yunan gazeteleri Türklere karşı kazanılan başarıyı Yunan tarihinin en büyük zaferi olarak övmeye başlarlar. Hatta bazı gazeteler "Sevr'de alınanlarla yetinilmemeli ve Küçük Asya'nın verimli topraklarının tamamından yararlanılmalıdır" şeklinde yayınlar yapmaya başlarlar. Yunanlıların heyecanını paylaşan İzmir'deki Amerikan konsolosu, "Yunanlılar dilerse Ankara'ya yürüyebilir" derken İngiliz yönetiminde de Yunanlılara karşı güven duygusu başlar. Hatta İnönü'deki mağlubiyetlerinden sonra Yunanlılara kızgın olan Lloyd George 16 Ağustos'ta Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada "Yunanlıların, Sevr'de elde ettiklerinden daha fazla istekte bulunmaları durumunda bile böylesi bir zaferden sonra bunun normal karşılanması gerektiğini" söyler (Özsoy, 2007: 348). Batılıların bu zafer coşkusuna karşılık Türk heyetinde ve halkında umutsuzluk görülmektedir. Örneğin savaşta geri çekiliş nedeniyle Bakanlar Kurulu, Hükûmet Merkezi'nin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması konusunda bir karara varır. Buna karşılık TBMM bu kararı eleştirir. Muhalefet çok umutsuz olmasına rağmen komutanlar Türk ordusunun başarısı konusunda şüphe duymamaktadırlar. Örneğin Fevzi Paşa, "İlerleyen Yunanlılar adım adım mezarlarına yaklaşmaktadırlar" der (Polatkan, 1981: 89).

Öte yandan savaştaki kayıpların çok ağır olmasıyla birlikte Yunanlıların her zamanki gibi geçtikleri köyleri yakarak ilerlemeleri, önlerine çıkan insanları öldürmeleri, kocalarının yanında Türk kadınlarını kirletmeleri, kitle hâlinde insanları

kurşuna dizmeleri Türk halkında çok büyük bir tepkiye neden olur (Özsoy, 2007: 348).

Sakarya Savaşı Hazırlıkları

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'ndeki yenilgi Mustafa Kemal Paşa'ya bazı eleştirilerin gelmesine yol açar. "Ordu nereye gidiyor, millet nereye götürülüyor? Bu gidişin elbette bir sorumlusu vardır, o nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı halin, feci durumun hakiki sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik" (Polatkan, 1981: 89) denir. Böylelikle her ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutan olması istense de, "feci durum" olarak nitelendirilen olayların sorumlusu olarak da o gösterilir. Bazı karşı çıkmalara rağmen mecliste Mersin milletvekili Selahattin Bey'in önerisiyle üç ay süreyle meclisin sahip olduğu yetkinin kendisine verilmesi şartıyla Mustafa Kemal Paşa 5 Ağustos 1921'de Başkomutan olarak ordunun başına geçer. Mustafa Kemal Paşa, Meclis'te milletimizi esir etmeye çalışan düşmanların mutlaka mağlup edileceğine dair inancın sarsılmadığını dile getirir (Atatürk, 1989: 609). Mustafa Kemal Paşa, Başkomutan olarak göreve geldikten sonra ilk olarak ordunun güçlendirilmesi ile ilgili kararlar alır. Bunun için ilk planda 1899-1909 doğumlular da silah altına çağrılır. Silah tamiri işi büyük önem kazanır. Sakarya Savaşı öncesine gelindiğinde Türk ordusunun Batı Cephesi'ndeki silah sayısı 60 bin tüfek, 515 ağır, 255 hafif tüfek ve 160 topa ulaşır. Asıl önemli karar, 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde verilen Tekâlif-i Milliye emirleri olur. Sözü edilen emirlerin temel amacı, Türk ordusunun her türlü ihtiyacına bir an evvel karşılanması oluşturur. Emirlerin en önemli özelliği kolay anlaşılabilir ve ayrıntılı olmasıdır. 10 maddeden

oluşan emirlerden bazıları şunlardır: Her kazada Tekalif-i Milliye Komisyonu kurularak toplanan malzemeler orduya ulaştırılacak; her ev bir kat çamaşır, bir çift çorap ve çarık hazırlayacak; Tekalif-i Milliye Komisyonları Başkomutan'ın emriyle halkın ve tüccarın elinde bulunan askerin ihtiyaçlarına yarayacak malların % 40'ına sonra geri verilmek şartıyla el konulacak; aynı şekilde Komisyon halkın ve tüccarın elindeki malların % 40'ına el koyacak; ülkenin bütün sahipsiz mallarına el konulacak; muharebeye elverişli tüm silahlar üç gün içinde Mahallî Tekalif-i Milliye Komisyonuna teslim edilecek, teslim olmazsa dördüncü gün asılacaklardır; halkın elinde bulunan araba ve hayvanların ise % 20'sine el konulacaktır. Emirleri yerine getirmeyen ve suistimali görülenlerin derhal cezalandırılması için Ankara, Samsun, Kastamonu, Konya ve Eskişehir'de İstiklal Mahkemeleri kurulur. Bu şekilde bir millet topyekun bir şekilde kadınıyla, çocuğuyla, ihtiyarıyla ve yaralısıyla savaşa dâhil olur. Hatta gençler yaşlarının tutup tutmadığına bile aldırmadan asker kaydı yaptırdığı gibi kadınlar cephenin ön safında çalışır. Batı Anadolu ve Trakya düşmanın istilası altında olduğundan, savaşın bütün yükünü Orta ve Doğu Anadolu'da yaşayan altı buçuk milyon dolayındaki insan çeker (Özsoy, 2007: 351).

Diğer taraftan her ne kadar Yunanlılar Eskişehir-Kütahya Savaşı'nda elde ettikleri sonucu dünya kamuoyuna kesin bir galibiyet olarak duyursa da Yunanlılar Türk ordusuna ağır bir darbe indirilmediğini ve Türk ordusunun hâlâ güçlü olduğunun farkındadırlar. Aynı farkındalık İtilaf devletlerinde de vardır. İtilaf devletleri son durumu tartışmak için Paris Konferansı'nda tekrar bir araya gelirler ve bu toplantı sonucunda tarafsızlık kararı alarak 9 bunu Ağustos'ta açıklarlar. *Times* gazetesi yine aynı günkü nüshasında "Yunanlıların işi her gün biraz daha güçleşiyor" ifadesini kullanır. İngiltere'de de durum gittikçe Türk toplumunun lehine gelişmeler

göstermektedir. Başbakan Lloyd George, Paris Konferansı'nda tarafsızlık kararı alınmasından bir gün sonra, yani 10 Ağustos'ta yaptığı açıklamada "Sevr Antlaşması'nın yırtılmış olduğunu ve silah ticaretinin bundan sonra serbest olduğunu" ilan eder. Lloyd George silah satışının neden serbest bırakıldığını Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada şöyle açıklar: "Harbin tek meziyeti vardır. O da her iki tarafı savaştırmak" der. İngiliz Başbakanının sözü edilen konuşmayı, Ankara Hükûmeti'nin Tekalif-i Milliye kanunuyla halktan para toplanmasından sonra yapması, İngilizlerin Türklerden para kazanma arzusunda olduklarını gösterir. Öte yandan Yunan Savaş Konseyi, oy birliği olmasa da askerî harekatı sürdürme kararı alır. Alınan karar askerî olmaktan da öte bir özellik taşır. Yunan basınına demeç Verne Başbakan Gunaris, Türk ordusunun kalıntılarını bütün bütün ortadan kaldırılıncaya kadar harekatın sürdürüleceğini ve gerekirse Ankara'ya ve hatta onun da ilerisine gidilebileceğini ifade eder (Özsoy, 2007: 353).

Sakarya Savaşı

Yunan Generali Populas, 10 Ağustos'ta Yunanlılara ileri emrini vermesinin yanı sıra doğrudan Yunan Kralı Konstantin de kendinden emin bir şekilde Yunan ordularına "Ankara" emrini verir. Hatta Yunan Kralı Konstanstin kendinden o kadar emindir ki İngiliz irtibat subaylarını Ankara'da vereceği ziyafete davet eder (Özsoy, 2007: 353). Yunan ordusu 23 Ağustos 1921 sabahı bütün gücüyle Türk ordusuna saldırır ve çevirme taktiğiyle bazı stratejik yerleri ele geçirir (Tansel, 1965: 108). Bu olay üzerine Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa'nın memleketin her karışını adım adım savunmakla ancak başarılı bir sonuca ulaşılacağı yönündeki sözünden hareketle aynı

gün orduya "Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz" mesajını verir. Başkomutan sıfatıyla cephede bulunan Mustafa Kemal Paşa, savaşın en kızıştığı gün olan 1 Eylül'de TBMM'ye bir mektup gönderir. Telgrafta, "Meclisin ordumuza güvendiği ve teşekkürlerini sunduğu" ifade edilir. Mustafa Kemal Paşa, bu mektuba "En yüksek azim ve imanla muharebe eden ordunun istiklalin müdafaası uğrunda namus gereğini yerine getireceğini temin eylerim" şeklinde karşılık verir. Nitekim Türk kuvvetlerinin azim ve imanla devamlı taarruzda bulunan Yunan ordusuna geçit vermemesi Yunanlıların hem yorgun hem de umutsuz olmasına yol açmıştır. Sözü edilen etkenler Yunan saldırısının 5 Eylül'den itibaren azalmasına yol açar. Bu durumu fark eden Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Türk sağ kanadından güçlü bir saldırıya geçer. 10 Eylül'de geri çekilmeye başlayan Yunan ordusu, 13 Eylül'de Sakarya'nın doğusundan tamamen çekilir. Böylelikle Sakarya Savaşı, 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun kesin zaferiyle sonuçlanır. Sakarya Savaşı aynı zamanda 1689 Viyana Bozgunu'ndan beri geri çekilmek zorunda kalan Türk ordusunun durumunu değiştirmesi bakımından da çok önemli bir yere sahiptir. Sakarya Savaşı'yla Türk ordusu Viyana Bozgunu'ndan beri ilk defa saldırıya geçerek mütarekeyi zaferle sonuçlandırır. Bu önemli zafer karşılığında verilen zayiat da fazladır. Savaşta yedi tümen komutanımız ve üç yüz elli subayımız şehit olur, sekiz yüz subay yaralanır. Şehit olan er sayısı iki bin dokuz yüzdür ve on üç bin er de yaralıdır. Subayların zayiatına dikkat çeken Mustafa Kemal Paşa, "Bu muharebe zahit muharebesi oldu" der. Bazı kaynaklar bu savaşta yaralı, hasta ve aldıkları yaranın tesiriyle daha sonra şehit olanlarla birlikte bu sayının yirmi beş binin üzerinde olduğunu da kaydetmektedirler (Özsoy, 2007: 354).

Sakarya Zaferinin Yansımaları

Türk ordusu karşısında beklemedikleri bir yenilgi alan Yunanlılar büyük bir moral bozukluğu içindedirler. Ölü asker sayıları sekiz bin civarındadır. Bu şekilde taarruz güçleri kırılmıştır, çünkü Yunan ordusunun üçte biri yok edilmiştir. Yunan halkı savaşa artık yeter der ve Atina'daki iç hesaplaşma orduyu da çok fazla etkiler. Sözü edilen olumsuzluklara karşılık Yunan Kralı Konstantin ve Başbakan Gunaris hâlâ çeşitli mazeretler üretmektedirler. General Papulus ise yenilginin en büyük nedeni olarak Türk ordusunun elinde bulunan ağır topların çokluğunu gösterir. Gerçekten de Türk ordusunun mühimmatı Türk halkının fedakârlığı sayesinde çok iyi bir hâle gelmiştir. Nitekim sözü edilen fedakârlık sonucunda Mustafa Kemal Paşa bir teşekkür beyannamesi yayımlar ve "Avrupa'nın en mükemmel araçlarıyla donatılmış olan Konstantin'in ordusundan bizim ordumuzun donatım itibariyle geri kalmaması ve hatta onun üstüne çıkabilmesi gibi inanılmaz bir olağanüstü hadiseyi, halkımızın fedakârlığına borçluyuz" der. Türklerin yaşadığı mutluluğa karşılık Yunanistan'da büyük bir hayal kırıklığı yaşanır. Yunan maliye bakanı "Artık orduya bakacak paramız yok" der. Yunan ordusu aldığı bu yenilgi karşısında Batılı ülkelerin yardımını ister. Bu isteğe Fransa Başbakanı Briand'ın cevabı "Tez zamanda barışın yapılmasını" tavsiye etmek olur. Sakarya Savaşı'ndan önce verdiği beyanatında "Sevr antlaşmasının yırtılmış olduğunu" bildiren İngiltere Başbakanı Lloyd George savaştan sonra bu konudaki görüşünü daha da pekiştirir ve "Sevr'in ruhuna ve anlamına bundan böyle veda etmek gerektiğini" bildirir. İtalya Dışişleri Bakanı da, "Büyük devletlerden hiçbiri Türkiye'ye barışı zorla kabul ettirecek durumda

değildir" der. Bu arada Avrupa kamuoyuna yaptığı çağrıdan önemli bir netice alamayacağını anlayan Yunan Kralı Konstantin Atina'ya döner. Kralın Yunanistan'daki halk karşısında itibarı azalmıştır. Yunanlılar itibarlarını düzeltmek ve daha fazla gerilememek için genel seferberlik ilan ederler. Ayrıca işgal altında tuttukları yerlerdeki Rum halkını askere çağırır ve silahaltına almaya çalışırlar (Özsoy, 2007: 354-355).

TBMM, Sakarya zaferinin kazanımlarını kullanarak İtilaf devletleriyle diplomatik ilişkiler içerisine girip Yunanistan'ı yalnız bırakma çabası içine girer. Bu bağlamda Sovyet Rusya ile ilişkilerini yeniden güvence altına aldıktan sonra Fransa, İtalya ve hatta İngiltere ile ayrı ayrı anlaşmalar yapmaya çalışır. Nitekim Sakarya Savaşı'ndan sonra gelişen olumlu tablo sonucunda Fransa ile 20 Ekim 1921'de bir yakınlaşma olur ve böylelikle Ankara Antlaşması imzalanır. Bu anlaşma gereği Fransızlar ilk olarak işgal ettikleri Adana'dan çekilirler. Daha sonra yine işgal ettikleri Antep, Tarsus, Osmaniye gibi diğer şehirler de üst üste geri alınır. Bu anlaşmayla Anadolu'da büyük bir güven ortamı oluşmuştur. Ayrıca Ankara Antlaşması'yla İtilaf devletleri safındaki büyük bir devlet Misak-ı Milli'yi tanır ve işgal altında bulundurduğu toprakların büyük bir kısmından çekilir. Ankara Anlaşması her ne kadar Türk toplumu tarafından büyük bir sevinçle karşılansa da 1922 yılı Ocak ayında Fransa Başbakanının değişmesiyle anlaşmasının geleceği konusunda bir kaygı oluşur. Fransa'yla yapılan anlaşmanın yanı sıra TBMM adına Kazım Karabekir ile Rusya, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'dan gelen heyetler arasında Kars Konferansı yapılır. Bütün bu gelişmelerden İngiliz İstihbarat Servisi haberdardır. Bunların yanı sıra Ankara Hükûmeti'nin İstanbul'daki yönetim temsilcileri her semti ev ev dolaşarak Eylül ayının son haftasından itibaren 1875 ile

1902 arasında doğan Ankara, Sivas, Kastamonu ve Konyalı erkekleri kaydederler. Bu kayıtlar sonucunda 9 ile 19 Ekim arasında on gün içinde Ankara'ya ulaşmak için İnebolu'ya gönderilen kişiler şunlardan oluşmaktadır: Altı yüz seksen teğmen ve asteğmen, yüz on beş yüzbaşı, yirmi bir binbaşı, iki kurmay binbaşı, bir yarbay, bir kurmay yarbay, bir albay, beş tabur memuru, bir alay memuru, on üç sivil memur, yüz seksen dört sivil memur, yüz seksen dört ordu doktoru, kırk bir yabancı olmak üzere toplam bin altmış sekiz kişi. Bu kişilerden çoğu ise Doğu ordusuna gönderilmiştir. Bu askere alım işlemlerinde ilginç bir olay da göze çarpmaktadır. Sözü edilen olay, İstanbul'daki Ayasofya semtinde oturan Yerebatan Camii imamının 22 Eylül'de İtilaf devletlerine gönderdiği bir mektuptur. Bu mektubu ilginç ve üzücü kılan özellikse Türk bir imamın yabancı devletlere Türk erkeklerinin zorla askere alındığını ihbar etmesidir. İmamın Damat Ferit Paşa'nın partisine mensup olması, siyasi ihtirasın vatan çıkarlarının önüne geçtiğini gösterir. Sakarya Savaşı'ndan sonra Fransa ile Türkiye arasındaki yakınlaşma İtalya'nın da barış çabalarında bulunmasına yol açar. Bunun üzerine İtalya Türklerle bir anlaşma yapabilmek gayesiyle Cavaliere Touzzi adındaki İtalyan diplomatın başkanlığındaki bir kurulu Ankara'ya gönderir. Fakat İtalya ile Türkiye arasında bir anlaşma gerçekleşmez. Bunun nedeni TBMM'nin, İtalyanların Antalya, Milas ve Fethiye'yle ilgili olarak öne sürdükleri taleplerin kabul edilemez olduğunu düşünmesidir (Özsoy, 2007: 357).

İngilizler, Sakarya Savaşı'ndan sonra TBMM'yi daha yakından takip etme gereği hissederler. Bu çabanın sonucunda İstanbul'daki İngiliz işgal kuvvetleri başkomutanı General Harington, Ankara'da bulunan ajanların kendisine ulaştırdığı bilgilere dayanarak İngiliz Savaş Bakanlığı'na gönderdiği 13 Ekim 1921 tarihli tel

yazısında TBMM'de üç önemli grubun bulunduğunu bildirir ve bu konuyla ilgili şu bilgileri sunar:

1) Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere sayıları yüz altmış beş ile yüz yetmiş arasındaki ılımlılar,
2) Yusuf Kemal Bey olmak üzere sayıları kırk elli arasındaki aşırı eğilimliler,
3) Pan-İslâmcılardan oluşan Enver Paşa grubu.

İlk grup, Ruslardan korkar ve Misak-ı Millî'ye uygun olarak İtilaf devletleriyle bir an evvel barış yapmayı diler. İkinci grup Türkiye'nin büsbütün bağımsızlığını ve Doğu'ya doğru yayılmasını destekler, Rus yardımından yanadır ve İngiltere'ye düşmandır. Üçüncü grup İngiltere'ye karşı Sovyet Rusya ile can-ı gönülden iş birliğinden yanadır. Yunanlıların yenilgiye uğramaları yüzünden birinci grup daha da güçlenmiştir (Sonyel, 1981: 212). Ayrıca 24 Mart 1922 tarihli İngiliz gizli istihbarat raporuna bakılacak olursa, o sıralarda TBMM'de üç yüz altmış milletvekili vardır, bunların çoğunluğunu subaylar ve İttihat Terakkî Cemiyeti'nin eski üyeleri oluşturmaktadır. Bunlar da çoğunluk olarak Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu oluşturur. Bununla birlikte 20-30 milletvekilinden oluşan Dindarlar Grubu, 45-50 kişiden oluşan Doğu İlleri Grubu, Sözde Komünist Grubu, Küme Grubu ve Tevhit Grubu gibi gruplar da yer alır (Özsoy, 2007: 361-362).

Ankara Hükûmeti, İstanbul üzerinden Avrupa'ya gidecek olan Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'da Padişah'la görüşmesinin uygun olacağına karar verir. Mustafa Kemal Paşa da bu görüşmeye olumlu bakar. Çünkü böylelikle TBMM'deki ikinci grubun Padişah'la anlaşamadığına ilişkin eleştiriler sona erecektir. Ayrıca Padişah'ın Ankara Hükûmeti'ni tanıması durumunda İstanbul Hükûmeti'nin de Avrupa'da

temsil edileceği ve bu şekilde diplomasi alanında büyük kazanımlar elde edileceği düşünülür. Fakat 21 Şubat 1922'de Padişah Sultan Vahdettin tarafından kabul edilen Yusuf Kemal Bey, bu görüşmeden olumlu sonuç alamamıştır.

Türklerle Yunanlılar Arasında Kurulmaya Çalışılan Mütareke Teklifleri

Sakarya Savaşı'ndan sonra İtilaf devletlerinin, özellikle de İngiltere'nin Yunanlılara verdiği destek önemli ölçüde azalır. Bu durum, aynı zamanda Batı ülkelerinin kamuoyunda gittikçe artan savaş aleyhtarı havanın oluşmasına yol açar. Artık İngiliz basını da Yunan ordusunun başarılı olacağı konusundaki güvenini kaybeder. Nitekim hükûmet yanlısı görüşleriyle tanınan *Times* gazetesi de "Barışın ilk ve temel şartının Yunan ordusunun Anadolu'dan çekilmesi" olduğunu yazar. Yunan ordusunun Türk ordusu karşısında uğradığı ağır hezimet üzerine Yunanistan'ın daha fazla toprak kaybına uğramamasını isteyen İtilaf devletleri temsilcileri, Şark Meselesi'ni görüşmek ve Türk askerî faaliyetlerini durdurmak gayesiyle yeniden bir araya gelmeye karar verirler. Bu bağlamda çok geçmeden 22-26 Mart 1922 tarihleri arasında Paris'te bir araya gelirler ve İstanbul, Ankara ve Yunan Hükûmetlerine birer mütareke notası verirler. Bu notada, iki taraf kuvvetlerinin insan ve savaş gereçleri bakımından takviye edilmeyeceği, kuvvetlerin o anki konumlarının değiştirilmeyeceği ve Türk ordusu askerî durumunun İtilâf devletlerinin komisyonlarının murakabe ve teftişe arz edileceği ve barış için zemin bulununcaya kadar mütareke teklifinin üç ayda bir kendiliğinden yenileneceği ön görülür. Ankara Hükûmeti bu barış teklifini reddeder. Ankara Hükûmeti'nin bu olumsuz cevabına rağmen İtilaf devletleri çok vakit geçmeden ikinci bir notayı 26

Mart'ta İstanbul, Ankara ve Yunan Hükûmetlerine bir kez daha gönderirler. Bu notada ayrıca nota tarihinden itibaren üç hafta içinde bir konferans akdi de teklif edilir. Sevr Antlaşması'nın başka cümlelerle ifade edilmiş şekli olduğuna dikkat çekilir. Bu notalar TBMM'de görüşülür. TBMM, teklif edilen mütareke maddelerine karşılık yeni ek maddeler öne sürülmesini kararlaştırır. TBMM'den mütareke notasına verilen 5 Nisan tarihli cevapta, "Mütareke ile beraber Anadolu'nun tahliyesine başlanması ve bunun 4 ay içinde tamamlanması" istenir. İtilaf devletleri TBMM'nin bu cevabına 15 Nisan'da olumsuz karşılık verirler. Ankara Hükûmeti'nin tavrına karşılık İstanbul Hükûmeti bu notayı kabul etmeye hazırdır. İstanbul Hükûmeti'nin bu kararında etkili olan durum, İstanbul'un işgal edilmesinden korkmalarıdır. Öte yandan barış anlaşmasının imzalanmaması en çok İngiltere'yi zor durumda bırakır. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'ndan çok güçlenerek çıkan İngilizler, bekledikleri anlaşmanın bir an önce kabul edilmesi yönünde hükûmete baskı yaparlar. Bununla birlikte yenilmeyen adam olarak nam salan Lloyd George'un 1914 yılında "bir insanlık kanseri" dediği Türklere barış anlaşmasını kabul ettirememesi, İngiliz kamuoyunda prestijinin azalmasına neden olur (Özsoy, 2007: 368-372).

Büyük Taarruz Öncesi Yunanistan'ın Durumu

İngiltere Başbakanı Lloyd George'un yanı sıra prestij kaybına uğrayan bir diğer kişi Yunanistan Kralı Konstantin'dir. Özellikle Anadolu'da Türklerle yapılan muharebelerde ölen ve yaralanan Yunan askerlerinin sayısının açıklanması Kral'ın ve Hükûmet'in itibarının kamuoyu önünde büsbütün sarsılmasına neden olmuştur. Bunun ötesinde Sakarya Savaşı'nın ortaya çıkardığı mali bunalım halkın çok zar

şartlarda yaşamasına neden olmuştur. Bu şekilde Sakarya Savaşı sonucunda Yunanistan'da manevi, iktisadi ve siyasi büyük bir bunalım meydana gelir. Sözü edilen duruma İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon da Lordlar Kamarası'nda değinir. Yunan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı bunalım önlemek ve mali yardım sağlamak amacıyla Fransa, İngiltere ve İtalya'yı ziyaret etmesine karşılık bu girişimlerinde başarısız olmuşlardır. Bu olumsuz gelişmeler sonucunda, 28 Mart 1922 yılındaki İngiliz İstihbarat raporuna göre, Krala tahttan çekilmesi yönünde imalarda bulunurlar. Anadolu'da da, Yunanlılar kargaşa içerisindedirler. Örneğin Venizelos yanlısı kimi subaylar, İzmir'de bir darbe yaparak yönetimi ele geçirmeye çalışırlar.

Yunanlılar, yaşadıkları kargaşa üzerine, bu kargaşayı atlatıp Anadolu'da yine etkili bir hâle gelmek için burada siyasi entrikalar çevirir. Bu bağlamda yine Rum, Ermeni ve Kürt azınlıklar kullanılır. Sözü edilen azınlıklardan biri olan Kürtleri kullanma yolunda Kürt Mustafa Paşa büyük bir fonksiyona sahiptir. Kürt Mustafa Paşa, Yunan gizli servisi elemanlarının Konya ve Güney Anadolu'da TBMM Hükûmeti'ne karşı ayaklanma çıkararak bunları çevre illere yaymalarında büyük bir etkiye sahiptir. Bu şekilde Ankara Hükûmeti'ni bu iç çatışmalarla uğraştırarak zayıflatmak arzusundadırlar. Sözü edilen amaçlarında ise Kürtlerin Kürdistan hayalinden yararlanırlar. Kürt önderlerin para sıkıntısı içinde olmaları işlerini daha da kolaylaştırır. Yunanlılar Kürtlerin yanı sıra özellikle Çerkez azınlığı kullanarak Batı Anadolu'da Ankara Hükûmeti'nin etkisini azaltmaya çalışırlar. Bu yolda Batı Anadolu bölgesinde TBMM'ye rakip olacak özerk bir Osmanlı yönetimi kurmayı planlarlar. İngiliz istihbaratının tespit ettiği bilgilere bakılırsa, bazı Çerkezlerle, Hürriyet ve İtilaf Partisi diğer muhalefet partilerinin iş birliğiyle bir plan hazırlarlar.

Bahsedilen plana göre Batı Anadolu'da kukla bir devlet kurulacak ve orduyu Yunan başkomutanı eğitecektir. Çerkez azınlığın kullanılmasında ise halifelik kurumu aracı olur. Bu bağlamda daha önce kurulan Anadolu Cemiyeti'nden de yararlanılmak istenir. Amaçlanan girişimler 9-10 Aralık tarihlerindeki uzun müzakereler sonucunda hayata geçirilmeye çalışılır. Alınan kararlar, Anadolu Cemiyeti konseyince onaylanır ve bir nüshası Yunan Yüksek Komiseri Votsis'e gönderilir. Böylesine kapsamlı bir projeyi gerçekleştirecek ve onu finanse edecek bir kamuoyu desteği ortadan kalkmıştır. Artan iktisadi bunalım ve genel hoşnutsuzluk üzerine bir de parlamento desteğini kaybeden Gunaris başkanlığındaki Yunan Hükûmeti, Meclis'ten güvenoyu alamayınca 10 Mayıs 1922'de iktidardan çekilmiş ve onun yerine muhalefet lideri Nikos Stratos hükûmeti kurmakla görevlendirilmişse de, onun başarısız olmasının ardından görev Protopapadakis'e verilmiştir. Sık sık gerçekleşen hükûmet değişikliği de halkın moralini düzeltmeye yetmemiştir. Özellikle TBMM'nin kabul etmediği, Yunan Hükûmeti'nin ise kabul ettiği 26 Mart 1922 tarihli mütareke teklifi Sevr Anlaşması'nda elde edilenlerden daha az avantaj sağladığı için Yunan halkının hem Hükûmet'e hem de Kral Konstantin'e olan güvenini azaltmış ve hoşnutsuzluk giderek artmıştır. Bu hoşnutsuzluklar karşısında Yunanlılar atağa geçerek özellikle İzmir ve İstanbul konusunda adımlar atmaya çalışırlar. İlk etapta, Sakarya Savaşı'ndan sonra Türklerin tekrar İzmir'i ele geçirmelerinden korkan Yunanlılar, burada bir devlet kurmayı amaçlarlar. Sözü edilen istekler İstanbul basınına da yansır. Yunan Hükûmeti de 27 Temmuz'da İonia idaresinin kurulmasına karar verir. Bahsedilen amaç hem halk tarafından hem de Ankara Hükûmeti'nden şiddetle eleştiri alır. Hatta Atina'daki Fransız büyükelçiliği de planı delice olarak nitelendirir. Diğer taraftan Yunanlılar İstanbul'u işgal ederek İtilaf devletleri nezdinde

kazandıkları hakları hem muhafaza edecekler hem de eski Roma'nın başkentini ele geçirmiş olacaklardır. İşte böyle bir ortamda Yunan Dışişleri Bakanı, 29 Temmuz 1922'de Atina'daki İngiliz Büyükelçisini, Dışişleri Bakanlığına davet ederek kendisine bir nota verir. Bu notada barışın bir an önce tesisi için İstanbul'un Yunan ordusu tarafından işgali tek çıkar yol olarak gösterilmekte ve işgal için izin istenmektedir. Yunanlılar 4. kolordularını İstanbul'u işgal için yeterli görürler. Çünkü bu kuvvetlere karşı çıkması muhtemel Türk askeri sayısını dokuz bin kişi olarak düşünürler. Nitekim bu bölgedeki Türk kuvvetlerinin sayısı sadece dokuz bin yedi yüz otuz iki kişiden ibarettir.

Savaş Öncesi Hazırlıklar

Türk ordusu Sakarya Savaşı'ndan sonra 1922 kışını ve ilkbaharını Yunanlıları Anadolu'dan atmak için gerekli olan her türlü silah ve malzemenin tedarikiyle geçirdi ve yoğun bir hazırlık yaptı. Bu arada Büyük Taarruz için gerekli olacak finans kaynaklarının oluşturulmasına da çalışır. Bu bağlamda ilk olarak yeni bir bütçe oluşturulmuş, bunun yanı sıra asker sayısını artıracak teşebbüslere girişilir. Türk askeri, fedakâr ve gönüllü bir hâlde savaşta yer alır. Çünkü aylarca maaş alamamalarına rağmen bu durumu bahane ederek sızlanmazlar. Balkan Savaşları sırasında süngü takmasını bile bilmeyen erler mevcutken Millî Mücadele'ye katılmış olan erler savaşlarda yoğrulur, düzenli ordu kurulmadan önce milis olarak yürüttükleri mücadele sırasında da silah tutmasını öğrenir ve acemiliklerini atarlar. Orduya en son katılanlar bile Sakarya Savaşı'nın üzerinden geçen zaman içinde en az altı aylık bir askerî eğitim görme fırsatını elde etmişlerdir. Türk ordusu tam

anlamıyla askerî eğitim ve öğretim kurumu hâline gelmiştir. Bütün birliklerde yazılı konferanslar verilir, atlı geziler, harp oyunları ve tatbikatlar yapılır. Tümen ve kolordu merkezlerinde subay ve uzman er yetiştirmek için kurslar açılır. Cephanenin temininde ise genellikle İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı bölgelerindeki depolardan silah kaçırılması yoluna gidilir. Örneğin Bahaddin adındaki vatansever bile Maçka'daki silah deposundan 215 makineli tüfek, 800 sahra telefonu ve 55 bin mekanizma kaçırır. Ayrıca oluşturulan yerli imalathanelerde ordunun önemli ihtiyacı olan kasatura, fişek ve kılıç ihtiyaçları üretilir. Sakarya Savaşı'yla Büyük Taarruz arasında geçen zaman diliminde Türk ordusunun savaş malzemesi adedi yaklaşık iki katına çıktı. Anadolu'nun çoğu yerinde halk kendi silahını kendi üretir duruma gelir. Millî Mücadele uğruna memleketin tüm imkânları seferber edilir. Hristiyan nüfus ve Doğu'daki aşiretlerden yararlanılmadığı için Millî Mücadele'ye destek veren insan sayısı beş milyon kişi olur. Türk ordusunun ulaştırma araçlarını ise çocuk, kadın ve ihtiyar erkeklerin sürdükleri develerle öküzlerin çektikleri kağnılar teşkil eder ve bunların sayısı da yeterli değildir. Öte yandan zengin Türk insanları da Millî Mücadele'ye destek verirler. Örneğin Erzurumlu Hacı Ahmet Zâde Nafiz Bey satın aldığı bir uçağı Türk ordusuna hediye etmiş, hatta düşman üzerine ilk bombayı atacak zata 200 lira ödül vereceğini duyurmuştur (Özsoy, 2007: 381-386). Sözü edilen çabalara karşılık ele geçirilemeyen ya da Türk halkının kendi emeğiyle yapamadığı silahlar da Rus, Fransız ve İtalyanlardan satın alınarak temin edilir (Bıyıkoğlu, 1955: 414).

Bütün sözü edilen faaliyetlerle taarruzdan önceki askerî durum şöyledir: Batı Cephesi emrindeki birlikler Kocaeli grubu ile birinci ve ikinci ordudaki ev süvari kolordusundan kuruludur. Kocaeli grubu: Geyve Boğazından Gemlik'e kadar olan

sahada Bilecik ve Bursa'daki düşman kuvvetlerine karşı bulunmaktadır. İkinci Ordu: Üçüncü kolordusuyla Yunan-Eskişehir grubunun, altıncı kolorduyla da Afyon kuzey cephesinin karşısında bulunur. İkinci kolordu Aziziye (Emirdağ), Dördüncü kolordu Bolvadin'de ihtiyattadırlar. Birinci Ordu: Sekizinci, altıncı ve on dördüncü tümeniyle Afyon güney bölgesini, Dinar, Menderes müfrezeleri ve 3. süvari tümeniyle de Ege denizine kadar Menderes vadisini korumaktadır. Bu ordunun birinci kolordusu da (Çay-İshaklı) bölgesinde ihtiyatta bulunur. Beşinci süvari kolordusu Ilgın bölgesinde Batı cephesi emrindedir (Belen, 1983: 418).

Büyük Taarruz

Gerekli tüm hazırlıkları tamamlayan Türk ordusu Yunan ordusunu Anadolu'dan tamamen atmak için Başkomutanlık süresi uzatılan Mustafa Kemal Paşa'dan emir beklemeye başlar. Türk ordusunun bir an önce Yunan ordusuna saldırması için gerek Ankara'daki Sovyet Büyükelçisi Aralov, gerekse de Fransız diplomatik temsilcisi Albay Mougin sürekli olarak Türk tarafını kışkırtmaya çalışırlar. Bu arada Başkomutanlık, Genel Kurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığı Karargâhları önce 24 Ağustos'ta I. Ordu Karargâhı'nın bulunduğu Şuhut kasabasına, ertesi günü de Kocatepe'nin güney batısındaki çadırlı ordugâha nakledilir (Özsoy, 2007: 390). Diğer taraftan Türk Hükûmeti barışı isteyen taraf olarak bürokratik anlamda güçlü olmak için İçişleri Bakanı Fethi Bey'i barış anlaşması için Avrupa'ya gönderir. Fakat İngiltere bu aşamada barış görüşmelerine yanaşmaz.

Taarruz planının esası 1921 yılı sonbaharında hazırlanan sat planıdır. Uşak'a kadar olan taarruz cephesi daraltılarak Afyon ile Ahırdağı arasından taarruz yapılmasına karar verilmiş, kuvvet 10 tümenden 12 tümene çıkarılmıştır. Ağustos ortasında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Ankara'dan ayrılarak 20 Ağustos'ta Akşehir'e gelir ve plan üzerinde görüşür. Bu planın esasları şöyledir: 1. Ordu, 2 ve 4. Kolorduları ve Süvari Kolordusu ile takviye edilerek kuvveti 12 piyade, 3 süvari tümenine çıkarılacaktır. Böylelikle düşman kuzeye atılıp İzmir ulaşımından ayrı tutulacaktır. Kocaeli, Menderes Grupları da baskınlarla karşılarındaki kuvvetleri tutmaya çalışacaklardır. Batı cephesinde ise şöyle bir plan yürütülür. 1. Ordu 26 Ağustos'ta düşmanı geriye attıktan sonra düşman daha geride Sincanlı ovası kuzeyindeki tepeleri tutarsa taarruza devam edilecek, düşmanın Kütahya'ya çekilerek Eskişehir'deki kolordu ile birleşmesi hâlinde ikmal durumu elverişli olmadığından bu cephede savunmada kalınarak Dumlupınar mevziine taarruz edilecektir. Eğer düşman Seyitgazi'den 2. Ordunun kuzey yanına taarruz ederse, İkinci Ordu birbiri ardındaki mevzileri savunarak Birinci Ordu kesin sonuç alıncaya kadar gereken zamanı kazanacaktır (Belen, 1983: 419-420).

Mustafa Kemal Paşa beklenen şifreyi 25 Ağustos gece yarısına doğru cepheden Ankara'ya İcra Vekilleri Heyeti Başkanı Rauf Bey'e iletir ve "Ağustos'un 26. günü düşmana taarruz başlayacaktır" der. "Ay hilâl halindeydi" telgrafının çekilmesiyle Türk askeri Yunan askerine 400 metre kadar yaklaşmış bulunur ve saldırı için emir bekler. Nitekim 26 Ağustos 1922 sabahında önce tanzim ateşiyle başlayan topçu atışları 05.30'dan itibaren tahrip ateşine dönüşür ve böylelikle Büyük Taarruz, Kocatepe'den başlamış olur. Büyük Taarruz'un ilk top mermilerinin atıldığı bu nokta İzmir'e yaklaşık 320 kilometredir. Dünya harp tarihine geçecek en hızlı

yürüyüşün ilk adımları da atılmış olur. Bu savaşta zayıf olduğu düşünülen II. Ordu kuzeyde düşmanı oyalarken birlikleri takviye edilmiş I. Ordu kuvvetleri düşman hatlarını yarar, Yunan ordusunun büyük bir kısmını Dumlupınar'da sıkıştırmayı başarır.

İtalya'dan temin edilen Spad uçakların bu savaşta büyük faydası görülür. Bu uçaklar sayesinde Yunanlıların hava hâkimiyeti felce uğratılmış, ayrıca Yunanlıların havadan cepheyi gözleme fırsatları büyük ölçüde engellenmiştir. Öte yandan bu uçaklarla Yunan hatlarının gerisine Yunanistan'daki mevcut hükûmete muhalifliğiyle bilinen Rizospastis, Eleftheros, Tipos ve Patris gazetelerini atarlar. Bu gazetelerde savaşın Kral Konstantin'in tahtını korumasından başka hiçbir işe yaramadığı vurgulanır. 27 Ağustos'ta harekât devam eder. Türk ordusu belirlenmiş hedeflere emin adımlarla ilerler. Nitekim taarruzun ikinci günü akşam saatlerinde Afyon düşmanın elinden kurtarılır. 30 Ağustos'ta Murat Dağı'nın Kızıltaş deresinde sıkışan Yunan ordusunun beş tümeni de sarılır. Bir çember içine alınan Yunan askerleri İzmir'e kadar kovalanır ve teslim olanların dışındaki birlikler imha edilir. Yunan askerleriyle birlikte Yunan komutanlar da teslim alınmıştır. I. Yunan Kolordusu Komutanı General Trikopis ile II. Yunan Kolordusu Komutanı General Diyenis de sözü edilen komutanlar arasındadır. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, kaçan Yunan birliklerinin Kocaeli ve Trakya'daki kuvvetleriyle birleşip toparlanmalarına fırsat vermemek için I. ve II. Ordu birliklerine 1 Eylül 1922 günü "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" emrini verir. Bu emirle birlikte İzmir istikametinde ilerleyen kuvvetler 1 Eylül'de Uşak'ı, 2 Eylül'de Eskişehir'i, 3 Eylül'de Nazilli, Simav, Salihli, Alaşehir ve Gördes'i, 6 Eylül'de Balıkesir ve Bilecik'i, 7 Eylül'de Aydın'ı, 8 Eylül'de Manisa'yı kurtarır.

Yunan Hükûmeti zor şartlar nedeniyle barış istemeye başlar. Yunan Hükûmeti daha iyi şartlarda bir anlaşma imzalayabilme düşüncesiyle 2 Eylül 1922'de İngiltere'ye müracaat eder ve İngiltere'den arabulucu olmasını ister. Lord Curzon, Fransız ve İtalyan yönetimlerine daha fazla kan dökülmemesi için bir mütareke imzalanmasını sağlamak gayesiyle yardıma çağırır. Ayrıca Katolik dünyasının dinî lideri Papa da bu çalışmalara katılır. Fransız ve İtalyanlar İngilizlere bu konuda çok da fazla yardımcı olmamıştır. Bunun üzerine İngilizlerin önderliğinde İtilaf devletleri temsilcileri Yunan Hükûmeti adına mütareke için Anadolu Hükûmeti'nin İstanbul'da bulunan temsilcisi Hamit Bey'e müracaat ederler ve Anadolu'yu boşaltmaları şartıyla Yunanistan'ın mütareke teklifini bildirirler. İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey, İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilerinin mütareke için resmen istekte bulundukları haberini aynı gün o sırada cephede bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya iletir. Fakat Mustafa Kemal Paşa Ankara'dan iletilen bu mesaja ertesi günü cepheden şöyle cevap verir: "Anadolu'daki Yunan ordusu kesin olarak mağlup edilmiştir. Anadolu için herhangi bir görüşmeye gerek kalmamıştır. Mütareke ancak Trakya için söz konusu olabilir." Ayrıca Yunan ordusunun tek bir neferinin bile Anadolu'da kalması hâlinde mütarekenin imkânsız olduğunu dile getirir. Mustafa Kemal Paşa, Yunan ordusu Anadolu'dan tamamen kovulunca Başbakan Hüseyin Rauf Bey'e, Anadolu'yu değil Trakya'yı kapsayacak bir mütareke imzalanması için görüşmeler başlatılabileceğini belirtir. Bunun yanı sıra Trakya'nın mütarekenin imzalanmasının ardından on dört gün içinde 1914 sınırına dek TBMM yönetimine verilmesini ve Türk askerlerinin serbest bırakılmasını, Yunan ordusunun Anadolu'da yaptığı hasarın Yunan yönetimince karşılanmasını ister. Yunanlıların mütareke teklifi aynı gün TBMM gizli oturumunda da görüşülür ve Başbakan Rauf Bey

milletvekillerine konuyla ilgili açıklamalarda bulunur (Özsoy, 2007: 391-394). İtilaf devletlerinin Ankara Hükûmeti'ne yaptıkları barış teklifinin, Türk ordusunun düşmanı takip ederken Yunan ordusunu kurtarmak maksadıyla olduğu görülür (Belen, 1983: 499).

Sakarya'da Yunan ordusu 9 Eylül 1921'de geri çekilme sathına girer. Afyon-Eskişehir hattı karşısında o aylık fasıladan sonra tam bir senede 9 Eylül 1922'de Yunanlılar İzmir'den atılmışlardır. İzmir'in işgalinde alınacak tedbirler 8 Eylül'de Kasaba'da kararlaştırılmıştır. Başkomutanlık ve Garp Cephesi karargâhı, şehirde bulunurken yukarıda işaret edilen telsiz telgraf Edgar Gine Fransız krovazörü tarafından verilir. Bu telgraftan İzmir'in teslim edileceği anlaşıldığından şehrin işgaline ve inzibatına 8. piyade tümeni tahsis edilir, mevki kumandanlığına bu tümenin kumandanı Albay Kazım Bey, Askeri Valiliğine de Birinci Kolordu Kumandanı İzzettin Paşa tayin olunur. Türk ordusu Mersinli'den ilerleyerek Hükûmet Konağı'na ulaşır, ayrıca Kadife Kale'ye bayrak çekilir. İzmir'de bu kez sevinme sırası Türklerindir. Türk askeri Türk halkı tarafından çiçeklerle karşılanır. Buna karşılık Yunan askeri uğradığı hezimet karşısında Anadolu'dan kaçma yolu arar. Fakat kaçarken de geçtiği yerleri yakıp yıkarlar. Kaçan yalnızca Yunan ordusu değildir, onlarla birlikte yüzyıllardır Türklerle yaşayan Rumlar da onlarla birlikte kaçarlar (Belen, 1983: 499).

Mudanya Mütarekesi

İngiltere, Fransa ve İtalya'yı temsil eden generaller 2 Ekim 1922 akşamı, birer harp gemisiyle Mudanya'ya gelirler. 3 Ekim saat 15.00'da görüşmeler başlar.

Görüşmelerde özellikle Trakya'nın durumu ve Boğazlar meselesi temel tartışma noktaları olmuştur. İsmet İnönü, Trakya'nın hemen boşaltılmasını ister. Buna karşılık İngiliz General Harington ise Trakya'nın hemen boşaltılmasını kabul etmediği gibi Boğazlardaki tarafsız bölgelerden Türk kuvvetlerinin çekilmesini ister. Gün geçtikçe durumun aleyhe gelişeceğini sezen Mustafa Kemal Paşa, 6 Ekim'de ordulara, Boğazlara karşı hareket serbestliği verir. O, müttefiklerin 23 Eylül tarihli notalarına da hâlâ cevap vermez. Bunun üzerine İsmet Paşa, Trakya'nın boşaltılarak Türkiye'ye teslimini, bu kabul edilmezse harekete geçileceğini bildir. İngiliz Hükûmeti her ne kadar Harington'a gerekirse silaha başvurulması talimatı verse de İngilizlerin Çanakkale'yi savunacak hâlde olmamaları harekete geçmelerini önlemiştir. İngilizlerin 7 Ekim'de başlayan görüşmelerde Türklerin isteklerini büyük ölçüde kabul etmeleriyle 11 Ekim'de İtilaf devletleriyle Türk Hükûmeti arasında anlaşma imzalanır. Daha sonra Yunan Hükûmeti de bu anlaşmaya onay verir. Bu anlaşmanın belli başlı maddeleri şöyledir:

1. Bu sözleşmenin yürürlüğe konması tarihinden başlayarak Türk-Yunan kuvvetleri arasında silahlı mücadele durdurulacaktır.
2. Bu sözleşmenin yürürlüğe girmesi tarihinden başlayarak Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin gerisine çekilmeye davet edilecekleri hattı Akdeniz'e döküldüğü yerden Trakya ile Bulgaristan sınırı kesiştiği noktaya kadar Meriç'in sol kıyısı teşkil edilecektir.
3. Barış yapılıncaya kadar mümkün olabilecek her türlü karışıklığı önlemek için Meriç'in sağ kıyısı Müttefik Devletler kıtaları tarafından işgal edilecek ve bu kıtalar İtilaf devletlerince tayin olunacak noktaya konacaktır.

4. Edirne dolaylarına ulaşmayı sağlayacak demiryolu şebekesinin geçiş serbestliğini tam olarak devam ettirmek maksadıyla Cersi-Mustafa Paşa (Sivilinrat)'dan Kuleliburgaz'a kadar Meriç'in sağ kıyısını takip eden demiryol kısmı üç müttefik devletin Türkiye ve Yunanistan'ın birer delegesinden kurulu bir karma komisyon tarafından nezaret altına alınacaktır.
5. TBMM Hükûmeti'nin memurlarına düzen ve mahalli güvenin devam ettirilmesine kesin olarak yetecek miktarda jandarma kuvvetleri katılacaktır. Bunun toplamı 8.000 kişiyi geçmeyecektir.
6. Yunan kıtalarının geri çekilme hareketleri ve mülkî idarenin teslim işi, başlıca merkezlere yerleştirilecek olan müttefikler arası kuvvetlerin idaresi altında yapılacaktır. Bu kuvvetler her çeşit taşkınlıklara engel olmaya çalışılacaktır.
7. Bu kuvvetlerden başka D. Trakya'yı müttefik kuvvetleri işgal edeceklerdir. Ortalama yedi taburdan kurulu olan bu kıtalar, düzenin devam ettirilmesini sağlayacaklar ve yukarıdaki yardımcı hizmetini göreceklerdir.
8. Anadolu'da TBMM Hükûmeti'nin kıtaları aşağıda gösterilen hatlarda duracaklar ve bunları barış konferansının devamı süresince geçmeyecekler.
9. Müttefik kıtaları şimdi bulundukları arazide kalacaklardır. Bu araziye TBMM Hükûmeti, barış konferansının kararına kadar riayet edecektir.
10. TBMM Hükûmeti barış anlaşmasının onaylanmasına kadar Doğu Trakya'ya kıtalar geçirmemeyi ve orada ordu toplamamayı taahhüt eder.

11. Bu sözleşme imzalandıktan üç gün sonra, yani 14-15 Ekim gece yarısı yürürlüğe girecektir (Belen, 1983: 524-526).

Söz konusu anlaşmayla Millî Mücadele'nin Türklerin zaferiyle sonuçlandığı kesinleşmiştir, ayrıca bu anlaşmayla Doğu Trakya Bölgesi silahlı mücadeleye gerek kalmadan diplomasi yoluyla elde edilir.

Lozan Barış Antlaşması

Son iki üç asırdır Avrupalı devletlerle girdiği hemen her savaşı kaybeden Türkiye'nin, Mondros Mütarekesi ile ellerinin kollarının bağlandığı ve Sevr'le ortadan kaldırıldığının sanıldığı bir ortamda Ankara'da gönüllülerden oluşan Türk millî hareketinin emperyalistlere karşı giriştiği savaşı kazanması sadece Avrupa değil, tüm dünyada büyük şaşkınlık oluşturmuştur. Sözü edilen zaferin kanıtı ise Mudanya Mütarekesi'dir. Büyük Taarruz'dan yaklaşık bir yıl önce kazanılan Sakarya Savaşı'nda bile Türk ordusunun gerilememesi ve bulunduğu mevziden biraz ileri çıkması ve düşmanı püskürtmesi sadece Türk ordusunun değil, tüm Asya milletlerinin son birkaç asırdır Batılı devletlere karşı elde ettiği en önemli başarı kabul edilir. Anadolu Yunanlılardan temizlenmiştir, ayrıca Batılı devletler Türklerin Trakya'ya geçmek üzere olduklarını fark ederler ve Türk ordusuyla tekrar karşı karşıya kalmamak için önce Mudanya Mütarekesi'ni imzalarlar, sonra da Ankara ve Atina Hükûmetlerini barış konferansına davet ederler (Özsoy, 2007: 419). Mustafa Kemal Paşa 26 Ekim'de Batı Ordusu Komutanı İsmet Paşa'nın Dışişleri Bakanlığı'na seçilmesini sağlar. Konferansta İsmet Paşa Başdelege, Sağlık Bakanı Rıza Nur ve Hasan (Seke) Beyler delege olarak atanırlar. Ayrıca delegasyonda 21

müşavir 2 basın müşaviri, 10 tercüman bulunur. Reşit Saffet Bey Genel Sekreter olarak görev yapar (Belen, 1983: 529). Konferans, 21 Kasım 1922'de başlamasına karşılık İsmet Paşa ortaya çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle 7 Şubat'ta Türk heyetiyle birlikte ayrılır. Müttefik devletler Lozan'a delege gönderilmesi yolunda 31 Mart'ta Ankara'ya yeni bir davet gönderirler. Bu davet Ankara'ya ulaştığında Bakanlar Kurulu hemen toplanır ve aynı gün Meclis'in yenilenmesi için seçim yapılması kararı alır. Anadolu'da seçimlerin yenilenmesine yönelik çabalar sürerken bu arada Lozan'daki görüşmeler de devam eder. Nitekim Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923'te imzalanır. Yenilenen Meclis'te ise Mustafa Kemal Paşa 13 Ağustos'ta Meclis Başkanı seçilir. Lozan Antlaşması ise Meclis'in önüne 21 Ağustos'ta getirilir. İsmet Paşa, Lozan Antlaşması'nı Meclis'e sunarken yaptığı konuşmada, "Bu antlaşmayla adı Türkiye olan yeni bir vatanın ortaya çıktığını" söyler. Lozan Antlaşması üç bakımdan TBMM'de büyük hayal kırıklığı yaratır: Bunlardan birincisi, Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan büyük suyolundaki seyir özgürlüğünü korumak üzere Uluslararası Boğazlar Komisyonu'nun kurulması, ikincisi Musul'un geri alınmayışı, üçüncüsü ise Hatay bölgesinin İskenderun limanı ve tarihî Antakya şehriyle birlikte Fransız koruması altındaki Suriye'ye bağlanmasıdır. Meclis'te konuyla ilgili uzun görüşmeler yapılır ve bazı milletvekilleri anlaşmanın Misak-ı Millî ilkelerine tam anlamıyla uymadığı yönünde fikirler beyan ederler. Fakat tüm bu itirazlara rağmen Lozan Antlaşması, 23 Ağustos 1923 günü 14 aleyhte oya karşı 213 oyla kabul edilerek resmen yürürlüğe girer (Özsoy, 2007: 419-420).

Lozan Antlaşması'na göre anlaşmanın Meclis'te onaylandığının müttefiklere resmen bildirilmesinin hemen ardından boşaltma olayı başlayacaktır. Nitekim Lozan Antlaşması'nın TBMM'de onaylandığı haberi 24 Ağustos'ta müttefik devletlerin

İstanbul'daki Yüksek Komiserlerine resmen tebliğ edilir. Bunu haber alan müttefik devletlerin askerî kuvvetleri de 25 Ağustos'tan itibaren Türk topraklarını boşaltmaya başlarlar ve 1 Ekim 1923'te Türkiye'yi tamamen terk ederler. Ayrıca 23 Ağustos'ta çıkarılan bir kanunla 1 Kasım 1923 tarihinden geçerli olmak üzere seferberlik kaldırılır ve bu şekilde yıllardır süren savaş hâli de sona ermiş olur (Özsoy, 2007: 420-421).

Musul Sorunu

Lozan Konferansında 4 Şubat 1923'te Türkiye ile İngiltere arasında Musul sorununun çözümlenmesine karar verilir. O sırada İngilizler Musul'da zor durumda oldukları için geçen zamanda durumu düzeltme niyetindedirler. Gönüllülerden kurulu olan Özdemir Bey kuvveti yerli dost aşiretlerin de yardımı ile Kerkük'e kadar ilerlemiş, İngilizlerin 1922 yılının Aralık ayında yaptıkları karşı taarruz da başarısızlığa uğrar. İngiltere önce Hindistan'a gönderdiği Şeyh Mahmut'u getirerek Kürdistan Hükûmeti kurar, ona para, silah yardımı yaparak kuvvet toplamasını sağladığı gibi yeni kuvvetler de getirir. Türklere taraftar aşiretlerin reisleri tutuklanarak hapsedilir. Özdemir Bey, 31 Ağustos 1922'de yani Dumlupınar Zaferi'nden bir gün sonra bir avuç kuvvetiyle büyük bir başarı kazanır. O sırada Elcezire cephesindeki kuvvet asayişi bile sağlayacak durumda olmadığından bu başarı elde edilemez. Lozan Konferansı başladıktan sonra da Musul'a asker gönderilmesi uygun görülmez. Sonunda Özdemir kuvveti 8 Nisan'da büyük bir yenilgiye uğrayarak perişan bir suretle İran'a çekilir. İngilizler, Milletler

Cemiyeti'nin kararı ile Irak mandasını almışlar, Kral Faysal'la anlaşmışlar, Kürdistan'a da mahrumiyet vermişlerdir (Belen, 1983: 534-535).

İşgalcilerin İstanbul'u Terk Etmeleri

Mondros Mütarekesi hükümlerine dayanılarak İtilaf devletleri tarafından el konulmuş olan bütün harp malzemesinin Türk Hükûmeti'ne iade ve teslim edildiğine dair bir protokol Türk Hükûmeti adına Selahattin Adil Paşa ile Müttefik ülkelerin başkomutanları General Harington, General Charpy ve General Mombelli tarafından 1 Ekim 1923'te Arabic adlı bir savaş gemisi üzerinde imzalanır. Düşman ordusunun gidişi, Mustafa Kemal Paşanın Dolmabahçe önlerinde namlularını Saray'a çevirmiş vaziyette demir atan İtilaf devletlerinin gemilerini gördükten sonra söylediği "Geldikleri gibi giderler" sözünü doğrulatır. İtilaf devletlerinin İstanbul'daki generalleri General Harington, General Charpy ve General Mombelli, 2 Ekim 1923'te Coldstream Muhafızları ile birlikte Dolmabahçe önündeki Türk bayrağını ve Türk askerini selamlayarak İstanbul'dan ayrılırlar (Belen, 1983: 534-535).

ROMANLARIN İNCELENMESİ

1. ROMANLARIN KURGUSAL ÖZELLİKLERİ

A) Anlatıcı Tipleri

Millî Mücadele'yi konu edinen romanların tümünde anlatıcılar, Millî Mücadele tarafında yer alırlar. Bu bağlamda anlatıcıların öznel tutumda olduğu söylenmelidir. Anlatıcılar, okura değerlendirme imkânı sağlama gereği duymadan kişiler hakkında doğrudan yargıda bulunurlar, Millî Mücadele aleyhtarı kişileri ve işgalcileri olumsuzlarlar, hatta onlarla dalga geçerler. Anlatıcıların öznel tutumunu gösteren bir diğer örnek ise, Millî Mücadele taraftarlarını iyi; Millî Mücadele karşıtlarını kötü kişiler olarak göstermeleridir. Nitekim anlatıcıların, Millî Mücadele taraftarlarını dış görünüşleri itibariyle de olumlu; Millî Mücadele karşıtlarını ise olumsuz olarak betimlemeleri de söz konusu öznel tutumlarını pekiştirir. Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda anlatıcıların öznel bir tutum takınmalarına karşılık, hemen hepsinin gerçeklik vurgusunda bulundukları dile getirilmelidir. Anlatıcıların hemen hepsi tarihî gerçeklikleri anlattıkları iddiasında bulunurlar. Tarihî gerçeklikleri anlattıklarını kanıtlamak içinse, genellikle tarihî belgelerden, telgraflardan vb. yararlanırlar. Hatta bazı romanlarda, bilimsel bir kitap gibi yararlanılan kaynaklar dipnotlarla verilir. Bu şekilde bir tarih kitabı yazarı gibi okuru, gerçeği anlattıkları konusunda inandırmaya çalışırlar. Öte yandan anlatıcıların, farklı üslup tarzlarını benimsemeleri de dikkat çekicidir. Savaş sahnelerinin anlatımında epik bir üslup

benimseyen anlatıcılar, savaşın sebep olduğu yıkımları anlatmak içinse dramatik üslubu kullanırlar. Bu iki üslubun yanı sıra farklı üslup çeşitlerinin de sık sık kullanıldığı görülür. Anlatıcılarla ilgili dikkati çeken bir diğer nokta, yazarların ideolojik tercihlerine göre sözcük seçiminde bulunmasıdır. Kemalist ve Marksist yazarlar daha öz Türkçe sözcükleri seçerlerken, muhafazakâr ve İslamcı yazarlar Farsça ve Arapça sözcükleri kullanırlar.

a) Özne Anlatıcı

Halide Edip Adıvar (1884-1964)'ın *Ateşten Gömlek* (1922) adlı romanındaki anlatıcı, olayların hem yapıcı bir öznesi hem de aktarıcısı olduğu için özne anlatıcı olarak adlandırılabilir. Bahsedilen anlatıcı ise, romandaki kişilerden biri olan Peyami'dir. Romanın Peyami'nin tuttuğu hatıra defterinden oluştuğu göz önünde tutulunca, özne anlatıcının özdeş anlatıcı olduğu görülür. Peyami, Sakarya savaşında bacaklarını kaybetmiştir ve başında kurşun vardır. Bu şekilde, ameliyatı, daha doğrusu ölümü bekleyerek Millî Mücadele sürecini hatıra defterine yansıtır. Hatıralarında aktarılan özne ile aktarıcı özne arasında tam bir bütünlük ve özdeşlik olması, bahsedilen anlatıcının özdeş özne olması sonucunu doğurur. Anlatıcı olan Peyami, anlattığı geçmişte yapıp ettiklerine karşı eleştirel bakmaz, kendi geçmişini eleştirmez. Eleştirdiği geçmişi, romanda anlatmadığı bölümü kapsar. Bu anlamda, romanın hemen başında Peyami'nin yaşadığı dönüşüme değinilir, daha sonra eleştirel bir gözle bakmadığı yakın geçmişine değinilir. Sözü edilen durum, bir başka ifadeyle Peyami'nin özdeşleştiği geçmişin büyük bir çoğunlukla romanda söz konusu edilmesi, anlatıcının özdeş anlatıcı olması sonucunu doğurur. Öte yandan özne

anlatıcının kapsayıcılığının az olması, yani olayları ve durumları geniş bir alandan kuşatamaması, yazarın, Peyami'nin yanı sıra farklı anlatıcılara da romanda yer vermesine yol açar. Bu şekilde Peyami'nin sınırlı bakışından dolayı görülemeyen olay ve durumlar da okura daha kolay aktarılır. Bahsedilen yardımcı anlatıcılar Ayşe ve İhsan'dır. Hemşirelik yapan Ayşe'nin mektuplarına romanda yer verilerek okurun Millî Mücadele'nin cephe gerisini daha iyi algılayabilmesi sağlanır. Ayrıca İhsan'ın duygularına romanda uzunca bir yer ayrılması, roman boyunca tam olarak açıklanmayan İhsan'ın duyguları konusunda, ki bu duygu romanda çok baskın olan aşk unsuruyla ilgilidir, okurun kesin bir bilgiye sahip olmasına yol açar. Bunun yanı sıra İhsan'ın anlatıcı olmasıyla, olayları bir de onun gözünden görmüş oluruz. Bu şekilde romanda Peyami'yle birlikte iki anlatıcıya daha yer verilmesi, anlatımdaki tekdüzeliğin de son bulmasını sağlar. Böylelikle üç farklı anlatıcının merkezinde roman okura sunulur. Ayrıca bu anlatıcıların da Millî Mücadele taraftarı olmaları da önemlidir. Öte yandan romanın "Peyami'nin günlüğü" olarak yazılmasıyla, her şeyi bilen ve güvenilir olan bakış açısı roman dünyasının dışında bırakılır, roman karakterleri eserin merkezine oturtulur ve sahne tekniği, yani "anlatma" yerine "gösterme" tekniği hâkim kılınır (Kantarcıoğlu, 2008: 222).

Burhan Cahit Morkaya (1912-1949)'nın *İzmir'in Romanı* (1931) adlı kitabında da özne anlatıcı kullanılır. Bu aktarıcı hem bir roman kişisidir hem de olayların anlatıcısıdır. Romanın anlatıcısı, isminin ne olduğunu söylemez, buna karşılık en küçükleri yirmi yaşında olmak üzere altı kardeş olduklarını dile getirir (Morkaya, 1931:12). Fakat romanın son sayfasında anlatıcının romanı yazan Burhan Cahit Morkaya ile aynı kişi olduğu ortaya çıkar. Çünkü anlatıcı, 1918 ile 1922'ye kadar geçen sürede Millî Mücadele'ye vesika olması için *Gazi Mustafa Kemal* ve

Gazi'nin Dört Süvarisi adlı kitapları yazdığını belirtir. Bu durumu yazar şöyle anlatır: "*Türk vatanının 918* den 922 ye kadar geçirdiği bu çok kanlı maceranın başka cephelerine ait canlı safhalarını millî tarihimize bir vesika olmak üzere (Gazi Mustafa Kemal) ve (Gazi'nin Dört Süvarisi) isimli eserlerimde yazmıştım." (Morkaya, 1931: 79). *Gazi Mustafa Kemal* (1930) ve *Gazinin Dört Süvarisi* (1932) adlı kitaplar, Burhan Cahit Morkaya'nın yine Millî Mücadele konusunda yazdığı diğer romanlardır. Nitekim anlatıcının da gündelik yaşantıya ve özel yaşama girmeden Millî Mücadele'nin özellikle Batı cephesinin anlatımı üzerine yoğunlaştığını görürüz. Söz konusu anlatımda anlatıcı Millî Mücadele dönemindeki sıradan insanların yaşamını, aşklarını, trajedilerini olay örgüsü olarak kullanmaz. Bunun yerine Kâzım Paşa, Celal Bayar ve Mustafa Kemal Paşa gibi önderlerin savaş sırasındaki yararlılıkları üzerinde durur. Anlatıcı, roman kişisi olmasına rağmen olaylara gözlemci bir roman kişisinden çok daha ayrıntılı bilgiye sahiptir. Millî Mücadele zamanında yapılan kongrelerden işgalin yapıldığı yerlere, asker raporlarından farklı mekânlardaki insanların yapıp ettiklerine, cephaneliklerdeki silahların kaçırılmasından bütün Anadolu'nun durumuna kadar çok geniş bir alanda okura bilgi verir. Bu durumun, anlatıcının romanın sonunda bir macera romanı değil, kendi milletinin hakiki bir macerasını anlattığını söylemesi ile paralel olduğu söylenebilir (Morkaya, 1931: 79). Anlatıcı bir tarih anlatır gibi İzmir'in işgalinden, işgalden kurtulmasına kadar geçen tarihî süreci genel hatlarıyla okura anlatır. Bundan da amacının vatan gençliğine özellikle İzmir işgali hakkında bilgi vermek olduğunu dile getirir (Morkaya, 1931: 79). Romanda anlatıcı her ne kadar Anadolu'daki gelişmeler hakkında bilgi verse de, onun asıl üzerinde durduğu konunun Millî Mücadele'nin Batı cephesi olduğu vurgulanmalıdır. Anlatıcı, dile getirdiği tarihî

olaylar konusunda da Millî Mücadele tarafında yer alır. Anlatıcının bahsedilen taraf olma durumu, onun kişileri betimlerken kullandığı ifadelere de yansır. Romanda Kâzım Paşa Hazretleri ifadesi kullanılarak Kâzım Paşa'ya duyulan yakınlık ve hürmet somutlanır. Ayrıca Kâzım Paşa'nın günlükleri romanda sık sık anlatıcı tarafından kullanılarak onunla aynı bakışa sahip olduğu ortaya konmuş olur. Bunun yanı sıra anlatıcı, Millî Mücadele karşıtları için de olumsuz sıfatlar kullanır. Örneğin Millî Mücadele'ye karşı olan Ali Nadir Paşa adlı bir asker için anlatıcı "korkak ve kararsız" (Morkaya, 1931: 17) sıfatını kullanır. Benzer şekilde romanda işgal kuvvetlerine anlatıcı karşı çıkarak Millî Mücadele tarafında olduğunu ortaya koyar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)'nun *Yaban* (1932) adlı romanındaki anlatıcı, özne anlatıcıdır. Romandaki bu anlatıcı ise Ahmet Celâl'dir. Ahmet Celâl, hatıra defteri tutarak başından geçenleri aradan uzun zaman geçmeden kaleme aldığı için özdeş özne olarak adlandırılabilir. Ahmet Celâl, yine özdeş anlatıcı ile paralel olarak, çok eski zamanlara ait olayları aktarmadığı için kendisine uzaktan, dışarıdan bakmaz. Yaşadıklarını yargılamaz, çünkü yaşadığı ve düşündüğü şeylerin hâlâ doğru olduğunu düşünür. Ahmet Celâl, yaşadıklarını günü gününe yazıya geçirmez. Yaşadıklarını kaç gün sonra yazıya geçirdiğine ilişkin bir bilgi verilmez romanda. Fakat romanın sonlarında kurgu gereği, Ahmet Celâl ölmeden yaşadıklarını sıcağı sıcağına defterine yazar. Bu şekilde okur son ana kadar Ahmet Celâl'in neler yaşadığını ve neler hissettiğini bilir. Bu durumun romanın inandırıcılığını zedelediği düşünülebilir, çünkü Ahmet Celâl'in yaralıyken ve ölmek üzereyken bile defterine yaşadıklarını yazabilmesi, buna fırsat bulabilmesi, okurun, metnin inandırıcılığını sorgulamasına yol açar. Romanda okurun olaylara ait her şeyi Ahmet Celâl'in bakış açısından öğrenmesi, onu romanın merkezi konumuna getirir.

Söz konusu durum, bakış açısının üçüncü tekil anlatıcıya göre daha sınırlı bir yapıya sahip bulunmasına yol açar. Romanda okur Ahmet Celâl'in duygularını, ıstıraplarını, arzularını, isteklerini daha yakından görme olanağına sahip bulunmaktadır, fakat bu bireysel duyuş, düşünüş ve arzuları da sorgulayacak dünyayı daha dıştan ve daha geniş bir alandan kuşatacak bir anlatıcı romanda eksiktir. Bu bağlamda *Yaban* romanının, özne anlatıcılı romanların bir gereği olarak çok boyutlu değil, tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu görürüz. Fakat diğer taraftan olumlu bir özellik olarak özne anlatıcının olması, Ahmet Celâl'in okura yakın birisi olmasını sağlar. Çünkü okur bu şekilde, Ahmet Celâl'in bütün duygu ve düşüncelerine doğrudan nüfuz etmiş olacaktır. Öte yandan romandaki olayların Ahmet Celâl'in ağzından kaleme alınması, yazarın, Ahmet Celâl'in düşüncelerini ne kadar benimsediği sorusunu akla getirir. Özellikle Ahmet Celâl'in Anadolu ve Anadolu köylüsü hakkında birçok olumsuz düşünce ileri sürmesi, yazar olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bu olumsuz düşünceleri ne kadar benimsediğinin sorulmasına yol açar. Ahmet Celâl'in yanı sıra romanda bir başka anlatıcı daha vardır. Bu anlatıcı ise Ahmet Celâl'in yazmış olduğu defteri "Tetkiki Mezalim Heyeti"nin nasıl bulduğunu anlatan gözlemci (üçüncü kişi anlatıcı, o anlatıcı, yazar anlatıcı, benzer anlatıcı vb.) anlatıcıdır. Sözü edilen anlatıcının kısa girişinin italikle yazılmış olması dikkat çekicidir. Bir diğer dikkat çekici özellikse, gözlemci anlatıcının Ahmet Celâl'in bakış açısıyla koşut bir bakış açısına sahip olmasıdır. Örneğin gözlemci anlatıcının Anadolu köylüsünün savaştan sonraki durumunu ilk insanlara benzetmesiyle paralel olarak Ahmet Celâl de romanda Anadolu köylüsünü ilkel insanlara benzetir. Bu anlamda romandaki her iki anlatıcının da birbirinin devamı olduğu söylenebilir.

Anlatıcıları ise şöyle özetleyebiliriz:

1) Okura Ahmet Celâl'in yazmış olduğu defterin nasıl bulunduğunu belirten gözlemci anlatıcı
2) Ahmet Celâl'in yazmış olduğu ve romanın esas konusunu oluşturan defter.

Romanın bir hatıra defterine dayandırılmış olması, Millî Mücadele'nin okurun gözünde daha iyi somutlanmasını sağladığı da düşünülebilir.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* (1969) adlı kitabı, olayları yaşayan Ahmet Esat Tomruk'un anılarını Recai Sanay'a anlatması ve onun bu anıları roman hâlinde düzenlemesiyle oluşmuştur. Recai Sanay, Tomruk'un anlattığı olaylara kurgu unsuru katmadığını; ancak malzemeyi düzenlediğini dile getirmektedir (Sanay, 2005: 8). Recai Sanay, Ahmet Esat Tomruk'un anlattıklarını dinleyip roman şeklinde yazdığını söylerken, Ahmet Esat Tomruk da, "Hatıralarımı Neden Yazdım?" adlı bölümde, kitabı yazdığını romanda ileri sürmektedir (Sanay, 2005: 9). Bu şekilde iki anlatıcının varlığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte her iki kişi de, yazdıklarıyla gençlerin geçmişi bilmelerini sağlama ve bu duruma nasıl gelindiğini anlamlarını sağlayacak millî ibret vesikaları sunma amacındadırlar. Bu bağlamda Ahmet Esat Tomruk, arkadaşının şu önerisi doğrultusunda romanı yazdığını belirtir: "Bu gençlere her şeyi anlatmalıyız. Çünkü, gözlerini açtıkları zaman her şeyi tıkırında, ortalığı süt liman buldular. Gel de bu çocuklara anlat!.. Memleket bu hâle geldi ama, nasıl geldi? Bizler neler çektik, ne canlar verdik; bu toprakları mallarımızı geri aldık? Mavzer elimizden düştü mü hiç?" (Sanay, 2005: 11). Öte yandan, diğer birçok romanda olduğu gibi, Ahmet Esat Tomruk'un gerçek tarihi anlattığı iddasında olduğu gözlemlenir (Sanay, 2005: 12). Kitabın, Ahmet Esat Tomruk'un anılarından oluşması, merkezî kişi olan Tomruk'la anlatıcının aynı kişi olmasına yol açar. Bu şekilde, söz konusu romanda özne anlatıcının kullanıldığı

söylenmelidir. Esat'ın hatıralarında aktarılan özne ile aktarıcı özne arasında tam bir bütünlük ve özdeşlik olması, anlatıcının özdeş özne olması sonucunu da doğurur. Anlatıcı, kitabın içerisinde "okuyucularım" (Sanay, 2005: 227) ifadesini kullanarak roman yazdığının bilincinde olduğunu gösterir. Bu şekilde anlatıcının konuşma üslubuyla okuyucularla doğrudan iletişim kurduğu ve okuyucuları kendi yapıp ettiklerini beğenmeleri konusunda yönlendirdiği gözlemlenir: "Bir tehlike hissettim. (Okuyucularım, biraz daha ileride, benim bu endişimi hem beğenecekler, hem de onaylayacaklardır.)" (Sanay, 2005: 289). Öte yandan anlatıcının olayları günü gününe değil; çok sonraki bir dönemde kaleme aldığı ve böylelikle geçmiş, yazılan anın bakış açısıyla yorumlandığı söylenmelidir. Bu bağlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Düşman bunda gafil avlandığının kötü sonuçlarının acısını sonra çekecektir." (Sanay, 2005: 304). Anlatıcının, daha önce yaptığı olumsuz davranışları okurlara bir gerekçe sunarak meşrulaştırma çabasında olduğu görülür. Bu bağlamda onun yabancı kişilerin cüzdanını çalma, kumar oynayarak para kazanma durumunu meşrulaştırma girişimleri örnek gösterilebilir. Anlatıcı konusunda dikkati çeken bir diğer nitelik, onun daha önce anlattığı olayları hatırlatması veya bir duruma okurun dikkati çekmesidir. Örneğin anlatıcı, Çerkez İsmail'i okurlara şöyle hatırlatır: "Hatırlayacağınız gibi, *Çerkez İsmail,* Beyoğlu'ndaki *Vinter Palas*'ta, İtilaf subay ve askerleriyle yaptığım kavgada yardımıma koşarak, kurşunlarla ortalığı alt üst edip savuştuğumuz arkadaş.." (Sanay, 2005: 355). Bu şekilde anlatıcının okurun dikkatine güvenmediği, onu sık sık yönlendirmeye çalıştığı savlanabilir. Bu bağlamda en dikkat çekici örneklerden biri şudur: "(Bu bomba hikâyesini hatırda iyi tutmalarını okuyucularımdan rica edeceğim. Çünkü, bu bombanın mârifetleri ileride görülecektir.)" (Sanay, 2005: 357). Anlatıcının, hatıralarının anlatımında akıcı bir

üslup kullandığı söylenmelidir. Söz konusu çerçevede konuşma üslubunun imkânlarından yararlanır. Romandaki şu ifadeler bu bağlamda örnek gösterilebilir: "Gelelim çektiğimiz telgrafın cevabına." (Sanay, 2005: 192). Bununla birlikte anlatıcının romanda heyecan unsurunu başat öge olarak kullandığı ve dikkat çekici ara başlıklarla okurun dikkatini sürekli ayakta tutmaya çalıştığı vurgulanabilir. Romanda anlatıcının sık sık garip, mükemmel, harika gibi sıfatlar kullanması bu bağlamda önem taşır. Ayrıca anlatıcının argo ve erotik ifadelere de yer verdiğini görürüz. *Türk Causu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanda anlatıcı konusunda dikkat çekilebilecek bir diğer nokta, geçmişle romanın yazıldığı an arasında sık sık karşılaştırma yapmasıdır.

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)'ın *Sahnenin Dışındakiler* (1973) adlı romanında özne anlatıcı kullanılmıştır. Roman kişisi olan Cemal, aynı zamanda romanın aktarıcısıdır. Cemal romanda kendisini şöyle tanımlar: "Halbuki ben, ben ki belki en saflarıydım ve tabiat beni sadece dinlesin, baksın, hayret etsin diye insanların içine atmıştı; ben bir türlü çehremle bu emniyeti kimseye veremiyordum." (Tanpınar, 2005: 48). Cemal, anlattıklarının okurlar tarafından takip edileceğinin, okunacağının farkındadır ve söz konusu farkındalığı romanda doğrudan belirtir: "Akrabamdan bir insandan bahsederken "Beyefendi" vasfını kullandığım için okuyucularım beni ayıplamasın!" (Tanpınar, 2005: 7). Cemal, anlattığı olayların hikâye sanatının özelliklerine uygun olmasına dikkat eder ve bu şekilde anlattıklarını roman sanatının estetik özelliklerini göz önünde bulundurduğu ortaya çıkar: "Kudret Beyin burnundan şimdiye kadar bahsetmedim. Bu, bir ihmal değil, belki hikâye sanatında bir burundan müstakil bir şahsiyet gibi bahsetmenin âdet olmaması yüzünden düştüğümüz bir çaresizliktir." (Tanpınar, 2005: 92-93). Bahsedilen anlatıcı

özne, okura doğrudan hitap ederek meddah tipi anlatıcıya ait özelliklere sahip olur. Bu bağlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Fakat bunlar daha ileride okuyucularımızın kendi gözleriyle görecekleri şeylerdir." (Tanpınar, 2005: 97). "Biz yine eski İstanbul mahallesinde kendi varlığının meseleleri içinde bıraktığımız Sabiha'ya dönelim." (Tanpınar, 2005: 98). Cemal, genç yaşında olmasına karşılık derinliğe sahip, kültürlü, gazetecilikle uğraşan biridir. Ayrıca, Sabiha'ya karşı duygularının etkisinde kalan ve duygusal biri olan Cemal, olaylara bakarken de kendisini duygularının etkisinden soyutlayamaz.

İlhan Selçuk (1925-2010)'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* (2 Cilt 1975) adlı kitabı, Yüzbaşı göreviyle hem Birinci Dünya Savaşı'nda hem de Millî Mücadele'de Türk ordusunda hizmet veren bir kişinin günlüklerinde anlattığı olaylardan oluşur. İki ciltten oluşan kitabın ikinci cildi, tezin konusunu oluşturan Millî Mücadele dönemini içermektedir. Yüzbaşı Selahattin'in Türk ordusunda gönüllü olarak yer alması, onun Millî Mücadele'de bir taraf olmasına ve taraflı bir bakışla Millî Mücadele'yi değerlendirmesine neden olmaktadır. Romanın ikinci cildinde Yüzbaşı Selahattin'in anlatımıyla mütareke dönemindeki işgal ortamı ve bu işgal ortamında İtilaf devletlerinin, İstanbul Hükûmeti'nin yapıp ettikleri, Türk halkının ekonomik-sosyal durumu konu edinilir. Öyle ki anlatıcı, İstanbul'u, "bizlere yabancı İstanbul" olarak nitelendirir ve "İstanbul'da aranıp bulunamayan yalnız Türklüktü" (Selçuk, 1979: 40) ifadesinde bulunur. Böylelikle anlatıcının Türklük vasfını öne çıkardığı görülür. İşgal ortamının ağır havası, romanın anlatıcısı olan Yüzbaşı Selahattin'in, Komutan Bekir Sami'nin önerisiyle Millî Mücadele için Anadolu'ya, Bursa'ya geçmesine neden olmuştur. Bekir Sami'nin Yaverliği görevini üstlenen Yüzbaşı Selahattin'in bakış açısıyla Millî Mücadele dönemindeki yönetici tabakanın Millî

Mücadele'de neler yaptıkları, Millî Mücadele'ye bakışları, kendi aralarındaki ilişkileri ortaya konmuş olunur. Bu anlamda birçok romanda genellikle ordunun alt kademelerinin ya da cephe gerisinin Millî Mücadele'deki durumlarının göz önüne serildiği dikkate alınınca *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabın, yönetici kesimin atamalar, birbirileriyle olan ilişkiler konusunu okura sunması bakımından değerli olduğu söylenebilir. Yüzbaşı Selahattin'in Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa ile yaptığı telgraf görüşmeleri, Kâzım Özalp, Hüseyin Rahmi, Yusuf İzzet Paşa, Osman Bey gibi komutanların, anlatıcı Yüzbaşı Selahattin merkezinde alımlanışları kitapta yer bulur. Yüzbaşı Selahattin'in Kuva-yı Milliye'nin içinde yer alması, onun Padişah'a ve İstanbul Hükûmeti'ne bakışında da etkili olur. Padişah'ı ve İstanbul Hükûmeti'ni olumsuzlayan Yüzbaşı Selahattin, ayrıca çalıştığı yer olan Bursa'daki millî direniş hakkında okura bilgi verir. Sözü edilen kitabın bir kişinin günlüğünden oluşması, anlatıcının sınırlı bir bakış açısına sahip olması sorununu doğurur. Fakat bahsedilen sınırlı bakış açısının etkisi, kitapta yer alan telgraflar ve mektuplarla giderilmeye çalışılmıştır. Ancak yine de yalnızca Yüzbaşı Selahattin'in gidip gördüğü yerlerdeki Millî Mücadele'deki manzaralar romanda işlenir. Hatta önce Bursa'da, daha sonra Anadolu'daki Millî Mücadele hareketinden çekilmek zorunda kalan Yüzbaşı Selahattin, bu tarihten sonra Anadolu'da yürütülen Millî Mücadele hakkında herhangi bir bilgi vermez. Sözü edilen durum, Millî Mücadele'nin en başından beri fiili olarak Millî Mücadele'ye destek veren bir asker için şaşırtıcı bir nitelik göstermektedir. Örneğin Yüzbaşı Selahattin 4 Nisan 1921 ile 3 Ocak 1923 tarihleri arasında 20 ay Daday'da kaldığını söyler, fakat bu tarihler gelişen tarihî olaylar hakkında bir bilgi vermez (Selçuk, 1979: 264).

Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989)'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* (1988) adlı romanında, bu kez Anadolu'yu işgal etmek için gelen Yunanlı bir askerin başından geçen olaylar söz konusu kişinin bakış açısıyla verilir. Adamo adındaki Yunanlı asker, geçmişte yaşadıklarını anlatarak özne anlatıcı görevini üstlenir. Fakat Adamo'nun yaşadıklarını günlüklerine mi yazıyor ya da birine mi anlatıyor olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi romanda yer almaz. Romanın ilk sayfalarında özne anlatıcı olan Adamo'nun "Bu kanım Türkler beni yakalayıp Hellas'a yani Yunanistan'a gönderinceye kadar böyle sürüp gidecekti." (Dinamo, 1988: 16) demesi, romanın sonu hakkında okura bilgi vermesinin yanı sıra romanda anlatılanların olaylar bittikten sonra kaleme alındığı anlamına gelmektedir. Söz konusu romanda anlatıcı ile ilgili en dikkat çekici özelliklerden biri, anlatıcının birden bire gözlemci anlatıcıya dönüşüvermesidir. Aynı paragraf içinde anlatıcının özne anlatıcıdan gözlemci anlatıcıya, daha sonra da tekrar özne anlatıcıya dönüştüğünü gözlemleriz. Bu bağlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Evet, madem ki Zülfikâr gelmişti, ormanda bir sığınak yapmak gerekiyordu. Genç kız, kendisi gibi ayı inlerinde geceleyemezdi. Duvarlarını dallarla örecek, üstüne de vaktiyle buralarda bir yerde gözüme ilişmiş sazlardan bir örtü çekecektim. Bu sazlar bütün ilkel kabilelerin evlerini yağmurdan, yaştan koruduğu gibi henüz Türkiye'nin ve Yunanistan'ın kimi geri bölgelerinde kullanıyordu. Artık yakalanırsa yakalansındı. Ne olacaktı?" (Dinamo, 1988: 52). Anlatıcıların değişme durumu, romanın diğer bölümlerinde de tekrar edilir. Nitekim romanın sonunda da gözlemci anlatıcı Adamo'nun yakalanma durumunu anlatmaktadır. Bahsedilen anlatıcı değişimlerinin, gözlemci anlatıcının bazı durumlarda eksik kalmasıyla hayata geçirildiği söylenebilir.

b) Gözlemci Anlatıcı

Halide Edip Adıvar (1884-1964)'ın *Vurun Kahpeye* (1926) adlı romanda anlatıcı gözlemci anlatıcıdır. Anlatıcının ise öznel bir tutuma sahip olduğunu görürüz. Romanın merkezî kişisi olan Aliye ile anlatıcının olayları, durumları, olguları, duygu ve düşünceleri adeta iç içe aktarmaları dikkat çekicidir. Aliye'nin romandaki diğer kişilere, olaylara bakışının aynı şekilde gözlemci anlatıcı tarafından paylaşıldığını görürüz. Anlatıcının Millî Mücadele karşıtı eylemlerde bulunan insanları eleştirdiği, Millî Mücadele taraftarı kişilere ise yakınlık duyduğu gözlemlenir. Ayrıca yine Millî Mücadele taraftarlarının iyi; buna karşılık Millî Mücadele karşıtlarının kötü insanlar olarak vasıflandırılması bu bağlamda önemlidir. Bu şekilde iyi veya kötü insan olmanın belirleyici özelliği Millî Mücadele olur.

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)'in *Yeşil Gece* (1928) adlı romanında da gözlemci anlatıcı kullanılır. Bu anlatıcının kimi zaman tanrısal konumlu gözlemci anlatıcının özelliklerini taşıdığı görülür. Sözü edilen durum, anlatıcının özellikle kişilerin iç konuşmalarını aktardığı bölümlerde kendini gösterir. Bu bağlamda anlatıcının, Ali Şahin'in softa insanları, dini ve kendisini sorguladığı düşüncelerinin aktarıldığı bölümler örnek gösterilebilir. Bunun yanı sıra romanda genel olarak gözlemci anlatıcının olayları Ali Şahin'in bakış açısı ve değerlendirmeleriyle okura aktardığını görürüz. Ali Şahin, kişileri, olayları ve durumları kendi bakış açısıyla değerlendirir ve bu durum gözlemci anlatıcının ağzından aktarılır. Bahsedilen düşünceyi şu şekilde temellendirebiliriz: Anlatıcı, Ali Şahin'in softalığı sorguladığı düşünceleri "olgun fikirler" olarak nitelendirir. Bu bağlamda, anlatıcının da Ali Şahin'in düşüncelerini onayladığı ortaya çıkar. Fakat anlatıcının bazen Ali Şahin'i de

eleştirel bir şekilde değerlendirdiğini görürüz. Bu anlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Değişen fikirlerine ve kanaatlerine rağmen esas meyilleri itibariyle daima bir parça softa kalmaya, inandığı şeylere şüphe ve tenkit edilmeyecek mutlak hakikatler gibi bağlanmaya mahkûm bulunan bu mahdut basit iptidai hocası sevimli bir ukalâlıkla…" (Güntekin 1981: 53).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)'nun *Sodom ve Gomore* (1928) adlı romanında da gözlemci anlatıcı seçilmiştir. Sözü edilen gözlemci anlatıcı, özellikle Necdet'in çatışmalı iç dünyasını dile getirirken tanrısal konumlu gözlemci anlatıcının özelliklerine sahip olur. Örneğin romandan alıntılanan şu cümleler, bahsedilen durumu somutlar: "Azize Hanım bile Necdet'le konuşmaya girişmekten çekindi. Delikanlıya şüpheli, hayretli ve belki de bir parça küçümseyici gözlerle bakarak uzaklaştı. Necdet içinden: 'Herkes biliyor, herkes biliyor,' diyordu ve ilk defa olarak bu vaziyetteki dokunaklı gülünçlüğün acılığını duyuyordu." (Karaosmanoğlu, 2006: 113). Romanda, anlatıcının duygusal bir tavır da takınması dikkat çekicidir. Örneğin romanda Leylâ'nın Necdet'e yazdığı mektubun sonunda anlatıcı, "Ve mektup böyle saçma sapan sonuna kadar gidiyordu." (Karaosmanoğlu, 2006: 63) der. Bu şekilde anlatıcı, okuru Leylâ'nın mektubuna olumsuz yaklaşması konusunda yönlendirir. Öte yandan anlatıcının ahlaki açıdan da hükümler verdiğini görürüz. Anlatıcının "Bunlar da bedenlerinin aşağı kısmını utanmazca gösteren hayvanlık örnekleriydi." (Karaosmanoğlu, 2006: 103) demesi, bu bağlamda önemlidir. Bahsedilen durumda, anlatıcının başlıkta *Tevrat*'taki Sodom ve Gomore benzetmesinden yararlanması ve epigraflar aracılığıyla Sodem ve Gomore olayına göndermede bulunması, anlatıcının ahlaki tavrını ortaya koyması bakımından önemlidir. Anlatıcı bu şekilde işgal döneminde İstanbul'un özellikle Nişantaşı gibi Avrupa yakasındaki semtlerinde

işgalci ve kozmopolit insanların ahlaki çöküntüsünü verir. Sözü edilen ahlaki duruşunu, romanda sık sık doğrudan dile getirmekten kaçınmaz. Bunun yanı sıra romandaki merkezî kişilerinden biri olan Necdet'in de Leylâ'ya olan saplantılı duygularından kurtulduğu anlarda anlatıcının bakış açısıyla örtüşen düşünceler ileri sürdüğünü söyleyebiliriz. Necdet de, Leylâ'nın etkisinden kurtulup Millî Mücadele bilincine kavuştuğunda, anlatıcıyla aynı bakışa sahip olur ve İstanbul'un Avrupa yakasını Sodom ve Gomere'a şöyle benzetir: "Şu halde, söyleyin bana, azatlık saati ne zaman çalacaktır? Şu yan tarafta, şu mor dağların öte yakısında, görür gibi olduğum kızıllık bir yangın başlangıcı mıdır? Yoksa orada bir şafak mı sökmeye başladı? Size bahsettiğim şu çağdaş Sodom'un üzerine Allah'ın ateşi orada mı yağacak?" (Karaosmanoğlu, 2006: 195). Böylelikle anlatıcıyla birlikte Necdet de, işgal dönemi kozmopolit insanların ahlaki düşkünlüklerini ve yoksunluklarını, gösteriş meraklarını kıyasıya eleştirir. Öte yandan anlatıcının sadece hikâyeyi anlatmaması, kitabın bölümlendirmeleri konusunda da bilgi vermesi dikkat çekicidir: "Önceki bölümde geçen konuşmanın üzerinden on gün ya geçmiş ya geçmemişti ki, Azize Hanım sokağa çıkmaya hazırlanırken Captain Marlow ile kendi kocasının iki eski ahbap gibi kol kola omuz omuza evden içeriye girdiklerini gördü." (Karaosmanoğlu, 2006: 147). Bunun yanı sıra anlatıcı, okurla meddah tarzında olduğu gibi doğrudan iletişim de kurar: "Bu insan bir de gerçekten gülmemek için kendini zorlarsa artık ne hale gelir, tasarlayınız." (Karaosmanoğlu, 2006: 92). Ayrıca *Sodom ve Gomore*'daki anlatıcının romanda sık sık aforizma niteliğinde yargılar dile getirdiği de görülür. Bu bağlamda anlatıcının, "Bir defa affeden âşık artık durmadan affetmeye mahkûmdur" (Karaosmanoğlu, 2006: 72) ve "Aşk her şeyden evvel hissî bir alışkanlıktır" (Karaosmanoğlu, 2006: 36) gibi cümleleri örnek gösterilebilir.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* (1960) adlı romanında öznel tutumlu gözlemci anlatıcı kullanılmıştır. Anlatıcının öznel tutumlu olarak konumlandırılmasının nedeni, Millî Mücadele tarafında yer alarak Millî Mücadele aleyhtarı kimselere karşı duygusal nitelendirmelerde bulunmasıdır. Örneğin anlatıcı, romanın merkezî kişisi olan Kudret'in ateş etmesiyle ölen Kosta adlı Rum çetecinin "cehennemi boyladığı"nı ifade eder (Özdeş, 1976: 31). Bunun yanı sıra anlatıcı Millî Mücadele'yi savunan kişilerle ortak düşünceler dile getirerek Millî Mücadele tarafında yer alır. Millî Mücadele tarafında yer aldığını açık bir şekilde ortaya koyan anlatıcı, okurun da aynı safta yer almasına çalışır. Bu bağlamda anlatıcının, Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerini romanın başında epigraf olarak sunması önemlidir. Bununla birlikte romanın içinde de Millî Mücadeleciler için duygusal ifadeler kullanılır ve onların kahramanlıkları dramatik bir üslupla verilir. Ayrıca okurun Millî Mücadele lehine düşünmesini ve okurun romandaki kişilerle özdeşim kurmasını sağlayan anlatıcı, daha sonra merak unsurunu kullanarak okurun romanı daha akıcı bir şekilde okumasını sağlamak ister. Sözü edilen kapsamda, merak unsurunun romanda çok fazla yer almasının yanı sıra anlatıcı, üslubuyla da merak duygusunu artırmaya çalışır. Bu anlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Kamarot uzaklaşırken, dönüp Fatoş'a baktı. Ne zeki, ne şeytan, aynı zamanda ne sevimli bir kızdı şu Fatoş… Kim bilir yine ne muziplik yapması için artistlerin kamarasını sormuştu." (Özdeş, 1976: 152). Alıntılanan cümlelerle okurun dikkati anlatıcı tarafından Fatoş'a odaklandırılmış ve Fatoş'un yapıp edecekleri konusunda okurun merakı artırılmıştır. Olaylar üzerine yoğunlaşan anlatıcının daha çok gözlemci anlatıcı konumunda olduğunu görürüz. Bu anlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Burası, İzmir'deki gizli Türk karargâhı idi. Masada oturan yaşlı adam aslında bir

Türk generali, diğer üçü de, binbaşı rütbesinde üç subaydı. Fakat üçünün de kıyafeti sivildi." (Özdeş, 1976: 74). Romanda, nadiren de olsa tanrısal konumlu anlatıcının da kullanıldığı dikkati çeker. Bu bağlamda da şu cümleler örnek gösterilebilir: "Kapıdan dışarı çıkınca, birden durakladı. Bu çehreyi sanki bir yerde görmüş gibiydi… Acaba kimdi bu adam? Sonra, adamın halini ve tavrını da pek beğenmemişti. O anda kafası bir sinema perdesine benziyor, gözlerinin önünden bir sürü isimler ve şahıslar sür'atle geçiyordu." (Özdeş, 1976: 105). Fakat tanrısal konumlu anlatıcının kullanıldığı yerlerin sayısının çok az olduğu da vurgulanmalıdır.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* (1961) adlı romanında, gözlemci anlatıcı kullanılmıştır. Söz konusu anlatıcı, okura Marmara denizindeki adaların yapısı ve nüfus yapısı hakkında bilgi verir. Bu şekilde hem okur bilgilendirilmiş olur hem de romanda gerçekçi bir atmosfer çizilmiş olur. Bahsedilen duruma örnek olması nedeniyle şu cümleler örnek gösterilebilir: "Meskûn öbür üç adadan, Marmara Adası'nın güney batısındaki Kutali Adası'nda, yalnız bir köy vardı: Kutali Köyü halkı tamamile Rum'du. Kutali Adası'nın yarım mil güney doğusundaki Afissia Adası'nda iki köy vardı. Adanın batısındaki Afissia Köyü ile doğusundaki Araplar Köyü. Afissia Köyü'nde yalnız on beş ev Türk vardı. Geri kalan çoğunluk Rumdu. Konstantin Bayırı denen bir tepe ile Afissia Köyü'nden ayrılan doğudaki 20 evlik Araplar Köyü ise tamamile Türklerle meskûndu." (Arıt, 1961: 8-9). Anlatıcı kişilerin psikolojik dünyasına girmektense diyaloglarla aracılığıyla olayları anlatma yoluna gider. Olaylara ve kişilere bakışında anlatıcının Millî Mücadelecilerin tarafında olması dikkat çeker. Bu bağlamda anlatıcının romandaki kişilere bakışındaki duygusal tavrını örnekleyen şu cümleler örnek olarak gösterilebilir: "Yalnız kalan haydut, otuz, otuz beş yaşlarında, esmer, hain bakışlı bir adamdı." (Arıt, 1961: 13).

"Karışık işler yapan, sol kolu kesik, gençten, kötü bir adam olan İlyas kapıda göründü." (Arıt, 1961: 26). Bu şekilde, okurun olayların akışından romandaki kişiler hakkında iyi kötü gibi nitelendirmelerde bulunmasına izin vermeden, anlatıcı kendisi bu konuda okuru yönlendirir.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* (1963) adlı romanında, öznel tutumlu bir gözlemci anlatıcı bulunmaktadır. Bu anlatıcı, Türk ordusunun içindeki kişilerin psikolojilerini, geçmişlerini, inançlarını ve düşüncelerini anlatır ve bu kişilerle özdeşim kurar. Örneğin anlatıcı, romanda Türk ordusundan biriymiş gibi, düşmanı, gri boz renkli bir domuza benzetir: "Düşman, yaklaşıyordu. Hışımla denizi köpürterek geliyordu. Yaklaştıkça gri boz renkli kocaman bir domuza benziyordu." (Kocagöz, 1963: 107). Bu anlamda, anlatıcının çoğunlukla romanda yer alan kişilerin bakış açısını paylaştığı söylenebilir. Bu anlamda, anlatıcının Türk ordusu için savaşan Rifat Reis'in bakış açısını paylaşması ve "Rifat Reis'in dediği gibi" (Kocagöz, 1963: 107) ifadesinde bulunması önemlidir. Bunun yanı sıra anlatıcı, Yunan ordusu ile doğrudan dalga geçer. "Panter, Yunan torpidosu, aslan kesilmişti (!)" cümlesinde, ünlemin parantez içinde kullanılmasıyla ironi yapılması, anlatıcının Yunan ordusu ile dalga geçtiğini somutlar. Türk ordusunun yanında yer alan anlatıcı, Türk ordusunun içindeki bir asker gibi, Türk topraklarında yabancı askerlerin neden bulunduğunu sorar ve yabancı askerleri kargaya benzetir: "Bu tepeler ki Türk tepeleri, Türk toprakları, Türk'ün yurdu, kartal yuvası: Ne işi var bir sürü karganın bu tepelerde?" (Kocagöz, 1963: 266). Anlatıcının Türk askerinin bakış açısı çerçevesinde olayları anlatmasıyla paralel olarak, romanda anlatıcı görevi bazen Türk askerine de verilir. Örneğin, Mustafa adlı bir Türk eri, İzmir'e nasıl girildiğini uzun uzun anlatır ve bu şekilde anlatıcı rolü üstlenmiş olur (Kocagöz, 1963: 292-

296). Anlatıcının olayları anlatmada bazen argo bir anlatım benimsediği de görülür. Bu anlamda anlatıcının, "Eskipolatlı-Karadağ-Beştepeler-Karlıtepe ve Dautepe sırtlarında muharebe ediyormuş gibi görünerek, bu sırtların gerisinden büyük kuvvetlerini Beğlikköprüye, Kavuncu köprüsüne çekiyordu. Oradan tabana kuvvet" (Kocagöz, 1963: 225) cümleleri göz önünde bulundurulabilir. Benzer şekilde, anlatıcı, romanda yer alan kişilerin konuşmalarındaki argo ifadelere de yer verir ve bu şekilde günlük hayat daha gerçekçi olarak anlatılma olanağı bulur: "Salih de bağırdı: 'Biz de onların ağzına, bando-mızıka ile sıçarız!'" (Kocagöz, 1963: 206).

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* (1964) adlı kitabında genel olarak gözlemci anlatıcı kullanılmıştır. Gözlemci anlatıcının romanın yazıldığı zamanın koşullarının bakış açısıyla Millî Mücadele dönemini anlattığını görürüz. Bu durum romandaki şu ifadelerden çıkarılabilir: "O zamanlar kağnı sırtında veya ardında Anadolu yol ve kasabalarında yol bitmek tükenmek bilmezdi." (Benice, 1964: 6). Söz konusu anlatıcı, romandaki kişilerin davranışlarını, düşüncelerini değerlendirir ve eleştirir. Örneğin Yenin'in, "Teşekkür ederim, babacığım. Pek şahane bir yer seçmişsiniz. Fakat burası, daha çok sizin çalışmalarınıza yarardı…" (Benice, 1964: 18) demesini, şöyle değerlendirir: "Diyerek yerinde bir nezaket ve incelik gösterdi." (Benice, 1964: 19). Bununla birlikte gözlemci anlatıcı, romandaki herhangi bir kişi gibi Şaban Bey'in dediklerini onaylar: "Şaban Efendinin belirttiği gibi gerçekten fikir, yazı, siyaset adamları ve hürriyet mücahitleri ile doluydu" (Benice, 1964: 25). Ayrıca gözlemci anlatıcının sınırlı bir bakış açısına sahip olması da dikkat çekicidir. Bu anlamda merkezî kişi olan Yenen'in babası Hacı Salih'in düşünceli oluşu hakkında söylediği sözler önemlidir: "Belki de Şaban Beyin mebuslarla tartıştığı sahneleri, harbin istiklal ve kaderi hakkında sözlerini hatırlıyor, gözlerinin önünden

geçiriyor, yeniden muhakeme süzgecine vuruyordu." (Benice, 1964: 63). Anlatıcının kullandığı "belki de" ifadesi, onun kesinlikten uzak düşüncesini ve kişinin bilincine giremediğini ortaya koyar. Bunun yanı sıra gözlemci anlatıcının romanını yazdığı zamanın koşullarını düşünerek okuru sürekli bilgilendirme çabası içinde olduğunu görürüz. Gözlemci anlatıcı, romanın konu edinildiği tarihsel dönemin kültürel ortamı hakkında şöyle bilgi verir: "Baba ile hükümdar huzurundaymış gibi konuşmak, zamanın adetlerindendi." (Benice, 1964: 14). Çok kısa bir süre sonra ise bu kez yine aynı dönemin ekonomik ve sosyal durumu gözler önüne serilir: "O vakitler, evleri ışıtan tek vasıta petrol lambasıydı. Fakat Birinci Dünya Harbi içinde onun da imkânı kalmamıştı. Çünkü gaz yoktu. Herkes ezeli aydınlanma vasıtasına dönmüştü. Çıra ışığı. Yenen de işte bu ışığın karşısına sığınmıştı." "Türk milletinin ilk günden ısınmasını, ışıklanmasını sağlayan bir nesneydi. Türkiye'de gazı tanımayan köy ve halk kitlesi çoktu. Onların umumî hayatına daima, çıra karışmıştı ve hâlâ da öyleydi." (Benice, 1964: 15). "Hakikaten, kaza memurlarının çoğunun, veresiye defteri ile yaşadıklarını o da biliyordu. Yüksek tahsil bunu bir dereceye kadar değiştirebilirdi, fakat, hususi geliri olmayan memurun durumunu yine değiştirmezdi. Hele, harp içinde özel idarelerde çalışan memurların aylıklarının aylarca ödenmemesi, bunların durumunu bütün bütün müşküle sokuyordu." (Benice, 1964: 16). Gözlemci anlatıcının Millî Mücadele'nin yaşandığı döneme ilişkin verdiği kültürel, siyasi ve ekonomik bilgilerin yanı sıra, yaşanan tarihsel ortamı genel hatlarıyla okura sunması da dikkat çekicidir. Sözü edilen gözlemci anlatıcı, bahsedilen durumda olayların geçtiği tarihi ve olayları dile getirir: "Yıl 1922. Millî ordu güçlenmiş, kadrolanmıştır. Millet Meclisi Hükûmeti her yanda memleket idaresine hâkimdir. İşgal ve istilaya uğrayan bölgelerle İstanbul'u kurtarmak ve vatan

bütünlüğünü sağlamak milletçe ön plândaki tek hedeftir." (Benice, 1964: 199). Bu şekilde Büyük Taarruz'a kadar geçen tarihsel süreç, gözlemci anlatıcı tarafından genel hatlarıyla okura sunulmuş ve böylelikle anlatılan olaylara tarihsel bir fon yaratılmıştır. Öte yandan gözlemci anlatıcının yanı sıra romandaki merkezî kişi olan Yenen ve onun sevdiği kız Yaprak'ın da mektupları romanda yer alır. Böylelikle her iki kişinin de romanda anlatıcı konumunda yer aldığı söylenebilir. Bu şekilde hem okur, Yenen ve Yaprak'ın iç dünyasına daha yakından bakma olanağı kazanır hem de romandaki anlatıcının değişmesiyle anlatıcı zenginliği kazandırılmış olur.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* (1964) adlı romanında öznel tutumlu gözlemci anlatıcı anlatım yöntemi olarak kullanılır. Romanın genelinde, anlatıcı genellikle öznel yargılarını katmadan kişileri ve onların düşüncelerini vermesine karşılık, bazı yerlerde öznel duygularını dile getirmekten kaçınamaz. Bu bağlamda romandaki şu cümleler örnek gösterilebilir: "Artık yalnız eli silah tutanlar değil, beş on okka yük taşıyabilecek, bir kağnının öküzlerine embel dürtebilecek çocuklar ve kadınlar da cihada akıyordu. Daha şimdiden isimler çıkmıştı ortaya: Kara Fatma'lardan, Ayşe Onbaşı'lardan, Pembe Çavuşlar'dan bahsediliyordu. Kadınlık ilk defa şehadet ve gazâ mertebelerine ermişti." (Buğra, 2006: 140). Anlatıcı, aynı şekilde, romanın bazı yerlerinde kişileri öznel olarak eleştirir. Bu anlamda anlatıcının Damat Ferit Paşa'yı eleştirdiği şu ifadeler örnek olarak gösterilebilir: "Uzun tırnakları uzun saçlarından pis, derisi, saçları da yağlı bir adam olan Damat Ferit Paşa, kaynağı meçhul bir hırsla Kuvvâ-yı Milliye'ye karşı çıkıyor, milleti millete karşı seferberliğe kışkırtıyordu. Para veriyor, makam ve unvan veriyor, haydutları, eşkıya çetelerini tahrik ediyor, kurtuluş çetelerini felce uğratmak, memleketin kaderini işgal kuvvetlerinin hesaplarına teslim etmek için yapabileceği her şeyi yapıyordu. Dünya ona göre

içinde bulunduğu durumdan ibaretti. O üstün ve karşı durulmaz kuvvetlerin elinde idi ya, bütün memleket de öyledir sanıyordu. O, kımıldamamaya mahkûmdu ya, o hayır demeye kalkıştığı zaman nasıl yakapaça götürülecekti ya, bütün memleketi de kendisi gibi evet demeye, her şeyi kabul etmeye mecbur sayıyor ve memleketin "hayır", "asla" deyişinde kendi mahvını görüyordu." (Buğra, 2006: 163). Bununla birlikte anlatıcı, bazı olaylar karşısında kişisel düşüncelerini de yansıtır: "Saygı? Evet… Bu mühim bir şeydi. Genç bir adamın yaşça da, makamca da kendinden çok büyüklerde saygı uyandırması elbette küçümsenemezdi. Ama saygı kuru bir şey olarak kalabilir, hattâ Vali'nin mektubu gibi bir sebeple pek güzel taklit de edilebilirdi." (Buğra, 2006: 62). Fakat anlatıcının genellikle kişilerin psikolojilerine eğildiği, özellikle, kişilerin karar verme süreçlerini konu edindiği söylenmelidir. Millî Mücadele'deki halkın Padişah yanlıları ve Kuva-yı Milliyeciler olarak ikiye ayrılması durumunda doğru tarafın hangisi olduğu yönündeki kararsızlık süreçlerinin anlatıcı tarafından konu edinilmesi, dönemsel gerçekliğin yansıtılmasının yanı sıra, aynı zamanda romandaki psikolojik derinliği artırır. Romanda yer alan kişilerin hemen hepsi bir karar verme süreci geçirir. Sözü edilen karar süreci okurun da onlar gibi dönemin gerçekleri üzerinde düşünmesini sağlamaktadır. Öte yandan anlatıcı romanını oluştururken özellikle dramatik üsluptan yararlanır ve kişilerin trajedisini okura yansıtarak okurun, dönemin insanlarının içinde bulundukları şartları daha iyi algılamasını sağlar. Bununla birlikte anlatıcının zaman zaman konuşma üslubuna da başvurduğu gözlemlenir. Bu anlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Bir gün Taşoluk Sokağı'nın üç beş çocuğu Niko'yu Gâvur Mahallesi'ne yakın Tahtaköprü'nün beri tarafında fena hâlde kıstırmış, yer misin yemez misin pataklıyorlardı." (Buğra, 2006: 12).

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* (1965) adlı romanında olayların anlatımı için gözlemci anlatıcı kullanılır. Söz konusu gözlemci anlatıcı olayların anlatımında öznel düşüncelerini çoğunlukla karıştırmasa da, onun Millî Mücadelecilerin gözüyle dönemi anlatması önemlidir. Millî Mücadele tarafında yer alan merkezî kişi Cemil'in bakış açısı romanın anlatıcısı tarafından da çoğu zaman benimsenir. Bu bağlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Sokak, gittiği yere kadar, bu bayraklarla süslüydü. Hangi evlerin Türk, hangi evlerin Rum olduğunu bir şeylerden seçip ayırmaya çalıştı. Rumların artık Türklerden korkmadıkları için, alacalı bezleri asmaları ne kadar iğrençse, Türklerin de korktukları için aynı işi yapmaları, o kadar iğrençti. Yunan ordusu, bu yılışıklıkla, bu yüreksizliğin içine nasıl gelip yerleşecek, yerleşince ne kazanacaktı? Düşman daha görünmeden kendini yenik sayanla, bunu gerçekten boğuşup yerine sayan arasında ne fark vardı?" (Tahir, 2005: 284). Gözlemci anlatıcı, Millî Mücadele'deki gelişmeleri kişiler arası diyalogla aktarır. Örneğin Şeyhülislam'ın fetvası ve Damat Ferit Paşa'nın bildirisi, doğrudan alıntılanmanın yerine, kişiler arasındaki diyalogla ortaya konur. "- Hay Allah… Neden dağılır bin kişilik koca tabur gece vakti? – Siz, hükûmet bildirisiyle, fetvayı görmediniz, galiba? – Ne bildirisi? Hangi hükûmet? – Damat Ferit hükûmetinin bildirisiyle, Şeyhülislam'ın fetvasını… - Hayır görmedim… Biraz düşündü. Kulağıma böyle bir şey çalındıydı dün akşam, ama üstünde durmadım. "Anzavur'un uydurması" dedim. Ne varmış bunlarda?.." Teğmen Faruk yan cebinden bir kâğıt çıkardı: -Buyrun okuyun… Tümen karargâhına getirmişler, birkaç tane… Komutan birini size yolladı. Cemil, teğmenin verdiği kâğıdı, kirli bir şeymiş gibi, parmaklarının ucuyla tutup açtı. Yazıların tepesinde Padişah'ın tuğrası vardı: "Halifemiz efendimizin fermanıdır. Bütün Müslümanların okuması farzdır. Okumak bilmeyenler, okuma bilenlere

okutacaklar. Okutmayan, okumayan, inanmayan kâfirdir." denilmekteydi" (Tahir, 2005: 500). Romanda diyaloglara sıkça başvurulur ve kişiler gündelik hayatları içinde olağan hâlleriyle aktarılır. Bunun yanı sıra diyaloglar arasında anlatıcının kişilerin psikolojisi ile ilgili tasvirler yaptığı da görülür: "Yüzü karmakarışıktı. Aslında, yüzü değil, sanki bütünüyle gövdesi değişmiş, doğuştanmış gibi taşıdığı silahşör heybeti gidip, yerini azarlanmış bir çocuk güçsüzlüğü almıştı." (Tahir, 2005: 378). Ayrıca anlatıcı, romanda Cemil'in iç monologuna da uzun uzadıya yer verir (Tahir, 2005: 176). Anlatıcı konusunda dikkati çeken bir diğer nokta ise anlatıcının bazen olayın akışını bozacak şekilde farklı konuları uzun uzadıya anlatmasıdır. Sözü edilen bağlamda Doktor Münir, Halil Paşa ve Patriyot arasındaki konuşmalarda Osmanlı'nın toprak sistemiyle ilgili düşünceler uzun uzadıya anlatılır. Osmanlı toprak sistemiyle ilgili düşüncelerin, yazarın geliştirdiği Asya Tipi Üretim Tarzı düşüncesinin açılımı olması da önemlidir. Öte yandan anlatıcı kimi zaman erotik bir üslup kullanır. Bu anlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Bu gülümsemede, küçük çocukların sevimli haşarılıklarını hoş gören genç annelerin övüncü vardı. Başını iki yana sallayarak dolaba gitti, konyak şişesini aramak için eğildi. Entarisi gerilmiş, belinin inceliğini, kalçalarının tıkız yuvarlaklığını meydana çıkarmıştı." (Tahir, 2005: 18). Sözü edilen erotik üslupla paralel olarak romandaki kişiler argo üslupla konuşturulur: "Oğlum, Dursun… Dursun dedim kulağına dürttüğüm…" (Tahir, 2005: 46). "Höst pezevenk, Allah belanı versin! Seni vaktiyle asker kaçağı olarak tutmadık da halt ettik…" (Tahir, 2005: 46). "Vay gerçek değil mi? Ne var? Kodoşluğu bıraktın da Atina'ya belediye reisi mi oldun?" (Tahir, 2005: 47). "Tü Allah belanızı versin!.. Yıkıl… Ulan ben seni ne yapacağım ki, gelmeye kalkıyorsun… Gözüme görünme sakın, görünme hiç… Bak bakalım,boynuzlarını

kırıp orana sokmuyor muyum! Tü Allah belanı versin! Pezevenkliği de yüzüne gözüne bulaştırdın. Pis ettin canım zanaatı… Yıkıl!" (Tahir, 2005: 51). Böylelikle anlatıcı kişilerin argo kullanımını aktararak, kişileri gündelik yaşamlarındaki olağan hâlleri ile anlatma imkânı bulur.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* (1967) adlı romanında öznel tutumlu gözlemci anlatıcı kullanılır. Söz konusu gözlemci anlatıcı, diğer romanlarda olduğu gibi Millî Mücadele tarafında yer alır ve Millî Mücadele aleyhinde faaliyetlerde bulunan kişileri eleştirir. Örneğin Filozof Rıza Tevfik Bey hakkında anlatıcı parantez içinde düşüncelerini şöyle dile getirir: "(Sevr muahedesine imza atan o büyük şair, keşke bu ince, yurtseverce ve nükteli emirlerini sonuna dek sürdürmek yürekliliğini gösterseydi de o acıklı hâle düşmeseydi!)" (Dinamo: 2010: 225 2. cilt). Aynı şekilde romandaki gözlemci anlatıcı, Millî Mücadeleciler ile Millî Mücadele aleyhinde çalışan Türkler arasındaki farkı şu şekilde somutlar: "İbrahim Tali Bey ve arkadaşları, hiçbir çıkar peşinde koşmuyor, yalnız elden gitmekte olan yurdun kurtuluşu için çareler araştırıyorlardı. Ötekilerse düşmanlarının acıma duygularına sığınarak yurdu kurtarabileceklerini sanıyorlardı." (Dinamo, 2010: 391 2. Cilt). Benzer bir şekilde Millî Mücadele taraftarı kişiler anlatıcı tarafından yakışıklı olarak tasvir edilmiştir. Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa'nın dış görünüşünün güzel oluşu anlatıcı tarafından sık sık tekrarlanır. Diğer taraftan söz konusu gözlemci anlatıcının okuru bilgilendirme tavrının baskın olduğu da belirtilmelidir. Örneğin V. Sultan Murat'a ihtilal yapmaya çalışan üç kişiyi tanıtmaya çalışan anlatıcı, Ali Suavi'den bahsettikten sonra şöyle der: "Şimdi V. Sultan Murat'ın karşısına dikilen üç kişiden Ali Suavi'yi şöyle böyle bildiğimizden öbür iki ihtilalciyi tanıtalım." (Dinamo: 2010: 421 1. cilt). Alıntıda da görüldüğü gibi romandaki gözlemci anlatıcı, bir tarih yazarı

gibi okuru bilgilendirme amacı güder. Bahsedilen tutum, romanın diğer bölümlerinde de gözlemlenir. Farklı bölgelerde oluşan Millî Mücadele'yi bir kişi merkezinde ortaya koymaya çalışan anlatıcı, kişileri konu ederken onların geçmişleri hakkında okura ayrıntılı bilgiler verir. Anlatıcının, konferans veren bir hoca üslubuyla okura tarihsel bilgiler aktarma çabasında olduğu şu cümlelerde somutluk kazanır: "Öldürülmeyen göçmenlerle daha birçok kişi yakalanıp apar topar Yıldız'a götürülmüş, orada işkence edilerek sorguları yapılmıştı. Bu konuya yeniden dönmek üzere Sultan Murat'ın daha önce de birkaç kez nasıl kaçırılmak istendiğini anlatalım." (Dinamo, 2010: 424 1. Cilt). Romanın kapağında "Millî Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi" ifadesinin bulunmasıyla anlatıcının tarih öğretir gibi okura bilgiler aktarması arasında bir paralellik vardır. Bu şekilde anlatılan olayların kurmaca özelliğinden çok, gerçeklik özelliği ön plana alınır. Hatta anlatıcı, düşüncelerine destek olmak için kitaplara da atıf yapma ihtiyacını hisseder: "İşte, bu konuda pek değerli bir kitap yazmış olan Rahmi Apak'ın dediği gibi." (Dinamo, 2010: 173 2. Cilt). Bunun da ötesinde anlatıcı, bir tarihçi gibi araştırma yaptığını ve bibliyografya taradığını şöyle dile getirir: "Çünkü hiçbir bibliyografyada Solter'in üçüncü bayrak alayına denk gelemedik." (Dinamo, 2010: 128 2. Cilt). Bununla birlikte anlatıcının uzun bilgiler verirken sık sık tekrarlara düşmesi de dikkat çekicidir. Örneğin anlatıcı, birinci cildin 63. sayfasında, "Mustafa Kemal'le arkadaşlarının Anadolu'ya neden geçtiği artık İstanbul Hükûmetince de, İngilizlerce de biliniyordu." diye yazdıktan bir sayfa sonra "Artık, şehir, bu mavi gözlü paşa ile adamlarının Samsun'a neden geldiklerini öğrenmişti. Onlar öğrendiği gibi İstanbul'daki devlet adamlarıyla Padişah ve İngilizler de öğrenmişti." cümlesini dile getirir. Benzer tekrarlar, roman boyunca tekrarlanır. Ayrıca, gözlemci anlatıcının,

farklı üslup tarzlarını romanda kullandığı da belirtilmelidir. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın aşklarının anlatıldığı bölümlerde anlatıcı sanatkârane bir üslup kullanır. İşgalcilerin yaptıkları zulümlerin anlatımında ise dramatik bir üslubu benimser. *Kutsal İsyan*'da ayrıca olayların anlatımında telgraf, mektup, tarihî belge gibi farklı unsurlardan yararlanılarak anlatımda çeşitlilik sağlanılır. Diğer taraftan anlatıcıya yönelik getirilebilecek eleştirilerden biri kişileri dönemine ve bulundukları konuma göre konuşturmayıp, kendi üslubunca konuşturmasıdır.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* (1968) adlı romanında öznel tutumlu gözlemci anlatıcının romanın hemen girişinde masalsı bir üslup kullanması dikkat çekicidir. Özellikle Hasan ile Satı'nın aşkını anlatırken her iki kişiyi de masal karakteri gibi olağanüstü özelliklerle tanıtır. Aşkları ve kendileri anlatıcı tarafından masalsı bir üslupla dile getirilen iki âşık için "masallardaki gibi" ifadesinin kullanılması da önemlidir (Toy, 1968: 56). Masalsı bir atmosfer çizen anlatıcı, aynı zamanda lirik bir anlatım da kullanır. Şiirsel bir dille dağ köyündeki yaşamı ve insanları kaleme alır: "Karacaoğlan, sazı elinde Elif'ini arıyor dağlar boyunca. Emrah, Muş dağlarından selam iletiyor acılı acılı. Pir Sultan bir aranışa düşüyor Kayalar'da. Dadaloğlu kıyama kalkıyor, "Öleni bırakıp, kalan sağları ardına takarak." Yunus Emre, nefesler ulaştırıyor Taptuk'un tapısından. Ve kaval büyüyor Hasan'ın elinde. Önce durmadan yakınan bir gırtlak, sonra acılı bir insan oluyor. İsyan ediyor sonra. Hemen pişman olmuş gibi, tapıya dönüyor." (Toy, 1968: 237). Bu tasvirde doğa da şiirsel bir anlatımla yer alır: "Yıldızlar çizgi çizgi söndü. Ay, yüzünü göstermek için bir iki çırpındı. Rüzgâr, sonunda başarısını kutlarca, onun üstüne de bir örtü gibi çekti bulutu." (Toy, 1968: 117). Romanda, masalsı ve lirik üslubun yanı sıra erotik bir üslup da görülür. Satı ve Hasan arasındaki aşkı romantik ve masalsı bir üslupla konu

edinen anlatıcı, halkı sömüren bir kişi olarak gördüğü ağa ve Rum papazın kadınlara bakışını erotik bir anlatımla dile getirir. Örneğin halkı sömüren Halil Ağa'nın Satı'ya bakışı aşkla değil, cinsellikle ilişkilidir. Anlatıcı, Halil Ağa'nın bahsedilen düşüncelerini şöyle anlatır: "Bir kez hevesini alsa. Bir kez okşasa o duru, diri teni. Yuvarlak göğüsler üstünde yüzünü ısıtsa bir kez, belki unutur sonra. Ama, bunu yapmadan…" (Toy, 1968: 168). Anlatıcı halkın gündelik hayattaki gerçekliklerini verirken argo ifadelere de yer verir. Bununla birlikte romanın Millî Mücadele'ye kadar olan bölümünde diyaloglara fazla yer vermeyerek olayları ve kişilerin düşüncelerini doğrudan dile getiren anlatıcı, Millî Mücadele'nin anlatımında ve siyasi ortamın verilmesinde diyaloglara daha çok başvurur. Bu kapsamda anlatıcı, kişilerden de yararlanarak onların ağzından da olayları anlatır ve böylelikle anlatımı zenginleştirmiş olur. Örneğin romanda yer alan kişilerden biri olan Kadri, çatışma anını heyecanlı bir şekilde o anı yaşayan biri olarak anlatır. Aynı şekilde çatışma anının anlatımında farklı kişiler kullanılır. Sözü edilen durum ise, romandaki anlatım çeşitliliğini artırmaktadır. Anlatıcının kişileri konuştururken bazen inandırıcılıktan uzaklaştığı da bu noktada belirtilmelidir. Örneğin dağ köyünde yaşayan bir nine, torununa "Toprak da insanlar gibidir. **Belirli bir süreç içinde** acıkır." gibi yaşına ve eğitim durumuna uymayacak bir cümle kurar. Anlatıcının kendisi ise özellikle Millî Mücadele taraftarlarının ölüm anının anlatımında duygusal bir üslup benimser ve bu şekilde taraf olur. Öte yandan anlatıcının farklı sahneleri anlatması da dikkat çekicidir. Dağ köyünden başlayarak, kenti, kongreyi, savaş alanını romanda konu edinir. Bu bağlamda anlatıcının farklı sahneleri anlatarak Millî Mücadele savaşını farklı boyutlarıyla okura sunma çabasında olduğu söylenebilir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* (1971) adlı kitabında anlatım yöntemi olarak öznel tutumlu gözlemci anlatıcı kullanılmıştır. Söz konusu gözlemci anlatıcı, olayların akışını sık sık keserek duygu ve düşüncelerini okura anlatır. Örneğin romanın merkezî kişisi olan Selçuk'un annesinin "Ah! Şu yaz gelse de kemiklerimiz biraz ısınsa…" (Ohri, 1971: 14) demesi üzerine anlatıcı olayların akışını keserek uzun uzadıya İstanbul'un havası hakkında konuşmaya başlar: "İstanbul'un baharı yok gibidir. Bu mevsimde "Lôdos" denilen, sıcak ve yağmur getiren güney yeli ile kuzey-doğu'dan esen ve "poyraz" denilen soğuk rüzgâr arasında geçen kararsız ve belirsiz bir mücadele sürüp gider. İkisi de birbirinin yaptığını bozmaya çalışır. Sürekli kış ve bahar yok gibidir." (Ohri, 1971: 14). Anlatıcı bazen okura tarihsel bilgiler vererek onu bilgilendirme amacını taşır. Bu bağlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "üç kıtayı –Asya, Avrupa ve Afrika- bir köprü gibi birbirine bağlıyan ve en eski uygarlığın beşiği olan Anadolu'ya, tarihin en eski çağlarından beri, türlü ırklar gelip devletler ve parlak uygarlıklar kurmuşlardır. Başlıcaları Etiler, Grekler, Romalılar ve en son Türklerdir." (Ohri, 1971: 19). "Türkün tarihsel varlığı devlet, ordu ve ekonomiye dayanır." (Ohri, 1971: 20). Öyle ki anlatıcı okuru her konuda bilgilendirme amacını taşımaktadır. Bu anlamda merkezî kişinin adının Selçuk olması vesilesiyle romanda okura Selçuklu devleti hakkında genişçe bir bilgi verilir: "Selçuk Han, 11. yüzyılda orta-doğu'da kurdukları büyük imparatorluk ve bunu izleyen devletlerle, İslâm-Türk dünyası ve tarihi üzerinde geniş ve sürekli etkiler yapmış olan bir Türk topluluğuna adını vermiş, Selçuklu diye anılan hanedanı kurmuş olan kahramanın adıdır. Bu Selçuklular, İran, Irak, Suriye, Kirman ve Anadolu'da devletler ve parlak uygarlıklar kurmuşlar; üç yüzyıldan fazla sürmüş Anadolu'daki şanlı idareleri. Ama en parlak çağında, Cengiz Hanın ordusu gelmiş,

devleti yıkıp her şeyi darmadağın etmiş." (Ohri, 1971: 27-28). Romanda öznel tutumlu gözlemci anlatıcının söz konusu tavrının çok sık yinelenmesi dikkat çekicidir. Her fırsatta anlatıcı olayların akışını keserek okuru bilgilendirmeye çalışır, herhangi bir konu hakkındaki duygularını açığa vurur. Bahsedilen çerçevede Orhan'ın küfretmesinden sonra küfür ve Türkçe üzerine düşüncelerini şöyle ifade eder: "Zaten Türkçe, bu bakımdan ünlü Türk mutfağından aşağı kalmaz. İnsana parmağını yalatan çeşitli nefis yemekleri gibi, şaşılacak kadar bol küfürlerinin de renkli ve oturaklı bir özgünlüğü var." (Ohri, 1971: 42). Bununla birlikte öznel tutumlu gözlemci anlatıcının Millî Mücadeleciler tarafında bir tutum sergilediğini, Millî Mücadele'yi yürütenlere karşı olumlu bir bakış açısına sahipken Millî Mücadele'nin aleyhinde gördüğü Padişah, İstanbul Hükûmet'i ve din adamlarına karşı eleştirel bir tutumda bulunduğunu görürüz.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* (1974) adlı romanında gözlemci anlatıcı anlatma yöntemi olarak kullanılır. Gözlemci anlatıcı, romanda okura kendi kişisel duygu ve düşüncelerini sunmanın yerine diyaloglar aracılığıyla romandaki kişilerin duygu ve düşüncelerini ortaya koyarak Millî Mücadele dönemini yansıtmaya çalışır. Fakat seçilen merkezî kişinin, aynı zamanda romandaki diğer olumlu kişilerin Millî Mücadele taraftarlarından seçilmesi ve onların bakış açılarının romana hâkim olması, anlatıcının da Millî Mücadele tarafında olduğunu gösterir. Ayrıca romanda gözlemci anlatıcıya ait bazı sözler, onun Millî Mücadele'ye olumlu bakışı hakkında ipucu verir. Örneğin Millî Mücadelecilerin Alaşehir'de Yunanlılarla yaptıkları savaşta onları öldürmeleri şöyle ifade edilir: "Gelmelerini beklediler. Birden atıldılar üzerlerine. Hık mık… İkisinin de işlerini bitirdiler." (Apaydın, 1974: 351). Bu şekilde, okur da gözlemci anlatıcı aracılığıyla Yunan askerlerinin öldürülmesine

sevinir. Diğer taraftan romanda diyalogların kullanımının sık olması, Millî Mücadele dönemindeki insanların olağan hâlleriyle anlatılabilmesine olanak tanır. Bununla birlikte romandaki iç monolog yöntemiyle kişilerin iç dünyaları okura sunulur. Böylelikle onların korkuları, endişeleri, sevinçleri daha somut bir şekilde ifade edilir.

Ali Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) adlı romanının "Sunuş" yazısında yazar olayların İstiklal Savaşı gazisi olan birinin hatıralarına dayandığını ifade eder (Kavaklı, 2006: 5). Burada, yazarın Millî Mücadele'ye bakışı da somutlanmış olur. Yazara göre, Millî Mücadele, "Öldü sanılan Türk milletinin İslâm ruhuyla yeniden dirilişinin ve şahlanışının destanıdır." (Kavaklı, 2006: 5) Alıntılanan cümlede görüldüğü gibi yazar, Millî Mücadele'nin tetikleyici unsuru olarak İslam'ı görür. Ayrıca yine *Çalınan Savaş*'ta da görüldüğü gibi yazara göre Müslüman Türk milleti Emperyalist Batılıları ülkeden kovmuş, ancak "emperyalizmin ve maskeli medeniyetin oyunlarına" teslim olmuştur. Buna göre Millî Mücadele kazanılsa da, tam olarak bir zafer söz konusu değildir. Bunun nedeni ise dolaylı olarak bahsedildiği gibi Batılı zihinlerin yönetimi ele geçirmesidir. Nitekim söz konusu düşünce, *Çalınan Savaş*'ta doğrudan ifade bulacaktır. Bu bağlamda yazar "hâkim ideoloji" sözüyle Kemalist düşünceye eleştiri getirir ve o tarzda yazılan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* ve Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanlarında, Millî Mücadele'yi yürüten halka haksız yere eleştiri getirildiğini vurgular. Bu yüzden esas gayesinin "doğru tarih" yazmak olduğunu dile getirir (Kavaklı, 2006: 6). Bu tezin roman içinde gözlemci anlatıcı tarafından da ileri sürülmesiyle anlatıcının öznel tutumlu bir tavır takındığı söylenmelidir. Anlatıcı, düşmanı İslami bir bakışla "kâfir" olarak nitelendirip onun Müslüman Türklere karşı yaptıklarını şu şekilde eleştirir: "Savaş, kelimenin tam mânâsıyla, modern silâhların

zırhına bürünmüş kâfirle, çırılçıplak imanın savaşıydı. Yunan hakikaten canavardı. Girdiği yeri yakıp yıkıyor, kadın kız, çoluk çocuk demeden insanımızı tam bir vahşetle süngülüyordu. Anaların karnındaki bebeklere varıncaya kadar intikam alıyor, vahşet ve kin kusuyordu." (Kavaklı, 2006: 331). Hatta anlatıcı, Yunan askerleri için "Yunan domuzu" diyerek, bakışındaki taraflılığı ve duygusallığı ortaya koyar (Kavaklı, 2006: 117). Taraf olan anlatıcı, Millî Mücadele taraftarlarının yapıp ettiklerini anlatırken dramatik bir üslup kullanır ve bu şekilde onların yaptıklarının önemini ve zorluklarını daha iyi dile getirmeye çalışır. Bu bağlamda şu cümleler örnek gösterilebilir: "Kâmil'in boğazı düğümleniverdi. Düşünceleri darmadağın olmuştu. Onca zaman hayal ettiği, "Eve gidince şöyle yaparım, böyle yaparım" plânları rüzgârla savrulurken bir avuç küle dönmüştü. Şimdi yüreğindeki düğüm düğüm hasret çözülüyordu. Boynuna atılıveren bu çalı gibi oğlan, Kâmil'i his ve duygu denizine iteleyivermişti. Kâmil acemi yüzücüler gibi denizde çırpınıyor, çırpınıyordu." (Kavaklı, 2006: 16). Aynı şekilde savaş ve ölüm sahneleri ayrıntılı bir şekilde anlatılarak Millî Mücadele'yi sürdüren kişilerin çektikleri zorluklar somutlanır: "Makineliler, sayısız tüfek Şahin'in üzerine çevrilmişti. O heybetli vücut önce sarsıldı. Sonra diz çöktü. Birkaç saniye saha düşmana karşı koydu. Sonra kanlar içinde köprünün üstüne yıkıldı. Mübarek vücudu delik deşik edilmişti." (Kavaklı, 2006: 196). Alıntılarda görüldüğü gibi ölüm sahnesinin ayrıntılı anlatımı ve savaşan Millî Mücadelecilere karşı "mübarek" sıfatıyla kutsiyet atfedilmesi, Millî Mücadelecilerin çabalarını daha dramatik bir hâle getirir ve daha önemli kılar. Hatta anlatıcı savaşın ve Millî Mücadelecilerin maruz kaldıkları eziyetlere dikkat çekerken, Millî Mücadele'nin trajik boyutunu anlatırken felaket manzarasını olduğu gibi betimlemesi de önemlidir: "Yanık bir yüz, kolsuz, ayaksız bir ceset. Vurulmuş atlar,

kül yığını araba." (Kavaklı, 2006: 198). Dramatik üslubun yanı sıra anlatıcı epik bir üslubu da kullanır ve bu şekilde Millî Mücadele'yi yürüten askerlerin yiğitlik nitelikleri öne çıkarılır: "Mücahitler aşka gelmişlerdi. Şahin'in düştüğü yerde düşmanı yaman kıstırmışlardı. Her taşın arkasına bir mücahit saklanmış, düşman üstüne ateş püskürüyor, ölüm yağdırıyordu." (Kavaklı, 2006: 283). Bu bağlamda anlatıcı epik şiirlerden de yararlanır: "Vurun aslanlarım! / Gövdeler, varsa gönüllerden alır cevherini / Yürek olmazsa bilekler, çekemez hançerini / Kahramansız yaşamak kahrını mahkûmdurlar, / Kaybeden zümreler Allah'ını, Peygamber'ini! / Vurun." (Kavaklı, 2006: 283). Anlatıcının bir diğer özelliği ise konuşma üslubuna ve argoya yer vermesidir. Bu anlamda, dikkat çekici örneklerden birini şöyledir: "Söylenenlerin yüzde beş yüz atmasyon olduğunu hesap bile etmedi." (Kavaklı, 2006: 156).

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* (1989) adlı romanında iki farklı anlatıcının var olduğunu görürüz. İlk anlatıcı, Ârif Çelebioğlu adlı kişinin Söğüt'e giderek romanını yazma öyküsünü anlatan gözlemci anlatıcıdır. Ârif Çelebioğlu'nun yazdığı roman, aynı zamanda okurun okuduğu kitap olma özelliğini taşımaktadır. Bu şekilde gözlemci anlatıcı, Ârif Çelebioğlu'nun romanını yazma serüvenini anlatırken aynı zamanda okur, okuduğu kitabın nasıl yazıldığına ilişkin bilgi de edinmiş olur. Böylelikle okur, postmodern romanlarda olduğu gibi, romanın yazılma sürecine tanıklık eder. Romanın hemen girişinde gözlemci anlatıcı, romanı yazan kişinin de üstünde bir bakış açısıyla romanın yazılma sürecini konu edinir. Bununla birlikte romanın ilk bölümünde de gözlemci anlatıcının varlığı dikkat çeker. Bu gözlemci anlatıcı, Millî Mücadele döneminin anlatıldığı zaman diliminde hâkim olmaktadır. Öte yandan romanın yazıldığı tarihsel dönem konu edinildiğinde bu kez anlatıcı özne

anlatıcıya dönmekte ve yazan kişinin başta belirtilen Ârif Çelebioğlu olduğu ifade edilmektedir. Özne anlatıcının var olduğu bölümler, "Ârif Çelebioğlu'nun Notlarından…" başlığıyla okura sunulmaktadır. Ârif Çelebioğlu, bir telgraf metni ya da bir fotoğraf aracılığıyla geçmişe dalıp gider ve bu şekilde romanını oluşturur. Ârif Çelebioğlu'na, Amca Bey olarak adlandırdığı kişi, Belediye Başkanı ve Kaymakam, Söğüt'te Millî Mücadele'nin nasıl gerçekleştiğine dair bilgi verirler. Bu bağlamda *Yaban* ve *Ateşten Gömlek*'te olayları doğrudan yaşayan anlatıcılardan farklı olarak *Ağustos Başağı*'nda anlatıcı olayları başkaları tarafından öğrenir. Fakat romanın sonunda anlatıcının Söğüt'te tanıştığı yaşlı üç kişinin romanda anlattığı Yusuf, İzzet ve Veli olduğunu öğrenmesi, anlattığı olayların gerçekliği konusunda okuru ikna etmeye yöneliktir. Anlatıcı olarak Ârif Çelebioğlu'nun günümüze yakın bir dönemde yaşaması, bugünün bakış açısıyla Millî Mücadele dönemini değerlendirmesine olanak tanır. Anlatıcı bir kişinin yerine farklı kişilerin iç dünyasına girerek onların Millî Mücadele'de neler hissettiklerini, neler yaptıklarını daha yakından inceler. Bu bağlamda anlatıcının, Yusuf, Esma, İzzet, Necip ve Veli gibi kişilerin psikolojisine eğilmesi önemlidir. Böylelikle Millî Mücadele'nin farklı kişiler üzerindeki yansımaları konu edinir. Ayrıca anlatıcının olayları aktarırken kimi zaman dramatik kimi zaman trajik kimi zaman lirik kimi zamansa epik bir üslup benimsemesi de dikkat çekicidir.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* (1990) adlı romanında anlatıcı, olaylara siyasi görüşlerini karıştıran öznel tutuma sahiptir. İslami bir bakış açısına sahip olan anlatıcı, söz konusu bakış açısını, seçtiği kişilere, olayların anlatımına doğrudan yansıtır. Seçtiği olumlu kişiler, anlatıcının bakış açısını yansıtması bakımından önemlidir. Ayrıca anlatıcı, bazı konular hakkındaki görüşlerini de doğrudan

yansıtmaktan kaçınmaz: "Bağlanıp gönderilen Seki Köyü gençleri, ölümü nefislerinde öldürselerdi, düşman korkardı onlardan. Her kuvvet, ölüm karşısında cılızdır. Ve hiçbir kuvvet, ölümü göze alandan güçlü değildir. Bağlayan düşman değil, ölüm korkusu. Ölümün üstüne yürüselerdi, tüm köy halkı ölmek isteseydi, el sürmezdi korku. Öldürmeye gelenler, ölüp ölüp dirilirlerdi." (Karatay, 1990: 30). Anlatıcının, özellikle her bölümün başında ayrıntılı bir şekilde doğa betimlemelerinde bulunduğunu görürüz. Söz konusu doğa betimlemeleri, lirik bir şekilde okura şöyle sunulur: "Beyaz kıvrıntılı ırmağın, güneyindeki sırtları nefti meşeler koyulaştırıyordu. Yamaçlardaki köylerin dar düzlüklerinde, yemyeşil mısırlar boy atmıştı. Eğilip doğrulurken, püsküllleri kadınsı hışırtılar çıkarıyorlardı esinti önünde. Alçaklı yüksekli sel dereleriyle bağrı yarılmış vadinin ötelerine, bir sürü kubbemsi ve yarı yeşil tepeler serpilmişti. Sıska, kara ve kahve renkli inekler dolaşıyordu köy yakınlarında. Esinti almayan çukur alanlarda öğlen güneşi yakmaya başlamıştı." (Karatay, 1990: 134). Bahsedilen betimlemeler, olayların geçtiği mekânı daha somut bir hâle getirmesi bakımından da önemlidir. Anlatıcının doğaya ait ayrıntılı betimlemeleriyle paralel olarak savaş konusunda da çok ayrıntılı bir betimlemede bulunduğu görülür. Anlatıcı savaş sahnelerini anlatırken, ölü askerlerin durumlarını daha önceki romanlardan çok daha ayrıntılı bir şekilde betimler: "Karların üstü mermilerle, kılıçlarla biçilmiş boz giysili, kanlı cesetlerle doluydu. Kafaları parçalanmış olanların, kocaman kocaman açılmıştı ağızları. Kimisinin alnı buruşmuş, kimisinin çenesi yukarı bükülmüş, kimisinin gözleri kaymıştı. Uzun zaman kırpılmamış bıyıkları ağza doğru sarkmıştı. Giysilerinin kıvrımlarına kadar karlar dolmuştu. Ötekilerden uzağa devrilmiş bir askerin, başının yarısı yoktu. Çoğu sırtüstü düşmüştü." (Karatay, 1990: 237). Alıntılanan cümlelerden görüleceği gibi

ölen askerlerin bedenleri hakkındaki ifadeler, okuru savaşın kötü etkisi üzerinde düşünmeye iter. Ölü askerler hakkında sözü edilen betimlemeler, aynı zamanda romanın trajik boyutunu da artırır bir nitelik taşımaktadır. Romanda dikkati çeken bir diğer özellik, Türk askerinin kazandığı başarıların övülmesinin yerine, daha çok kaybedilen askerlerden ve Türk halkının çektiği zorluklardan bahsedilmesidir. Bunun yanı sıra anlatıcı, galibiyetleri öven bir tutum içerisinde de değildir. Bu durumun nedeni, romanın sonunda ortaya çıkar: Her ne kadar Millî Mücadele Savaşı kazanılmış olsa da, anlatıcı, zaferi, zaferin mimarı olan Müslüman halkın değil, içki içip kumar oynayan Frank kafalı insanların sahiplendiğini dile getirir. İfade edilen durum, yazarın romanın ismi olarak neden *Çalınmış Savaş*'ı seçtiği konusunu da aydınlatır. Anlatıcının, ayrıca İlyas'ın geçirdiği ölüm tehlikesinde bilinç akımı tekniğinden yararlanması da dikkat çekicidir: "Sarı harman yerinde, sarı buğday demetlerinden, sarı başaklı, sarı bir yığın. Sarı sıcak bir gün. Kirpiklerinde altın sarısı tozlar toplanmış Elif. Merhamet, sevgi, şefkat arzusuyla dolu bakışı; duru, serin sular gibi. Akdeniz göğünde kara kartal. Heybetle vuruyor kanatlarını kara kartal. Güçle, hırsla, azimle tırmanıyor ulu boşluğa. Yılmıyor, direniyor, aşıyor. Sağ ayağını atarken sağa, sol ayağını atarken sola kartal kanadı gibi kollarını açan topal ihtiyar konuşmada: Allah'ın övdüğü yolu tutmuşsun, mübarek ola. Kimleri var ki pusuda. Kuş tüyü yataklarda pusuda. Kimileri de var ki, asker önde kendi pusuda. Kimileri kim dersen..? Anası inekle keçiye ot veriyor. Keçi elini yalıyor." (Karatay, 1990: 157-158). Alıntılanan parçada görüldüğü gibi İlyas Çavuş'un zihninin akışı, sevdiği kız olan Elif'ten, Millî Mücadele taraftarı olan topal ihtiyara, ondan da annesine doğru geçişlilik gösterir. Öte yandan, anlatıcı, diğer birçok romanda olduğu gibi

siyasi ortamı özellikle romanda yer alan kişilerin diyalogları aracılığıyla verme yoluna gider (Karatay, 1990: 169).

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* (2002) adlı romanında da öznel tutumlu bir gözlemci anlatıcının kullanıldığını görürüz. Gözlemci anlatıcı, Millî Mücadele'yi yürütenlerin tarafında görüşler belirtir, işgalcilere ve işgalcilerle işbirliği yapan Türklere eleştirilerde bulunur. Gözlemci anlatıcı, azınlıkların kurdukları çetelerle Türk halkına yaptıkları işkenceleri şöyle anlatır: "Neler yapmıyordu bu çeteler? Kuva-yı Milliye'ye yardım ettikleri bilinen insanları ya kurşunlayarak ya da boğazlarını keserek öldürüyorlar, bazen da ağaçlara asıyorlar, jandarmaları, polisleri vuruyorlar, kızları kaçırıyorlar, evleri soyuyorlar, bazen de yakıyorlar, köylünün hayvanlarını alıp götürüyorlardı." (Topuz, 2002: 26). Diğer taraftan gözlemci anlatıcının olayların geçtiği zamandan çok daha sonra olayları anlattığı da romandan çıkarılabilir. Bu bağlamda gözlemci anlatıcının "o günün şartları" (Topuz, 2002: 31) ifadesini kullanması önemlidir. Bu şekilde gözlemci anlatıcı, yaşadığı dönemin koşulları ile olayların geçtiği koşullar arasında önemli farklar olduğunu ileri sürer. Ayrıca anlatıcının çağdaş bir kurum olan IMF ile Düyun-ı Umumiye arasında bir benzerlik kurmasıyla anlatıcının anlatma zamanının IMF'nin var olduğu bir dönem olduğu ortaya çıkar. Anlatıcı sözü edilen ilişkiyi şöyle kurar: "O yıllarda IMF olmadığı için yönetim yetkisi yabancı bir devlete veriliyordu." (Topuz, 2002: 130). Romanın yazımının 2002 yılı olduğu düşünüldüğünde, anlatma zamanının da bu tarih olabileceği düşünülebilir. Anlatıcının anlatma zamanının günümüze yakın olması, anlatıcının okuru düşünerek Millî Mücadele hakkında geniş bilgiler vermesi sonucunu doğurur. Örneğin anlatıcı "Karakol Cemiyeti, Milli Kongre ve Direniş" adlı bölümde silah depoları hakkında

geniş bir bilgi verir: "En büyük depo Maçka Silâhanesi'ydi. Ondan sonra da Taksim'de Taşkışla, Kasımpaşa'da Tersane ve Bahriye depoları, Pîripaşa ambarları, Sütlüce ve Karaağaç depoları, Tapa ve Şenlik fişek fabrikaları, Kâğıthane Poligonu, Maltepe Andaht (Atış) Okulu deposu, Başıbüyük, Sarayburnu cephanelikleri, Zeytinburnu ambarı, Hadımköy ambarları, Beykoz fabrikası ve Saraçhane ambarları arasında yer alıyordu." (Topuz, 2002: 34). Anlatıcı, aynı tavrı "Amerikan Mandası" adlı bölümde de sürdürür. Manda kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan okurlar için bu bölümde anlatıcı, uzun uzadıya bu kavramı açıklar: "Neydi bu manda (*mandat*) kavram? Bu sözcük Fransızcada bir kişinin ya da bir topluluğun bir kişiye ya da bir kurula yetki vermesi anlamına geliyordu. Devletler hukukunda manda bir devletin başka bir devlete kendini yönetmesi için yetki vermesi demekti. Bu da sömürgeciliğin yeni bir çeşidiydi." (Topuz, 2002: 130). Bunun yanı sıra tarihsel ortam ayrıntısıyla anlatılır ve bu şekilde okurun zihninde Millî Mücadele'nin daha iyi somutlanması sağlanır. Örneğin İstanbul Mitingleri konuşma yapan kişilere ve bunların konuşmalarına kadar ayrıntısıyla anlatılır. Ayrıca tarihsel kişilerin gazetelerde ve benzeri yayın organlarında verdikleri ifadeler doğrudan alıntılanarak tarihsel ortam daha da belirginleştirilir ve tarihsel gerçeklik öncelenir. Bu anlamda Ali Kemal'in gazete yazılarının romanda doğrudan alıntılanması örnek gösterilebilir (Topuz, 2002: 260-261). Öte yandan romanın ortalarında romandaki bazı kişilerin gerçek fotoğraflarının konması, romanda anlatılanların gerçeklik boyutlarını artırır. Anlatıcının bölümlerin başında bir giriş yaparak tarihsel bilgiler vermesi, romanın esas amacının Millî Mücadele'nin okur tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak olduğunu düşündürür. Örneğin, anlatıcı "Maçka ve Karaağaç Baskıları" adlı bölümün girişinde tarihsel ortamı şöyle anlatır: "1920'nin ilk aylarında Ankara'dan

çok iyi haberler geliyordu. Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra Kuva-yı Milliyeciler yeni bir Meclis'in toplanması için hazırlıklara başlamışlardı. Ama Yunanlılar da Anadolu içlerine doğru adım adım ilerliyordu." (Topuz, 2002: 149). Bununla birlikte anlatıcının kurguyu tarihsel ortamı daha belirgin kılmak için araç olarak kullandığını görürüz: Örneğin Nedim Bey'e Ali Kemal'le ilgili bir görev verildiğinde Nedim Bey, Ali Kemal hakkında araştırma yapar ve Nedim Bey'le birlikte okur da Ali Kemal hakkında bilgi sahibi olur. Ayrıca Nedim Bey, gidip eski gazeteleri okuyarak Ali Kemal'in yaptıklarını hatırlarken okur da onun gazetede yazdıkları konusunda bilgi sahibi olur. Bu anlamda romandaki anlatıcının okuru bilgilendirmek amaçlı bir yaklaşım içinde olduğu ifade edilebilir.

Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri "Reis Paşa"* (2002) adlı romanında öznel tutumlu gözlemci anlatıcının var olduğu görülür. Romanın girişinde anlatıcı, her ne kadar "Bu kitapta anlatılanların gerçek kişilerle ve olaylarla hiçbir ilgisi yoktur. Onları ben, büyük bir aynanın içinde gördüm. Üstelik ayna dumanlıydı ve olmayan bir şehirde geziyordu" diyerek romanın, tarihsel gerçeklikle ilişkisini azaltmaya çalışsa da, romanın ilerleyen bölümlerinde, anlattığı olaylardan önce ya da sonra kullandığı telgraflar, gazete yazıları, hatta tarih kitaplarıyla anlatılan olayların tarihsel gerçeklikle ilişkisini güçlendirir. Örneğin romanın hemen başlarında "Hey'et-i Temsiliye Nâmına" Mustafa Kemal'in XII. Kolordu Kumandanlığı'na şifreli telgrafı anlatıcı tarafından kullanılır. Söz konusu telgrafla benzer şekilde İngiliz Yüksek Komiseri De Robeck'in "İngiliz Yüksek Komiserliği'ne tevdi edilmiş olan, 25 Mart 1920 tarihli İstihbarat Raporu", Millî Mücadele karşıtı Refik Hâlit'in *Alemdar* gazetesinde yayımladığı "Hani Böyle Olmayacaktı!..." adlı gazete yazısı, yine Millî Mücadele karşıtı Refii Cevad'ın *Alemdar*'da yayımladığı, "Hatt-ı

Hümâyun ve Yeni Kabine" adlı yazısı, 11 Nisan 1336/1920 tarihli Fetvâ-yı Şerife, *Chicago Daily Tribune* adlı gazetenin 4 Mayıs 1920 tarihli "Kemal Paşa: "Wilson'un 14 Prensibi, Ya Da Savaş" adlı yazısı vb. örnekler anlatıcının yanı sıra farklı bakış açılarıyla Millî Mücadele'nin okura sunulması imkânını ortaya koyar. Bu bağlamda romanda özellikle farklı sosyal çevrelerin anlatılma durumuyla farklı tarihsel kişilerden doğrudan alıntı yapılması arasında bir paralellik kurulabilir. Bahsedilen romanda, Amerikalı Gazeteci Jimmy Fowler, Fransız Gezeteci Marie Laure Oiselet gibi Batılı gazeteciler, Gülistan Satvet gibi ülkesi işgal edilmişken işgalcilerle safa içinde eğlence meclislerine katılan Türkler, Doktor Melek ve Ahmet Ziya gibi Sosyalist Türkler, Mustafa Kemal Paşa başkanlığında gerçekleştirilen Anadolu'daki direniş, Meclis ortamı romanda farklı sahneler olarak anlatılır. Fakat dikkat çekici olan nokta, Jimmy Fowler ve Ahmet Ziya gibi farklı sosyal çevrelerden kişilerin Ankara'da buluşmasıdır. Bu şekilde Ankara'nın merkez olma durumu da somutluk kazanır. Bununla birlikte anlatıcının farklı sahneler arasında birden bire geçiş yapması da dikkat çekicidir. Örneğin anlatıcı İstanbul'daki sefa düşkünlerini ve Sosyalistleri anlattıktan sonra birden Mustafa Kemal'in annesinin İstanbul'daki evine odaklanır. Bir sonraki sahne ise Ankara'dır (İlhan, 2002: 182-190). Farklı toplumsal kesitlerin anlatılması ile paralel bir şekilde anlatıcının kesik anlatımı da dikkat çeker. Örneğin romanda yinelenen betimlemelerden biri şöyledir: "Telgrafhâne'de, maniple ve alıcının çevresini sarmış, yorgun ve uykusuz telgrafçılar: Şifre Mes'ulü Fâik Bey, Şifre Mülhâkı Memduh Bey, harıl harıl çalışıyorlardı. Açık kapıdan, telefon zilleri işitiliyor. Yerde buruşturulmuş kâğıtlar, dolu çöp sepeti, masanın üstünde Hâkimiyet-i Milliye ve dünkü İstanbul gazeteleri; dahası, şuraya buraya gelişigüzel bırakılmış, kül ve izmarit yüklü kül tablaları; yarım unutulmuş kahve fincanı, kirli 'istikânlar';

içinde tütün kırıntılarıyla, açık ve boş bir sigara tabakası, fitilli çakmaklar vs." (İlhan, 2002: 302). Anlatıcının sıklıkla başvurduğu söz konusu üslubun yanı sıra, Mustafa Kemal, Çerkez Ethem gibi tarihî kişilerin kararsız, üzgün, düşünceli ve umutsuz hâllerini özellikle ön plana çıkarması da önemlidir. Anlatıcı bu bağlamda özellikle iç konuşmalara sık sık başvurur. Örneğin anlatıcı, Mustafa Kemal'in "düşünceli ve melûl" bir şekilde yağmura dalarken düşündüklerini şu şekilde aktarır: "Sofya der demez, hafızasının aynasına yansıyan, yalnız Mara Kovaçeva'nın kirpiği bol ve kıvırcık gözleri midir? Birden Nicolina Radoslovova, ince uzun boyu, sarışına yakın kumrallığı ve kuğu zerafetiyle görünmüştür: onun yeri bambaşka, hem az rastlanır sevimliliğiyle, çevresindeki erkekleri, 'âdeta fethediyor'; hem de Başvekil Radoslovof'un 'kerime-i muhteremesi' olması hasebiyle', kıymet-i harbiyesi' yüksek!" (İlhan, 2002: 130). Romanda sık sık kişiler geçmişlerine gidilerek anlatılır. Benzer şekilde sert kişiliği ile ün salmış Çerkez Ethem'in kabusunun romanda anlatılması da dikkat çekicidir: "Ne o, ne öbürü; zamanı ve mekânı belirsiz, bir altbilinç görüntüsü: ağabeyi Reşit Bey, adamakıllı kızmış, elindeki sığır sinirinden kamçıyı, çizmelerine vura vura, görünmeyen bir Ethem Bey'i azarlıyor; arada, öteki eliyle, onu töhmet altında bırakıcı jestler yaparak: "-… ne suizanı, ne suitefehhümü, bunların hepsi boş lâf!.. bizi oyalıyorlar, maksad-ı asli, onlar için, zaman kazanmaktır: bu fırsatı onlara verecek miyiz? İstedikler…" Sustu, sonra eliyle boğazını işaretle keserek ekledi: "-… bizim kellelerimiz! Evet, başımızı yiyecekler; anlamıyor musun? Onların yerine biz, erken davranırsak…" Ethem Bey'in alnı, boynu ve yüzü, boncuk boncuk terlemişti, bir kabus geçirdiği, açıkça görülüyor; iki yanına doğru, gidip gelen başı, tekâllüs eden yüzü; ağzının ucundaki belli belirsiz tüyler; odada, bir fikr-i sabit halinde ısrarla tekrarlanan, rakkaslı satın tiktakları!"

(İlhan, 2002: 468-469). Alıntılanan paragrafta görüldüğü gibi, özellikle son cümlelerde kesik kesik cümlelerle kabus gibi bir içerik anlatılır. Tezin kapsamı bakımından asıl dikkat çekici özellik ise anlatıcının Millî Mücadele lehine bir tavır takınmasıdır. Her ne kadar romanda bahsedilen tavır çok belirgin olmasa da, romanın bazı bölümlerinde anlatıcının söz konusu tavrı takındığı görülür. Örneğin İngilizlerin Türk bayrağını indirmesini anlatıcı şöyle anlatır: "Kulenin yukarısında, aşağıya doğru sallandırılmış, bir Türk bayrağı dalgalanmaktadır: büyük ve nazlı! Birden orada peydahlanan İngiliz zâbitleri, bayrağı çözüp, yukardan aşağıya bırakıyorlar: Bayrağın, salına salına yere inişi, ne korkunç bir mahcubiyet; ne haysiyet kırıcı bir utanç." (İlhan, 2002: 35). Görüldüğü gibi anlatıcı, Millî Mücadele'ye hizmet eden, bayrak gibi millî bir simgeye karşı yapılan müdahaleye doğrudan tepki gösterir.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* (2005) adlı romanında Millî Mücadele'nin tarafında yer alan bir öznel gözlemci anlatıcının var olduğu söylenmelidir. Söz konusu kitabın "Önsöz"ünde yazar, romanını hangi amaçla yazmış olduğunu doğrudan dile getirir. Yazara göre, bir macera romanından daha heyecan verici olan Millî Mücadele'nin gençlere daha iyi kavratılmasının yolu yine roman türüdür. Yazar, gençlerin Millî Mücadele'yi iyi anlamadıklarını ve başka ülkelerin kurtuluş mücadelelerine imrendiklerini, hâlbuki Türklerin ortaya koydukları Millî Mücadele'nin emperyalizme karşı verilmiş ve kazanılmış ilk kurtuluş savaşı oluğunu söyler. Hayal zenginliğine başvurmadan yalnızca gerçekleri bile anlatmak yeterlidir. Bu bağlamda Özakman, roman türünden yararlandığından bahseder: "Millî Mücadele'nin emperyalizme karşı verilmiş ve kazanılmış ilk kurtuluş savaşı olduğu anlatılmadığı için gençlerimiz başkalarının kurtuluş mücadelelerine imrendiler. Kendi tarihlerine, kendi kahramanlarına yabancılaştılar.

Millî Mücadele'nin bir yazarın hayal zenginliğine ihtiyacı yok. Şaşırtıcı bir yakın zaman destanı. Gerçek olaylar hayali çok aşıyor. Bu gurur ve ibret verici gerçekleri, roman biçimi içinde yansıtmak istedim." (Özakman, 2005: 9). Ayrıca yazarın anlattığı olayların gerçekliğine dair bir vurgusunun olması da dikkat çekicidir. Bu şekilde romanda kurgu değil, tarihsel gerçeklik ön plana alınmış olur. Tarihsel gerçekliği vurgulamanın yolu ise, bilimsel çalışmalarda yürütülen dipnot uygulamasının romanda kullanılmasıdır. Bununla birlikte romanda anlatılan kişilerin fotoğrafları da konularak hem olayların gerçekliği ortaya konulur hem de tarihsel gerçekliğin okurun zihninde daha iyi canlanmasının yolu açılır. Nitekim yazar da bu bağlamda şunları söyler: "Aktarılan olayların gerçek olduğunu belirtmek için geçerli kaynakları gösterdim. Dipnotlar sonda toplanmıştır." (Özakman, 2005: 9). Romanın içinde de anlatıcı, Millî Mücadele'ye doğrudan övgü dolu sözlerde bulunarak Millî Mücadelecilerin tarafında olduğunu ortaya koyar: "Millî Mücadele işte bu mucizenin, bu onurlu, güzel çılgınlığın adıdır." (Özakman, 2005: 20). Anlatıcı aynı şekilde, romandaki kişiler için de değerlendirme yapar. Bu anlamda Millî Mücadele karşıtlarına duygusal nitelemelerde bulunur: "Vahidettin ise Türk tarihinin en hain adamı olan Damat Ferit'i yeniden sadrazamlığa getirir." (Özakman, 2005: 21). "Damat Ferit'in hainlikleri saymakla bitmez." (Özakman, 2005: 22). Anlatıcı, aynı şekilde, tarihsel olaylar hakkında da öznel değerlendirmelerde bulunur: "Sevr Antlaşması tarihte örneği olmayan trajik bir antlaşmadır. Yalnız kabul edenler için değil, böyle bir antlaşmayı hazırlayan Batılılar için de bir utanç belgesidir." (Özakman, 2005: 23). Bu bağlamda anlatıcının okuru yönlendirme çabasının baskın olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda verilebilecek örneklerden biri şöyledir: "Aşağılık duygusu, Batı'nın her istediğini emir sayan Osmanlı yöneticileri ile

siyasetçilerinin iliklerine işlemişti. O kadar işlenmişti ki tamamen geçtiği sanıldığı bir dönemde yeniden nüksedebilirdi." (Özakman, 2005: 574). Anlatıcı konusunda bir diğer dikkat çekici nokta ise, romanını yazdığı tarihten geçmişe baktığına ilişkin ifadelere yer vermesidir. Bu bağlamda anlatıcının "1 NİSAN 1921 Cuma günü, Keçiören'de, şimdi Meteoroloji Genel Müdürlüğü olan eski Ziraat Okulu binasına yerleşmiş Genelkurmay karargâhının ikinci katındaki genişçe odada, harita serili bir masanın başında, M. Kemal ve Fevzi Çakmak Paşalar, konuşmadan oturuyorlardı." (Özakman, 2005: 31) ifadelerindeki "şimdi" sözcüğü önemlidir. Bu şekilde, anlatıcının, bugünün bilinciyle geçmişe baktığı ortaya çıkar. Anlatıcı, olayları anlatırken, farklı sahneler arasında geçişler yaparak, Millî Mücadele'nin olabildiğince farklı kesimlerini okura sunmaya çalışır. Nitekim anlatıcı, romanın "Önsöz"ünde Millî Mücadele'yi "her cephesiyle" anlatabilmek için "zincirleme" ve "paralel kurgu" modelinden yararlandığını belirtir (Özakman, 2005: 8). Sözü edilen amaç çevresinde, Türk karargahı, Yunan karargahı, savaş meydanları, İstanbul, Ankara, Meclis, Anadolu'nun farklı şehirleri ardı ardına anlatılır. Örneğin, İstanbul'daki silah kaçırma çabası konu edinilirken, daha sonra Meclis anlatılmakta, ardından da işgalcilerin toplantılarına değinilmektedir. Romanda İstanbul'daki durum anlatılırken bir sonraki paragrafta, Matris Tepe'deki olaylara değinilir (Özakman, 2005: 42). Ardı ardına anlatılan farklı olaylarla, Millî Mücadele'nin yürütüldüğü kesimler, okurun gözünde eşzamanlı bir şekilde canlanır. Öte yandan söz konusu romandaki anlatıcının, daha önceki romanlardaki anlatıcılardan farklı olarak, Türk Büyük Taarruz'unu tüm cepheleriyle, hazırlıklarıyla, askerî stratejileriyle, ekonomik ve cephane sıkıntılarıyla çok ayrıntılı bir şekilde okura sunması dikkat çekicidir. Bu şekilde, Millî Mücadele'nin tarihsel gerçekliğine

kurgusal unsurlar sokarak olayları çoğaltmanın yerine, heyecan unsuru çerçevesinde sadece Millî Mücadele'nin kendisine odaklanılır. Anlatıcı kimi zaman da dramatik olayları (Örneğin Şehit Albay Nâzım Bey), kimi zaman da kahramanları epik bir şekilde anlatarak üslup çeşitliliği sağlar. Uzun savaş sahnelerinin anlatımının yanı sıra anlatıcı, "Göç kafileleri, gözyaşı gibi ağır ağır akarak, birbiri ardınca uzaklaştılar." (Özakman, 2005: 193) cümleleri gibi dramatik ve sanatsal bir üslup da benimser.

2) KONULAR

Millî Mücadele'yi ele alan romanların konuları bakımından dikkat çekici olan noktalardan biri, bu romanlarda sevgili, anne, baba gibi unsurların alegorik bir nitelik göstermesidir. Tezde incelenen farklı ideolojilere mensup yazarların hemen hepsinin sözü edilen unsurları alegorik bir şekilde kullanması, Fredric Jameson'ın "ulusal alegori" kavramıyla açıklanabilir.

Fredric Jameson, "Çok Uluslu Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Edebiyatı" adlı yazısında, Üçüncü Dünya edebiyatlarına karşı bir ilgisizliğin olduğundan bahseder ve bu durumu ise, Üçüncü Dünya metinlerinin kanon dışı görülmesi ile açıklar. Jameson, Geothe'nin "dünya edebiyatı" teorisini hatırlatarak, eğer böyle bir amaç benimsenecekse, Üçüncü Dünya metinlerine odaklanmanın zorunluluğa değinir. Daha sonra ihmal edildiğini düşündüğü Üçüncü Dünya edebiyatlarına ilişkin gözlemlerde bulunur ve tezimizi de yakından ilgilendiren şu savı öne sürer: "Üçüncü Dünya metinleri, hatta görünürde özel alana özgü ve gerçek bir libidinal dinamikle olanları bile, ulusal alegori biçiminde bir siyasal boyutu zorunlu olarak yansıtırlar."

(Jameson, 2008: 372). Jameson, Üçüncü Dünya edebiyatının "zorunlu olarak" alegorik olma durumunu ise kültürel özelliğine dayandırır. Ona göre, Batının kapitalist kültürü, yani Batılı gerçekçi ve modernist roman kültürünün belirleyici ögelerinden biri, özel olan ile siyasal olan arasında belirgin bir ayrışma olmasıdır. Aynı şekilde cinselliğin ve bilinçdışının alanı olarak düşünülen alan ile sınıfların, ekonominin ve seküler siyasal iktidarın kamusal dünyasının alanı arasında radikal bir ayrışma vardır. Hâlbuki Üçüncü Dünya ülkelerinde, Batı'da var olan kamusal alan ile özel alanın bölünmesi durumu yoktur. Bu şekilde Batı'da ayrışan alanlar, Üçüncü Dünya metinlerinde anoloji yoluyla özdeşleştirilir (Jameson, 2008: 376). Bu bağlamda Jameson, Çin'in önemli yazarlarından biri olan Lu Hsun'un kitaplarına atıfta bulunur ve Lu Hsun'un *Bir Delinin Günlüğü* adlı kitabındaki anlatıcının, ailesinin ve komşularının tutum ve davranışlarında algıladığı yamyamlığı, bütün olarak Çin toplumuna atfettiğini dile getirir (Jameson, 2008: 374). Burada dikkat çekici olan Üçüncü Dünya kültüründe psikolojinin ya da libidinal yatırımın, siyasal ve toplumsal düzleme taşınmasıdır. Ayrıca Jameson, Lu Hsun'un aynı tavrı *Ah Q* adlı kitapta da uyguladığından ve Ah Q'yu alegorik olarak Çin'in kendisinin yerine kullandığında söz eder (Jameson, 2008: 379). Bu örneklerden çıkarak Jameson, "ulusal alegori" kavramını ortaya atar ve Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde bireysel olanın toplumsal olana yönelik bir alegoriye dönüştüğünü dile getirir.

Jameson'ın bahsedilen düşünceleri, tartışılır nitelikte olmasına ve Feroz Ahmad gibi akademisyenler tarafından eleştiriye tabi tutulmasına karşılık, ulusal alegori kavramı, bu tezde işlevsel bir özellik gösterir. Daha sonra ayrıntılı bir şekilde gösterileceği gibi Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda işlenilen aşk ve aile gibi

bireysel konular, siyasal ve toplumsal düzleme taşınır ve Jameson'ın ifade ettiği şekilde ulusal alegoriye dönüşür.

Sevgilinin simgesel olarak vatana gönderimde bulunması ve dolayısıyla sevgiliye duyulan aşkın vatan aşkıyla yer değiştirmesi; babanın ölümü veya işgalcilerle işbirliği yapmasının Padişah'ın otoritesini kaybetmesine ve işgalcilerle işbirliği içinde gösterilmesine gönderimde bulunması; babanın yokluğunda annenin kurtarılmayı bekleyen vatanla özdeşleşmesi ve kurtarıcı olarak oğlun da Millî Mücadele'yi yürütecek halkı imlemesi (evlâd-ı vatan), bahsedilen ulusal alegorinin temel çerçevesini oluşturur. Oğul (çoğunlukla merkezî kişi) arayış yolculuğu kalıbıyla uyumlu olarak evinden (burada İstanbul'un alegorisi) ayrılarak birbiriyle eşdeğerde olan sevgiliyi=anneyi=vatanı korumak için yolculuğa çıkar. Ancak erkini kanıtlamasına rağmen arayış yolculuğunun aksine geri dönmez; çünkü yeni yuva İstanbul'un yerine vatan olarak benimsenen Anadolu'dur.

ANNE ↔ SEVGİLİ ↔ VATAN **BABA ↔ DEVLET ↔ PADİŞAH**

[ANA VATAN, TOPRAK ANA] **[DEVLET BABA]**

VATAN EVLADI ↔ MERKEZİ KİŞİ

[EVLÂD-I VATAN]

Farklı ideolojileri benimseyen yazarların, aynı alegorileri kullanmaları, ise aynı ulusun içinde yaşamaları ile açıklanabilir.

A) Bireysel Konular

a) Aşk

Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda, aşkın, somut bir sevgiliye duyulan sevgiden ziyade vatana ve Millî Mücadele'ye duyulan bağlılığa gönderimde bulunarak simgesel bir anlam taşıdığı söylenmelidir. Söz konusu simgesel anlam, iki boyutlu bir şekilde romanlarda görülmektedir. İlk boyut, merkezî kişinin sevdiği kadına duyduğu aşkla vatan aşkını bütünleştirmesi ile gerçekleşir. Modern Türk şiirinin kurucu isimlerinden biri olan Yahya Kemal Beyatlı'nın İstanbul'u sevgili ile bütünleştirmesi ile paralel olarak Millî Mücadele'yi ele alan yazarların da farklı gerekçelerle sevgili ile vatan arasında özdeşlik kurduğu gözlemlenir. Yahya Kemal Beyatlı, Türk kadınını, sistemleştirmiş olduğu Türk millî kültür sentezinin somut bir simgesi olarak algılamış ve yansıtmıştır (Çetin, 2008: 51). Bu şekilde aynı niteliklere sahip İstanbul'la sevgili olan kadın eşdeğer bir konumda bulunur. Millî Mücadele konulu romanlarda ise daha çok vatanla kastedilen yer olan Anadolu ile kadın arasında bir özdeşlik ilişkisi kurulur. Aşağıdaki şemada verilen sevgili ve vatanın anlam kümelerindeki koşutluk, bahsedilen özdeşliğin kurulmasına yol açar.

Sevgili	***Vatan***
Sevilen bir arzu nesnesidir	**Sevilen bir arzu nesnesidir**
Sahip olunmaya çalışılır	**Sahip olunmaya çalışılır**
Bağlılık duyulan bir arzu nesnesidir	**Bağlılık duyulan bir arzu nesnesidir**

Korunmaya muhtaçtır	**Korunmaya muhtaçtır**
"Harîm-i ismeti"ne el uzatılır	**"Harîm-i ismeti"ne el uzatılır**
Vazgeçilmezdir	**Vazgeçilmezdir**
Namusu için can verilir	**Namusu için can verilir**

Yukarıdaki şemada görüldüğü gibi sevgili ve vatan sözcüklerinin anlam kümelerindeki yakınlıkla beraber kadın, vatan; kadına duyulan aşk ise vatan aşkıyla özdeşlik kazanır. Böylelikle merkezî kişinin sevdiği kıza duyduğu aşk ve onunla kavuşmak için verdiği mücadele, aynı zamanda vatanı kurtarmaya yönelik bir çabaya dönüşür. Nitekim merkezî kişi, ancak vatanı kurtardığı zaman sevdiği kıza kavuşabilir. Bu anlamda, merkezî kişinin vatana ve sevdiği kadına eşzamanlı kavuşması, kadın ve vatan eşitliği düşüncesini destekler.

Bu noktada dikkat çekici olan farklı ideolojilere sahip yazarların sevgili sözcüğüyle simgesel olarak vatanla özdeş bir anlama gönderimde bulunmalarıdır. Söz konusu durumun nedeni, Rubina Saigol, "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri" adlı yazısında ileri sürdüğü, "kadın ulusal imgelemi şekillendirir ve cemaatin tahayyül edilişinde bir gösterge olarak işlev görür." (Saigol, 232) savıyla açıklanabilir. Kadınlar, Saigol'un ifadesiyle ulusal imgelemi şekillendirir ve Türkiye'deki yazarlarca gösterge işlevi görür. Kadınların bahsedilen gösterge işlevi ise vatanla somutlaşır. Bu bağlamda her ne kadar farklı ideolojilere sahip olsalar da, Saigol'un "ulusal imgelem" kavramıyla ifade ettiği gibi ulusal anlamda şekillenen bir imgelem dünyası içinde oldukları görülür. Söz konusu imgelem dünyasında kadın bir gösterge olarak vatana gönderimde bulunur. *Nationalisms and Sexualities* adlı kitabın giriş bölümünde,

vatanın kadın bedeniyle özdeşleştirildiğinden ve onun yabancıların saldırısından korunması vatandaşların ve müttefiklerin görevi olduğundan bahsedilir (Parker, 1992: 6). Bu sav, tezde ortaya konulan düşüncelerle paralel bir niteliktedir. Çünkü bu şekilde, farklı toplumlarda, benzer bir alegorinin var olduğu ileri sürülebilir. Yine *Nationalisms and Sexualities*'te Cezayir'in bir kadın olarak algılandığından ve bu durumun sadece Cezayir'de değil, diğer Fransız kolonilerinde de var olduğu söylenir (Parker, 1992: 6). Kadının bir gösterge olarak vatana gönderimde bulunduğu savını destekleyen unsurlardan biri, eğitimle ilgili kitaplarda da benzer bir duruma rastlanmasıdır. Örneğin Ahmet Cevat, *Musahabat-ı Ahlâkiye, Sıhhiye, Medeniye, Vataniye, İnsaniye* adlı kitabında, "Demek ki sevgili vatanımız iki kısımdır: 1- Hür ve müstakil vatan; 2- Esir vatan. Vazifemiz bütün vatanı sevmek, esarette kalanı kurtarmak emelini beslemek, kurtarmağa çalışmaktır." (Üstel, 2009: 74) demektedir. Alıntıda da görüldüğü gibi Ahmet Cevat, bir sevgili olarak vatanın sevilmesi ve gerektiğinde kurtarılması telkininde bulunur. Aynı durumun Millî Mücadele'ye Çağrı Kartları'nda da bulunması, "ulusal imgelem"de sevgili olarak kadının bir gösterge şeklinde vatanı imlediği düşüncesini destekler. Bahsedilen kart şöyledir:

Yukarıdaki kartta, sevgili olarak kadının erkeğin gelip kendisini kurtarmasını beklediği görülür. Bu bağlamda kartta alıntılanan şiirin isminin intizar olması dikkat çekicidir. Ayrıca tıpkı Millî Mücadele konulu romanlarda olduğu gibi, söz konusu kartta da vatan ve sevgili birlikte kurtarılmayı beklemektedir. Böylelikle sevgiliyi kurtarmakla vatanı kurtarmak eşzamanlı bir nitelik kazanır.

Sevgili olarak kadının Millî Mücadele'yi konu edinen romanlardaki işlevinin ikinci boyutu, vatan aşkına geçişte aracı bir konumda yer almalarıdır. Sevgili olarak kadının, vatan aşkına geçişte aracı bir konum üstlenmesi, Leylâ ile Mecnun ve

Ferhad ile Şirin gibi mesnevileri hatırlatır. Tasavvufi bir içeriğe sahip olan söz konusu mesneviler, salikin mecazi anlamda âşık olduğu somut sevgiliden, hakiki sevili olan Allah'a ulaşmasını anlatır. Mutasavvıf bir kişinin, somut ve geçici olan dünyaya ait sevgiliden, soyut, ideal ve ebedi olan sevgiliye dönmesi gerekir. Benzer bir şekilde, ele alınan Millî Mücadele konulu romanlarda da merkezî kişi, somut, geçici olan sevgiliden, ideal ve kalıcı olan vatan aşkına geçer. Sözü edilen bağlamda Allah aşkının yerine vatan aşkının ikame edilmesi dikkat çekicidir. Özellikle, daha sonra ayrıntılı bir şekilde gösterileceği gibi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, *Sodom ve Gomore*'da Necdet'in, Leylâ'ya duyduğu aşktan vatan aşkına geçişini yine tasavvufi söylemin içinden dile getirmesi, tasavvuftaki Allah aşkının yerine vatan aşkının konulduğu düşüncesini destekler.

Geleneksel Osmanlı edebiyatının söz konusu tasavvufi söyleminin dönüştürülmesi, bir başka ifadeyle, tasavvufi söylemdeki aşkla varılmak istenen son kerte olan Allah'ın yerine vatanın ikame edilmesi, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Walter G. Andrews'un geleneksel Osmanlı edebiyatında belirledikleri üçlü aşk söyleminin değiştirildiği ilk düzlemdir. Ahmet Hamdi Tanpınar, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı kitabında, sevgiliyle kastedilenin, karşı cins, hükümdar ve Allah olduğundan bahseder. Daha kabul gören ve uzlaşılan karşı cinse ve Allah'a duyulan aşkın yanı sıra asıl dikkat çekici olan Tanpınar'ın hükümdarı bir aşk unsuru olarak konumlandırdığı şu sözlerdir: "Sevgilinin bütün davranışları hükümdarın davranışlarıdır. Sevmez, bir nevi tabiî vergi gibi sevilmeyi kabul eder. Isterse iltifat ve lutfeder. Hattâ hükümdar gibi ihsanlar vardır. Yine onun gibi isterse, bu lutfu ve ihsanı esirger. Hattâ cevr eder, öldürür. Kıskanılır, fakat kıskanmaz. Bir saray, bir yığın mabeyinci, gözde ve gözde olmağa namzetlerle doludur. Sevgilinin etrafında

da rakipler vardır. Âşık tıpkı saray adamı gibi bu rakiplerle mücadele hâlindedir." (Tanpınar, 1997: 6). Andrews da, Tanpınar'dan yola çıkarak geleneksel Osmanlı şiirinde aşkın, lirik aşk (karşı cinse duyulan aşk), otoritenin sesi (hükümdara duyulan aşk) ve tasavvufi aşk (Allah'a duyulan aşk) olmak üzere üç boyutunun olduğunu söyler (Andrews 2003). Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda, göze çarpan özelliklerden biri, geleneksel Osmanlı şiirinde sevgili olarak konumlandırılan ve sevgi nesnesi niteliğine büründürülen Padişah'ın, olumsuz ya da etkisiz bir figür olarak nitelendirilmesidir. Geleneksel Osmanlı şiirinde, mutlak otoritenin temsilcisi olarak gösterilen Padişah, Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda otoritesiz bir kişi olarak betimlenir. Bu bağlamda, otorite kaybı ile birlikte âşık olunan Padişah'ın, bu özelliğini yitirmesi önemlidir. Padişah yerine sevgili olarak konumlandırılan öge ise vatandır.

Millî Mücadele konulu romanlarda, sevgili olarak kadınların, merkezî kişinin Millî Mücadele'ye katılmalarında ve vatan aşkına geçişlerinde tetikleyici bir görev üstlenmelerinin yanı sıra merkezî kişinin Millî Mücadele'ye katılmasına engel olmaya çalıştıkları da görülür.

Bahsedilen aşk unsurları romanlarda şu şekilde gözlemlenir:

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında aşk, Millî Mücadele ile birlikte iki başat ögeden birini oluşturur. Romanda aşkın merkezî kişisi ise Ayşe'dir. Bu durumun nedenini Ayşe'ye, Peyami, İhsan, Ahmet Rıfkı ve Haşmet Bey'in âşık olması oluşturur. Merkezî kişi olan Ayşe, etrafındaki erkekleri Millî Mücadele konusunda tetikler. Peyami ve İhsan gibi romanda yer alan kişiler ona duydukları aşkla birlikte Millî Mücadele konusunda daha bilinçli bir hâle gelirler. Bu bağlamda aşkla vatan mücadelesi birleşmiş olur. Romanın anlatıcısı olan Peyami ile İhsan'ın,

Ayşe'ye âşık olması ve hatta ona duydukları aşklarını her şeyden üstün tutmaları, *Ateşten Gömlek*'in bir aşk romanı olarak da alımlanabileceğini gösterir. Ayşe'nin Millî Mücadele'ye katılmış bu dört kişi üzerindeki etkisi, onun aşkın niteliğinden ortaya çıkmaktadır. Ayşe'nin aşkın niteliği ise onun Millî Mücadele'nin simgesi oluşundan kaynaklanmaktadır. Kocası Mukbil Bey ve küçük çocuğu İzmir'in işgali sırasında Yunanlılar tarafından öldürülür. Ayşe'nin trajik öyküsü, İzmir'in kaybedilmesi hadisesiyle özdeşleştirilir. Bahsedilen nokta, romanda, "Ayşe, İzmir mücadelesinin mukaddes bir alâmeti oluyordu" (Adıvar, 2004: 68) şeklinde dile getirilir. Sözü edilen durum nedeniyle Ayşe'nin gelişini gören Peyami, "İzmir geliyor" (Adıvar, 2004: 24) diye düşünür. Ayşe'nin bahsedilen etkisi, Peyami ve İhsan'ın Millî Mücadele konusunda daha da bilinçlenmesini sağlar. Ayşe'nin etkisiyle İhsan, "Her azamız kopuncaya kadar İzmir yolunda kılıcımızı kınına koymayacağız"; Peyami ise içinden, "Ben de, ben de senin için, İzmir için her azam kopuncaya kadar vuruşacağım" der (Adıvar, 2004: 40). Hatta onların "kızıl gömleği[ni] Ayşe'nin gözleri tutuştur[ur]" (Adıvar, 2004: 48). Fakat ilerleyen bölümlerde Ayşe'nin mi, yoksa İzmir'in mi Millî Mücadele bilincinin simgesi olduğu konusu belirsizleşir ve bu soru Peyami tarafından kendi kendine sorulur: "Ah, sevgili ve ateşli İzmir! Seni Ayşe'de görüp ateşe gidiyoruz; yoksa Ayşe senin kızın olduğu için mi yeşil İzmir'e kızıl kanlarımızı akıtarak sürüklüyor?" (Adıvar, 2004: 72-73). Fakat birbirine karışan Ayşe ile İzmir aşkında güçlü olan, Peyami ve İhsan'ın Ayşe'ye duydukları sevgidir. Örneğin "İhsan, Ayşe'nin yüzünden başka her şeyi, hatta zavallı genç ölüyü, hatta ihtilâlin çok vuzuhsuz ve karışık tehlikesini unutmuş gibi[dir]" (Adıvar, 2004: 81). Peyami ise kendisinin kolunu ve bacağını kaybetmesini, kafasında bir kurşunla kalmasını özellikle Ayşe'nin bilmesini ister.

Aynı şekilde Ayşe'nin İzmir yolunda dövüşen, yaşayan ve ölenlere karşı hissettiği yumuşak şeyin kendisi için de var olmasını ister ve Millî Mücadele'ye katılır. Bu anlamda, romanda Ayşe'ye duyulan beşeri aşkın, vatana karşı duyulan manevi aşktan daha kuvvetli olduğu görülür. İhsan, Ayşe'ye duyduğu beşerî aşkın neticesinde hissettiği kıskançlık nedeniyle Millî Mücadele'de dava arkadaşları olan Ahmet Rıfkı ve Haşmet Beye karşı hiddet besler. Hatta Haşmet Beyi sözü edilen kıskançlıkla öldürmek ister (Adıvar, 2004: 186). Beşeri aşka karşı duyulan bu zaaf İhsan'a özgü bir durum arz etmez. Kezban, İhsan'a duyduğu aşkın doğurduğu kıskançlıkla kendini Millî Mücadele'ye adamış olan Ayşe'ye kin besler. Mehmet Çavuş ise, Kezban'a âşıktır ve Kezban'ın İhsan'a âşık olduğunu anlamasıyla eleştirdiği halife ordusuna katılır. Hatta Millî Mücadele için savaşan İhsan'ı ve onun ordusunu öldürmeye çalışır. Görüldüğü gibi *Ateşten Gömlek*'te beşeri aşkın zaafları vatan sevgisinin önüne geçer çoğu zaman. Bunun yanı sıra romanda aşkın çatışmalı bir özelliğe sahip olması da dikkat çekicidir. İki yakın arkadaş olan Peyami ve İhsan'ın aynı kıza âşık olması bir yana, karşılıksız aşkları nedeniyle de romandaki aşk ilişkilerinin karışık bir yapıda olduğu gözlemlenir. Kezban ve amcasının kızı İhsan'a; İhsan, Ahmet Rıfkı, Haşmet Bey, Ayşe'ye; Mehmet Çavuş, Kezban'a âşıktır. Bu şekilde merkezî önemde olan İhsan, Peyami ve Ayşe aşk üçgeninin yanı sıra farklı aşk unsurları da romanda yer almaktadır. Bahsedilen aşk üçgeninde Peyami karşılıksız aşk üçgenini kabul eden pasif taraftır. Bir türlü Ayşe'ye duygularını itiraf edememektedir. İhsan duygularını Ayşe'ye itiraf eder. Ayşe ise İhsan'la evlenmenin şartını İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması olarak belirler. Böylelikle İzmir'e kavuşmakla Ayşe'ye kavuşmak bütünleşir. Daha önce belirtilen Ayşe'nin İzmir'le özdeş tutulması, bu şekilde daha anlamlı bir nitelik kazanmış olur. Bu bağlamda kişiye duyulan aşkla

vatana duyulan aşk birleşir. Öte yandan İhsan'la Ayşe'nin Sakarya savaşında ölmeleri ve ikisinin de mezarlarının yan yana olması, halk hikâyelerinde olduğu gibi, öteki dünyada âşıkların kavuşmuş olduklarını imler. Bu şekilde onların kavuşmaları, manevi bir nitelik taşır. Fakat Peyami, her ne kadar İhsan ve Ayşe arasındaki aşk ilişkisini kabullenmiş gözükse de romanın son bölümünde Ayşe'ye duyduğu aşk hâlâ ön plana geçmektedir. Bahsedilen aşk ögeleri, aslında romanın psikolojik boyutunu zenginleştirir ve bu şekilde romanın estetik düzeyinin artmasını sağlar.

Ateşten Gömlek'te arzu nesnesi olan ve bütün erkeklerin ilgi odağı olan Ayşe'nin yerini yine Halide Edip Adıvar'ın yazmış olduğu *Vurun Kahpeye* adlı romanda Aliye alır. Aliye, hemen bütün köylünün âşık olduğu, arzuladığı kişidir. Fakat Aliye bu kişilere karşı ilgisizdir. Aliye'ye özellikle üç kişinin ilgisinin romanda baskın olması dikkat çeker. Sözü edilen kişiler, kasabanın en zengin kişilerinden olan Uzun Hüseyin Efendi, Yunan Komutan Damyanos ve Türk Komutan Tosun'dur. Aliye, bu kişilerden Tosun Bey'e, klasik hikâyelerde olduğu gibi, ilk görüşte âşık olur. Uzun Hüseyin Efendi ve Yunan Komutanı Damyanos, Aliye'ye olan aşkları yüzünden kendi milletlerini bile gözden çıkarırlar ve bütün iradelerini Aliye'ye kaptırırlar, buna karşılık Tosun Bey için mefkuresi, idealleri her şeyden, Aliye'ye olan aşkından da önemlidir. Tosun Bey'in en önemli ideali ise vatan ve millet aşkıdır. Öte yandan Aliye'nin Tosun'a olan aşkını, her şeyin üstüne koyması önemlidir. Çünkü bu şekilde *Ateşten Gömlek*'in Ayşe'si ile *Vurun Kahpeye*'deki Aliye arasında temelli bir fark oluşur, bu farkın nedeni ise Ayşe'nin vatan aşkını bireysel aşkın üstünde tutmasına karşılık, Aliye'nin bireysel aşkı vatan aşkından üstün tutmasıdır. Fakat romanın ilerleyen bölümlerinde Aliye'nin Tosun'a duyduğu sevginin, millet aşkının bir simgesi olduğu görülür. Bu şekilde, Aliye'nin

de Tosun gibi vatan ve millet aşkını önceliğini görürüz. Fakat romanın olumsuz iki figürü olan Uzun Hüseyin Efendi ile Yunan Komutan Damyanos, roman boyunca bireysel sevgilerini, yani Aliye'ye duydukları aşkı vatan ve millet sevgilerinden önce tutarlar. Bu bağlamda *Vurun Kahpeye*'de bireysel aşkla vatan aşkının birleştiğini görürüz. *Vurun Kahpeye* adlı romanda ise bu kez erkek, kadını vatan sevgisi ve fedakârlığı konusunda tetikleyen unsur olur. Aliye'nin Tosun'a duyduğu sevgiyi millet sevgisiyle özdeşleştirmesiyle *Ateşten Gömlek*'te kurulan kadın=vatan/millet sevgisi denklemi, erkek=vatan/millet sevgisi şeklinde değiştirilmiş olur.

Diğer Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda aşk unsurunun baskın olmasına karşılık Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında aşka rastlanmaması dikkat çekicidir. Merkezî kişi, suratındaki çiçek bozumuyla yakışıklı olmaması bir yana hayatında hiç âşık da olmamıştır. Düşmanları onu tuzağa düşürmek için iki hayat kadını gönderirler, fakat Ali Şahin her ne kadar, özellikle ilk kadının ilgisinden hoşnut olsa da, onu reddeder. Merkezî kişinin yanı sıra romanın diğer kişilerinde de aşk unsuru yer almaz. *Yeşil Gece*'de âşık olunacak herhangi bir kadının ve aşk unsurunun yer almaması önemlidir. Bu durumun, romanın fikir yönünü daha çok ön plana çıkarma amaçlı olduğu düşünülebilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, gözlemci anlatıcının aşk üzerine genel yargılarda bulunduğunu görürüz. Anlatıcının aşk üzerine sözü edilen genel yargıları, onun aşka nasıl baktığı konusunda ipuçları verir. Romandan alıntılanan şu cümleler bu bağlamda örnek gösterilebilir: "Aşk her şeyden evvel hissi bir alışkanlıktır. Gözlerimiz belli bir güzelin yüzüne alışır; muhayyilemiz belli bir hava içinde sarılı kalır; kalbimiz yalnız bir sesin, bir ismin tiryakisi olur ve işte, bunu değiştirmek zorunluluğu başgösterince insan kendisini

çırılçıplak soyulup evinden sokağa atılmış kimsesiz, avare yaşamaya mahkum hisseder." (Karaosmanoğlu, 2006: 36). Alıntılanan cümlelerde görüldüğü gibi, anlatıcı Leylâ'ya âşık olan Necdet'in psikolojisini daha iyi çözümlemek için aşk üzerine genel yargılarda bulunur. Necdet'in Leylâ'yı kaybettiğini düşündüğü noktada onun içinde bulunduğu zor durumu somutlamak için anlatıcı aşk üzerine genel yargılarda bulunur. Böylelikle romanda, kişilerin psikolojisi derinlikli işlenebilme olanağı kazanmıştır. Romanın ilerleyen bölümlerinde anlatıcının âşığın psikolojisinin çok derin olduğunu söylemesi sözü edilen düşüncelerle paraleldir: "Âşığın psikolojisi ne kadar esrarlı ve karışık bir şeydir! Sevdiğimiz vakitlerde sanki ruh derinleşir, derinleşir; öyle bir derinleşir ki, adeta göz karartıcı, baş döndürücü bir hal alır; bunun derinliklerine inmek ne başkaları, ne de kendimiz için artık kabil olmaz." (Karaosmanoğlu, 2006: 241). Bu bağlamda, aşk unsurunun romanın estetik özelliğini artıran bir nitelik kazandığı söylenebilir. Özellikle Necdet'in Leylâ'ya duyduğu aşkın onda sevinç, hüzün, nefret ve şiddet gibi farklı ruh hâllerini uyandırması, romanı estetik bakımdan daha başarılı kılar. Fakat aşkın estetik bir unsur olmasının yanı sıra, Millî Mücadele'yi ilgilendiren bir boyutu da vardır. Bu anlamda merkezî kişiler olan Necdet ve Leylâ arasındaki ilişkiye bakmak gerekir. Leylâ ismi, çağrışımsal olarak *Leylâ ile Mecnun* mesnevisine gönderimde bulunur. Leylâ'nın iri ve siyah gözlere sahip olması, bahsedilen çağrışımları güçlendirir. Ancak Leylâ'nın *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinden farklı bir karakter özelliğine ve işleve sahip olduğu ifade edilmelidir. Gösteriş düşkünü olan, hatta gösteriş merakı için düşman işgal kuvvetleriyle birlikte işgal sırasında eğlence partileri düzenleyen ve nişanlı olduğu hâlde İngiliz bir komutanla yakın bir ilişki kuran Leylâ doğal olarak *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinden farklı kişilik özelliklerine sahip olur. Bilindiği gibi Leylâ, *Leylâ ile Mecnun*

mesnevisinde, Mecnun'a duyduğu aşktan hiçbir nedenle vazgeçmeyen bir kişiliğe sahiptir. Leylâ'nın romandaki işlevi de klasik *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinden çok farklıdır. Hatırlanacağı gibi Leylâ sözü edilen mesnevide Mecnun'un mecazi aşktan (bireye duyulan aşktan), hakiki aşka (Allah'a duyulan aşka) geçişte bir aracı konumundadır. Hâlbuki *Sodom ve Gomore*'da Necdet'in Leylâ'ya duyduğu aşk, Necdet'in Millî Mücadele'ye katılmasına, Millî Mücadele lehine çalışmasına engel olur. Düşünce yönünden her ne kadar Millî Mücadele taraftarı olsa da duygu yönünden Leylâ'ya duyduğu aşkı aşıp Millî Mücadele'ye katılamaz. Bu anlamda Necdet için Leylâ'nın aşkı bağlayıcı bir konumdadır. Necdet bu aşk yüzünden işgalci askerlerle görüşmek zorunda kalır. Hatta sevdiği kadını işgalci İngiliz komutanlarından olan Captain G. Jackson'la paylaşmaya katlanır. Bahsedilen bağlamda Leylâ'nın aşkının Necdet'i alçalttığını görürüz. Hâlbuki *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinde Leylâ'nın aşkı Mecnun'u manevi olarak yükseltir; fakat *Sodom ve Gomore*'da Leylâ'nın aşkı Necdet'i manevi olarak alçaltır. Sözü edilen durumu anlatıcı romanda şöyle ifade eder: "Aşk vardır ki tutkunun insanüstülüğüne kadar yükseltir! Aşk vardır ki esirini şuursuzluğun ve hayvanlığın son basamaklarına kadar indirir. Necdet'i hükmüne olan aşk da işte, böyle bir aşktı" (Karaosmanoğlu, 2006: 132). Necdet'in, Leylâ'ya karşı duyduğu aşk bittiği zaman ancak Millî Mücadele'nin bilincine varır. Bu anlamda, *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye*'de bireysel aşkla vatana duyulan aşk birleşmesine karşılık, *Sodom ve Gomore*'da bireysel aşk, vatan aşkı için bir engel olarak algılanır. Bununla birlikte geleneksel *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinde nasıl ki Mecnun, Leylâ'nın aşkından Allah aşkına geçerse, Necdet de Leylâ'nın aşkından kurtulduğunda Anadolu aşkına yönelir. Dikkat çekici olan Anadolu'nun romanda Allah'ın yerine kullanılmış olmasıdır. Bu durum romanda şu

şekilde kendisine yer bulur: "Hiçbir iman sahibi, Allah'tan ümidini keser mi? İşte, Necdet de Anadolu'dan böylece ümidini kesmiyordu." (Karaosmanoğlu, 2006: 259). Alıntılanan mısrada, Allah'ın yerine Anadolu'nun konumlandırılması önemlidir. Geleneksel Leylâ ile Mecnun anlatılarında merkezî kişinin Leylâ'ya duyduğu aşktan Allah'a ulaşmasına karşılık, *Sodom ve Gomore*'de merkezî kişi Leylâ'ya duyduğu aştan Anadolu'ya duyduğu aşka ulaşır. Böylelikle Anadolu aşkın bir nitelik kazanarak Allah'ın yerine ikame edilir ve kutsal özelliklerle donatılır. Bu durum şu şekilde şematize edilebilir:

Klasik Leylâ ile Mecnun Mesnevîsi'de Mecnun: Leylâ aşkı → Allah aşkı

Sodom ve Gomore'da Necdet: Leylâ aşkı → Anadolu / vatan aşkı

Nitekim Necdet'in, romanın sonunda Leylâ'ya duyduğu cismani aşktan sıyrıldığı ve maneviyata yöneldiği şöyle anlatılır: "Bu son öpüşten dudaklarının üstünde kalan şey kimyevî bir maddenin yavan tadı idi" (Karaosmanoğlu, 2006: 295). Bu durum da, Mecnun'un, Leylâ'ya duyduğu cismani aştan arınışıyla paralellik gösterir. Romanda, *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinin dönüştürülen unsurlarına başka bölümlerde de rastlanmaktadır. Örneğin *Leylâ ile Mecnun* mesnevisinde, Mecnun'un Leylâ'ya duyduğu aşktan Allah aşkına geçişinde yaşadığı vahdet, yani Allah'ın varlığında erimek, yok olmak duygusunun farklı bir boyutunun *Sodom ve Gomore* adlı romanda yer aldığını görürüz. Fakat bu kez Necdet, Leylâ'ya duyduğu aşkı aşıp Anadolu halkının içinde erimiş, yok olmuştur ve bir başka şekilde vahdet oluşmuştur. Bu durumu anlatıcı şöyle dile getirir: "Çünkü halk denilen tuzlu ve baharlı denizin içinde kaynayan bir zerre haline girmiştir. Ferdi şuuru bu sonsuz **millî şuurun** içinde

eriyip gitmiştir. Bu eriyişte, bu **yok olup gidişte** süeda'nın ölümlerindeki gibi bir ebedi zevk, bir **ilâhi mutluluk** vardı." (Karaosmanoğlu, 2006: 281). Ayrıca Necdet'le Leylâ'nın birbirlerine karşı hislerinde baskın olanın cinsellik olması da dikkat çekicidir. Nitekim romanın diğer kişileri arasında eşcinsel ve lezbiyen ilişkilerin yer alması, baskın olanın aşk değil, toplum tarafından doğal kabul edilmeyen cinsel istekler olduğunu düşündürür.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında aşk unsuruna yer verilmez. Bu durum, romancının romanını tarih kitabı üslubuna yakınlaştırmak istemesinden kaynaklanır. Bu nedenle Morkaya, kurmaca karakterler oluşturmadığı gibi tarihî olayların dışında, aşk gibi romanı daha akıcı kılacak bir öge kullanmayı da tercih etmez. Bu anlamda Morkaya için esas olanın Millî Mücadele döneminde yaşanan olayları gençlere anlatmak olduğu vurgulanmalıdır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında Ahmet Celal, her sevgilinin insanın yarattığı bir muhayyilenin ürünü olduğunu dile getirir (Karaosmanoğlu, 2001: 59). Bu anlamda özellikle Süleyman'ın, eşi Cennet'e olan koşulsuz aşkı kötü bir örnek olarak sunulur. Süleyman eşi yüzünden bütün kötülüklere katlanır ve münzevi bir hayat yaşar. Diğer taraftan hayatı boyunca pek âşık olmayan Ahmet Celal, çok eleştirdiği Anadolu köyünde Emine adlı bir kıza âşık olur. Emine, dul bir halanın yanında yaşayan yetim kızdır. Babası Balkan Harbi'nde şehit düştükten sonra anası, bir başkasıyla evlenip onu ortada bırakmıştır. Fakat romanın ilerleyen sayfalarında Emine'nin babasının savaşta ölmediği ve Rusların esaretinden kurtulup köye şans eseri geldiğini okuruz. Bunların yanı sıra Emine'yi roman için daha önemli kılan özelliği, Ahmet Celâl'in Emine'ye âşık olmasıdır. Ahmet Celâl, Emine'yi bütün şehirli kızlardan farklı görür. Ancak Ahmet Celâl'in

Emine'ye cinsel istek duyduğunu görürüz. Bu anlamda şu paragraf örnek olarak gösterilebilir: "Zeynep Kadın, çırılçıplak derken, ben, tatlı bir ürperme geçiriyorum. Onu, bütün o kirli, kaba esvaplarının içinden, kalın kabuklu bir yemiş soyar gibi soyuyorum. Mutlaka teninin kuru bir beyazlığı vardır. Göğsü, kalçaları dolgun, eti ve omuz başları gevrektir. Boynunun, bir kuğu boynu gibi uzun olduğunu biliyorum. Mutlaka beli ve karnı da buna göredir." (Karaosmanoğlu, 2001: 83) Ahmet Celâl, özellikle Emine'yi İsmail'e kaptırdıktan sonra ona daha çok bağlanır. Hatta Emine'ye duyduğu aşk, her şeyden çok önem verdiği Millî Mücadele'yi bile unutturur. Emine, Ahmet Celal'in köyde güzel bulduğu ender varlıklardandır. Emine İsmail'le evli olmasına rağmen, Ahmet Celal roman boyunca onu elde etmeye çalışır. Romanda Ahmet Celal'in Emine'ye sahip olması, simgesel olarak aydın-halk birlikteliğini de gerçekleştirecektir. Nitekim her ikisi de Yunanlı işgalcilerden kaçarken vurulmaları sonucunda Emine'nin elini Ahmet Celal'e uzatmasıyla Ahmet Celal, "Türk köylüsü ile Türk entelektüeli arasında acıklı davadan hiçbir eser kalmadığını gördüm" (Karaosmanoğlu, 2001: 197) der. Aynı zamanda Emine'nin elini uzatması ile Ahmet Celal'in köye karşı bütün öfkesini unutması önemlidir. Bu bağlamda *Yaban*'da da aşkın simgesel bir anlamının olduğunu görürüz.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı kitabında merkezî kişi olan Kudret'in, romandaki sevginin merkezinde yer aldığı ve üç kızın ona âşık olduğunu görürüz. Kudret'e âşık olan kişilerden ilki, Kezban adındaki bir Anadolu kızıdır. Kezban, halk hikâyelerindeki gibi Kudret'e ilk görüşte âşık olmuştur. Roman boyunca sadece ima edilen Kezban'ın Kudret'e olan aşkı, Kezban'ın ölümüyle daha belirgin hâle getirilir. Anlatıcı, Kezban'ın ölüm sahnesinde, onun yalnızca vatanı için değil, Kudret için de severek öldüğünü dile getirir (Özdeş, 1976: 138). Bu şekilde bu

romanda da bireye duyulan aşkla vatana duyulan aşkın birleşmesi dikkat çekicidir. Kudret'e âşık olan ikinci kişi ise, Suzanna adlı bir dansözdür. Kudret'in casusu bulmak ümidiyle Beyrut'tan Anadolu'ya getirdiği kişilerden biri olan Suzanna, Kudret'e âşık olur. Yabancı bir kadının Türk erkeğe duyduğu bu aşkın da simgesel bir anlamı olduğu düşünülebilir. Çünkü bu şekilde işgalci yabancıların kalplerinin fethedildiği söylenebilir. Fakat Kudret, ne kendisiyle birlikte cepheye doğrudan katılan ve savaşan Kezban'a ne de yabancı olan Suzanna'ya âşıktır. Onun âşık olduğu kişi, Millî Mücadele'ye doğrudan katılmamış nişanlısı Suna'dır. Fakat Kudret, vatana duyduğu aşkı, Suna'ya duyduğu aşka karşı önceler ve gizli görevinden Suna'ya, onu üzmek pahasına hiçbir şey söylemez. Hatta gizli görevi için, Ahmet'in, nişanlısı Suna'ya kur yapmasına bile herhangi bir tepkide bulunmaz. Bu anlamda Kudret için her şeyden, nişanlısına duyduğu aşktan bile, üstün olan duygunun vatan aşkı olduğu söylenmelidir. Nitekim Kudret ile nişanlısı da ancak vatanın işgalden kurtulmasıyla birbirlerine kavuşurlar. Bu şekilde bireysel aşkın gerçekleşmesinin ön koşulunun vatanın işgalden kurtulması oluşu dikkati çeker. Böylelikle vatana ve sevgiliye kavuşma eşzamanlı gerçekleşir, söz konusu durum da vatanın sevgiliyle eşdeğerde olduğu savını güçlendirir.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında aşk unsuru yer almaz.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* adlı romanda, bireysel aşkın yerine millet ve memleket aşkının ön plana alındığını görürüz. Örneğin Talip ve Müjgan, Anadolu'daki Millî Mücadele'ye katılırken Müjgan bir ihtilalcinin şöyle öpüştüğünü söyler: "Öpüşürken, birbirimizi değil, MİLLETİMİZİ, MEMLEKETİMİZİ DÜŞÜNECEĞİZ." (Kocagöz, 1963: 101) Bu şekilde, bireysel aşkın yerini, millet ve memleket aşkının alma durumu somutlanır. Aynı şekilde, Müjgan düşman tarafından

öldürülünce Talip vatanı düşmanlardan arındırmak için yemin eder (Kocagöz, 1963: 110). Romanda yer alan bir şiir de, vatan aşkının bütün aşklara karşı öncelendiğini ortaya koyar: "Başka bir aşk istemez / Yurt aşkı ile çarpar kalbimiz" (Kocagöz, 1963: 151). Yurt /vatan aşkı, diğer aşkların hepsinden üstün bir konumdadır. Aynı bağlamda, aşkın simgesel boyutu, Yusuf ve Nemide arasındaki ilişkide de gözlemlenir. Yusuf, sevdiği kız olan Nemide'ye, ancak İzmir Türkler tarafından alındıktan sonra kavuşabilir. Bu anlamda, hem İzmir hem Nemide eşdeğer konuma getirilir. Benzer şekilde, Yusuf'un Nemide ve İzmir'i birlikte düşünmesi, sözü edilen düşünceyi destekler niteliktedir: "Böyle düşünceleri kafasından kovmak için, İzmir'i, Nemide'yi gözünün önüne getiriyor, düşünmek istiyordu" (Kocagöz, 1963: 297). Böylelikle, özellikle *Ateşten Gömlek* adlı romanda olduğu gibi sevgili ile İzmir arasında bir özdeşlik kurulmuş ve bireysel aşk simgeleştirilerek İzmir, sevgili konumuna getirilmiştir.

Tarık Buğra, *Küçük Ağa* adlı romanında aşk unsuru baskın bir öge olarak yer almaz. Romanın başlarında Salih'in Raziye'ye olan aşkı anlatılmasına rağmen, romanın ilerleyen bölümlerinde bu konuda herhangi bir bilgi verilmez (Buğra, 2006: 25). Salih, koluyla birlikte aşkını da kaybettiğini düşünür: "Ve bir de gönül vardı. Bir de büyük bombardımanlarda, süngü hücumlarında veya siperde "Ne zaman saldıracaklar?" diye beklerken hatırlanan uzun ve gür kumral saçlar, pembelerin kan tutuşturucusu ile süslenen buğday rengi ten, simsiyah gözler vardı, özleyişi, isteği süngü yarasından da acı olan o ince, o dolgun, o canlı, o hayat dolu vücut vardı. O hayâl yıkıldıktan, o ümit de uçup gittikten sonra utanmak ha?.." (Buğra, 2006: 44). Romandaki bir diğer aşk ögesi de merkezî kişi olan İstanbullu Hoca/Küçük Ağa ile evlendiği kişi olan Emine arasındadır. Küçük Ağa İstanbullu Hoca iken, Akşehir'de

Emine ile evlendirilir ve daha sonra ona âşık olur. Fakat romanda Emine'nin daha çok anne olma vasfı ön plana çıkarılır. Nitekim romanın ilerleyen bölümlerinde Emine'den ayrılmak zorunda kalan Küçük Ağa, romanın sonunda Emine'yi tamamen kaybeder. Söz konusu romanda, kadınların çok az yer alması dikkat çekicidir.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*'inde özellikle merkezî kişi olan Yenen'le Yaprak arasındaki aşk ilişkisi konu edinilir. Romandaki gözlemci anlatıcı, Yenen'le Yaprak'ın birbirlerine karşı duydukları hislerin tertemiz olduğunu ifade eder ve ikisi arasındaki ilişkiyi romantik bir aşk olarak vasıflandırır (Benice, 1964: 4-5). Fakat Yaprak'ın sözlü olması ve Yenen'e olumsuz cevap vermesi, Yenen'in kendisinin "hak âşığı" gibi karşılıksız sevdiğini düşünmesine yol açar (Benice, 1964: 34). Yenen için Yaprak'a duyduğu aşk her şeyden önemlidir, hatta bu aşkın niteliğini "Yaprak uğruna canımı vermeye hazırım" (Benice, 1964: 79) şeklinde dile getirir. Fakat Yenen'in Yaprak'a karşı duyduğu bu aşk, daha sonra vatan aşkını tetikler. Nitekim "vatan aşkı" ifadesinin romanda doğrudan yer alması bu bağlamda önemlidir. Romanda Yaprak'ın Yenen'de Millî Mücadele ve vatan aşkını tetiklemesi şu şekilde yer alır: "Cephede ateş ve ölüm sağanakları içinde eğer verilen ödevleri huzur ile başarabiliyorsam bu da gene ondan aldığım kuvvet ile mümkün olabiliyor." (Benice, 1964: 200). Bu şekilde vatan aşkıyla bireysel aşkın birleştiğini görürüz. Bahsedilen durum romanda şu şekilde dile getirilir: "Muhakkak ki her şeye rağmen Yaprak bütün varlığı ile onun gözünde tüten bir aşk buhurdanı, yüreğinde tazelenen, yanan bir kudret meş'alesi, beynini tutuşturan kurtuluş ve kurtarış ülküsünden bir parçaydı. Vatan ve aşk… İşte yüreğini kundaklayan bu iki kudret kaynağı onu besliyor ve çabadan çabaya götürüyordu." (Benice, 1964: 199). Bu şekilde, onun Yaprak'a duyduğu aşkla vatan aşkını birleştirdiği somutlanır. Aynı şekilde, Yenen

gibi Yaprak'ın da Yenen'e duyduğu aşkla Millî Mücadele'ye katılması dikkat çekicidir. Söz konusu romanda dikkati çeken bir diğer nokta, diğer romanlarda olduğu gibi, çiftlerin kavuşmasının Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı ile ilişkisinin olmasıdır. Yaprak'ı seven Yenen de Çakır da, Yaprak'la kavuşabilmek için Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlanmasını beklemektedirler. Hatta Çakır, "Vatanı kurtaracak ve Yaprak'la yuvamızı kuracağız" der (Benice, 1964: 165). Bu şekilde, Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlanması, her türlü olumlu sonucun simgesel anahtarı olur.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, her ne kadar merkezî kişi olan Cemil'le Neriman arasında bir sevgi ve bu sevginin sonucunda evlilik konu edinilse de, diğer romanlardaki aşk algısının dışında bir durumun varlığından söz edilebilir. Bahsedilen farklılık, romanın hemen başlarında Cemil'le Neriman arasındaki cinsel yakınlaşmaya yönelik ifadelerle belirginlik kazanır: "Elini Neriman'ın yanağından boynuna, boynundan göğsüne, göğsünden oyluğuna indirdi." (Tahir, 2005: 9). Nitekim Cemil'le Neriman'ın evlenmeden cinsel ilişkiye girdikleri de romanda söz konusu edilir. Tartışılan diğer romanlarda aşkın daha çok romantik boyutu üzerine odaklanılması, cinselliğin doğrundan anlatıldığı söz konusu romanı incelenen birçok romandan farklı kılar. Buna paralel olarak Neriman'ın şehit olan bir askerle daha önceden evli olması, hatta ondan bir oğlu olması da aşk nesnesini diğer ele alınan romanlardan farklı duruma getirir. Bu farklılıklara rağmen Cemil'in Neriman'ı sevdiği ve bu nedenle de onunla evlendiği dile getirilmelidir. Fakat bu sevgi, koşulsuz bir sevgi niteliğinde değildir. Cemil için askerlik ve vatan her şeyden önemlidir. Vatanın metaforu olan evinin işgalciler tarafından aranması, bir anlamda işgal edilmesi, Cemil'i evsiz barksız bırakır. Sokaklarda ve askerî huzur evinde

geçici olarak yaşayan Cemil, sonunda Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçer. Ancak sevdiği eşini bırakıp vatan için çalışma konusunda herhangi bir iç çatışma yaşamaz. Eşi Neriman her ne kadar ona askerliği bırakıp birlikte huzurlu bir yaşam sürdürmeleri konusunda telkinde bulunsa da, evindeki otoriteyi işgalcilerin evini basmasıyla kaybeden Cemil, tekrar evine sahip olmak için Millî Mücadele'ye katılır. Neriman'ın evde mücadele yürüten eşini beklemesi, mücadeleye doğrudan katılmayıp pasif bir konumda olması, romanda dikkat çekici bir noktadır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında, özellikle Millî Mücadele'nin lideri olarak benimsenen Mustafa Kemal Paşa'nın aşkları konusuna değinilir. Çocukluk aşkı Müjgan, Hatice, Sofya aşkları Nikolina, Mara, Elena, Vahidettin'in kızı Sabiha Sultan'ı Mustafa Kemal Paşa ile evlendirme çabası ve Mustafa Kemal Paşa'nın buna karşı çıkması, akrabası Fikriye'nin Mustafa Kemal Paşa'ya olan aşkı romanda konu edinilir. Mustafa Kemal Paşa için aşktan daha önemli olan idealdir. Romanda Mustafa Kemal Paşa'nın aşkla ilgili düşünceleri şöyle açımlanır: "Aşk, dünyada her şey değildi. Aşk, ancak ideal yolunda yürürken dinlenilecek serin bir su başıydı. Bu serin ve tatlı su başı için de bütün bir yaşayış feda edilemezdi." (Dinamo, 2010: 37 2. Cilt). Diğer romanlardaki merkezî kişilerin aşkları yerine ideallerini, bir başka ifadeyle Millî Mücadele'yi ön plana almaları ile Mustafa Kemal Paşa'nın tavrı paralellik gösterir. Bununla birlikte birçok romanda merkezî kişilerin Millî Mücadele kazanılmadan evlenmek istememeleriyle koşut olarak söz konusu romanda Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele kazanılmadan evlenmeyi düşünmediğini dile getirir (Dinamo, 2010: 13 2. Cilt). Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu tavrı, romanda, Halil Nuri Bey tarafından da sürdürüldüğü söylenir. Halil Nuri Bey, İstanbul'da çok güzel bir kızla romantik bir aşk yaşamasına

karşılık, “Ben ancak vatan kurtulduktan sonra evlenebilirim. Benim vatanım, aşkımdan bin kat daha azizdir.” (Dinamo, 2010: 21 5. Cilt) ifadesinde bulunur. Böylelikle vatan aşkı, somut sevgiliye duyulan aşktan da öncelikli tutulur. Ayrıca romanda Galip Bey’in Millî Mücadele’ye istihbarat sağlamak için saray çevresinden bir kızla ilgilenmesi ve ikisinin daha sonra birbirine âşık olmasından bahsedilir. Bu noktada, Galip Bey’in istihbarat almak için kullandığı kızın Galip Bey’e âşık olması ile Millî Mücadele taraftarı olması dikkat çekicidir. Böylelikle diğer birçok romanda görüldüğü gibi aşk, kişileri Millî Mücadele uğruna çalışmaları için tetikleyici bir unsur işlevine bürünür.

Erol Toy’un *Toprak Acıkınca* adlı romanında temelde, Hasan ve Satı arasındaki aşk anlatılır. Hasan ve Satı, tıpkı geleneksel halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi, birbirlerine ilk görüşte âşık olurlar. Anlatıcı, söz konusu aşkı şiirsel bir dille konu edinir. Köylünün yardımıyla evlenen Hasan ve Satı’nın yine Hasan adlı bir çocuğu olur. Daha sonra Hasan, düşmanla savaşmak için Satı’dan ayrılmak zorunda kalır. Hasan, “ulusu, yurdu, en çok da Satı’yla karnındaki tosununu korumaya ant içer” (Toy, 1968: 114). Bu şekilde daha önceki romanlarda olduğu gibi vatan ile sevgili arasında bir paralellik kurulur. Vatan da, sevdiği kadın da korunmaya muhtaçtır ve bu konuda söz konusu görev de erkeğe düşer. Ayrıca bu romanda aşk konusundaki dikkat çekici bir diğer konu ise Rumların da toprakla kadın arasında bir özdeşlik kurmalarıdır. Örneğin Papaz Kosti, yolculuk yaparken şunları düşünür: “Mariya oldu ova. Çıplak, tombul kollarını açmış, onları bekliyor.” (Toy, 1968: 355). Alıntıda da görüldüğü gibi arzu nesnesi olan kadınla yaşanılan toprak bütünleşir.

Recai Sanay’ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında, aşk unsuru başat bir öge değildir. Hem merkezî kişi hem de anlatıcı olan Ahmet Esat

Tomruk (İngiliz Kemal), her ne kadar bazı kadınlarla yakınlaşmasıyla ilgili romanda aşk tabirini kullansa da, kitapta aşk kavramının tam olarak yer aldığı söylenemez. Özellikle kaldığı otelde nişanlı bir İtalyan kız, casusluk yapan Yunanlı Despina adlı kız, Yunanlı General Sarı Yâni'nin sarışın güzel kızı, Ahmet Esat Tomruk, bir başka ifadeyle İngiliz Kemal'in vatana hizmet etmek için kullandığı kişilerdir. Bu bağlamda diğer romanlarda olduğu gibi, bu romanda da vatan aşkı her şeyin üstünde tutulmuştur. Söz konusu romanda dikkati çeken bir diğer özellik, düşman ülkenin kızlarının Türk erkeğine âşık olmasının simgesel bir boyut taşımasıdır. Bilhassa Yunanlı kızların Türk erkeğine âşık olması, simgesel boyutta, Türklerin Yunanlılara karşı kazandığı bir üstünlük olarak yorumlanabilir. Bir başka ifadeyle işgalci ülkelerin kadınlarının kalbi fethedilerek simgesel boyutta onlara karşı bir galibiyet elde edilir. Bu noktada, General Sarı Yâni gibi üst düzey bir komutanın kızının Türk erkeğine âşık olması göz önünde tutulabilir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında resimdeki bir kadınla vatan arasında bir özdeşlik kurulur ve vatanın talihiyle kadının talihinin paralel olduğu dile getirilir: "Vatanın talihi gibi kararmış ufuklara dalgın ve üzgün bakan o kadına vurulmuştu. O mahzun kadın, okuduğu ateşli manzumelerde sözü geçen "Vatan"ın ta kendisiydi sanki." (Ohri, 1971: 34). Böylelikle vatanın içinde bulunduğu kötü koşullar nedeniyle yaslı ve mahzun kadınla özdeşimde bulunulur. Her ne kadar yaslı ve mahzun olsa da yine de romanın merkezî kişisi olan Selçuk, bu kadına, yani vatana âşık olur. Aynı şekilde romanın bir başka yerinde de vatan sevgili olarak şöyle konumlandırılır: "Vatanımı, bu şehri ve çocukluğumun anılarıyla dolu yerleri öyle özlemiştim ki… Gurbetten dönüşünde, özlediği sevgilisini kucaklayıp öptükçe doyamayan biri gibi, ben de onları gezip gördükçe doyamıyor, tekrar gidip

dolaşıyorum…" (Ohri, 1971: 93). Ayrıca Yahya Kemal Beyatlı'nın İstanbul ve Türk kadını arasında kurduğu ilişkiye benzer şekilde İskender Ohri, *Aşktan Da Yüce*'de İstanbul'u kendisine âşık eden bir kadın olarak vasıflandırır. Anlatıcı, "Kışın, sabahleyin henüz makyajını yapmamış bir kadın gibidir o." (Ohri, 1971: 94) demesiyle paralel olarak İstanbul'u "daha ilk görüşte" kendisine âşık eden peri padişahının kızına benzetir (Ohri, 1971: 95). Bu şekilde romanın başlarında bireye duyulan aşkla vatan aşkı bütünleştirilir ve ikisi arasında herhangi bir çatışmanın varlığı dile getirilmez. Buna karşılık, romanın ilerleyen bölümlerinde aşk, merkezî kişinin Millî Mücadele'ye katılması yönünde bir engel olarak gösterilir. Selçuk, akrabası olan Leylâ ile evlendikten sonra karısına olan aşkını Millî Mücadele'ye engel olarak görür. Romanda sözü edilen durum şöyle ifade edilir: "Karısına olan aşkı bağlıyordu onu buraya…" (Ohri, 1971: 163). Fakat Selçuk'un vatana duyduğu aşk, karısına duyduğu aşktan da üstün olduğu vurgulanır ve bu üstün duyguyla Selçuk Millî Mücadele'ye katılır: "Ne anasına olan sonsuz sevgisi ne de karısına beslediği büyük aşk bu gidişi önleyememişti. Onu oraya çeken aşktan da üstün bir güç, bambaşka yüce bir tutkuydu." (Ohri, 1971: 178). Bu bağlamda vatan aşkının bir insan hayatında en önemli yer tutan anne ve eş sevgisinden bile daha güçlü olduğu romanda vurgulanır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında aşkın merkezinde Sabiha vardır. Romanın ön planında olan Cemal ve İhsan'la birlikte Muhtar ve Hasan da Sabiha'ya âşıktır. Sabiha bütün erkeklerin davranışlarını etkilemekte, onların hayatlarında belirleyici olmaktadır. Söz konusu romanda kadınlar için söylenen şu sözler, Sabiha'nın romandaki konumunu somutlamaktadır: "En büyük eksiğimiz kadındır, anladın mı azizim, kadın, hayat yolunu erkek için

aydınlatan meşale, ilâhî yardımcımız! Tek yardımcımız, idealin çetin yollarında ellerimizden tutacak, bizi zahmetsizce yolumuzda yürütecek mahlûk!..” (Tanpınar, 2005: 76). Alıntılanan ifadeler, Sabiha’nın romandaki etkin konumunu ortaya koymaktadır. Sabiha, Cemal’in ve İhsan’ın davranışlarını bile etkilemiştir. Güçlü bir karaktere sahip olan İhsan’ın Sabiha’dan nasıl etkilendiğine dair şu sözler önemlidir: “Şüphesiz o da benim gibi Sabiha ile geçen saatlerden sonra her vesile ile onu düşünüyor, yüzünün konuşurken kendi içine doğru derinleşen ifadesini, ellerinin mesut çocuk işaretlerini, söylediği sözlerle beraber teker teker hatırlıyor, onun cazibesini yapan şeylerin üzerinde “Acaba hangisi yapmacıktır? Hangisi tabiîdir?” diye soruyor, sonra tabiî ve yapmacık, hepsine birden hayran olduğunu kabul ediyor, o zaman onun bir saat, bir gün, bir hafta evvel söylediği bir cümleyi yavaşça kendi kendisine –tıpkı benim gibi- tekrarlıyordu.” (Tanpınar, 2005: 119). Sabiha ile evlenen Muhtar, evlendikten sonra herkesin gözünün kendisinde olduğunu, herkesin kendisini kıskandığını dile getirir. Cemal’in Sabiha’ya olan aşkının derecesi, onun için seve seve ölebilecek kadardır: “O dakikada, her zaman olduğu gibi Sabiha için seve seve ölebilirdim.” (Tanpınar, 2005: 297). Cemal, İstanbul’a Sabiha’yı tekrar görmek için gelmiş, İstanbul’daki bütün yaşayışını ve davranışını Sabiha hakkında bilgi toplamaya adamıştır. Bu bağlamda Cemal’in, Anadolu’daki Millî Mücadele’ye katılmasının engeli Sabiha’ya duyduğu aşk olmuştur (Tanpınar, 2005: 261). Cemal, Sabiha’ya olan aşkı yüzünden “kendisine herkesi tercih edememekte”, halkla bütünleşememektedir: “Fakat onlara girmem için sadece, aradaki dağları, denizleri aşmak kâfi mi? İçimden de bir şeyleri aşmam lâzım. Kendimden sıyrılmam lâzım. Onlar gibi açlığın, çıplaklığın içinde ümit kaftanlarını giymem lâzım. Bir de kendime herkesi tercih etmem lâzım.” (Tanpınar, 2005: 261). Bu yolda yolunu kesen kişi ise

Sabiha'dır: "Fakat şimdi yolumu yine o kesiyor." (Tanpınar, 2005: 261). Cemal'in romanın sonunda Sabiha'yı unuttuğu ifade etmesi önemlidir: "Fakat Sabiha'yı unutmuştum artık." (Tanpınar, 2005: 308). Etraftaki insanlar Cemal'in Sabiha'yı unutmasına neden olmaktadır.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanda aşk baskın bir unsur olarak yer almaz. Romanın merkezî kişisinin yerine romanda çok az konu edinilen Mestan adlı ergenliğe adım atan bir çocuğun köydeki Zeynep adlı bir kıza olan aşkına kısaca değinilir. Diğer romanlarla paralel olarak Mestan ve Zeynep'in kavuşmasının koşulu olarak Yunanlıların Anadolu'dan atılmasının gösterilmesi önemlidir. Bu şekilde, vatana kavuşulduğu zaman sevgiliye de kavuşulabilecektir.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* kitabında aşkın diğer birçok romanda olduğu gibi simgesel bir anlama sahip olduğu söylenebilir. Örneğin Yüzbaşı Selahattin bir yandan görev başındayken diğer taraftan da nikâha hazırlanır (Selçuk, 1979: 141). Bu şekilde bireysel işlerle toplumsal görevin eşzamanlı olduğunu görürüz. Bahsedilen durumu Yüzbaşı Selahattin şöyle ifade eder: "İşte böyle bir yaşamın içindeydik. Kişisel yaşamımızla savaşım birlikte ve iç içeydi." (Selçuk, 1979: 146). Yüzbaşı Selahattin ile kendisine eş olarak seçtiği Nimet'in düğünü 26 Şubat'ta yapılır. Alıntılandığı gibi kişisel yaşamla savaşların durumu paraleldir. Bir başka ifadeyle Kuva-yı Milliye'nin başarılı olduğu ve işlerin yolunda gittiği bir zamanda Yüzbaşı Selahattin evlenir. Bu anlamda daha önceki romanlarda olduğu gibi vatanın durumuyla âşıkların kavuşması iç içedir. Nitekim Millî Mücadele kötüye gittiğinde ise Yüzbaşı Selahattin ile Nimet ayrı yerlerde bulunmak zorunda kalırlar. Millî Mücadele'nin, aşk dahil olmak üzere her türlü unsurun belirleyeni olduğu romanda Yüzbaşı Selahattin tarafından şöyle dile getirilir: "En kısa zamanda yanına

gelmeye, ya da seni aldırmaya çalışacağım. Yalnız bugün hürriyetini, istiklalini kurtarmaya savaştığım memleketimin hâli her şeyi tayin edecektir." (Selçuk, 1979: 251). Buraya kadar söylenenler Yüzbaşı Selahattin'in Nimet'e yazdığı bir şiirde çok daha somut bir şekilde görünürlük kazanır. Sözü edilen şiirde Nimet, "necat dileyen koca Asya", "anayurt" ve "ana ırk" olarak nitelendirilir. Böylelikle diğer romanlarda olduğu gibi kadınla vatan birlikteliği vurgulanmış olunur. Ayrıca bireysel mutluluğun ancak vatanın kurtulmasıyla mümkün olacağı eklenir: "Sen necat dileyen koca Asya / Yani, anayurt, ana ırk / Feryat ve figanla istiklâl derken / Bize hatifin sesi tekrar ediyor / Mesut olursunuz, vatan kurtulursa diyor." (Selçuk, 1979: 258).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, aşk unsuru başat bir öge olarak yer almaz. Romanın merkezî kişisi olan Adamo, yalnız yemek bulma derdiyle zamanını geçirmektedir. Fatma ve Zülfikar'la her ne kadar cinsel ilişki yaşasa da, âşık olmaz. Fakat, çingene olan Zülfikâr, Adamo'yu severek ona kaçsa da, yaşam zorluğundan dolayı, Adamo'yu terk ederek evine döner. Millî Mücadele'nin romanda başat konumda olmamasıyla paralel olarak aşkın simgesel özelliğinin de olmadığı görülür.

Ali Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında merkezî kişi olan Kâmil'le komşusu Ayşe arasındaki sevgi ilişkisinden bahsedilmektedir. Ancak bu konuda dikkati çeken nokta öncelikle Ayşe'nin Kâmil'e sevgi duygusunu belli etmesidir. Ayşe, balkonundan Kâmil'e çiçek atar ve ona karşı sevgisini açığa vurur. Söz konusu durum, sevgi ilişkisinde erkeğin daha aktif olduğu genel durum göz önünde bulundurulduğunda dikkat çekici bir hâl alır. Kâmil'in sevgisi ise, köyünden ayrılışı ile daha yoğun bir hâle gelir. Köyünden uzakken memleketin perişan hâlini ve sevdiği kızın güzelliğini düşünür (Kavaklı, 2006: 95). Bu şekilde sevilen kızla

vatan arasında bir yakınlık kurulur. Romanda vatan haritası üzerinde çizilmiş bir kadın tablosuna bakılması, vatanla kadınla arasında kurulan özdeşlik konusunda daha önemli bir tutamak noktası verir. Portrede vatan haritası üzerine oturmuş perişan bir kadın resmedilir. Söz konusu resimde kadının başörtüsünün alın kısmına hilalin aksi düşmüştür. Kadın elini yüzüne dayamıştır ve iki gözü iki çeşme bir hâldedir (Kavaklı, 2006: 84). Görüldüğü gibi vatanın bozguna uğramış hâliyle kadının üzgün hâli birleşir. Memleketinin perişan hâliyle sevgilisini düşünen Kâmil göz önünde tutulduğunda, bu kadının sevilen kadın oluşu somutlanır. Böylelikle sevilen kadınla vatanın birleştiği düşüncesi pekişir. Öte yandan vatan, aynı zamanda annedir. Bu düşünce ise Namık Kemal'in "Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini / Yok mudur kurtaracak bahtı kara mâderini?" (Kavaklı, 2006: 84) beytinde belirginleşir. Alıntılanan şiirde, vatanın kara bahtlı anne ile özdeşleştirilmesi, bahsedilen düşünceyi somutlar. Vatan kurtulduktan sonra evlenmeyi planlayan iki âşık Millî Mücadele olumlu giderken evlenirler; fakat romanda, "Bizim gerçek düğünümüz, vatan kurtulduktan sonra olacak" (Kavaklı, 2006: 268) denilerek diğer birçok romanda olduğu gibi vatana kavuşma ile sevgiliye kavuşma eşdeğer bir duruma getirilir. Ancak Ayşe daha sonra Ermeniler tarafından öldürülür. Vatan düşman işgalinden kurtulmasına rağmen yazarın romanın "Sunuş" yazısında dile getirdiği "emperyalizmin ve maskeli medeniyetin oyununa" teslim olmuştur. Böylelikle vatana kavuşulduktan sonra onu kaybetme durumuyla sevilen kadına kavuşup onu kaybetme durumu paralellik gösterir.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında merkezî kişi olan Yusuf ile Esma arasındaki aşkın ön planda olduğunu görürüz. Bununla birlikte İzzet'in Münire'ye ve Veli'nin Hacer'e duyduğu sevgi de romanda konu edinilen diğer aşk

unsurlarıdır. Bu anlamda romanda aşk unsurunun öne çıktığı söylenebilir. Romanda, Yusuf ve Esma, birbirlerini sevmelerine karşılık bu duygularını açığa vuramazlar. Yusuf için bir tarafta cephe yolu vardır, diğer tarafta ise Esma (Çokum, 2007: 81). Bu şekilde, *Ağustos Başağı*'nda da aşk ve vatan ikilemi arasında kalındığı görülür. Söz konusu ikilemin ortadan kalkması ancak Esma'nın annesinin söylediği gibi düşmanın vatandan çıkması ile son bulacaktır (Çokum, 2007: 126). Nitekim romanda, Yusuf ile Esma ve İzzet ile Münire, ancak Yunanlıların Anadolu topraklarından çıkarılması ile birbirlerine kavuşabilirler. Bu anlamda Yusuf ve Esma birbirlerine duydukları sevgiyi Millî Mücadele aşkına dönüştürürler ve Millî Mücadele için her türlü fedakârlığı yerine getirirler. Örneğin Esma çeyizini satarak Millî Mücadele için maddi destek vermeye çalışır. Yusuf da ailesinden ve sevdiklerinden uzaklaşarak Millî Mücadele'ye katılır. Ayrıca romanda düşman işgaline uğramış ve ayrılmak zorunda kalınmış olan Söğüt de bir sevgili olarak konumlandırılır. "Ve tıpkı masallardaki gibi Osman çilesi tamamlandıktan sonra sevdiğine kavuşacak. Sevdiği Söğüt" (Çokum, 2007: 360). Söğüt kavuşulmaya çalışılan bir sevgili gibidir. Bu durum romanda şöyle dile getirilir: "Ama Söğüt bir sevda oldu bize. Varamıyoruz bir türlü…" (Çokum, 2007: 362). Bu şekilde ulaşılmak istene vatan, kavuşulmak istenen sevgili olarak konumlandırılır.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş*'ında, İlyas Çavuş, romanın başlarında romantik bir aşkla Elif adlı bir öksüz kıza âşık olur. Elif'in annesini ve babasını kaybettikten sonra çektiği acı da onun sevgisinde etkili olmuştur. İlyas Çavuş'un duyguları romanda şöyle ifade edilir: "Donsa kalsa, bu sevgili zamanla ah! Donsa kalsa! Elif'in acısını alsa. Gözlerindeki hüznü çekip alsa. Gözlerdeki mi, gözdeki mi? Elif'teki hüznü mü, Elif'lerdeki hüznü mü? Niye böyle höpürdüyordu gönlü?

Gördüklerinin etkisi miydi? Niye böyle oluyordu yüreği? Eriyor, değişiyor, elden çıkıyordu yüreği. Şimdiye dek duymadığı duyguların helecanı içinde, titreşimi içinde." (Karatay, 1990: 27). İlyas, Elif'le evlenebilmek için görücü gönderse de, Elif'in cevabı, "Anamın babamın öcü alınsın hele." (Karatay, 1990: 29) şeklinde olur. Diğer birçok romanda olduğu gibi, burada da, sevilen kişiye kavuşmanın şartı, vatanın kurtuluşuyla mümkün hâle gelir. İşgalciler tarafından işgal edilen vatana tekrar kavuşulmasıyla koşut olarak sevgiliye de kavuşulmuş olacaktır. Böylelikle vatan ve sevgili arasında bir paralellik ortaya konur. İdealize edilen sevgili konumundaki Elif'e duyulan aşk, romanın ilerleyen bölümlerinde vatan aşkına da dönüşür. "Gönlünde yer tutan biri daha vardı." (Karatay, 1990: 206) denildikten sonra "Galibiyet için vuruşmadaydı şimdi. Anadolu topraklarını düşünüyordu. Mümin anaların yuvası Anadoluydu. Eliflerin yuvasını… Zulmün elini kırmak için, kâfirin pis nefesini kesmek için." (Karatay, 1990: 206). Bu şekilde somut sevgiliye duyulan aşktan, vatan aşkına geçildiğini görürüz. Söz konusu noktanın yanı sıra, "Mümin anaların yuvası Anadoluydu. Eliflerin yuvasını…" sözleriyle, sevgili ile anne de özdeş bir konuma getirilir. Sözü edilen düşünce şu cümlelerde çok daha somutlaşmış bir şekilde görünür: "Çığlıklaşan şu kadın da anası da Elif de hep birdi. Analarıydı Anadolu'nun." (Karatay, 1990: 115). Somut sevgili olan Elif'in romanın sonunda kaybedilmesi ile vatanın, düşman işgalinden kurtarılmış olmasına karşılık "Frenk kafalılara" kaptırılması arasındaki paralellik de romandaki simgesellik bakımından önemlidir.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında ise aşk bir entrika unsuru olarak kullanılır. Konağın ortanca kızı olan Neriman'a John White adında bir İngiliz asker ilgi duyar. Bunun üzerine Nedim Bey, John White'dan

gizli bilgiler öğrenmesi için Neriman'ın John White'la ilişki kurmasını ister. Zaten İngiliz askere ilgi duyan Neriman bu isteği kabul eder. Öte yandan Yüzbaşı Bennet, John White'tan Neriman aracılığıyla yeraltı örgütleri hakkında bir şeyler öğrenmesini ister. Gerek Neriman gerekse John White, her ne kadar ajanlık işinden hoşlanmazlarsa da, bu durumu kabul ederler. Sözü edilen ajanlık işi, romanda entrika unsurunun var olmasını sağlar. Öte yandan konağın üç kızının (Perihan, Neriman ve Ümran) da önceleri Nedim Bey'e âşık olmaları ve Nedim Bey'in Millî Mücadele taraftarı düşünceler benimsemesi, kızların ona duydukları aşkla birlikte Millî Mücadele'ye ilgi duymalarını sağlar. Bu şekilde, daha önceki romanlarda olduğu gibi, kişiye duyulan aşkla Millî Mücadele'ye duyulan aşk birleşir. Öte yandan konağın üç kızının yaşadıkları aşkın romanda öne çıkarıldığı da söylenmelidir. Konağın büyük kızı Perihan, Nedim Bey'le, ortanca kız Neriman İngiliz asker John White'la, küçük kız Ümran ise Fransız asker Jean Pierre ile aşk ilişkisi yaşarlar. Özellikle Jean Pierre, Ümran'a âşık olduktan sonra Millî Mücadele için çalışmaya karar verir. Bunun yanı sıra İtilaf devletlerinin işgallerini sonlandırmaları ile âşıkların kavuşması arasında romanda paralellik kurulur. Bu anlamda barışla kavuşma arasında bir özdeşlik kurulduğu söylenebilir. Sözü edilen durum romanda şöyle anlatılır: "İşgalin sona ermesi hem Neriman'a Londra'nın kapılarını açacak, hem de John'un İstanbul'a dönmesi için engelleri kaldıracaktı." (Topuz, 2002: 278). Bunun yanı sıra Perihan'ın Millî Mücadele taraftarı bir Türk'e; Neriman'ın İngiliz bir askere; Ümran'ın ise bir Fransız askere âşık olması, simgesel olarak da yorumlanabilir. Romanın sonunda Perihan ve Ümran'ın sevgililerine kavuşarak mutlu oldukları, Neriman'ın ise John White'dan haber alamamasına rağmen İngiltere'ye gitmesi ve kendisinden daha sonra haber alınamaması önemlidir. Bu

şekilde bir Türk'le bir İngiliz'in kavuşamamasıyla romanda sömürgeci ve emperyalist amaçlar taşıyan ve özellikle olumsuzlanan İngilizlerle bir birlikteliğin olamadığı da vurgulanmış olunur. Öte yandan romanda Millî Mücadele için çalışan Fransızlarla Türkler arasında bir birliktelik olduğu, Ümran'la Jean Pierre arasında mutlu bir kavuşmanın olmasıyla ortaya konmuştur.

Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri "Reis Paşa"* adlı kitabında merkezî kişi olarak konumlandırılan Reis Paşa, yani Mustafa Kemal Paşa'ya, aynı zamanda akrabası olan Fikriye'nin hissettiği aşk konu edinilir. Romanda ön planda tutulan nokta, Fikriye'nin Mustafa Kemal Paşa'ya aşkıdır. Buna karşılık, Mustafa Kemal Paşa'nın Fikriye'ye olan hissi konusunda yeterince açık davranılmaz. Bir genç kız olarak Fikriye'nin Mustafa Kemal'e aşkı şu şekilde anlatılır: "'Paşa Ağabeyi'ni, apoletleri sırmalı, Macintosh yağmurluğu içinde, yağız ve sarışın, ilk defa görünce, aklı başından gitmişti; o gün bugün, zaafı her halinden fark ediliyor" (İlhan, 2002: 118). Söz konusu zaaf nedeniyle Mustafa Kemal Paşa'ya yardım etmesi için Ankara'ya gitme düşüncesini sevinerek kabul eder. Böylelikle merkezde sabit olanın Mustafa Kemal Paşa, ona ulaşmaya çalışan âşığın ise Fikriye olması dikkat çeker. Bu şekilde âşık ve maşuğun cinsler arasında yer değiştirdiğini görürüz. Fikriye, âşık olduğu Mustafa Kemal Paşa'yı görmek için yolculuğa çıkar. Fikriye'nin Mustafa Kemal'e olan aşkı, onun Millî Mücadele'ye katılmasına yol açar. Hatta İstanbul'dan Ankara'ya gidişinde karşılaştığı zorluklar sonucunda Ankara yolunda ölmenin şehadet mertebesinde olduğunu dile getirir: "Tek tesellim, Ankara yolunda terk-i dünya etmiş olmaktır ki, zannımca bu, şehâdet mertebesinden aşağı kalmaz!.." (İlhan, 2002: 403). Mustafa Kemal Paşa ise, kendine bile itiraf edemediği gizli bir bekleyiş içerisindedir: "-… a be, ne iştir bu? Fikriye'yi beklerim ben!..." (İlhan,

2002: 340). Ayrıca Fikriye geldikten sonra onun Direksiyon Binası'ndaki evde olması nedeniyle Fikriye'yi düşünerek eve gidecektir (İlhan, 2002: 533). Romanda dikkati çeken bir diğer özellik, kadının, diğer birçok romanda olduğu gibi, memleketin simgesi oluşudur. Mustafa Kemal Paşa, romanda Fikriye'yi öptükten sonra "-… tam da bizim oraların tadıymış, Rumeli'nin tadı!" (İlhan, 2002: 594) demesi, söz konusu düşünceyi destekler. Diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa, Yunanlılara ve Çerkez Ethem'e karşı kazanılan savaşlardan, bununla birlikte Meclis'te muhalefeti susturduktan sonra Fikriye'yi öpmesi, diğer romanlarda olduğu gibi, kavuşmanın Millî Mücadele'nin kazanılması ile gerçekleşeceği yönündeki durumla paralel bir özellik gösterir.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında özellikle Faruk ve Nesrin arasındaki aşka değinilir. Savaş sırasında birbirilerini tanıyıp daha sonra ayrı düşen iki sevgili, birbirlerine mektup aracılığıyla açılırlar. Bununla birlikte, romanda aşk unsurunun simgesel bir anlama sahip olduğu vurgulanmalıdır. Faruk, Sakarya zaferinden sonra Nesrin'e açılma cesareti bulur ve "Bu da benim Sakarya zaferim olur" (Özakman, 2005: 491) der. Bu şekilde zaferle, bir başka ifadeyle vatana kavuşma ile sevgiliye kavuşma eşdeğerde bir anlama bürünür. Nitekim, Nesrin'in Faruk'a gönderdiği kartpostalda, "Seni zafer ve barış kadar seviyorum." (Özakman, 2005: 679) diye yazması, iki sevgili arasındaki ilişkinin simgesel boyutunu kanıtlar niteliktedir. Benzer bir şekilde zaferden sonra Manisa Milletvekili Süreyya Yiğit ile Mediha Hanım evlenir (Özakman, 2005: 660). Bu durum, vatana, kavuşma ile sevgiliye kavuşmanın eşzamanlı olması bakımından önem taşır. Vatanın sevgili olarak konumlandırılması durumu, İsmet Paşa için de geçerlidir. İsmet Paşa, Kurmay Başkanı'na bu kuşak, "Vatanından başka sevgili bilmemiştir." (Özakman, 2005: 180)

ifadesinde bulunur. Böylelikle vatan, sevgili gibi konumlandırılır. Öte yandan romanda kadın ve erkek arasındaki ilişki şu şekilde belirlenir: Erkek milletin namusunun koruyucusudur; kadın ise onun yardımcısı olmakla görevlidir. Bununla birlikte anne gibi kadın da erkeğin arkasından acı çeker (Özakman, 2005: 259).

B) Toplumsal-Ekonomik ve Siyasi Konular

a) Aile

Afsaneh Najmabadi, "Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak" adlı makalesinde, modern ulusların çoğunlukla aile metaforuyla tahayyül edildiğinden söz eder (Altınay, 2000: 129). Sözü edilen savın, özellikle Tanzimat'la başlayan süreçte Osmanlı toplumu için de geçerli olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle sevgilinin ulusal imgelemde vatanı imleyen alegorik niteliğiyle koşut olarak baba ve annenin de Millî Mücadele konulu romanlarda alegorik bir işlev taşıdığı ileri sürülebilir.

Özellikle doğu toplumlarında baba ile padişah arasında, otorite figürü olarak bir özdeşliğin kurulduğu görülür. Nitekim Mohamad Tavakoli-Targhi, "From Patriotism To Matriotism: A Tropological Study Of Iranian Nationalism, 1870-1909" adlı yazısında, "Vatan taç giydirilen baba tarafından yönetilen bir ev gibi hayal edilir" (Tavakoli-Targhi, 218) diyerek Fars toplumunda da padişahın baba olarak alımlanma durumuna işaret eder. Arap ve Fars toplumları gibi Osmanlı'da da padişahla baba arasında bir özdeşliğin kurulması dikkat çekicidir. Bu bağlamda Şerif Mardin'in Jön Türklerin Batılaşmanın ilk aşamalarında babayı simgeleyen adil

hükümdar modeli arayışından bahsetmesi önemlidir (Mardin, 1964: 51). Ulusal imgelemde var olan baba/padişah özdeşliğinin Tanzimat romanındaki alegorik yansıması Jale Parla tarafından *Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri* adlı kitabında gösterilir. Parla, padişahla baba arasında Tanzimat yazarlarının kurdukları eşdeğerliği somutlamak için Ahmet Mithat'ın şu sözlerinden yararlanır: "Tahdis-i nimet bir mecburiyet-i mukaddesedir. Binaenaleyh tahdis-i nimet yolunda arzederiz ki ulûm-ı cedide ve sanayi-i nefisenin bir zamanlar için bilkülliye yabancısı gibi bir hâlde iken mücerred padişahımız, mürşid-i âzam ve ekremimiz şevketlü efendimiz hazretlerinin millet babalığına ait olan inayet ve âtıfetleri sayesinde delâlet-i mürşidâneleri semeresiyle elyevm ulûm-ı cedide ve sanayi-i nefisede gereği gibi bizâa sahibi milletten addolunuruz." (Parla, 1993: 18-19). Parla, baba/padişah eşdeğerliğini vurguladıktan sonra, otoritesini yitirmiş Osmanlı padişahının romanlarda ölü bir baba olarak görünürlük kazandığından bahseder. Bu şekilde baba otoritesinden yoksun mirasyedi oğullar ele alınır. Parla'ya göre, mutlak otoritenin zaafa düşmesiyle yazarlar babalık görevi üstlenirler (Parla, 1993).

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesi ve yabancı devlerce işgal edilmesi ile birlikte Tanzimat sürecinde otorite kaybına uğrayan padişahın otorite yokluğu en üst seviyede hissedilir. Padişahların söz konusu otorite eksikliği, İslami görüştekiler de dahil olmak üzere Millî Mücadele konulu romanların tümünde doğrudan ifade edilir. Bunun yanı sıra daha dikkat çekici olan padişahın otorite kaybının, romanlarda aile düzleminde babanın olması ya da işgalcilerle işbirliği içinde gösterilmesi ile alegorik düzlemde dile getirilmesidir. Bir başka ifadeyle tarihsel olarak padişahın bahsedilen otorite eksikliği, Millî Mücadele dönemini ele

alan romanlarda simgesel olarak babanın yokluğu ya da etkisizliği konusunun işlenmesi sonucunu doğurmuştur. Babanın romanlarda var olması durumunda işgalcilerle işbirliği içinde gösterilmesi, birçok romanda Padişah'ın işgalcilerle işbirliği içinde gösterilmesi ile paraleldir. Söz konusu durum, babanın Padişah'la eşdeğerde olduğu savını destekleyici niteliktedir. Söz konusu çerçevede, baba ile Padişah arasında simgeselliğin kurulmasını tetikleyici olan ilişkiyi şöyle şemalaştırabiliriz:

BABA ↔ PADİŞAH

Baba	**Padişah**
Aileyi korumakla görevlidir	**Ülkeyi korumakla görevlidir**
Otorite figürüdür	**Otorite figürüdür**
Ölüdür ya da işgalcilerle işbirliği içindedir	**İşgalcilerin buyruğu altındadır ve onlarla işbirliği içindedir**

Öte yandan Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda vatanın sevgili olma vasfının yanı sıra anne ile özdeşleştirildiğini görürüz. Söz konusu simgeselliği Namık Kemal'e kadar götürmek mümkündür. Namık Kemal, "Vatan Mersiyesi"nde vatan ile anneyi şöyle özdeşleştirir: "Vatanın bağrına düşman dayadı hançerini / Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini?". Alıntılanan beyitte dikkat çekici olan nokta, vatanla kara bahtlı annenin özdeşleştirilmesidir. Vatan ve anne arasındaki özdeşliğin, daha önce de bahsedilen, *Nationalisms and Sexualities*'te belirtildiği gibi, farklı

uluslarda gözlemlenmesi dikkat çekicidir. Söz konusu kitabın giriş bölümünde, vatanın kadın bedeniyle özdeşleştirildiğinden bahsedildikten sonra, kadınların anne olarak kutsallaştırıldığını ve sembolik anlamda ulus politakasının içine dahil edildiği belirtilir (Parker, 1992: 6). Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda vatanla anne arasındaki özdeşlik, bilhassa o dönemde daha da artan benzerlik ilişkileri nedeniyle varlık kazanır. Millî Mücadele gibi kritik bir zamanda duygusal yakınlığı güçlendirmesi, insanlar arasında birlik ruhu oluşturması, tek kökenden gelme duygusu vermesi, insanlarda koruma refleksi geliştirmesi nedeniyle vatan kavramı, anne ile özdeş tutulmuştur. Vatan ile anne arasında kurulan benzerlik ilişkisi şöyle şemalaştırılabilir:

ANNE ↔ VATAN

Anne	**Vatan**
Tek kökenden gelme duygusu verir	**Tek kökenden gelme duygusu verir**
Duygusal yakınlığı güçlendirir	**Duygusal yakınlığı güçlendirir**
Çocuklarını birleştirir	**Halkı birleştirir**
Sevilen bir arzu nesnesidir	**Sevilen bir arzu nesnesidir**
Bağlılık duyulan bir arzu nesnesidir	**Bağlılık duyulan bir arzu nesnesidir**
Korunmaya muhtaçtır	**Korunmaya muhtaçtır**
"Harîm-i ismeti"ne el uzatılır	**"Harîm-i ismeti"ne el uzatılır**
Vazgeçilmezdir	**Vazgeçilmezdir**
Namusu için can verilir	**Onun için can verilir**

Namusu için can verileceğine inanılan ve duygusal değerlerle yüklü olan anne ile vatanın özdeşleştirilmesi, Millî Mücadele taraftarları ve bu romanları okuyan bugünün insanları için birlik ruhunu taşımak için tetikleyici olacaktır. Bu bağlamda, o dönemde basılan Millî Mücadele'ye Çağrı Kartları'nda da vatan ile anne arasında özdeşliğin kurulduğu Namık Kemal'in beytinin alıntılanması, halkı Millî Mücadele için çalışmaya teşvik edici nitelikte olmuştur. Bahsedilen Millî Mücadele'ye Çağrı Kartı şöyledir:

Bahsedilen kartta, Namık Kemal'in vatanla anneyi özdeşleştiren beytinin alıntılanmasının yanı sıra anneyi temsil etmesi için seçilen kadınla vatan toprakları bütünleştirilerek kaybedilen her toprak parçasının annenin varlığını tehdit edeceğine gönderimde bulunulmuş olur. Anne, daha sonra romanlarda da daha ayrıntılı gösterileceği gibi, üzgün ve korunmaya muhtaçtır. Bu şekilde halk üzerinde duygusal bir etki bırakılacaktır. Millî Mücadele konulu romanlarla paralel bir içeriğe sahip olan bu kart, vatan ve anne arasındaki özdeşliğin ulusal imgelemde ortak olduğu düşüncesini destekler. Böylelikle ulusal imgelemin aile metaforu şeklinde belirlenen ilk iki düzlemi, bir başka ifadeyle baba=Padişah ve anne=vatan, belirlenmiş olur. Üçüncü düzlem ise, merkezî kişi ve evlad-ı vatan arasındaki ilişkidir. Merkezî kişi ve onunla birlikte halkın, kardeşlik bağıyla birbirlerine bağlı oldukları romanlarda sıklıkla dile getirilir. Bu durum, romanlarla birlikte o dönemin eğitim kitaplarında da doğrudan dile getirilir. Örneğin Ali Seydi, *Kızlara Mahsus Türkiye-i Ahlakiye ve Medeniye* adlı kitabında, "Vatandaşlık adeta kardeşliktir. Vatan bir mesken-i umumiyedir. Vatandaşlar, milletdaşlar o meskenin, o hanenin sakinleridir. Birbirinin can, menfaat kardeşidir." ifadesinde bulunur (Üstel, 2009: 74). Aynı şekilde, Hakkı Behiç, *Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye* adlı kitabında, şöyle der: "Aynı hudûd dâhilinde, aynı arazinin, aynı toprağın sîne-i füzûtında yaşayan, mâzileri, hâlleri, âtileri müşterek olan, aynı hükûmete tâbi ve aynı usûl ve âdatâ, aynı âdab-ı mu'aşerete münkad bulunan insanlar birbirinin hakîki kardeşi olurlar. Vatandaş kardeşten bile kuvvetli bir kelimedir." (Üstel, 2009: 74). Hakkı Behiç'in sözleri, aynı zamanda evlad-ı vatan ya da halktan insanların kardeş olma nedenlerini de ortaya koyar. Bununla birlikte, vatanın anne olarak konumlandırılması durumunda, bu toprakta yaşayan insanların evlad-ı vatan olması sonucu oluşur.

Ulusal imgelemdeki aile metaforunun (ya da Frederic Jameson'un ifadesiyle ulusal alegorinin) anlamı şu şekilde yorumlanabilir: Çocuk (çoğunlukla merkezî kişi), babanın yokluğunda savunmasız ve korunmaya muhtaç olan sevgiliye veya annesine el uzatan düşmana karşı onları savunmak zorundadır. Söz konusu ulusal imgelem/ulusal alegori, toplumsal boyutta, Padişah'ın ülkeyi koruyamadığı bir zamanda halktan insanların güvenlik ihtiyacını karşılaması anlamına denk gelir. Merkezî kişi, arayış yolculuğu kalıbı bağlamında, otorite eksikliği nedeniyle erkini kanıtlayarak yeni bir otorite olmaya çalışır.

Şimdi Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda aile konusunun irdelenmesine geçilebilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanın anlatıcısı olan Peyami'nin babasından romanda söz edilmez. Bununla birlikte annesi de Şişli'de oturan alafranga bir yaşam tarzına sahip bir kişidir. Arkadaş çevresinde kendi konumu sarsmamak için Millî Mücadele'yi savunan ve İngiliz yanlısı Salime Hanım, İngiliz Komutan Mister Cook'la tartışan Ayşe'nin evinden taşınmasını ister. Ayrıca Peyami'nin Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmasına karşı çıkar. Bu bağlamda, ilk olarak Peyami'nin otoritenin simgesi olan babanın eksikliğini yaşaması, yine otorite sahibi olan Osmanlı'nın bahsedilen otorite eksikliğine gönderimde bulunduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra ailesinin, Peyami'nin Millî Mücadele'ye katılmasına karşı çıkması, İstanbul Hükûmeti'nin Millî Mücadele'yi yürüten Türklere yaklaşımlarını hatırlatmaktadır. Romanda Ayşe'nin Padişah'ı halasına, yani Peyami'nin annesine benzettiği şu sözler de bu bağlamda önem kazanır: "Halam darılma ama, bizim Padişah'a benziyor, İngiliz'e uşak olmayan herkesten vazgeçmiştir." (Adıvar, 2004: 60). Peyami'nin ailesinden uzaklaşarak

Anadolu'da Millî Mücadele'ye katılması, Osmanlı yönetiminden kaçan Türkleri çağrıştırmaktadır.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, Aliye, İstanbul'un Fatih semtinde yaşar. Fatih semti, alafranga yaşam tarzının dışında daha geleneksel bir yaşam tarzını simgeler. Bu anlamda Aliye'nin İstanbul'dan gelmesine karşılık, Anadolu yaşamına daha yakın bir semtten ayrılması önemlidir. Ayrıca Aliye, "Yemen'den Kafkas'a, Kafkas'tan Suriye'ye geçmiş ve kaybolmuş kahraman, fakat isimsiz ve talihsiz bir yüzbaşı ile dal gibi narin, zavallı ve hassas Fatihli bir verem kadının çocuğu" (Adıvar 2006: 1) olmasına karşılık babasının ve annesinin ismi bile söylenmez. Bu bağlamda *Vurun Kahpeye* adlı romanda da, İstanbullu ailenin Aliye üzerinde çok fazla etkisi olduğu söylenemez. Nitekim Aliye, Anadolu'ya geçerek Anadolu halkından olan Ömer Efendi ve Gülsüm Hala'yı aile olarak benimser. Bu şekilde romanda zaten silik olan gerçek ailesi bir daha gündeme gelmez. Aliye'nin Anadolu'da yeni bir aile edinmesi, hatta buradaki ailenin kendisine kızlarının ismini (Emine) vermesi, Aliye'nin Millî Mücadele'yle birlikte yeni bir başlangıç edinmesine gönderimde bulunur. Aliye'nin Anadolu'da yeni bir aile bulması, Millî Mücadele'yle birlikte Anadolu'nun merkez hâline gelmesi ve İstanbul'un merkez olmaktan çıkışını da ifade eder.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında Ali Şahin, bir Anadolu kasabasında doğmuş fakir bir ailenin çocuğudur. Babası ölen Ali Şahin'in kasabada yalnız ihtiyar annesi kalmıştır. Bunun üzerine uzak bir akrabası olan softanın peşine takılarak sefil kıyafetiyle İstanbul'a gelir. Bu anlamda Ali Şahin'in diğer kişiler gibi İstanbul'da değil de, Anadolu kasabasında doğması önemlidir. Fakat o, diğer romanlardaki merkezî kişilerden farklı olarak, softa yaşantısından inkılapçı bir

anlayışa doğru kayar. Bu bağlamda, Ali Şahin'in babasının ölümünden sonra farklı bir düşünce ve yaşam tarzını benimsemesi önemlidir. Çünkü bu şekilde, daha önceki romanlarda da bahsedildiği gibi, babanın baskın otoritesinin yokluğunda merkezî kişide değişim başlar. Romanda Ali Şahin'in ailesiyle ilgili daha dikkat çekici nokta, onun babası ve annesinin ölümü karşısında çok fazla üzüntü yaşamamasıdır. Örneğin, Ali Şahin annesinin ölümüne verdiği tepki romanda şöyle yer alır: "Allah rahmet eylesin… Benim garip anacık gitti, demişti. Sonra dizlerinin üstünde açık duran kitabını bıraktığı yerden okumaya devam etmişti. Bu matem, görünüşte onu pek az sarsmıştı. Hafif soğuk algınlıkları gibi bir, iki gün bir parça neşe ve iştihasını kestikten sonra geçip gitmişti." (Güntekin 1981: 115). Kendi baba ve annesinin ölümüne pek üzülmeyen Ali Şahin, birlikte softalara ve Yunanlılara karşı savaştığı kişilerin ölümü karşısında çok sarsılır, günlerce kendine gelemez. Bu bağlamda Komiser Kazım Efendi, Rüstem ve Deli Necip'i sayabiliriz. Bunun yanı sıra Kazım Efendi ve Rüstem'in ailesine de sahip çıkar Ali Şahin. Onların ailesini kendi ailesi gibi benimser. Bu anlamda Ali Şahin için ailenin kendisini doğurup büyütenler değil, kendisiyle aynı ideali paylaşan kişiler olduğu görülür. Bu şekilde Millî Mücadele bilincinin akrabalık ilişkilerinden bile üstün tutulduğunu görürüz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, daha önce incelenen romanlarla koşut olarak, romanda ön planda yer alan kişilerin ailelerinin (özellikle anne ve baba) Millî Mücadele'ye destek vermediklerini görürüz. Romanda Necdet'in annesi ve babası hiç konu edinilmez. Leylâ'nın babası Sami Bey ise Millî Mücadele'ye destek vermez, tam tersine işgal kuvvetleri için Düyun-ı Umumiye'de çalışmıştır. Bilindiği gibi Düyun-ı Umumiye, Batılı devletlerin Osmanlı dış borçları için kurdukları bir kurumdur. Hatta Sami Bey, işgalci

kuvvetlerinden biri olan Fransızların çıkarları için çalışmıştır (Karaosmanoğlu, 2006: 211). Leylâ'nın ismi söylenmeyen annesi ise, Leylâ hasta olduğunda bile ona karşı kayıtsız davranır. Leylâ ve Necdet'in ailelerinin kozmopolit bir niteliğe sahip olan, monden bir yaşam tarzının hüküm sürdüğü Nişantaşı'nda oturmaları, onların niteliği hakkında da bize gerekli bilgiyi verir. Yine özellikle babanın Millî Mücadele'ye destek vermek yerine yabancı milletler için çalışması dikkat çekicidir.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, aynı zamanda anlatıcı olan merkezî kişinin babası ve annesine romanda yer verilmez. Anlatıcı sadece altı kardeş olduğuna değinir. Bu kardeşlerden ikisinin Millî Mücadele'ye katıldığı doğrudan ifade edilir. Bunlar, ihtiyat zabiti olan Fethi ve jandarma kumandanı Asım'dır. Romanda, diğer kardeşlerin Millî Mücadele karşısındaki tutumlarıyla ilgili bir bilgi de verilmez. Ayrıca sözü edilen romanda da babanın yok olması, romanda eleştirilen, etkisiz ve otoritesiz olarak yorumlanan Padişah'ın yokluğuyla ilişkilendirilebilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, diğer romanlarda olduğu gibi, merkezî kişinin ailesinin belirsiz olduğu ortaya çıkar. Romanın bazı yerlerinde dolaylı olarak Ahmet Celal'in ailesi hakkında bazı bilgiler ediniriz. Ahmet Celal, Celal Paşa adlı bir Paşa'nın oğludur, İstanbul'un en muhteşem konaklarından birinde doğmuş ve parıltılı bir yaşam sürmüştür. Fakat Ahmet Celal, ihtişamlı konak yaşamına karşılık, askerlik yaşamını bitiren sakatlıktan sonra kimsesiz olduğunu vurgular ve kendisine Anadolu'da yeni bir aile kurmaya çalışır. Bu anlamda diğer romanlarla koşut olarak merkezî kişinin, İstanbul'daki ailesini bırakıp Anadolu'da yeni bir aile kurmak istemesi önemlidir. Böylelikle merkezî kişinin, baba otoritesinin dışında yeni bir yaşam kurmaya çalışması, sembolik olarak Cumhuriyetle Osmanlı

arasındaki ilişkiyi de ortaya koyar. Bu simgesellik şöyle özetlenebilir: Halk Padişah'ın otoritesinin dışında Anadolu'da yeni bir devlet kurar.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, romanda ön planda olan kişilerden Kudret ve Kezban'ın babaları Türk toplumu için savaşan asker olmalarına ve çocuklarını vatan bilinciyle eğitmelerine karşılık, Millî Mücadele'de olmadan ölmüşlerdir. Aynı şekilde Kudret'in nişanlısı olan Suna'nın babasından da romanda söz edilmemektedir. Bu anlamda diğer romanlarla koşut olarak *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanda da otorite simgesi olan babanın Millî Mücadele yürütülürken eksik olduğunu görürüz. Buna karşılık, Kudret ve Kezban'ın annelerinin romanda var olması dikkat çekicidir.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında aile konusunda durulmadığı gözlemlenir.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'de, romanın merkezî kişisi olan Yusuf'un babasının ve annesinin kayıp olduğu görülür. Bahsedilen durum, diğer romanlarla paralel olarak, simgesel düzlemde yorumlanmaya açıktır. İzmirli olan Yusuf'un, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle ve buranın kaybedilmesiyle koşut bir şekilde babasını ve annesini kaybetmesi dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra özellikle babanın kaybedilişi, diğer romanlar göz önünde bulundurulduğunda, bir baba figürü olarak Padişah'ın otoritesinin ve halktan kopuşunun simgesi olarak değerlendirilebilir.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında merkezî kişi Küçük Ağa'nın ailesi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Bu anlamda Küçük Ağa'nın, diğer romanlarda olduğu gibi, babasının olmadığını görürüz. Baba yokluğu, otorite yokluğunda Küçük Ağa'nın arayışını da kolaylaştırır. Benzer bir durum Salih için de

söz konusudur. Salih'in ailesinden sadece annesi kalmıştır. Babasını kaybeden Salih, babasının mezarının nerede olduğunu dahi bilmemektedir. Küçük Ağa ile benzer şekilde, Salih'in babasının olmaması, onun değişim sürecinde yalnız olmasına yol açmaktadır. Öte yandan romanda daha önce romanlardaki aile simgeselliğine ilişkin savlanan düşüncelerin doğrudan yer alması dikkat çekicidir. Sözü edilen bağlamda, baba ile İstanbul (bir başka ifadeyle Padişah); oğul ve torunla Kuva-yı Milliye şu şekilde eşleştirilmiştir: "Babanın İstanbul'a, oğlun veya torunun Kuvvâ'ya taraftar olduğu evler vardı." (Buğra, 2006: 164). Söz konusu ilişkilendirmeyle eski ile yeni ve baba ile oğul arasında bir mücadelenin varlığı ifade edilmiş olur. Oğul, babaya başkaldırarak yeni bir egemenlik kurmaya çalışır.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, merkezî kişi olan Yenen'le babası Hacı Salih arasında bir çatışma vardır. Maddiyata düşkün ve çıkarcı olan Hacı Salih'e karşılık, Yenen manevi olana, aşka öncelik vermektedir. Hacı Salih savaş sırasında İstanbul Hükûmeti'nden yana olan kişiler ve mebuslarla pavyonlarda sefa sürerken Yenen asker olarak mücadele etmektedir. Bu şekilde daha önceki birçok romanda söz konusu olduğu gibi baba, padişah simgesi olarak yorumlanabilir. Buna karşılık bireysel aşkla vatan aşkını birleştiren ve Millî Mücadele savaşına katılan Yenen, yeni kurulacak ülkenin bireyini temsil etmektedir.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanın merkezî kişisi olan Cemil'in babası da o çocukken ölmüştür. Kendisi gibi asker olan babasının yokluğu onda, diğer birçok romanda olduğu gibi, otorite eksikliğini ortaya çıkarmıştır. Babanın ölümü, kötü günlerin ortaya çıkmasıyla da nedensel bir ilişki içinde gibidir. Babanın yokluğunda kötü günler ortaya çıkmıştır. Cemil'in, babası için söylediği "İyi olmuş vaktiyle ölüp bu günleri görmediği…" (Tahir, 2005: 35) ifadesi, sözü edilen

bağlamda önem kazanır. Romanda aile konusunda dikkati çeken bir diğer nokta, Cemil'in annesine, Cemil, Jöntürk şüphesiyle aranıp hapse atıldığı zaman inme inmesi, dili tutulması ve etrafa tanımayan gözlerle bakmasıdır (Tahir, 2005: 26). Romanda daha da trajik olan nokta, Cemil'in annesinin Cemil'i tanıyamadan ölmesidir (Tahir, 2005: 26). Söz konusu unsur, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında Çolak Salih'in kolunu kaybetmesi ile annesinin konuşamaz hâle gelmesi arasında koşutluk vardır. Romanda Tayyar adlı sokakta dolaşan çocuğun da babasının şehit olduğunun belirtilmesi dikkat çekicidir (Tahir, 2005: 185). Bu şekilde, babasızlığın romanda baskın bir öge olduğunu söylemek olanaklı hâle gelir. Tayyar'ın annesi ise kocasının ölümünden sonra hayat kadını olmuştur (Tahir, 2005: 204). Söz konusu durum, baba otoritesinin yokluğunda, anne ve çocuğun genel ahlaki yapının (simgesel düzenin) dışına çıkmaları bakımından önemlidir. Baba yokluğu, bu anlamda aileyi dağıtmıştır. Aile simgeselliği bağlamında romanda dikkati çeken bir diğer özellik, roman kişilerinden birinin milleti kadın, Hükûmet'i (ya da erki bulunduran Padişah'ı) koca olarak nitelendirmesidir: "Millet karıdır. Hükûmet onun eridir. Erine karşı gelen karının cezası şeriatta yazılı." (Tahir, 2005: 306). Alıntılanan ifadeler, anne-baba simgeleri bakımından da önemlidir. Baba ya da koca Hükûmet veya Padişah'tır, onların otoritesini tanımayan Millî Mücadeleciler ise baba otoritesine başkaldırarak anneye (bu bağlamda halka) sahip olmaya çalışan çocuk olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda halkın kadın olarak nitelendirilmesi, onun pasif bir özellikle birlikte anlamlandırılması ile ilişkilendirilebilir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa'nın aile ortamına değinilir. Babasız büyüyen Mustafa Kemal Paşa, annesinin yeniden evlenmesi üzerine üvey baba otoritesini kabullenmez ve halasının evine

sığınır (Dinamo, 2010: 20 2. Cilt). Baba otoritesinin yokluğu ve üvey baba otoritesinin kabullenilmemesi önemlidir. Ayrıca romanda başka bazı kişilerin de babalarının Millî Mücadele'ye karşı olduğu gözlemlenir. Bu durum, diğer romanlarla birlikte düşünüldüğünde anlamlı bir hâle gelir. Örneğin Galip Bey'in ilgilendiği kızın babası Millî Mücadele aleyhtarıdır ve kızı babasının bu durumunu eleştirir (Dinamo, 2010: 546 4. Cilt). Benzer bir şekilde Millî Mücadele'ye katılmaya çalışan köylülerden bir kısmı, babalarının karşı koyması yüzünden bu isteklerini gerçekleştiremezler. Öte yandan, diğer romanlarda gözlemlenen aile metaforunun bu romanda da var olması dikkat çekicidir. Örneğin, romanda, Padişah'ın otorite eksikliğini imleyecek şekilde bütün Türkiye'nin öksüz olduğu belirtilir (Dinamo, 2010: 349 3. Cilt). Bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa için zor şartlarda sığınağın Anadolu ve annesi olduğu ardı ardına belirtilir (Dinamo, 2010: 29-33 1. Cilt). Bu şekilde diğer romanlarda görülen anne-vatan özdeşliği tekrarlanmış olur. Buna paralel olarak romanda, anne gibi vatanın da yardıma muhtaç olduğu vurgulanarak anne ile vatan eşdeğer bir konumda gösterilir (Dinamo, 2010: 20 5. Cilt). Millî Mücadele için çalışanlar için söz konusu romanda kardeş ifadesinin kullanılması (Dinamo, 2010: 397 1. Cilt), yine aile metaforu çerçevesinde değerlendirilmelidir. Baba olarak konumlandırılan Padişah'ın yerine bir otorite figürü olarak Mustafa Kemal Paşa'nın yeni bir baba figürü olarak gelmesi de Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmeye çalışan ve sonra pişman olan bir kişi tarafından "milletin babası" denilerek somutlanır (Dinamo, 2010: 77 2. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, merkezî kişi olan Hasan'ın babası o çocukken ölmüştür. Benzer şekilde, erken ölümüyle aynı adı taşıdığı oğlunun da babasız büyümesine neden olmuştur. Bu bağlamda söz konusu romanın

diğer romanlarla babasızlık unsuru dolayımında paralellik gösterdiği söylenebilir. Ailedeki söz konusu otorite eksikliği, başsızlık, ülkedeki başsızlığın vurgulanması ile paralellik gösterir ve bu çerçevede Padişah'ın etkisizliği vurgulanır: "Çok başsız kaldı bu ülke. Padişah'a bakarsan ses çıkarmayın, oturun diyor." (Toy, 1968: 301). Babasız kalan çocuğun vatanı kurtarma yolunda giriştiği Millî Mücadele ile koşut olarak ülkede de Padişah'ın otorite eksikliğinde halk ve Mustafa Kemal Paşa bu eksikliği doldurur: "Hiçbir sürü yoktur ki yeryüzünde, başsız kalsın. Biz de kalmayız, tasa etmen. Ulusça kaldık mı bakın. Kentte Beyler çıktı. Dağda efeler. Sonra tümünün üstüne de Mustafa Kemal Paşa." (Toy, 1968: 735).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında Ahmet Esat Tomruk, yani İngiliz Kemal'in babasının o henüz beş yaşındayken öldüğü dile getirilir. Söz konusu durum, diğer romanlarda merkezî kişilerin babasız oluşuyla koşut bir nitelik göstermektedir. Romanın ilerleyen sayfalarında da baba figürünün olmaması dikkat çekicidir. Hatta İngiliz Kemal idam edileceğini öğrenmesi durumunda aklına annesi ile birlikte babası değil, Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü gelir (Sanay, 2005: 544). Anne ile birlikte bu komutanların anılması, simgesel olarak Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü'nün baba figürü olarak konumlandırıldığı şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda, simgesel olarak baba şeklinde konumlandırılan Padişah'ın yerini özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın aldığı ileri sürülebilir. Ayrıca savunulan vatanın anne ile özdeşleştirilmesi romandaki cümlelerde somutluk kazanır: "Oh!.. Mübarek vatan!.. Sen kurtuldun ya!.. Bütün çektiklerim, bütün dökülen kanlar helâl olsun!.. **Senin koynundan yaşayan çocukların**, yaşarken de, senin için ölürken de gururluydular." (Sanay, 2005: 582).

Alıntılanan cümlelerde görüldüğü gibi söz konusu romanda, vatan anneyle, vatandaşlar da çocuklarla özdeş bir konuma getirilmiştir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, merkezî kişi olan Selçuk'un asker babasının o çocukken öldüğü ifade edilir. Bahsedilen baba eksikliğinin onda bir boşluk bıraktığı romanda doğrudan dile getirilir. Söz konusu boşluğu doldurmak için Selçuk kimi zaman Orhan kimi zaman Osman kimi zamansa Yahya Kemal Beyatlı'yı model olarak alır. Fakat otorite eksikliğinden kaynaklanan bu boşluğun simgesel boyutta Padişah'ın etkisiz olmasından kaynaklanan boşluğa denk geldiği söylenebilir. Romanda eski padişahların görkemine karşılık son Padişah'ın otorite yokluğundan kaynaklanan boşlukla ilgili şunlardan bahsedilir: "Bir zamanlar İstanbul'u fethederek tarihte yeni bir çağ açmış olan Fatih Sultan Mehmet'in, Mısır ile Macaristan'ı imparatorluğa katmış olan Yavuz Sultan Selim ile Kanuni Sultan Süleyman'ın torunu, istilacıların elinde bir kukla olan bu silik ve sünepe adam mıydı?" (Ohri, 1971: 54). Bu şekilde eski padişahların otoritesi yok olmuş, halk kime ve neye inanacağı konusunda bir boşluğa düşmüştür. Sözü edilen çerçevede Selçuk'un arayışı, aslında tüm halkın arayışını temsil etmektedir. Romanda Selçuk'un yanı sıra ön plana çıkan diğer iki kişinin, yani Orhan ve Osman'ın da babalarının ölmüş olması dikkat çekicidir. Böylelikle romanda baba yokluğunun temelli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında merkezî kişi olan Sabiha'nın babasının içki ve eğlence düşkünü olması, annesinin hastalığı ve ikisinin arasında hiç eksilmeyen kavgalar nedeniyle Sabiha, "Bizim ev cehennemdir!" (Tanpınar, 2005: 27) der. Sabiha, annesiyle babasından bahsederken "galiba ikisinde de haysiyet denen şey yok…" hükmünü verir (Tanpınar, 2005: 27).

Sabiha'nın annesinin hastalıklı hâli romanda özellikle vurgulanır: "Sabiha'nın annesi hastalıklı solgun, sesi ve gözü daima yaşlı bir kadındı." (35). Sabiha, annesi ve babasından o zaman kopmuştur (Tanpınar, 2005: 36). Hatta Sabiha, annesine benzemekten çok korkar bir hâldedir (Tanpınar, 2005: 40). Behçet Bey de tıpkı Sabiha gibi "ezici olan baba tesirinden" kurtulmuştur (Tanpınar, 2005: 8). Romanın anlatıcısı olan Cemal ise ailesinin yanından uzaklaşarak İstanbul'a gelmiştir. Bu bağlamda söz konusu olan kişilerin hepsinin baba etkisinden kurtulduğu görülür. Bu şekilde, daha önce bahsedilen Padişah'ın otorite eksikliğinin bu romanda da görünürlük kazandığı söylenebilir. Nitekim romanda devletin ihtiyar olma durumu dile getirilir: "Nazırları arasında, Sadrâzam Sait Paşadan başka kırkını aşmış pek az adam bulunmasına rağmen devlet ihtiyardı." (Tanpınar, 2005: 46). Romanda, otorite eksikliğinde halkın durumundan şu şekilde bahsedilir: "Onun asıl manası dünya işlerinde bir nevi sinizmi benimsemek, onun içinde dört tarafını iyice kollayarak, kimseyi rahatsız etmeden, büyüğü kuşkulandırmadan, küçüğü sabrın son haddine getirmeden rahatça, yahut gailesizce yaşamak, hayat yolunda her vesileden istifade ederek ilerlemek, ev, köşk, apartman, han; esham sahibi olmak imiş." (Tanpınar, 2005: 46).

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, merkezî kişi olan Molla Mahmut'un babasının ölmüş olduğunu görürüz. Söz konusu durum, otoritesini, iktidarını kaybeden Padişah'ın simgesel etkisizliği olarak yorumlanabilir. Nitekim romanda Padişah'a karşı olumsuz bir bakış ön plandadır. Onun işgalcilere karşı etkisiz bir konumda olduğu, işgalcilerin karşısında esir gibi eli kolu bağlı kaldığı dile getirilir (Apaydın, 1974: 227). Molla Mahmut'un romanda "İtaat edilecek büyük mü kaldı? Memleketi ne hâle getirdiler baksana." (Apaydın, 1974: 10) ifadesinde

bulunması, bahsedilen çerçevede önem kazanır. Çünkü bu şekilde otorite eksikliği doğrudan dile getirilir ve toplumsal anlamda büyük olanla devlet büyüğü özdeşleştirilir. Bu durum romanın diğer bölümlerinde Padişah'a karşı itaatsizlikle büyüğe ve küçüğe saygı kalmadığına dair düşünce birlikte okura sunulur (Apaydın, 1974: 38).

Diğer birçok romanda olduğu gibi İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda da baba figürünün eksik olması dikkat çekicidir. Kitapta özellikle Yüzbaşı Selahattin'in eniştesi ve ablaları öne çıkarılırken, babası hakkında hiçbir şey söylenmez. Söz konusu durum, daha önceki romanlarla birlikte düşünüldüğünde, baba otoritesinin ve simgesel olarak olumsuzlanan, işgal kuvvetleriyle birlikte hareket ettiği vurgulanan Padişah otoritesinin eksikliği olarak yorumlanabilir. Ayrıca romanda baba figüründen yoksun olarak çizilen Yüzbaşı Selahattin'in kendisine Bekir Sami ve Mustafa Kemal Paşa gibi simgesel olarak baba otoritesinin yerini tutacak figürler seçtiği gözlemlenir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında merkezî kişi olan Adamo, ailesinden hiçbir şekilde bahsetmez. Ayrıca onun Yunanistan'daki yaşamı hakkında da romanda bilgi yoktur. Sözü edilen durum, Adamo'nun Yunanlılara karşı eleştirel bakışıyla örtüşür. Çünkü Adamo, bu şekilde yerleşik Yunan algısından uzaklaşmış olur.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, merkezî kişi olan Kâmil babasının ölüm haberini askerdeyken alır (Kavaklı, 2006: 10). Benzer şekilde İngilizleri gördüğünde Kâmil devletin öldüğüne kanaat getirir (Kavaklı, 2006: 13). Sözü edilen durum, Padişah'la baba arasında kurulan özdeşlikle paralel bir nitelik gösterir. Ailede baba, ülkede de devlet/Padişah'ın ölmüş olması, ortaya çıkan baba

eksikliğini somutlar. Romanda alıntılanan Mehmet Akif Ersoy'a ait şiir bu bağlamda daha işlevsel bir hâle gelir: "Sahipsiz olan bir memleketin batması haktır; / Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır!" (Kavaklı, 2006: 43). Böylelikle vatanın sahipsizliği ve bu sahipsizliğin giderilmesinin gerekliliği doğrudan dile getirilir. Söz konusu romanda, padişahların hepsinin bir araya geldiği ve Fatih Sultan Mehmet'in liderlik yaptığı bir meclise dair rüya bu bağlamda önem kazanır. Rüyada, Fatih Sultan Mehmet'ten sonraki padişahlar yapıp ettikleri konusunda diğerlerine bilgi verirler. Kâmil ise, mirası kötü kullandığı için sıranın kendisine gelmesinden korkmaktadır. Kâmil'in var olan Padişah yerine kendini hesap verir konumunda görmesi, hem Padişah'ın otorite yokluğunu hem de kendisini Padişah olarak konumlandırdığını göstermektedir. Bu şekilde, Kâmil'in babasının Padişah'ı imlediğine ilişkin sav da, güçlenmiş olur. Bunun yanı sıra vatanın, daha önce belirtildiği gibi, kara batlı anneyle ilişkilendirilmesi, anne=vatan, baba=Padişah denklemine uymaktadır.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında, aile bağlamında dikkat çekici nokta, Nafiz'in baba eksikliği ve bu durumun onun üzerindeki etkisidir. Söğüt'ün en zengin insanlarından biri olan Aziz Bey'in oğlu olan Nafiz, annesi Fıtnat Hanım'la birlikte bir konakta yaşar. Zengin ve miras yedi olan Nafiz, aynı zamanda Millî Mücadele karşıtı ve manda yanlısıdır. Bu bağlamda diğer romanlarda olduğu gibi, Nafiz'in baba yokluğu ve dolayısıyla otorite eksikliği ile bir arayışa girdiği ve söz konusu otorite eksikliğini İngiliz mandacılığını savunarak doldurduğu söylenebilir. Nafiz'in zengin elit kesimin simgesi olduğu da dile getirilmelidir.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanın girişinde özellikle anneye, annelerin çocuklarına bağlılıkları konusunda bir vurgu göze çarpar. Annelerin ölen ve kaybettikleri çocuklarına karşı acıları ve bu acılarının dinmeyeceği dile getirilir

(Karatay, 1990: 5-6). Öte yandan ülkenin ev metaforuyla ilişkilendirilmesine yönelik bir uygulamanın bu romanda doğrudan görünür olduğu söylenebilir. Bu metaforik söylemde, ülke ev olarak; işgalci ülkeler ise hırsız olarak konumlandırılmıştır (Karatay, 1990: 84). Söz konusu ev metaforunda, babanın yok olması diğer romanlarla paralellik gösterir. Romanın merkezî kişisi olan İlyas Çavuş'un babası o çocukken ölmüştür. *Çalınan Savaş* her ne kadar İslami bir içeriğe sahip olsa da, Padişah'ın, bu romanda da eski otoritesini kaybettiği ifade edilir. Bu anlamda, Mustafa Kemal'i Anadolu'ya gönderdiği dile getirilir. Bu nedenle babanın yokluğu, söz konusu romanda da Padişah'ın otorite eksikliği şeklinde yorumlanabilir. Osmanlı devletinin hasta adam olarak nitelendirilmesi de, güç kaybının ve otorite eksikliğinin bir göstereni olarak anlamlandırılabilir. Batıcı bir Türk, romanda bu durumdan "Bu gövdenin sıhhat bulacağına kimsede ümit yok" (Karatay, 1990: 268) şeklinde bahseder. Ayrıca romanda anne ile vatan arasında bir özdeşlik kurulmuş ve babanın yokluğunda oluşan otorite eksikliğinde Millî Mücadele adına savaşan kişiler için "Anadolu çocuğunun savaşı" ifadesi kullanılmıştır (Karatay, 1990: 215).

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, daha önceki romanlarda bahsedilen Padişah'ın otorite boşluğu veya yabancılarla yaptığı düşünülen işbirliğinin baba simgesiyle ele alındığını ve bu şekilde eleştirildiğini görürüz. Bahsedilen simgesel anlatım, "Biz Padişahımızdan bize babalık etmesini rica ediyoruz" (Topuz, 2002: 58) ifadesiyle belirginlik kazanır. Bir baba figürü olan Padişah'ın, daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, romanda yabancılarla işbirliği içinde olduğu, kişisel çıkarlarını her şeyden önce tuttuğu ifade edilir. Padişah'ın simgesi olan baba da (Hulusi Bey), kızlarından farklı olarak Millî Mücadele aleyhine çalışır, kişisel menfaatini yaşadığı vatanın çıkarlarından üstün

tutar. Manda taraftarıdır, Düyun-ı Umumiye'de Batılı devletlerin çıkarları için çalışır. Eşi Handan Hanım da, kocasının bahsedilen düşünce ve eylemlerini eleştirip karşı çıkmaz. Tam tersine kocasıyla sürdürdüğü yaşam tarzından mutludur. Bu şekilde romanda otorite simgesi olan ailenin, tıpkı Padişah gibi, Millî Mücadele aleyhinde tutum sergilediğini gözlemleriz. Babanın Padişah'ın simgesi olmasıyla koşut olarak, yaşadığı konağın da Osmanlı'nın simgesi olduğu söylenebilir. Köşkte, farklı etnik unsurların yaşaması (Sudan, Habeşistan, İran, Arnavut, Kürt, Girit, Anadolulu vb.), Saltanatın sona ermesi ile köşkün dağılmasının romanda paralel anlatılması sözü edilen düşünceyi destekler. Romanda, "Evim kalemdir" (Topuz, 2002: 76) ifadesinin kullanılması ve işgalle birlikte işgalci güçlerin kale olan eve girmeye başlaması, yine köşk ile Osmanlı/saltanat arasındaki ilişkiyi somutlar. Ayrıca saltanatın bitişiyle Hulusi Bey'in ölümünün eşzamanlı oluşu, saltanatın bitişiyle Padişah'ın gücünün de sona ermesine göndermede bulunur. Ayrıca Saltanatın kaldırılışıyla eski düzeni temsil eden Damat Ferit Paşa'nın ölümü de eşzamanlıdır. Bu durum, eski düzenin yok oluşuna işaret etmektedir.

Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri "Reis Paşa"* adlı romanında merkezî kişi olan Mustafa Kemal Paşa'nın, annesi tarafından aile ortamı şöyle verilmektedir: "… Mustafa, gece rüyama girdi: ayırdır inşallah! Bu uulan, iç raat vermez bana! Çiftlikteymişiz, yâni Selânik günleri, babıcığı raametlik olmuş; iki yetimimle, ağabeyime sığınmışım! 'Kısmet' çıkmasın mı? Evlenirsem, biraz nefes alacağız. Ne çucuktur, öfkeden gözleri ateş saçıyor bre, alenen küsmüş; evlenirsem diye Askeri Rüştiye'ye girmiştir, Manastır'a; daha parmak kadar çucuk!" (İlhan, 2002: 184). Diğer romanlardaki baba yokluğunun Mustafa Kemal Paşa merkezinde söz konusu romanda da olmaması dikkat çekicidir. Yeni bir baba figürünü ve otoritesini de

reddeden Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'nin lideri olarak otorite figürü özelliği kazanır.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında romanda ön planda yer alan kişilerden biri olan Nesrin'in babası Millî Mücadele karşıtı bir tutum göstermektedir. Bu anlamda Nesrin, babasının Hürriyet ve İtilafçılarla düşüp kalktığından, işgal yanlısı Ali Kemal'in yazılarını beğendiğinden dert yanar (Özakman, 2005: 99). Bu duruma artık katlanamayan Nesrin, Millî Mücadele'de yer alabilmek için Anadolu'ya geçer. Böylelikle daha önceki romanlarda görülen Millî Mücadele'ye karşı olan baba figürünün tekrarlanması dikkat çekicidir. Bununla birlikte daha önce, otoritesini yitiren baba figürü olarak konumlandırılan Padişah'ın yerine kardeşlerden oluşan milletin otorite olması romanda "milletin saltanatı" olarak ifade edilir (Özakman, 2005: 63).

b) Emperyalist İşgalcilerin Türklere Yaptıkları İşkenceler

İzmir'in işgaliyle birlikte daha önceden Osmanlı azınlıklarından biri olan Yunanlılar taşkınlıklar yapar, Türk halkını tahrik eder ve savunmasız halka zulmetmeye başlarlar. O dönemde yaşayan Kâzım Özalp gibi tanıklardan da öğrenildiği kadarıyla Yunanlılar, İzmir'i işgal ettikten sonra savunmasız halka işkenceler yaparlar. Sivil Türklere Yunanlılar tarafından yapılan bu işkenceler sonucunda İstanbul Hükûmeti Yunan işgali sırasında yaşanan olayları incelemek için bir komisyon kurulmasını Amerika Başkanı Wilson'dan ister. Bahsedilen komisyonun, Barış Konferansı'nın sorumluluğu altında araştırmalarını yapmaları istenir. 21 Temmuz 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı Yüksek Konseyi

Yunanlıların İzmir'in işgali sırasında Türklere uyguladıkları zulümlerle ilgili olarak bir komisyon kurulmasını kararlaştırır. Heyet, 12 Ağustos 1919 ve 15 Ekim 1919 tarihleri arasında toplam 46 toplantı yapmış ve farklı milletlerden 175 tanığın ifadesine yer verilir. Heyetin hazırlamış olduğu rapor 7 Ekim 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı'na sunulmuş, 8 Kasım 1919'da müzakere edilmiştir. Raporun yayımlanması önce Müttefik devletlerce gerekçe gösterilmeden engellenir, ancak rapor daha sonra özellikle İtalyan gazeteleri tarafından yayımlanır. Raporda, İzmir'de yaşanan kötü olaylardan Yunanistan'ın suçlu bulunması ve bu olayların bir daha tekrarlanmaması gerektiğine ilişkin ifadelerin yer alması önemlidir (Öztoprak, 1981: 96). Fakat bütün yaşananlara ve yaşanan zulümlerin kanıtlanmasına rağmen, Paris Barış Konferansı'nda Yunan işgalinin devamına karar verilir. Yunanlıların yanı sıra çete kuran Ermenilerin Doğu Anadolu ve Güney Anadolu'daki; Rumların ise Karadeniz'deki sivil Türklere karşı işkence faaliyetlerini yürüttükleri gözlemlenir. Sözü edilen işkencelerden bunalan Türkler ise kendilerini savunmak için çeteler kurarlar. İtilaf devletlerinin bulunduğu bölgelerde ise, özellikle de İstanbul'da, işgalci kuvvetler Türkleri aşağılar, Türklere ikinci sınıf insanmış gibi davranırlar. Bu bağlamda işgal kuvvetleri, Türklere karşı bilhassa psikolojik olarak baskıda bulunurlar. Öte yandan Türk ordusu karşısında bozguna uğrayan İtilaf devletlerine ait kuvvetler ve Yunan çeteleri geri çekilirken sivil halka işkence yaptıklarını, canlarını ve mallarını gasp ettiklerini görürüz. Tarih kitaplarında ifade edilen bu tarihsel çerçeve, Millî Mücadele konulu romanlarda özellikle Yunanlı askerlerin yaptıkları zulüm olarak yansımıştır. Rum azınlıklar da Yunanlıların yaptığı zulme eşlik etmişlerdir. Bilhassa Yunanlıların İzmir'e girdiklerinde ve ülkeyi terk ederken yaptıkları zulüm romanlarda konu edilir. Yunanlıların Türk evlerini yakmaları ve

Türk kadınlarına tecavüz etmeleri, romanlarda en çok değinilen konulardandır. Yunanlıların, Türklerin kutsal mekânlarını da yakmaları romanlarda bilhassa ön plana çıkarılır. Bu anlamda işgalcilerin (özellikle de Yunanlıların) yakma faaliyetlerine vurgu yapılır. Yunanlıların yanı sıra Rumların Karadeniz'deki ve Ermenilerin Doğu Anadolu'daki sivil Türk halka yaptıkları zulümler de romanlardaki anlatıcılar tarafından dramatik bir şekilde anlatılır. Buna karşılık işgalci İtilaf devletlerinin yaptıkları zulümlere diğerlerine göre daha az değinilir. Romanlarda işgalciler tarafından Türklere yapılan zulmün anlatımında dikkati çeken bir diğer özellik, birçok romancının yapılan zulümleri işgalci ülkelerin insanlarının da kabul ettiğine ilişkin vurgusudur. Bu amaçla Yunanlı, Fransız ve İngiliz insanların, Türklere yapılan zulme tanık olduklarına dair ifadelerine romanlarda yer verilir. Öte yandan yapılan zulümlerin halkın Millî Mücadele'ye katılmasında tetikleyici bir unsur olduğu da birçok romanda vurgulanır.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, işgal kuvvetlerinin yaptığı zulüm ve işkenceler ilk olarak romanın merkezî kişisi olan Ayşe'nin küçük çocuğunun öldürülmesiyle ortaya çıkar. Yunanlılar işgal ettikleri İzmir'i yakıp yıkmışlar ve savunmasız insanları öldürmüşlerdir. Romanda işkence sahneleri anlatılmaz, bunun yerine Türklere yapılan işkenceler dile getirilir. Örneğin, Ayşe, Yunanlıların zevk için küçük çocukları öldürdükleri, dipçikle adamları katlettikleri, evlere zorla girdiklerini anlatır (Adıvar, 2004: 38). Yunanlıların işkence yaptıklarının vurgulanmasının yanı sıra, Batılı devletlerin de bu işkenceye donanmalarıyla zemin hazırladıkları ifade edilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, yine özellikle Yunan işgaliyle başlayan zulüm ve işkence yer alır. Bahsedilen zulüm ve işkencenin

bilhassa Yunan işgalinin gerçekleştiği ilk iki günde en yüksek seviyede olduğuna değinilir. Fakat romanda zulüm ve işkence sahneleri uzun uzadıya anlatılmaz, yalnızca zulüm ve işkencenin varlığına değinilir. Ayrıca romanda "bazen geceleri hâlâ uzak ve tenhâ sokaklardan kadın çığlıkları geliyor" (Adıvar 2006: 75) denilerek doğrudan anlatılmasa da kadınlara tecavüz edildiğine ilişkin imalarda bulunulur. İşgalle başlayan zulüm ve işkence anlatımı bu kez işgalin bitmesine yakın, yani Yunanlıların geri çekilmesiyle artar. Romandaki gözlemci anlatıcı, Yunanlıların çekildikten sonra kasabanın yarısını yaktıklarını belirtir (Adıvar 2006: 161). Ayrıca Yunanlılar "canını kurtarmak için kaçan erkeklerle, namusunu ve çocuğunu kurtarmak için koşuşan kadınlara, kızlara" (Adıvar 2006: 161) saldırırlar. Bu sahne şöyle dramatik bir üslupla anlatılır: "Üstleri parça parça, saçları lime lime kaçan kadınlar, kimsesiz ve avare, anasını ve babasını kaybetmiş çocuklar, bunların arasında gözleri dönmüş, ellerinde tüfeklerini sebepli sebepsiz boşaltan, söven, en çirkin bir ihtiras ve cinnetle zavallılara salan Yunan neferleri, ağaçlar arasında, kızıl bir hava ortasında birbirine karışmış, boğuşuyor, mütemadiyen bağrışıyorlardı." (Adıvar 2006: 162). *Vurun Kahpeye*'de zulüm ve işkence yapan tek yabancı unsurun Yunanlılar olması dikkat çekicidir. Yunanlılar dışında İtilaf devletleri ve Ermeni gibi azınlıkların zulüm faaliyetleri yer almaz. Fakat romanda Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin Efendi gibi Türk olmasına karşılık kişisel çıkarları için vatan haini olan kişiler, Millî Mücadele lehinde olan kişilere linç girişiminde bulunurlar ve onlara zulmederler.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında, Yunanlıların yaptıkları işkence baskın bir izlek değildir, fakat işkence sahnelerine de yer verilir. Örneğin romanda Kazım Efendi'nin üzerinde polis elbisesi olması nedeniyle onun

kendiliğinden ölmesinden korktukları için Yunanlıların onu feci bir şekilde öldürdükleri anlatılır (Güntekin 1981: 238). Ayrıca romanda, Yunanlıların, halkın değerlerini hiçe sayarak savaş gazisi olan kolu sakat birine kolunu kaldırması yönünde emir verdikleri, bu duruma katlanamayan Deli Necip'in askere saldırması ve bu yüzden linç edilmesi anlatılır (Güntekin 1981: 244-245). Bunun yanı sıra Yunanlı askerler, silah arama bahanesiyle eve girer ve genç kızlara sarkıntılık ederler (Güntekin 1981: 243).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında ise cephe gerisi ve işgalci kuvvetlerin kozmopolit Türklerle yozlaşmış ilişkileri anlatıldığı için doğrudan işkence sahnelerine yer verilmemiştir. Bunun yerine işgalcilerin Türklere karşı aşağılayıcı yaklaşımları dile getirilmiştir. Örneğin Millî Mücadele lehine çalışan arkadaşı Cemil Kâmi ile bir eğlence mekânına giden Necdet'e, yan masada oturan bir İngiliz (Captain Winter) bağırarak kafasındaki fesi çıkarmasını söyler. Necdet ne hakla böyle bir şey istediğini İngiliz'e sorar. İngiliz yanındaki arkadaşının tercümanlığı aracılığıyla, "Bir galip hakkıyla" karşılığını verir (Karaosmanoğlu, 2006: 77). Tercümanlık görevini üstlenen İngiliz, Türklere aşağılayıcı tavırlarını devam ettirir ve şöyle der: "Hem, hem bir Türk'ün bir İngiliz'e sual sorması iğrenç bir küstahlıktır… Bu benim tarafımdan." (Karaosmanoğlu, 2006: 77). Görüldüğü gibi *Sodom ve Gomore*'da, Türklerin işgalci kuvvetler tarafından nasıl ikinci sınıf bir millet görülerek aşağılandıkları anlatılır. Bununla birlikte romanın son bölümlerinde İtilaf devletlerinin zulmün ve haksızlığın en son derecesine vardıkları ifade edilir (Karaosmanoğlu, 2006: 257). Bu zulümde "soysuzlaşmış" Türkler de alkışlayıcı konumundadır. Sözü edilen duruma örnek olarak şu sahne gösterilebilir: İki bacağı kesilmiş bir Türk askeri kalabalığın içinden

tramvaya yürürken o sırada bir İngiliz zabiti ile şuh ve fıkırdak bir Türk kızı tramvaya biner. İngiliz zabiti kırbacının ucuyla önden üçüncü sırada bulunan iki kişiye kalkmalarını söyler. Yürürlerken bayan özürlü askerin eline basar ve askerin kısık feryadı sonucunda "Bu adam tramvaya biner mi?" der (Karaosmanoğlu, 2006: 258). Bu durum, İngiliz askerlerle birlikte kozmopolit Türklerin de Millî Mücadele'yi gerçekleştirenlere saygı duymak bir yana zulmettiklerini somutlar.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle Yunanlıların Türk halkına yaptıkları zulüm anlatılır. Örneğin Yunanlılar işgalle birlikte kışlaları yağma edip zabitlerin evlerine hücum ederler. Ailelerine saldırırlar. Şehit ve yaralıların ise toplamı belli değildir (Morkaya, 1931: 17). Emrindeki kişileri teslim olmaya teşvik eden Ali Nadir Paşa adlı "korkak" ve "kararsız" kumandan da raporunda bahsedilen zulme şöyle değinir: "Kışlaya ateş başladığı zaman müdafaa etmemek için bir beyaz bayrakla dışarıya çıkmak istediğimiz zaman hâlâ ateş ediliyordu. Ateş kesilince süngülerle zabitlerimizin üzerine hücum edildi. Kalpakları, elbiseleri parçalandı. Kordonları, saatleri, paraları yağma edildi. Zabitan heyetini ihata eden yerli Rumlar rüvelverlerle müsellâh oldukları hâlde ateş ediyorlardı. Bu ateş altında ilerlemeyen zabitan kafilesi elleri yukarıda olduğu hâlde: - Zito Venizelos! diye bağırmağa icbar ediliyor, bağırmayanlar süngüleniyordu. Zabitan otuz beş kırk mecruh ve şehit vererek bu hakaretlerle vapura götürülüp hapsedildi, ve şehirde zabitan evleri basıldı, bazılarının ailelerine tecavüz edildi…" (Morkaya, 1931: 17). Bu şekilde, korkak, kararsız ve işgal yanlısı bir komutanın bile raporlarında Yunan zulmünün ne kadar acı olduğu dile getirilmiş olunur. Zulmün anlatımında komutan raporlarından yararlanılması, gerçeklik duygusunu pekiştirir. Romanda özellikle Yunan işgaliyle birlikte

Yunanlıların Türklere yaptıkları zulüm üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmaktadır. Bunun yanı sıra yerli Rumların, ilk kolağası Necati Bey'i sekiz yaşındaki çocuğunun yanında öldürmeleri, sonra da çocuğu yaralamaları romanda trajik bir şekilde anlatılır. Yine yerli Rumlar tenhada rastladıkları polis ve jandarmaları öldürürler, denize atarlar, hatta şurada burada öldürülen Türklerin cesetleri günlerce meydanda kalır. Boğazlarından birbirine bağlanıp denize atılan üç polisin cesetleri üç gün sonra karaya vurur (Morkaya, 1931: 18). Bu bağlamda anlatıcı İzmir'in işgalini bir facia olarak nitelendirir (Morkaya, 1931: 19). Bu faciayı anlatıcı şöyle açıklar: "Elinden silâhı alındı ve bağrına süngü saplandı. Masum yavrular yaralandı, namuslu Türk kadınlarının ırzına tecavüz edildi." (Morkaya, 1931: 19). İşgalcilerin zulümleri ırz, namus, can ve malı kapsadığı ifade edilir. Yerli Rumların yaptıkları işkencelere romanda sık sık değinilir: "Yerli Rumlar asırlardan beri yan yana çalıştıkları Türk komşularının evine barkına hücum ediyor, yağma ediyor, ihtiyarlara hakaret ediyor, kadınlara tecavüz ediyorlar…" (Morkaya, 1931: 27). Romanda Yunanlıların korku ve dehşet hisleri uyandırmak için Türk ahaliye işkenceler yaptıkları vurgulanır ve bu durum bir raporla şöyle pekiştirilir: "15 Temmuz 335-1919.

1- Soma mıntıkasında dağlardan inen Kuva-yi Milliye Cumalı köyünü ve (Kınık)a doğru yaklaşmaktadırlar.

2- Yunanlılar dünkü taarruzlarında Cumalı ve Cenge köylerini yaktılar, bir kadını paraladılar, Cumalı'da bir ihtiyar öldürüp yaktılar. Bir kadının gözlerini oydular, tarlada çalışan üç Türk'ü de süngüledikleri gibi Hamzalı köyünde bir ihtiyarı vurdular." (Morkaya, 1931: 40) Bu şekilde Yunanlıların yaptıkları vahşet ve zulümler raporlar aracılığıyla somutlanmaya çalışılır. Sözü edilen zulümlerde, yine yakmaktan söz edilmesi önemlidir. İşgalcilerin Bergama'yı da yaktıklarının özellikle

vurgulanması önemlidir (Morkaya, 1931: 36). Bu bağlamda romanda Yunan zulmüne geniş bir yer ayrıldığını görürüz. Böylelikle Millî Mücadele'nin çetin şartları ve çekilen zorluklar daha açık bir şekilde ortaya konmak istenir. Yunanlıların yaptıkları zulümlerin yanı sıra Padişah'ın desteklediği Anzavur ve Gavur İmam'ın ordularının Türk halkına yaptıkları zulümlere değinilmesi de dikkat çekicidir (Morkaya, 1931: 66). Bunlar birçok jandarma ve zabite zulmedip kasabayı talan ederler. Bu şekilde Anzavur ve Gavur İmam'ın da işgalcilerle özdeşleştirildiğini görürüz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, Yunan askerlerinin işkence yaptıklarına ilişkin sahneler, diğer romanlara göre daha fazladır. Sözü edilen işkence sahnelerinden en dikkat çekici olanı, Ahmet Celal'in köyde sevdiği ender varlıklardan biri olan Emeti kadının torunu küçük Hasan'ın Yunan askerleri tarafından öldürülmesidir. Yunanlılar Ahmet Celal'in evini aradıkları sırada, hasta yatan Hasan'ın altından çarşafını hızla çekerler. Bu nedenle yere düşen Hasan ölür (Karaosmanoğlu, 2001: 176-177). Aynı şekilde romanda kadınlara ve çocuklara eziyet edildiğine ilişkin sahneler yer alır (184).

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında ilk olarak, merkezî kişi olan Kudret, Birinci Dünya Savaşı'nda azınlık çetelerinin birçok kadın, erkek ve çocuk öldürdüklerini ifade eder (Özdeş, 1976: 14). Ayrıca yine Kudret'in babası çeteciler tarafından vahşice öldürülür ve kalbi çıkarılarak ailesine gönderilir (Özdeş, 1976: 17). Öte yandan Kezban'ın babası da köylerini yakan düşman çetelerine karşı mücadele etmiştir. Bu bağlamda çetelerin yakma eyleminde bulunmaları önemlidir. Bununla birlikte Anadolu köylüsünün düşman askeri sandığı Kudret ve Kezban'a söylediği şu sözler, işgalcilerin yaptığı zulümleri somutlar: "Topraklarımızı işgal

ettiniz, masum köylülerimizi öldürdünüz, camilerimizi ateşe verdiniz… Sizde Allah korusu, sizde insanlık duygusu yok mu?" (Özdeş, 1976: 68). Türk insanının öldürülüp kutsal mekânlarının ateşe verilmesi, romanda işgalcilerin yaptıkları zulümleri ön plana çıkarır.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, Marmara denizindeki adalarda Yunanlı işgalcilerin ve Rumların yaptığı işkenceler ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Erdek'teki Rumlar, çeteler kurarak ev soyar, adam boğazlar ve ırza geçerler (Arıt, 1961: 8). Bunların önde gelenleri ise Kırman ve Panayi'nin kurduğu çetedir. Marmara denizinin adalarında yaşayan Türklerin dört bir yanı hem suyla hem de Rum köyleri ile çevrilidir. Rumlar, kendilerine karşı koyan Türk köylerini yakarlar, "sabi sübyanı" kılıçtan geçirirler (Arıt, 1961: 46-47). Ayrıca Rumlar, Türk evlerini de yakarlar ve dükkânları yağma ederler (Arıt, 1961: 35). Romanın ilerleyen sayfalarında da Rumların Yunanlılarla birleşerek Türk evlerini yaktıkları anlatılır ve bu şekilde diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da işgalcilerin yakma edimleri ortaya çıkar (Arıt, 1961: 80). Bununla birlikte işgalciler, savunmasız sivil halka eziyet ederler. Örneğin şehir Yunanlılar tarafından işgal edildiğinde işgalciler, Osman Efendi adlı bir Türk'ü evinden zorla çıkarıp eline de Yunan bayrağı vererek "Zito Venizelos" diye bağırtırlar (Arıt, 1961: 70). Hatta Kıryaki adlı bir Yunanlı, yaşlı bir adamı öldürüp torununa da eziyet eder (Arıt, 1961: 96). Öte yandan Yunanlılar Müslümanlar tarafından kutsal olarak görülen camide, Türkleri toplayıp teker teker öldürürler (Arıt, 1961: 80-81).

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde emperyalist Batılıların yaptığı işkencelerin anlatımı daha önceki romanlara göre çok daha ayrıntılıdır. Dolaylı zulüm ifadeleri gittikçe yerini doğrudan zulmün anlatılmasına bırakılır. Önce İtilaf

devletlerinin İstanbul'da yaptığı işkencelerin imasında bulunulur: "Düşman çizmesi altında inleyen, düşmanların işlediği cinayetleri, sokaklarına döktükleri pislikleri örtmek için İstanbul, camilerinin kubbelerine kadar kara gömülmüştü." (Kocagöz, 1963: 86). Daha sonra da İtilaf devletlerinin, özellikle de İngiliz ve Fransızların yaptığı zulümler romanda dile getirilir. İngilizlerin Türk kadınlarına ve kızlarına pervasızca hücum ettikleri, Fransız askerlerinin ise "adi" bir şekilde davrandıkları ifade edilir (Kocagöz, 1963: 91). Fakat romanda, işkenceyi yapan asıl unsurun Yunanlılar olduğu vurgulanır ve Yunanlılara, "İşlediğin cinayetlerin, aldığın masum kadınların, çocukların ahı sorulacak!.." hitabında bulunulur (Kocagöz, 1963: 267). Bunun yanı sıra, Yunanlıların yaptıkları zulmün anlatımına de yer verilir. Bu şekilde zulümlerin okurun zihninde daha iyi somutlanması sağlanılır. Örneğin, Yunanlıların bir Türk köyüne giderek buradaki halka yaptıkları zulümler yaşlı bir kadının ağzından romanda şöyle anlatılır: "Kaçabilenler, dağlara kaçtılar. Kaçamayanlar gâvur, önüne katıp götürdü. Dün gece, bize etmediklerini bırakmadılar. Köyümüzü ateşe verirken.. Nasıl, nasıl diyeyim oğul? Bir sürü eza cefa ettiler… Benim şuracıkta arkama dipçikle vurdu biri.. Öldü sandı bıraktı. Benim ihtiyarı şu dereye doğru sürdüler öteki erkeklerle.. Hepsi ihtiyarlardı. Kadınları, kızları kurtarmak için gâvurun önüne geçmek istedilerdi.. Bilmem ki ne oldular gayri…" (Kocagöz, 1963: 277). Daha sonra yine Yunan askerlerinin genç bir kadının boğazındaki altını çıkarmak için kadını boğdukları ve iki kızın elbiselerini parça parça ettikleri anlatılır (Kocagöz, 1963: 278). Hatta Yunanlıların yaptıkları zulümleri gören Yusuf, kendi kendine, "İnsanlığı unutmuş bu alçaklar" (Kocagöz, 1963: 279) der. Çünkü Yusuf'un kız kardeşini de Yunanlılar feci bir şekilde öldürmüş, İzmir ve Manisa'ya giren düşmanlar şehri yerle bir etmişlerdir (Kocagöz, 1963: 279). Bu bağlamda romanda

özellikle Yunanlıların Türk köylerini yakmaları konu edinilir. Bahsedilen yakma eylemi öyle bir düzeye varmıştır ki, Yunanlılar vardıkları bir köydeki bütün halkı bir camiye doldurup ateşe vermişlerdir (Kocagöz, 1963: 283). Sözü edilen olayın vahşet olması bir yana, yakılan mekânın cami olması da önemlidir. Böylelikle yazar, Türklerin farklı dindeki insanların ibadethanelerine saygı duyup onlara dokunmamalarına karşılık, düşman askerin Müslümanların kutsal mekânlarını yaktıklarını belirtmiş olur (Kocagöz, 1963: 283). Türk askerleri, geçtikleri yollarda yanmış çocuk iskeletleri, yarı yanmış kadın ölüleri, birbirlerine sarılarak yanmış ihtiyarlar, karı kocalar, kadınlı erkekli insanlar görürler (Kocagöz, 1963: 284). Yunanlıların, Batı Anadolu'da geçtikleri yerleri ateşe vermeleri ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında, işgalci kuvvetlerin yaptığı zulümlere fazla yer verilmemiştir. Yunanlıların zulüm yaptıklarına değinilmekle yetinilmiş, nasıl ve ne şekilde zulüm yaptıkları konusunda olaylar anlatılmamıştır. Söz konusu durumun oluşmasında, romanda Yunanlılarla savaş üzerine değil, Padişah ile Kuva-yı Milliye arasında bir tercihte bulunması gereken Akşehirli halk üzerine yoğunlaşılması temel rolü oynar. Yunanlılarla veya diğer işgalcilerle yapılan mücadele geri planda kalmıştır. Romanda zulümle ilgili yer alan şu cümleler örnek gösterilebilir: "Beride ilerleyen Yunan ordusunun, işitince insanın tüylerini diken diken eden mezalimine ve yerli Rumlarla, bilhassa doğudaki Ermenilerin buna eşit gaddarlıklarına dair korkunç olaylar anlatılmaktadır." (Buğra, 2006: 78). Alıntılanan cümlelerde de görüldüğü gibi Yunanlıların yaptıkları eylemler uzaktan duyularak aktarılır.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*'inde, işgalci kuvvetlerin Türk halkına yaptıkları zulümlere ayrıntılı olarak değinilmez. Türk halkının kendisine yapılan zulme karşı başkaldırdığı ifade edilir (Benice, 1964: 169). Ayrıca Yunanlıların "karı kız, ihtiyar, çoluk çocuk demeden köyde kentte kıyasıya cinayetler" (Benice, 1964: 182) işlediklerinden bahsedilir. Bu şekilde diğer romanlarda olduğu gibi Yunanlıların işkence yaptıklarına vurguda bulunulur.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, işgalcilerin yapmış olduğu zulüm konusuna ayrıntılı bir şekilde değinilmemiştir. Romanda, işgalci İtilaf devletlerinin ateşkes anlaşmasına uymayarak Yunan askerlerini İzmir'e çıkarttıkları, silahsız halka ateş ettikleri ve teslim olan erleri, subayları öldürdükleri dile getirilir (Tahir, 2005: 301). İşgalcilerin yanı sıra romanda zulüm bağlamında öne çıkarılan unsur, "yerli düşman çeteleri"dir. Telgraflarda, yerli düşmanların çeteler kurarak köyleri basıp kadınlara saldırdıkları, saçı bitmemiş yavruları süngülediklerinden bahsedilir (Tahir, 2005: 261). Telgraflarda, savunmasız ve güçsüz sayılmaları bağlamında kadın ve saçı çıkmamış yavrulardan bahsedilmesi zulmün içeriğini artırır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında, bilhassa Yunanlıların Türklere yaptıkları zulme değinilir. Yunanlı askerlerin, teslim olmuş Türk askerlere yaptıkları zulümler ve onları öldürmeleri uzun bir şekilde konu edinilir. Diğer romanlarda olduğu gibi, *Kutsal İsyan*'da da, Yunan askerlerin Türk askerlere zorla "Zito Venizelos!" dedirtmeye çalışmaları ve Türk askerler bunu reddettiklerinde onlara zulmedip onları öldürmeleri romanda anlatılan işkence sahnelerindendir (Dinamo, 2010: 359 1. Cilt). Sözü edilen zulüm sahnelerinde dikkati çeken nokta, Rum ve Yunan askerlerin teslim olmuş Türk askerlerini

öldürdüklerinde zevk almalarıdır. Bu bağlamda romanda yer alan şu ifadeler önemlidir: "Yunanlı erler gülerek, kahkaha atarak ateş ediyorlar ve kanlar içinde bağırarak yerlere yuvarlanan subay ve erleri canlı kalmasınlar diye yeniden delik deşik ediyorlardı." (Dinamo, 2010: 365 1. Cilt). Romanda, Yunan askerlerinin zalimliklerinin altı özellikle çizilir. Örneğin subay babası ölen çocuk, babasının cesedi üzerinde ağlarken Yunanlı asker çocuğa süngüyle vurur (Dinamo, 2010: 366 1. Cilt). Anlatıcı, Yunanlıların İzmir'de yaptıkları zulümlerle Neron'un Eski Roma'da yaptıkları arasında paralellik kurar ve İzmir'de yapılan vahşice öldürme ayiniyle Neron'un zulümleri arasında bir fark olmadığını dile getirir (Dinamo, 2010: 218 2. Cilt). Bu bağlamda anlatıcı, Menemen'deki Türklerin Yunan askerlerince uğradıkları zulme dramatik bir üslupla şu şekilde yer verir: "Sakalları uzamış, gözlerin kan çanağına dönmüş, yorgunluktan bitkin bir Girit taburunun kılıç artıkları, Menemen'in sokaklarına dalar dalmaz, tüfeklerinde atmaya vakit bulamadıkları kurşunları ilk rastladıkları yalınayak, üstü başı yırtık pırtık Türk çocuklarının, çeşmeden su dolduran kadınların, evinin sundurmasında güneşlenen ak sakallı ihtiyarların, dükkânında müşteri bekleyen bakkal ve satıcıların, pencereden merakla bakıp ne olduğunu anlamaya çalışan genç kız ve yaşlı ninelerin üzerine boşalttılar. Birkaç dakika içinde sokaklar ve evlerin içi iniltiler, bağırıp çağırışlar ve haykırışlarla doldu." (Dinamo, 2010: 346 2. Cilt). Ayrıca Rumlarla Yunanlılar kadınların ırzına geçer, yağma yaparlar (Dinamo, 2010: 371 1. Cilt). Yine şehrin ileri gelenlerinden birinin gözleri önünde karısının ırzına geçerler (Dinamo, 2010: 372 1. Cilt). Düşman askerlerinin yakma eylemi *Kutsal İsyan*'da da ifade edilir. Pontus ordusunun yaktıkları köylerin sayısı sayılmamaya başlanmıştır (Dinamo, 2010: 65 2. Cilt). Yunanlılarla birlikte Rum ve Ermeni çeteler de Türklere uyguladıkları "vahşet

ve dehşette" sınır tanımazlar (Dinamo, 2010: 66 2. Cilt). Patrikhanenin kurduğu Pontus kurulu, "Batum'dan Sinop'a dek kapsayan bu hayal ülkesi için en korkunç, en vahşiye cinayetler işlenmeye başlamıştı." (Dinamo, 2010: 70 2. Cilt). Pontusçuların Türk köylerini yakma edimlerinin boyutu romanda şu şekilde yer bulur: "Nebyan bölgesi dışındaki Almazsa köyünden kırk, Çal köyünden kırk beş, Çarin köyünden yetmiş beş, Terzili'den dört, Engiz'den üç, İngazi'den yirmi beş evi bütünüyle yaktılar; Nebyanlılar kısa aralıklarla tam beş yüz Türk köyünü yakmış oldular." (Dinamo, 2010: 72 2. Cilt). Ermeniler ise özellikle Erzurum'da General Antranik'in komutasındaki birliklerle köyleri yakıp yıkarlar (Dinamo, 2010: 545 2. Cilt). Ermeniler, "Göz oymak, burun ve kulak kesmek, kadınları ayaklarından asıp dövmek, memelerini koparmak, en hayalci bir facia romancısının bile düşünemeyeceği, hayalleyemeyeceği bir biçim ve alçaklıkta Türk kadın ve kızlarının ırzlarına geçmekte, işgalcilerin beslemeleri, eşsiz örnekler gösteriyorlardı." (Dinamo, 2010: 434 3. Cilt). Ermeni askerleri, köydeki kadınların ırzlarına da göz dikmişlerdir (Dinamo, 2010: 434 3. Cilt). Yunan, Rum ve Ermenilerle birlikte söz konusu romanda İngilizlerin yaptığı zulümlere de yer verilir. Örneğin, İngiliz askerleri, cephanelik olduğu gerekçesi ile bir çocuk yurdunu basıp çocuklara rağmen bu yurdu kurşun yağmuruna tutarlar (Dinamo, 2010: 88 4. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında özellikle Yunanlıların yaptığı zulümlerden bahsedilir. Yunanlılar İzmir'i işgal ettikten sonra Yunanlı askerler Türk askerine ve sivil halka zulmederler. Örneğin Yunan askerleri Albay Süleyman Fethi Bey'e zorla "Zito Venizelos" dedirtmeye çalışırlar ve söylemeyince alnından vururlar. Ayrıca anlatıcı Yunan askerlerinin önüne geleni kestiklerini, kızlara ve kadınlara tecavüz ettiklerini belirtir (Toy, 1968: 292-293). Yine romanın bir başka

yerinde Yunanlıların ırz ve namus demeden kızları evlere soktukları dile getirilir. Yunanlı askerler teslim olmuş kişilere de eziyet etmektedirler (Toy, 1968: 332). Yunan askerlerinin ırza saldırıp savunmasız insanları öldürdüğü konusuna romanda sık sık değinilir (Toy, 1968: 345). "Kadınların kızların ırzına geçip, er kişileri kurşuna dizilir" (Toy, 1968: 443). Romandaki kişilerden biri, bahsedilen zulmü şu şekilde ifade eder: "Özetle belirtmek gerekirse, tüm tarihin yazmadığı kadar acı işkenceler ve cinayetler alçak Yunanlılar tarafından bize uygulanıyor." (Toy, 1968: 608). Ayrıca Yunanlılar Menemen'de kadın ve çocukların dışında iki yüz kişiyi keserler (Toy, 1968: 703).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında düşman devletlerin Türklere karşı yaptığı zulüm faaliyetlerine çok fazla yer verilmez. Ancak söz konusu romanda, Fransız bir gazetecinin Türklerle yaptığı görüşmelerden sonra elde ettiği fotoğraflara değinilmesi (Sanay, 2005: 508), Yunanlıların Türklere yaptığı zulmü kanıtlaması bakımından işlevsel bir öneme sahiptir. Bu şekilde Fransız bir gazetecinin Yunan zulmünü belgeleyen foroğrafları ortaya çıkarması, karşı taraftan insanların da yapılan zulümleri kabul ettiğini gösterir. Romanda, Yunan zulmü merkezî kişi olan İngiliz Kemal aracılığıyla da gündeme getirilir. İngiliz Kemal, Yunanlı komutan İstiryadis'le görüşürken Yunanlıların binlerce suçsuzun kanına girdiklerini, köyleri yakıp yıktıklarını, kadınların namusuna sarkıntılık ettiklerini düşünür (Sanay, 2005: 535). Burada birçok romanda olduğu gibi Yunanlıların yakma eylemleri özellikle vurgulanır. Benzer şekilde romanın sonlarına doğru Yunanlıların İzmir'den çekilirken şehri yaktıkları da dile getirilir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı kitabında, işgalcilerin Türklere karşı zulümleri konusu baskın bir şekilde anlatılmaz, buna karşılık yine de özellikle

mütareke döneminde İtilaf devletleri askerlerinin Türklere yaptıkları saygısızlık ve eziyetlere, bununla birlikte Yunanlıların Millî Mücadele döneminde Türk topraklarını yakıp yıkmalarına değinilir. Örneğin İngiliz askerler mütareke döneminde kamyonlarla Şehzadebaşı'ndaki 10. tümenin bulunduğu binayı basarlar ve koğuşlara girerek uyumakta olan erlere ateş edip onları şehit ederler. Bununla da yetinmeyip mızıkacı erleri, yataklarından alarak kurşuna dizerler (Ohri, 1971: 21). Yine İngilizler, iki yaşlı Türk'ü, tavukları baş aşağı götürdükleri gerekçesiyle döverek yerde sürüklerler (Ohri, 1971: 25). Bununla birlikte tek kollu bir savaş malulü, Yunan konsoloshanesinin önündeki bayrağı selamlamadığı gerekçesiyle tartaklanır (Ohri, 1971: 25). Fakat romanda her ne kadar zulüm sahnelerine çok fazla yer verilmese de asıl zulmü Yunanlıların gerçekleştirdiği vurgulanır. Yunanlıların Anadolu'da halka ölüm saçarak, halkın ırz, can, mal güvenliğini yok ettikleri ve yakıp yıkarak ilerledikleri romanda sıkça vurgulanır (Ohri, 1971: 119, 124, 156, 184).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, işgalcilerin sivil halk üzerinde uyguladıkları zulme çok az değinilir. Söz konusu romanda işgalci kuvvetlere mensup iki Senegalli askerin işgal İstanbul'unda bahriyeli bir Türk gencine yaptıkları zulüm sahnesi bu anlamdaki tek örnektir. İki Senegalli asker, bir bahriyeli Türk'ü kolundan tutup itip kakarak köprüden götürürlerken bahriyeli Türk asker, gülümser ve kendim gelebilirim der. Yenilen bir Türk askeriyle hiçbir denkliği kabul etmeyen Senegalli askerler Türk askerini bütün Türk halkının içinde dövmeye başlarlar. Türk askeri gülümsemesini hiç kaybetmezken, Senegalli askerler bir gün askerliği kendisinde yeniden bulabileceğine inandırmayan zalim bir parıltı ile herkese bakmaktadırlar. İşgalci kuvvetlerin ve Türk halkının psikolojisini

somutlayan söz konusu sahne şöyledir: "Kim bilir belki de neşe ve hayat emniyeti içinde felâketin bile kendisine güler yüzle gelmesini istiyordu. Fakat kuvvet, o kadarcık olsa bile dostluğu ve musavi muameleyi kabule razı değildi. Ona zaferinin maddi üstünlükleri yetmiyordu. Ayrıca bu zaferin manevi istismarını da yapacak, hayatına hâkim olduğu şehri ve insanlarını da küçültecekti. Kıymetleri muhafaza etmenin imkânsızlığı! Onun için birdenbire bütün iskele halkını şaşırtan bir tokat şakladı. Bunun arkasından bir, bir tane daha geldi. Hemen arkasından da düdük sesleri işitildi. İskele, nerden çıktığını bilmediğimiz işgal kuvvetlerine mensup zabit ve askerlerle doldu. Dudağından ve burnundan akan kanlara rağmen gülümsemesini hiç terk etmeden kendisini tutanlardan kurtulmaya çalışan bu çocuğun yüzünü hiç unutmayacağım, ne de onu dövenin gözlerindeki zalim ve haşin parıltıyı! Tam, efendi tokatıydı bu. Onları atanın bir gün insanlığı kendisinde yeniden bulabileceğinden şüphe edilebilirdi." (Tanpınar, 2005: 142). Alıntılarda görüldüğü gibi Türk bahriyeli nasıl masum gözlerle bakıyorsa, kendisini efendi olarak gören işgalci kuvvetler de bir o kadar zalim ve haşin bir şekilde bakarlar.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, ilk olarak mütareke döneminde işgal güçlerinin Türklere yaptığı kötü muamele ve işkenceler konu edinilir. Bunlardan ilki İstanbul Hükûmeti'nin yabancı subaylara Türk subaylarının selam vermesini emretmesiyle gerçekleşir. Bu durumu fırsat bilen yabancı subaylar, bu emre itaat etmeyen Türk subaylarını yolda, çevirip hakaret etmeye başlarlar (Selçuk, 1979: 12). Ayrıca İngiliz komutanlar, Türk askerlerini sorgulamak ve hakaret etmek için fırsat kollamaktadırlar (Selçuk, 1979: 13). Bununla birlikte işgal güçleri için çalışan dört-beş Senegalli asker, Sirkeci'de birkaç Türk kadınına saldırır. Beyoğlu'ndaki Rumlar ise Türk kadınlarının çarşaflarını yırtmışlar,

Türk erkeklerinin feslerini çiğnemişler, dükkân veya evde buldukları Türk bayraklarını parçalamışlardır (Selçuk, 1979: 13). Bütün bu olanları Yüzbaşı Selahattin şöyle değerlendirir: "Düşman subayları Türkün "harim-i ismetinde" tepiniyordu." (Selçuk, 1979: 14). Bununla birlikte Rumlar çeteler kurarak Türk köylerini basar, yağma eder ve yakarlar. Hatta şehir içindeki tacirleri dağa kaldırırlar (Selçuk, 1979: 41). Bu şekilde Rumlar hem şehirlerde hem de köylerdeki Türk halkına yaşam olanağı tanımazlar. Rumlar, köylü halkın koyun otlatmasına, pazara gitmesine bile engel olurlar. Her gün bir iki Türk köylüsü ölmesine rağmen bu duruma yetkililer müdahale etmezler (Selçuk, 1979: 79). Diğer romanlarda olduğu gibi söz konusu romanda da Yunanlıların yakma edimleri vurgulanmıştır. Örneğin Yunanlılar 15-16 Haziran gecesi Bergama'da imha edilen taburlarının intikamını 18 Haziran'da Menemen'i yağma ederek ve halkı öldürerek alırlar (Selçuk, 1979: 105).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, özellikle Yunanlıların Türk insanına karşı yapmış olduğu zulüm konu edinilir. Romanın merkezî kişisinin bir Yunan askeri olması ve onun yapmış oldukları zulmü itiraf etmesi, önemlidir. Çünkü bu şekilde sadece Türk tarafının değil, Yunanlıların da yapılan zulmü itiraf ettikleri sonucu ortaya çıkar. Adamo, kendisini Anadolu'yu işgale gelmiş Yunanlı askerlerden biri olarak nitelendirir (Dinamo, 1988: 33). Söz konusu nitelendirmede, işgal ifadesinin kullanılmasıyla Yunanlıların kendilerine ait olmayan toprakları haksız yere sahiplenmeye çalıştıkları ortaya çıkar. Adamo, yapılan zulüm bağlamında şu ifadelerde bulunur: "Kadın, kız camilere doldurup yüzlerce, binlerce kişiyi kendimiz yakmıştık. Bunun mazereti de şuydu: eğer biz yapmazsak onlar bize yapacaktı! Bu mantık yerinde mi?" (Dinamo, 1988: 10). Alıntılanan ifadelerde, daha önceki romanlarda da sıkça karşılaşılan, emperyalist

işgalcilerin yakma edimi öne çıkar. Adamo, daha sonra çevre köylere bakarken Türklere soykırım yapıldığını da şöyle ekler: "Bu yolun çevresindeki köyler soykırıma uğramış ya da temelli yakılıp yıkılmış olduğundan oralarda yabanılları doyuracak pek çok çiğ ve de pişmiş et vardı." (Dinamo, 1988: 10). Yine burada, Yunanlıların yaptıklarının kurgulanan bir Yunanlı asker tarafından da dile getirilmesi, Türklere yapılan zulmü somutlaması için önemli bir araç olarak kullanılır. Anadolu'nun yakılmış olması, Adamo'nun köylerden geçerken sık sık vurgulamasıyla belirginlik kazanır: "Yeni yakılmış bir köyün içinden geçiyordu" (Dinamo, 1988: 12). Bu durumda Adamo, kendini sorgular ve "Bizler, barbar diye bağırdığımız kişilere kendimiz bu barbarlığı nasıl yapmıştık ey İsa Mesih?" (Dinamo, 1988: 12) diye sorar. Adamo, aynı şekilde, söylediği Yunanca türküde de Yunanlıların Anadolu'ya yeni bir Truva destanı yaratmak için geldiklerini, güzel Anadolu'yu yakıp yıktıklarını, insanlarını ve hayvanlarını öldürdüklerini söyleyerek özeleştiride bulunur (Dinamo, 1988: 39).

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, Ermenilerin yaptıkları zulümler üzerinde durulur. Ermenilerin özellikle kadınların namusuna yönelik olumsuz hareketleri konu edinilir. Ermeniler, kadınların namusunu çiğner, çocukları doğrar, masum insanları küstahça şehit ederler (Kavaklı, 2006: 42). Kâmil'in annesi de bahsedilen Ermenilerin zulmünden nasibini alır. Oğlunun yerini söylemediği için "ağzından burnundan kan gelinceye kadar" dövülür (Kavaklı, 2006: 58). Aynı şekilde Ermeni askerler, hasta veya yaralı bir askeri yerlerde sürükler, kalkacağı sırada ise dipçikle vururlar (Kavaklı, 2006: 105). Herkes panik içindedir. Çocuklar tekmeyle, dipçikle dövülür, kızlara ise sarkıntılık yapılır (Kavaklı, 2006: 126). Sokakta çoluk çocuk demeyiş otuz yedi kişi tutuklanır, çocukların feryadı

üzerine sokağa fırlayan on kadın da kocalarının nerede olduğunu söyleyemedikleri için süngüden geçirilir (Kavaklı, 2006: 156). Ermeniler, bütün bunların yanı sıra Müslümanların kutsal mekânı olan camiyi basar, köyleri ve kasabaları yakarlar (Kavaklı, 2006: 207). Bu anlamda, düşmanın yakma ediminin bu romanda da vurgulandığı görülür. Ermeniler köyleri yakmadan kız, çoluk, çocuk, ihtiyar ve hayvanları kurşunlar, hatta kümes hayvanlarını bile öldürürler (Kavaklı, 2006: 230). Bahsedilen manzara romanın diğer yerlerinde de sık sık betimlenir: "Yanmış yakılmış evler, acımasızca kurşunlanmış kadın kız, çoluk çocuk, alçakça öldürülmüş ihtiyarlar, çılgınca vurulmuş hayvanlar… Kaçıp kurtulabilenlerin feryatları, yürek parçalıyordu. Yakasını yırtanlar, saçını başını yolanlar, kendini yerden çalanlar…" (Kavaklı, 2006: 233). Fransızlar da Ermeniler gibi halka zulmeder ve köyleri ateşe verirler (Kavaklı, 2006: 303). Aynı şekilde Yunan da canavar gibidir. Girdiği yerleri yakıp yıkar, kadın, kız, çoluk, çocuk demeden insanları vahşetle süngüler, anaların karnındaki bebeklere varıncaya kadar vahşet ve kin kusar (Kavaklı, 2006: 331). Romanda, düşman askerlerinin özellikle çarşaflı kadınların namuslarına el sürmeye kalkışmaları sıklıkla dile getirilir. Bu şekilde romanda düşman askerlerinin işkenceleri sıklıkla ele alınır.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda ilk olarak İngilizlerin İstanbul'da ortalığı kana buladıkları dile getirilir (Çokum, 2007: 111). İngilizlerin İstanbul'da yaptığı zulmü, Yunanlılar Anadolu'da işgal ettikleri yerlerde yaparlar. Yunanlı askerler, geçtikleri Türklerin yaşadıkları bölgeleri ateşe verirler, evleri ve ahırları yakarlar (Çokum, 2007: 226). Romanda özellikle Yunanlıların Söğüt'ü yakıp yok etmeleri üzerinde durulur. Yunanlılar ayrıca Türklerce kutsal sayılan cami ve türbeleri de yakmaktan çekinmezler. Camileri ve türbeleri yakıp yağmalarlar.

Yunanlılar, bilhassa yenilgiye uğrayıp çekildiklerinde zulümlerini artırmışlardır. Hatta Yunan askerleri işgal ettikleri yerlerden çekildiklerinde insan eti yanığı ortalığı kaplar hâle gelir (Çokum, 2007: 239). Yunanlıların söz konusu zulmü şu sözlerle anlatılır: "Yunan önce taarruz ediyor, sonra çekiliyor, çekilirken, köyleri kana buluyordu. Sanki elinde kanlı bir fırça vardı ve bununla orayı burayı boyayarak eğleniyordu." (Çokum, 2007: 241). Yunan askerleri her türlü mekânı yaktıkları gibi yediden yetmişe kadar bütün Türk halkına da zulmederler (Çokum, 2007: 248). Romanda Yunanlıların yakma edimleri Klerides adlı Yunanlı bir komutan tarafından da vurgulanır: "Gelip geçtikleri yerler gözünün önünde bir kan seliyle, alevlerle belirdi. Yakılan köyler… Genzinde insan eti yanığının kokusu… Nereye gitse bu kokuyu duyacaktı." (Çokum, 2007: 258). Bu şekilde sağduyulu Yunanlıların da Türklerle aynı bakış açısına sahip olduğu gösterilmiş olunur. Yunanlıların Afyon'u ve Anadolu'nun her yerini yaktıkları özellikle belirtilir (Çokum, 2007: 365).

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, özellikle Ermenilerin Türklere karşı yaptığı zulme yer verilir. Ermenilerin yaptığı zulüm konusunda bilhassa Türk kadınlarına yapılan tecavüzlere değinilir. Küçük bir köyde bile tecavüze uğrayan kadınlar romanda şöyle sıralanır: "Demir oğlu Murad'ın zevcesi Zeynep, Ahmet oğlu Mehmed'in zevcesi Havva, Yazıcı oğlu Mehmed'in kızı Güllü, Beşir oğlu Şakir'in kızı Zekiye namusu kirletilenlerden bazıları." (Karatay, 1990: 23). Tecavüz olaylarında çok trajik olaylar meydana gelir. Örneğin Müslüman olmuş bir Ermeni kadınla evli Yavili Hafızın, süngü ile gözlerini çıkarırlar. On beş yaşındaki kızını alıp götürürler. Fehime adındaki gelini tecavüzden kurtulmak için intihar eder (Karatay, 1990: 23). İlyas Çavuş'un sevdiği kız olan Elif'in de başından benzer bir trajik olay geçer. Ermeniler, Elif'in annesine saçını açmasını söylerler.

Dindar bir Çerkez kızı olan annesi, saçını açmayı reddeder. Annesi, saçını açmaya çalışan Ermeni'nin gözünü çıkarır. Ermeni ise annesini öldürür. Elif'in babası Uzun Hamza intikam hırsıyla Ermeni askerlerine saldırmasına rağmen o da öldürülür (Karatay, 1990: 26). Müezzin Hacı Dede de Fransız işgalcilerin zâlim olduklarını ve zulmettiklerini doğrudan ifade eder (Karatay, 1990: 82-83). Yunanlılar da, silahsız insanları öldürürler (Karatay, 1990: 97). Bununla birlikte Yunanlıların girdikleri şehirleri, kasabaları talan edip yakmaları da vurgulanan bir diğer konudur (Karatay, 1990: 210). Romanda Yunanlı işgalcilerin iliklerine öldürme ve yakma eylemlerinin işlediği dile getirilir (Karatay, 1990: 256).

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, Türklere karşı yapılan zulümler geniş bir şekilde ele alınır. İlk olarak azınlıkların kurduğu çetelerin Türk halkına karşı yaptıkları zulümler romanda konu edinilir. Bu çeteler, Kuva-yı Milliye'ye yardım ettikleri bilinen insanları ya kurşunlayarak ya da boğazlarını keserek öldürür, bazen de ağaçlara asar, jandarmaları, polisleri vurur, kızları kaçırır, evleri soyar, bazen de yakar, köylünün hayvanlarını alıp götürürler (Topuz, 2002: 26). Sözü edilen çetelerin güçleri bu zulümleri yapmaya yetmediği zaman, İngilizleri devreye sokarak Kuva-yı Milliyecileri onlara öldürtürler. Romanda Rumların yaptığı zulüm küçük köylü kızı Zehra'nın trajedisiyle birlikte verilir. Rumlar, Zehra'nın köyünü basarlar, bu kızın babasını, anasını öldürürler, sekiz kişiyi şehit ederler. Ayrıca dört kızı dağa kaçırıp hepsinin ırzına geçerler. Bu kızlar arasında 14-15 yaşlarındaki Zehra da vardır. Rumların kızların ırzına nasıl geçtikleri de romanda ayrıntılı bir şekilde anlatılır: "O pis canavarlar nasıl saldırmışlardı onlara? Ormanda bir çoban kulübesine götürmüşlerdi dördünü birden. Yedi sekiz kişiydiler. Kızlar bağırıyor, çırpınıyorlardı. Ama neye yarar? Haydutlar birden

saldırdılar, kızların giysilerini, şalvarlarını yırtarak çıkardılar. Yerlere yatırdılar hepsini. İkişer kişi ellerinden tutuyordu. Sırayla her biri kızların üzerine çullandı. Onlar bağırdıkça tokadı basıyorlardı. Kimisi kızların yanaklarına, omuzlarına dişlerini geçirdi. Saçlarını çekip kopardılar. Hepsi kana bulandı. Haydutlar bütün kızların ırzına geçtiler." (Topuz, 2002: 28). Irzına geçilen Zehra, bu olaydan sonra köye de dönememektedir. Irzına geçildiği için biriyle evlenmesi de artık zordur. Rum çeteler, onun hayatını karartmıştır. Romanda Zehra'nın trajedisi okurun empati kurabilmesi için ayrıntısıyla anlatılır, bu şekilde okur Millî Mücadele'de sivil halkın neler çektiğini de anlamış olur. Romanda Rumların yaptıkları bir diğer zulüm, İzmir'in işgali ile gündeme gelir. Rumlar işgalden sonra yağmacılığa başlarlar. Kışlayı basar, on dört subayı öldürürler. Askerlik Dairesi Başkanı Fethi Bey'in de, "Zito Venizelos!" (Yaşasın Venizelos) diye bağırmasını isterler. Bağırmayınca da Fethi Bey'i öldürürler. Yüz elli subayı, beş yüz kırk eri ve iki bin kadar sivili de, "Zito Venizelos!" diye bağırtarak Pekin gemisine bindirmişlerdir (Topuz, 2002: 56). Rumların yanı sıra İngilizlerin de yaptıkları zulümlere romanda yer verilmiştir. Bu kez de İstanbul işgal edildikten sonra Millî Mücadele için çalışan Esat Paşa'nın evi, İngilizler tarafından basılmış, giyinmesine bile izin vermeden kolundan tutularak çocuklarının ve eşinin gözü önünde çıkarılmış, demirlenmiş bir İngiliz gemisine bindirilmiş, kendisine pis bir kamara, kapkara bir yastık ve leş gibi bir battaniye verilmiştir. Esat Paşa her ne kadar general olduğunu ve rütbesine göre kendisine davranılması gerektiğini belirtse de, onu dinlemezler. Paşa da geceyi rüzgârda, dimdik ayakta geçirir (Topuz, 2002: 76-77). Rumların ve İngilizlerin yanı sıra Fransız ve Ermenilerin de Türklere karşı zulümde bulundukları söz konusu romanda, Ümran aracılığıyla şöyle dile getirilir: "Askerleriniz Maraş'ta, Antep'te, Urfa'da ve

Adana'da yüzlerce kişiyi öldürdü. Halka işkence ettiniz. Kadınları çocukları kestiniz. Bunları hiç unutmadık. Fransızlarla birlikte Cezayirli ve Senegalli askerler ve silâhlandırdığınız Ermeniler de bu kıyıma katıldılar. Annesine saldıran Fransızlara karşı koyan on iki yaşında bir çocuğu süngülediniz. Kolay mı bunları ve General Querrette'in yaptığı zulümleri unutmak" (Topuz, 2002: 122-123). Bu şekilde Rum, İngiliz, Fransız ve Ermenilerin zulüm yaptıkları dile getirilmiş olunur.

Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri "Reis Paşa"* adlı romanında, ön planda olan siyasi ortamın analizidir. Bu yüzden işgalcilerin yaptığı zulümler üzerinde ayrıntılı durulmaz. Romanda özellikle İngilizlerin yaptıkları zulüm ve işkencelere değinilir. Örneğin İngilizlerin Yetimler Yurdu'nu, Anadolu'ya asker ve mühimmat kaçırıldığı bahanesiyle bombaladıkları, bombalanan binadan çıkanların ise sadece korkan yetimler ve öğretmenler olduğu dile getirilir (İlhan, 2002: 22). Ayrıca "İngiliz İşgâl kuvvetleri'nin Dersaadet'te uyguladıkları şiddet ve baskı"nın son haddine ulaştığından da bahsedilir (İlhan, 2002: 165). Bu bağlamda romanda "İngiliz zulmü" ifadesi vurgulanır (İlhan, 2002: 166). Ayrıca Fransız gazeteci Marie-Laure, azınlıklardan "Müsü" Karagözyan'dan, sarhoş Yunan askerlerinin, geceleri "şuraya buraya" saldırdıklarını, daha çok yalnız kadınlara, boyunlarındaki "beşibiryerde"lere göz koyduklarını öğrenir (İlhan, 2002: 327). Bununla birlikte Yunanlılar işgal ettikleri topraklardan çekilirken halka zulüm yaparlar (İlhan, 2002: 588). Rum çeteleri ise, köyleri, hatta Müslümanlarca kutsal kabul edilen camileri de yakarlar (İlhan, 2002: 41).

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, özellikle Yunanlıların "yakıp yıkma" faaliyetlerinden söz edilir. Örneğin Yunanlılar Aydın'ı işgal ederken buranın yarısını yakmıştır (Özakman, 2005: 101). Yunanlılar yalnızca Aydın'ı değil,

Aydın'la birlikte İnebolu'yu da yakıp yıkmıştırlar. Halk işgal korkusu ile terk ettiği evlerine döndüklerinde, evleri yanmış, yıkılmış kadınların çığlıkları duyulur (Özakman, 2005: 130). Yunan askerler, köylerde askerlik ve insanlık dışı birçok suç işlemişlerdir. Bunun yanı sıra yerli Rumlar da Yunan askerlere güvenerek Türklere eziyet ederler (Özakman, 2005: 139). Yunanlıların benzer zulüm faaliyetleri İzmit'te de görülür. Yunanlılar, İngilizler engel olmasına rağmen, 200 ev ve 300 kadar İzmitliyi öldürürler (Özakman, 2005: 150). Ayrıca Yunanlılar çekildikleri yerleri de yakarlar (Özakman, 2005: 159). Yunanlıların yaptığı zulmü Fevzi Paşa şöyle dile getirir: "Geçen gün Meclisimizde düşman mezalimi hakkında uzun tartışmalar yapıldı. Gerekirse, bizim de onun gibi davranmamızı teklif edenler oldu. Bu konuyu Bakanlar Kurulunda görüştük. Düşman ordusu, gerçekten, her yenilginin acısını, gerideki masum ve silahsız insanlardan çıkarmayı, köyler yakıp yıkmayı şiar edinmiştir. Ama, efendiler, bizim askerimiz, yüzyıllardan beri intikamını savaş meydanından almayı öğrenmiş bir askerdir. Onun için yüce heyetimizden istirham ediyoruz, düşmanın seviyesine inmeyelim." (Özakman, 2005: 173). Yunanlılar, İzmir'i işgal ettiklerinde İzmirli Rumlarla birlikte çok fazla zulümde bulunurlar. Müttefikler bu zulümden sonra İzmit ve Gemlik arasındaki Yunan mezalimini incelemesi için Kızılhaç Kurulu yollarlar. Kurullar bu iki yerde yapılan insanlık dışı faaliyetlerini saptamasına ve rapor etmesine rağmen Avrupalılar bu durumu örtbas ederler (Özakman, 2005: 173). Yunanlı askerler köyleri yakıp yıkmanın yanı sıra Türk kadınlarının ırzına geçerler (Özakman, 2005: 205). Yunan ordusunun acımasız tutumu, on binlerce Anadolulunun canını ve ırzını korumak için evini, barkını bırakıp İç Anadolu'ya sığınmasına yol açar (Özakman, 2005: 305). Yunanlı askerler, geçip giderken köyleri yakması ve bunun sonucunda halkın yakarıları ve çığlıkları Yunanlı

bir askeri bile rahatsız eder (Özakman, 2005: 343). Öte yandan yangınla birlikte tüten köyleri görmek Türk asker ve subaylarını daha da hırslandırır (Özakman, 2005: 472). İsmet Paşa, Yunan mezaliminden sonra Halide Edip Adıvar, Yusuf Akçura ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nu Yunan zulmünü araştırmakla görevlendirir. Günlerce Sakarya'nın doğusunu gezen aydınlar gördükleri vahşet ve dinledikleri olaylar sonucunda dehşete düşerler. Halide Edip Adıvar, bu gezi sonucunda şunları söyler: "Yunanlıların hareketleri, aklını kaçırmış insanların hareketleri gibiydi… Tutumları bütün vahşet ölçülerini aşmıştır." (Özakman, 2005: 502).

c) Ekonomik Emperyalizm: Sömürgecilik

Latince "imperium" kelime kökünden türetilmiş emperyalizm tabiri, "bir devletin diğer devlet üzerinde ister maddi ister manevi bir kontrol, nüfuz kurması veya bir üstünlük sağlaması[nı]" ifade etmek için kullanılır (Armaoğlu, 1984: 79). Bazı araştırmacılar temelinde göç hareketleri bulunan hâkimiyet kurma sisteminin sanayi devrimi ile emperyalizme dönüştüğünü ifade ederler. Bunu karşılık sömürgecilik terimi 19. yüzyıl ortalarında başlayan emperyalizm çağını ifade etmek için de kullanılmıştır. Bu sebeple kimi bilim adamları da günümüzdeki küreselleşmeye kadar sömürgecilik ile emperyalizmi aynı tarihsel süreç içinde değerlendirmişlerdir. Buna karşılık sömürgeciliği, maddi ve manevi bir kontrol olan emperyalizmin ekonomik yönü olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan sömürgeciliğin tarihine baktığımızda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük devletlerin siyasi sömürgeci emperyalizmin damgasını taşımaya başladıklarını görürüz. Endüstri üretiminin görülmemiş ölçüde artmasının endüstriyi beslemek için

hammadde gereksinimini kuvvetle hissettirmesi, Avrupa'yı Avrupalılara dar eder. Fransız büyük devriminden önce hükûmet üzerine etki yapan ruhban (papaz) ve asil sınıf yerine sanayiciler ve maliyecilerden oluşan iki yeni sınıf meydana gelir. Siyaset istikametinin saptanması, kamuoyunun kontrolü, hükûmetin denetimi, bunların eline geçer. Bunların etkisiyle hükûmetler, toprak kazanma hırslarını, ekonomik rekabetlerini ve silahla çatışma faaliyetlerini geri kalmış memleketlere de bulaştırırlar. Bu bağlamda ulusların birbirleriyle yaptıkları savaşlara sömürge savaşları da eklenmiş olur. Bahsedilen sömürgecilik savaşına İngiltere, Fransa ve Rusya daha büyük endüstrinin doğmasından önce, emperyalizmin ticaret aşamasında bulunduğu sırada yol almıştır. Almanya ve İtalya, bu ülkelere ulusal birliklerini tamamladıktan sonra katılırlar. Sömürgeci emperyalist savaşın ana hatlarını şöyle özetleyebiliriz: Afrika'nın paylaşılması nedeniyle 1880'de İngiltere ile Almanya arasında başlayan ciddi ihtilaf, Almanların İngiliz-Boer Savaşı'nda Boerleri tutmasıyla daha keskin bir biçime girmiştir. 1903'te Osmanlı Devleti'nin Haydar Paşa-Bağdat demiryolunu yapma imtiyazını Almanya'ya vermesi, İngiltere'nin Süveyş ve Basra Körfezi'nde ve dolayısıyla Hindistan ile bütün Doğu Asya'daki çıkarları için çok ciddi bir tehlike hâlini almıştır. Öte yandan İngiltere ve Rusya, Afganistan'da ve İran üzerinde çatışmışlardı. 1880 yılından itibaren İngiltere ve Fransa, Güney Asya'da ve Afrika'da birbirilerinin boğazlarına sarılacak duruma gelmiştir. Bunun yanı sıra emperyalist sömürgenin sembolü İstanbul'dur. Emperyalist devletler, İstanbul ve Boğazlardan Asya ve Afrika'ya yayılan bir sömürge düzeni kurmak isterler. Bu anlamda İstanbul ve Boğazlar, emperyalistlerin çıkarlarının kördüğümü hâline gelir (Karal, 1996: 358-360). İstanbul'u ve Boğazları işgal ederek sömürge amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan İtilaf devletleri Duyun-ı

Umumiye gibi oluşumlarla da Osmanlı Devleti'nin kaynaklarını sömürmeye çalışırlar. Bununla birlikte İstanbul'da işgal kuvvetleri yerli halkın malını gasp ederler, öte yandan Anadolu'da Yunanlılar işgal ettikleri topraklardaki halkın malına el koyarlar.

Seçilen Millî Mücadele konulu romanlarda işgalcilerin sömürgecilik faaliyetlerine değinilmesine rağmen, sözü edilen sömürgecilik faaliyetlerinin nitelikleri konusuna ayrıntılı bir şekilde değinilmemiş, bu konu dolaylı bir şekilde romanlarda yer almıştır. Ancak yabancı devletlerin işgallerinin temelinde sömürgeci amaçlarının yattığı bir kısım romanda ele alınır. Romanlarda, sömürgeci zihniyetin temsilcisi ise İngiltere olarak gösterilir. Sömürgecilik konusunda dikkat çekici nokta, işgalci devletin sömürgecilik faaliyetlerini Marksist romancıların yerine ikinci Kemalist ve İslamcı romancıların ayrıntılı bir şekilde konu edinmesidir. Bu bağlamda ikinci Kemalist ideolojiyle yazılan Hıfız Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*, Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa* ve Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanları; ayrıca İslami içeriğe sahip Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* ve Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanları örnek gösterilebilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, özellikle sömürgecilik vasfıyla nitelenen devlet İngiltere İmparatorluğu'dur. İngilizler, kibirli, sömürdüğü ülkelerin insanlarını ezen bir ülkedir (Adıvar, 2004: 36). Romanda her ne kadar İngiltere müstemleke (sömürgeci) olarak vasıflandırılsa da, İngiltere'nin sömürüsünün ne şekilde olduğu konusu romanda yeterince ayrıntılı işlenmemiştir. Daha çok İngilizlerle birlikte diğer İtilaf devletlerinin yaptıkları zulümler ele alınmıştır.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı kitabında, sistemli bir sömürgecilik faaliyeti yer almaz. Bunun yerine Yunanlıların işgal ettikleri topraklarda yerli zengin halkın parasını ve malını sömürmesine değinilir. Özellikle Yunan Komutan Damyanos merkezinde sözü edilen sömürgeciliğe romanda yer verilir. Bunun dışında Yunan askerlerinin işgalle ve işgalin bitimiyle birlikte yağma yapışları da romanda anlatılır (Adıvar 2006: 154). *Vurun Kahpeye*'de, Yunanlı askerlerin önemli kaygılarından birinin şehrin malının talan edilmesi olduğu görülür. Bu bağlamda Yunan askerleri ilk etapta kendilerine talan izni vermeyen Damyanos'a karşı tavır alırlar, nitekim buldukları ilk fırsatta, yani Damyanos'un Yunanistan'a gitmesini fırsat bilerek Türk halkının malını talan ederler. Aynı tavrı Damyaos'ta da görmek mümkündür. Damyanos'un Aliye'yi görene kadar temel amacı cebini doldurmaktır. Söz konusu amaçla işgal altındaki Türk halkının zenginlerinin mallarına hile ile el koymaya çalışır. Bahsedilen noktalar, romanda Yunanlıların işgalinin maddi gerekçelerle olduğunu kanıtlamaya yöneliktir. Nitekim çıkarcı ve hain olarak vasıflandırılan Türklerde de maddi hesapların ön planda olduğunu görürüz. Bu bağlamda özellikle Hacı Fettah Efendi örnek gösterilebilir. Maddi çıkarlarının zedelendiğini gören Hacı Fettah, Yunanlılarla birlikte şeriat söylemini kullanarak hareket eder. Millî Mücadele'yi yürüten Türkler ise yalnızca mücadelelerini sürdürmek için gerekli olan parayı halktan toplamaya çalışırlar. Bunun dışında, Tosun Bey ve Aliye örneklerinde görüldüğü gibi, manevi duygularla hareket ederler.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında, Millî Mücadele'de bulunulan kuvvetlerin sömürgeci vasıfları yer bulmaz, bunun yerine Deli Necip'in

ağzından Yunanlıların bu topraklara sahip olmayı arzuladıkları ifade edilir (Güntekin 1981: 234).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, bilhassa emperyalist ülkelere mensup kişilerin cinsel sömürüsü konu edinilir. Bu bağlamda özellikle İngiliz komutanlardan Captain G. Jackson Read yakışıklı bir İngiliz komutanı olarak Türk kadınlarını, Captain George Marlow'un bir eşcinsel olarak Türk erkeklerini, Miss Fanny Moore bir lezbiyen olarak Türk kızlarını cinsel olarak sömürürler. Hatta romanda İngiliz zabitlerinin savaş sonunda ganimet paylaşan askerler gibi Türk kadılarının üstüne atladıkları belirtilir. Fakat bahsedilen cinsel sömürünün yanı sıra emperyalist ülkelerin ekonomik sömürüsü de romanda yer bulur. Örneğin Nişantaşı'nda yaşayan Makbule Hanım'ın evi, İngilizler tarafından eşyalarıyla birlikte işgal edilmiştir. Bu tekil örnek bile, işgal döneminde emperyalist Batılı ülkelerin işgal ettikleri ülkenin mallarını nasıl yağmadıklarını, sömürdüklerini örneklemesi bakımından önemlidir. Romanın sonlarına doğru, İtilaf kuvvetlerinin hem manevi hem de ekonomik sömürüleri konusuna doğrudan yer verilir. İtilaf kuvvetlerinin azınlıklarla birlikte hareket ederek türlü kaçakçılıklarla, rüşvetle, yağmalamayla Türk insanının mallarını yağma ettikleri ifade edilir: "Zira onlar İstanbul'u yalnız manevi ve ahlâki bir iflasa doğru sürüklemekle kalmamışlardı; aynı zamanda iktisadi kaynaklarını da sömürüp durmuşlardı. Mülk ve akar paylaşmasında Ermenilerle ortak olan, çeşitli tarz kaçakçılıklarla, Rum piratlarıyla el ele veren; şehrin çeşitli yerlerinde yangın mallarını yapma eden ve rüşvet karşılığı milliyet satan, adam kaçıran, haksız veya arabozuculuklarıyla dava kazandıran bu İtilaf zabitleri dört senenin içinde pek çok zengin olmuşlar ve yüklerini tutmuşlardı." (Karaosmanoğlu, 2006: 271-272). Ayrıca romanda bazen Sami Bey vesilesiyle

gündeme getirilen Düyun-ı Umumiye de, emperyalist Batının ekonomik sömürüsünü somutlaması bakımından önemlidir. Görünüşte Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını düzenlemek için kurdukları Düyun-ı Umumiye, aslında Osmanlı Devleti'ni ekonomik bakımdan daha iyi sömürme işlevini görmektedir. *Sodom ve Gomore*'da Düyun-ı Umumiye'nin gündeme getirilmesi, emperyalist Batı'nın ekonomik sömürüsüne göndermede bulunması bakımından önemlidir. Bununla birlikte romanda işgalci Batı'nın askerlerinin zengin dul kadınların servetlerine göz diktiklerini ve bu şekilde servet avcılığında bulunduklarını da görürüz (Karaosmanoğlu, 2006: 198).

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, işgalcilerin ekonomik sömürüleri üzerinde durulmaz, bunun yerine işgalcilerin (özellikle Yunanlıların) yaptıkları zulümler ön plana çıkarılır. Fakat Yunanlıların işgal ettikleri kasabaları yağma ettiklerine de değinilir (Morkaya, 1931: 66).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, ilk sayfalarında Batılı devletler, gasp ettikleri şeylerle avurtları şişmiş bir insana benzetilir (Karaosmanoğlu, 2001: 18). Romanın sonlarına doğru zaten zengin olan Batılı devletlerin mazlum halkları sömürdükleri yeniden belirtilir: "Bütün Türk âlemi mi? Hayır, bütün mazlum insanların, diyecektim. Gözü doymak bilmeyen bir iki garp devletinin zenginleri, günde dört öğün yemek yiyecek diye, fukaranın lokması elinden alındı. Nice yuvalara kundak sokuldu, nice ev bark yıkıldı. Şimdi, Vestminster'in pembe derili lordu çatlak tabanlı Anadolu köylüsüne karşı bir sürgün avı yaptırıyor. Neresini yiyecek, bu zavallı yaratıkların? Hangisinin göğsünden, ona, bir bifteklik et çıkabilir? Hepsi de sade deri, sade kemik" (Karaosmanoğlu, 2001: 141-142). *Yaban*'da, Batılı devletlerin Türk topraklarını işgalindeki en önemli

etkenlerden biri olarak ekonomik faktörler gösterilir. Daha da zenginleşmeye çalışan Batılı garp zenginlerinin doymak bilmez arzusuyla işgalin gerçekleştiği belirtilir (Karaosmanoğlu, 2001: 141-142). Ayrıca Yunan işgalcilerin de işgal ettikleri Anadolu köyündeki yağmaları romanda konu edinilir. Yunanlı işgalciler, köyde para ve yiyecek namına ne varsa yağmalamışlardır (Karaosmanoğlu, 2001: 182-183). Buna karşılık Anadolu köylüsü için geçim sıkıntısının başat konulardan biri olduğu Zeynep Kadın merkezinde ifade edilir. Oğlu askere gittiğinde ağlamayan Zeynep Hanım, tarlasını kaybettiğinde ağlar. Bu bağlamda yokluklarla uğraşan Anadolu köyündeki geçim sıkıntısının romanda kendisine yer bulduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Millî Mücadele'nin ne kadar zor şartlarda yürütüldüğüne ilişkin romanda vurgulara da rastlanmaktadır. Anadolu köylüsünün zahire ambarları bomboş olduğu, fakat Türk entelektüelinin yedi devlete savaş açtığı romanda dile getirilir (Karaosmanoğlu, 2001: 75). Bu anlamda *Yaban*'da Millî Mücadele'nin ne kadar zor ekonomik şartlarda yapıldığı anlatılmış olur.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, işgalcilerin yaptıkları ekonomik sömürü pek yer bulmaz, fakat Yunanlıların Türklerin evlerini işgal ettikleri ve mallarına el koydukları da dile getirilir (Özdeş, 1976: 39). Ayrıca Kezban'ın ninesi, işgalcilerin ellerindeki yiyecekleri zorla aldıklarını ve bu yüzden yiyecek bulmakta zorluk çektiklerini ifade eder (Özdeş, 1976: 48).

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, emperyalist Batılıların sömürü faaliyetleri konu edinilmez. Bunun yerine işgalcilerin bütün Türk dükkânlarını yağma edişleri vurgulanır (Arıt, 1961: 29) ve bu şekilde işgalcilerin yağma faaliyetlerine değinilir.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* adlı romanında, Türk ordusunun Batı'nın yüzyıllardan beridir devam eden yiyiciliği, sömürgeciliği ve kan emiciliğine Millî Mücadele'yle birlikte son verdiği ifade edilir (Kocagöz, 1963: 270). Millî Mücadele ile birlikte "milyonlarca insanın ensesine yapışan yiyicilik, sömürücülük sülükleri, keneleri, koparılıp ateşe" atılacaktır (Kocagöz, 1963: 271). Bu şekilde her ne kadar Batılıların ekonomik sömürüsü doğrudan dile getirilse de, sözü edilen ekonomik sömürünün içeriği konusuna pek değinilmez. Bunun yerine romanda özellikle işkence sahnelerine yer verilir.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*'inde, işgal kuvvetlerinin sömürgecilik faaliyetlerine, Türk ordusunun sömürgeciliğe karşı başkaldırdığı söylenerek değinilir (Benice, 1964: 160). Fakat bunun yanı sıra işgalci devletlerin sömürgecilik faaliyetlerinin neler olduğu konusu romanda ele alınmaz.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, sömürgecilik konusuna değinilmez.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında anlatıcı, Batılı emperyalist devletlerin sömürgecilik vasıflarına özellikle dikkat çeker ve Mustafa Kemal Paşa'nın, "Bugün dünyanın en güçlü sömürü devletleri ellerine geçirdikleri bütün öldürücü demir yığınlarıyla gerdek odalarımıza dek girmişlerdi." (Dinamo, 2010: 141 1. Cilt) ifadesiyle Millî Mücadele'nin Batılı devletlerin sömürgeci faaliyetleri sonucunda çıktığına ilişkin bir vurguda bulunur (Dinamo, 2010: 141 1. Cilt). Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'yi yabancı "kan içiciler"den kurtarmayı amaçladığına dair sözü, Millî Mücadele'nin Batılı emperyalist devletlerin sömürgeci faaliyetlerine karşı çıkış vasfını ön plana çıkarır (Dinamo, 2010: 377 1. Cilt). Bununla birlikte "kan içiciler" ifadesiyle Batılı devletlerin bahsedilen

eylemlerinin kötülüğünün altı çizilmiş olur. Daha da dikkat çekici olan, işgalcilerin, sömürücülük niteliklerini romanda birbirilerinin yüzlerine vurmalarıdır. Amerikalı ve İngiliz iki kişinin arasında geçen şu diyalog bu anlamda dikkat çekicidir: "Ravlinson, bir ara Amerikalı teğmene takılmak istemiş ve onun yan cebine eliyle birkaç kez vurmuş ve şöyle demişti: - Amerikalıların işi ceplerini doldurmaktır. Teğmen de bunun altında kalmak istememiş ve hemen şu karşılığı yapıştırmıştı: - İngilizlerin işi de bütün dünyayı yutmaktır!" (Dinamo, 2010: 476 2. Cilt). Anlatıcının, bu şekilde işgalci devletlerin insanlarına sömürgecilik amaçlarını itiraf ettirmesi önemlidir. İşgalci devletlerin sömürgecilik özellikleri, manda konusuyla birlikte de tartışma konusu hâline getirilir ve anlatıcı tarafından İngilizlerin Türkiye'yi kontrol altına alması durumunda, birkaç senede sadık bir müstemlekeye dönüştüreceği vurgulanır (Dinamo, 2010: 27 3. Cilt). Amerikalılar ise, uzak ve harap bir yer olan Erzurum'dan bile çıkar sağlamak peşindedirler (Dinamo, 2010: 187 3. Cilt). Fransız "sömürge ruhu" ise amaçlarını gerçekleştirmek için Ermenileri kullanır (Dinamo, 2010: 434 3. Cilt). Aynı şekilde Fransız kumandanı, "tam bir sömürge yöneticisi gibi" davranır (Dinamo, 2010: 497 3. Cilt). Öte yandan Yunanlıların işgal ettikleri yerlerden çekilirken halkın mallarını yağmaladıkları konusu, romanda ele alınan bir diğer noktadır (Dinamo, 2010: 442 2. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında işgalci devletlerin hürriyet adı altında ülkeyi sömürmeye geldiği ifade edilir. Kahya'nın Amerikan mandasını savunan ve Amerika'nın özgürlük getireceğine yönelik sözlerinden sonra Musa adlı kişi, Amerika'nın da tıpkı diğer devletler gibi Türkleri çalıp çırpmaya geldiğini ifade eder (Toy, 1968: 264). Aynı şekilde Fransa gibi devletler için esas olanın kârları

olduğu, onlar için Türk ve Yunan'ın hiçbir anlam içermediği belirtilir (Toy, 1968: 624). Böylelikle romanda işgalci devletlerin sömürge amaçları vurgulanır.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında sömürgecilik konusuna değinilmemiştir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı kitabında, işgalci kuvvetlerin sömürgeci faaliyetleri hakkında "kapitalizmin emperyalizmi" ifadesi kullanılır (Ohri, 1971: 111). Özellikle İngilizlerin dünyayı sömürdükleri dile getirilir (Ohri, 1971: 60). Ayrıca romanda Osman aracılığıyla asıl savaşın "kapitalizmin emperyalizmine" karşı olduğu, İtilaf devletlerindeki sivil insanların Düyun-ı Umumiye, şirketler ve türlü imtiyazlarla Türk halkını sömürdüklerinden bahsedilir (Ohri, 1971: 111). Hatta Osman, Osmanlı devletinin son zamanlarında Batılı devletlerin bir sömürgesi olduğunu ve Ankara Hükûmeti'nin Osmanlı Devleti'ni bu bataktan kurtarmaya çalıştığını söyler (Ohri, 1971: 115). Osman bu anlamda Millî Mücadele'nin kapitalizmin emperyalizmine karşı yürütüldüğünden bahseder (Ohri, 1971: 140). Benzer şekilde romanda işgalci güçler sömürgeci vasıfları sık sık vurgulanır (Ohri, 1971: 150-151). Hatta işgalci güçlerin kilise ve papazları kullanarak sömürgeci faaliyetlerini meşrulaştırırlar. Kilise ve papazlar ise sömürgedeki halkları Meryem Ana resmiyle kandırırlar (Ohri, 1971: 150). Romanda bu durumun antitezi olarak kucağında çocuğu ve elinde kılıcıyla bir Türk subayının resmi gösterilir. Bu resmin, sömürgeciliğe karşı ayaklanan Asya ve Afrika halklarının cevabı olduğu söylenir (Ohri, 1971: 151). Böylelikle roman, sömürge sonrası edebiyat açısından bir önem taşımaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, işgalci devletlerin sömürge faaliyetleri üzerinde durulmamıştır.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde*'desinde işgalcilerle birlikte Osmanlı Devleti de sömürgeci olarak konumlandırılır. Köylü kesimin zorlukla elde ettiği ürünü devlete bağlı güçlerin zorla aldıkları romanda sıklıkla vurgulanır. Merkezî kişi olan Molla Mahmut'un söz konusu bağlamda sarf ettiği şu sözler önemlidir: "Ekelim biçelim, kaldıralım… Malımıza ortakmış gibi damlayın hemen. Devlet hakkı deyin alın, tarla vergisi, hayvan vergisi deyin alın. Yarın hoca da gelir, ayan da gelir, tamam… Yarıya indirin kaldırdığımız ekini. Allah'tan korkmazlar." (Apaydın, 1974: 17). Romanda sömürgeci olarak çizilen bir diğer unsur Yunanlılardır. Romandaki kişilerden biri aracılığıyla Yunanlıların Anadolu'ya "malını mülkünü biz yiyelim, keyfini biz sürelim" (Apaydın, 1974: 253) diye geldiklerinden bahsedilir. Molla Mahmut da bu düşünceye şöyle destek verir: "Müslüman halkın neyi var neyi yok, ellerinden alıp yiyorlar. Türlü rezillikler yapıyorlar. Kimi Müslümanlar da ortak onlara. Millet açlıktan kırılırken onlar keyif sürüp sefalarına bakıyorlar." (Apaydın, 1974: 254).

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, Türk halkının işgal kuvvetleri ve harp zenginlerince sömürüldüğü vurgulanır. Örneğin Yüzbaşı Selahattin, "İstanbul'da ulusun kanı ve canı emiliyor, sömürülüyordu." (Selçuk, 1979: 24) der. Söz konusu romanda dikkat çekici noktalardan biri, İngilizlerin Türklere sömürgelerdeki Hintli ya da zencilere davrandıkları gibi muamele ettiklerinin belirtilmesidir (Selçuk, 1979: 41). Ayrıca romanda yine anlatıcı Yüzbaşı Selahattin tarafından işgal kuvvetlerinin emperyalist politika izledikleri, Türk topraklarını yağmaladıkları vurgulanır (Selçuk, 1979: 198). Aynı durum, Yunanlılar için de geçerlidir. Yunanlılar işgal ettikleri toprakları tıpkı emperyalist İtilaf devletleri gibi yağmalarlar (Selçuk, 1979: 105).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, Yunanlıların durup dururken yüz binlerce kişilik bir orduyla Anadolu'ya girdiğini, yüz binlerce evin ocağını söndürdüğünü, insanını ve hayvanını öldürdüğünü söyler ve Türk ekonomisini yıktıklarını ifade eder (Dinamo, 1988: 6). Bu şekilde işgalcilerin ekonomik olarak sömürgecilik faaliyetlerine vurgu yapar.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, merkezî kişi olan Kâmil, köyüne dönünce düşman işgali sırasında kendisinin İngiliz sömürgesinde olduğunu düşünür (Kavaklı, 2006: 8). Romanda, Kâmil'in söylediği, "Bana bak kaymakam efendi, düşman bir memleketi niçin işgal eder? Soymak, yağmalamak, sömürmek için." (Kavaklı, 2006: 207) sözleri, işgalcilerin sömürü politikasını ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca Ermenilerin işgalde halkın malına tecavüz ettikleri de bahis konusu yapılır (Kavaklı, 2006: 38).

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda Yunanlıların Türklerin öz topraklarına girdikleri, Yunan askerlerinin Türklerin evlerini, camilerini yağmaladıklarından bahsedilir. Bu eylemi özellikle Türk topraklarından çekilirken artırırlar.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş*'ında, Batı, sömürmekten semirmiş bir ejdarha olarak nitelendirilir. Romanda, bu ejderhanın amacının ise Müslümanları yutmak olduğu ifade edilir (Karatay, 1990: 72). Müslümanların ise sömürülmeye karşı durduğu vurgulanır. Müezzin Hacı Dede, Batılıların sömürmek için kan döktüklerini dile getirir (Karatay, 1990: 82). Ayrılık unsuru olan Ermeniler, Doğu Anadolu köylerini "insafsızca" talan ederler (Karatay, 1990: 187). Halkın davarını, atını, sığırını sürüp götürürler (Karatay, 1990: 188). Müderris Edip de, dünyayı soyanlara karşı savaştıklarını söyler (Karatay, 1990: 216). Romanda İngilizlerin Doğu zenginliklerine göz diktikleri de eklenir (Karatay, 1990: 219). Aynı şekilde

yaşananların hepsinin tek nedeni, İngilizlerin doymazlığıdır (Karatay, 1990: 230). *Çalınan Savaş*'ta ayrıca çıkan savaşların ve birçok ülkedeki fakirlik ve sefaletin temel nedeninin Batılı devletlerin emperyalist politikaları olduğu ifade edilir. Emperyalist Batılı güçler, diğer ülkelerdeki insanları aç bırakmak pahasına ülkelerin madenlerini fabrikalarına taşırlar. Söz konusu durum romanda şu şekilde anlatılır: "Dünyayı bu hale getiren, canavarlaşmış emperyalizm değil miydi? Sayısız cephelerde, savaşa sürülmüştü insanlık. Yağmacılıkta, bozgunculukta, ihtilallerde, bu canavarın diş izleri vardı. İnsanlığı yozlaştırma, onların eseriydi. Bu kan emici doymazlığın elinde devletler birer soyguncuydu, hırsızdı. Ülkelerin ürünlerini, madenlerini şatolarına, saraylarına, fabrikalarına taşıyorlardı. Öteki insanları aç, çıplak bırakıyorlardı. Doymuyorlardı, daha diyorlardı." (Karatay, 1990: 75).

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanının ilk sayfalarında merkezî kişi olan Nedim Bey, Osmanlı devletinin ekonomik bağımsızlığını yitirdiğini söyler (Topuz, 202: 14). Aynı durum bu kez anlatıcı tarafından romanın ilerleyen sayfalarında dile getirilir. Anlatıcıya göre Osmanlı devletinin parasal bakımdan bağımsızlığı zaten hiç söz konusu değildir. Düyun-ı Umumiye gittikçe önem kazanmakta ve ülkenin maliyesine yön vermektedir. Bu yüzden ekonomik bağımsızlık çoktan anlamını yitirmiş bir kavramdır (Topuz, 202: 87). Daha da ilginci, Fransız askerlerinden biri olan Jean Pierre'in Fransız Hükûmeti'nin işgalleri iç çevrelerinin çıkarları için yaptığına ilişkin ifadesidir. Örneğin Kilikya, yani Adana ve çevresini Suriye'nin bir parçası sayarlar ve bu bölgeyi sömürge yapmak isterler. Bundan amaç ise bu bölgede üretilen pamuktur. Adana işgal edilecek ve böylelikle burada üretilen pamuk Fransa'nın tüketiminin yarısını karşılayacak çaptadır (Topuz, 202: 123). Romanda sadece Fransızların değil,

diğer işgal kuvvetlerinin de temel amacının ekonomik sömürü olduğundan bahsedilir. Bu durum Fransız bir komutan olan Franchet d'Esperey tarafından şöyle ifade edilir: "Bize burada jandarmalık görevi düşüyor. Bu nankör bir görevdir. İngilizler ve Amerikalılar ise burada işler çeviriyor ve para kazanıyorlar. Biz çalışıyoruz, parsayı onlar topluyor" (Topuz, 202: 78). Romanın merkezî kişisi olan Nedim Bey de, işgallerin asıl nedeninin ekonomik sömürü olduğunu dile getirir: "Duyduğuma göre Amerikan yardım grupları Anadolu'da ticareti ele geçirmek için şimdiden çalışmalara başlamışlardı. İngiliz gruplar da aynı alanda çalışmalarını sürdürüyorlardı. Bu, onların gerçek niyetlerini ortaya çıkarmıyor mu?" (Topuz, 202: 134). Alıntılanan cümlelerde görüldüğü gibi işgal kuvvetlerinin Türk topraklarını işgal etmelerindeki temel etken ekonomik sömürüdür. Bunun yanı sıra, bütün işgal kuvvetlerinin aynı amaçla işgalde bulunmaları, ekonomik sömürü konusunda bunların yarış içerisinde olmaları sonucunu doğurmuştur. Bu noktada romanda Ankara Hükûmeti ve Mustafa Kemal'in ekonomik sömürü karşısındaki tutumlarının ne olduğu sorusu sorulabilir. Romandaki anlatıcı, Ankara Hükûmeti'nin kapitalist düzene karşı bir politika izlediğini vurgular (Topuz, 202: 270). Bu anlamda yazar, Mustafa Kemal'in 1922 yılının Ocak ayının başlarında Sovyetler Birliği Başkanı Lenin'e yolladığı mektuptan konuyla ilgili olan cümleleri alıntılar. Mustafa Kemal Paşa'nın sözü edilen mektupta Lenin'e, "Ülkelerimiz arasında bir başka benzerlik bizim kapitalist ve emperyalist düzene karşı savaşmamızdır" (Topuz, 202: 271) der. Bu bağlamda romanda, Mustafa Kemal'in antiemperyalist bir tutum sergilediği dile getirilir.

Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri "Reis Paşa"* adlı romanında, İngiltere'nin emperyalist ve sömürgeci vasfı özellikle vurgulanır. Romanda doğrudan alıntılanan

"Bakü Doğu Halkları Kurultayı Bildirisi"yle Emperyalist İngilizlerin Doğu Halkları'nı sömürdükleri ifade edilir: "İngilizlerin Hindistan'a ne yaptığını biliyorsunuz. Türkiye'ye, Filistin'e, Mısır'a, Çin'e, Kore'ye, Afganistan'a, Ermenistan'a ve Gürcistan'a, ne yaptığını biliyorsunuz. Emperyalist İngiltere, Türkistan, Hive, Buhara, Azerbaycan, Dağıstan ve Kuzey Kafkasya'ya bile sızmıştır. İngiliz ajanları her yere sokuluyor ve sömürülen halkların alın teri ve kanıyla elde edilmiş altınları çevrelerine saçıyorlar. Her yerde İngilizler, tiranları ve despotları, hanları ve beyleri desteklemeye çalışıyorlar. Baş gösteren devrimci hareketi boğmaya ve bütün halkları her ne pahasına olursa olsun, bir baskı ve çaresizlik durumunda, yoksulluk ve bilgisizlik içinde tutmaya uğraşıyorlar…" (İlhan, 2002: 379). Söz konusu alıntı diğer birçok romanda olduğu gibi İngiltere'nin sadece sömürgeci oluşuna değinmemekte, aynı zamanda İngiltere'nin sömürgeci politikasıyla ilgili bir açılım sunmaktadır. Söz konusu Kurultay'da, dünyanın en zengin, en bereketli, en geniş bölgelerinin doğu halklarında olmasına rağmen sömürgeciler yüzünden "on milyon Türk ve İran köylüsünün" "bu en bereketli ve geniş bölgelerde, kendileri için bir lokma ekmek, bir geçim olanağı" bulamadıkları dile getirilir (İlhan, 2002: 379). Kurultay'da, İngiltere'nin diğer sömürgeci rakiplerini geride bırakarak Avrupa'nın ve Asya'nın "tek efendisi" olduğu, İngiltere'yi yöneten kapitalistlerin "herhangi bir şekilde sınırlamadan", "sivri dişlerini, pençelerini, Doğu Halkları'nın kanayan etine geçirecekler"inden söz edilir (İlhan, 2002: 380). Romanda İzmirli bir İngiliz tarafından, Türkiye'de en müessir bir şekilde idare edilen demiryolunun bir İngiliz kumpanyasına ait oluşu ve Anadolu'nun İngiliz malları için ehemmiyetli bir pazar olduğu vurgulanır (İlhan, 2002: 450). Bu bağlamda İngilizlerin sömürgeci vasıfları, kendi ifadeleriyle dile getirilmiş olur. Daha önemlisi ise Mustafa

Kemal Paşa'nın, kolonyalizm ve emperyalizme karşı mücadele ettiklerine dair ifadesidir. Mustafa Kemal Paşa, mazlum milletlerin, Türkiye gibi, bir gün kolonyalizm ve emperyalizmden kurtulacaklarını belirtir ve bu şekilde işgalcilerin emperyal kimliklerini öne çıkarır (İlhan, 2002: 560).

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, işgalci Avrupalı devletlerin ekonomilerinin sömürgeye dayalı olduğuna ve bu sömürge faaliyetlerinin devam etmesi için Kemalistlerin yenilmesi gerektiği belirtilir (Özakman, 2005: 113). Özellikle Batı Anadolu'nun boraks, kömür, kükürt, kurşun, krom gibi zengin maden yataklarına sahip olması, işgalcilerin sömürgeci iştahlarını artırmıştır (Özakman, 2005: 261). Yunanlılar da Avrupalı devletler gibi sömürgeciliğe özenmişlerdir ve Yunan veliahdı Yorgi, yaptıkları savaşın Avrupalıların sömürge kurma çabasına benzeterek savaşa katılmaktan dolayı kendisini heyecanlı ve mutlu hisseder: "Emperyalistliğe özenmiş hırslı ve küçük bir devletin gelecekteki kralı Veliaht Yorgi heyecanlanmıştı: "Bu savaş.." dedi, "..tıpkı Avrupalı bir ordunun sömürge kurmak için yaptığı çöl savaşlarına benziyor. Ne kadar güzel. Böyle bir sefere katıldığım için çok mutluyum." (Özakman, 2005: 316). Emperyalist ülkeler, ekonomik politikaları olan sömürgecilikle Ortadoğu'da, Asya'da, Afrika'da, fakir halkı ucuz işçi ve sömürge alanı olarak kullanmaktadırlar. Sözü edilen durum romanda doğrudan şu şekilde ifade edilir: "Ortadoğu'da, Asya'da, Afrika'da emperyalistlerin kölesi, tutsağı, ucuz işçisi ve pazarı olan birçok mazlum millet bulunuyordu. Bu zavallı milletler ya içten çökertilerek, ya aldatılarak, ya uyuşturularak, ya işgal edilerek emperyalizmin eline düşmüşlerdi. Sömürülüp durmaktaydılar." (Özakman, 2005: 386). Anlatıcı, Avrupalı devletlerin sömürgeci faaliyetlerini bir tarihçi ya da siyasetçi kadar açık ve keskin bir şekilde dile getirir. Emperyalist ve sömürgeci Batılıların

bahsedilen amaçları, Millî Mücadele'nin çıkış nedenini de ortaya koymaktadır. Emperyalist ve sömürgeci Batılılarla yapılan Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa, bütün Müslüman ve sömürgeci ülkeler için kurtuluş özlemini temsil etmektedir (Özakman, 2005: 386). Öte yandan Yunanlılar da işgal faaliyetlerini devam ettirebilmek ve Yunan ordusunu ayakta tutabilmek için Batı Anadolu'yu ekonomik olarak sömürürler (Özakman, 2005: 515).

d) Siyasi Emperyalizm: Mandacılık

Fransızca "mandat" (vekillik, vekalet, himaye) sözcüğünden gelen manda kavramı, en genel anlamda ekonomik ve siyasi yetersizlik gibi etkenler nedeniyle çıkmazda bulunduğunu düşünen bir devletin kendisini yönetmek için bir başka devlete yetki vermesi anlamında kullanılmaktadır. Almanya ve Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybetmeleriyle kaybettikleri ülkelerin Milletler Cemiyeti'ne verilmesinin istenmesine karşılık, Milletler Cemiyeti'nin bu yetkiyi bir devlete vermesi ile manda kavramı tartışılmaya başlanmıştır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İngiltere, Fransa ve İtalya Anadolu'nun çeşitli yerlerini işgale başlarlar. Bunlara Yunanistan'ın eklenmesi Türk aydın ve idarecilerini karamsarlığa ve çözüm aramaya yöneltir. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dar boğaz, siyasi çalkantılar ve istikrarsız hükûmetler ardı ardına yapılan savaşların getirdiği sosyal problemler de umutsuzluğun kaynağıdır. Bunlara dış borçlar, azınlıkların ayaklanması, ordunun dağıtılması da eklenince bazı kozmopolit aydınlara göre manda ve himayeden başka çıkış yolu kalmamıştır. Öte yandan manda anlayışını savunan aydınların işgalci kuvvetlerin siyasi amaçlarına

hizmet ettiklerini de görürüz. Sözü edilen aydınlar, yabancı devletlerin mandasına girmekten başka çözüm yolu olmadığı düşüncesini kamuoyuna aşılayacak ve bu şekilde manda ve himaye adı altında İtilaf devletlerinin Türk topraklarını daha rahat sömürebilmesinin yolu açılmış olacaktır. Aslında bazı Türk aydın ve idarecilerinin hangi ülkenin mandası ve himayesi altına girileceği sorusuna tek bir cevap veremediklerini görürüz. Büyük bir kısmı Amerikan veya İngiliz mandasını isterken az bir kısmı Fransız ve İtalyan mandasından medet ummuşlardır (Kasalak, 1993: 75).

Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda, özellikle Damat Ferit Paşa, Ali Kemal ve Sait Molla gibi Millî Mücadele aleyhtarı kişiler aracılığıyla manda konusu ele alınır ve romancıların hepsi, manda taraftarlarını eleştirirler. Zaten romanlarda olumsuz figürler olarak konu edinilen bu kişilerin yanı sıra Halide Edip Adıvar da manda taraftarı olup sonradan fikir değiştiren bir aydın olarak sık sık romanlarda konu edinilir. Damat Ferit Paşa, Ali Kemal ve Sait Molla ile birlikte İngiliz mandası yanlılarının bakışı ele alınırken, Halide Edip Adıvar'la Amerikan mandası taraftarlarının görüşleri değerlendirilir. Özellikle Sait Molla ile gündeme getirilen İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin İngiliz mandası fikrini halka yaymak için gösterdiği çaba da romanlarda anlatılan bir diğer konudur. Ele alınan romanların ortak yönü, manda taraftarlarına karşı olumsuz bir yaklaşım benimsenmesidir. Ancak olumsuzlanan kesim yazarların ideolojisine göre farklılık göstermektedir. Örneğin İslami düşünceye sahip yazarlar, Batılılaşma yanlısı kişilerin manda taraftarı olduğunu söylerken, Kemalist ideolojiyi benimseyen yazarlar, Padişah ve yanındaki kişilerin manda yanlısı olduğunu öne sürerler. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*, İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*,

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanlarında İngiliz mandası tartışmaları ön plana alınırken; Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış*, Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca*, İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce*, Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*, Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanlarında daha çok Amerikan mandası taraftarlarının yaklaşımları konu edinilir. Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*, Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri: "Reis Paşa"*, Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanlarında ise manda konusu diğer romanlara göre ayrıntılı işlenmiş, Amerikan ve İngiliz mandası yanlılarının düşüncelerine birlikte yer verilmiştir.

Bu noktada sözü edilen manda anlayışının romanlarda nasıl ele alındığı sorusuna daha yakından cevap aranabilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, özellikle İngiliz mandacılığı konusu ele alınmıştır. Romanda manda meselesi Salime Hanım ve İngiliz komutan Mister Cook vasıtasıyla gündeme gelir. Salime Hanım, romanda mandacı zihniyetin bir temsilcisidir. Salime Hanım, İngilizlerle Türklerin anlaşması ve İngiliz himayesinde buluşulması gerektiğini ifade ederken, Mister Cook, İngiliz himayesini bütün Türklerin istemesi gerektiğini belirtir. Mister Cook, bu konuda ise İngiliz sömürgesi olan Hindistan'ı örnek gösterir. Ona göre Hindistanlılar, İngiliz mandasından çok memnundurlar ve İngilizlerin himayesinden ayrılmak istemezler. Mister Cook'un dikkat çekici olan tavrı ise, İngiltere'nin himayesini bile Türklere bir lütuf gibi göstermesidir. Bu bağlamda İngilizlerin Türkleri affetmesi koşuluyla bir himayenin söz konusu olabileceğini dile getirir (Adıvar, 2004: 38).

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, tarihsel olarak mandasına girilmesi planlanan İtilaf devletleri yer almadığı için mandacılık tartışması da yer almaz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, romanın merkezî kişisi olan Leylâ'nın babası Sami Bey'in mandater bir zihniyete sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ona göre İngiltere, ortaksız bir ilahtır ve bütün dünya milletlerinin alınyazıları İngiltere'nin vereceği kararlara bağlıdır (Karaosmanoğlu, 2006: 287). Bu anlamda, Sami Bey'in Türkiye'ye ait sorunların mutlaka başkaları tarafından halledilebileceğine inanan mandater zihniyetli insanlardan olduğu ifade edilmelidir (Karaosmanoğlu, 2006: 288). Onlar, bir avuç Türk'ün İngilizlerin karşısında nasıl başarılı olduğuna bir anlam verememektedirler. Sami Bey, romanın başında da İngilizlerin ekonomik sömürülerini hoş göstermek için şöyle demektedir: "Harp bu, harp… Kim bilir biz galip de mağlup memleketi işgal etseydik neler yapmazdık…" (Karaosmanoğlu, 2006: 27). Sami Bey'in bu bağlamda romanda mandater zihniyetin temsilcisi olduğunu söylemek olanaklıdır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yeşil Gece*, Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ında da manda konusu tartışılmaz.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Millî Mücadele'de siyasi ortamın nasıl olduğu anlatıcı tarafından çizildiğinde kurtuluşu Amerikalılara "sığınmakta" bulan ve İngilizlere "yaranmaya çalışan Türklerin var olduğu üzülerek anlatılır (Özdeş, 1976: 8). Anlatıcıya göre böyle düşünenler, Türk milletinin artık hiçbir şey yapamayacağını sananlardır (Özdeş, 1976: 8). Bu şekilde tarihsel bir gerçeklik olarak manda düşüncesini savunanlar romanda konu edinilmiş olunur.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin*, Samim Kocagöz'ün *Doludizgin,* Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanlarında, manda konusundan bahsedilmemiştir.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, manda konusuna Halife suçlanılarak dolaylı bir şekilde değinilir. Halife'nin manda olmak istediği hâlde bunda bile başarılı olamadığı şu şekilde dile getirilir: "Manda işini bile yürütemedi Halife efendimiz… "Biriniz alın bizi toptan…" dedik, "Olmaz, paralayacağız" dediler" (Tahir, 2005: 137). Bu alıntının dışında, manda taraftarı kişiler ya da kuruluşlar gündeme getirilmez.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*'ında manda konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınır. İşgal döneminde, kimi yüksek mevki sahipleri, Amerikan veya İngiliz mandası altına girerek öncelikle saltanat ve halifeliği kurtarmak isterler (Dinamo, 2010: 237 1. Cilt). Bahsedilen yüksek mevkilerdeki kişilerin başında ise İngiliz mandası yanlısı Damat Ferit Paşa gelir (Dinamo, 2010: 112 2. Cilt). Hatta "8 Mayıs 1919'da toplanmış olan saltanat şurasında kimi delegeler İngiliz himayesini isteyecek kadar küçülmüş ve alçalmışlar, millî bilinçle konuşmak isteyenler de Damat Ferit Paşa'nın gücüyle susturulmuştu." (Dinamo, 2010: 332 2. Cilt). Ayrıca İngiliz mandasını savunanlar İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ni kurarak, Türkiye'nin İngiliz mandasını kabul etmesi yönünde propaganda yaparlar (Dinamo, 2010: 239 2. Cilt). Hürriyet ve İtilaf Partisi ve Damat Ferit Paşa "Bütün Türkiye'yi bir İngiliz Muhipler Cemiyeti hâline getirmek için var güçleriyle" çalışırlar (Dinamo, 2010: 362 2. Cilt). Sait Molla, belediye başkanlarına bir mektup yazarak İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ni kurduklarını ve bunun tek kurtuluş yolu olduğunu belirtir (Dinamo, 2010: 462 2. Cilt). İstanbul'da gelişen manda düşüncesi nedeniyle Sivas Kongresi'ne gelen İstanbul delegeleri arasında manda fikrini savunan birçok kişi bulunmaktadır

(Dinamo, 2010: 11 3. Cilt). Sivas Kongresi'nde, Türkiye'nin içinde bulunduğu korkunç durumdan kurtulmasının tek çaresinin özellikle Amerikan mandası olduğu vurgulanır (Dinamo, 2010: 21 3. Cilt). Anlatıcı, Amerika gibi petrol devleriyle dolu bir ülkenin, istediğinde rast gele bir adamı cumhurbaşkanı yapabilecek güçte olduğunu ve bu yüzden Mustafa Kemal Paşa'nın manda düşüncesi ilerlemeden onun önüne geçmek istediğini belirtir (Dinamo, 2010: 24 3. Cilt). Halide Edip Adıvar bir mektup yazarak Sivas Kongresi'nde manda fikrinin tartışılmasını önerir ve mandadan ne kastettiğini şöyle açıklar: "Türkiye'yi olduğu gibi hiçbir parçaya ayırmamak, eski hudutları dâhilinde vahdet içinde muhafaza etmek şartıyla umumi ve tek bir manda almak" (Dinamo, 2010: 29 3. Cilt). Kongrede, Kara Vasıf Bey, Vali Bekir Sami, İsmail Fazıl Paşa, İsmail Hilmi gibi kimseler manda düşüncesini savunurken; Rauf Bey, Ahmet Nuri Bey gibi delegeler ise manda düşüncesini şiddetle reddederler. Mister Brown adlı Amerikalı ise Kongre'de manda düşüncesini savunmak için yer alır (Dinamo, 2010: 31 3. Cilt). Ancak bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın çabaları ile manda düşüncesi Sivas Kongresi'nde reddedilir.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında kentin zenginlerinden biri olan Tevfik Bey Amerikan mandası, Şeyh Mehmet Efendi ise İngiliz mandası yanlılarının temsili olarak anlatılırlar. Diğer romanlardan farklı olarak manda algısının halk tarafından alımlanma biçimi de konu edinilir. Örneğin Tevfik Bey'in kahyası, Tevfik Bey'in ağzından Amerikan mandası düşüncesini yaymaya çalışır. Fakat "Kim bu Amerika, kâhya?" sorusuna, "Herhalde bir zengin ve de büyük bir gâvurdur." (Toy, 1968: 260) sözüyle karşılık verir. Ayrıca yine kahya, Tevfik Bey'in sözlerinden yola çıkarak Amerika'nın demokrasi getireceğini ve onun kanadının altındaki ülkelerin zengin ve uygar olduğunu dile getirir (Toy, 1968: 261). Tevfik Bey, manda

konusunda halkı ikna etme yolunda Amerikan mandasının kabul edilmesiyle Yunan işgalinden kurtulacağına dair gerekçeye başvurur (Toy, 1968: 260). Tevfik Bey için Amerikan mandası, kendi zenginliğini ve iktidarını sürdürmenin yoludur. Bu bağlamda işgalci devletlere karşı duracak güçte bulunulmadığını ve bu yüzden korunmaya muhtaç olunduğunu iddia eder. Korunmaya muhtaç olunduğuna göre bu anlamda en güçlü devlet Amerika olduğu için Tevfik Bey, onların mandası olunması gerektiğini ifade eder (Toy, 1968: 542). Romanda ayrıca İngiliz Muhipler Cemiyeti bağlamında İngiliz mandası taraftarlarına değinilir. Halis Bey aracılığıyla İngiliz Muhipler Cemiyeti ile ilgili şu bilgiler verilir: "İstanbul'da İngiliz Muhipler diye bir dernek kurulmuş. Başkanı güya Sait Molla. Ama, asıl başkanı yine bir papaz. Rahip Frew adında biriymiş. Denilen gerçekse, durum çok korkunç. Padişahımız efendimiz bile bu derneğe üye olduğu, Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın Ali Kemal Bey'in ve daha pek çok yöneticinin üyeler arasında bulunduğu, Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın Ali Kemal Bey'in ve daha pek çok yöneticinin üyeler arasında bulunduğu söyleniyor." (Toy, 1968: 297). Romanda özellikle halkın manda konusundaki yorumları verilerek onların bu konudaki bilgisizliğinin altı çizilir. Halk, manda sözünden "camızın dişisini" anlayacak kadar bu konuda bilgisizdir (Toy, 1968: 308).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında manda konusuna değinilmemiştir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, öznel gözlemci anlatıcı tarafından Millî Mücadele dönemindeki Amerikan mandası taraftarları anlatılır. Anlatıcı, Millî Mücadele döneminde İstanbul'daki birtakım aydınların savaşlardan yenik çıkmışken mücadeleye girişilmemesini düşündüğünden, yoksa elde olanın da tamamen yitirileceği kanısında olduklarından bahseder. Bu kişiler, Amerikan

Cumhurbaşkanı Wilson'ın ünlü 14. maddesindeki olanaklardan yararlanılarak Amerikan mandasına girilmesi gerektiğini, bu şekilde vatanın bölünmekten kurtularak Amerikan'ın uygarca yönetiminde Filipinler gibi her bakımdan toparlanıp gelişerek ilerde özgürlüğe kavuşulacağını ileri sürerler (Ohri, 1971: 84). Bu aydın kişiler adına Halide Edip Adıvar, Mustafa Kemal Paşa'ya uzun bir mektup yazarak onu uyarır ve Sivas Kongresi'nde manda lehine bir karar alınmasını ve çılgınca serüvenlerden kaçınılmasını ister (Ohri, 1971: 85). Anlatıcının bahsettiği durumun, tarih kitaplarında anlatılan olaylarla paralel bir nitelikte olduğu söylenmelidir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin faaliyetlerine değinilir. Bu konu romanda şu şekilde anlatılır: Londra Konferansı'na gelinir ve Millî Mücadele başarılı bir şekilde yürütülürken 1919'da her şey bitti düşüncesiyle Hürriyet ve İtilaf'a geçen "zayıf" ruhlar, yavaş yavaş tarafsız bir çehre alırlar. Daha zekileri ise davanın öteden beri sahibi imiş gibi görünürler. Geçmişleri, menfaatleri, nadir olarak da fikirleri itibariyle dönmeleri kabil olmayanlar ise işgal kuvvetleri ile daha geniş işbirliği çareleri ararlar. İngiliz Muhipleri Cemiyeti bu zümrelerin içinde mücadelesini en haince yapan oluşumdur (Tanpınar, 2005: 305).

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, manda konusuna değinilmez, bunun yerine Yunanlılara doğrudan destek veren köylü kişilerden söz edilir.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, İngiliz mandası konusu İngiliz Muhipler Cemiyeti vesilesiyle gündeme getirilir ve bu derneğin yöneticisi ve destekleyicisi hakkında şu bilgiler verilir: "Bir yandan İngiliz Muhipler Cemiyeti namıyla bir dernek örgütlenerek ülkede geniş bir İngiliz istihbarat şebekesi

kuruluyordu. Bu işi yapan Sait Molla adında zeki ve yezit bir hocaydı. Ünlü casus Rahip Frey'in emrinde çalışıyordu." (Selçuk, 1979: 16). Ayrıca Yüzbaşı Selahattin'e gelen iki haritadan biri, işgal kuvvetlerinin bütün Anadolu'yu İngiliz mandasına verilmesini, yalnız İzmir Bölgesi ve Trakya'nın Yunanlılara bırakılmasını öngördüğü şeklindedir (Selçuk, 1979: 46). Bu şekilde içerde manda yanlıları olduğu gibi dışarında da işgal kuvvetlerinin Anadolu'yu manda yönetimlerine alma amaçlarının olduğunu görürüz.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı kitabında, manda konusu tartışılmaz.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, *Sabah* ve *Alemdar* gibi Millî Mücadele döneminde çıkan gazetelerin İngiliz mandası istediği ve işgali protesto eden mitingler sırasında söz konusu gazetelerin mitinglerin devam etmesi durumunda İstanbul'un resmen işgal edileceğini yazdığı konu edinilir (Kavaklı, 2006: 89).

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda, manda konusu Millî Mücadele karşıtı mirasyedi Nafiz Bey aracılığıyla gündeme getirilir. Nafiz, Amerikan mandasının ülkeye zarar değil fayda getireceğini, fakat Millî Mücadele'yi yürüten paşaların Sivas Kongresi'nde bu konuyu tartışarak manda himayesini kabul etmeme kararı aldıklarını ifade eder (Çokum, 2007: 64). Nafiz Bey'in babasız olması, onun simgesel olarak bir otorite arayışı içine girdiği ve Amerika otoritesine sığınma arayışı içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, Batıcı bir yedek teğmen Amerikan mandasını savunur. Batıcı yedek teğmen İslamcılığa karşı Batıcılığı savunmakta ve Batı yolunu ise ancak Amerika'nın açabileceğinden şöyle

bahsetmektedir: “Amerikan himayesini, zamanında kabullenseydik, bu kadar şiddetli olmayacaktı reaksiyon. Ve İslâmcıların dili bu kadar uzun olmayacaktı. Işıklı Batılı yolunu, Amerikalılar açacaktı bize.” (Karatay, 1990: 268).

Hıfzı Topuz’un *Millî Mücadelede Çamlıca’nın Üç Gülü* adlı romanında Millî Mücadele dönemindeki manda tartışmalarına geniş yer ayrılır. Manda kavramı hakkında bilgi verildikten sonra, roman kişileri aracılığıyla mandanın olumlu olup olmadığı, manda sistemini savunanlar ve bu sisteme karşı çıkanlara yer verilir. Romanda anlatıcı, manda sistemi hakkındaki düşüncelerini okura sunar. Ona göre Osmanlı Devleti’ndeki İngiltere ve Amerika hayranları mal bulmuş mağribi gibi manda kavramına sarılmışlardır. Amerikalılar manda konusunda bir talepte bulunmadan Amerika hayranlarının onları davet ettiklerini dile getirir. Bu bağlamda İstanbul’daki Hükûmet’in hiçbir yetkisi olmayacak, bütün maliye, parasal işler, gümrükler, dış ticaret, ekonomi ve savunma alanlarındaki tüm yetkiler Amerika’ya bırakılacaktır (Topuz, 2002: 130). Romanda Hulusi Bey, Hayri Bey ve Nedim Bey arasında manda sistemi hakkında geçen tartışma hem mandanın olumlu ya da olumsuz olup olmadığını somutlaması hem de dönemin tartışmalarını ortaya koyması bakımından işlevseldir. Hayri Bey, Osmanlı devletinin elinde kalan toprakları kurtarması için Amerika ile anlaşması gerektiğini söyler ve Başkan Wilson’ın “Türkiye’den ayrılan yerler Milletler Cemiyet’inin malı olmalıdır” (Topuz, 2002: 131) sözünü hatırlatır. Ayrıca bu demeçten bir ay sonra Lloyd George’un Milletler Cemiyeti’ne Türkiye’de manda rejiminin kurulması gerektiği sözünü anımsatır. Hayri Bey’in romandan alıntılanan ifadeleri, aslında okurun zihninde manda sorununu somutlama anlamında önemli bir işleve sahiptir. Hayri Bey, bu anlamda sözlerini devam ettirir ve yedi kişilik bir Amerikan delegasyonunun geldiğini,

Türkiye için tek çıkar yolun Amerikan mandasını öneren dernek ve partilerin temsilcileri ile görüşmek olduğunu, bunların Amerikan mandası için Amerikalılara talepte bulunduklarını dile getirir. Hatta yine Hayri Bey'den öğrendiğimiz kadarıyla Belediye Başkanı Operatör Cemil (Topuzlu) Paşa da, "İngiltere'nin ya da Amerika'nın mandasına muhtacız. Bağımsız kalırsak mahvoluruz" der (Topuz, 2002: 132). Neriman ise, Amerika'nın Ortadoğu Yardım Komitesi Başkanı Mr. Arnold'un "Türkiye parçalanmadan önce 100 bin Amerikan askerinin denetimine alınmalıdır!" ifadesini hatırlatır. Hayri Bey, ayrıca dönemin gazetecilerini ve gazetelerini de manda sisteminin ne kadar olumlu olduğu yönünde kanıt olarak sunar. Örneğin İsmail Hami Danişment Beyefendi, *Memleket* gazetesinde çıkan bir yazısında "Bütün Türklerin tek bir manda altında toplanması gerekir. Amerikan mandası ötekilere göre daha iyidir" der. Bir diğer gazeteci Refi Cevat (Ulunay) Bey'in İngiliz mandasını savunan şu sözlerini de alıntılar: "Bir millet güvendiği bütün kişileri iktidara getirdiği hâlde yararlanamazsa, bir memlekette kuvvet ve para olmazsa ne yapar? Başka bir çare varsa, ayıp değil ya, öğrenmek istiyoruz. Bunlar lâf-ı güzaftır. Bu devlet yaşamak için İngiltere'nin vesayetini kabul etmelidir" (Topuz, 2002: 133). Bunların yanı sıra, *Hâdisat* gazetesinden Süleyman Nazif Bey, *Vakit* gazetesinden Yusuf Razi Bey, *İstiklal* gazetesinden Reşat Hikmet Bey ve *İleri* gazetesinin manda rejimini savunan görüşleri Hayri Bey tarafından mandanın olumlu özelliklerini kanıtlamak için sunulur. Bunun yanı sıra Kral Faysal'ın Amerikan mandasını istemesi de Hayri Bey'e göre manda sisteminin ne kadar olumlu olduğunu gösteren bir diğer kanıttır. Bu gibi örneklerle Hayri ve Hulusi Bey, manda rejiminin ne kadar olumlu olduğu konusunda Nedim Bey'i ikna etmeye çalışırlar. Öte yandan Nedim Bey, Halide Edip Adıvar'ın manda rejimi için örnek olarak gösterdiği Filipinlerdeki durumu anlatır ve

Amerikalıların Filipinlileri sömürdüklerini ve burada sömürge düzeni kurduklarını anlatır. Nedim Bey, bu örnekten de anlaşılacağı gibi manda rejiminin kukla bir meclis, kukla bir başkan ve kukla bir hükûmet yarattığını ifade eder (Topuz, 2002: 143). Bu şekilde Nedim Bey ile anlatıcının aynı görüşleri öne sürdükleri söylenebilir. Hatırlanacağı gibi anlatıcı da manda yönetimiyle birlikte İstanbul'daki hükûmetin hiçbir yetkisi olmayacağını, bütün maliye, parasal işler, gümrükler, dış ticaret, ekonomi ve savunma alanlarındaki tüm yetkilerin Amerika'ya bırakılacağını ifade etmişti. Nedim Bey, Amerikan mandasının çağdaş bir sömürge rejimi olduğunu dile getirir ve sömürge rejiminin iyisi kötüsü olmaz yargısında bulunur (Topuz, 2002: 144). Manda rejiminin İngiliz sömürgesini bile aratabileceğini ifade eder. Hulusi Bey, Nedim Bey'in bahsedilen sözlerine karşı çıkar ve İstanbul gazetelerinin manda rejimini savunduklarını vurgular. Bu anlamda Ahmet Emin (Yalman), Refi Cevat (Ulusoy), Ali Kemal, İsmail Hami (Danişment) ve Belediye Başkanı Doktor Cemil Topuzlu Bey'i örnek gösterir (Topuz, 2002: 144). Nedim Bey ise, Mustafa Kemal Paşa'nın mandayı kabul etmeyen sözlerini örnek gösterir. Bu bağlamda, Mustafa Kemal Paşa'nın manda rejimini kabul etmeyeceklerini söylemesi ve "Tek top, tek kurşun kalıncaya kadar mücadele. Ya istiklâl ya ölüm" demesi önemlidir (Topuz, 2002: 145). Bu sözler, Millî Mücadele'nin hiçbir şekilde, manda rejimi gibi ara formüller arama çabasına girilmeden, emperyalist batıya karşı kararlılıkla yürütülen bir savaş olduğunu ortaya koyar. Öte yandan Nedim Bey'in, manda rejimi kabul edilmesi durumunda neler olacağına ilişkin sözleri dikkat çekicidir: "Manda rejimini kabul etseydik ne olacaktı? Siyasal ve ekonomik alanda hiçbir özgürlüğümüz olmayacaktı. Her şeyimize Amerika karar verecekti. Yalnız onlardan borç alacaktık. Maliyemize onlar el koyacaktı. Şimdikinden daha ağır koşullarda yeni bir Düyun-ı

Umumiye düzeni kurulacaktı. Vergi oranlarını onlar saptayacaklardı. Hangi ülkeden ne kadar mal alacağımızı onlar belirleyeceklerdi. Kendi ürünlerine rakip olabilecek bazı tarım ürünlerini yetiştirmemizi yasak edecekler ve köylü perişan olacaktı. Belki de pamuğu, tütünü, pirinci ve eti dışardan almak zorunda kalacak ve tümüyle onlara bağlı kalacaktık. Ülke ekonomisi iflâsa sürüklenecekti. Eğitim sistemimizi onlar düzenleyeceklerdi. Ulusal bir ordu kurmak için onlardan izin alacaktık. Yalnız Amerikan müziği dinleyecektik. İngilizce yavaş yavaş ulusal dilimiz olacaktı. Türkçe ikinci dil durumuna düşecekti. Sokaklarda bütün tabelalar İngilizce yazılacaktı. Her alanda ekonomik ve tecimsel bağımsızlığımızı yitirecek ve her işimizi onlardan izin almak zorunda kalacaktık." (Topuz, 2002: 146-147). Nedim Bey'in çizdiği bu manda rejimi manzarası, aslında tüm manda taraftarlarına bir yanıt niteliği taşımaktadır. Millî Mücadele dönemindeki aydınların yeterince üzerinde düşünüp taşınmadan çözüm olarak öne sürdükleri sistemin Türkleri nasıl hâle getireceği, romandaki bu satırlarda açıkça ortaya konmaktadır. Nitekim manda rejiminin savunucusu olan Hayri Bey artık bu konuda Nedim Bey'e hak vermektedir. Bu durum, romanda simgesel olarak manda rejimi taraftarlarının yenilgisi şeklinde yorumlanabilir.

Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, Amerikan mandası ve İngiliz Muhipler Cemiyeti üzerinden bir manda tartışması yürütülür. Romanın hemen başlarında 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın şifreli telgraf aracılığıyla İstanbul Hükûmeti'nden bazı insanlar "İngilizden fazla İngiliz olan mel'ûnlar" olarak nitelendirilir (İlhan, 2002: 13). Benzer şekilde "Vaziyet-i Umûmiye" ait telgraf mektubunda "İngilizciliğin" moda oluşundan ve bu kuvvet karşısında birçok insanın boyun eğdiğinden bahsedilir. Bu ortamda İngiliz Muhipler Cemiyeti yeniden teşekkül etmiş, bu muhiplerden oluşan yeni bir kabine kurulması

düşünülmüştür (İlhan, 2002: 372). Romandaki kişilerden biri olan Gülistan Satvet'in İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne yakınlığı ise, romanda manda eğiliminin somutlanmasını sağlar. Amerikan Mandası taraftarlığı ile çoğu zaman tartışma konusu olan Halide Edip Adıvar'ın, romanda ön planda bulunan kişilerden olmasına karşılık, Amerikan Mandası ile ilgili düşüncelerine yer verilmez. Yalnızca romanda olumlu olarak anlatılmayan Doktor Melek'in Halide Edip Adıvar hakkındaki şu sözleri dikkati çeker: "Daha dün tek hâl şeklinin 'Amerikan Mandası' olduğunu müdafaa eden, 'karı' bu değil mi? Ankara, bunların eline kaldıysa… vah bize!.." (İlhan, 2002: 296). Bunun yanı sıra Fransız Gazeteci Marie-Laure, Rene Lariviere adlı Amerikalı yüzbaşının Osmanlı'daki gelişmeleri bu kadar yakından takip edebilmesinden yola çıkarak Washington'ın "Mandat" hesapları içinde olduğu çıkarımında bulunur (İlhan, 2002: 335). Romanda yine işgalciler tarafından Mustafa Kemal Paşa'nın himaye, manda ve dominyon gibi her şeyi reddettiğini ve bu şekilde büyük oynadığı belirtilir (İlhan, 2002: 82).

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında bazı ümitsiz Türk aydınlarının İngiliz, Fransız veya Amerikan mandasını ya da himayesini arayan akımlar arasında bocaladığı dile getirilir (Özakman, 2005: 17). Romanda yalnızca Türk aydınlarının değil, Padişah'ın İngiliz himayesini savunduğundan bahsedilir. Tevfik Paşa'nın, Lloyd George ve Lord Curzon'a "İngiltere'ye bağlanmak" istediklerini belirtmesi karşısında, Padişah Vahidettin şöyle cevap verir: "Bizi ancak İngiltere'nin lütfu kurtarabilir." (Özakman, 2005: 62). Padişahla birlikte ona yakın kimseler olan Damat Ferit Paşa ve Sait Molla da İngiliz mandası taraftarı olarak nitelendirilir. Sait Molla aynı zamanda İngiliz Muhipleri Derneği'nin kurucusudur

(Özakman, 2005: 58). Gazeteci Ali Kemal ise, İngiltere'ye bağlanmanın bütün sorunları çözecek tılsım olduğuna inanır (Özakman, 2005: 449).

e) Aydın-Halk Çatışması

Aydın ve halk arasında var olan ekonomik ve kültürel farklar bazen bunlar arasında bir çatışmanın doğmasına yol açar. İki öge arasındaki farklar, Osmanlı'da iki farklı şiir tarzının oluşmasına neden olmuştur: Aydınların oluşturduğu divan şiiri; halkın oluşturduğu halk şiiri. Aydın ve halk arasında bu bağlamda yaşanan kopuş, Şinasi, Ahmet Mithat, Namık Kemal, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp gibi edebiyatçılar tarafından önerilen farklı formüllerle düzeltilmeye çalışılır. Bu noktada, edebiyat alanında Ziya Paşa'nın halk edebiyatını öne çıkardığı « Şiir ve İnşa » adlı makalesi göz önünde bulundurulabilir. Ayrıca Ziya Gökalp'in «halka doğru » düşüncesi de bahsedilen bağlamda önem kazanır. Öte yandan Millî Mücadele döneminde de aydın ve halk arasındaki kopukluk giderilmesi gereken ve bu bağlamda çeşitli çözüm önerileri sunulan bir sorun olarak varlığını sürdürür. Aydınların yaşadığı İstanbul şehrinin işgal edilmesi, Millî Mücadele'nin halk tarafından Anadolu'da yürütülmesi, Millî Mücadele taraftarı aydınların halka bakışlarını etkilemiştir ve bu anlamda aydın ve halk arasındaki kopukluk üzerinde düşünmeleri, bunu aşmaya çalışmaları sonucunu doğurmuştur. İnceleme sonucunda, ilk ve son dönem Kemalist, Marksist ve popüler yazarların çoğunlukla halkı bir nesne gibi pasif bir nitelikte konumlandırdıkları görülür. Buna karşılık milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı romancılar halkı özne olarak vasıflandırırlar. Ayrıca

romanlarda genellikle cahil, bitkin ve umutsuz olarak betimlenen halkın savaşla birlikte kahraman, cesur ve fedakâr bir duruma dönüşmeleri dikkat çekicidir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, halkla aydın kesim arasında her ne kadar bir bütünlüğün yerine bir farklılık olsa da, bu iki öge arasında bir çatışmadan söz edilemez. Bahsedilen farklılık, zeytinyağı ve su benzetmesiyle somutlaştırılmıştır. İhsan, Peyami'ye, zeytinyağıyla su gibi duran halkla aydın kesimin birleşmesi gerektiği, bunun ise ancak kendilerinin kuracağı ordu ile mümkün olabileceğini dile getirir (Adıvar, 2004: 110). Fakat halk, her ne kadar Millî Mücadele konusunda yeterli bir bilince sahip olmasa da, ihtilal ateşiyle ölür ve öldürür. Bu anlamda halk, aynı zamanda Millî Mücadele'nin ilk adımının oluşmasına büyük katkıda bulunmuş, çıplak vücutlarıyla vatanı savunmuşlardır (Adıvar, 2004: 48). Bu bağlamda, aydın olarak vasıflandırılabilecek Peyami ve İhsan'ın, halkın yapıp ettiklerine karşı saygı duyduklarını gözlemleriz. Ancak halkın çabasına saygı göstermelerine karşılık, halkla bütünleşerek ordunun daha düzenli ve profesyonel bir hâle getirilmesi gerektiğini de düşünürler.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, ilk bölümde epigraf olarak yazılan ve roman boyunca sıklıkla tekrar edilen Aliye'nin şu sözleri aydın ve halk arasındaki ilişki hakkında ipucu vermesi bakımından önemlidir: "Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billahi!" (Adıvar 2006: 1). Alıntılanan ifadeler, İstanbul'dan gelen ve Anadolu halkından biri olmayan, mesleği nedeniyle aydın olarak nitelendirilebilecek Aliye'nin, Anadolu halkıyla bütünleşme arzusunu dile getirmesi bakımından önemlidir. Nitekim Aliye, roman boyunca sözü edilen bütünlüğü sağlamaya çalışır. Aliye'nin bu bağlamda, Anadolu kasabasından bir

ailenin yanına yerleşmesi, hatta onların kızı olarak konumlanması, bahsedilen epigrafın gerçekleşmesi için ilk adımdır. Çünkü böylelikle Anadolu toprağına yerleşir ve buradaki bir aileyle birlikte Anadolulu olur. Ayrıca bir öğretmen olarak "diyarın çocukları"na bir ana ve bir ışıktır. Onları, her ne kadar ilk başlarda kendisi de tam olarak bilinçli olmasa da, Kuva-yı Milliye ruhu doğrultusunda eğitir. Aliye'nin tavrı daha çok bir köşeye itilen, dışlanan insanlara sahip çıkma yönündedir. Örneğin öğrencileri ekonomik seviyesine göre ikiye ayırır ve eşraf ve büyük memur çocuklarını sevmez, bunun yanı sıra esnaf ve küçük memur çocuklarını iyi olarak nitelendirir. Bu bağlamda kasabanın en zengin ailesi olan Kantarcıların oğluna karşı, fakir Durmuş'u savunur. Aynı şekilde herkesin dışladığı Bakkal Salim'in dul karısına sahip çıkar (Adıvar 2006: 62). Bu şekilde romanda, düşük gelirli halk değil, ekonomik ve statü yönünden üst kesimdeki insanlar olumsuzlanır. Son olarak Tosun Bey'e olan aşkının, vatan ve millete doğru yönelmesi ile birlikte milletinin kurtuluşu için tiksindiği Yunan Komutan Damyanos'la evlenmeyi kabul eder. Buna karşılık halkın genel olarak Aliye'ye karşı sempatisinin olduğunu söylemek mümkündür. Halk, şehrin ileri gelenleri tarafından kolayca kandırılır. Ayrıca romanda köylü insanlar, her ne kadar doğrudan Millî Mücadele'ye katılmasalar da, onların içten içe bu savaşı desteklemeleri önemlidir. Bu bağlamda, romanda aydın-halk çatışması yerini, aydın ve yörenin çıkarcı önde gelenleri arasındaki çatışmaya bırakır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*'sinde aydın-halk çatışması, softa ve inkılapçılar arasındaki çatışmayla belirginlik kazanır. Romanda, Ali Şahin memleketin yobazların elinde olduğuna değinir (Güntekin 1981: 87) ve bunların yüzünden yıllardır ülkede yeşil gecenin hüküm sürdüğünü ifade eder. Fakat yine de Ali Şahin halkın baştanbaşa çürümediğini, softaların yalnızca okuryazar takımını ve

kendi ordularına aldıkları bir kısım çocukları berbat ettiklerini ifade eder. Ona göre halkın büyük bir kısmı geçim sıkıntısıyla uğraşmakta olduğu için softaların etkisi altına girmemiştir (Güntekin 1981: 94). Bu yolda halkı yeşil geceden çıkarmak için günışığını göstermek gerektiğini düşünür (Güntekin 1981: 95). İyi bir rehber bu anlamda halka yüksek ilim vermek zorunda değildir, aksine okullar aracılığıyla ona doğru olanı gösterebilir (Güntekin 1981: 95). Bu şekilde aydının halka yol gösteren bir rehber olma niteliği romanda vurgulanır. *Vurun Kahpeye*'de Aliye'nin ışık olması, Ali Şahin'in de rehberlik özelliği, halkı yönlendirilmeye açık pasif bir nesne hâline dönüştürür. Ali Şahin'in, *Vurun Kahpeye*'deki Aliye gibi, bir öğretmen olması ve yeni bir okul yaptırarak düşüncelerini çocuklara ve diğer insanlara aşılamaya çalışması bu bağlamda önemlidir. Fakat romanda halkın genellikle softaların yanında yer aldıkları, onların yönlendirmeleriyle hareket ettikleri gözlemlenir. Zulüm ve haksızlık olarak gördüğü durumlara halkın tepki göstermemesi, hatta bu zulüm ve haksızlıklardan zevk alması, Ali Şahin'i umutsuzluğa sevk eder. Yine de halkta suç bulmaz Ali Şahin ve bu anlamda şu cümleleri sarf eder: "Onlar, bir nevi çocuklar… Bütün kabahat onları bu hale getirenlerde" (Güntekin 1981: 178). Bu şekilde halk, *Vurun Kahpeye* romanındaki gibi kötü insanların yönlendirilmesine açık olarak çizilir. Nitekim, ona göre inanmış bir kişi bile halkı yaşadığı kötü durumdan kurtarabilir. Kurduğu okul, bu inancını temsil eder. Buna rağmen halkın pasif bir konumda olduğu, haksızlıklara ve işgallere karşı başkaldırmaması da dikkat çekicidir. Halk, Yunan işgaline karşı hiçbir direniş göstermemiş, geride yaşlı ve bakıma muhtaç insanları bırakarak toprağını terk etmiştir. Ali Şahin sözü edilen durumu eleştirmez, fakat yine de halkın pasif olmasıyla ilgili şu cümleleri söyler: "Fakat ondan bir imdat umar, bir teselli bekler gibi etrafına toplanan mazlum, dilsiz

halka bakınca sükûnet buluyor" (Güntekin 1981: 239). Halk, dilsiz ve mazlumdur, fakat kendileri için ölen Komiser Kazım Efendi'nin ailesine parasıyla da olsa yiyecek vermek istemezler (Güntekin 1981: 240). Fakat Kazım Efendi ve Rasim Hoca gibi halktan gönüllü kişilerin çeteler kurarak Yunan işgaline direndikleri de söylenmelidir. Sonuç olarak *Yeşil Gece* adlı romanda, Ali Şahin'in özellikle halkı softalığa ve Yunan işgaline karşı eğitme gibi bir amacının olduğu ve bu amaç konusunda umutlu olduğu söylenebilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, aydın-halk çatışmasının yerini İstanbul'un Avrupa yakasındaki kozmopolit Türklerle Anadolu'daki Türk halkı arasındaki çatışma almıştır. Avrupa yakasını düşman kuvvetleri işgal etmiş, iyi, güzel ve asil şeylerin hepsi yok olmuştur. Kozmopolit Türkler de bu yok edişe yardımcı olmuş, işgalciler gibi bütün ahlaki değerlerini kaybetmişlerdir. Bu kadınlar, "mukaddes vatan kapısının anahtarlarıyla bir oyuncak gibi oynayan ve namuslarını yok pahasına yabancılara satan birtakım beyinsiz mahlûklardır." (Karaosmanoğlu, 2006: 271). Fakat Anadolu'dan gelen Türkler bu "çamuru", "kokuşmayı" silip süpüreceklerdir. Nitekim Türk ordusu Afyon'dan İzmir'e altı günde varmış ve İzmir'i işgalden kurtarmıştır. Sonunda İstanbul'u da Anadolu'dan gelen Türk ordusu düşman işgalinden kurtarır. Bu bağlamda İstanbul'un Avrupa yakasındaki kozmopolit Türklerle Anadolu'daki Türk halkı arasında karşıt bir portre çizilmiştir.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, aydın ve halk arasındaki esas çatışma noktasının cahil ve gafil halkın taassubunun tahrik edilmesiyle ortaya çıktığı ifade edilir. Bu çatışmaya bütün halk katılmaz ve halk başında birkaç fedakâr kahramanla Millî Mücadele'yi yürütür. Bu şekilde halk,

aydınların yönlendirmesine açık olarak vasıflandırılır. Bu durumun ortaya çıkışındaki esas amilin ise Yunan süngülerine maruz kalan Türklerin evini barkını bırakarak yola düşmesi ve vahşete uğraması sonucu millette oluşan kin duygusunun olduğu ifade edilir (Morkaya, 1931: 76-77). Öte yandan bu halkın soyunun kahraman olduğu söylenir. Fakat öne çıkarılan tarihsel geçmiş Osmanlı'ya ait değil, Türklerin Orta Asya'daki geçmişidir. Bu bağlamda Türklerin kahraman ataları olarak Cengiz, Hülağu ve Timur gösterilir (Morkaya, 1931: 16). Bu şekilde Osmanlı Padişahları görkemli geçmişin bir parçası olarak anılmaz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, Ahmet Celal'in asıl vatan olarak vasıflandırdığı Anadolu'ya gelince gurbet duygusunu hissetmesi dikkat çekicidir (Karaosmanoğlu, 2001: 22-23). Onun, köydeki halkın, mağara devrindeki gibi henüz birtakım toprak ve taş kavukları içinde yaşadığına ilişkin düşünceleri, bu hissinin kaynağını açığa çıkarır. Bu anlamda halkla aydını temsil eden Ahmet Celal arasındaki kutuplaşma kendini gösterir. Bir taraftan halk, Ahmet Celal için yaban sıfatını kullanırken diğer taraftan Ahmet Celal halk için ilkel sıfatını kullanır. Bu şekilde iki taraf da birbirine yabancılık hisseder. Bu yabancılık hissini ve ayrımı Ahmet Celal şöyle dile getirir: "Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında, aynı derin uçurum var mıdır. Bilmiyorum! Fakat okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasında fark bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür." (Karaosmanoğlu, 2001: 36). Bahsedilen uçurumun nedenini Ahmet Celal halkın durumunda arar. Ona göre halk şu insanlardan oluşur: Düşmana akıl öğreten müftüler, düşmana yol gösteren köy ağaları, her gelen gasıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafı, asker kaçağını koynunda saklayan zinacı kadınlar vb. (Karaosmanoğlu, 2001: 110). Fakat

Ahmet Celal, halkın bahsedilen duruma düşmesinin sorumlusu olarak aydını görür. Ona göre Türk aydını yüzyıllardır halkı ihmal etmiştir. Bu ihmal edişin boyutlarını Ahmet Celal şöyle ifade eder: Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksinmek hakkını kendinde bulunuyorsun. Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı, besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu hayvani duyguların, cehâletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısırganları, bu kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak." (Karaosmanoğlu, 2001: 110-111). Bu uzun alıntıdan da anlaşılacağı gibi Ahmet Celal, halka karşı bütün sert eleştirilerine rağmen son noktada suçladığı kişi aydındır. Öte yandan *Yaban*'da Ahmet Celal'in *Vurun Kahpeye*'deki Aliye ve *Yeşil Gece*'deki Ali Bey'in aksine halkı eğitme amacı yoktur. O, hayatının geri kalanını rahatça geçirebileceği bir yer arar. Hâlbuki Ali Bey ve Aliye, halkı eğitmek için Anadolu'ya giderler.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Millî Mücadele'ye katılanların anne, baba ve nenelerinin tavrının, aslında halkın Millî Mücadele'ye bakışı konusunda da ipucu verdiği söylenebilir. Bu anlamda ilk olarak, tek kolunu Çanakkale Savaşı'nda kaybetmiş olan Fethi Onbaşı'nın kendileriyle birlikte Millî Mücadele'ye katılması için Kudret tarafından babasından izin alınması sırasında, Fethi Onbaşı'nın babasının söyledikleri örnek gösterilebilir: "Oğul, erkek kısmı askere alınırken, babadan müsaade mi alınır? Askerlik çağına giren her erkek, elbette

vatanı için döğüşecek… Zaten o döğüşmezse, ben hakkımı helâl etmem…" (Özdeş, 1976: 34). Görüldüğü gibi baba, askerlik çağına gelmiş her Türk erkeğinin vatanı için dövüşmesinin, savaşmasının tartışılmaz bir zorunluluk olduğunu ifade eder. Aynı baba, konu Millî Mücadele olduğunda çok daha inançlı ve kararlı bir şekilde savaşa katılmanın şart olduğundan şöyle söz eder: "Oğul, bu savaş başka savaşlara benzemez… Bu, Türkiye'nin kurtuluş savaşıdır… Kadın, erkek genç, ihtiyar, sağlam ve sakat, yeniden yetmişe kadar bütün Türk milleti katılacak bu savaşa…" (Özdeş, 1976: 34-35). Bu şekilde, halkın içinden biri olan babanın, Türk milletinin Millî Mücadelesi'ne karşı ne kadar bilinçli ve destekleyici olduğu ifade edilir. Bir başka ifadeyle Fethi Onbaşı'nın babasının şahsında halkın Millî Mücadele'ye bilinçli olarak destek verdiği ortaya konulmuş olunur. Benzer bir tavrı, Kudret'in annesi ve Kezban'ın ninesi de gösterir. Kezban'ın ninesi, elinde olan yiyecekleri Millî Mücadele için çalışan Kudret ve arkadaşlarıyla paylaşır. Ayrıca Millî Mücadele'ye bakışını ortaya koyan şu sözleri dile getirir: "Vatan sağ olsun da, dedi. Ben ömrümü çoktan tamamladım. Bu yaştan sonra vatana hizmet imkânını bana bahşettiği için Allahıma hamd ü senâ ediyorum." (Özdeş, 1976: 57). Kezban'ın ninesi, bu sözlerle, vatan için çalışmak düşüncesini ne kadar önceledığini ortaya koyar. Son olarak, Kudret'in annesinin ona vatana hizmet etmesi, vatanı düşmanlardan koruması için doğurup büyüttüğünü söylemesi de aynı bağlamda önem taşır (Özdeş, 1976: 71). Bu şekilde sözü edilen anne, baba ve nine aracılığıyla halkın Millî Mücadele'ye bakışları somutlanır, halkın Millî Mücadele'yi ve vatanı her şeyin üstünde tuttukları, bireysel duygu ve çıkarlarını bu anlamda hiçe saydıkları gösterilir. Ayrıca romanda yediden yetmişe kadar kadın-erkek tüm Türk insanının Millî Mücadele'de tek başına hareket ettiği ifade edilir (Özdeş, 1976: 57).

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, aydın halk arasındaki çatışma, tartışma konusu yapılmamıştır. Bunun yerine halkın İstanbul Hükûmeti'nin ve Osmanlı askerî kuvvetlerinin yardımı olmadan kıt imkânlarla işgalci kuvvetlere karşı mücadelesi anlatılır.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* adlı romanında aydın ve halk yerine, asker ve halk arasındaki ilişkinin niteliği konusuna değinilir. Romanda özellikle aklı başında her Türk'ün Millî Mücadele'ye destek vermesi gerektiği ifade edilir. Bu bağlamda halkın şehirli köylü demeden ellerinde ne varsa ve ne bulurlarsa Millî Mücadele tarafındaki askerlere getirdiklerinden bahsedilir (Kocagöz, 1963: 152). Ayrıca romandaki kişilerden biri, halkın Millî Mücadele'ye destekleri konusunda şunları söyler: "Düşün bey, millet bu kışta kıyamette tavukları bile zorla yumırtalayıp gazilerimiz yesin diye hastaneye taşıyor!.." (Kocagöz, 1963: 238). Romanın merkezî kişisi olan Yusuf ise, halk için şunları söyler: "Sağ olsun millet… Millet istiklâl istiyor, bu isteğin önünde dağlar dayanmaz. Bütün engelleri yıkacağız." (Kocagöz, 1963: 238). Halkın söz konusu fedakârlığı özellikle vurgulanır. Bu şekilde "Tekalif-i Milliye" kanunlarıyla halktan zorla eşya toplandığına ilişkin yargılar öne süren kişilerin aksine, Millî Mücadele döneminde halkın gönüllü olarak askere yardım ettiği vurgulanmış olunur. Bununla paralel olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında halkın Millî Mücadele aleyhine tutum takındığına ilişkin sözlerinin de karşısında bulunulmuş olunur. Hatta bazı halktan kimseler, canı pahasına İstanbul'a kadar gidip silah kaçakçıları ile anlaşıp silah alıp getirirler ve ödedikleri parayı İnebolu Esliha ve Cephane Komisyonu'ndan alırlar. Halk yalnızca elindekileri vermekle Millî Mücadele'ye katkıda bulunmaz, bunun yanı sıra "memleketin her yakasında millet gayrette"dir (Kocagöz, 1963: 157). Kadın, çocuk,

kısacası herkes cephane sandıklarını büyük bir istekle taşır (Kocagöz, 1963: 170). Hatta bu yolda etrafın karlar altında kalmış olması da önemsenmez ve halk tarafından Doğu ve Kuzey Cephelerinden gelen cephaneler sırtta taşınarak Batı cephesine taşınır (Kocagöz, 1963: 243). Aynı şekilde halk, savaştan kaçan askerleri dışlayarak Millî Mücadele'ye koşulsuz destek verdiklerini gösterir. Bununla birlikte Mustafa Kemal'in Padişah'ın değil, milletin adamı olduğu ve millet hâkimiyetine bağlı bir yönetim düzeni getirdiği söylenerek halkla bütünleşmiş bir yönetim tarzının benimsendiği vurgulanır (Kocagöz, 1963: 242).

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*'sında, halk karar verememektedir ve işgalci kuvvetlerle mücadele etmenin doğru yolunun ne olması gerektiği konusunda emin değildir. İşgalcilere karşı mücadele için farklı iki kuvvet bulunmaktadır ve iki kuvvet de haklı oldukları konusunda halkı ikna etmeye çalışırlar: "Güney dağlarını Damat Ferit'in kışkırttığı haydutlar yatak yapmış, kuzey tepelerinde ise Kuva-yı Milliye birlikleri karargâh kurmuştu. Her iki taraf da halka, elde mavzer; "Bize" ve "Bizim için" diyordu." (Buğra, 2006: 164). Halk bu kararsızlıkta güvenecek birine ihtiyaç duyar. Bu kişi ise daha sonra Küçük Ağa olacak İstanbullu Hoca'dır: "Akşehir, İstanbullu Hoca'ya güveniyordu. Çünkü güvenecek birine ihtiyacı vardı" (Buğra, 2006: 89). Akşehir halkı İstanbullu Hoca'nın kendilerine yol göstermesini istemektedir ve bu nedenle İstanbullu Hoca büyük bir sorumluluk altındadır: "Kahvelerdeki, dükkânlardaki konuşmalarda belli bir hükme varamayanlar İstanbullu Hoca'nın evini karargâha çevirmişlerdi. Artık insanlar hiç alışamadıkları, hattâ denemedikleri bir şekilde yaşıyor, gecenin şimdiye kadar hiç görmedikleri saatlerini tanıyorlardı. Yatsıyı arka arkaya İstanbullu Hoca'nın evinde kıldıkları oldu. Konuşmalar namazdan sonra da devam ediyor, Hoca, akla hayâle gelmeyecek

suallerle karşılaşıp duruyordu. “Düşman ya mütarekeyi dinlemezse?..” “Payitaht işgal altında. Zât-ı Şâhâne dilediği, düşündüğü gibi hareket edebilir mi?” “Hükûmet erkânı İngilizleri mi, Amerikalıları mı seçelim diye ihtilafta imiş, doğru mudur acaba?..” “Garbi Anadolu’da Rumlar, vilâyet-i şarkiyede Ermeniler mezalim yapıyorlarmış, gittikçe azıtırlarmış… Bunun önüne nasıl geçilecek?..” “Burada da aynı facialar olursa ne yapacağız?..” (Buğra, 2006: 75). Alıntılanan cümlelerde görüldüğü gibi halkın kafası çok karışıktır ve bir karara varmak için aydın olarak gördükleri kişilerden yardım beklemektedirler. Fakat İstanbullu Hoca’ya rağmen, Gönülsüzlerin Haydar Bey, halkın temayülünün Kuva-yı Milliye’ye olduğunu dile getirir (Buğra, 2006: 114). Halkın sözü edilen kararsızlığının ve ülkenin içinde bulunduğu durumun, karar vermesi gereken aydının suçu olduğundan romanda söz edilir. Romanın olumlu kişilerinden biri olan Ağır Ceza Reisi, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde “sorumlu sınıf, aydınlar aldanmış, milletten ve devletten kopmuş, milleti hor, devleti düşman görmeye” (Buğra, 2006: 389) başlamıştır demektedir. Bütün bunlara rağmen, romanda “Bir millet bir ölüm kalım savaşına girdi mi bir de baş çıkarır ortaya, başlarını da çıkarır.” (Buğra, 2006: 355) denilmesi önemlidir. Bu noktada Nurullah Çetin’in *Milletleşme Sürecimizde Yahya Kemal Aydınlanması* adlı kitabında belirttiği “iradeli önderlik” kavramı göz önünde bulundurulabilir. Çetin, “iradeli önderlik” kavramını Yahya Kemal’e dayanarak şöyle açıklar: “Yahya Kemal’in gözlemlerine göre Türkleri şuurlu bir millet yapısına ulaştıran etkenlerden biri de zaman zaman ortaya çıkan iradeli, karizmatik, güçlü, etkili bir önderdir. Türkler, tarih boyunca kendi başlarına bir iş yapmamışlar, hep önlerine düşen büyük, güvenilir, otoriter, bilgili ve güçlü bir liderin pişen düşerek büyük işler başarmışlardır. Bunlardan biri de Mustafa Kemal Atatürk’tür. Nitekim

Yahya Kemal, bu mesele üzerinde ısrarla durur. Onun "Mustafa Kemal bir fert değil, bir timsaldir" sözü önemlidir." (Çetin, 2008: 37-38). Öte yandan *Küçük Ağa*'da diğer romanlarda olduğu gibi, bireyin değil, toplumun önemli olduğu ve olması gerektiğine dair ifadelerin bulunması dikkat çekicidir. Bu anlamda şu cümle örnek gösterilebilir: "Ve Salih şimdi seziyordu ki, "sen"in, "ben"in değerini sıfıra kadar kaybettiği devirler vardır, işte böyle bir devir yaşanmaktadır." (Buğra, 2006: 46). Halkın, birey olarak, tek başına hareket etmemesi gerektiği, kurtuluşun birlikten geçtiği romanda özellikle uyarı olarak sıkça yer alır: "Sen kendini –ses kızgındı- tek sanıyorsun. Yola tek çıkmaya kalkıyorsun. Tek olan yenildi mi biter. O ne ateşlik gaflettir ki seni cemaatinden koparmış, seni imanından, emirinden ayırmış, seni sırf kendi başının dâvasıyla, gönlünün kavgasıyla baş başa bırakmış." (Buğra, 2006: 92).

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, özellikle halkın yoksulluğu ve sefaleti üzerine vurgu yapılır. Romanda Anadolu halkının ne huzuru ne yiyeceği ne de ölüm girmeyen evinin kaldığı belirtilir (Benice, 1964: 21). Aynı durum İstanbul halkı için de geçerlidir. İstanbul halkı yemek için ekmek dahi bulamamaktadır. Mahalle aralarında açılan ekmek dağıtma yerlerinde sabahtan akşama kadar insanlar ekmek almak için çabalamaktadırlar. Alınan ekmek ise yüz elli gramdan oluşur. Her ev savaşa en az bir şehit ve bir malul vermektedir (Benice, 1964: 153). İstanbul'daki hastalar içecek süt, çocuklar tek şeker, lohsalar bir bardak çay bulamazlar, ihtiyarı, genci, çoluğu çocuğu inim inim inlemektedir (Benice, 1964: 146). Öte yandan zenginler, vurguncular, nüfuzlu milletvekillerinin iş adamları, karaborsacılar eğlenerek zamanlarını geçirmektedirler (Benice, 1964: 148). Bu şekilde diğer romanlardan farklı olarak halkla elit kesim arasındaki ekonomik farklılık özellikle ön plana çıkarılır. Halk cahillik nedeniyle de askerlikten firar eder

(Benice, 1964: 132) ve çeteler kurarak diğer insanlara eziyet ederler. Fakat bütün bu ayrılıklar yönetici kesimin Millî Mücadele sürecindeki yönlendirmesiyle son bulur. Çakır gibi çete kurarak başlı başına bir devlet gibi hareket eden bir kişi bile Millî Mücadele ile Kuva-yı Milliye birliklerine katılır. Yalnızca Çakır değil, yediden yetmişe bütün halk Millî Mücadele'ye kenetlenmiştir. Halk bir bütün olarak, "Türk milleti vatan toprağının tek karışını vermeyecektir." (Benice, 1964: 159) der. Romanda halk Millî Mücadele'nin karşısında olarak konumlandırılan Padişah, Damat Ferit ve onların tarafında olan gazetelere düşman olarak vasıflandırılmıştır (Benice, 1964: 159).

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, halka bakış özellikle dikkat çekicidir. Söz konusu romanda, daha önceki romanlarda da görüldüğü gibi, halk art arda gelen savaşlardan sonra bezgin bir hâle gelmiştir (Tahir, 2005: 241). Bununla birlikte yaşadıkları bölgeler işgal edilen Türkler, trenlerle Anadolu içlerine doğru yola çıkarlar (Tahir, 2005: 249). Halkın yılgınlığı ve yılgınlığın nedeni romanda şöyle dile getirilir: "Balkan'dan beri savaştan herkes bıkmış usanmıştı. Hayvanı gitmiş, ekini gitmiş. Canı tehlikede. Eşkıya gelir soyar, zaptiye gelir soyar! Bahçeler bostansız bakımsız.. Karılarla çocukların toprağa güçleri yetmez. Alışveriş yok… Bana sorarsanız haklılar komutan be, yılgınlığa düşülmeyecek gibi değil…" (Tahir, 2005: 357). Halk şaşırmıştır, hiç kimse kimden yana olduğunu bilmemekte, kuşkulu ve tedirgin bir şekilde beklemektedir. Zengin talana uğramaktan, çapulcular, çapula girişmeye geç kalmaktan korkmaktadırlar. Halk bölünmüştür. Aznavurcular ve Millîciler, kim galipse diğerini astırma amacını güderler. Orduya kimsenin güveni kalmamıştır. Subayları hiç sevmezler (Tahir, 2005: 484-485). Halktan bazı kişiler, subaylara gavur diye hitap ederler ve onların askerleri Halife'ye karşı kullandıklarını

söylerler (Tahir, 2005: 512). Halk söz konusu ortamda savaşmadan kendisini yenik sayar. Hatta Akhisar kasabasının halkı işgalcilerin bayrakları ile şehri süslemiştir. "Hangi evlerin Türk, hangi evlerin Rum olduğunu bir şeylerden seçip ayırmak" (Tahir, 2005: 284) bile zordur. Türklerin Yunan bayrağı asması romanda tekrarlanarak vurgulanır. Hatta Akhisar halkından birtakım insanlar Yunanlıları karşılamaya bile giderler (Tahir, 2005: 394). İşgal için gelen Yunanlıları karşılamaya giden Akhisar halkı, vatan toprağını geri kazanmak için savaşan subaylara ve komutanlara yiyecek vermekten bile kaçınır (Tahir, 2005: 387). Romanda ise özellikle halkın gavur subaylar olarak nitelendirdiği subaylar ve komutan kesimle mücadelesi ön plana çıkarılır. Cemil'in Teğmen Faruk'un fedakarlığı ile kendisini "karı" olarak vasıflandıran kişiler arasında yaptığı karşılaştırmada, halkı aşağılayıcı bir tutum sergiler (Tahir, 2005: 312). Nitekim Cemil'in merkezî kişi olması, onun sözünü daha işlevsel kılar. Diğer taraftan da subaylar kendilerini sorgularlar: "Öyleyse, içinde bulunduğumuz şartları hesaplayamadık, ruh hallerini sezemedik. Bunların, bugün de tutulacak yönleri vardır elbette… Arayıp bulamadık. Bulamadığımız şurdan belli, bildikleri şeyleri söyledik. İyi bildikleri için kendilerini yıldıran durumu bir daha anlatmaktan ne çıkar?" (Tahir, 2005: 349). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında halka yönelik olumsuz eleştirinin *Yorgun Savaşçı*'da da sürdürülmesi dikkat çekicidir. İki romanı benzer kılan bir diğer yönse, aydınların son kertede suçu kendilerinde bulmalarıdır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında da halkın savaşlardan sonraki kötü durumu öncelikle konu edinilir. Kör, topal, çolak binlerce genç insan el açmış dilenmekte ve gelip geçenden medet ummaktadır (Dinamo, 2010: 29 1. Cilt). Ayrıca halk umutsuz bir şekilde, kendini açlığa, esarete mahkum

gibi hissetmektedir (Dinamo, 2010: 30 1. Cilt). Söz konusu romanda, halkın, cahil, yoksul, yalnız, umutsuz ve zavallı olduğu düşüncesi sık sık yinelenir. Mustafa Kemal Paşa ise halkın azmini yitirdiğini görerek işgalden kurtulmanın tek yolunun halkı inancını tazelemek olduğunu düşünür. Bu şekilde savaşma azmini yitiren halk, yeniden ayağa kaldırılabilecektir (Dinamo, 2010: 28 1. Cilt). Mustafa Kemal Paşa'nın halka, rahatça yönlendirebileceği, yoğurabileceği bir hamur gibi baktığına romanda değinilir (Dinamo, 2010: 53 2. Cilt). Halk bir kurtarıcı beklemektedir ve Mustafa Kemal Paşa, bu kurtarıcının kendisi olduğunu düşünür (Dinamo, 2010: 77). Romandaki kişilerden biri olan Rasim Bey bu konuda paralel nitelikte şunları söyler: "Mustafa Kemal Paşa, çok büyük bir şahsiyettir. Onun her güçlüğü yeneceğine inanmak gerekir. Millete gelince o, manasız bir harpten bıkkındır. Fakat, boynuna zincir takılmak istendiğini anlarsa arsalan kesilir, ateş kesilir, yıldırım kesilir. İşte Mustafa Kemal Paşa o arslana, o ateşe, o yıldırıma istinat ediyor." (Dinamo, 2010: 379 2. Cilt). Romandaki diğer komutanlar da sürekli halkı uyarır ve onları bilinçlendirmeye çalışırlar (Dinamo, 2010: 81 2. Cilt). Komutanların yanı sıra Mehmet Akif Ersoy gibi şairler de halkı, ölmemek için savaşmanın gerekliliğine inandırmaya çalışırlar (Dinamo, 2010: 223 2. Cilt). Halk da bu durumu pek yadırgamaz, kendilerinin "karı" gibi olduklarını ve koca olacak bir kişinin söylediklerini yapacaklarını ifade ederler (Dinamo, 2010: 89 2. Cilt). Anlatıcı da, halkı yaprak yığınına benzetir ve şunları ekler: "Hepsi, kendilerini çok kötü bir sonucun beklediğini duyuyorsa da bu kötülüğe neyle ve nasıl karşı durulacağını bilmiyordu." (Dinamo, 2010: 270 4. Cilt). Romanda, *Yorgun Savaşçı* gibi birçok romanda da konu edinilen Akhisar halkının Millî Mücadelecilere destek vermemesine değinilir. Ancak birçok Anadolu kasabasında Türk halkının Millî

Mücadele'ye destek verdiği de ifade edilir. Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında, halk, daha önce söylendiği gibi "karı" ve "yaprak yığını" gibi metaforlarla yönlendirilmeye açık ve kendisini yönlendirirecek birilerini arayan kişiler olarak betimlenir. Aydınlar ise halkın aradığı rehber rolünü üstlenirler ve onların Millî Mücadale yolunda harekete geçmesini sağlarlar. Öte yandan söz konusu romanda halkla aydınların bir bütün gibi birbirlerini benimsediklerine de değinilir. Örneğin İstanbul'dan gelen aydınları Anadolu halkı sevinçle karşılar (Dinamo, 2010: 353 4. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, özellikle dağ köylerindeki insanlarla ile kentteki insanlar arasındaki çatışma konu edinilir. Dağ köylüleri, kentli insanlara korkuyla bakar ve onları gözlerinde büyütürler (Toy, 1968: 13). Dağlılar, kentli insanların kalleş ve güvenilmez olduğunu düşünmektedirler (Toy, 1968: 89). Güvenilmez olan kentlilere karşılık dağ köylüleri birlik ruhu içinde, yardımlaşma duygusu üst düzeyde bir hayat yaşarlar (Toy, 1968: 133). Ancak düşman işgaliyle birlikte dağlı köylüleri ile kentli insanlar arasındaki fark da ortadan kalkar. Buna karşılık kentli insanların Millî Mücadele bilinci içinde örgütlenmesinde dağ köylülerinden biri olan Topal Ali'nin tetikleyici bir görev üstlenmesi de dikkat çekicidir. Bu şekilde Millî Mücadele'nin ortaya çıkışındaki esas itici gücün saf ve eğitimsiz dağ köylüleri olduğu dile getirilmiş olur. Bu bağlamda halk, her türlü farklılığı arkada bırakarak ulus kimliği ile bir bütünlük gösterir (Toy, 1968: 609). Bu noktada dikkat çekici olan anlatıcının, ulus gibi Millî Mücadele Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bir kavramı kullanmasıdır. Millet, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra sonra ortaya çıkan ulus kavramı ile tanımlanır. Romanda halkın iki farklı yönü üzerinde durulmaktadır. Savaşta kahramanlar gibi savaşan halk, barış

zamanında ise boyun büker bir hâldedir (Toy, 1968: 604). Bu şekilde savaştaki fedakârlığı ve birlik ruhu övülen halkın cahilliği de romanda sık sık dile getirilir. Halk siyasi gelişmeler hakkında doğru dürüst hiçbir bilgiye sahip değildir. Köylü insanlar, Amerika'yı bir kişi sanmakta, siyasi anlamdaki manda düşüncesi ile bir hayvan türü olan mandayı karıştırmaktadırlar. Savaş zamanında sınıf farkı en aza indirilmesine karşılık, barışla birlikte yazarın Marksist kimliğiyle örtüşen bir şekilde zenginlik fakirlik bakımından halk arasında tekrar bir ayrıma gidilir: "Gâvur eli altında yesir olsa bile onlar yine beydir Topal. Sen kendi dersine çare bul. Onlar Yunan da gelse, bilmem nerenin keferesi de, yine beyliklerini sürdürür, bir banam toprak kaptırmazlar, tasalanma. Onu bildikleri için naz yapmıyorlar mı? Sen gene bak bizim gibi yoksul takımına. Gene de kaybedersek, biz kaybederiz." (Toy, 1968: 464). Bununla birlikte ağa figürünün emperyalist işgalcilerle birlikte sömüren ikinci unsur olarak nitelendirilmesi, toplumda ezen ve ezilen şeklinde bir bölünmenin varlığına gönderimde bulunur. Romanda Halil Ağa figürüyle birlikte ağaların halkı sömürdükleri, onlara çıkarları doğrultusunda zalimce yaklaştıkları, sadece menfaatlerini düşündükleri anlatılır. Buna karşılık halk, birbirine kenetlenmiş bir şekilde yaşamaktadır. Sözü edilen ağa figürü, özellikle Anadolu köy romancılarında görülen ağa figürüyle büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında, halk, yönlendirilmeye açık bir nesne gibi vasıflandırılmıştır. Özellikle Damat Ferit Paşa, yönetimindeki hükûmet, Mustafa Kemal Paşa ve Kuva-yı Milliye aleyhine propaganda faaliyetleri yürüterek halkın onlara karşı cephe almasına çalışır (Sanay, 2005: 223). Söz konusu amaçlarında da bazı bölgelerde başırılı olurlar. Halkın bahsedilen aydınlar ve yönetici kesim tarafından kolay yönlendirilebilir niteliğine

karşılık, fedakâr olma özelliği de, birçok romanda olduğu gibi, ifade edilir. Halk, nafakasından keserek verdiği yardımlarla Kuva-yı Milliye ordusunu kalkındırır. Benzer şekilde milletin orduyu oluşturduğundan söz edilerek hemen hemen bütün romanlarda vurgulanan ordu-millet kavramına atıfta bulunulur (Sanay, 2005: 303).

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, Osmanlı Devleti zamanında halkın ezildiği, sömürüldüğü ileri sürülür (Ohri, 1971: 197-198). Yüzyıllardan beri Anadolu halkında acılar ve mutsuzluk birikmiştir (Ohri, 1971: 196). Ayrıca içerde ve dışarıdaki düşmanlar tarafından halk kandırılır ve "kardeş kardeşe kırdırılır" (Ohri, 1971: 118). Halk ardı ardına gelen savaşlardaki yenilgiler sonucunda bitkin ve bezgin bir hâle gelmiş, Sultan ve İstanbul Hükûmeti'nin propagandaları, işgalcilerin yalanlarıyla önceleri Millî Mücadele'nin ruhunu anlayamamıştır (Ohri, 1971: 124). Bu şekilde romanda halka ait iki farklı algı öne çıkar. Daha önce cahil, bezgin ve umutsuz olarak betimlenen halk, Millî Mücadele'yle imanlı ve kahraman bir hâle gelir (Ohri, 1971: 184). Anlatıcıya göre yüzyıllardan beri bunca acı ve yokluklara katlanan Anadolu halkı, için için bu "büyük devrimi", yani Millî Mücadele'yi beklemektedir (Ohri, 1971: 158). Söz konusu romanda, bilhassa Millî Mücadele'yle birlikte aydın ve halk arasında herhangi bir çatışmadan bahsedilmemektedir, bunun yerine aydın ve halk arasında tam bir uyumun olduğu söylenir. Buna göre "Türk dehası, taklitçiliğe ve aşırılığa sapmadan, halkçı bir devlet düzeni yaratıp kuracak" ve "bunun öncüleri de ülkücü aydınlar olacaktır" (Ohri, 1971: 161). Aydınlar, halka yeni devlet düzenini yaymakla görevli olacaktır. Böylelikle halk aydınların tarafından yönlendirilecek ve bu şekilde "büyük devrimi" anlamaları sağlanacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, işgal altındaki İstanbul halkının "yüzlerinden keder" aktığı dile getirilir (Tanpınar, 2005: 13). Halk ıstırap doludur, çünkü yarınsız bir hayatın bütün ağırlığını sırtlarında taşırlar. Söz konusu ıstırap sadece yaşlılarda değil, çocuk yüzlerinde de açıkça görülür (Tanpınar, 2005: 143). Halktan bir kadın birkaç zenginden, işini bilirden başka herkes "umumî bir felaketin" içinde olduğunu dile getirir (Tanpınar, 2005: 146). Tevfik Bey, İstanbul'da zümrelerin değil, fertlerin mücadele ettiklerinden olumsuz bir tespit olarak bahseder (Tanpınar, 2005: 253). Romanın anlatıcısı olan Cemal de "şahsilik" tuzağına düşmüştür. Zaman zaman şahsına ait düşüncelerden kurtularak içtimai insan olarak davranır (Tanpınar, 2005: 303). Halk, her ne kadar kederli, ıstırap dolu bir şekilde felaketin içinde olsa da, aydın sınıfın etkisi olmaksızın içlerinde doğan vazife şuuruyla birden bire değişmiş, kararsızlar da Millî Mücadele'yi benimsemişlerdir: "Ocak ve şubat aylarında, İstanbul'da efkarıumumiye, hâdiselerin yeni bir şekilde tazyiki altında idi. Sanki ümitler arttıkça, çekilen ıstırabın şuuru ve kurtulma sabırsızlığı da artıyordu. Halkımızın bir nevi anesteziden kurtulmuş gibi, millî bünyenin üzerinde yapılan ameliyenin korkunçluğunu daha derinden duyuyordu. Bu her gün ayrı ayrı muhitlerde, ayrı ayrı şekillerde görülen vakıa idi. Asırlardan beri edinilen tecrübe ile, o kadar yanlış nasihatler veren atasözlerinin tecrübesiyle, üzerlerine dünya ve devlet işlerinin mesuliyetini almaktan çekinen, bu işlerde sadece, istendiği zaman can ve malını harcamakla kalan bir sınıf halk, içlerinde doğan vazife şuuruyla birdenbire değişti. Müteredditler ise açıkça millî davayı benimsediler. Diğer taraftan hanedana ve İstanbul'daki hükûmete karşı açık bir aksülamel başladı. Siyasi otoritenin hiçbir yardımı olmadan, hattâ ona rağmen, sadece kalpten ana vatanla birleşen İstanbul

halkı, bazı cemiyet şekillerinin lüzumsuzluğunu anlıyor, "demek onlar da yaşanabiliyor, iş görülebiliyor" diye düşünüyordu." (Tanpınar, 2005: 304). Aydın kesim ise realite üzerinde yeniden durarak uyuşması imkânsız olan şeyler arasında ilişki kurmaya çalışmaz: "Daha münevver zümre ise, açıktan açığa kıymet hükümlerinin üzerinde yeniden durmak ihtiyacı duyuyordu. Artık zihinler kendi realitemizi olduğu gibi görmeye başlıyor, uyuşmaları imkânsız olan şeyler arasında çırpınıp durmuyordu." (Tanpınar, 2005: 304). Bu şekilde aydın ve halk, farklı şekillerde Millî Mücadele'ye bağlanırlar. Halk, kalpten, aydınlar ise yeniden düşünerek Millî Mücadele'nin gerekliliği konusunda bir bilince ulaşırlar.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, halkın cahil oluşu ve yalan yanlış söylentilere inanmaları konu edinilir. Hatta halk, Yunanlıların dost olduklarına, Anadolu'ya geldikten sonra kendiliğinden çıkıp gideceklerine bile inanır (Apaydın, 1974: 64). Romanda halkın cahilliği ve bir yol göstericiye duydukları ihtiyaç doğrudan halkın kendi içinden biri tarafından dile getirilir. Haceli, Molla Mahmut'a, "Bize bir akıl öğreten, yol gösteren olacak. Değilse, tövbe hiçbir işin hakkından gelemeyiz biz." (Apaydın, 1974: 65) diyerek halkın yönlendirilmesi gereken pasif niteliğini vurgular. Pasif nitelik, İbrahim Bey tarafından halka "koyun" nitelendirmesinde bulunularak daha da güçlendirilir: "Millet koyun gibi eğmiş başını, uçuruma doğru gidiyor." (Apaydın, 1974: 78). Halk bu şekilde olumsuzlansa da, halkın iyi yönetilmesi durumunda düşmanı Anadolu'dan çıkarabileceği halka koyun diyen İbrahim Bey tarafından dile getirilir (Apaydın, 1974: 102). Hatta tek kurtuluş çaresi halktadır, onun derlenip toplanmasındadır (Apaydın, 1974: 112). Fakat millet pasif ve bıkkındır (Apaydın, 1974: 186). Romanda Padişah'ın halkı ezdiği, onu

sömürdüğü, buna karşılık Mustafa Kemal'in "sine-i millete" döndüğü ve "Bu millet yeniden ayağa kalkacaktır." (Apaydın, 1974: 311) dediği vurgulanır.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, Millî Mücadele'nin özellikle başlangıç aşamasında halkın, işgalci kuvvetlerin ve içerde Millî Mücadele karşıtlarının propagandaları sonucunda panik içinde, yılgın, kararsız ve umutsuz olduğu vurgulanır. Örneğin Alaşehir camilerine gelen dört hoca, Yunan ordusunun Padişah'ın emriyle geldiği ve onlara hürmette kusur edilmemesi yönünde vaazlar verirler (Selçuk, 1979: 94). Bu şekilde işgalci devletler bilhassa din adamlarının halk üzerindeki nüfuzunu kullanarak halkın işgal karşısında tepkisiz kalmasını sağlamaya çalışırlar. Sözü edilen propagandalar karşısında halk ne yapacağını bilemez hâle gelir. Bu anlamda söz konusu romandaki en dikkat çekici sahnelerden biri Eşme'deki Türk çocuklarının Yunan bayraklarıyla Yunanlıları karşılamasıdır (Selçuk, 1979: 95). Bahsedilen durum, Türk halkının propagandalar sonucunda düştüğü gafleti ve cahilliği vurgulaması bakımından önemlidir. Ayrıca romanda halkın öne çıkarılan bir diğer özelliği çok yoksul bir hâlde yaşamasıdır. Bu özellik romanda şöyle dile getirilir: "Kula'dan Bursa'ya kadar altı günde geldiğimiz 300 kilometrelik yol, doğanın zenginlikleri ile doluydu. Ormanlar, dağlar, bakmaya doyulmaz manzaralar… Neye yarar ki bu zengin doğada köy adı altında mezbele yuvaları ve köylü adı altında yolsular yaşıyordu." (Selçuk, 1979: 111). Romanda aydın ve halk arasında da temelli bir farkın olduğu söylenerek bu farka şu şekilde yer verilir: "Arkadaş! Er gibi ölmek köylünün ve cahilin ödevidir. Aydın kişi, bir kitle içinde emir ve kumandayla ölmez. O, inancının ve görevinin emrettiği yerde tek başına ölür." (Selçuk, 1979: 78). Ayrıca aydın yönetici kesim, "bitkin, yılgın ve korkmuş halkı canlandırmaya" (Selçuk, 1979: 115) çalışır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı kitabında, aydın ve halk arasındaki çatışma tartışma konusu yapılmaz. Bunun yerine Yunanlı bir askerin Türk halkıyla ilişkisine değinilir. Çingenelerin Yunanlı askere yardımda bulunmaları romanda özellikle bahis konusu edilir. İyi olarak vasıflandırılan Çingeneler, Türk halkının kendilerinden çok daha iyi olduğunu vurgularlar. Nitekim oduncu kılığında bir Türk ailesine konuk olan Adamo, bu ailenin misafirperver tutumuyla karşılanmıştır.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, bilhassa Kilis halkı konu edinilir. Kilis halkının tarlalarının çoğu Suriye'de kalmaktadır ve bu yüzden halk perişan bir hâldedir (Kavaklı, 2006: 20). Romanda halka çok olumlu bir bakış söz konusudur. Romanın olumlu kişilerinden biri olan Müftü tarafından, bu halkın, küçük bir aşiretten büyük bir imparatorluk yarattığı söylenerek, halka güven pekiştirilir (Kavaklı, 2006: 44). Romanın merkezî kişisi olan Kâmil de, halka karşı güvenini şu sözlerle dile getirir: "Bu millet çarpışacak, kesinlikle esir olmayacak ve zafer gülünü koklayacak." (Kavaklı, 2006: 99). Bu güvene rağmen, halkın işgaller nedeniyle bitkin ve ümitsiz bir şekilde sık sık göç etmek zorunda kaldığına da değinilir (Kavaklı, 2006: 100). Halktan bazı kişiler işgalciler tarafında hareket etse de, bu durumun nedeni, halkın çektiği geçim sıkıntısıdır (Kavaklı, 2006: 117). Bu anlamda halkın çoğunlukla yıldırılıp sindirildiği gözlemlenir (Kavaklı, 2006: 132). Ancak ne olursa olsun halk çarşafa ve dinine yönelik herhangi bir saldırıda coşkun bir şekilde tepki gösterir (Kavaklı, 2006: 136). Bu bağlamda romanda halkın özellikle dinî bir yapılanma içinde gösterilmesi dikkat çekicidir. Nitekim söz konusu romanda halk için "cemiyet-i İslamiye" denmesi, önemlidir (Kavaklı, 2006: 130). Halk, İslam ruhuyla birbirine kenetlenir (Kavaklı, 2006: 137). Ayrıca diğer

romanlarda olduğu gibi, bireyselliğin toplum karşısında eritilerek topluma karışılması son erektir. Bu anlamda bireye ait her türlü kişisel arzular bir kenara bırakılır. Kâmil'in nefsinin canı için değil, vatanı, milleti için olduğuna dair sözü (Kavaklı, 2006: 217) bahsedilen bağlamda önem kazanır.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında, özellikle, Millî Mücadele'de halkın kararsızlık içinde oluşu ön plana çıkarılır. Halk Millî Mücadele'nin başında kararsız ve şaşkın bir hâldedir. "Bir çözülüş bir bezginlik yaşar" (Çokum, 2007: 111). Halk kimi ve neyi tutacağını bilemez. Kimisi millî müfrezelere yardım eder kimi ise Anzavur'a yaranma telaşındadır (Çokum, 2007: 111). Kuva-yı Milliye'nin yanı sıra Kuva-yı İnzibatiye'nin kurulması ve her ikisinin de halka beyannameler dağıtmasıyla halkın aklı karışır ve işgalcilere karşı ne yapacaklarını bilmez hâle gelir. Halk o saftan bu safa geçer, yahut firar eder (Çokum, 2007: 123). Romandaki kişilerden biri olan Muhtar Nuri halkın kafasının karışıklığını şu şekilde dile getirir: "Bizim işlerimiz binbir yamalı bohçaya döndü artık. Her kafadan ayrı bir ses çıkmada. Bak şimdi Yeşilordu kurulmuş. Kimi bunları tutar. Bu da Ankara'da kurulmuş. Derler ki Çerkez Ethem'le kardeşleri de bu Yeşilordu'yla alâkalıymışlar. Ankara'da bir meclis var. Mustafa Kemal'in meclisi. Eee? Bir de İstanbul'da hükûmet var. Bir de Padişah hazretleri… Kimi "Yunan'ın üstüne gidelim." Der, kimi "Hele durun acele etmeyin." Kalır mı muharebe aşkı kimsede? Kalmaz. Sen bana söyle şimdi, bunlardan hangisi baş?" (Çokum, 2007: 149). Bu şekilde askerlerin firarları da anlamlandırılmaya çalışılır. Halkın kafasının karışık olması nedeniyle başlangıçta Millî Mücadele'ye tam destek veremedikleri ifade edilir. İki kardeşten İzzet'in Kuva-yı Milliye'de, Necip'in ise Kuva-yı İnzıbatiye'de bulunması, sözü edilen kafa karışıklığını somutlar. Fakat Millî

Mücadele'nin ilerleyen zamanlarında halk elinde olan her şeyi Millî Mücadele için kullanır. Kimi elinde olan tek ineği verir, kimi ise çeyizini satar. Bu bağlamda romanda halkın tekalif-i milliye kanuna severek ve isteyerek riayet ettiği gösterilmiş olur. Bu şekilde yediden yetmişe herkes Millî Mücadele'ye tam destek vermiş olur: "Çünkü yediden yetmişe herkes ayaklandı. Bizim hatın bile tezgâhın başına geçmiş, ordu için arşın arşın bez dokur. Askerin çamaşırı yokmuş, her evden bez, çamaşır, çorap, çarık gibi şeyler istendi ya, Nazik Hanım'ı durdurabilene aşk olsun. Yardım edeni olsa, daha çok bez dokuyacak ama…" (Çokum, 2007: 271). Romanda konuşan iki kişi aracılığıyla halk ve aydın kesim arasında bir uçurum olmadığı, çünkü Millî Mücadele'yi yürüten asker ve komutanların da bu milletin çocukları olduğu dile getirilir. Bahsedilen konuşma şöyledir: "-Büyüklerimiz bilgilidir ama, milletin de irfanı vardır, dedi. İnşallah o irfana da başvurulur…

- Başvurulacaktır İsmail Efendi, sen merak etme, dedi Hafız. Zaten o büyükler de milletin içinden çıkmadı mı? Selçuk Beyleri ve onlardan öncekiler, bu milletin insanları değil miydiler? Beydiler ama, milletin beyi idiler. Şimdi bu askerler bu kumandanlar da öyle… Onlar da milletin çocukları…" (Çokum, 2007: 367).

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş*'ında, halk, perişan, yoksul, göç etmek zorunda kalmış bir durumda betimlenir. Söz konusu betimleme romanda şu şekilde yer alır: "Yollar, konaklama yerleri; malını mülkünü satıp kaçan, iskelete dönmüş, meçhule yol alan insanlarla doluydu. Sınır boylarından kurtardıkları eşyalarla çıkanlar, ya yollarda hastalanıp ölerek ya baskına uğrayıp telef olarak, davarını, öküzünü eşkıyaya, hırsıza kaptırarak eriyip bitiyorlardı. Konakladıkları yerlerde mezarlar kazıp ölülerini gömüyorlardı. Birbirlerini kaybediyorlar, dağılıyorlar, azalıyorlardı. Kağnılarda, arabalarda erzak bitince, kesecek davarları kalmayınca

dilenmeye başlıyorlardı kız kızan." (Karatay, 1990: 12). Topal ayaklı bir kişi, "ha benim halim ha memleketin hali" (Karatay, 1990: 39) diyerek halkın sakat, yoksul ve perişan hâlini somutlar. Aynı zamanda kişiyle toplumun bütünleşmesi bu şekilde diğer romanlarda olduğu gibi ortaya konmuş olur. Aynı şekilde diğer romanlarda olduğu gibi söz konusu romanda da halk, yaşanan durumun karşısında neler yapılması gerektiği konusunda karar verememiştir: "Halk ikiye üçe bölünmüş. Kimse kimseye güvenemiyor. Silaha sarılma taraftarları var, silahsız halledilmeli diyenler var. Yıllarca savaştığımız yeter, bunca evlatlarımızı verdiğimiz yeter, bazı subaylar yine macera arıyor diyenler var. Yunanlılar gelirse, Hıristiyan komşusunun kendisini astıracağından çekinip tarafsız görünenler var. Kötü niyetle haber yayıp, ahaliyi şüpheye düşürenler var." (Karatay, 1990: 68). Halkın Millî Mücadele Savaşı'na destek verdiğini (Karatay, 1990: 119), hatta doğrudan halkın esas savaşı yürüttüğünü görürüz (Karatay, 1990: 69). Çektikleri hastalık, kıtlık ve çaresizliğe rağmen Millî Mücadele Savaşı'na gönülden bağlıdırlar (Karatay, 1990: 164). Halk, elinden avucunda ne varsa, yiyecekleri ne varsa askerlerle paylaşır. Kendi yemez, askere verir. Halk, işgalcilere karşı esas mücadeleyi sürdürmesine karşılık, subaylar Frenk kafalıdır ve halkın mücadelesinden faydalanarak zaferleri kendi çıkarları için kullanırlar. Subayların çoğu içki içer, kumar oynar ve İslami yaşam tarzından uzak yaşarlar. Bu şekilde subaylar eleştirilir, halk ön plana çıkarılır. Bu nedenle *Yorgun Savaşçı* gibi romanlarda subayları olumlu olarak betimleyip halkı bilinçsiz gösteren ve onların Millî Mücadele bilincine zorla kavuşturulduğuna ilişkin düşünceyle bu tutum karşıtlık içindedir.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, aydın kesimle halk arasında herhangi bir çatışmadan söz edilmez. Bunun yerine halk

ve aydınların Millî Mücadele karşısında takındıkları tavırdan ayrı ayrı söz edilir. Millî Mücadele taraftarı olan Nedim Bey'le Kemal Bey'in konuşmalarında, Birinci Dünya Savaşı sonucunda halkın milyonlarca ölü vermesi sonucunda askere gitmek istemediğine, binlerce insanın asker kaçağı olarak aranmasına, fakat düşmanın köyleri, evleri, ekinleri yaka yaka, hayvanları kese kese Ankara'ya yaklaştıklarını görünce bütün köylü kesimin kadınıyla erkeğiyle düşmana karşı seferber olduğuna değinilir. Mustafa Kemal Paşa'nın halka ulus olma bilincini aşıladığını ve herkesi eyleme sürüklediğini söylerler (Topuz, 2002: 245). Bu bağlamda, *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde de, diğer romanlarla koşut olarak, halkın yönlendirilmeye açık olduğu dile getirilmiş olunur. Fakat bazı romanlarda kötü kişilerin yönlendirilmesine açık olan halkın, bu kez Mustafa Kemal Paşa gibi bir önderin etkisiyle ulus bilincine yöneldiği söylenir. Öte yandan romandaki anlatıcıyla ortak bakış açısına sahip olan Nedim ve Kemal Bey, aydınların çoğunluğunun Millî Mücadele'den yana olduklarını ifade ederler. Bu anlamda üniversite hocalarının sık sık protesto eylemlerine giriştiğini vurgularlar. Bunun yanı sıra aydınlar konusunda, halkta olduğu gibi, bütüncül bir bakış açısına sahip değillerdir. Aydınlar ve yazarlar arasında işbirlikçilerin, oportünistlerin sayısının hiç de küçümsenecek sayıda olmadığından bahsederler. Bunların çıkarcı ve tehlikeli insanlar olduklarını vurgularlar. Sözü edilen çıkarcı ve hain aydınların yanı sıra bir de Millî Mücadele'nin başarısına hiç inanmadıkları için bazı insanların zararlı olduklarını söylerler (Topuz, 2002: 246-247). Bu bağlamda romanda aydınların, halkın aksine, tek tip olmadıkları gözlemlenir.

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, halk "mütehayyir ve müteellim kaldırımlara dizilir." ve görmez gibi boşluğa bakarlar

(İlhan, 2002: 21). Aynı şekilde trendeki vagonlarda bulunan yolcuların özellikleri ise şöyledir: "köylü, asker, kadın, erkek, Anadolu kalabalığı; yorgun, yoksul, fena halde 'mütevekkil'!." (İlhan, 2002: 415). İşgal altındaki İstanbul'da halkın içinde bulunduğu şaşkınlık durumu ve endişeli ruh hâli şöyle dile getirilir: "Dersaadet minarelerinde, akşam ezanları okunurken; 'pâyıtaht', 'fevkalâde günler'e mahsus, o telâş ve şaşkınlık içindeydi: gündelik hayat altüst olmuş, alışkanlıklar çiğnenmişti; tramvaylarda, endişeli bir kalabalık; birbirinden kuşkulu ve huzursuz; sokaklarda, 'ahâli' rastladığı İngiliz, Fransız ve İtalyan 'devriyeleri'ne, nefretle bakıyordu; Şirket-i Hayriye'ye 'izin' çıkmıştı: Boğaz'da tekrar yoğunlaşan, yaldızlı pusu dağıtarak, yeniden seferlerine başlamış; tenha, yarıdan çoğu boş, vapurlar; şehrin utancını ve öfkesini; Müttefik Donanması'nın, küstah ve mağrur zırhlılarına göstermeden; âdeta gizlice, iskele dağıtıyorlardı: Kuzguncuk, Çengelköy, Rumelihisarı, Bebek, Kanlıca, Büyükdere, vs.." (İlhan, 2002: 36). Fakat halkın, "çöl sanılan o âlemde saklı ve kuvvetli bir hayat" (İlhan, 2002: 124) olduğu dile getirilir. Söz konusu halk, Millet Meclisi'nin açılışını da dört koldan çalışarak tamamlarlar: "Ahali durur mu, Ulucanlar'da inşa edilen, o ilk mektebin kiremitlerini; kucak kucak taşıdı; onlar yetmedi, bu defa, evlerinin damlarından söktüklerini getirdiler: çoluk çocuk, genç ihtiyar; kan ter içinde ve soluk soluğa! Darülmuallimin'in, tatbikat sınıfındaki, kara boyalı sıralar; salona dizildi; Ankaralı marangozlar, yüksek bir kürsü yaptılar: hiç kimse, tek kuruş istemedi." (İlhan, 2002: 158). Ayrıca halkın "kısm-ı küllisi" Anadolu'da bulunmaktadır (İlhan, 2002: 294). Söz konusu durum, halkın büyük çoğunluğunun Millî Mücadele'ye destek verdiği anlamına gelmektedir. Halkın yanı sıra özellikle Babıali romanda eleştirilir. Babıali alçak ve vurdumduymaz, halk ise hissiyatını dışarı vurmayan gizli bir direniş içinde gösterilir

(İlhan, 2002: 359). Bahsedilen durumla paralel olarak Ahmet Ziya ve Doktor Melek örneğinden yola çıkılarak halktan uzaklaşmış Sosyalistlerin eleştirisi yapılır. Ahmet Ziya, İştirakçi Hilmi ile aralarındaki farkı düşündüğünde, kendilerinin garplı ya da garplılık taslayan kişiler olduğunu, hâlbuki sahici olanların ise diğerleri olduğunu vurgular (İlhan, 2002: 547). Bu çıkarımlara rağmen Anadolu'ya geçen Ahmet Ziya, köylülük vasfından sıkılır (İlhan, 2002: 552). *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*da diğer romanlarda olduğu gibi, bireyin kaderiyle toplumun kaderi eş tutulmuş ve ikisinin de sonucunun ne olacağının bilinmediği ifade edilmiştir: "Kimse, ne olacağını bilmiyor; yalnız kendisinin değil, memleketinin ne olacağını da!" (İlhan, 2002: 99). Böylelikle bireyin kaderi ile toplumun kaderi ayrılmaz bir bütün olarak görülür.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, halk uzun yıllardan beri cephede ölümle, cephe gerisinde yoksullukla boğuşa boğuşa tükenmiş ve içe kapanmış bir şekilde betimlenir (Özakman, 2005: 17). Bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın halkın yüzyıllardan beri kaderine terk edilerek cehalete teslim edildiğini, okutulmadığını, bilinçlendirilmediğini, millî terbiyeden geçirilmediğini ve milletin yüzlerce yıllık uykudan uyandırılması gerektiğini söylemesi önemlidir (Özakman, 2005: 216). Romanda, Türk halkı genel olarak Millî Mücadele'nin tarafında gösterilir. Ankara'nın zaferinden sonra yüzlerce Türk ellerinde bayraklarla sokaklara çıkarlar (Özakman, 2005: 40). Halk yediden yetmişe Millî Mücadele'nin tarafında yer alır. İnsanlar, Millî Mücadele için para yardımında bulunurken bir çocuk da elinde olan tek parayı, yani 5 kuruşu Millî Mücadele için verir (Özakman, 2005: 47). Benzer şekilde gözleri görmeyen yaşlı bir kadın, Halide Edip Adıvar'a, zor günleri için sakladığı bir lirayı Millî Mücadele'ye bağışladığını söyler (Özakman,

2005: 50-51). Bununla birlikte, yaşlı bir kadın, Yunan ordusunun erzakının yanabilmesi için binasının yakılmasını ister (Özakman, 2005: 352). Bu anlamda yediden yetmişe Türk halkının Millî Mücadele için her türlü fedakârlığı üstlendiği vurgulanır. Bununla birlikte İnebolu gibi kaçırılan askerî mühimmatın getirildiği şehirlerde, halkın en gencinden en yaşlısına kadar cephanenin cepheye aktarılmasında yardımcı olduğu söylenmelidir (Özakman, 2005: 124). Kayıkçılar da, para almadan ve verilen parayı geri çevirerek cephanenin gerekli yerlere geçişini sağlamaktadırlar (Özakman, 2005: 151). Romanda halkın Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğine ve Millî Mücadelecilere koşulsuz bir şekilde tam destek verdiği vurgulanır. Örneğin, dükkân sahibi halktan bir kişi, Başkomutanlık tartışmaları sırasında şöyle der: "Öyleyse Paşa'ya söyleyin, millet malıyla, canıyla arkasındadır. Başkomutanlığı kabul etsin. Bu dükkân benimdir. Ne varsa hepsini orduya helal ediyorum." (Özakman, 2005: 237). Ayrıca İstanbul'daki halkın da büyük bölümünün Ankara'yı desteklediği eklenir (Özakman, 2005: 75). Aynı şekilde İstanbul halkının çok büyük bir bölümü "hiçbir yenilginin acısına, hiçbir zaferin sevincine katılmamış, milletinin ırzı ve namusu için şehit olanlara bir kez bile rahmet dilememiş olan" Padişah'ı kafasından silmiştir (Özakman, 2005: 282). Anadolu halkında da bir uyanış gerçekleşmiştir. Sözü edilen uyanışın asıl tetikleyici unsuru, Yunan ordusunun halka uyguladığı zulümdür (Özakman, 2005: 342). Çorum halkı elinde neyi var neyi yoksa Millî Mücadele'ye vererek onu destekler (Özakman, 2005: 254). Millî Mücadele'nin başlarında Millî Mücadele'ye karşı bir tavır alan Konya halkı bile, kurban bayramında şeker parasını Kızılay'a; kurbanları da orduya vermeyi kararlaştırır (Özakman, 2005: 255). Çankırı'daki her aile payına düşen her ne ise, şilte ya da bardak, gösterilen ambarlara teslim eder ve Çankırı Hastanesi'nin çok kısa sürede

faaliyete geçmesi için ellerinden gelen her şeyi yapar (Özakman, 2005: 346). Kastamonu halkı ise, Başkomutan'a şöyle bir telgraf çeker: "Ordunun yiyeceğini, giyeceğini, silahını, cephanesini sonuna kadar sağlamak için hepimiz, günlük nafakamıza varıncaya kadar bütün varımızı fedaya hazırız." (Özakman, 2005: 364). Anlatıcı, Anadolu halkının altı yüzyıldır ilk kez böyle bir birlik yaşadığını söyleyerek bu birliği şöyle somutlar: "Cephede Sünni, Alevi, Türk, Kürt, Çerkez, Abaza, Tatar, Boşnak, Laz, Pomak, Arap, kısacası bütün Anadolular birlikte kan dökerlerken, işgal altında olmayan bütün şehirlerde de mitingler yapılıyor, camilerde toplanılıp zafer için dua ediliyor, mevlit okunuyor, aşiret ve derneklerden Meclis Başkanlığına her gün orduyu destekleyen telgraflar yağıyordu." (Özakman, 2005: 448). Millî Mücadele sonlanmasına yakın bir zamanda, işgalciler Anadolu topraklarını terk ettikleri sırada, köylüler dışarı çıkıp sevinçten ağlar, dua ederler. Hatta köyün muhtarı şükür secdesine kapanır (Özakman, 2005: 614). Romanda, halktan insanların, ayrıca bayrağa karşı duyarlılığı da resmedilir. Buna göre Üsküplü yaşlı bir kadın, burası elden çıkınca bayrağın altında ölebilmek için Anadolu'ya gelir. Sözü edilen isteğini Türk askerlerine söylediğinde, onlar da çok etkilenirler (Özakman, 2005: 633). Ayrıca köylüler, orduya destek olmak için, ordunun dışında da Yunanlı askerlere karşı mücadele ederler (Özakman, 2005: 643). Mustafa Kemal Paşa, yüzyıllarca ihmal edildiğine inandığı köylülerin "Türkiye'nin sahibi ve efendisi" olduğuna inanır, onların "hakiki üretici" oluşlarına dikkat çeker ve yedi yüzyıldan beri, onların emeklerinin alınıp israf edildiğini, buna karşılık daima aşağılandıklarını; fakat şimdi onlara hak ettikleri değerin kendilerine verileceğini dile getirir (Özakman, 2005: 536). Bahsedilen durum, Ziya Gökalp ile başlayan "Halka Doğru" hareketinin bir devamı olarak Osmanlı Devleti'nde ihmal edinildiğine inanılan

Anadolu köylüsünü ön plana alma çabası olarak yorumlanabilir. Bu şekilde mutlak egemenliğin sahibi Padişah'ın yerine köylü merkeze alınır.

f) Siyasi Koşullar

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi ile birlikte çok ağır şartlara sahip Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. İstismara açık birçok hüküm içeren Mondros Mütarekesi ile daha önce amaçlanan işgaller için de gerekli zemin hazırlanmıştır. Bu şekilde yıllarca önce hasta adam denilerek paylaşma planlarının yapıldığı Osmanlı Devleti'nin işgali için her şey hazırdır. Sözü edilen işgale karşı koyma ihtimali bulunan Padişah ve İstanbul Hükûmeti de etkisiz bir konuma getirilmiştir. Bu şartlarda tek sorun hangi ülkenin nereyi işgal edeceğidir. Örneğin Fransızlar ve İtalyanlar benzer yerleri işgal etmeye çabalarlar. Öte yandan Türkler Osmanlı'da azınlık durumuna gelmiştir. Azınlık olarak bu devlet içerisinde yaşayan Rum, Ermeni ve Kürtler, Türk topraklarından pay talep etmektedirler. Hatta Ermeni ve Kürtler aynı mekânın (Doğu Anadolu) kendilerinin olduğunu iddia ederler. Bahsedilen siyasi ortamda, Türk milleti, hiçbir ülkenin desteği olmadan kendi başına bunca millete tek başına karşı koymaya çalışır.

İncelenen romanlarda genel olarak romancıların Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz gelişmelerden İngiltere'yi sorumlu tuttukları görülür. Yaşanan bütün olumsuz gelişmelerin ardında onlara göre İngiltere bulunmaktadır. İngiltere sömürgelerini daha rahat kontrol etmek için Osmanlı Devleti'nin yerine kukla devletler kurmak istemektedir. Bu anlamda da Yunanlılar, Ermeniler ve Kürtler İngilizler tarafından kullanılır. Romancılar, Yunanlıların arkasında esas gücün

İngiltere olduğunu sık sık vurgularlar. Bu bağlamda esas düşman Yunanlıların yerine İngiltere olarak konumlandırılır. Ayrıca Yunanlıların arkasında büyük devletlerin hepsinin olduğunu ve bu nedenle yedi düvele karşı savaşıldığı romanlarda öne sürülür. Birçok romanda Kuva-yı Milliye'nin dışarda yedi düvelle savaşırken içerde de işgal yanlısı Padişah ve İstanbul Hükûmeti ile mücadele edildiği vurgulanır. Ayrıca iç isyanlar, Anzavur, Gavur İmam ve Kuva-yı Seyyare'ye karşı verilen mücadele de romanlarda ele alınır. Ancak içerdeki düşmanın romancıların ideolojisine göre farklılık gösterdiği söylenmelidir. Örneğin özellikle ilk ve son dönem Kemalist ve Marksist romancılar softa kesimin içerdeki düşman olduğunu söylerlerken, İslamcı ideolojiye sahip yazarların Batıcı, Frenk kafalı insanları işgal yanlısı olarak vasıflandırırlar. Diğer taraftan işgalciler arasındaki çekişmeler de romanlarda sıklıkla konu edinilir. İtalyanlarla Yunanlılara İtilaf devletleri tarafından aynı bölgelerin verilmesi, İtalyanların Türklere daha yakın bir siyasi yaklaşım sürdürmesine neden olmuştur. Ayrıca İngilizlerle Fransızlar arasındaki siyasi çekişmeler de romanlarda çoğunlukla ifade edilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, İstanbul'un elit kesimi, Padişah ve İstanbul Hükûmet'i İngilizlerin etkisi altında olduğu ifade edilir. Bu durum nedeniyle kendilerini daha çok güven içinde hisseden İngilizlerin Komutanı Mister Cook, Türklerin Çanakkale Savaşı'nda öldürdükleri İngiliz askerleri için kendilerini affettirmeleri ve İngiliz mandası altına girmek için uğraşmaları gerektiğini söyler (Adıvar, 2004: 37). Manda tartışmalarının yaşandığı ve elit kesimin İngiliz hayranlığı içinde bulundukları bir ortamda Türkler mitinglerle birliktelik ruhu oluşturmaya, haklı olduklarını özellikle basın yoluyla kanıtlamaya çalışırlar. Fakat bunlara rağmen İstanbul işgal altına girer. Bu işgale Padişah'ın da

alet olduğu romanda belirtilir. İşgal manzarası şu cümlelerde açık bir şekilde açığa çıkar: "İstanbul'da son günlerde oldukça mühlik bir hava esiyordu. İngilizlerin İstanbul'u işgali ağızdan ağıza söyleniyordu. Meclis kendini emin bulmuyor, Padişah'ın oyunu anlaşılmıyordu. Hep filân papaz yahut filân paşa Saray'ın arka kapısından girmiş çıkmış, İngiliz Sefareti kâtiplerinden Mister filân Şişli'de siyasi beyanatta bulunmuş, gibi dedikodular vardı." (Adıvar, 2004: 49). Alıntıda da görüldüğü gibi romanda Padişah, İstanbul Hükûmeti ve İngilizler arasında kurulan ittifak anlatılır. İstanbul'un sözü edilen kötü ortamında Millî Mücadeleyi başlatmak için Türkler Anadolu'ya geçerler.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, Türk halkının ne tür siyasi koşullar altında Millî Mücadele'yi yürüttükleri tam olarak belirtilmez. Romanda özellikle vurgulanan durum, Yunan işgali ve bu işgali ortadan kaldırmaya çalışan Kuva-yı Milliye'dir. Bunun dışında, İtilaf devletlerinin siyasi amaçları ve bunları gerçekleştirmek için neler yaptıkları romanda yer almaz.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında, Yunanlıların, Batılı devletlerin destekleri ile işgali gerçekleştirdikleri ve bu şekilde Batılı devletlerin bir entrika içinde oldukları ifade edilir. Bu durum, romanda her ne kadar çok açık bir şekilde söylenmese de, şu sözler bu düşüncelerin kanıtı olarak öne sürülebilir: "Evet, bu millet, yedi düvelin gayret ve entrikasına rağmen Yunan'ı buradan atmaya kadir olursa, emin ol, padişahların, softaların da pabuçlarını ellerine verir." (Güntekin 1981: 242). Alıntılanan cümlelerden anlaşılacağı gibi yedi düvelden kasıt, özellikle Batılı devletlerdir. Bu şekilde, Yunanlılarla yapılan savaşın aynı zamanda Batılı devletlere karşı verildiği düşünülebilir. Alıntılanan cümlelerde siyasi koşullarla ilgili dikkati çeken bir başka durum, Padişah'a ilişkin ifadelerdir. Bu cümlelerin hemen

öncesinde Deli Necip, Türklerin bu durumda olmasının asıl sorumlusu olarak Padişah'ı ve softaları gösterir: "Bizi bu hale koyanlar, başka tâbirle Yunan'ı Anadolu'nun göbeğine getirenler padişahla softalardır" (Güntekin 1981: 242). Bu şekilde hem içte ve hem dışta mücadele edilmesi gereken iki unsurun olduğu vurgulanır. Bu bağlamda *Ateşten Gömlek* ve *Yeşil Gece* adlı romanlarla paralel şekilde Padişah ve İtilaf devletleri arasındaki ilişkiden bahsedildiğini görürüz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, özellikle İngilizlerin siyasi güçleri üzerinde durulur ve Türkiye'nin içinde bulunduğu kötü durumun İngilizlerden kaynaklandığı belirtilir. Bu konuda ise Lloyd George siyaseti suçlu gösterilir. Anlatıcı, sözü edilen siyasetin Türk milletinin bütün nefes alma deliklerini tıkadığını ve İzmir'i bir kanlı et parçası gibi Yunanlıların önüne attığını ifade eder (Karaosmanoğlu, 2006: 24). Ayrıca işgal kuvvetleri halka zulüm etmiş, aydın ve vatansever insanlara ise ilk Amerikan kolonilerinin kızıl derililere uyguladıkları "kitle hâlinde yok etme" sistemini uygulamışlardır (Karaosmanoğlu, 2006: 24). Aydın ve vatanseverlere yaşam hakkı tanınmazken kozmopolit Türkler gösterişli hayatlarını sürdürmekte, İngilizlerle birlikte eşcinsel, lezbiyen gibi genel ahlaki yargıda "sapkın" olarak nitelendirilen ilişkiler içine girmektedirler. Romanın ilerleyen bölümlerinde yine satır aralarında siyasi ortam hakkında bilgi verilmesine devam edilir. Örneğin Captain G. Jackson Read, Captain Marlow'a siyasi ortamın nasıl olduğunu sorar. Marlow, çok önemli görmediği, fakat Osmanlı Devleti'ni doğrudan etkileyecek bazı olayları şöyle sıralar: "İstanbul idaresini tamamıyla elimize alacağız, toplanmakta olan parlamentoyu dağıtacağız. Yine Ferit hükûmeti gelecek." (Karaosmanoğlu, 2006: 48). Alıntılanan cümlelerden de anlaşılacağı gibi İstanbul Hükûmeti'nin siyasetine yön veren İngilizler, bu durum nedeniyle

kendilerini üstün ırk olarak görürler. Daha önce ifade edildiği gibi Necdet'le tartışan bir İngiliz zabiti, "bir Türk'ün İngiliz'e sual sorması iğrenç bir küstahlıktır." (Karaosmanoğlu, 2006: 77) der. Aynı şekilde Sami Bey, bir Türk'ün İngiliz'e cevap veremeyeceğine inanır (Karaosmanoğlu, 2006: 287). Sözü edilen mutlak hâkimiyetin değişmeye başlaması Sakarya Savaşı'yladır, Sakarya Savaşı bir dönüm noktasıdır (Karaosmanoğlu, 2006: 168). Fakat yine de Türk topraklarında yabancı egemenliği hâlâ sürmektedir. Örneğin Çanakkale Savaşı'nda yaralanan Fransız askerler yararına Union Française salonunda bir konser verilir (Karaosmanoğlu, 2006: 210). Buna karşılık Türk ordusunun Yunanlılara karşı zafer kazanması İngilizlerin yarısının görüşünü değiştirir ve bunlar Türk yanlısı bir politika izlemeye başlarlar. Romanda Sakarya Savaşı'nın yanı sıra Eskişehir-Afyon hattından da söz edilir (Karaosmanoğlu, 2006: 261). Bu hatta başarılı olunmasıyla acz içindeki saraydaki insanlardan ve Bâbıâli'deki insanlardan farklı olarak Anadolu'da yeni bir milletin doğduğundan bahsedilir (Karaosmanoğlu, 2006: 269). Öte yandan Afyon'dan İzmir'e altı günde varılmıştır. Cephede yaşanan bu gelişmeyle İstanbul'daki işgalcilerin durumu da tersine dönmüştür. "Mağrur" ve "küstah" bir Firavun kadar korkunç, dehşetli İtilaf zabitleri esir karargâhında bir yığın harp esirine dönerler (Karaosmanoğlu, 2006: 271). Captain G. Jackson Read, hâlâ İngilizlerin dünya siyasetinde tek aktör olduğunu düşünür, Captain Marlow ise, İngilizlerin dışında bir güç olmadığını düşünerek hata ettiklerini, bir filin yattığı yerde bir karıncadan bahsettiklerini söyler (Karaosmanoğlu, 2006: 274). Marlow, her şeyi kontrolü altında tutan İngilizlerin iradesi dışında bir gücün ortaya çıktığını ifade eder (Karaosmanoğlu, 2006: 274). Dört seneden beri mükemmel harp malzemesiyle donatılan bin kişilik Yunan ordusunun altı gün içinde hırdavat yığınına döndüğünü

ve İstanbul'da İngiliz itibarının kalmadığını söyler (Karaosmanoğlu, 2006: 274-275). Benzer düşünceleri daha sonra Captain G. Jackson Read, annesine yazdığı mektupta dile getirir (Karaosmanoğlu, 2006: 278). Foreign Office'in beceriksizliği ve bilgisizliği yüzünden yanıldıklarını, Yunan dostlarının hırpalandığını, Ankara yolunun kendilerine tamamen kapalı olduğunu ve bu yüzden Türklerle iyi geçinmek gerektiğini vurgular (Karaosmanoğlu, 2006: 278). Fakat daha dikkat çekici olan, bu düşünceye Sami Bey gibi kozmopolit Türklerin inanmamasıdır (Karaosmanoğlu, 2006: 284). O, hâlâ İngilizleri ilah gibi görür. Sözü edilen siyasi durum hakkında bilgilerin, anlatıcı tarafından her fırsatta olayların akışı kesilerek anlatılması dikkat çekicidir.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, Avrupa devletlerinin Yunanlıları Türklerin karşısına çıkardıkları (Morkaya, 1931: 16) ve onlara sürekli her yönden destek verdikleri dile getirilir. Buna karşılık İstanbul'un İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerinin işgali altında olduğu, Anadolu'nun en büyük merkezlerinde kontrol heyetlerinin dolaştığı ifade edilir (Morkaya, 1931: 30). Babıali'deki Padişah'ın hükûmeti ise "kurbanlık koyun gibi boynunu ecnebi satırına uzatmış, ölümünü" (Morkaya, 1931: 30) bekler. Romanda sık sık İstanbul Hükûmeti'nin ve Padişah'ın işgaller karşısında vurdumduymaz bir tavır takındıkları dile getirilir. İstanbul Hükûmeti, sürekli olarak, "Ne kadar gaddarane ve haysiyetşiken olursa olsun Teşkilât yapmaktan vazgeçiniz" (Morkaya, 1931: 33) telkininde bulunur. Millî Mücadele taraftarları önce Erzurum, daha sonra da Sivas'ta toplanır ve Millî Mücadele konusunda uzlaşmaya vararak birliklerini güçlendirirler. İşgal kuvvetleri Millî Mücadele kuvvetlerinin Yunan ordusu karşısındaki başarılarından tedirgin olarak İstanbul'daki Harbiye Nezareti'ne sert bir nota

gönderir ve millî kuvvetlerin müttefik kuvvet sayılan Yunan ordusuna taarruz etmemelerini, taarruza devam ederlerse işgal mıntıkasını genişleteceklerini söylerler. İstanbul Hükûmeti ve Padişah işgal kuvvetlerinin bu notasından korkarak Millî Mücadelecilere beyanname-i hümayunla Yunan ordularına ateş açmamaları için "yalvarırlar" (Morkaya, 1931: 44). Bu anlamda anlatıcı, İstanbul Hükûmeti'nin Millî Mücadele'ye karşı önce nasihat verir şekilde, daha sonra ise tehditle muamelede bulunduğunu, en sonunda ise yalvarmak zorunda kaldığını dile getirir (Morkaya, 1931: 45). Millî Mücadeleciler, bu durumun, Yunanlılara zaman kazandırmak için hazırlandığını anlar ve bu nedenle uyarıları umursamazlar. Bu arada İstanbul Hükûmeti'nde sürekli kabine değişir, paşaların biri gidip diğeri gelir. Yine değişen kabinelerden birinde Ali Rıza Paşa, hükûmetin başına geçer. Ali Rıza Paşa, millî kuvvetlerle anlaşmaya karar verir ve Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı Mustafa Kemal'le konuşması için gönderir. Fakat diğer taraftan Kâzım Paşa ile konuşması için de Dahiliye Nazırı Adil'i gönderir. Onun aracılığıyla İstanbul Hükûmeti, Mustafa Kemal'le bağlantısını keserse kendilerine yardım edileceğini vaat eder (Morkaya, 1931: 45). Bu girişimlere karşılık Millî Mücadele ordusu Akhisar ve Aydın Cephesi gibi cephelerde başarılar elde etmektedir. Yabancıların gönderdiği notaların ve Padişah'ın beyanname-i hümayununun işe yaramadığı görülünce Padişah bu kez Anzavur ve Gavur İmam'ı Anadolu'ya göndererek Millî Mücadele aleyhine çalıştırır. Bu şekilde Millî Mücadele taraftarları dışta Yunanlılar ve işgalci kuvvetlere karşı savaşırken içte ise Halife'nin desteklediği Aznavur ve Gavur İmam'a karşı savaşırlar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, diğer romanlardan çok daha açık bir şekilde Padişah ve İstanbul Hükûmeti hakkında doğrudan olumsuzlayıcı değerlendirmeler yapılır. Romanın merkezî kişisi olan Ahmet Celal

İstanbul'da ne devletin ne de hükûmetin beş paralık değerinin kalmadığını söyler. Yüzbaşı rütbesinde yabancı subaylar sadrazamlara emir verirler. Hata Padişah verilen emirleri yerine getirmezse yabancı askerlerin Mabeyin kapısına dayandığını dile getirir. Ayrıca memleketin büyüklerini Malta'ya sürdükleri, halka eziyet ettikleri ve onları haraca kestikleri romanda anlatılır (Karaosmanoğlu, 2001: 26-27). Ahmet Celal, İstanbul'un bahsedilen siyasi ortamında Mustafa Kemal isminde büyük bir kumandanın İstanbul'dan çıkıp Anadolu'ya geçtiğini, Erzurum ve Sivas'ta toplantılar yaptığını, İstanbul Hükûmeti'nin görevini yapmadığı için düşmanla doğrudan biz savaşacağız dediğini ve adamlarının Yunanlılar ve Fransızlarla savaştığını ifade eder (Karaosmanoğlu, 2001: 27). Öte yandan daha önceki romanlarda olduğu gibi *Yaban*'da da, Yunanlıların arkasında Avrupa devletleri olduğu ima edilir. Bu ima Yunan askerinin söylediği şu sözlerde görülebilir: "Bizi buraya büyük Avrupa devletleri, sizin aklınızı başınıza getirmeye gönderdiler. Bu insani görevi başarmadan bir yere gidemeyiz." (Karaosmanoğlu, 2001: 185). Ayrıca romanda Türklerin yedi devlete savaş açtığı da doğrudan ifade edilir (Karaosmanoğlu, 2001: 75). *Yaban*'da siyasi ortamla ilgili ifadelere diğer romanlara göre daha çok yer verilmesi, onun yazıldığı geç tarihle açıklanabilir.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında entrika içeren olay örgülerine geçmeden siyasi durum hakkında kimi açıklamalarda bulunulur. Kudret'in, İzmir'e görevlendirildiği ifade edilmeden önce Birinci Dünya Savaşı ve İzmir'in işgaline değinilir. Buna göre, Birinci Dünya Savaşı'nda, Türk ordusu silah arkadaşlarının savaşı bırakması yüzünden yenik sayılmıştır. Mondros Mütarekesi ile Türk ordusu silahı bırakmıştır, müttefik devlet donanmaları da İstanbul'a gelmiş, Boğaziçi'ne demir atmıştır. Osmanlı Devleti'nin toprakları paylaşılmış, İngilizler,

Çanakkale bölgesiyle Anadolu demiryolu üzerine rastlayan yerleri ve Musul bölgesini; Fransızlar, Adana, Mersin, Urfa, Maraş ve Gaziantep; İtalyanlar ise, Antalya, Muğla, Afyonkarahisar ve Konya bölgelerini işgal etmiştir. Yunanlılara, Müttefik devletler, İzmir başta olmak üzere Batı Anadolu'yu vermişlerdir (Özdeş, 1976: 8). İlerleyen bölümlerde anlatıcı siyasi gelişmeleri okura aktarma ve böylelikle anlattığı olaylara tarihsel bir çerçeve çizme gayretine tekrar girer. Buna göre, Mustafa Kemal, Ankara ve Erzurum Kongrelerini yapmış ve yeni Türk Hükûmeti'nin ilk tohumlarını atmıştır (Özdeş, 1976: 57). Romanın daha sonraki kısmında Sevr Antlaşması'nın Anadolu topraklarının neredeyse tamamını işgal için zemin hazırladığı, Trakya toprakları, İzmir ve havalisi Yunanlılara, Doğu illeri Ermenilere, Güney ve Doğu Anadolu bölgesi ise İngiliz, Fransız ve İtalyanlara sömürge yapıldığı dile getirilir. Ayrıca İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında galip devletler tarafından ortaklaşa bir idare kurulacaktır. Fakat romanda Türk ordusunun Birinci ve İkinci İnönü, Sakarya gibi savaşlarla düşmanı durdurduğu ifade edilir (Özdeş, 1976: 78-79). Bu şekilde anlatıcının çok kısa bir şekilde Millî Mücadele'yi anlatma girişiminde olması, bu kısa açıklamalarda da özellikle müttefik güçlerin Türk toprakları üzerindeki işgal amaçlarının ön plana alınması dikkat çekicidir.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, Yunanlıların, Yunanistan'dan gelen papazlar, öğretmenler ve zengin kişilerle Büyük Yunanistan için çalıştıklarını, buna karşılık Türklerin bu kişilere aşırı müsamaha gösterdikleri ifade edilir. Öte yandan Türkler onları bünyelerinde eritme ihtiyacı da duymamışlardır, sadece onları hor, yaptıklarını hakir görmüşlerdir. Yunanlılar, bu ortamda gelişip toparlanmış, iktisadi hayata hâkim olmuşlardır. Bu şekilde bu topraklarda hükümran olmayı amaçlamışlardır (Arıt, 1961: 64). Ayrıca romandaki

kişilerden biri olan Cemil Bey, Ortodoks kilisesi dolayımında Yunanlıların güçsüzken güçlüden yana göründüklerini, güçlüyken de karşısındakini bir an yaşatmamak arzusunda olduklarını şöyle dile getirir: "İşte siyaset bu, bunu yapabilmek İzzet Çavuş Ortodoks kilisesinin, dokuz asırdanberi kin beslediği Türklere karşı güttüğü siyaset de bu.. Sureti haktan görünüp kuyunu kazmak. Kuvvet sende iken kulun köpeğin olmak. Eline fırsat geçince de seni bir an yaşatmamak." (Arıt, 1961: 38). Yunanlıların eline fırsat geçmiştir ve özellikle Marmara denizindeki adalarda yaşayan Türkler, Rumlar tarafından etrafları çevrildiği için Rumların imha komitelerine karşı varlarını yoklarını ortaya koyarak silahlanmışlardır. 1919'da toplanan Balıkesir Kongresi'nde milis olarak çağrılan kişiler sonra adalardaki durum dikkate alınarak köylerinde bırakılır. Bunlar bir hadise olursa Türkleri haberdar etmek için tetikte bulunurlar (Arıt, 1961: 9). Yunan kuvvetleri, 22 Haziran'da taarruza geçer, altı fırka kuvvetle şark ve şimal istikametinde yürürler (Arıt, 1961: 32). Bandırma, Kirmasti, Gönen ve Erdek'i işgal ederler (Arıt, 1961: 45). Adaların işgal edilmesiyle Ada halkı her ne kadar Dahiliye Nazırı Ali Kemal'den yardım istese de, Ali Kemal onlara şöyle cevap verir: "Senelerden beri yapmış olduğunuz barbarlığa nihayet vererek vatandaşlarla iyi geçinmenin çarelerini araştırınız" (Arıt, 1961: 57). Süleyman Bey, tehcir olayını açıklayarak, Rumlar Marmara Denizi'ndeki düşman denizaltılarını besliyorlar diye hükûmetin kararı ile 1916'da Karacabey ve Kırnasti'ye sürüldüklerini ve savaş bitimiyle tekrar geri döndüklerini ifade eder (Arıt, 1961: 58). Adaların işgalinden sonra, 8 Temmuz 1920'de Bursa, 20 Temmuz'da Tekirdağ, 25 Temmuz'da Edirne, 26 Ağustos'ta Uşak işgal edilmiştir (Arıt, 1961: 58). Ayrıca Kuva-yi Nizamiye ve Kuva-yi Seyyare'nin birbiriyle mücadelesini fırsat bilerek Yunanlılar 6 Ocak 1921'de Bursa ve Uşak üzerinden Eskişehir ve Afyon'a

yürümeye başlarlar (Arıt, 1961: 60). Çerkez Ethem'in kuvvetlerinin yenilgiye uğratılmasıyla Türkler Yunanlılar karşısında I. İnönü ve II. İnönü'de zafer kazanırlar (Arıt, 1961: 61). 23 Ağustos'ta ise Sakarya Savaşı kazanılır (Arıt, 1961: 73).

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* adlı romanında İtalyan bir komutan, Avrupalı politikacıların Yunanlıları çok şımarttıklarını ifade eder. Özellikle de İngiliz Başvekilinin Yunanlılar için yapamayacağı hiçbir fedakârlığın olmadığını vurgular (Kocagöz, 1963: 37). Benzer şekilde Batılı devletlerin desteklediği Ermenileri, Doğuda Kâzım Karabekir Paşa yenilgiye uğratmıştır, bu şekilde Doğudaki birçok askerî kuvvetler ve cephane Batıya aktarılmıştır. Büyük Millet Meclisi, Rusya ile de yakın ilişkiler kurmuştur. Yunanlıların da ülkeden atılması için onların saldırması beklenir (Kocagöz, 1963: 102). İnönü savaşlarında Yunanlılar, Çerkez Ethem gibi Millî Mücadele karşıtı Türkler nedeniyle tam olarak yenilgiye uğratılamaz (Kocagöz, 1963: 127). Bütün cephelerden raporlar Başkumandanlığa ulaştırılır. Yunanlılar, özellikle İngilizler tarafından giydirilip kuşatılır, silah ve cephane ile donatılır. Yunanlıların son model kamyonlarla hareket etmesine karşılık, Türkler yaya olarak savaşırlar. Bu şekilde Türkler bir taraftan Yunanlılarla mücadele etmelerine karşılık, diğer taraftan yokluklara göğüs gererler (Kocagöz, 1963: 146). Birinci İnönü galibiyetiyle Yunan ordusu mağlup edilmiş, fakat Yunanlılar Afyonkarahisar'a kadar ilerlese de İkinci İnönü ile tekrar mağlup edilmiştir. Bu arada Hintli ve Cezayirli askerler de Türklerle birlikte savaşmak için Türkiye'ye gelirler. Özellikle kişiler arası diyalogla siyasi ortam ortaya konulur. Mustafa Kemal Paşa yönetimindeki birlikler, İtilaf devletleri ile birlikte Padişah'la da mücadele ederler. Mustafa Kemal Paşa, en güvendiği paşa olan Ali Fuat Paşa'yı Ruslara elçi göndererek Ruslarla iyi bir anlaşma imzalama olanağı kazanır. Antep, Maraş ve Adana'da Kuva-yı Milliyeciler

Fransızları yenilgiye uğratmışlardır. Yine İngilizler ve onların uşağı olarak nitelendirilen Yunanlılar, Sakarya'da yenilgiye uğratılmıştır (Kocagöz, 1963: 237). Romanda özellikle Yunanlıların Küçük Asya İmparatorluğu kurmaya çalıştıkları belirtilir (Kocagöz, 1963: 267).

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında, Osmanlı Devleti'nin parçalanmış, hançerlenmiş, yorgun ve bitkin olduğu ve Osmanlı Devleti'nde sadece iddialar, teşebbüsler, içgüdülerine dayanan direnişler ve her biri birbirine karşı, her biri birkaç yönlü mücadeleler bulunduğu konu edinilir (Buğra, 2006: 80). Bahsedilen kötü ortamdan yararlanmaya çalışan Rumlar, Karadeniz'in "cennet kıyıları"nda Pontus Hükûmeti kurmaya çalışırlar (Buğra, 2006: 84). İngiliz haritalarında Rumların hayal ettiği Pontus Hükûmeti'nin sınırları çizilmiştir. Trabzon metropolidi Hrisantos, Paris Barış Konferansı'na muhtıra gönderir. Söz konusu muhtıra olumlu bir etki bırakır. Hrisantos, siyasi faaliyetlerin yanı sıra çeteler aracılığıyla silahlı bir mücadeleye girişilmesi gerektiğini dile getirir (Buğra, 2006: 84). Şimalde Pontus'la birlikte, Şark'ta Ermenistan bir devlet kurma amacındadır (Buğra, 2006: 124). Öte yandan Yunanlılar doğrudan Türk topraklarını işgal etmeye çabalar, İngilizler, Fransızlar, Ermenileri silahlandırıp Çukurova'ya, Antep'e, Maraş'a saldırtır. Rum çeteleri de halka zulmeder (Buğra, 2006: 146). Bahsedilen olumsuz ortamda Millî Mücadele yanlıları, Erzurum ve Sivas Kongrelerini toplar. Daha sonra Kuva-yı Milliye yanlıları Ferit Paşa kabinesini düşürterek Sadrazam Ali Rıza Paşa kabinesini başa geçirtir (Buğra, 2006: 227). Rıza Paşa kabinesi de başarılı olamaz. Dahiliye Nazırı Damat Şerif Paşa'nın tayini, işgal kuvvetlerinin tam bir başarısı olarak yorumlanır (Buğra, 2006: 228). Damat Şerif Paşa'nın işgalci kuvvetler olan Avrupa ve Amerika'ya karşı tutumu, Kuva-yı Milliye ve onun bir çeşit siyasi kurulu,

hükûmeti olan Heyet-i Temsiliye'nin hızla gelişmesini sağlar (Buğra, 2006: 229). Fakat Heyet-i Temsiliye daha sonra yerini hükûmete, Kuva-yı Milliye ise düzenli orduya bırakacaktır (Buğra, 2006: 295). Hükûmetin gücünü kanıtlamasından sonra ise meclis içinde bir muhalefet ortaya çıkar. "Millet Meclisi'nde, Ali Şükrü'lerin, Kara Vasıf'ların, Süleyman Necati'lerin, Sait ve Raif Hoca'ların, nihayet Hüseyin Avni ve Mehmet Âkif'lerin etrafında bir "muhalefet" oluşmuş gibidir" (Buğra, 2006: 464).

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, ilk olarak Birinci Dünya Savaşı dönemine ve bu dönemdeki siyasi gelişmeler üzerine odaklanılır. Romanda sürgün hayatı yaşamaya zorlanan Şaban Bey'in ağzından tarihsel ortam anlatılır. 31 Mart olayı, Trablus, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarına değinen Şaban Bey, iktidarın Hürriyet-i İtilaf devletine verildikten sonra daha önceki iktidara karşı düşmanca hareket edildiğini söyler (Benice, 1964: 23). Ayrıca Şaban Bey, iktidardaki parti tarafından büyük bir sansürün uygulandığını dile getirir. Bütün sansürlere rağmen halkın cephelerdeki kötü durumdan kulak gazetesi tarafından haberdar olduğundan bahseder (Benice, 1964: 62). Bununla birlikte Birinci Dünya Savaşı'nda Araplar başta olmak üzere iç isyan ve sabotajlarla cephelerin yara aldığı, sefalet ve açlığın kol gezdiği, ölülere kefen bulunamadığı sözü edilen diğer konulardır (Benice, 1964: 149). Rusya'da Çarlığın yıkılması ve Sivas'a kadar uzanan Rus ordusunun geri çekilmesi de romanda kendisine yer bulur (Benice, 1964: 153). Birçok cephede durumun kötüye gittiği, Enver Paşa'nın Almanlara fazla taviz verdiği, Sarıkamış, Kanal Seferi, Galiçya, Romanya seferinde birçok zayiat bulunduğundan söz edilerek Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum belirginleştirilir (Benice, 1964: 154). Romanda tarihsel ortam

hakkında şunlar söylenir: "Çanakkale, Kütülamare gibi tarihsel zaferler yaratan Osmanlı Türk ordusunun talihi ters dönmüş gibiydi. Irak, Suriye Cepheleri çok sıkışık haldeydi, düşman tazyikini gittikçe artırıyor, Arap isyanları artık genişliyordu. Bulgar Cephesi de zayıflıyor, Almanya ile irtibatımız tehlikeye giriyordu. Rus çöküntüsüne rağmen Almanya, Avusturya-Macaristan ordularının durumu hakkında da kara haberler ağızdan ağza yayılıyordu." (Benice, 1964: 155-156). 1918 yılında Mondros Mütarekesi ile birlikte işgalci Batılı güçler İstanbul'u ve Anadolu'yu işgal altına almaya başlarlar. Siyasi iktidar da bu işgaller karşısında sessizdir. 1919 yılında ise vatansever Türkler mitingler ve protestolarla işgale tepki gösterirler. Bu şekilde Millî Mücadele'ye hazırlanılmaktadır. Mustafa Kemal Samsun'a çıkar, Erzurum, Sivas Kongreleri düzenlenir ve her eli silah tutan Türk, Mustafa Kemal'in önderliğindeki orduya katılır (Benice, 1964: 158-159). 1920'de Millî Hükûmet kurulur. Mustafa Kemal orduları, halk çeteleri, millî müfrezeler, gönüllü taburlar, cephe cephe savaş verir (Benice, 1964: 186). İstanbul Hükûmeti ve Padişah ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin karşısında yer alır (Benice, 1964: 187). 1921 yılında ise Birinci ve İkinci İnönü Savaşları geride bırakılır, Sakarya meydan savaşı kazanılır. Güney illeri Fransız işgal ordularından, Batı Güney Anadolu, İtalyan istilasından temizlenir (Benice, 1964: 187). İsyanlar bastırılır, asayiş ve düzen kurulur (Benice, 1964: 187). Romanda, bütün bu sözü edilen siyasi gelişmeler ve tarihsel olgular dile getirilerek anlatılan olaylara tarihsel bir fon oluşturulur.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, İngiliz ve Fransızların geniş İslam topraklarına hâkim oldukları, savaş sırasında vermiş oldukları sözleri, halifelik makamının etkisinden korktukları için tutamadıkları dile getirilir (Tahir, 2005: 123). İngiliz ve Fransızların halifelikle birlikte çekindikleri bir diğer unsur Bolşeviklerdir.

Onlarla Bolşevikler arasındaki çekişmeden doğru yararlanıldığı zaman Türk devletinin kurulabileceği vurgulanır (Tahir, 2005: 124). İtalyanların karşı çıkmasına rağmen İngiliz, Fransız ve Amerikalıların ısrarı ile İzmir'in Yunanlılara verilmesi kararlaştırılır (Tahir, 2005: 152). Bu durum Millî Mücadele çalışmalarını olumlu etkiler. Batı Trakya'da Paşaili heyeti, Kilikya'da Kilikyalılar Derneği, İstanbul'da Şark Vilayetleri Müdafa-i Hukuk Cemiyeti, İzmir'de, Trabzon'da, Tarsus'ta, Rize'de, Adana'da savunma dernekleri meydana getirilir. Sulh ve Selameti Umumiye Fırkası, Osmanlı Mesai Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası gibi önemli fırkalar kurulur (Tahir, 2005: 152). Mustafa Kemal Paşa, İngilizleri, Enver'in yolunu keseceğine dair ikna eder. Batı ile Bolşeviklik arasında tampon bölgenin Türkiye olması, Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlanması açısından büyük bir kazanç sağlayacaktır (Tahir, 2005: 160). Millî Mücadelecilerin güçlenmesine karşılık, dedikodularla ve fetvalarla Millî Mücadele bilinci zedelenmeye çalışılır. Yapılan dedikodulara göre "Mustafa Kemal Paşa, padişaha başkaldırmış… Padişahımız, "ortalığı düzeltsin" diye salmış Kemal Paşa'yı Türk'ün içine… Kemal Paşa, işleri yüzüne gözüne bulaştırmış ki, büsbütün…" (Tahir, 2005: 427). Ayrıca Anzavur'un ikinci kez ayaklanması İstanbul'un işgaline denk getirilir (Tahir, 2005: 428). İç ayaklanma ile birlikte Samsun'daki Pontus çetelerinden, Kafkasya'da Antranik'in Ermeni ordusuna, Musul'daki İngilizlerden, Adana'daki Fransızlara, Antalya'daki İtalyanlardan, Manisa'daki Yunan'a kadar Millî Mücadeleciler, dört bir yandan gelen tehditlerle savaşırlar (Tahir, 2005: 429). İşgalciler İstanbul'u işgal edip Millet Meclisi'ni basarak Türk milletvekillerini hapsedince Mustafa Kemal Paşa, Temsil Heyeti adına, bir bildiri yayımlayarak bütün milletvekillerini Ankara'ya çağırır (Tahir, 2005: 432). Karadeniz Başkomutanı Amiral Galtrop ise Harbiye Nezareti'ne bir ültimatom

vererek, İstanbul'un işgalinin Mondros Ateşkes Anlaşması'na aykırı olmadığını dile getirir (Tahir, 2005: 432). Balıkesir ve Alaşehir Kongrelerinden sonra durum az çok düzelir (Tahir, 2005: 439). Yusuf İzzet Paşa ise Ankara'ya değil, İstanbul Hükûmeti'ne bağımlı olarak hareket eder (Tahir, 2005: 462). Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Yusuf İzzet Paşa Ankara'ya gönderilmeye çalışılır. *Yorgun Savaşçı*'da, incelenen birçok romanda olduğu gibi, İttihat Terakki Cemiyeti konu edinilir, fakat diğer romanların aksine söz konusu romanda İttihat Terakki Cemiyeti, olumsuzlanan bir nitelikte değildir. Bu bağlamda, romanda ön planda olan kişilerin daha önceden İttihat Terakki Cemiyeti'ne üye olduklarının vurgulanması dikkat çekicidir. Romanın merkezî kişisi olan Cemil, onun yanı sıra Patriyot Ömer, Yüzbaşı Selahattin ve Miralay Bekir Sami gibi kişiler daha önce İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin içinde yer almışlardır. Cemil dolayımında bu cemiyete üye olma şekli ve bunun da ötesinde İttihat Terakki Cemiyeti'ni 1889'da beş Tıbbiye gencinin nasıl kurduğu konu edinilir (Tahir, 2005: 113). Romanda yer alan Halil Paşa aracılığıyla İttihatçıların iyi niyetli olmalarına rağmen yaptıkları hatalara değinilir. Beklenilmediği kadar kolay bir şekilde iktidara geldikleri, deneyimli olmadıkları için kadro kurmanın ne kadar gerekli olduğunu bilmedikleri, yanlış bir şekilde inkılaptan sonra kadro ihtiyacına girdikleri, bu yolda Ziya Gökalp'e umut bağladıkları, ancak hem Ziya Gökalp'in hem de İttihat Terakki Cemiyeti'nin deneyimsizlikten dolayı başarısız olduğu Halil Paşa tarafından vurgulanır (Tahir, 2005: 138-139). Romandaki Millî Mücadele karşıtı kimselerin ise İttihat Terakki Cemiyeti'ne karşı eleştirel bir söylem geliştirdikleri vurgulanmalıdır. Nitekim Müderris Hacı Nizamettin Hoca Efendi, içinde bulunulan kötü ortam dolayısıyla İttihat Terakki Partisi'ni sorumlu tutarak bu partiyi şöyle eleştirir: "Suçlar, İttihatçı kudurganların… "Hürriyet" diye

kara yılan gibi ıslıklanarak kopasıca kafalarını kaldırdılar. Yedi kralı parmağında oynatan peygamber halifesini it leşi gibi gâvur içlerine sürdüler." (Tahir, 2005: 303). Ancak eleştirel söylemin, zaten romanda olumsuzlanan bir kişi aracılığıyla iletilmesi, İttihat Terakki Cemiyeti'nin olumlanan niteliğine aykırı olarak düşünülmemelidir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*'ında romanın başlarında, kabine değişiklikleri Mustafa Kemal Paşa'nın Enver Paşa ve İttihatçılarla Padişah Vahidettin arasındaki rekabet gibi siyasi çekişmeler anlatılır. Ayrıca romanda İttihat ve Terakkicilere karşı olumlu bir bakışın olduğunu görürüz. Anlatıcı, onların gerçekten yurtsever olduğunu dile getirir (Dinamo, 2010: 224 2. Cilt). Diğer taraftan Damat Ferit Paşa ve onun çevresindeki kişiler ise İngilizlerle işbirliği içerisinde hareket etmektedir (Dinamo, 2010: 332 2. Cilt). Hürriyet ve İtilaf Partisi, Damat Ferit Paşa'nın olumsuz politikasına destek vermekte ve bu şekilde "vatan parça parça elden gitmektedir" (Dinamo, 2010: 362 2. Cilt). Damat Ferit Paşa ve Ali Kemal gibi İngiliz yanlısı yöneticilerin hükûmeti ele geçirmesi, Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa gibi Millî Mücadele taraftarlarının İstanbul'dan uzaklaşarak Anadolu'ya geçmesine neden olur. Fakat Anadolu'ya geçerken önemli görevler alarak avantaj sağlamak isterler. Bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa, henüz Anadolu'ya geçmeden İstanbul'da Anadolu'da yapacaklarının planlarını hazırlamakta, Kâzım Karabekir gibi Millî Mücadele taraftarları ile özel görüşmeler yapmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki etkinliği karşısında İstanbul Hükûmeti, onu İttihatçılıkla suçlayarak yıpratmaya çalışırlar (Dinamo, 2010: 375 2. Cilt). Meclis'in içinde de Mustafa Kemal Paşa'ya karşı muhalefet vardır. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın başkan seçilmesi konusunda bir muhalefet gözlenmektedir (Dinamo, 2010: 12 3. Cilt). Mustafa Kemal Paşa, Bolşevik taraftarlarının ve saltanat yanlılarının

muhalefetini önlemek için denge politikası izlemektedir. Örneğin Mustafa Kemal Paşa, saltanat yanlısı kişilerin tepkisini çekmemek için her şeyin Padişah ve hilafet namına yapıldığını ifade eder (Dinamo, 2010: 18 3. Cilt). Mondros Mütarekesi'nde "asayiş dolayısıyla lüzum görülürse" Türk topraklarının herhangi bir parçasının işgal edilebileceğine dair bir maddenin yer alması nedeniyle "yabancıların oyuncağı" olan azınlıklar, işgalleri kolaylaştırmak için isyanlar çıkarırılar (Dinamo, 2010: 365 2. Cilt). Ermenistan, Pontus ve Kürdistan'ın kurulması için işgalciler büyük destek sağlamaktadırlar. Ayrıca Ermenistan'la Pontuscular birlikte hareket etmektedirler (Dinamo, 2010: 457 2. Cilt). Ermeniler öç almak ve yurt kurmak amacıyla silahlanmış olarak İngiliz ve Fransız askeriyle ve onların yardımıyla Anadolu'ya gelirler (Dinamo, 2010: 507 3. Cilt). Bu arada Bolşevikler Tiflis'e girer, İtalyanlar ise Batum'a yedi asker dolusu vapur çıkarırlar (Dinamo, 2010: 468 2. Cilt). Türkler, Bolşeviklerden, emperyalizme karşı çıkış amacıyla yardım almakta, İngilizler ise Bolşevik ve Türkler arasındaki yakınlaşmayı engellemeye çalışmaktadırlar (Dinamo, 2010: 472). Ruslar ise İngilizlerin Doğu'da hâkimiyet kurmaya çalışmasını önlemek isterler (Dinamo, 2010: 477). Bu arada Enver Paşa, Bolşeviklerden aldığı destek ile Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'nin lideri olma arzusundadır (Dinamo, 2010: 42 3. Cilt). Sırayla yapılan Erzurum ve Sivas Kongreleriyle, Millî Mücadele'nin daha örgütlü bir şekilde yürütülebilmesi sağlanır.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, Millî Mücadele Savaşı'nı anlatmadan önce Balkanlardaki savaşlara, Ruslarla yapılan 93 Harbi'ne değinilir (Toy, 1968: 68-79). Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne baş kaldırdıkları ve Türk askerinin bu durumu önleme çabasında oldukları belirtilir (Toy, 1968: 81). Daha sonra ise Birinci Dünya Savaşı'na değinilir, özellikle Gelibolu Muharebesi

üzerinde durulur ve Mustafa Kemal Paşa'nın buradaki yararlılıklarından söz edilir (Toy, 1968: 142). Bütün bunların sonucunda Osmanlı Devleti'nin parçalandığı vurgulanır (Toy, 1968: 241). Ayrıca romandaki kişiler aracılığıyla İngilizlerin İzmir'i Yunanlılara verme konusundaki teminatlarına rağmen Yunanlıların İyonya, Lidya ve Klikyalıların eski yerleşim bölgelerini, yani Muğla ayrımından Bandırma'ya kadar olan topraklara göz diktikleri ifade edilir (Toy, 1968: 252). Yunanlıların asıl amaçları Megalo-idealarını gerçekleştirmektir (Toy, 1968: 399). Bu arada işgalci devletlerin ajanları, Anadolu'da gezmekte ve kendi ülkelerinin propagandasını yapmaktadırlar. Örneğin Amerikalı ajanlar, Amerika'nın gelmesi durumunda, zaten Salihli sınırına kadar ancak gelebilecek Yunanlıları tamamen bu topraklardan çıkaracaklarına dair vaatte bulunurlar (Toy, 1968: 265). Bununla birlikte Fransız Hat Muhafız kumandanı Yüzbaşı Vila da beylerle ilişki kurarak onları Fransız himayesi konusunda ikna etmeye çalışır (Toy, 1968: 299). Romanda ayrıca Padişah'ın bir bildiri yayımlayarak "galiplerin merhametini celbetmek" ve onların kararlarına saygı duymak gerektiğini söylediği aktarılır (Toy, 1968: 291). Ancak Yunan askerinin İzmir'de durmayıp Nif ve Urla'ya sarktığı, Kuşadası önünde vapur dolusu Yunan askeri beklediği eklenir. Rumlar ise bu durumdan oldukça memnundurlar. Açtıkları dükkânlarına Yunan bayrağı asarlar (Toy, 1968: 291). İzmir'in işgalini önlemek için her ne kadar Türkler "Redd-i İlhak" mitingi düzenleseler de, bir sonraki gün Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler Yunan askerine çiçek atarlar. Gazeteci Hasan Tahsin, tahriklere dayanamayıp Yunan askerine silahla karşılık verince, işgalciler onu paramparça ederek öldürürler. Daha sonra Paris Konferansı'nın gereğince "düvel-i mutelife" emrindeki Yunan askerinin İzmir'i işgal ettiği söylenir ve Hükûmet Meydanı'ndaki Türk bayrağı indirilerek yerine Yunan bayrağı asılır (Toy, 1968: 291-292). Tahmin

edildiği gibi Yunanlılar İzmir'de, hatta Nif'te durmayarak Ödemiş'i ele geçirmeye çalışırlar. Ancak zeybekler Yunan askerlerinin karşısında durarak bu amaçlarını gerçekleştirmelerinin önüne geçerler (Toy, 1968: 309). Sözü edilen kötü gidiş karşısında Türk beyleri farklı çözüm önerilerine yönelirler. Bir kısım beyler işgale direnmek isterken, diğerleri Amerikan, Fransız ya da İngiliz mandasını çözüm olarak görmektedirler (Toy, 1968: 369). Bu örgütsüz girişimlerin sonrasında Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkar. Öte yandan Tümen Komutanı Bekir Sami Bey, Balıkesir'den Akşehir tarafına geçer (Toy, 1968: 465). Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a geçerek Millî Mücadele'yi örgütlemeye çalışır ve daha sonra tüm Kaymakamlıklara telgraf göndererek büyük mitingler düzenlenerek işgallerin protesto edilmesi, Babıali'ye ve büyük devletler temsilcilerine etkide bulunulması, ancak gayrimüslimlere karşı saldırı yapılmaması gerektiğini bildirir (Toy, 1968: 505). Yunan askerleri bütün propagandalara rağmen Akhisar, Aydın yönünde durmaksızın ilerlerler. Ayvalık ve Soma ise Türklerin direnme odakları olarak yapılanır. Yunan ilerleyişi karşısında Çerkez Ethem adamlarıyla birlikte Salihli'ye gelir, Mustafa Kemal Paşa ise Erzurum'a doğru hareket eder (Toy, 1968: 585). Bu arada Alaşehir'de de kongre yapılır (Toy, 1968: 591). Romanda Alaşehir Kongresi'nde gerçekleşen Padişah yanlıları ile Mustafa Kemal Paşa yanlıları arasındaki tartışmalar özellikle vurgulanır (Toy, 1968: 618-619). Alaşehir Kongresi'nde ayrıca, Padişah'tan halkın isteklerini göz önünde bulunduran güçlü bir kabine kurulması istenir (Toy, 1968: 625). Bununla birlikte Padişah söz konusu Kongre'de her ne kadar yok sayılmasa da, meşruti hükûmetlerde milleti hükûmetin temsil ettiği vurgulanır (Toy, 1968: 627). Millî Mücadelecilerin sözü edilen çabaları, Avrupalılar tarafından çetecilik, İstanbul Hükûmeti tarafından ise İttihatçılıkla suçlanılır (Toy, 1968: 626). İstanbul

Hükûmeti'nin değiştirilmesini isteyen Kongre, aynı zamanda Fransız Kumpanyasının Türk sınırları içinde, Türk memurları kullanması kararını da alır (Toy, 1968: 629). General Milne'ye, Kongre tarafından telgraf çekilerek Yunanlıların yaptığı işkenceler protesto edilir (Toy, 1968: 635). Öte yandan Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi için Alaşehir'den delege talebinde bulunur (Toy, 1968: 633). Ayrıca Erzurum'dan Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'dan ve Sivas Kongresi Heyet-i Temsiliyesi'nden telgraf gönderilerek Alaşehir Kongresi'nin onlar için güç kaynağı olduğu belirtilir (Toy, 1968: 645). Kongre'den sonra yedi kişiden oluşan "Redd-i İlhak Temsil Heyeti" kurulur ve bu temsil heyetiyle alınan kararların hayata geçirilmesi sağlanır (Toy, 1968: 669). Daha sonraki günlerde Ödemiş, Salihli, Soma, Bergama, Ayvalık, Edremit ve Balıkesir Cephesi birleştirilir. Geri görevleri Hacim Bey başkanlığındaki kurul, cephe işlemlerini ise kumandanlar yürütecektir (Toy, 1968: 670). Mustafa Kemal Paşa ise Ankara'ya gelerek Meclis'i toplar ve tüm cephelerin Meclis'in buyruğu altında olmasını sağlar. Milisler de buna göre asker olacaktır. Aynı zamanda Meclis, tüm Anadolu adına karar alma yetkisi kazanacaktır (Toy, 1968: 699).Kütahya, Eskişehir yönünde hazırlık yapılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, Millet Meclisi'nin emri altında düzenli ordu kurma çabasındadır ve bu amaçla yardım toplar (Toy, 1968: 700). Bu arada Konya ve Düzce'de de iç isyanlar çıkmakta, bu isyanları ise Çerkez Ethem komutasındaki birlikler bastırmaktadır (Toy, 1968: 701). Bunun yanı sıra *Toprak Acıkınca*'da İttihatçı ve İtilafçılar arasındaki çatışmadan da bahsedildiği söylenmelidir. İttihatçılar, gelişen bütün olumsuzlukların temel sorunu olarak görülmektedirler. Birinci Dünya Savaşı'na Almanlarla birlikte girilmesinin de nedeni olarak İttihatçılar görülmektedir. Padişah yanlısı olarak görülen İtilafçılar, İttihatçıları Padişah karşıtı olmakla ve onu birtakım yanlışlara

sürüklemekle eleştirmektedirler. Söz konusu romanda İttihatçıların temsilcisi Kalaycı; İtilafçıların temsilcisi ise Mütevellioğullarının kahyasıdır. Bu iki kişi arasında geçen tartışma, İttihatçılarla İtilafçılar arasında var olan o dönemdeki tartışmaları ortaya koymaktadır (Toy, 1968: 255-257). Kendilerini Padişah "hayını" (Toy, 1968: 317) olarak nitelendiren Hürriyet ve İtilaf Partisi üyelerine, İttihat ve Terakki mensupları, Hürriyet ve İtilaf Partisi'ni Padişah'ın el altından kurduğunu söyleyerek karşılık verirler (Toy, 1968: 344). İttihat ve Terakki Partisi taraftarları, partilerinin başındaki isimlerden olan Talât Bey'in Avusturya'ya, Enver Paşa'nın ise Türkistan'a kaçtığını, ancak ordu toplayarak geri döneceklerine inandıklarını ifade ederler (Toy, 1968: 344). Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne yakın olanlar ise, İttihat ve Terakki Partisi taraftarlarını emperyalist işgalcilerden bile daha tehlikeli ve zararlı görürler (Toy, 1968: 345).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında, siyasi ortam olayların arasında anlatıcının verdiği bilgilerle okura sunulur. Merkezî kişi olan İngiliz Kemal, yaptığı faaliyetleri anlatırken ülkedeki gelişmeler konusunda da okura bilgi verir. Örneğin, kendisi İstanbul'dan uzaklaştıktan sonra mütarekenin yapıldığını ve işgal kuvvetlerinin İstanbul'a girdiğini dile getirir (Sanay, 2005: 103). Ayrıca, aynı zamanda anlatıcı olan İngiliz Kemal, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum ve Sivas Kongrelerini düzenlediğinden, sağlam bir hükûmet, millî bir cephe kurma yolunda çapa harcadığından bahseder. Türkler bu çaba içerisindeyken Yunanlılar ise çok güçlenmeden Türklerin millî güçlerini yok etmek arzusundadırlar (Sanay, 2005: 182). Yunanlılarla birlikte Damat Ferit Paşa Hükûmeti de Mustafa Kemal Paşa yönetimindeki millî güçleri durdurmak içinden elinden geleni yapmaktadır. Bu amaçla Biga'da Kuva-yı Milliyecilerin güçlendiğini haber alır almaz, karşı bir

propaganda faaliyetine girişirler (Sanay, 2005: 197). Söz konusu romanda vurgulanan bir diğer siyasi durum ise, İstanbul Hükûmeti, Meclis-i Mebusan ve Heyet-i Temsiliye arasındaki anlaşmazlıktır. Bahsedilen siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle ülkede bölünmüşlük hâkim olmuştur (Sanay, 2005: 201). Ancak Doğu'da Yeşil Ordu adıyla anılan kuvvetleriyle Kâzım Karabekir'in düşmana karşı aldığı galibiyetler moralleri düzeltmektedir (Sanay, 2005: 217). Doğu'da sözü edilen olumlu gelişmelere karşılık İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği haberi tüm Türkler tarafından yasla karşılanır (Sanay, 2005: 237). Kuva-yı Milliyeciler, işgalcilerin yanı sıra Padişah yanlısı Anzavur ve Gavur İmam'la da mücadele etmek zorunda kalırlar. Anzavur, Balıkesir ve Biga çevresinde çeşitli girişimlerde bulunarak Kuva-yı Milliye'yi arkadan vurmaya çalışmış ve Yunan ordusunun ilerlemesini kolaylaştırmıştır (Sanay, 2005: 253). Anzavur ayrıca Gavur İmam'la birleşip İstanbul'dan da takviye kuvvet alarak Kuva-yı Milliyeciler karşısında çok büyük tehlike niteliğine bürünmüştür (Sanay, 2005: 255). İşgal kuvvetlerinin de desteğini kazanan Anzavur, Bandırma'yı işgal ederek Balıkesir'e doğru yürür (Sanay, 2005: 257). Hatta Anzavur'un İzmit taraflarına saldırdığı ve Bekir Sami'nin kuvvetlerine hücum ettiği söylentileri yayılır (Sanay, 2005: 289). Ancak Anzavur etkisiz hâle getirilir. Öte yandan İç Anadolu'da yavaş yavaş devlet teşkilatı kurulur ve Millî Hükûmet idaresi başlar (Sanay, 2005: 288). Birinci Büyük Millet Meclisi'nin kurulması ile Ankara Türkiye'nin merkezi olur ve düşmanın oyalanması ile dağınık kuvvetler düzenli bir hâle getirilir (Sanay, 2005: 314). Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra Millî Mücadele'nin ilerleyen safhalarında İtalyan siyasetinin Yunanistan aleyhine döndüğü gözlemlenir (Sanay, 2005: 372). Yunanistan'ın, beklentilerin aksine galibiyet elde edememesi ve İtilaf devletlerinin güvenini kaybetmesinin yanı

sıra Venizelist ve Kralcılar olarak orduda kutuplaşma olması dikkat çekicidir (Sanay, 2005: 436). İki taraf arasındaki bahsedilen kutuplaşma düşmanlık kertesine ulaşır. Kralcılar, Venizelistçileri suçlar ve onların yüzünden bahsedilen kötü duruma gelindiğini iddia ederler. Sözü edilen ayrılık sonucunda Venizelist askerler cephe gerisine alınırlar (Sanay, 2005: 449). Türklerin ilerleyişi karşısında Yunan askerlerinin tek ümidi Kral'ın İzmir'i ziyarete gelmesidir (Sanay, 2005: 439). Yunan komutasında Kralcılarla Venizelistler arasındaki ayrılıkla birlikte Türk ordusunun çok güçlenmesi, Yunan ordusunun moralini iyice bozuk hâle getirir (Sanay, 2005: 511). Yunan ordusunda moral bozukluğu nedeniyle kaçakların sayısı gün geçtikçe artmakta ve kaçaklar Atina sokaklarında ve köylerde olaylar çıkarmaktadırlar (Sanay, 2005: 561).

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, diğer romanlarda olduğu gibi işgal kuvvetleri ile haçlı ordusu arasında bir benzerlik ilişkisi kurulur ve özellikle Fransız General Franchet d'Esperey'in İstanbul'a girdiği sahneye yer verilir: "İşgal ordusunun başında, ak atı üzerinde, gururlu bir Sezar tavrıyla kasılan Fransız generali Franchet d'Esperey, İstanbul caddelerinde ilerlerken, belki de vaktiyle Fransız şövalyelerinin haçlı ordusu başında bu şehri işgal edişini düşünüyordu." (Ohri, 1971: 21). İşgal güçleri, kendilerini bir zamanlar korkutan Osmanlı Devleti'nden öç almak isterler ve onu ortadan kaldırmayı amaçlarlar. Bu bağlamda kendilerini haçlıların bir devamı olarak görürler. Fakat sözü edilen zengin mirası paylaşma konusunda anlaşmazlığa düşerler (Ohri, 1971: 19). İşgalciler, işgalden sonra 16 Mart 1920'de Meclis-i Mebusan'ı dağıtarak milletvekillerini alıp götürürler (Ohri, 1971: 22). Sözü edilen işgal ortamında İngilizlerin de tavsiyesi ile Mustafa Kemal Paşa'yı başkaldıranları yatıştırmak ve bu gibi davranışları önlemek

için Anadolu'ya gönderirler. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya gitme amacı, burada bir Millî Mücadele hareketi başlatmaktır. Bunun üzerine Padişah, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını vatan haini ilan ederek idamları için fetva çıkarır (Ohri, 1971: 84). İstanbul Hükûmeti, emperyalist Batılı devletlerin de teşvikiyle olumsuz propagandalar yapar, halkı Millî Mücadele aleyhine tahrik eder ve fetvalarla Millî Mücadele'nin başındakileri dinsiz ve hain olarak niteleyerek onların öldürülmesini sevap ilan eder (Ohri, 1971: 117). Bütün bunlarla birlikte Millî Mücadele işgalci kuvvetlerine olduğu gibi içerdeki Millî Mücadele aleyhtarlarına karşı da yürütülmüştür. Öte yandan işgalci güçler, Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgelerde de Ermeni ve Rum devleti kurmaya çalışırlar. Bu yolda Rum ve Ermeniler Türk nüfusuna karşı sistemli bir yok etme uğraşına girişirler (Ohri, 1971: 124). Bununla birlikte işgalciler özellikle önem verdikleri İstanbul şehrini üç bölgeye ayırırlar: İstanbul semti, Yeşilköy'e kadar, Fransızların, Kızılkule tarafı ise İngilizlerin kontrolü altındadır (Ohri, 1971: 143). Anadolu'da İnönü Savaşlarının kazanılması Türk halkında büyük bir sevinç yaratmıştır (Ohri, 1971: 156), fakat 23 Temmuz'da Eskişehir düşmüş, ordu Sakarya'nın kıyısına çekilmiştir (Ohri, 1971: 200-201). Bu sırada Yunanlıların iç siyasetinde çalkantılı bir dönem başlar. Sarayın bahçesindeki maymunlardan biri Kral'ı ısırır ve iyileşemeyen Kral kısa zaman sonra ölür. Yerine gelen Kral'ın savaşın takipçisi ve yöneticisi olan Venizelos'la arası iyi değildir. Venizelos'un partisi kaybedince hükûmet ve ordunun başındaki kişiler değişir, Yunanistan'da şaşkınlık ve panik yaşanır. Yunanistan'ı destekleyen büyük devletler bu değişikliklerden hoşlanmadıkları için yardımlarını kısarlar (Ohri, 1971: 201). Sonunda Mustafa Kemal Paşa ve ordusu, Yunan Başkomutanı General Trikopis'i ve kurmaylarını esir alır (Ohri, 1971: 203).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, romanın anlatıcısı olan Cemal, İstanbul'a döndüğünde işgal ortamıyla karşılaşır. Yabancı harp gemileri ve yolculara yapılan sert muameleler eşliğinde Cemal İstanbul'a döner (Tanpınar, 2005: 9). Anlatıcı olan Cemal, daha sonra Balkan Harbi'nin bitişine değinir ve halkın bu tür savaşlar nedeniyle hazmedilmemiş mağlubiyetlerin acısını yaşadığını dile getirir (Tanpınar, 2005: 42). Balkan Muharebesi'nin en fena günlerinde Kamil Paşa kabinesi hükûmettedir (115). Ardından I. Dünya Savaşı'nın olumsuz koşullarından bahsedilir (Tanpınar, 2005: 43). Babıali baskını, Edirne'nin istirdadı ve Mahmut Şevket Paşa hadisesi romanda ele alınan diğer olaylardır. Mahmut Şevket Paşa cinayetini İttihat ve Terakki partisi, ülkeyi kendi prensipleri doğrultusunda yönetmek için fırsat olarak kullanmıştır (Tanpınar, 2005: 55). Enver ve Cemal Beylerin paşalıkları ve Harbiye, Bahriye nazırlıkları gelir, İzzet Paşa ani bir şekilde istifa eder ve yönetim diktatoryaya doğru ilerler (Tanpınar, 2005: 116). İşgal ortamında Hürriyet ve İtilaf fırkası hükûmettedir, fakat bu ortamda ancak mahallî hükûmetler kurulabilir ve kabineler bile güçlükle oluşturulur (Tanpınar, 2005: 134).

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, işgalcilerin Padişah'a her geçen gün yeni bir ültimatom verdikleri, "Falanca binayı boşaltın. Falan kışlayı bize bırakın. Filan memuru işten atın." dedikleri ifade edilir ve bankalara, postaneye, reji idaresine, demiryollarına, her yere el koydukları vurgulanır (Apaydın, 1974: 182). Bu yönetim ortamında halk Kurtuluş Cemiyetleri kurarak işgale karşı direnmeye çalışır (Apaydın, 1974: 184). Sivas, Erzurum ayağa kalkar, vatan elden gidiyor diyen herkes silaha sarılır (Apaydın, 1974: 239). Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçerek her yeri dolaşır, subayların ve halkın desteğini arkasına alır

(Apaydın, 1974: 240). Fakat İstanbul'un durumu ise gittikçe kötüye gitmektedir: "İstanbul'un hâli kötü. Düşman gazeteleri kapattırdı. Gazetecileri sürgüne yolladı. Telefona telgrafa ek koydu. Anadolu'ya geçmeyi yasakladı." (Apaydın, 1974: 264). İstanbul'da meclis dağıtılmış, mebuslar sürülmüş, kimisi Ankara'ya kaçmıştır. Meclis Ankara'da kurulmuş ve yeni bir hükûmet başa geçmiştir (Apaydın, 1974: 308). Buna rağmen Yunanlılar Anadolu'da ilerler ve Salihli'yi alırlar (Apaydın, 1974: 325).

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı eserinde, ilk olarak 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin galip devletlerin Osmanlı Devleti'nin gerek gördükleri her bölgesini işgal edebileceklerine ilişkin maddesine değinilir ve buna dayanarak düşman donanmasının 13 Kasım 1918'de İstanbul'a girdiği, askerlerin her yana el koyduğu vurgulanır (Selçuk, 1979: 7). İstanbul'un işgalinde bilhassa Doğu Kumandanı Fransız General Franşe Despere'in İstanbul'a girişi ön plana çıkarılır: "Düşman ordularının Doğu Kumandanı Fransız generali Franşe Despere, 23 Kasım 1918 günü İstanbul'a bir fatih gibi girmişti. Türkler İstanbul'u 29 Mayıs 1453'te almışlardı; aradan 465 yıl geçtikten sonra bu güzelim kent elimizden gitmişti." (Selçuk, 1979: 7). Özellikle İngilizlerin dünyayı avuçlarının içine almaya çalıştıkları ifade edilir (Selçuk, 1979: 8). İşgal kuvvetleri söz konusu işgalde İstanbul Hükûmeti'ni de yanına alarak Türk aydınlarını yok etmeye çalışırlar. Böylelikle işgalle birlikte ortaya çıkacak tepkilerin de önünü almayı planlarlar. Yunanlılar da işgallerini meşrulaştırmakla uğraşırlar. Bu anlamda Avrupalılara, "Türk ahalisi de bizi kurtarıcı sıfatı ile karşılıyor" imajı çizerler (Selçuk, 1979: 92). Fakat bunlara rağmen işgalci kuvvetleri arasındaki ayrılık da romanda vurgulanır. Örneğin, İtalyanlarla Yunanlıların arasının açıldığı romanda dile getirilir (Selçuk, 1979: 98).

Bununla birlikte İngilizlerle Fransızların da arasının açıldığı söylenir (Selçuk, 1979: 211). Ayrıca işgal kuvvetlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışarak kabinenin başına 29 Haziran'da Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa'nın yerine Damat Ferit Paşa'yı geçirdiklerinden bahsedilir. Bununla birlikte Ermeni, Rum vb. çevrelerin kulüpleriyle Hürriyet ve İtilaf'ın yetmiş iki şubesinin açıldığı söylenir (Selçuk, 1979: 113). İşgal kuvvetleri o kadar İstanbul'a hâkim olmuşlardır ki İstanbul'da Türk askerlerinden çok İtilaf devletlerinin askerleri bulunmaktadır (Selçuk, 1979: 151). Ali Rıza Paşa kabinesi 3 Mart 1920'ye kadar dayanabilmesine karşılık, İngilizlerin sürekli baskıları sonucunda Babıali Ferit Paşa'yı başa getirmeye çalışır. Ancak Anadolu Hükûmeti, güvenilir bir hükûmet gelmemesi durumunda İstanbul'u tanımayacağı vurgulaması üzerine 5 Mart 1920'de Salih Paşa kabinesi kurulur. Bu kabinenin kuruluşundan 11 gün sonra İtilaf kuvvetleri Şehzadebaşı Karakolunu basarak oradaki askerleri şehit ederler ve sonra bütün devlet binalarını işgale başlarlar (Selçuk, 1979: 153). Temsil Heyeti bu duruma tepki göstererek Millî Mücadele girişimlerini artırır. İstanbul Hükûmeti ise Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın imzasıyla komutanlara bir tebliğ göndererek Millî Mücadele'yi durdurmaya çalışır (Selçuk, 1979: 163). İtilaf devletleri Ferit Paşa Hükûmeti'yle birlikte Anzavur'u da destekler ve böylelikle Türkler arasında nifak çıkarmak için uğraşırlar (Selçuk, 1979: 178). Bunlarla birlikte din adamları da kullanılarak Millî Mücadele'nin Padişah ve Halife'ye karşı bir başkaldırı sayılması gerektiği halka aşılanır (Selçuk, 1979: 205). Söz konusu ortamda Anadolu Hükûmeti ise Moskova'dan maddi ve askerî açıdan yardım bulmaya çalışır (Selçuk, 1979: 255).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, özellikle Yunanlıların başarısız olarak Anadolu'dan çekilmesi konu edinilir. Sakarya

Savaşı ve Afyonkarahisar'da Türk ordusu tarafından yenilgiye uğrayan Yunanlı askerler düzensiz yığınlar hâlinde kaçmak zorunda kalmışlardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Yunanlıların 15 Mayıs'ta İngiliz ve Amerikalıların desteğiyle Anadolu'ya durup dururken çıktıkları ifade edilir (Dinamo, 1988: 76). Yunanlıların Anadolu'ya çıkışlarında Truva savaşında galip olma psikolojilerinin etkili olduğu da dile getirilir. Diğer romanlarda İngilizlerin Yunanlılara destek olduğu belirtilmesine karşılık, söz konusu romanda İngilizlerle birlikte Amerikalıların da destek olduğu belirtilir.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, öncelikle İngilizlerin Kilis'i işgal ettiklerine değinilir. Fakat bu işgalle birlikte asıl şikayetçi olunan toplum Ermenilerdir. Ermenilerin, İngilizlerin işgali ile birlikte Müslüman Türklerin canına ve malına kastettikleri vurgulanır (Kavaklı, 2006: 12). Ermeniler, sadece Kilis'te değil, Adana, Antep ve Maraş bölgelerinde benzer faaliyetlerde bulunurlar (Kavaklı, 2006: 42). Söz konusu romanda da Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson'ın prensipleri anılır. Bu prensiplerden özellikle "her memleketin geleceğini, o belde halkının reyi"inin belirlemesine ilişkin prensip öne çıkarılır. Ancak romandaki kişilerden biri olan Müftü Efendi, sömürgeci toplumların Wilson için sömürge faaliyetlerinden vazgeçmeyeceklerini vurgular (Kavaklı, 2006: 42). İlerleyen sayfalarda Wilson prensiplerinin bir aldatmaca olduğu, bu prensiplere uyarak her ne kadar silahlar bırakılsa da işgallerin sona ermediği dile getirilir (Kavaklı, 2006: 87). Bu bağlamda en çok dikkat çeken olay İzmir'in işgalidir. İzmir'in işgali ve bu işgalin diğer şehirlere sıçrayacağından korkulur ki nitekim korkulan bu durum gerçekleşir (Kavaklı, 2006: 86). İzmir'in işgali İstanbul'da birçok mitingle protesto edilir. Fatih Mitingi ve arkasından Üniversite'de bütün öğrencilerin katıldığı mitingle halkta

işgallere karşı bir bilinç gelişir ve Millî Mücadele'ye yönelik faaliyetler hız kazanır (Kavaklı, 2006: 89). Doğu'da Kâzım Karabekir ordusunu dağıtmaz ve Ermenilerle mücadele ederek Kars'ı, Ardahan'ı ellerinden alır. Batı'da ise efeler Yunanlılarla mücadele eder. İngilizlerle Fransızlar ise otorite savaşı içine girmişlerdir. Fransız Başkanı Klemenso, İngiltere'yi, kendilerini Anadolu'dan atmaya çalışmakla suçlar ve Fransa'nın hiçbir zaman Musul, Kilikya ve Suriye'den çıkmayacağını söyler. İngilizler, işgalleri sürdürebilmek için Fransız ve İtalyan askerlerini sömürgelerden toplarlar. Bu toplama askerlerden yeterince yararlanamadıkları için, Yunan askerlerini Türkler karşısında öne sürerler (Kavaklı, 2006: 99). Öte yandan Ermeniler Kilikya Hükûmeti kurmaya ve bu amaçla Adana'da nüfus yoğunluklarını artırmaya çalışırlar (Kavaklı, 2006: 107). Ermeni Zangoçyan, Fransızların ve diğer işgalci devletlerin kendilerini kullandıklarını, ancak devlet olduktan sonra onların planladıklarının dışında hareket edebileceklerini dile getirir (Kavaklı, 2006: 109). Bütün yurtta işgallere karşı Millî Mücadele bilinci oluşmuştur. Urfa ve Maraş Fransız ve Ermenilere karşı mücadele eder. Batı Anadolu'da ise Kuva-yı Milliye düzenli ordu olmadan Yunanlıların ilerleyişini tamamen durduramaz. Yunanlılar Birinci Dünya Savaşı'na katılmadığı için orduları yıpranmamıştır ve bu şekilde Türklerle yaptıkları savaşı daha etkili sürdürebilmektedirler. Buna karşılık Türkler yıllardır yaptıkları savaşların etkisiyle yorgun ve bitkindirler. İngilizler de Yunanlılara güvenerek onlara destek verirler, emperyalist çıkarları için onları kullanırlar. Bu sıralarda Kütahya da düşer (Kavaklı, 2006: 117). İşgallerle birlikte yaşanılan birtakım olaylar da halkın Millî Mücadele bilincini ve heyecanını artırır. Bu anlamda Maraş'taki bayrak indirme olayı önemlidir. Söz konusu olay şöyledir: Maraş'a atanan General Keret, düzenlenen bir baloda, Ermeni bir kıza dans teklif

eder. Dans teklifini kabul eden kızın geceyi bu kişiyle geçirmesi adettendir. Yalnız Ermeni kız, kendisiyle birlikte olma şartı olarak kaleden Türk bayrağının indirilmesini öne sürer. Fransız General Keret, Türk bayrağının yerine kendi bayraklarının göndere çekileceğini söylediğinde, Ermeni kız, kendi bayraklarının da yanına göndere çekilmesi istediğinde bulunur. Bu durum gerçekleştiğinde, Türk halkı için tetikleyici bir unsur olmuş ve Maraş, örgütlenerek General Keret'in yönetimindeki düşman askerlerini bozguna uğratmıştır (Kavaklı, 2006: 159-160). Diğer romanlarda da sık sık gündeme gelen bu olay, bayrak gibi millî değerlerin, Millî Mücadele'de örgütlendirici, birleştirici etkisini ortaya koymaktadır. Aynı duyarlılık, Müslüman kadınların çarşafları konusunda geçerlidir. Çarşaf konusunda Müslümanların çok duyarlı olmasına yabancılar bir anlam veremezler. Örneğin Antep'te bir kadının çarşafını üç beş asker çekiştirir ve kadının çığlıkları bütün şehri salar. Bu olayla, Fransızların "bin bir emek ve milyonlarca Frank dağıtarak uyuttukları şehir" uyanır (Kavaklı, 2006: 209). Batılı devletlerin, işgallerini meşrulaştırma araçları ise Türk milletine medeniyet ve insanlık sunma amacında olduklarına dair söylemleridir. Yaptıkları işgalde Türklerin şanslı olduklarını, Türklerin hürriyet ve medeniyetin nimetlerinden mahrum olmaması için savaştıklarını dile getirirler (Kavaklı, 2006: 182-183). Dağıtılan bildirilerde de aynı söylem tekrar ettirilir: "Fransızlar, Osmanlı Devletinin lehine çalışıyormuş. Medeniyet, insanlık, hizmet getiriyorlarmış." (Kavaklı, 2006: 199). Bu arada İstanbul Hükûmeti, İngilizlerin kuklası olduğu için Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılır. Meclisi toplayan paşaları Padişah göndermiştir. "Vatanın kurtuluşu için düşman tesirinden uzakta ve memleketin istiklâli için çalışacak hükûmet şart"tır (Kavaklı, 2006: 217). Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplanarak Antep namına

Kılıç Ali Paşa'yı mebus olarak gönderir (Kavaklı, 2006: 221). Tarsus, Mersin, Antakya ve Adana Cephelerinde kanlı çarpışmalar olur. Bölgenin kaderini Antep tayin edecektir. Onun için Kili, Katma, Islahiye taraflarından gelecek yardım kollarını mutlaka tepelemek gerekir. Antep'i kaybettiklerinde Fransızlar gitmek zorunda kalacaktır (Kavaklı, 2006: 221). Pozantı, Tarsus, Mersin, Adana, Kozan ve Antakya Cepheleri'nde Fransızlar kıstırılır, Müslüman askerler çarpışmaz, bu nedenle Fransızların Ermenilerden başka tutunacak dalları kalmamıştır (Kavaklı, 2006: 288). Köşeye sıkışan Fransızlar, barış imzalamak zorunda kalmıştır. Ancak romanda Komutan Polat aracılığıyla düşman askeri zaten yenilmek üzere olduğu için Barış Antlaşması imzalamanın yersiz olduğu, barış görüşmelerinin düşmana sadece zaman kazandırdığı dile getirilir ve bu şekilde Ankara Hükûmeti eleştiriye tabi tutulur (Kavaklı, 2006: 303). Öte yandan Yunanlılar İskender İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak idealiyle yola çıkarlar. İngilizler onları sürekli olarak kışkırtır, silah ve cephane yardımında bulunurlar (Kavaklı, 2006: 330).

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında, Millî Mücadele'nin ortaya çıkışından sonucuna kadar olan dönemde gelişen siyasi olaylar anlatıcı ve roman kişileri aracılığıyla okura sunulur. Romanda Yunanlıların takviye askerle Anadolu'yu işgal etmesi sonucunda Mustafa Kemal'in önce Samsun'a, daha sonra Samsun'dan Amasya'ya geçtiğine, orada Ali Fuat Paşa, Rauf ve Refet Beylerle görüştüğüne değinilir. *Ağustos Başağı*'nda müftü aracılığıyla Amasya Tamimi'ne değinilir. Yine romandaki kişiler aracılığıyla Balıkesir, Erzurum Kongrelerinden ve bu Kongrelerde alınan bazı kararlardan bahsedilir (Çokum, 2007: 55). İlerleyen sayfalarda Esma'nın babası aracılığıyla Maraş'a Fransızların girdiğinden, burada Ermenilerin Türkleri katlettiklerinden, Maraş, Urfa ve Antep'te millî müfrezelerin kurulduğundan söz

edilir. Daha sonra yine Esma'nın babası aracılığıyla Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelerek Meclis-i Mebusan'ı toplamasına ve Misak-ı Milli'yi ilan etmesine değinilir. İnönü Savaşı (Çokum, 2007: 186), Londra Barış Konferansı (Çokum, 2007: 204), Eskişehir, Afyon ve Kütahya Muharebeleri (Çokum, 2007: 244) gibi tarihsel olaylar da romanda konu edinilir. Ayrıca İngilizlerin Yunanlılara verdikleri destek de diğer romanlarda olduğu gibi dile getirilir (Çokum, 2007: 237). Daha sonra Yunanlılara sadece İngilizlerin değil, yetmiş iki milletin destek verdiği de eklenir. Fakat bununla birlikte Yunanlıların Türklere karşı yenilgileriyle birlikte İtalyanlar, Fransızların ve İngilizlerin de desteklerini yavaş yavaş çektikleri romanda vurgulanır.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, Enver ve Talat Paşaların ve İttihatçıların Halife'yi Birinci Dünya Savaşı'na girmeye zorladıkları ve bu yüzden yaşanan olumsuzlukların esas sorumlusunun bunlar olduğu dile getirilir (Karatay, 1990: 13). Romanda İttihatçılara yönelik suçlamalar bununla sınırlı değildir. İttihatçıların başa geçtikten sonra gayrimüslümlere, Müslümanlardan daha çok haklar tanıdıkları, Balkan Savaşı'nı kaybettikleri, Birinci Dünya Savaşı'na soktukları ordunun başına Alman subayları getirdikleri, bunların sonucunda üç milyon gencin ölümüne sebep oldukları Müderris Edip aracılığıyla ifade edilir (Karatay, 1990: 70). Anadolu'daki Ermeniler ise Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartlarda, yayımladıkları beyanname ile Hıristiyanlık adına Moskova ile birlikte savaştıklarını, "Asya ve Avrupa'yı hunhar Türklerin varlıklarından temizleyeceklerini" ve Amerika Birleşik Devletleri'nden, İtalya'dan, İngiltere ve Fransa'dan kardeşçe muamele beklediklerini söylerler (Karatay, 1990: 22). Diğer taraftan İngilizler, Fransızlar, Ruslar ve Amerikalılar, kendi politikaları uğruna Ermenileri kullanırlar (Karatay, 1990: 217). Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin Doğu

Anadolu'daki topraklarına göz dikerken, Yunanlılar ise "nazlı" İzmir'i alırlar, dahası Manisa ve Trabzon'a da "göz koyarlar" (Karatay, 1990: 63). Arkalarında ise Amerika ve İngiltere'nin olduğu vurgulanır (Karatay, 1990: 63). İngilizlerin Elcezire'ye, Fransızların Suriye'ye girmesinden sonra Batılı devletler Anadolu'ya gözlerini dikerler. Romanda Arabistan, Hint ve Afrika topraklarının Batılı devletleri hâlâ doyuramadığını, onların bu kez de Anadolu'yu ele geçirme sevdasında oldukları belirtilir (Karatay, 1990: 74). Ermeni ve Yunanlılara karşı Türkler örgütlenme çabası içine girerler. Örneğin Çukurova İslam Cemiyeti, tüm ümmeti cihada çağırır ve yollardan, geçitlerden, köprülerden baskınlar vererek, isyanlar çıkararak düşmanı yıpratmayı amaçlar (Karatay, 1990: 70). Görüldüğü gibi yazarın İslami bakış açısıyla koşut olarak Millî Mücadele dönemindeki özellikle İslami direniş örgütleri ve onların cihat gibi dindar söylemleri öne çıkarılır. Romandaki Millî Mücadele taraftarı kişilerden biri olan Hacı Dede, işgalci komutana Antep ve Maraş'ın işgale tahammül edemeyeceğini söyler (Karatay, 1990: 85). Nitekim 30 Ekim'de Sütçü İmam, iki Fransız askerini öldürüp birini de yaralayarak dağa çıkar. Yüzlerce eli silah tutan asker de onunla birlikte dağa çıkar (Karatay, 1990: 169). Ermeni Hırlakyan Agopyan'ın yeni Fransız komutanını evine davet etmesi ve Baloda Ermeni kızını memnun etmek için Fransız komutanının Türk bayrağını kaleden indirmesi Türkler arasında işgale tepkinin boyutunu artırır (Karatay, 1990: 169). Fransızlar bayrağı indirince Kısakürek Mehmet Ali adında bir avukat camide bildiri dağıtır. İmam, esirlere Cuma namazı farz değildir diyerek Cuma namazını kıldırmaz. Bunun üzerine halk galeyana gelerek camiden çıkıp kaleye hücum eder. Fransızlar, Hafız Veliyüddin'i, Maraş'ın tanınmış alimlerinden Müderris Mustafa Efendi'yi 20 Ocak'ta şehit ederler. Bu gelişmeler üzerine eli silah tutan Maraşlılar, yediden

yetmişe savaşarak Fransızları püskürtürler (Karatay, 1990: 170). Benzer bir şekilde Ayvalık halkı da Yunanlılara karşı koyar (Karatay, 1990: 170). Doğu'da da Doğu Vilayetleri Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Başkanı Raif Hoca, temsilcilerini Erzurum'da toplayarak on dört günlük faaliyetten sonra bildiri yayımlar (Karatay, 1990: 122). Yapılan kongrede kongre üyelerinin Mustafa Kemal'in kongreye girme isteğini kabul etmedikleri, Kâzım Karabekir'in ise Mustafa Kemal'i seçtirmek için uğraştığı dile getirilir (Karatay, 1990: 124). Romanda ismi verilmeyen kişiler, aslında Kâzım Karabekir'in kongre üyelerince seçilmeye çalışıldığını, askerî üniformalı bir kişinin seçilmesi durumunda kendisini başkan seçmek istediklerini, Kâzım Karabekir'in ise Mustafa Kemal'e kefil olduğunu ifade ederler (Karatay, 1990: 124-125). Mustafa Kemal Paşa, konuşan kişilere göre, askerî üniformasını çıkaracağını söylediği hâlde, kürsüye hem askerî üniformayla hem de yaverlik kordonuyla çıkar (Karatay, 1990: 125). Sözü edilen ifadeler, romanda doğrudan olmasa da, Mustafa Kemal Paşa karşıtı söylemin bir parçası olarak yorumlanabilir. Kâzım Karabekir, işgalcilerin en çok çekindiği kişilerden biridir. Hatta Fransız bir komutan Erzurum'un Ermenilere verilmesi mukadder olmasına karşılık, Kâzım Karabekir'i öldürmeleri koşuluyla sınırın Erzurum'la Hasankale arasından geçmesini temin edeceğini söyler (Karatay, 1990: 131). Çünkü İşgal devletleri, Erzurum Kongresi Temsil Heyeti'nin ve onun silahlı koruyucusu On Beşinci Kolordu'nun, Anadolu ayaklanmasına güç sağlayacağını bilirler. Anadolu ayaklanmasının sona ermesi için On Beşinci Kolordu'nun imhasını tasarlarlar (Karatay, 1990: 142). Ayrıca, Kâzım Karabekir önderliğindeki Doğu zaferleri, Batı Cephesi'nde düzenli ordu fikrini de güçlendirir (Karatay, 1990: 222). Balıkesir dolaylarında ise Bekir Sami Bey'le Rauf Bey, Çerkez Ethem'in idaresindeki bir köyde buluşurlar. Üçü de anlaşarak

Yunanlılara silahlı mücadelede bulunmayı kararlaştırırlar (Karatay, 1990: 178). Ancak Millî Mücadele Savaşı'nın kazanılması durumunda hilafetin kaldırılacağı, İslam kanunları yerine Hıristiyan kanunlarının geçerli olacağına ilişkin söylentiler Millî Mücadele'ye karşı Bolu, Adapazarı, Yozgat, Konya gibi yerlerde isyan çıkmasına neden olur (Karatay, 1990: 218). Hilafetin kaldırılacağı yönündeki söylenti aslında işgalci Batılılar tarafından ortaya atılır. Romanda, Batılıların gerçekleştirmeye çalıştıkları politikalar karşısında özellikle halifeliği bir tehdit olarak algıladıkları vurgulanır ve halifeliğin önemi ön plana çıkarılır (Karatay, 1990: 219). Millî Mücadele doğrultusunda örgütlenmeye karşı Yunan ordusu Eskişehir'e doğru şaşırtıcı bir hızla ilerlerler (Karatay, 1990: 235). Uşak bölgesinden Afyonkarahir'a doğru taarruza geçen Yunan ordusu, Dumlupınar'ı ele geçirir. İki gün içinde İnönü'ye ulaşır (Karatay, 1990: 249). Bursa'nın da Yunanlılar tarafından işgal edilmesi Meclis'i de karıştırır ve İsmail Suphi Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı suçlar (Karatay, 1990: 282). İşgalcilerin Bursa'daki kabir gibi kutsal mekânları yağmalaması, Bursa'da Komutan Bekir Sami'nin suçlanmasına neden olur. Bekir Sami Bey'i savunan Mustafa Kemal Paşa'ya Canik Mebusu, "Şu hâlde sen de suçlusun." (Karatay, 1990: 282) diye bağırır. Millî Mücadele Savaşı'nın kazanılmasından sonra da özellikle İslamcılar ile Batıcılar arasında Meclis'te bir mücadele başlar. Meclis'te İslamcılar çoğunluktadır; ancak hükûmet Batıcıların elindedir (Karatay, 1990: 294). Romanın ilerleyen bölümlerinde anlatıcı tarafından işgalcilerden sonra ikinci düşman olarak konumlandırılan "Frenk kafalıların", yani Batıcıların İslamcıları tasfiye ettikleri ve savaşı kendi çıkarları için kullandıkları ifade edilir.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, Millî Mücadele'nin hangi siyasi koşullarda yürütüldüğüne dair bilgilerin kitapta önemli bir yer tuttuğu görülür. Romanın hemen başında merkezî kişi olan Nedim Bey, ekonomik ve kültürel bağımsızlığın yitirildiğini, bunu siyasi bağımsızlığın izleyeceğini ifade eder (Topuz, 2002: 14). Osmanlı devletinin siyasi durumuna değinilmesinin yanı sıra dünya siyaseti de romanda geniş yer bulur. Örneğin Sovyet Devrimi olduğuna, İkinci Enternasyonal'in Stockholm'de Kongresi'nin hazırlandığına, İttihatçıların bu kongreye Doktor Âkil Muhtar ve Salih Cimcoz'u delege olarak göndermeye karar verdiklerine, ama kongrenin onları kabul etmediğine değinilir (Topuz, 2002: 38). Bu şekilde hem dünyadaki siyasi gelişmeler hem de İttihatçıların siyasi itilmişliği vurgulanır. Nitekim İttihatçıların durumunun gittikçe daha da kötüye gittiği romanda ele alınır: Birinci Dünya savaşının kaybedilmesi, İttihatçıları darmadağın bir hâle getirmiştir. Meclis devleti batırdıkları için İttihatçıların haklarında kovuşturma açar. Başta İttihatçıların son sadrazamı Sait Halim Paşa olmak üzere bütün kabine üyeleri sorguya çekilir. Böyle gergin bir ortamda 1918 Kasım'ının on dördünde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin son kongresi toplanır ve Parti kendi kendini dağıtmaya karar verir. İstanbul'daki Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin yönetiminde kurulan yeni hükûmetler İttihatçıların peşini bırakmazlar. İttihatçıların hem mallarına el koyarlar hem de onları Harp Divanı'na verirler (Topuz, 2002: 38-39). Bu şekilde romanda İttihatçıların iktidardan düşüşleri somutlanmış olunur. Romanın ilerleyen sayfalarında bu kez İstanbul Hükûmeti'nin seçimlere hazırlanması konu edinilir. Bu seçimlerde ise temel olarak İstanbul'da mı, yoksa Anadolu'da mı toplanacağı tartışılır. Çoğunluk Meclis'in İstanbul'da toplanmasını ister, buna karşılık Kuva-yı Milliyeciler buna kesinlikle karşıdır, çünkü

düşman gözetimi altındaki bir başkentte Meclis'in toplanamayacağını düşünürler. Öte yandan Meclis'in İstanbul'da toplanması gerektiğini düşünenler, Meclis'in Anadolu'da toplanmasının, İstanbul'un başkentliğine son verilmesi anlamına geldiğini ifade ederler. Bu koşullarda İstanbul'un Türklerden alınmasının söz konusu olacağını eklerler. 18 Aralık 1919'da seçimler yapılır ve seçimlerden üç hafta sonra Meclis-i Mebusan İstanbul'da büyük bir törenle açılır. Seçilenlerin çoğu Ankara yanlısıdır. Bu kişiler, Felah-ı Vatan Grubu'nu oluştururlar. 12 Ocak 1920'de İstanbul resmen işgal edilir. İngilizler, Kuva-yı Milliye'nin saldırılarını önlemek için böyle bir yola başvurduklarını bildirirler (Topuz, 2002: 42-43). İşgalden sonra düzenlenen tepki mitingleri de romanda geniş bir şekilde yer alır (Topuz, 2002: 59-61). Halk işgale tepki göstermektedir. Buna karşılık İstanbul Hükûmeti ve Padişah işgalcilerin kuklası olarak vasıflandırılırlar ve bu yüzden tepkide bulunmadıkları dile getirilir (Topuz, 2002: 66). İstanbul Hükûmeti ve Padişah için bahsedilen vasıflandırmalar sıkça tekrarlanır. İstanbul Hükûmeti'nin tepkisizliğine karşılık, Kuva-yı Milliyeciler Anadolu'da güçlenir ve bu durum İstanbul'da huzursuzluk yaratır. Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları büyük bir törenle karşılanır. Maraş'ta Fransızlara karşı direniş başlatılmış, Gelibolu'da Fransızların denetiminde bulunan Aktaş Cephaneliği bir baskınla boşaltılmıştır. Osmanlı Hükûmeti'nin desteğiyle Anzavur'un başlattığı ayaklanma Kuva-yı Milliyeciler tarafından yenilgiye uğratılır. Antalya'yı işgal altında tutan İtalyanlar, silah depolarından askerlerini çekerek tüfek ve cephanenin Ege'deki Kuva-yı Milliyeci gruplarına taşınmasına göz yumarlar. Sözü edilen direniş, İngilizleri zor durumda bırakır ve İngilizler bu direnişler karşısında önlem alma gereği duyarlar. İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon işgalden bir süre önce Yüksek Komiser Robeck'e

gönderdiği bir notta, "Türkiye'de yapılacak barış anlaşmasında Çatalca'ya kadar bütün Trakya'nın ve İzmir'in Yunanistan'a verileceğini, Boğazlar'ın uluslar arası kontrole alınacağını, bağımsız bir Ermenistan'ın kurulacağını ve Kürdistan'ın tanınacağını bildirdikten sonra "Bunları Türklere kuvvet yoluyla kabul ettirebilmek için İstanbul'u işgal edeceğiz. Mustafa Kemal'in de azledilmesini isteyeceğiz." (Topuz, 2002: 72) der. Zaten İstanbul aynı dönemde siyasi anlamda karmaşa içindedir. Üçüncü Damat Ferit Paşa kabinesi yerine kurulan Ali Rıza Paşa Kabinesi beş ay sonra devrilmiş ve Padişah Vahdettin yeni kabine kurma görevini Salih Paşa'ya vermiştir. O da iki ay dayanabilir (Topuz, 2002: 73). Mustafa Kemal Paşa ise, tehlikeyi çok iyi değerlendirir ve Rauf Bey'e bir tel çekerek tutuklanması beklenen kişilerin Ankara'da kurulacak Meclis için İstanbul'dan ayrılmaları gerektiğini bildirir (Topuz, 2002: 73). Romanda özellikle İngilizlerin neden bu kadar Türkler aleyhine çalıştıkları ve kızgın şekilde hareket ettikleri sorusu da cevaplandırılır. Bu anlamda İngilizlerin Çanakkale Savaşı'ndaki hezimetlerinin öcünü almak istedikleri ve bu nedenle düzmece olan Ermeni sorununu ortaya attıkları söylenir (Topuz, 2002: 82). İngilizlerin Çanakkale Savaşı'nın intikam hırsı içinde oldukları romanda sık sık ifade edilir. Fakat İngilizlerin İstanbul'u işgal etme arzularının sadece intikam hırsı olmadığı, Rusya'daki komünistlere karşı bir önlem amacı da taşıdığı vurgulanır. Bilindiği gibi İngilizlerin sömürügesi olan Hindistan, İstanbul yolunun üzerindedir. Bu nedenle İngilizler, komünistlerin İstanbul'u almasını istemezler ve İstanbul'da komünizme karşı bir duvar örmek isterler (Topuz, 2002: 97). Romanın ilerleyen sayfalarında Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin toplandığı ve başına Mustafa Kemal Paşa'nın geçtiği dile getirilir. Ayrıca İstanbul'da "Divan-ı Harp"in Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa, İsmet Paşa ve Halide Edip

Hanım'ı idama mahkum ettiği ifade edilir (Topuz, 2002: 158). Öte yandan her ne kadar Veliaht Abdülmecit Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'nin başına geçmek istese de bunda başarılı olamaz (Topuz, 2002: 188). Romanda özellikle, Sakarya Savaşı üzerinde durulur. 13 Eylül'de yaklaşık altı bin asker şehit verilmesine karşılık Sakarya Savaşı'nın kazanıldığı ve zaferden altı gün sonra Mustafa Kemal Paşa'ya Gazi unvanının verilerek derecesinin Mareşalliğe yükseltildiği dile getirilir (Topuz, 2002: 242). Bunların yanı sıra romanda vurgulanan bir diğer konu, Yunanlıların İngilizler tarafından kışkırtıldığıdır. Hatırlanacağı gibi Yunanlılara İngilizlerin verdiği destek daha önceki romanlarda da sıklıkla yinelenmektedir (Topuz, 2002: 250). Fakat bu romanda İngilizlerin işgallerin merkezine oturtulduğunu görürüz. Dikkat çekici bir diğer nokta, İngilizlerle Fransızlar arasındaki siyasi rekabete sıklıkla değinilmesidir. İngilizler işgalle birlikte en büyük çıkarı elde etmeye çalışmakta, Fransızlar ise bu durumdan rahatsızlık duymaktadırlar. *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde siyasi koşullar üzerinde bu kadar sıkça durulması, Millî Mücadele'nin siyasi koşullarının okura sunulmasının ön planda tutulduğunu düşündürür. Hatta roman bu anlamda siyaset kitabı gibidir. Öyle ki romandaki kişiler, siyasi koşuları ortaya koymak için bir araç niteliğindedir.

Attila İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, Kâzım Karabekir'in şifreli telgrafı aracılığıyla Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi koşullar ve işgalci devletlerin amaçları temel hatlarıyla şöyle çizilir: "planın esas hattı önce Kürt'ü, hatta Çerkes'i ayırmak, Türkleri birbirine düşürmek, Anadolu'yu paylaşmak, en sonra da Endülüs'teki Engizisyon mezâlimini tatbik ile, Anadolu'daki Türklüğü ve Müslümanlığı bitirerek, (onları) Rum ve Ermeni gibi kendilerine sâdık kültürlü yapmaktır…" (İlhan, 2002: 13). Alıntılanan ifadeler, işgalcilerin son kertedeki

amaçlarıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için önce Türkiye'nin Bolşevik Hükûmeti'yle bağlantısını kesmeyi planlarlar (İlhan, 2002: 29). Söz konusu durum, Türkiye'yi yalnızlaştırma politikası için önemlidir. İşgalciler ayrıca hükûmette de kukla bir yönetimi başa geçirmeye çalışırlar. Bu anlamda Salih Paşa yönetiminden de memnun olmayan işgalciler, Meclis-i Mebusan'ı işgal ederek bu hükûmeti fes ederler. Salih Paşa'nın hükûmetten düşürülmesinin ardında, onun Kuva-yı Milliye'yi ve Mustafa Kemal Paşa'yı asi olarak kabul etmeyi reddetmesi yatar (İlhan, 2002: 104). Salih Paşa'nın yerine ise işgalciler tarafından kukla bir yönetim olarak Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin başa geçirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, Millî Mücadele'yi sekteye uğratmak için Anadolu'da yüz binlerce beyanname dağıtılır (İlhan, 2002: 146). Yunan uçakları ise Halide-yi Ruy-ı Zemin Padişah'ın "devlet kapısına" isyan etmiş birkaç sergerdenin idama mahkum edildiğini belirten beyannameler dağıtılır (İlhan, 2002: 151). Fevzi Paşa, Meclis'te, İslam'ı birbirine düşürmek için "misli görülmemiş" bir "İngiliz fitnesi" yapıldığından söz eder (İlhan, 2002: 171). Ankara Hükûmeti, karşı fetvalarla durumu kontrol altına almaya çalışır. Bu yolda Ankara müftüsü Börekçizade Rifat Hoca Efendi, birçok müftü ve müderrisle Millî Mücadele lehine beyannameler yayımlarlar (İlhan, 2002: 184). Mustafa Kemal Paşa, işgalcilerin İslam'a karşı son Haçlı Seferleri'ni açtıklarını dile getirir (İlhan, 2002: 288). Fakat Mustafa Kemal'in Bolşeviklerle anlaşması, İngiltere'de politika değişimlerine neden olmaktadır (İlhan, 2002: 387). Mustafa Kemal Paşa, siyasi dengelerden yararlanarak Millî Mücadele'yi daha güçlü kılmaya çalışır. Fransız gazeteci Marie Laure, bu durumu şöyle açıklar: "İtalyanları, bize karşı kullanıyor; bizi, İngilizlere karşı; tabii İngilizleri de Ruslara!.." (İlhan, 2002: 438). *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Millî Mücadelecilerin

Bolşevik Rusya'sıyla ilişkisi ayrıntılı bir şekilde ele alınır. Mustafa Kemal Paşa'nın Bolşevik Ruslara bakışı, oraya ilk "sefîr-i kebîr" olarak Ali Fuat Paşa'nın gönderilmesi, işgalcilerin Bolşevik Ruslarla Türklerin yakınlaşmasına bakışları, Mustafa Kemal'in kendilerine Sosyalistlik atfedilmesine karşı engel oluşu gibi konular romanda ele alınır.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, Osmanlı Devleti'ne ve Türklere karşı, Batılı devletlerin Orta Çağ'ın haçlı anlayışıyla Yeni Çağ'ın ürünü emperyalizmi kaynaştıran acımasız bir politika uyguladıklarından söz edilir (Özakman, 2005: 15). Sözü edilen politika gereğince Osmanlı orduları dağıtılır, gizli anlaşmalarla İtalyanlar Güneybatı Anadolu'yu, Fransızlar –Ermenilerle birlikte- Çukurova'yı, İngilizler Musul ve Güneydoğu Anadolu'yu işgal ederler. Çanakkale, Mudanya, Samsun ve Merzifon'a İngiliz, Zonguldak ve Doğu Trakya'ya Fransız, Konya'ya İtalyan birlikleri yerleşir. Ermenilere tekrar Kuzeydoğu Anadolu açılır, Doğu Karadeniz'de ise Pontus Devleti'ni kurmak için silahlanmış Rum çeteleri faaliyete geçerler (Özakman, 2005: 15). Emperyalist İngiltere, sömürgeci politikasını daha kolay gerçekleştirmenin yolu olarak Yunanlıları Türklere karşı kullanır (Özakman, 2005: 45). Batılıların Doğu sorunu olarak kavramsallaştırdıkları problemi aşmalarının tek yolu Ankara merkezli Millî Mücadele'yi sonlandırmaktır (Özakman, 2005: 51). Ancak gittikçe güçlenen Ankara'daki Millî Mücadele girişimi karşısında Yunanlıların birçok kez yenilgiye uğraması ve İngilizlerin yumuşak karnı olan Hindistan'daki Müslümanların Türk topraklarının işgalinden huzursuzluk duymaları, İngilizlerin politik olarak farklı bir strateji izlemeleri sonucunu doğurur. Dışişleri Bakanı Lord Curzon, İngiltere'nin Türk-Yunan savaşında tarafsız kalacağını ilan eder. Böylelikle İngiltere'nin Yunan yenilgilerinden dolayı yara almamasını ve

Hindistan Müslümanlarının tepkisini çekmemeyi amaçlar. Ancak İngiltere, Yunanlılara destek olmayı sürdürür, hatta romanda asıl savaşın İngiltere'ye karşı yürütüldüğünden bahsedilir (Özakman, 2005: 51). Bununla birlikte İngiltere, Fransa ve İtalya Türk-Yunan savaşında tarafsız kalacaklarını açıklarlar (Özakman, 2005: 60). Yunanlıların savaşı kazanmaları durumunda, Sevr antlaşması Türklere zorla kabul ettirilecek ve Türkler bir daha geri dönmemek üzere Avrupa'nın dışına çıkarılacaktır (Özakman, 2005: 55). Bu aşamada Bekir Sami Bey, Ankara Hükûmeti adına İtalyanlarla gizli bir antlaşma imzalar. Ancak söz konusu antlaşma uyarınca İtalyanlara Güneybatı Anadolu'da ekonomik öncelikler tanınması, ilk barış konferansında Türk haklarını korumaları için onlara Ereğli madenlerinin işletim hakkının verilmesi nedeniyle Bekir Sami Bey çokça eleştiriye maruz kalmıştır (Özakman, 2005: 60). Sözü edilen girişimlerle de yetinmeyen Bekir Sami Bey, Lloyd George'la özel görüşme yaparak Sovyetlere karşı Kafkas Birliği kurulması teklifinde bulunur. Bununla birlikte İngiltere ile esir değişimi konusunda eşitlik temeline aykırı bir antlaşma yapar. Ancak Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey'in yaptığı antlaşmaları, Misak-ı Millî'ye aykırı olduğu için reddedilmesi tavsiyesiyle hükûmete götüreceğini söyler (Özakman, 2005: 71). Bekir Sami Bey, yaptığı antlaşmaların kabul görmemesi ve eleştirilmesi nedeni ile istifa eder (Özakman, 2005: 87). Dışarıda emperyalist işgalcilerle, içeride Millî Mücadele karşıtı Türklerle uğraşan Ankara Hükûmeti, bunların yanı sıra Rusya'ya kaçan Enver Paşa'nın planlarıyla baş etmeye çalışır. Enver Paşa, Anadolu'daki arkadaşlarına silahlı bir parti kurmaları için emir verir ve Müslüman bir Bolşevik birliği ile doğu sınırından Anadolu'ya girmeyi tasarlar (Özakman, 2005: 103). Enver Paşa'nın bahsedilen planları Ankara'yı endişelendirmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Doğu Cephesi

Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya, Enver Paşa'nın Anadolu'ya girmesi hâlinde onu ve arkadaşlarını tutuklama emri verir (Özakman, 2005: 129). General Harington, Rattigan'a, Mustafa Kemal Paşa'nın iki ateş arasında olduğunu söyleyerek durumu özetler. Buna göre, "Batıdan Yunan ordusu yürüyor, doğuda Sovyet Birlikleri yürümeye hazırlanıyor." (Özakman, 2005: 197) diyerek Türkler için tehlikeleri anlatır. Yunan ordusu, doğudaki Ermeniler, kuzeydeki Pontus çeteleri, güneydeki Kürt aşiretlerine güvenir ve batıdan saldırarak Millî Mücadelecileri köşeye sıkıştırmaya çalışır (Özakman, 2005: 220). İşgalciler, ilk başta Yunan ordusundan Türk ordusunu yenerek Sevr anlatmasını zorla kabul ettirmesini isteseler de, daha sonra geri çekilmemelerini ve böylelikle müzakerelere güçlü oturabilmelerini isterler. Bir diğer istekleri ise Boğazlar ile Türkler arasında Yunan ordusunun yer almasıdır (Özakman, 2005: 474). Türk ordusu Yunanlılara karşı başarılar elde ederken Kars'ta, Türkiye ile Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve Rusya temsilcilerinin katıldığı Kars Konferansı yapılır. Türkiye'yi temsil eden Kâzım Karabekir Paşa başkanlığındaki bir kurul, 13 Ekim'de doğu sınırını kesinleştiren antlaşmaya imza atarlar (Özakman, 2005: 506). Daha sonra Fransızlarla Ankara Antlaşması imzalanmış ve böylece güney cephesi kapanarak Hatay dışında Türkiye-Suriye sınırı kesinleşmiştir. Ayrıca Fransa, yaklaşık yüz bin asker bulundurduğu Antep, Çukurova ve Mersin bölgesinden Suriye bölgesine çekilecektir. Çekilirken de silah ve cephanenin bir kısmını parasız bırakacak, bir kısmını da satacaktır (Özakman, 2005: 512). Türk-Fransız antlaşması, Rusları kuşkulandırır ve Dışişleri Komiseri Çiçerin Rusya'nın Litvanya'daki Elçisi Aralov'u Moskova'ya çağırır, onu Ankara'ya büyükelçi olarak göndereceğini söyler (Özakman, 2005: 512). Türkler, cephede savaşmanın yanı sıra basın aracılığıyla da haklılıklarını kanıtlamaya çalışırlar. Buna

karşılık Yunanlılar, kamuoyu yaratmanın ve propaganda yapmanın önemini kavrayarak 1912'de Atina'da basın bürosu kurarlar, daha sonra Londra, Paris, Roma gibi önemli merkezlerde basın temsilciliği açarlar. Türk propagandasına karşılık Yunanlılar, "barbar Türklerin Anadolu'da Pontus Rumlarına kıyım yaptığı" şeklinde karşı propagandada bulunurlar (Özakman, 2005: 534). Türk ordusunun Yunanlılara karşı cephede kazandığı zaferden sonra İsmet Paşa başkanlığındaki Türk heyeti Lord Curzon'la Mudanya görüşmelerini yapar. Lord Curzon, Doğu Trakya'nın Türklere verilmesine her ne kadar başta karşı çıksa da, daha sonra bu durumu da kabullenerek 11 Ekim'de barış antlaşmasını imzalar (Özakman, 2005: 677). Öte yandan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının savaş sürecince Meclis'teki muhaliflere karşı da mücadele yürüttükleri vurgulanmalıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın Müdafaa-yı Hukuk Grubu'na karşı Kara Vasıf, Enverci İttihatçıları canlandırarak yönetimi ele geçirmeye çalışır (Özakman, 2005: 515). Kara Vasıf Bey önderliğindeki Rauf Bey, Trabzon Milletvekili Hafız Mehmet Bey, Dr. Rıza Nur, Mersin Milletvekili Emekli Albay Selahattin Köseoğlu, Balıkesir Milletvekili Vehbi Bolak gibi "tutucu" ve "muhafazakâr" meclis üyeleri, önce Mustafa Kemal Paşa'yı başkomutan seçip ordunun yenilmesi ile yıprandırmaya, daha sonra ordunun kazandığı zaferlerle birlikte başkomutanlık süresinin uzatılmamasına çalışırlar. Bunlarla birlikte Meclis başkanlığı seçiminde de muhalif olurlar. Sözü edilen muhaliflerden bazıları Türk ordusunun galibiyetlerine bile sevinmemektedirler.

C) Millî Konular

a) Millî Mücadele'nin Çıkış Koşulları

Millî Mücadele tarihsel olarak ülke işgal altında olmasına, Türk halkının canı, malı ve ırzı işgalciler tarafından tehdit edilmesine ve her geçen gün işgalcilerin artmasına karşılık İstanbul Hükûmeti'nin bu durumu önleyecek bir girişimde bulunmaması durumunda Mustafa Kemal önderliğinde emperyalist işgalcilere karşı girişilen bir halk hareketidir. Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda da benzer olarak yapılan işgaller ve İstanbul Hükûmeti'nin tepkisizliği vurgulanır. Bununla birlikte, tez kapsamında incelenen birçok romanda, İzmir'in işgalinin Türklerin Millî Mücadele konusunda bilinçlenmesinde tetikleyici unsur olduğu dile getirilir. Ayrıca bu romanlarda işgalcilerin ve onların desteğini alan azınlıkların Türklere karşı uyguladıkları zulmün Millî Mücadele'nin ortaya çıkmasındaki rolü sıklıkla vurgulanır. Kutsal mekânların işgalciler tarafından yağmalanıp yakılması, Türk bayrağının indirilmesi, çarşaflı kadınların çarşaflarına işgalci askerler tarafından el uzatılması gibi manevi etkenler de incelenen romanlarda Millî Mücadele'nin ortaya çıkışındaki diğer etkenler olarak olarak gösterilir. Söz konusu konuda, incelenen romanlarda gözlemlenen dikkat çekici bir diğer nokta, Emperyalist Batılıların sömürmek amacıyla işgali gerçekleştirdiği ve Millî Mücadele'nin Batılıların bahsedilen amaçlarına karşı yapıldığının Kemalist, Marksist ve İslamcı gibi farklı ideolojilerdeki yazarlarca öne sürülmesidir. Ancak yine de İslamcı yazarların Millî Mücadele'yi cihat olarak vasıflandırmalarıyla Millî Mücadele'nin çıkışını daha çok İslami açıdan yorumladıkları söylenebilir. İslamcı yazarlara göre Millî Mücadele'ye

katılmak kâfirle savaşmak için "din-i İslam'a hizmet" etmektir. Milliyetçi-muhafazakâr yazarların ise Millî Mücadele'nin çıkışında özellikle manevi etkenler üzerinde durdukları görülür. Bu yazarlara göre Türkler için kutsal mekânlara ve kutsal kabul edilen unsurlara işgalciler tarafından saldırılması ile Türkler Millî Mücadele için örgütlenirler. Bilhassa ikinci Kemalist yazarlar ise Millî Mücadele'nin işgalci devletlerin emperyalist amaçlarına karşı yürütülen bir girişim olduğunu düşünürler. Ayrıca Millî Mücadele'nin temel özelliğinin nefsi müdafaa olduğu romanlarda çoğunlukla vurgulanır. Bu anlamda Millî Mücadele'nin haklılığı öne çıkarılır. Sözü edilen noktalar romanlarda şöyle ele alınır:

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, Millî Mücadele'nin başlangıç nedeni doğrudan belirtilmez; ancak romanda İzmir'in işgalinin Türk insanını Millî Mücadele konusunda bilinçlendirdiği görülür. Romanda Ayşe için Türk'ün zalimlerine isyan etmiş bir kadın olduğundan söz edilmesi (Adıvar, 2004: 56), aslında Millî Mücadele'ye zulme karşı mücadele etmek için başlandığını düşündürür. Sözü edilen işgalle birlikte mitingler düzenlenmiş ve birliktelik ruhu oluşturulmuştur. Romanda İzmir'in işgalinin Millî Mücadele konusunda tetikleyici olması, Ayşe'nin Peyami ve İhsan gibi kişiler üzerindeki etkisiyle de paraleldir. Ayrıca tarih kitaplarında da İzmir'in işgalinin Millî Mücadele'nin başlangıcı konusundaki önemine değinilmesi dikkat çekicidir. *Ateşten Gömlek*'te önce İzmir'in, daha sonra İstanbul'un işgal edilmesi, düşman askerlerinin İstanbul sokaklarında Türkleri aşağılayarak dolaşmaları, İstanbul Hükûmeti'nin bu durumlar karşısında hiçbir şey yapmaması Türkleri harekete geçirmiş ve bu yolda Türkler işgal altında olmayan Anadolu topraklarına geçerek örgütlenip Millî Mücadele'yi başlatmışlardır.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında Millî Mücadele'nin çıkışının temel etkeni olarak Yunan işgali gösterilir. Nitekim Kuva-yı Milliye ve vatansever yerli halk, bu işgali sona erdirmek için çabalarlar. Millî Mücadele'nin çıkış koşulları hakkında Tosun Bey'in söyledikleri önemlidir: "Ağalar, memleketimize düşman girdi. Ne mal, ne ırz, ne de can bıraktı. Bizler düşman kovmak için dağa çıktık." (Adıvar 2006: 32). Görüldüğü gibi romanda Millî Mücadele'nin çıkış nedeni, işgal edilen toprakların geri alınması ve düşmanın kovulması olarak belirlenir. Bir başka ifadeyle Millî Mücadele nefsi müdafaa olarak nitelendirilir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında, Millî Mücadele'nin başlangıcı, Yunan kuvvetlerinin kasabayı kuşatması ile belirlenir. Bu romanda da İzmir'in işgalinin halkı telaşa düşürdüğü vurgulanmış ve bu şekilde bu işgalin önemi bir kez daha gündeme getirilmiştir. Romanda Yunanlıların Barış konferansında isteyecekleri şeyler için güç kazanmak ya da şehirlerin askerî önemi için işgale kalkışmadıkları, bu topraklara sahip olmak istedikleri Deli Necip'in ağzından aktarılır. Bu bağlamda savaşın iki ordu arasında değil, iki milletin arasında olduğu söylenir (Güntekin 1981: 234).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, Millî Mücadele, sarayın kafesleri arkasında titreyen aciz ve korku heyulası içindeki yöneticiler, "Bâbıâli denilen viranede uluyan yıllanmış baykuşlar", Türk topraklarını ve milletini ekonomik ve manevi olarak sömüren işgalciler, "mukaddes" Türk topraklarını kendi çıkarları için satan Türk erkekleri, işgalcilerle ilişki yaşamak için can atan Türk kızlarının bulunduğu bir ortamda ortaya çıktığı dile getirilir.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, Millî Mücadele'nin çıkış nedeni olarak, Türklerin ocaklarına, yuvalarına Yunanlıların tecavüz etmesi, buna karşı Padişah ve İstanbul Hükûmeti'nin herhangi bir tedbirde bulunmaması gösterilir. Bu şartlarda Türkler Millî Mücadele'yle, canını, malını, namusunu müdafaa etmektedir (Morkaya, 1931: 31).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, Millî Mücadele'nin çıkış nedeni olarak, Ahmet Cemal'in, Mustafa Kemal'e söylettiği şu sözler gösterilebilir: "Hükûmet, devlet görevini yapmıyor. Biz de kendi kendimizi koruyacağız. Düşmana karşı koyacağız." (Karaosmanoğlu, 2001: 27). Bu bağlamda, Millî Mücadele'nin, düşman işgaline karşı koyamayan İstanbul Hükûmeti'nin bu işlevini yerine getirmek için Mustafa Kemal'in önderliğinde bir araya gelen insanların girişimi neticesinde çıktığı söylenebilir (Karaosmanoğlu, 2001: 27).

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Millî Mücadele'nin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Çanakkale'den geçemeyen müttefik donanmalarının Boğaz'a demir atıp burada bayraklarını dalgalandırdıkları, Türk topraklarının tamamına yakınının işgal edilmek istendiği, vatan bu durumdayken bile birtakım insanların Amerika ya da İngilizlerin himayesinde kurtuluş aradıkları bir ortamda, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının "Memleketin, düşman çizmesi altındaki İstanbul'da değil, tükenmez kudret ve kuvvet kaynağı olan Anadolu'da çalışarak kurtarılabileceğine" inanmalarıyla başladığı vurgulanır.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, Türk toplumunun toprağı "düşman çizmeleri altında çiğnendiği", "karısı, kızı, anasının ırzına geçildiği", "evi barkı" yakıldığı için bir nefsi müdafaa olarak gönüllü Türklerin silaha sarıldığı belirtilir. Hâlbuki işgalciler kendilerine ait olmayan toprakları ele geçirmek için

savaşırlar. Bu savaşta, yıllarca "bu toprağın ekmeğini yiyen" azınlıklar da işgalcilerle birlikte olur (Arıt, 1961: 44). Tabii ki romanda her azınlık mensubunun aynı şekilde hain olmadığı özellikle vurgulanır. Söz konusu nefsi müdafaa romanda Cevdet Bey tarafından şu şekilde yer alır: "Biz onlar gibi değiliz İzzet Çavuş. Biz vatanımızı, namusumuzu, şerefimizi, canımızı korumak için silâha sarıldık. Bize saldıran olursa mukabele etmek için. Sizin bugün yaptığınız gibi. Köye baskın yapsak bizim de Kırman'dan ne farkımız kalır? Bizim Allah'ımız var. Bizim vicdanımız var. Ama diyeceksin ki toprağı düşman çizmesi altında çiğnenen; karısı, kızı, anasının ırzına geçilen; en yakınları görülmemiş bir vahşetle öldürülen; evi barkı yıkılan; yerinden yurdundan olan almaz mı intikamını? Alır... Hem alacaktır da… İşte Garbi Anadolu öyle bugün. Biz daha o günleri göremedik. Allah da göstermez." (Arıt, 1961: 33). Söz konusu mücadelede, Marmara Denizi'ndeki adalarda yaşamlarını sürdüren Türkler, Ali Kemal'e telgraf çekerek yardım isterler, fakat Ali Kemal'den gelen cevap burada yaşayan Türkleri hayal kırıklığına uğratır. Dahiliye Nazırı görevinde bulunan Ali Kemal, "Senelerden beri yapmış olduğunuz barbarlığa nihayet vererek vatandaşlarla iyi geçinmenin çarelerini araştırınız" ifadesinde bulunur (Arıt, 1961: 57). Bu ifadeler, İstanbul Hükûmeti'nin yöneticilerinin halka ne kadar yabancı olduklarını, Türklerin yanında olmak bir yana, işgalcilerin yanında yer aldıklarını ortaya koymaya yöneliktir.

Tarık Ağa'nın *Küçük Ağa* adlı romanında, Millî Mücadele'nin çıkış nedeni olarak Yunanlıların Türkler için kutsal kabul edilen kişilerin mezarlarına saygısızca davranmaları, Türklerin adını tarihten silmeye çalışmaları, işgalcilerin "ümmet-i Muhammet'in ırzına, namusuna, canına" kıymaları gösterilir: "Aç gözünü. Tövbe estağfurullah. Serseme bak, len Yunan gelmiş Osman Gazi'nin, Yıldırım Han'ın

mezarını çiğner, bununla da kalmaz adını defterden silmek ister, topumuzun din ocağına, iman ocağına kast eder, vatanımızı elimizden almak ister. Ermenisi şarkta, Pontus'u şimalde ümmet-i Muhammed'in ırzına, namusuna, canına kıyar." (Buğra, 2006: 141). Millî Mücadele, romanda ırz, namus davası olarak görülür (Buğra, 2006: 188). Millî Mücadele'nin sözü edilen nedenlerinden dolayı, Türk halkı imanla bu mücadeleye yönelir (Buğra, 2006: 42, 120, 137). *Küçük Ağa*'da, daha önce ele alınan romanlardan farklı olarak Millî Mücadele'nin nedenleri ve kazanılması değil, zaferden sonrasının nasıl olacağı ön plana çıkarılır. Bu bağlamda romandaki şu ifadeler önemlidir: "Bir millet mezarının kıyısında boğuşuyor, yeniden hayata katılmak için dişini tırnağına katıyordu. Bu trajik savaşta yenilişin hesabını yapmak kolaydı. Fakat zor olan, Küçük Ağa'yı terleten, diken üstünde gibi tedirgin eden zaferdi, zaferden sonrasıydı. Zira, o inanıyordu ki, başlangıç bu günler değildi, başlangıç zafer denilen şey olacaktı. Başlangıç, yani Türkiye'nin hayatıyla ilgili asıl savaşın başlangıcı. Ve bu savaş zaferden sonra başlayacak iyilerle kötüler, mideciler ve budalalarla vatanseverler arasında geçecekti." (Buğra, 2006: 344).

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, işgalci kuvvetlerin husumetle Türk topraklarının bütünlüğünü parçalamak istemeleri nedeniyle Millî Mücadele'nin ortaya çıktığı dile getirilir: "Türk milletine dokunulmuştur, vatanı bütünlüğü parçalanmak istenmiştir. Bunun içindir ki, bütün bir husumet dünyasına karşı denizler gibi kabarmış, arslanlar gibi kükremiş, devler gibi şahlanmış, İnönüleri, Sakaryaları yaratmış bulunuyoruz." (Benice, 1964: 188). Bu şekilde Türk milleti bir denize benzetilir ve damarına basıldığına bu denizin dev dalgalarıyla bütün setleri yok ettiğinden söz edilir (Benice, 1964: 188). Romandaki bir kadın asker ise, eskiden savaşların uzak ülkelerde, sınır boylarında olduğunu, şimdi ise

düşmanın evlerine kadar geldiğini ve bu yüzden de bütün Türk halkının tek vücut olarak Millî Mücadele'yi sürdürdüğünü ifade eder (Benice, 1964: 189). Aynı şekilde daha önceki savaşları kendilerinin bilmeyen Türk halkından bazı kimselerin firari oldukları, ancak bu insanların Millî Mücadele'yle varlık yokluk savaşı içine girdiklerini anladıkları ve böylelikle savaşa fedakârlık yaparak katıldıkları romanda anlatılır. Ayrıca diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da "yedi düvele" karşı mücadele verildiğinden de bahsedilir.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, işgalcilerin ve sömürge devletlerinin Türklere bakışının sömürge mantığıyla şekillendiği şu sözlerle dile getirilir: "Biz mi? İngilizlere Hintli, İtalyanlara Habeş, Fransızlara Cezayirli, Japonlara Çinli gibi görünürmüşüz." (Tahir, 2005: 64). Sömürge mantığıyla Türk topraklarını işgal etmeye çalışan devletlerin bu çabaları sonucunda toprakları işgal edilen Türkler kadınlı, çoluklu ve çocuklu yaşadıkları yerlerden göç ederler (Tahir, 2005: 249). Millet savaştan yılmış bir hâldedir. Yedek subaylar geçim sıkıntısı ile uğraşmaktadır. Yüzbaşı Selahattin söz konusu "genel durumu" şöyle nitelendirir: "Kala kala… Bir avuç senin gibi "Bizim aklımız ermez" diyen subayla gözünü budaktan sakınmaz deli aydın kaldı. Gerisi, asker kaçağı, çapulcu, kısacası, eşkıya dediğimiz rezil sürüsü…" (Tahir, 2005: 254). Bununla birlikte romanda Alaşehir halkının Yunan bayraklarını astıkları, Yunan askerlerine hizmet etmek için yarıştıkları belirtilir (Tahir, 2005: 271). İstanbul Hükûmeti ise "Aman gürültü çıkmasın!" demekte, bu ortamda İttihatçılar eski yaptıklarını düşünerek direnmektedirler (Tahir, 2005: 357). *Yorgun Savaşçı*'da sözü edilen ortamda bir avuç askerin çok zor şartlarda hem dışarıdaki hem içerideki koşullara direnmeleri ve yorgun düşmeleri anlatılır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında, özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'un düşmanla işbirliği içindeki insanları görüp Millî Mücadele'ye başlama kararı üzerinde durulur. Ancak halkın savaşma azmini yitirmesi, sokaklarda "binlerce genç insanın" el açıp dilenmesi (Dinamo, 2010: 28-29 1. Cilt) her ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın mücadele azmini kaybetmesine bazı zamanlar neden olsa da, son noktada onda "korkunç bir savaş azminin" doğmasına yol açar (Dinamo, 2010: 67 1. Cilt). Osmanlı Devleti'nin hem içerden hem dışardan çökmekte olduğunu gören Mustafa Kemal Paşa (Dinamo, 2010: 205 1. Cilt), millî bir mücadele ile ülkeyi bulunduğu kötü durumdan kurtarmaya çalışır. Bu amaçla Anadolu'ya geçmeye karar verir; yalnız Anadolu "umutsuz" ve "perişan" bir yerdir, sözü edilen nedenle Mustafa Kemal Paşa bir görevle oraya gidip "hazır teşkilat kalıntılarına" sahip olmaya çalışır (Dinamo, 2010: 178 1. Cilt). Mustafa Kemal Paşa, her ne olursa olsun bütün kurtuluş umutlarını Anadolu'ya bağlar (Dinamo, 2010: 193 1. Cilt). Ayrıca Anadolu'ya gitmeden İsmet İnönü, Ali Fuat Paşa, Kazım Karabekir Paşa ve Rauf Paşa gibi dönemin ünlü komutanlarını başlatacağı Millî Mücadele'ye destek için ikna eder. Bütün bu komutanlar için Millî Mücadele'nin şahsi ve millî namus anlamına gelmesi, onların Millî Mücadele'ye destek vermelerini sağlar (Dinamo, 2010: 255 1. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, Millî Mücadele'nin ortaya çıkışının emperyalist işgalcilerin Türk topraklarını sömürme amaçlarıyla ilgili olduğu belirtilir. Romanın ele aldığı yer bağlamında dikkati çeken özellik, Millî Mücadele'nin başlatılmasında bir dağ köylüsünün tetikleyici olmasıdır. Köylüye iş bulmak için şehre giden Topal Ali, kentlilerin işgalde nasıl tavır alacaklarına dair bir toplantıda şans eseri yer alır ve burada "ölene dek vuruşma" önerisinde bulunur

(Toy, 1968: 311). Topal Ali, ekonomik temelli bir ayrım yaparak zenginler için her yerin yurt olduğunu, ama fakirler, kadınlar ve çocuklar için savaşılması gerektiğini ifade eder (Toy, 1968: 311). Burada yazarın Marksist bir ideolojik tavra sahip olmasıyla Topal Ali'nin insanlar arasında ekonomik temelli bir ayrım yapması arasında bir koşutluk vardır. Ayrıca daha çok zengin ve eğitimli kentli insanları, fakir ve emekçi dağ köylüsü cahil Topal Ali'nin Millî Mücadele doğrultusunda yönlendirmesi, yazarın ideolojik olarak Marksist literatürdeki işçi sınıfının yerine dağ köylüsünü ikame ettiğini ve onlara daha yakın olduğunu gösterir. Topal Ali'nin sözleri kentli insanlar tarafından da destek görür ve Akif Bey, "Bu topraklar bizim değil mi? Bir başkasının bayrağı altına girmektense, kendi kanımızın üstüne düşmek elbette daha doğrudur. Ben, Ali'nin dediğine katılıyorum." (Toy, 1968: 312) der. Bu şekilde, hürriyeti kaybetmemek ve başkasının boyunduruğu altına girmemek için Millî Mücadele Savaşı'na girildiği düşüncesi verilir. Toprakları ve ırzı kurtarmak için savaşmak gerektiği belirtilir (Toy, 1968: 314). Ayrıca romanda, Karahafız'ın Millî Mücadele'ye yönelik hutbesi de Millî Mücadele'nin nasıl çıktığına yönelik okura bilgi verir. Karahafız, halkın Millî Mücadele'ye girmemesi durumunda din değiştirip Hıristiyan olması gerektiğini, Peygamber'in bir hadis-i şerîfinde "Düşman bayrağının dalgalandığı yerde, Cuma namazı kılınmaz" dediğini ve bu yüzden Müslümanların imanlarını kazanmak için bir an önce düşman bayrağının altından kurtulmaları yolunda savaşmaları gerektiğini söyler (Toy, 1968: 381). Bu şekilde Millî Mücadele'nin çıkışı ırzla birlikte "din işi" olarak nitelendirilir (Toy, 1968: 441). Bu bağöamda Marksist bir yazarın din vurgusunun dikkat çekicisi olduğu söylenebilir. Millî Mücadele çıkarken özellikle dağ köylülerinde ortak mal kullanımı başlar. Örneğin köyün tuz, şeker ve kahve ihtiyacını karşılayan Adsız, savaşla

birlikte malı için, köylüye "Sizin sayılır." ifadesini kullanır (Toy, 1968: 447). Bu bağlamda romanda özellikle yurt, din ve özgürlük için savaşıldığı doğrudan dile getirilir (Toy, 1968: 607).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanda Millî Mücadele'nin başlangıç koşulları hakkında yeterli bir bilgi verilmez. Ancak söz konusu romanda, Millî Mücadele'nin çıkışının özellikle Türklerin tutsaklık duygusunu hissetmesi ve zulüm görmesi ile gerçekleştiği vurgulanır (Sanay, 2005: 150).

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, vatanın her tarafının işgal altında olduğu, İtilaf devletlerinin destek verdiği Yunanlıların da masum halkı öldürerek her şeyi yakıp yıktıkları, yenik ve silahları elinden alınmış ordunun kalıntılarıyla bütün düşmanlara karşı koymaya çalışmalarına rağmen Padişah'ın ve İstanbul Hükûmeti'nin bu kişileri vatan haini ilan ettikleri, sözü edilen "ateş çemberi" içinde "bıçak kemiğe dayanınca" Türk halkının Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde ayaklandığı belirtilir (Ohri, 1971: 156-157). Ayrıca romanda Millî Mücadele'nin özellikle kapitalizmin emperyalizmine karşı yürütüldüğü vurgulanır ve bu yönüyle Millî Mücadele'nin Asya ve Afrika'da mazlum ulusların sömürgecilere başkaldırmaları için birer simge olabileceğinden söz edilir (Ohri, 1971: 140).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, halk kalpten Millî Mücadeleye bağlanır ve Millî Mücadele'nin namus borcu olduğuna inanır (Tanpınar, 2005: 228). Millî Mücadele'nin kahramanlarının adlarının İstanbul gazetelerinde açıkça yazılmasıyla Millî Mücadele İstanbul'da da kabul edilir. İlk başlarda fert olarak herkes Millî Mücadele uğruna ölmeye razıdır, fakat cemiyet olarak istikbal endişesi içindedir. Daha sonra bu duygu Anadolu'daki Millî Mücadele

bilinciyle değişir (Tanpınar, 2005: 228) ve umumi bir nitelik kazanır. Bu şekilde, ancak fertten cemiyete geçildiğinde Millî Mücadele'ye başlanabilir.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, düşman askerlerinin Anadolu'yu işgal etmesine rağmen Padişah'ın ve Hükûmet'in sessiz kaldığı, ülkeleri işgal edilen Müslümanların ölme pahasına düşman çizmesi altında kalmamaları gerektiği belirtilerek ülkenin içinde bulunduğu kötü ortamdan kurtulması için vatansever insanların mücadele etmek için Millî Mücadele'yi başlattıkları ifade edilir: "Müslümansak insansak ölmeli ama düşman çizmesi altında kalmamalı. Bakıyorum da çoğunun umurunda değil. Herif topuyla tüfeğiyle gelmiş, içimize girmiş yerleşmiş, biz de elimizi kolumuzu bağlamış oturuyoruz. Böyle bir şey görülmemiştir be. Ayıp vallahi. İnsanın onuru kırılıyor. Nasıl adam bu başımızdakiler? Hiç mi onurları yok? Ulen şu yer sürünen tarla faresi bile yuvasına giren yılanla boğuşur. Onu dışarı atmaya çalışır. "Geldi ne yapalım, birlikte oturuyoruz" demez." (Apaydın, 1974: 65). Düşman askerleri Anadolu topraklarına gelmiştir ve bu ortamda Türklerin "ırzı, namusu, dini" tehlikededir (Apaydın, 1974: 102). Bu nedenle halk ırzını, namusunu ve dinini kurtarmak için Millî Mücadele'ye girişmektedir. Çünkü yöneticiler bu konuda etkisiz kalmaktadırlar, kurtuluş sadece halkın örgütlenmesine bağlıdır. Böylelikle ilk olarak gönüllü kişilerden oluşan çeteler kurulur.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, işgal kuvvetlerinin Türklerin "harim-i ismetine" saldırdıkları, Padişah ve İstanbul Hükûmeti'nin ise, işgalcilerle işbirliği yaparak düşman işgalini kolaylaştırdıkları bir ortamda Türklerin köle olmaktansa ölmeyi yeğleyerek Millî Mücadele'yi başlattıkları ifade edilir (Selçuk, 1979: 141). Bahsedilen ortamda, İstanbul bir Türk

şehri olmaktan çıkarılmıştır. Bununla birlikte yıllardır birlikte yaşanılan Rumlar ve Ermeniler işgalci güçlerle birleşerek Türkleri aşağılayıcı hareketlerde bulunurlar. Türk halkı, çok uzun süreden beri devam eden savaşlar nedeniyle yoksul, umutsuz ve yılgın bir hâldedir. Türk halkının yanlış yönlendirmelerin etkisinden kurtularak Millî Mücadele'ye katılması güç olur.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, Yunanlı bir asker olan Adamo, Yunanlıların Truva savaşının psikolojisiyle durup dururken Anadolu'yu işgal etmeye çalıştıklarını ve bu nedenle Türklerle Yunanlılar arasında bir savaşın ortaya çıktığını ifade eder.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, Millî Mücadele çıkmadan önce yaşayan insanların perişan bir hâlde olduğuna, ölenlere kurtuldu gözüyle bakıldığına değinilir (Kavaklı, 2006: 11). Halk akşam sokağa bile çıkamaz (Kavaklı, 2006: 14). Türkler Müslüman olduğu için insan olarak görülmez (Kavaklı, 2006: 43). Müslümanlar ise düşman askerlerini dinî bir bakışla kâfir olarak nitelendirirler. Bu nedenle "din-i İslam'a hizmet" için, kâfirle cihat yapılması amaçlanır ki bu da Millî Mücadele'nin çıkış nedenini oluşturur (Kavaklı, 2006: 77). Asker, sivil, kadın, kız, çoluk, çocuk, iffet, namus, şeref, şan, iman, *Kur'an* ayaklar altındadır (Kavaklı, 2006: 86). Nitekim din adamları da bu anlamda cihat çağrısında bulunmaktadırlar (Kavaklı, 2006: 85). Müslümanlık adına cihatta bulunulduğu için Allah nasıl ki Bedir'de Peygamberlerine yardım ettiyse yine melekler göndererek düşmanın kalbine korku salacaktır (Kavaklı, 2006: 110). Sözü edilen cihat, mübarek ve mukaddes olarak vasıflandırılır. Cihat, Allah'ın emridir ve cihatla birlikte Allah'ın emri yerine getirilir. Nitekim Allah'ın, "Bizim için cihat edenlere yolumuzu gösterir" buyruğu destek olarak görülür. Millî Mücadele'nin yapılması ile, Hz. Ali, Halid bin

Velid, Said bin Ebi Vakkas, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman gibi kişilerin arkasından gidilmiş olacaktır (Kavaklı, 2006: 119). Ayrıca Maraş gibi şehirlerde Türk bayrağının yerine Fransız ve Ermeni bayrağının göndere çekilmesi ve imamın "Kalesinde bayrağı dalgalanmayan, istiklâl ve hürriyeti olmayan bir memlekette Cuma kılınmaz!" sözleri, Millî Mücadele'yi tetikleyen unsurlardır (Kavaklı, 2006: 160). Müslüman kadınların çarşaflarına yabancı askerlerin saygısızlığı da Millî Mücadele'yi körükler (Kavaklı, 2006: 209).

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında, Hafız Hoca, İstanbul'u İngilizlerin kana buladıklarını, kötü işler yaptıklarını dile getirir (Çokum, 2007: 111). Öte yandan Yunanlılar, diğer romanlarda olduğu gibi, bu kitapta da Türklerin oturduğu evleri yakarlar (Çokum, 2007: 226). Yunanlılar, Osmanlı'nın kuruluşunda önemli bir yere sahip olan Söğüt'ü yakarak Osmanlı'nın büyük ve görkemli geçmişinin yok olmasına çalışmışlardır (Çokum, 2007: 226). İnsanlar tarihi geçmişin ve türbelerin yanmasındansa evlerinin yanmasını göze almışlardır. Fakat Yunanlılar Türklerin dinî ve kültürel değerlerine saygı göstermeyerek türbeleri, hatta camileri yakarlar. Camileri yakmakla kalmayıp onu yağmalarlar. Bunun yanı sıra Türk ordusu geçtiği yerlerde Yunanlıların yaktığı ve harap bıraktığı yerlerden insan eti yanığı kokusu alırlar (Çokum, 2007: 239). Bu şekilde Yunanlıların sivil Türkleri yakarak öldürdükleri ifade edilmiş olunur. Yunanlıların geri çekilirken Türk köylerini kana bulamaları şöyle dile getirilir: "Yunan önce taarruz ediyor, sonra çekiliyor, çekilirken, köyleri kana buluyordu. Sanki elinde kanlı bir fırça vardı ve bununla orayı burayı boyayarak eğleniyordu. Yaşlı erkekler, kadınlar çocuklar bir kan gölünün ortasında yatmaktaydılar" (Çokum, 2007: 241). Ayrıca Yunanlıların Türk insanına karşı yediden yetmişe etmedikleri zulmün kalmadığı ifade edilir (Çokum,

2007: 248). Yunanlıların Anadolu'yu yakıp yıkmaları bir Yunanlı asker tarafından da dile getirilir. Klerides bu anlamda şunları hatırlar: "Gelip geçtikleri yerler gözünün önünde bir kan seliyle, alevlerle belirdi. Yakılan köyler… Genzinde insan eti yanığının kokusu… Nereye gitse bu kokuyu duyacaktı." (Çokum, 2007: 258). Romanda, Yunanlıların işgal ettikleri yerlerden çekilirken Türk köylerini yakmaları sık sık vurgulanır. Bu anlamda Afyon'u yaktıklarından bahsedilirken şunlar söylenir. "Bizimkiler düşmanı şimale doğru sürdükten sonra Afyon'a giriyorlar. Giriyorlar, ama şehir alev alev yanıyor. Yunanlılar kaçarken şehri ateşe veriyorlar. Her yerde yaptıkları gibi." (Çokum, 2007: 365). Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda Yunanlıların Anadolu'yu ele geçirme ideali ve yabancı devletlerin desteğiyle bunu kolayca kazanacaklarını düşünerek Türklere karşı savaş açmalarıyla Millî Mücadele'nin başladığı ifade edilir. Buna karşılık Türkler, "Milletçe ayağa kalkılmazsa" başarılı olunamayacağına inanarak Millî Mücadele'ye başlamıştır. Millî Mücadele'nin ilk zamanlarında ordu hem Birinci Dünya Savaşı'nın yorgunluğuyla hem de Mondros Mütarekesi'nin bağlayıcı maddeleri nedeniyle Yunan ordusuna başlarda karşı koymakta zorlansa da, sonradan Mustafa Kemal'in önderliğinde toplanmış, milletçe ayağa kalkarak Millî Mücadele'i gerçekleştirmiştir.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, İlyas Çavuş'un Millî Mücadele için köyden ayrılmasına razı olmayan annesine dedesinin sözleri, Millî Mücadele'nin çıkış ortamını somutlaması bakımından önemlidir. Dede, romanda sıkça yapıldığı gibi düşman askerini "kâfir" olarak nitelendirir ve kâfirlerin birlik olarak Müslüman Türklerin namusunu çiğnedikleri ve yalan dünya için insanların kendilerini düşünmeyerek Halife'nin cihat emri doğrultusunda düşmanla savaşmaları gerektiğini belirtir (Karatay, 1990: 57). Ayrıca İslam'ın hükmetmediği yerde Cuma

namazı kılınmayacağı yönündeki fetvalar doğrultusunda Müslüman Türklerin düşman askerine karşı koydukları dile getirilir (Karatay, 1990: 72). Nitekim Ermeniler, Müslümanların Peygamberine ve *Kur'an*'ına da saygısızlık ederler. Bu şekilde Millî Mücadele'nin çıkış nedeni dinî bir temele oturtulur. Ayrıca romandaki şu sözler, Millî Mücadele'nin İslami inanç doğrultusunda ortaya çıktığını doğrudan somutlamaya yöneliktir: "Dinim zulme isyanı emrediyor. Bu emre uymaya çalıştım. Zulme isyan etmezsem, Allah'a isyan etmemiş olurum. İnsanlık suçu işlemiş olurum." (Karatay, 1990: 83). Hacı Dede'nin Millî Mücadele'nin Allah'ın buyruğuna uymanın bir parçası, İslam'a iman edenin vazifesinin zalimin karşısına dikilmek, bir müminden küfrün karşısında susmasını istemenin onun dinden çıkmasını istemek olduğuna yönelik sözleri, Millî Mücadele'nin çıkış ortamını yansıtır (Karatay, 1990: 85). Romanda Millî Mücadele ile Peygamber dönemindeki Hendek (Karatay, 1990: 143) ve Uhud (Karatay, 1990: 231) gibi savaşlar arasında bir ilişki kurulması, Millî Mücadele'ye dinî bir nitelik atfedildiğine yönelik bir başka göstergedir. Ayrıca romanda Millî Mücadele'nin yalnızca toprak kapma savaşı değil, iki medeniyetin savaşı olduğu şöyle ifade edilir: "Kardeşlerim bu savaş, sadece toprak kapma savaşı değildir. Merhamet ve ahlâk sistemi İslâm'la, hançer pençeli canavar Batı'nın Anadolu'da vuruşmasıdır. Kan içici, hırsız, kumarbaz, putçu zihniyetin; kendisine zıt İslâm'la vuruşmasıdır." (Karatay, 1990: 286). Alıntılanan ifadelerde görüldüğü gibi Millî Mücadele, maneviyatın öncelendiği İslam medeniyeti ile emperyalist ve sömürgeci Batılılar arasındaki bir mücadele olarak gösterilir.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, Hindistan'daki Müslümanların büyük bir yanılgı içinde oldukları, Mustafa Kemal'in İslamiyet'i kurtaracağını sandıkları, Mllî Mücadele'yi Hıristiyanlığa karşı

Müslümanların yürüttüğü bir savaş sandıkları, Millî Mücadele'nin hiçbir zaman ne Hıristiyanlığa savaş ilan ettiğini ne de Hilafeti kurtarmak ve yüceltmek istediği Nedim Bey tarafından söylenir (Topuz, 2002: 238). Ona göre Türkler, esaret altındaki bütün Müslümanlara yol gösterici olacaktır. Peki bu savaş karşı dinden insanlara açılan bir din savaşı değilse, Millî Mücadele'nin çıkma nedeni nedir? Millî Mücadele lehine çalışan Fransız Jean Pierre, Millî Mücadele'nin emperyalizme karşı yürütülen çetin bir savaş olduğunu ifade eder (Topuz, 2002: 126). Bu anlamda, romanda Millî Mücadele'nin emperyalist ve sömürgeci Batılı devletlere karşı girişilen bir savaş olarak ele alındığı söylenebilir. Emperyalist ve sömürgeci Batılı işgalcilerinin Türk topraklarını işgal etmesine karşılık kukla olarak vasıflandırılan Padişah'ın ve İstanbul Hükûmeti'nin bu duruma tepki göstermemesi, Millî Mücadele'nin çıkmasına neden olmuştur. Halk işgalcilere ve azınlıkların kurdukları çetelere karşı önce çete kurarak, sonra kendi ordu kurarak (Kuva-yı Milliye) mücadele etmiştir. Romanda, bu bağlamda yalnız Anadolu halkı değil, İstanbul hamalları, deniz işçileri, mavnacılar ve gizli örgütlerle ilişkisi olan bütün kumandanlar, subaylar, erbaşlar, askerler, polisler, inzibatlar, esnaf kuruluşları, gümrükçüler, gençler, yaşlı kadınlar, genç kızlar, Millî Kurtuluş için savaşmışlardır (Topuz, 2002: 222).

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, Fevzi Paşa tarafından, Millî Mücadele'nin çıkış nedeni olarak haksız işgaller ve Yunanlıların İzmir ve Aydın mezalimi gösterilir. Millî Mücadele'ye karşı çıkmanın millete karşı hıyanet olduğu da eklenir (İlhan, 2002: 171). Aynı şekilde Millî Mücadele'nin Türk ve Müslüman mevcudiyetinin imha edilmemesi için nefsi müdafaa hissiyle başladığı da belirtilir (İlhan, 2002: 274). Fakat bu savaş daha sonra "âlemşümül bir cidal ile

rabıtalı" olur (İlhan, 2002: 274), yani bütün mazlum toplumlar için bir kurtuluş bayrağı hâline gelir. Romanda Millî Mücadele'nin çıkış nedeni olarak gösterilen noktalardan dikkat çekici olanı, Millî Mücadele'nin Garp Emperyalizmi ve Kapitalizmine karşı yürütüldüğünün ifade edilmesidir: "Dünyayı kendi keyif ve menfaati hesabına, köleliğe sürüklemiş Garp Emperyalizmi ve Kapitalizmi'nin tasallut ve tahakkümüne karşı… artık kölelik ve zorbalık altına girmemek… hâttâ bu tasallut ve tahakkümü yıkmak ihtiyacı ile ayaklananların, fikir ve hareketleri… biz dâvamızı müdafaa sadedinde, işte bu iki fikirden, birine ihtiyar etmek mevkiindeyiz…" (İlhan, 2002: 275). Mustafa Kemal de, Millî Mücadele'nin emperyalizme karşı mücadele ederek tüm insanlığa hizmet ettiğini dile getirir: "Biz Garp emperyalistlerine karşı, münhasırân istiklâl ve istihlâsımızı muhafaza etmekle iktifa etmiyoruz; aynı zamanda Garp emperyalistlerinin kuvvetleri ve malûm olan her türlü vesaitiyle, Türk milletini emperyalizme vasıta yapmalarına mâni oluyoruz. Bu şekilde bütün insâniyete hizmette bulunduğumuza kaniyiz." (İlhan, 2002: 290).

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, emperyalist devletlerin, Yunan ordusunun, Ermenilerin, Pontus çetelerinin toprak talepleri karşısında elde hiçbir şey yokken yoksul ve savaşlardan bıkmış Anadolu halkının Mustafa Kemal Paşa önderliğinde silahla mücadeleye başladıkları vurgulanır. Ayrıca sözü edilen mücadelenin birçok çevre tarafından "çılgınlık" olarak vasıflandırıldığı dile getirilir (Özakman, 2005: 20). Silahsızlandırılmış Türk ordusunun Millî Mücadele'nin başındaki sayısı, kâğıt üzerinde 35-40 bin kişidir. Oysa Türkiye'deki silahlı işgalcilerin sayısı giderek 400.000 kişiyi bulacaktır. Yoksul ve yorgun Anadolu köylüsü, dönemin en gelişmiş silahlarına sahip 400.000 kişilik orduya karşı başkaldırır (Özakman, 2005: 20). Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî

Mücadelecilerin gayesi, millî namusu korumak ve emperyalist Batılıların sömürgeci faaliyetlerini sona erdirmektir (Özakman, 2005: 22). Mustafa Kemal Paşa Türk ordusunun amacını şöyle açıklar: "Üzerine kinle, entrikayla, ateşle gelen dış düşmanlara ve içerdeki hainlere ve gafillere karşı, namusunu ve vatanını savunmaktan başka ne yapıyor? Biz bu zavallı milletin maddi ve manevi haklarını, sırf lütuflarını kazanmak için yabancılara nasıl bağışlayabiliriz?" (Özakman, 2005: 70-71). Yusuf Kemal Bey ise, Millî Mücadele'nin toprak için değil, istiklal için yapıldığını ve kapitülasyonların kalkmadan söz konusu mücadelenin son bulmayacağını söyler (Özakman, 2005: 136). Öte yandan diğer birçok romanda olduğu gibi *Şu Çılgın Türkler*'de de, Millî Mücadele, yalnız Türklerin değil, emperyalist Batılıların sömürgeci faaliyetlerine maruz kalmış bütün mazlum milletlerin savaşı olarak nitelendirilir (Özakman, 2005: 295). Bahsedilen durum kendisine romanda şu şekilde yer bulur: "Emperyalizmin ne olduğunu yavaş yavaş anlıyor ve uyanıyorlardı. Ama hiçbiri bu çok kollu ejderhadan kurtulabilecek kadar azimli ve güçlü değildi. Bu yüzden Türklerin verdiği Kurtuluş Savaşı'nı imrenerek, heyecan ve dikkatle izliyor, Bouhdiba Efendi gibi onlar da bu savaşın serdarı M. Kemal Paşa'ya büyük hayranlık ve saygı duyuyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, yalnız Tunus'ta değil, kaç zamandır bütün mazlum ülkelerde, kurtuluş özlemini temsil ediyor, 'Asya ırklarının kurtarıcısı', 'İslamın kahramanı', 'Doğunun kahramanı', 'Milliyetçiliğin babası', 'İslam dünyasının en iyi evladı', 'Çağın en büyük adamı' gibi adlarla anılıyordu. Bütün Müslümanların ve sömürgecilerin ortak kahramanıydı. İslam tarihinde yüzyıllardır bu kadar evrensel olmuş hiç kimse yoktu." (Özakman, 2005: 386). Bütün doğu halkları özledikleri kahramanları Mustafa Kemal Paşa'da bulurlar (Özakman, 2005: 511).

b) Askerlik

İtilaf devletleriyle Birinci Dünya Savaşı sonucunda imzalan Mondros Mütarekesi çok ağır şartlar içerir ve bu Mütareke'nin maddelerinden yararlanarak İtilaf devletleri Anadolu'yu işgal etmeye başlarlar. Türk halkının işgal karşısında mücadele etme teşebbüslerini de engellemek için beşinci maddede şöyle bir ifadeye yer verirler: "Hudutların muhafazası ve iç güvenliğin korunması için gerekli görülen kuvvetlerin dışında kalan Osmanlı orduları terhis edilecektir". Ordusu sözü edilen maddeyle saf dışı bırakılan ve hükûmetleri de kukla gibi oynatılan ülkede, halk sözü edilen boşluğu doldurma girişimi olarak Kuva-yı Milliye'yi oluşturmuştur. Bu şekilde aslında yaşanılan olumsuzlukların Kuva-yı Milliye'yi oluşturduğu söylenebilir. "Ya istiklal ya ölüm" propagandasıyla haksız işgalleri ortadan kaldırmaya çabalarlar. İşgallere dirençle karşı koyan Kuva-yı Milliye'nin merkezî otoriteye bağlı olmamak, emir komuta zincirini önemsememek, kendi yasa ve kurallarını koymak gibi olumsuz özelliklerinin de olduğunu söylemek gerekir (Aydemir, 1977: 146). Nitekim sözü edilen olumsuzluklar düzenli ordunun kurulmasına yol açacaktır. Fakat düzenli ordunun kurulması da düzensiz ordu tarafından dirençle karşılanmıştır. Sözü edilen sorunun aşılması, halkın maddi anlamda fedakârlıkta bulunarak orduyu desteklemesi ile gerçekleşir ve emperyalist Batıyla onların desteklediği Yunanlıları alt edecek güçlü bir ordu kurulur.

Tez kapsamında değerlendirilen romanların hemen hepsi ordu-millet kavramına gönderimde bulunurlar. Buna göre Türk halkının yediden yetmişe bütünleşerek Millî Mücadele'yi yürüttüğü ifade edilir. Ancak halkın gencinden

yaşlısına kadar gösterdiği fedakârlığa karşılık düşman ordusuna göre elde çok sınırlı imkânların bulunduğuna değinilir. Söz konusu kapsamda özellikle cephane eksikliğine vurgu yapılır. Bahsedilen eksikilik ise işgalcilerin hâkimiyetinde bulunan cephaneliklerden silah ve mühimmat kaçırılması ile çözümlenmeye çalışılır. Bu kaçırma işi, romanlarda heyecan unsuru işleviyle sık sık gerilim unsuru olarak yer alır. Gerek asker sayısı gerekse cephane bakımından düşman askerlerine göre çok eksik olan Türk ordusu, imanla bu eksiği kapatır. Düşman askerinin gelişmiş teknolojik silahlarına karşı Türk askeri imanla mücadele eder. Diğer taraftan tartışılan romanlarda çoğunlukla düzenli orduya geçiş ve bu geçişin sancıları konu edinilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, Türk ordusunun oluşmasının ilk evresi olarak Türklerin düzenlediği mitingler gösterilir. Bu mitingler Türklerin millet olma bilincine ulaşmalarını sağlar. Romanda, "Yeni Türkiye'yi doğuran esrarlı ve ilâhî ruh mu bu merasimi bu millete öğretti?" (Adıvar, 2004: 30) denmesi mitingin milletleşmeyi sağlama bakımından işlevselliğini vurgulaması bakımından önemlidir. Daha öncesinde de propaganda faaliyetlerini yürüten bu millet, anlatıcıya göre haklılığının bilincine bir kez daha varmıştır. Bu şekilde, romanda belirtilen ilk aşama olan ihtilal başlamış olur. İhtilalle birlikte Anadolu harekatı oluşmuştur. Bu harekatın daha çok düzensiz orduyla yapıldığı görülür. Karşısında ise Kuva-yı Milliye'ye olan yardımı engellemek için Halife Ordusu kurulur ve etrafa Padişah'ın ordusu olan Halife Ordusuyla asi insanların çatıştığı haberi yayılır. Fakat bu çabalara rağmen halk Kuva-yı Milliye'ye olan desteğini sona erdirmemiştir. Çünkü Halife Ordusu da halka tıpkı yabancı kuvvetler gibi zulmetmektedir (Adıvar, 2004: 76). Tarihsel arka planla uyumlu bir şekilde *Ateşten*

Gömlek'te düzenli ve düzensiz ordu çatışması anlatılır. Düzenli ve düzensiz ordu arasındaki çatışmayı romanda somutlaştıran kişi Mehmet Çavuş'tur. Mehmet Çavuş, düzenli ordudan düzenli orduya geçiş sürecini anıştıracak bir şekilde, "Ağam, birçok çile çektik ama bu iş biterse bizlere tilki gibi tuzak kurar, derimizi yüzersiniz, değil mi?" (Adıvar, 2004: 96) der. Bu şekilde, tarihsel bir gerçeklik olarak da belirtilen, düzensiz ordunun düzenli orduya karşı tavrı belirginlik kazanır. Peyami ise, Anadolu'daki düzensiz ordunun faydalı olduğu kanısındadır; çünkü ona göre işgal altında aydınların şaşkın bir şekilde kaldığı zamanlarda onlar "zulme karşı" ilk yumruklarını kaldırmışlar, çıplak vücutlarıyla ilk müdafaa hattını oluşturmuşlardır. Fakat Peyami, yeni bir Türk ordusunun gelmekte olduğunu dile getirir (Adıvar, 2004: 97). Bunun yanı sıra düzenli ve düzensiz ordu arasındaki esas çatışma İhsan ve Mehmet Çavuş arasında yaşanır. İhsan, "gayri muntazam" ordudan olduğu için düzenli ordunun düzensiz orduya tahammül edemeyen kinini ve soğukluğunu Mehmet Çavuş'a bakarken yansıtır. Peyami için "şuursuz çocuklara" benzeyen düzensiz ordunun imhasının geldiğini İhsan'ın bakışı ele verir (Adıvar, 2004: 110). Düzenli orduyla birlikte, ordu daha ciddi ve profesyonel bir hâle gelir. Düzensiz orduda reisleriyle laubali ve arkadaş olmaya alışan kişiler, askerî bir disiplinle yönetilmeye başlanır. Bahsedilen durum, Millî Mücadele'nin başarıya kavuşmasındaki en önemli etkenlerdendir. Bütün bu gelişmelerden sonra Anadolu ordusu, "muazzam ve muzlim, eğilmez bir meşe ormanı gibi" olur (Adıvar, 2004: 139). Meşe ormanı metaforuyla Türk insanının birliktelik ruhunun yanı sıra, kuvvetli oluşu da vurgulanmış olunur. Dünya bu meşe ormanını kesmek için uğraşsa da yere dökülen tohumlardan daha zengin ve genç bir orman fışkırır (Adıvar, 2004: 140). Ordunun bütünlük özelliği meşe ormanının yanı sıra farklı metaforlarla da

güçlendirilir. Örneğin Peyami, "Artık ismi ve hüviyeti olan bir adam değilim, bu hâkî insan denizinin sadece bir damlasıyım" (Adıvar, 2004: 149) der ve bu şekilde bireyin yerine topluluğun bir parçası oluş öncelenir.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, *Ateşten Gömlek*'in aksine düzenli ve düzensiz ordu arasında bir gerilim veya tartışma yoktur. Ayrıca kasaba halkından Türk ordusuna doğrudan katılım da romanda yer almaz. Kasaba halkının bu anlamda Millî Mücadele'ye doğrudan destek vermenin yerine Millî Mücadele'yi pasif olarak gözlemlemeleri dikkat çekicidir. Romanda, gönüllü kişilerden oluşan Türk ordusunun maddi kaynaklarının da yine gönüllü olarak yerli ahalinin zenginlerinden alınan paralar olduğu belirtilir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında da ilk olarak bir kısım gönüllü halkın çeteler kurarak Türk topraklarını Yunanlılara karşı koruduğu ifade edilir. Bu çeteler işlevsel bir konumdadır, çünkü Yunan kuvvetlerine zarar verir, onlara darbe indirirler (Güntekin 1981: 248). Bu arada çetelerin yanı sıra düzenli orduların kurulduğu ve gönüllü olan kişilerin gizlice Türk ordusuna kaçırıldığı dile getirilir. Ayrıca romanda Türk ordusunun çeşitli talihsizlikler sonucunda önce her ne kadar bozulup dağılsa da sonradan eskisinden de kuvvetli bir şekilde toplandığı söylenir: "Tarih kaç defa bu ordunun talihsizlikler, aksi tesadüfler, dahilî hıyanetler ve idaresizlikler sebebiyle bozulup dağıldığını görmüştü. Fakat ondan öyle anlaşılmaz bir hassa vardı ki en büyük bozgunlardan sonra –göz yumup açacak kadar bir zaman içinde- tekrar toparlanıyor, eskisinden daha kuvvetli oluyordu" (Güntekin 1981: 211).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, olaylar cephe gerisinde geçtiği için Türk ordusu hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip

olamayız. Romanın başlarında Cemil Kâmi adında bir doktor Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'ye katılmak istediğini belirtir (Karaosmanoğlu, 2006: 76). Buradan da anlaşılacağı gibi Türk ordusu Anadolu'da ortaya çıkmış ve İstanbul'daki aydınlar da Millî Mücadele'yi gerçekleştiren orduya gönüllü olarak destek vermiştir (Karaosmanoğlu, 2006: 76). İlerleyen sayfalarda Anadolu içinden yepyeni bir milletin doğduğu belirtilir. Bu anlamda Türk ordusunun da Anadolu'daki bu millete ait olduğu dile getirilmiş olunur (Karaosmanoğlu, 2006: 269). Bu milletin ve ordunun korkak ve aciz sarayla, Bâbıâli'deki baykuşlarla ve Osmanlı saltanatıyla ilgisinin olmadığı ifade edilir (Karaosmanoğlu, 2006: 269). Bu ordu bütün yokluklara rağmen Marlow'dan öğrenildiği kadarıyla dört yıl boyunca İngilizler tarafından silahlandırılan Yunanlıları yenmiştir. Hatta engelsiz bir yürüyüşle bile mümkün olması zor olacak bir şekilde altı gün içinde Afyon'dan İzmir'e geçmiştir (Karaosmanoğlu, 2006: 270). Bu nedenle Anadolu ordusu için esrarlı ve hayret verici kudret tabiri kullanılır (Karaosmanoğlu, 2006: 283).

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı romanında, askerlerin Yunan zulmüne karşı koymaya çalışanların iş adamı, ilim adamı, esnaf, tüccar, çiftçi, gazeteci, kadın, çocuk, erkek, yani bütün halkın olduğu ve bunların ellerine ne geçerse, tırpanıyla, tüfeğiyle, süngüsüyle düşmana karşı koyduğu vurgulanır (Morkaya, 1931: 32). Bu bağlamda ordu-millet kavramına gönderimde bulunulur. Öte yandan Türk kadınının Millî Mücadele'deki işlevlerine değinilir ve bu açıdan Kartaca savaşlarıyla karşılaştırılır. Türk kadınının Kartaca savaşından farklı olarak sadece saçını değil, silahı cephelere taşıyarak canını verdiğini ifade edilir (Morkaya, 1931: 34). Bu anlamda Türk askerinin büyük bir kahramanlık gösterdiği dile getirilir. Ayrıca romanda Türk ordusunun Yunan kuvvetlerinden çok daha az askerle onlara

karşı mücadele ettiğinden bahsedilir. Örneğin Aydın Muharebesi'nde iki yüz elli Türk askerinin Yunanlıların altı bin kişilik topçu, piyade ve mitralyöz kuvvetine karşı durduğu vurgulanır (Morkaya, 1931: 50). Bununla birlikte ordudaki cephane eksikliği ve bu nedenle cephane kaçırılması durumu da ele alınır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, daha önceki romanlardan farklı olarak, halk bütün olarak bazı bölümlerde olumsuzlanır. Romanda önce subaylar övülür ve Ahmet Celal, tanıştığı subayların kazanacaklarına ilişkin inançlarının Birinci Dünya Savaşı'ndan çok daha fazla olduğunu ifade eder (Karaosmanoğlu, 2001: 76). Birinci Dünya Savaşı'nda yöneticileri eleştiren ve bezgin görünen subaylar bu kez "Mutlaka yeneceğiz" derler. Buna karşılık, sözü edilen subayların yönetecekleri kişilerin köydeki hastalıklı, yoksul ve umutsuz olarak gördüğü kişiler olması, Ahmet Celal'i umutsuzluğa iter (Karaosmanoğlu, 2001: 76). Burada Ahmet Celal'in ve onun dolayımında yazarın bir çelişkisi görünürlük kazanır: Bu çelişkinin nedenini, yönetici kesimin dışındaki halkın olumsuzlanması durumunda Türk ordusunun savaşı nasıl kazanabileceği oluşturur, çünkü her ne kadar halk olumsuzlansa da savaşı yürüten insanlar bu halktır. Nitekim hemen sonra kağnı kafilesiyle cephane taşıyan insanlardan bahsedildiğinde çok güç ve hazin durumlarda savaşın nasıl yürütüldüğü ortaya konulur. Fakat bu olumsuz ve zor şartlara rağmen Ahmet Celal Türk ordusunun yüzyıllardan beri kaybettiği geleneğine tekrar kavuştuğunu ifade eder (Karaosmanoğlu, 2001: 77). Bu noktada, Ahmet Celal'den anlattığı kötü şartlara rağmen Türk halkının birden bire nasıl kaybettiği geleneğine kavuştuğunu öğrenemeyiz. Buna karşılık yüzyıllardır kaybedilmiş olan geleneğin ne olduğunu Ahmet Celal açıklar. Ahmet Celal, Osmanlı ordusunu değil, özellikle eski Türklerin, Atilla'nın ve Anadolu'ya uzanan Oğuz kollarının ordularını Millî

Mücadele'nin ordusuna benzetir (Karaosmanoğlu, 2001: 77). Bu şekilde kaynak olarak Osmanlı öncesindeki Türk ordularının gösterilmesi dikkat çekicidir. Türk ordusunun özellikle "Anadolu ordusu" olarak nitelendirilmesi de önemlidir (Karaosmanoğlu, 2001: 108). Böylelikle Millî Mücadele'nin Anadolu merkezli olduğu dile getirilmiş olur.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Fethi Onbaşı'nın babasının söyledikleri, Türk toplumunda askerlik algısıyla ilgili düşünceleri somutlar niteliktedir. Fethi Onbaşının babası, kendisinden oğlunun Millî Mücadele'de savaşması için izin alan Kudret'e şunları söyler: "Oğul, erkek kısmı askere alınırken, babadan müsaade mi alınır? Askerlik ocağına giren her erkek, elbette vatanı için döğüşecek… Zaten o döğüşmezse, ben hakkımı helal etmem." (Özdeş, 1976: 34). Bu şekilde toplumsal otoritenin sözcüsü olan baba, toplumsal algıda askerliğin ne kadar önemli ve erginlik çağına giren her erkeğin öncelikli görevinin askerlik olduğunu ortaya koyar. Fethi Onbaşının Babası, bu söyledikleriyle paralel bir şekilde Millî Mücadele savaşının başka hiçbir savaşa benzemediğini ifade eder: "kadın, erkek, genç, ihtiyar, sağlam ve sakat, yediden yetmişe kadar bütün Türk milleti katılacak bu savaşa…" (Özdeş, 1976: 34-35). Bu anlamda söz konusu romanda da diğer romanlarla paralel olarak Türk halkının her kesimden Millî Mücadele'ye katıldığı ifade edilmiş olur.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, Anadolu'daki ordudan bahsedilirken, burada eli silah tutan herkesin, "kızı kızanı, efesi zeybeği" ile Kuva-yı Milliye'yi kurdukları ifade edilir (Arıt, 1961: 46). Yunanlıların Anadolu'ya çıkmaları ile sivil halk, zayıf askerî birliklerden meydana gelen Kuva-yı Milliye ve Çerkez Ethem komutasındaki Kuva-yi Seyyare düzenli bir orduya sahip Yunanlılara karşı

koymakta güçlük çeker. Bu bağlamda, çete teşkilatlarının, dağınık ve zayıf askerî birliklerinin muntazam orduları yenemeyeceği ortaya çıkar. Söz konusu durum üzerine Mustafa Kemal Paşa, Kuva-yı Nizamiye adı altında muntazam birlikler oluşturmayı amaçlar. Bu yolda Ankara Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, içerdeki kuvveti bölen Kuva-yı Seyyare'yi ortadan kaldırmayı düşünür ve bu yolda Çerkez Ethem'in takibi emrini verir. Çerkez Ethem yapılan mücadele sonucu yenik ayrılarak 5000 kişilik kuvvetiyle dağılır. Hatta Ethem yenilgi üzerine Yunanlıların tarafına geçer. Bu durumu gören Türkler de Kuva-yı Milliye'ye katılarak düzenli orduyu güçlendirirler. Güçlenen orduyla birlikte Yunanlılara karşı başarı da elde edilmeye başlanır (Arıt, 1961: 58-60). Öte yandan adalarda yaşayan Türkler, azınlık oldukları ve etrafları sularla çevrili olduğu için silahlarını Yunanlılara vermek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle gerektiği gibi Yunanlılarla ve Rum çeteleriyle mücadele edememekte, onlardan zulüm görmektedirler. Romanda özellikle bu durum ön plana çıkarılmıştır.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* adlı romanında, ilk olarak asker kaçaklarına değinilir. Fakat büyük bir ordunun içinden birkaç kişinin asker kaçağı olduğu ifade edilerek (Kocagöz, 1963: 14), Millî Mücadele döneminde asker kaçaklarının çok olduğuna ilişkin yargılar çürütülür. Bu romanda da ordunun cephane eksikliği nedeniyle düşman kontrolündeki cephaneliklerden silah kaçırılması konu edinilir. Bu anlamda özellikle Karaağaç Cephaneliğinden silah kaçırılmasına değinilir (Kocagöz, 1963: 73). Türk askerinin üzerine giyecek doğru dürüst elbisesi yokken, Yunanlı askerler ipek gibi İngiliz kumaşından elbiseler giyerler (Kocagöz, 1963: 131). Türkler peksimetle beslenirken; Yunanlılar Hollanda peyniri, çay ve şarapla savaşırlar (Kocagöz, 1963: 222). Aynı durum, cephane konusunda da geçerlidir.

Türk askerleri cephane bulma konusunda çok sıkıntı çekerken, Yunanlılar İngilizlerin desteğiyle büyük bir cephane üstünlüğüne sahiptirler. Romanda ordunun oluşması ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: "Anadolu'nun eli silah tutanı, yavaş yavaş toparlanmış, ordu olmuştu" (Kocagöz, 1963: 155). Böylelikle Millî Mücadele'de savaşan insanların Anadolu'da yaşayan insanlar olduğu ortaya konmuş olur. Ordu, eli silah tutan bütün erkeklerden oluşmuştur, fakat erkeklerin yanı sıra bütün halk, kadın, çoluk çocuk, cephane taşıyarak bu orduya yardımcı olur. Bu durum, ordu millet kavramına gönderimde bulunur. Söz konusu özellik, romanda şöyle dile getirilir: "Ortada koskocaman bir Ordu var kahraman!.. Daha bakarsan, milletimiz toptan kahraman!" (Kocagöz, 1963: 251). Ayrıca *Doludizgin*'de ordudaki bütün askerin tek bir vücut olduğu ifade edilir: "Mehmetler, Kemal olmuşlar, Kemaller, Mehmet olmuş!" (Kocagöz, 1963: 268).

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında, diğer birçok romanda olduğu gibi Türk halkının yediden yetmişe Millî Mücadele'ye katıldığı vurgulanır: "Artık yalnız eli silah tutanlar değil, beş on okka yük taşıyabilecek, bir kağnının öküzlerine embel dürtebilecek çocuklar ve kadınlar da cihada akıyordu. Daha şimdiden isimler çıkmıştı ortaya; Kara Fatma'lardan, Ayşe Onbaşı'lardan, Pembe Çavuş'lardan bahsediliyordu. Kadınlık ilk defa şehadet ve gazâ mertebelerine ermişti." (Buğra, 2006: 140). Alıntılanan ifadelerde görüldüğü gibi kadınlar, çocuklar Millî Mücadele'ye destek vererek millet olarak ordu görevi üstlenilir. Kurulan çetelerle halk, kendisini azınlıklara ve işgalcilere karşı korumaya çalışır. Daha sonra Kuva-yı Milliye'nin kurulmasıyla halk biraz daha kuvvetli bir şekilde düşmana karşı direniş gösterir. Ancak *Küçük Ağa*'da, diğer romanlardan farklı olarak Kuva-yı Milliye'nin almış olduğu bazı sert önlemlere değinilir (Buğra, 2006: 272). Fakat bu bağlamda

Kuva-yı Milliye eleştirilmez, bunun yerine dönemin tarihsel koşullarının bir gereği olarak söz konusu sert önlemlerin alındığı vurgulanır. Zamanla Kuva-yı Milliye yerini düzenli orduya bırakmaya başlar. Bu süreçte iki ordu varlık gösterir: "Düşmana karşı duran kuvvetler, arada birtakım bağlar bulunsa da iki grupta toplanıyordu. Bir doğrudan doğruya siyasi otoriteden doğmuş olan ve teşkilatlanmaya, ordulaşmaya yönelen büyük kısım, bir de o otoriteye hedefin ortaklığı yüzünden katılan ve milis karakterini koruyan millet birlikleri." (Buğra, 2006: 306). Diğer romanlarda düşmanla eşdeğerde tutulan ve uzaktan bakılıp eleştirilen Çerkez Ethem, *Küçük Ağa*'da roman karakterine dönüşür. Küçük Ağa, Çerkez Ethem ordusuna sızar ve böylelikle Çerkez Ethem'in psikolojisi, düzenli orduya karşı çıkış nedeni, zaafları, güçlü yanları okura daha gerçekçi sunulma olanağı bulunur. Romanda, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik Bey'in kişisel ihtirasları için düzenli orduyla mücadele içine girdikleri ifade edilir. Küçük Ağa ise bireysel çıkar ve ihtirasların değil, düzen için gerekli olanın yapılmasının doğru olacağına inanır. Nitekim Çerkez Ethem'in yenilgiden sonra Yunanlılara sığınması, onun kişisel ihtiraslarını her şeyin önüne koyduğunu kanıtlar. Söz konusu romanda, diğer kitaplarda üzerinde durulmadan geçilen Çerkez Ethem olayına geniş yer ayrılarak, Çerkez Ethem'in psikolojisine eğinilmesi ve onun roman karakterine dönüştürülmesi dikkat çekicidir.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, her eli silah tutan her Türk'ün Millî Mücadele'yi yürüten orduyu oluşturduğu vurgulanır (Benice, 1964: 160). Bu anlamda romanda, daha önce bahsedilen, ordu-millet kavramına gönderme yapılmış olunur. Söz konusu vurgu, romanın diğer yerlerinde de şöyle tekrarlanır: "Savaş azmi. Genç, ihtiyar, kadın, erkek ayrımı olmaksızın herkes Millî

Mücadele'nin zaferi için ümit ve irade ile çalışıyor." (Benice, 1964: 174). Kadınından, çocuğuna ve yaşlısına kadar bütün Türk halkının Millî Mücadele için canla başla çalıştığı ve bu şekilde, bütün Türk milletinin tek yürek olarak Türk ordusunu oluşturduğu romanda şu şekilde anlatılır: "İdeal, inan kurtarıcı irademiz bu cenkte eri ile, üstü ile bütün savaşları, cephe içinde, cephe gerisinde mekkâre ve kağnı yolları ile silâh, cephane, yiyecek yetiştiren kadınları, su taşıyan çocukları ile bütün bir milletin varlık ve birliğinin tek ifadesiydi. Subay muharebesi dediğimiz, Sakarya'da gerçekten her yiğit subay göğsünü düşman mermisine dayadı, millî inanç, millî irade ve dayanış, zafer ve kurtuluş azmi Türk millet ve ordusunu zafere ulaştırdı." (Benice, 1964: 188). *Adsız Şehit*'te kadınların ve çocukların da Millî Mücadele'ye doğrudan katılmasının nedeni düşmanın evlere kadar gelmesi olarak açıklanır: "Bu kör olası cihan harbi muharebeyi de düşmanı da evimizin içine soktu. Emme yediden yetmişe dövüşüp tümünü toprağımızdan atacağız İnşallah." (Benice, 1964: 189). Millî Mücadele'ye başlanmadan önce her ne kadar çeteler yer alsa da, Millî Mücadele'yle birlikte çeteler de Kuva-yı Milliye'nin içine katılır. Söz konusu durum, Çakır'ın büyük bir çete kurmasına karşılık, daha sonra Kuva-yı Milliye'nin içinde yer almasıyla temsil edilir. Her ne kadar çeteler Kuva-yı Milliye'ye dâhil olsa da, Padişah taraftarı olan Hilafet ordusunun Millî Birliklerle olan savaşı da romanda konu edinilir (Benice, 1964: 175).

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, işgalle birlikte halkın "sersemlediği" ve bu "sersemlikten" bir türlü çıkamadığı, ancak insanların bir araya gelip bir bütün olmaları yerine kendilerince bir çözüm aradıkları, komitalar kurdukları dile getirilir (Tahir, 2005: 100). Kara Vasıf'la Kara Kemal'in kurduğu Karakol teşkilatı da bu bağlamda romanda anılır (Tahir, 2005: 105). Ancak *Yorgun*

Savaşçı'da özellikle İstanbul'da hükûmetin kontrolü altındaki askerlerin oğlancılık, eşcinsellik ve hayat kadınlarıyla ilişki içinde oldukları özellikle vurgulanır (Tahir, 2005: 188-200-203). Sözü edilen askerler, Osmanlı Devleti'nin "en korkunç döküntüleri" olarak vasıflandırılır: "Bunlar, yenilmiş Osmanlı İmparatorluğu ordusunun en korkunç döküntüleriydi. Ceketlerinin boş kollarını ceplerine sokmuş çolaklar… Koltuk değneklerinin arasında tahta bacaklarını sürükleyen topallar… İki gözü görmeyenleri yeden tek gözlüler… Sarsaklar, gülenler, ağlayanlar, saldırı komutları verenler…" (Tahir, 2005: 233). Alıntıda da görüleceği gibi, Osmanlı Devleti'nden kalma ordu neredeyse bir enkaz olarak betimlenir. Söz konusu enkazdan yeni bir ordu yaratmanın güçlüğü de özellikle vurgulanır. Cemil, arkadaşı Teğmen Faruk'a bakarken şöyle düşünür: "Ne işi var, bu çetin boğuşmada bu çocuğun?.. Koca Osmanlı ordusu ufalana ufalana bu kadar mı kalacaktı?.." (Tahir, 2005: 281). Ordunun bu kadar sert bir şekilde eleştirilmesi, Millî Mücadele ile kazanılan savaşın değerini ve başarının anlamını daha da güçlendirmesi bakımından önemlidir. Kalifiye askerin yanı sıra ordu giyecek, yiyecek ve silah eksikliğini de hat safhada yaşamaktadır. Kılık düzgünlüğü Miralay Bekir Sami'de bile bitmeye başlamakta (Tahir, 2005: 271), elde bulunan cephaneler bile işgalcilere kaptırılmaktadır (Tahir, 2005: 258). Daha önceki romanlarda olduğu gibi ordu-millet kavramı merkezî kişi olan Cemil tarafından *Yorgun Savaşçı*'da da şöyle dile getirilir: "Ama, ordu, tek başına dövüşemez. Millet tutmayınca, ordu ne yapsın? Hep kalkacaksınız. Yediden yetmişe silaha sarılacağız. Ateş boylarında çarpışanların sevabı ne kadarsa onlara cephane, yiyecek yetiştirenlerin de sevabı belki daha da çoktur." (Tahir, 2005: 260-261). Ancak ordu-millet kavramını hatırlatan bu cümlelere rağmen halkın söz konusu romanda Millî Mücadele için çalışan askerlere

yiyecek dahi vermedikleri dile getirilir (Tahir, 2005: 333). Orduda ise sürekli asker kaçağı vakaları görülmekte, çete reislerinin ya da efelerin emrindeki askerlerin düzenli bir kuvvet hâline getirilmesinde ise güçlük yaşanmaktadır. Silahaltına alınan askerler en ufak bir dedikodudan etkilenerek kaçarlar. Örneğin Halit Paşa'nın emrindeki kişiler, Manisa'ya cephaneyi kurtarmaya giderken, Manisa'nın düştüğüne dair en ufak bir söylentide bile kaçarlar. Ancak yine de kuvvet eksikliğinden Millî Mücadele taraftarları çetecileri kullanmak zorunda kalırlar. Demirci Efe, Çerkez Ethem gibi kuvvetler bu yolda kullanılır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ordusunun dağıldığı, esaret altında olduğu ifade edilir (Dinamo, 2010: 31 1. Cilt). Ayrıca yine Birinci Dünya Savaşı'nda çok fazla Türk askerinin ölmesi, asker ihtiyacını hat safhada hissettirmiştir. Bu nedenle romanda, Mustafa Kemal Paşa'nın bir tek Türk askerinin bile yitirilmemesi için elinden geleni yaptığı ifade edilir. Ona göre bir asker bir külçe altından daha önemlidir. Ayrıca, romanda Mustafa Kemal Paşa'nın Türk askerine sonuna kadar güvendiği ve onlarla her zaman mucize yaratabileceğine inandığı dile getirilir (Dinamo, 2010: 127 1. Cilt). *Kutsal İsyan*'da askerlikle ilgili en çok vurgulanan unsur ordu-millet kavramıdır. Örneğin Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa, ordu ile milletin elele vermesi gerektiğini düşürler (Dinamo, 2010: 231 1. Cilt). Romanda, "Her şehir ve kasaba kendisini savunacak gücü kendi varlığından çıkarmalıydı." (Dinamo, 2010: 244 2. Cilt) denerek ordu-millet kavramına atıfta bulunulur ve Millî Mücadele'de asker ihtiyacının sivil halkın gönüllü desteğiyle aşıldığı ifade edilir. Ayrıca Padişah'ın yardımıyla değil, Türk halkının kendi kendini içinde bulunduğu durumdan kurtarabileceği dile getirilerek ordu-millet kavramı romanda tekrar

gündeme getirilir (Dinamo, 2010: 329 2. Cilt). Yine Siverek'te her yaştan eli silah tutan erkek, gönüllü olarak Millî Mücadele'ye katılır (Dinamo, 2010: 494 3. Cilt). Millî Mücadele'de her komutan kendi asker gücünü kendi yaratmak zorundadır (Dinamo, 2010: 200 4. Cilt). Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe gibi efeler ve Millî Mücadele taraftarı çeteler kısıtlı imkânlarına rağmen, nizamî asker ihtiyacını gidermeye çalışmaktadırlar. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçmeden Türkiye'nin doğusunda ve ortasında iki önemli ordunun desteğini kazanmıştır. Anadolu'nun tam göbeğinde Yirminci Kolordu'nun başında Ali Fuat Paşa ve bütün Doğu Anadolu'yu kapsayan ordusuyla Kazım Karabekir Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer alır. Mustafa Kemal Paşa'nın arkasında iki büyük kolordu olmasına rağmen bu kolordularda cephane açığının kendisini fazlasıyla hissettirdiği dile getirilir. Düşman cephaneliklerinden silah kaçırılmasına çalışılmaktadır. Silah ve cephane eksiğine rağmen imanla bu eksik giderilmeye çalışılır (Dinamo, 2010: 45 2. Cilt). Mustafa Kemal Paşa, "Gençler için vatanî işlerde ölmek mevzuu bahis olabilir. Lakin korkmak asla!" (Dinamo, 2010: 5 3. Cilt) diyerek, gençlerin kendisini kayıtsız şartsız vatana adamasının gerekliliğine vurgu yapar. Türk ordusu, düzenli orduya geçene kadar isyanları bastırmakta bile zorlanır ve Çerkez Ethem'den yardım istenir. Diğer birçok romanda olduğu gibi Çerkez Ethem'le düzenli ordunun karşı karşıya gelme süreci *Kutsal İsyan*'da konu edinilir.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Padişah'ın bütün orduları terhis ettiği vurgulanır (Toy, 1968: 254). Terhis edilen ya da ordudan kaçan askerler dağa çıkmakta, hatta şehirde eşkıyalık yapmaktadırlar (Toy, 1968: 265). Millî Mücadele'nin yürütülmesi sürecinde de özellikle asker bulmakta zorluk çekilmektedir. Halk yorulmuş ve uzun süren

savaşlardan bıkmıştır (Toy, 1968: 310). Romanda, Alaşehir merkezinde gerçekleşen milis örgütlenmeye de değinilir. Halk kendi arasında örgütlenerek iş bölümü yapar, Kuva-yı Milliye teşkilatını kurar. Bu örgütlenmede, kimisi (Mustafa Bey ve Hacı Ali Bey) silah teminini, kimisi (Akif, Cevdet, Ömer Beyler) para ve erzak işlerini üstlenirler (Toy, 1968: 347). Bu şekilde ordu-millet kavramı da şekillenmiş olur. Yani halk, bizzat gönüllü olarak ordu görevini üstlenir. Ancak kuvvetler parça parçadır ve böylece işgalcilere karşı etkili bir şekilde savaşılamamaktadır. Silah tutan kişiler ve gönüllülerden oluşan örgüt ise Kuva-yı Milliye'yi oluşturacaktır. Ayrıca gönüllüler eğitilerek bu örgütün genişlemesi sağlanmaya çalışılacaktır. Bu kişiler kendi aralarında komutan da seçerler. Alaşehir örneğinde verilen bu örgütlenme romanda şu şekilde anlatılır: "Şimdi bir Kuva-yı Milliye komutanı seçelim. Ve ilk ağızda, silah kullanmayı bilen kişilerle, cepheyi açsın. Hemen ardından, burada eğiteceğimiz gönüllüleri, bulundukları yere gönderelim. Doğruydu bu. Mırıltılarla onayladı bunu kitle. Ve hemen silah kullananlar ayağa kalktılar. Kırk kişi kadar vardı. İlk cepheyi bunlar açacaktı. Yirmi de Mustafa Beyin adamları." (Toy, 1968: 387). Bu örgütlenmenin büyümesi ile birlikte bunlar müfreze şeklinde ayrılırlar (Toy, 1968: 467). Zeybekler de köyleri dolaşarak erzak ve eli silah tutan er ararlar (Toy, 1968: 565). Ege'de de benzer bir örgütlenme vardır. Ordunun en iyi, en tanınmış subayları milis komutanlar olarak Ege'de bir örgütlenme gerçekleştirirler (Toy, 1968: 585). Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali, Postlu Mestan ve Gökçen Efeler çete hâlinde işgalcilerle mücadele ederler. Sürekli yeni cepheler açılır; ancak kuvvetlerin birbirinden kopuk olması nedeniyle iletişim sorunu çekilmektedir (Toy, 1968: 586). Romanda, hatta iki yüzden fazla çetenin varlığından söz edilir (Toy, 1968: 700). Dağılmış bir orduyu savaş esnasında toplamak da zor olduğu için düzenli bir ordu

hâlinde savaşmayı hayal ederler (Toy, 1968: 610). Bununla birlikte Ödemiş, Salihli, Soma, Bergama, Ayvalık, Edremit ve Balıkesir cephesi tek elden yönetilir (Toy, 1968: 670). Cephe işlerini kumandanlar, cephe gerisini ise Hacim Bey'in başkanlığındaki bir kurul yapacaktır (Toy, 1968: 670). Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ordusunu kurmak için düzenli bir ordu oluşturmaya çalıştığından bahsedilir (Toy, 1968: 700). Ancak ordunun içinde de iktidar mücadelesi gözlemlenmektedir. Bahsedilen iktidar mücadelesi, Mustafa Bey ile Çerkez Ethem arasında gerçekleşir (Toy, 1968: 629). Türk askerlerinin Yunan esirlerine davranışı da dikkat çekicidir. Yunan askerlerinin sivil halka bile zulmetmesine karşılık, Türk askeri Yunan esirlerine kötü herhangi bir muamelede bulunmaz, tam tersine, savaş alanında görüşmeyi temenni ederek onları salıverirler (Toy, 1968: 693). Çerkez Ethem'in buyruğunda üç yüzden fazla, Demirci Mehmet Efe'de ise ondan da fazla asker olduğu belirtilir (Toy, 1968: 701). Söz konusu askerler, düzenli orduyla daha güçlü bir hâle getirilmeye çalışılır (Toy, 1968: 732).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında, birçok romanda vurgulanan ordu-millet kavramına gönderimde bulunulur ve Kuva-yı Milliye'nin halktan doğduğu ifade edilir (Sanay, 2005: 303). Halkın içinde eli silah tutan her kim varsa, Kuva-yı Milliye'ye katılarak orduyu oluşturur (Sanay, 2005: 188). Yalnızca erkekler değil, yediden yetmişe herkes orduya katkıda bulunmaya çalışır. Ancak, halkın iyi niyetine karşılık ordunun yokluklarla mücadele ettiği görülür. Özellikle cephane eksikliği orduda hat safhada hissedilir. Bu eksiklik Çanakkale gibi düşman kontrolündeki silah depolarından cephane kaçırılması ile halledilmeye çalışılır (Sanay, 2005: 219). Ayrıca Türk ordusunun haber alma servisi de çok zayıftır (Sanay, 2005: 258). Bu konuya diğer romanlarda değinilmemesine

karşılık, İngiliz Kemal'in Türk casusu olması nedeniyle söz konusu kitapta özellikle vurgulanır. Öte yandan düzenli ordu kurulana kadar düzensiz ve gönüllü birlikler kendisinden sayıca çok üstün düşman kuvvetleriyle mücadele ederler (Sanay, 2005: 211).

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, ilk olarak askerlerin ihtiyaç duyduğu cephane eksikliğine değinilir. Bu romanda İngiltere ve diğer işgalci devletlerin Yunan ordusunu her türlü araç, gereç ve silahla donattığı vurgulanır (Ohri, 1971: 99). Buna karşılık Anadolu halkı ise İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin muhafazası altındaki depolardan gizlice silah ve cephane kaçırır ve bu şekilde ordunun silah ihtiyacını karşılamaya çalışır (Ohri, 1971: 99). Söz konusu bağlamda özellikle Haliç'teki Karaağaç cephane deposundan cephane kaçırılmasına değinilir (Ohri, 1971: 100). Düşman silah ve cephane açısından çok daha üstün olmasına karşılık Türk ordusu iman gücüyle düşmanı yenebilecek güçtedir. Bu durum romanda şu şekilde anlatılır: "Düşman teknik ve silahça bizden üstün; ama beri tarafta da ulusal kurtuluş savaşının ruhsal manevi gücü dinamizmi var. Topa tüfeğe karşı, böyle bir iman gücüyle savaşıyor bizimkiler." (Ohri, 1971: 140). Ayrıca *Aşktan Da Yüce*'de diğer romanlarda olduğu gibi yediden yetmişe tüm Türk halkının Millî Mücadele için çalıştığı, herkesin tek yürek olduğu dile getirilir: "Erkekler cephelerde savaşırken, kadınlar da geri hizmetlerde çalışıyordu. Kadını, erkeği, genci ve ihtiyarıyla bütün ulus, bir tek vücut gibi, memleketin bağrına dalan düşmanı kovmak için ayaklanmıştı." (Ohri, 1971: 196).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, Anadolu'daki asıl mücadelecilerin yanı sıra İstanbul'daki silahlı direniş konu edinilir. İstanbul'da polis, sabıkalı, külhanbeylerinin ele ele vererek herhangi bir

saldırı ihtimaline karşı müdafaa hâlinde oldukları belirtilir (Tanpınar, 2005: 151). Romanda, İhsan başta olmak üzere İstanbul'da Millî Mücadele'yi destekleyenlerin Anadolu'ya kaçırılma faaliyetleri konu edinilir. Bu şekilde, her ne kadar işgal altındaki İstanbul'da doğrudan Millî Mücadele faaliyetleri yürütülemese de, İstanbul'da Millî Mücadele'yi destekleyen insanların Anadolu'ya geçerek bu savaşa destek verdikleri dile getirilir.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, Millî Mücadele dönemindeki çete faaliyetleri ve köylü halkın gönüllü olarak ordu için savaşması konu edinilir. Çiftçilikle uğraşan halk, ülkenin içinde bulunduğu kötü durumda silahlanarak düşmanla mücadele etme yolunu tutar. Sözü edilen durum, eli silah tutan bütün halkın Millî Mücadele'ye katıldığına ilişkin yargıyla paraleldir. Köyün ağası olan İbrahim Bey, din eğitimi alan Molla Mahmut ve yoksul köylülerden birkaç gönüllü Millî Mücadele'ye katılır. Bu şekilde Millî Mücadele'de her kesimden insanın yer aldığı ortaya konulur. Bahsedilen gönüllü insanlar, ekonomik zorlukları aşmanın yolunu, Millî Mücadele karşıtı zengin insanlardan para, silah ve at almakta bulurlar. Bu küçük çeteler, Kuva-yı Milliye'nin ilk adımını oluştururlar. Ayrıca gönüllülük faaliyeti Anadolu'nun tüm yerlerinde görülmektedir. Söz konusu durumu İbrahim Bey şöyle ortaya koyar: "Kuva-yı Milliye için her yerden para toplanıyor. Biz de üstümüze düşeni yaptık. Ankara'da müthiş bir hazırlık yapılıyormuş. Bütün demirci ustaları, tüfekçi ustaları Ankara'ya götürülmüş. Süngü, tüfek, mermi… Bizim kasabadan da demirci Artın Ustayla, Mustafa Usta Ankara'ya gitmiş. Harıl harıl çalışıyorlarmış. Yakında neler olacak, bekleyin de görün. Ben de yüklü bir altın verince, Hüsnü Bey çok memnun oldu. "En çok çalışan çete sizsiniz." dedi. Hepinizin gözlerini öpüyor." (Apaydın, 1974: 312).

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, uzun yıllar yapılan savaşlar nedeniyle uğranılan asker kaybı ve asker ihtiyacı dile getirilir. Asker ihtiyacı o derece artmıştır ki askerler yaşla değil, kiloyla askere alınır hâle gelmiştir. Buna göre kırk beş kilo gelenler askere alınır (Selçuk, 1979: 10). Ayrıca asker kaçakları, savaşlardaki asker ihtiyacını bir kat daha artırmıştır (Selçuk, 1979: 64). Özellikle Millî Mücadele döneminde asker ihtiyacının çok fazla olmasının bir diğer nedeni, mütareke döneminde düşman devletlerinin elinde altı bin kadar subay, üç yüz elli bin kadar erin esir bulunmasıdır (Selçuk, 1979: 213). Romandaki merkezî kişinin asker olması, askerlerin durumuna daha yakından bakılabilmesine olanak sağlamıştır. Bu kapsamda *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda bir süre askerlere maaşlarının verilememesine karşılık daha sonra Millî Mücadele ile birlikte askerlerin durumunun düzeldiğinden söz edilir (Selçuk, 1979: 116). Fakat yine de askerlikteki esas önemli olanın para değil, "görev adı altında" hizmet olduğu vurgulanır (Selçuk, 1979: 148). Bunun yanı sıra Yüzbaşı Selahattin örneğinde rütbenin önemli olmadığı söylenir (Selçuk, 1979: 192). Bununla birlikte diğer birçok romanda olduğu gibi silah kaçırma eylemlerinden söz edilir. Söz konusu romanda silah kaçırma eylemi Naim Cevat ve Kara Vasıf merkezinde şöyle anlatılır: "Naim Cevat, İstanbul silâhhanelerinde bulunan silâh ve cephanenin bize yollanması için ambarlardan kaçırılmasını sağlayacaktı. Kara Vasıf, bunların motorla Mudanya'ya ulaşması görevini üstlenmişti." (Selçuk, 1979: 117). Türk ordusunun sayıca Yunan askerine oranla çok az olduğu da ifade edilir (Selçuk, 1979: 246). Bütün bunlarla birlikte Hilafet ordusu ve Anzavur'un Türk halkını ikiye ayırarak zaten az olan asker sayısını daha da az hâle getirdikleri vurgulanır (Selçuk, 1979: 247).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, bir Yunanlı askerin bakışından Yunan askerlerinin algısında Türk askerlerinin nasıl yer ettiği somutlanır. Yunanlı bir asker olan Adamo, Yunanlı subayların Türkleri "öldürücü, kan içici, cellat" gibi sıfatlarla tanımladıklarını ve bu nedenle yalnız kalan Yunanlı askerin tir tir titrediğini dile getirir (Dinamo, 1988: 98). Söz konusu durum romanda şu şekilde yer alır: "Subaylarımızın Türkler üstüne bize verdikleri bilgi o kerte tehlikeliydi ki o kanı, bende şimdi bile bütün tazeliğiyle yaşıyordu. Türk dendi mi öldürücü, kan içici, cellat, kaplan türünden acımak bilmez hayvanlar anlıyordum. Bu korkunç eğitim, savaş boyunca Yunan ordusunu sımsıkı birbirine kenetlenmiş bulundurdu. Sürüden ayrılanı kurt kapar diye bir söz vardır ya, bu söz bizde de vardır, erler arkadaşlarından biraz uzaklaşınca bir Türk'ün tuzağına düşer sanır, korkudan tir tir titrerlerdi." (Dinamo, 1988: 98). Ayrıca Yunanlı bir asker olan Adamo, Afyonkarahisar bozgunundan sonra yok denilen Türk askerini iki saat izlemesine karşılık Türk askerinin ardı arkasının kesilmediğini ve Türk askerinin kum gibi olduğunu dile getirir (Dinamo, 1988: 8). Bu bağlamda Türk askerinin sayısı hakkında bir izlenim okurda bırakılır. Ayrıca Adamo, Türk askerini över ve onun Yunan askerlerden farklı olarak edepli kişiler olduklarını söyler (Dinamo, 1988: 13).

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ordunun asker sayısının cepheden dönen birkaç nefer ile birkaç zabitten ibaret olduğu anlatılır (Kavaklı, 2006: 8). Ordunun söz konusu asker ihtiyacı, eli silah tutan her gencin eğitilmesi ile ortadan kaldırılmaya çalışılır (Kavaklı, 2006: 44). Demirci Efe, Çakırcalı Ali Efe, Çerkez Ethem gibi efeler, Yunanlılara karşı ellerinden geleni yapmalarına rağmen, düzenli ordu ihtiyacı hissedilmektedir (Kavaklı, 2006: 99). Yalnızca asker eksikliği değil, aynı zamanda

cephane eksikliği de orduyu çok zorlamaktadır. Örneğin Kâmil'in çatışmalardan sonra kullanacak tek bir mermisi bile kalmaz (Kavaklı, 2006: 197). Romanın ilerleyen bölümlerinde silah ve mermi temininin asker bulmaktan bile zor olduğu dile getirilir (Kavaklı, 2006: 269). Buna karşılık Fransız askerleri, ağır silahlarla, tanklarla savaşmaktadırlar. Romanın geçtiği yer olan Kilis'te halk, çete kurarak belirgin bir şekilde cephane üstünlüğü olan Fransız ve Ermeni askerlerle mücadele ederler. Romanda özellikle onların diğer bölgelere cephane yardımında bulunmalarını önleme çabaları anlatılmaktadır. Türk askeri, cephanesizliğe rağmen düşman askerini zor durumda bırakır. Hatta İhsan, iki toplarının olması durumunda düşmanın tozunu attırmalarının içten bile olmadığını söyler (Kavaklı, 2006: 270). Güneydeki düşman cephelerinde bilhassa Ermeniler canla başla savaşmaktadırlar. Ancak sömürge ülkelerinden toplanan Müslüman askerler aynı şekilde savaşmazlar.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında, düzenli orduyla düzensiz ordu, Kuva-yı Milliyecilerle Kuva-yı İnzibatiyeciler ve Türk ordusuyla Yunan ordusu arasındaki mücadeleler konu edinilir. Türk ordusu öncelikle Padişah'ı ve dini kullanarak insanları yanına çekmeye çalışan Anzavur'la, daha sonra ise Çerkez Erhem komutasındaki Kuva-yı Seyyare'yle savaşır. Çerkez Ethem'in ordusu, maddi anlamda rahat bir şekilde savaşır. Buna karşılık Kuva-yı Milliyeciler askerlerine çarık bile verecek durumda değildir (Çokum, 2007: 106). Çerkez Ethem'in ordusundaki askerlerin refah içinde oluşunun yanı sıra Çerkez Ethem Padişah ve din gibi unsurları kullanarak Türk halkını kandırır. Türk halkı öyle bölünmüştür ki, İzzet ve Necip gibi iki kardeşler farklı ordularda savaşır hâle gelmiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda Çerkez Ethem ordusu yenilerek bahsedilen ikilikler ortadan kaldırılmıştır. Söz konusu durum, iki kardeşin aynı ordu safında birleşmesiyle

somutlanmıştır. Fakat her ne kadar Türk ordusu birleşse de, düşman ordusu sayıca ve silahça Türk ordusundan çok üstündür (Çokum, 2007: 242). Ayrıca Yunan ordusu İngilizler tarafından da desteklenmektedir. Öte yandan Türk ordusu bütün yokluklara rağmen, halkın elinde avucunda ne varsa orduya yardımda bulunması ile mücadele eder. Bütün bunlara rağmen Yunanlı askerler, Türk ordusu tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Sözü edilen galibiyetin oluşmasında Türkler için çok önemli olan ordu-millet kavramı etkili olmuştur. Bir başka ifadeyle milletin yediden yetmişe orduya destek vermesi, kadınların ve küçük çocukların bile ellerinden geldiğince ordunun yanında yer almasıyla galibiyet kazanılmıştır. Örneğin Ayşe Kadın, doğrudan ordu için cephane taşır, yardım toplar, küçük Veli, mavzer kazar, Yusuf'un annesi ordu için elbise diker. Sözü edilen durumu Abdullah Bey şöyle ifade der: "İçimizden çıktı bu ordu. Millet ordusuz olmaz, ordu da milletsiz olmaz." (Çokum, 2007: 193). Bu şekilde ordu, tek bir insan gibi bir bütün olarak hareket eder: "Devleşmiş tek bir insan koşmaktadır düşman mevzilerine doğru" (Çokum, 2007: 355). Ayrıca *Ağustos Başağı*'nda daha önceki romanlardan farklı olarak askerlerin insanî zaafları, korkuları, üzüntüleri, sevinçleri gibi özellikler konu edinilmiş, bu şekilde romana hem psikolojik derinlik kazandırılmış hem de askerlerin bir insan olarak portresi çizilmiştir. Örneğin soğuk karşısında bir asker şunları söyler: "Önümüz kış, dedi. Üstümüzde kaput da yok. Biz bu kış muharebe meydanlarında soğuktan ölürüz kardaş. Başka bir sebepten değil." (Çokum, 2007: 287). Fakat Türk komutanlar askerlerin bu zaaflarını dengeleyerek savaşın galibiyetle sonuçlanmasını sağlarlar.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, ardı ardına yaşanan savaşlardan sonra asker sayısının azaldığı ifade edilir (Karatay, 1990: 15). Savaşlardan sonra birçok asker kolsuz, tek bacaklı, tek gözlü bir hâlde

memleketlerine dönerler (Karatay, 1990: 21). Söz konusu romanda, askerlerin sakatlanmış hâliyle memleketin durumunun paralel olduğu dile getirilir. Tek ayağını kaybetmiş bir askerin söylediği şu sözler, bahsedilen bağlamda önem taşır: "Bu yaşla mı, bu topal ayakla mı? Geride kalanların çoğu benim gibi. Ha benim halim ha memleketin hali." (Karatay, 1990: 39). Asker sayısındaki bu düşüş, eli silah tutan herkesin silah başına çağrılması sonucunu doğurur. Romanda 20 ile 40 yaş arasındaki kişiler için askerliğin mecbur tutulduğundan söz edilir (Karatay, 1990: 12). Bu şekilde ordu ile millet bir bütün olur. Romanda "Gazan mübarek ola millet! Gazan mübarek ola asker!" ifadelerinin alıntılanması da bu anlayışın bir ürünüdür (Karatay, 1990: 217). Halkın her kesiminden toplanan askerlerin askerî mühimmat konusunda da çok büyük eksiklikler yaşadığı söylenmelidir. Romanda kış geldiği hâlde askerlerin hâlâ yazlık askerî elbise giymek durumunda kaldıkları, yırtık elbiselerine rast gele yama yaptıkları, çarıkları yırtıldığı belirtilir (Karatay, 1990: 168). Daha sonra kurulan kolordularda, bütün birlikler sıkı bir eğitimden geçirilir (Karatay, 1990: 128). Fakat ne olursa olsun Batılı işgalcilerle baş edebilmenin yolu düzenli ordu kurmaktan geçer (Karatay, 1990: 98). İlyas Çavuş, ordudaki askerleri, Osmanlıcılığa bağlı subaylar, Batıcılar ve İslamcılar olmak üzere üç gruba ayırır. İlyas Çavuş'a göre Osmanlıcılar, daha çok Osmanlı Devleti'nin eski haşmetinin özlemi içinde olan kimselerdir, İslamcılar, ilahî kanunların insanlığa ancak huzur ve mutluluk vereceğini inananlardır, Batıcılar ise hayalci ve ruhen hasta kişilerdir (Karatay, 1990: 234). Romanda ordunun tabanının ise İslamcılara bağlı olduğu vurgulanır (Karatay, 1990: 269). Ordunun tabanı olan Müslüman halk, yediden yetmişe orduya mühimmat taşırlar. Bu durumu Fransız gazeteci de şöyle ifade eder: "Erkek, kadın, çocuk; vapur geldiğinde, bir anda sahilde zorlamasız toplanıyorlar.

İnanılmaz bir maharetle boşaltıyorlar. Bu sessiz ve perişan kılıklı ulu halk; yükünü depolara düzenli bir şekilde götürüyor. Herkes gücü yettiğince taşıyor. Mermi taşıyan annelerin arkasından giden, paçavralar içinde, mini mini çocuklar gördüm. Çökmüş omuzları üzerinde, sandıkları taşıyan ihtiyarlar gördüm. Bu insanlar, yaptıkları işleri basit ve tabi buluyorlar. Teşekkür bile beklemiyorlar. Bu manzara, memleketin her tarafında aynı." (Karatay, 1990: 285). İngilizler Türklerin ellerindeki silahları almaya çabalasalar da, özellikle Kâzım Karabekir Paşa, silahları vermemek için elinden geleni yapar. Cephane anlamında Batılılar üstün olsa da, en üstün silahın iman olduğu romanda vurgulanır (Karatay, 1990: 85). Böylelikle Millî Mücadele'nin kazanılmasındaki temel itici gücün iman olduğu dile getirilerek Millî Mücadele dinî bir içeriğe kavuşturulur.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, Millî Mücadele döneminden önce ordunun ne durumda olduğu hakkında da bilgiler verilir. Ordunun Millî Mücadele başlamadan önceki durumu hakkındaki genel değerlendirmeyi anlatıcıyla aynı bakış açısına sahip olan Kemal Bey yapar. Ona göre Balkan Savaşı'nda ordu saygınlığını yitirmiştir. Subaylar bunun ezikliğini duyarlar. Dünya Savaşı yıllarında Enver Paşa'nın çabalarıyla çağdaş bir ordu oluşturulur. Almanlar da buna yardımcı olurlar. Savaşın kaybedilmesinde ordunun sorumluluğu yoktur. İttihatçılar askerlerimizi hiç olmayacak biçimde kullanmaya kalkarlar. Orduyu kalkındırmakla övünen Enver Paşa askerlerimizi Kafkas Cephesi'nde perişan eder. Galiçya'da, Çanakkale'de, Irak Cephesi'nde, Yemen'de milyonlarca şehit verilir (Topuz, 2002: 243-244). Kemal Bey sözü edilen yorumları yaptıktan sonra artık yeni subayların yetiştiğini, bunların Padişah'a körü körüne bağlı olmadığını ifade eder. Bunun yanı sıra Rum çetelerine karşı, Türk çetelerinin de mücadele

ettiğini görürüz (Topuz, 2002: 27). Bununla birlikte anlatıcı, Mondros Mütarekesi ile Türk ordusunun tasfiye edilmeye çalışıldığını ifade eder. Bu mütareke şartlarında, ordu derhal silahtan arındırılacak, silahaltındaki erlerle yedek subaylar evlerine dönecek ve muvazzaf askerler, yani meslekten olan subaylarla astsubaylar da ordudan ayrılacaktır. Kışlalarda ancak ülkenin düzenini koruyacak güvenlik güçleri kalacaktır (Topuz, 2002: 35). *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde özellikle İstanbul'daki direniş örgütleri konu edinilmiştir. Mim Mim Grubu gibi direniş örgütleri, silah boşaltılması ve istihbarat anlamında Anadolu'daki orduya katkılarına değinilir (Topuz, 2002: 51). *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nü diğer romanlardan ayıran önemli özellik, bu romanda her ne kadar Anadolu halkının Kuva-yı Milliye'yi oluşturduğu ifade edilse de, cephede atılan kurşunlarda İstanbul Kuva-yı Milliyecilerinin alın de terinin olduğunun dile getirilmesidir. Bu bağlamda *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanın, *Sodom ve Gomore* gibi eserlerin aksine, İstanbul'a ve İstanbul halkına olumsuz bakmamaları önemlidir.

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, ilk olarak ordunun savaşlardan sonraki kötü durumu söz konusu edilir. Örneğin, Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile konuşurken, "… hakikat şu ki, koca garnizondan, bir müfreze bile çıkaramam…" (İlhan, 2002: 49) ifadesinde bulunur. Çetelerle işgale direnen halk, Kuva-yı Milliye kurulması ile Millî Mücadele'yi daha örgütlü bir şekilde yürütür. İstanbul Hükûmeti ise, Kuva-yı Milliye'yi "tenkil maksadıyla" bir "Kuva-yı İnzibatiye" kurar. Bu bağlamda romanda, "Sadâret makâm-ı âlisinden tebliğ" olunan bir kararnâme alıntılanır. Söz konusu kararnâmede, Kuva-yı Milliye'ye karşı kurulan Kuva-yı İnzibatiye'nin esasları şu şekilde açıklanır: "… bu kuvvet inzibat kuvvetleriyle devletin zâbıtasına müzahir olacaktır. Aynı zamanda

Devletin Silahlı Kuvvetleri'dir. Bu teşekkül Harbiye ve Dahiliye Nezareti'ne bağlı olacaktır. Buraya intisap edecekler, yemin edeceklerdir. Teşekkül zâbitleri ile birlikte 250 mevcutlu bölüklerinden mürekkep olacak ve dört bölük bir tabur, dört tabur bir olaya teşkil edecektir. Zâbitler muvazzaf ve mütekaitlerden ve gönüllülerden tayin edilecektir…" (İlhan, 2002: 139). Kuva-yı Milliye hem düşman askeriyle hem Kuva-yı İnzibatiye ile hem de yerel ayaklanmalarla uğraşır hâle gelir (İlhan, 2002: 184). Kuva-yı Milliye'nin bu anlamda en büyük yardımcılarından biri ise Çerkez Ethem başkanlığındaki "Kuva-yı Seyyâre"dir. Hatta Mustafa Kemal Paşa, "… elimizde mevcut, çevik ve müessir tek kuvvet, odur" ifadesinde bulunur (İlhan, 2002: 252). Buna karşılık Çerkez Ethem'in, yaptığı çok sayıda idamlar Mustafa Kemal'i de rahatsız etmektedir (İlhan, 2002: 244). Gerek Anzavur ayaklanmasında, Hendek/Düzce/Bolu kalkışmasında, Kuva-yı Milliye'nin onca çabasına rağmen zorluk çekilmesi gerekse Kuva-yı Seyyâre'nin güven vermemesi, İsmet Paşa ile Mustafa Kemal Paşa arasında düzenli ordunun kurulması yönünde ortak bir görüşün ortaya çıkmasına yol açar (İlhan, 2002: 254). Romanda bu bağlamda, Rusya'nın örnek alındığı ileri sürülür: Trotsky eğer Kızılordu'yu tesis etmeseydi, Kolçak Denikin ve Vrangel'e karşı, Bolşeviklerin yenileceği belirtilir (İlhan, 2002: 254). İlk olarak Garp Cephesi "umum" kumandanlığına Ali Fuat Paşa tayin edilir (İlhan, 2002: 280). Fakat ilerleyen zamanlarda İsmet Paşa ile Mustafa Kemal Paşa'nın düzenli ordunun kurulması yönündeki görüş birliği, Mustafa Kemal Paşa'nın Garp Cephesi'nin başına İsmet Paşa'yı geçirme düşüncesini doğuracaktır. İsmet Paşa, "malûm-ı âliniz, muntazam askeri, gayr-ı muntazam milisle durdurmak, müşkilât arz ediyor…" demesine karşılık, Mustafa Kemal Paşa, "-… muntazam askerde, mutabıkız İsmet!" der (İlhan, 2002: 312). Mustafa Kemal Paşa'nın ordularla ilgili

son kararı şudur: "Cepheyi ikiye taksim ederek!... Mühim aksamı ihtiva eden sahayı, Garp Cephesi tesmiye ederek, İsmet Bey'in kumandasına tevdi etmek; ehemmiyeti daha az olmayan, cenup kısmını da; Konya havalisine sevk edeceğimiz, Refet Bey'e vermek!.." (İlhan, 2002: 423). Mustafa Kemal Paşa ile Çerkez Ethem arasındaki gerginlik gittikçe artar. Baytar Miralay Galip Bey, Çerkez Ethem'in İsmet Paşa ile arasının kötü olmasının ardında, onun asıl hedefinin Mustafa Kemal Paşa olduğunu dile getirir. Çerkez Ethem kuvvetleri ortadan kaldırıldığında bile Türk ordusunun durumu, en azından sayı bakımından, düşman askerleriyle karşılaştırılamayacak kadar kötüdür. İngiliz Harbiye Nezâreti'nin rakamlarına göre İngiliz, Yunan ve Türk askerlerinin sayısı şöyledir: "Irak ve İran mıntıkasında on yedi bin İngiliz askeri ile; seksen beş bin kadar, onların Gurkha tesmiye ettikleri, Hindiler bulunuyor; buna mûkâbil bizim kırk bin, Yunanlıların ise yüz bin askeri varmış!.." (İlhan, 2002: 555). Türk askeri sayıca olduğu gibi, mühimmat açısından da düşman askerlerine göre çok eksik durumdadır, fakat buna rağmen öfke ve azimle düşmana karşı direnir: "Yunan piyadeleri, hayâl meyâl saldırıyorlar; etkili, 'topçu takviyesi' var; havan mermileri, birbiri ardına düştü; askerde 'maneviyât' bırakmayan, şiddetli 'infilâklar', ki 'biçâre' insan cesetlerini, parça parça, havaya savurmaktadır. Fazlasıyla yorguni 'tedâriki kifâyetsiz', 'mühimmatı' noksan da olsa; Nizâmiye askeri, öfke ve azimle düşmana direniyor: dişe diş, göze göz, boğaz boğaza muhârebe!" (İlhan, 2002: 573). Romanda dikkati çeken özellik, savaş anına değil, olayların daha çok siyasi taraflarına odaklanılmasıdır.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, Millî Mücadele'nin ilk zamanlarında ordunun kötü koşullarından, her türlü fedakârlık ve özveriyle getirilen son durumuna kadar geniş bir süreç içindeki geçirdiği değişime değinilir. Birinci

Dünya Savaşı sonucunda Türk ordusu silahsızlaştırılır, ancak kâğıt üzerindeki sayısı 35-40 bin kişi olarak gösterilir. Buna karşılık işgalci askerlerin sayısı 400.000 kişiyi bulur. Türk ordusu asker sayısındaki niceliksel azlığın yanı sıra askerî mühimmat konusunda da zorluklarla mücadele eder. Türk askerleri, askerî kıyafet bile bulamaz durumdadırlar. Sözü edilen durumu anlatıcı şu şekilde anlatır: "Flamalar, öbek öbek yanan büyük ateşlerin oynak ışığında çırpınıyor, pilav ve fasulye kazanları kaynıyordu. Yoksul tümen, çember hâlinde dizilmişti. Erlerin üstünde mintanla, yelekler, biri ötekine benzemeyen askeri ceketler, altlarında ise rengârenk şalvarlar, poturlar vardı. Pek çoğunun çorabı, matarası, kütüklüğü, süngüsü, hatta çarığı yoktu. Subayların da bir bölümü çarıklıydı, bazılarının üniforması çadır bezindendi. Ama erler de, subaylar da, bütün donanımları tamammış gibi vakar içinde, tümen komutanının konuşmasını beklemekteydiler." (Özakman, 2005: 41-42). Ordunun giyecek eksikliği en azından, Millî Mücadele taraftarı bazı kişilerin, işgalcilerin kiloyla sattığı hurdaya çıkmış, düğmeleri koparılmış üniformaları getirmesi ile çözülmeye çalışılır (Özakman, 2005: 89). Hatta sözü edilen silah ve cephane eksikliği nedeniyle Ankara Hükûmeti, yıllardan beri cepheden cepheye koşturulan bu yorgun kuşakları, silahaltına çağırmaz; çünkü yeni birlikleri donatacak kadar silah ve cephane bulunmamaktadır (Özakman, 2005: 77). Bahsedilen silah ve cephane eksikliği o dereceye varmıştır ki, fazladan bir fişeğe bile sevinilmektedir (Özakman, 2005: 96). Ordunun cephane eksikliği çevre illerden getirilen silah ve cephane ile giderilmeye çalışılır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkılması sonucunda Ankara-Sivas demiryolunun yapımı durmuş, geride sadece Ankara ile Yahşıhan arasında 70 km.lik bir dekovil hattı, birçok küçük lokomotif ile yolcu ve yük vagonları kalmıştır. Bu yetersiz ve sınırlı hattan, İç Anadolu'daki depolarda bulunan

ve kağnılarla Yahşıhan'a getirilen silah ve cephaneyi Ankara'ya taşımak için yararlanılır. Böylelikle Türk ordusunun ana ikmal merkezi Ankara olarak konumlandırılmıştır (Özakman, 2005: 64). Benzer şekilde İstanbul'da işgalci devletlerin hâkimiyetindeki cephaneliklerden silah kaçırılarak İnebolu gibi kıyı şehirlere getirilmesine ve oradan da halkın yardımıyla Ankara'ya taşınmasına değinilir. Burada özellikle dikkat çekilen nokta, halkın yediden yetmişe cephane ve silahların taşınmasında gösterdiği özveridir. Daha önceki romanlarda da heyecan unsuru olarak romanlara konu edinilen bu durum, söz konusu romanda ayrıntılı olarak ele alınır. Mustafa Kemal Paşa, orduyu daha düzenli bir hâle getirmek için Güney ve Batı Cephelerini birleştirir, İsmet Paşa'yı Batı Cephesi Komutanlığı'na atar. Grup komutanları olarak Albay İzzettin, Kemalettin Sami, Halit ve Arif Beyler düşünülür. Ayrıca asıl sorunlar olarak asker ve silah sayısının çok düşük olması belirlenir. Seferberlik ilan edilmesinin yolları aranır (Özakman, 2005: 102). Batı Cephesi düzene oturtulduktan sonra Mustafa Kemal Paşa, Yunan işgali altındaki İzmit bölgesi çevresindeki zayıf bir tümen ile bir süvari tugayı, birkaç müfrezenin bulunduğu dağınık kuvvetlerin Mürettep Ordu adıyla düzenli bir hâle getirilmesi için Kâzım Özalp'i görevlendirir (Özakman, 2005: 109). Sözü edilen Mürettep Kolordu'nun tüm sayısı, müfrezelerle birlikte 3200 kişidir. Hâlbuki bölgeyi işgal eden 11. Yunan Tümeni'nin sayısı 13000'dir (Özakman, 2005: 118). Koca kolorduda beş tane top bulunmaktadır, o toplar ise bir günlük mesafededir (Özakman, 2005: 149). Ancak Türk milleti bir bütün olarak düşmana karşı savaşır. Bu bağlamda daha önceki romanlarda da sık sık yinelenen ordu-millet kavramına bu romanda da vurgu yapılır. Örneğin Dr. Kâmil Bey, bu konuda şunları söyler: "Milletçe savaşıyoruz ve uyanıyoruz. Kalemi, silahı, kağnısı, yüreği ile hayata karışan kadını bir daha kimse

eve hapsedemez." (Özakman, 2005: 136). İsmet Paşa da, mevzilerin kazılması işine köylülerin kazmasını, küreğini ve çocuğunu alarak geldiğini, burada canla başla çalıştığını ve çalışanların çoğunun da kadın olduğunu Mustafa Kemal Paşa'ya iletir (Özakman, 2005: 217). Zaten Mustafa Kemal Paşa'nın da hâlihazırdaki amacı Tekalif-i Milliye (Milli Yükümlülükler) yasası çıkararak bütün milleti, cepheyle daha fazla ilgili bir duruma getirmek ve halkı cephenin bir parçası yapmaktır. Sözü edilen amacını şu şekilde ifade eder: "Amacım bütün milleti savaşla ilgilendirmek, bütün kaynakları harekete geçirmek, her evi, her işyerini, cephanenin bir parçası yapmak. Bunun için malı ve emeği ile de savaşa katılmaya çağıracağım." (Özakman, 2005: 250). Sözü edilen çabalar semeresini verir ve halk süngü yapılsın diye pencere demirlerini bile söküp getirir (Özakman, 2005: 279). Yunan ordusu da bu durumu fark eder ve işgalci komutanlar "Bütün bir milletle karşı karşıya geldik" (Özakman, 2005: 454) ifadesini kullanırlar. Romanda, halk ve orduyu bir arada tutan, asıl bağın sevgi olduğuna değinilir (Özakman, 2005: 264). Sözü edilen çerçevede, kadını, çocuğu ve yaşlısıyla tüm halkın savaşa doğrudan katıldığına değinilir. Bütün farklı kesimlerden insanlar birbirilerine ve Millî Mücadele'ye sevgiyle bağlanmışlardır. Yaşlı bir başçavuşun orduya silah ve cephane götürürken yaşadığı sevinç, bu anlamda anlamlı bir örnektir (Özakman, 2005: 264). Orduda, savaş esnasında akıncı kolları da çok önemli işlevler görürler. Her tümende bir subay komutasında, 30 askerden kurulu birkaç akıncı kolu bulunmaktadır. Bunlar numaraları ile anılmaktadır. Bu serden geçti kollar, Yunan birliklerinin gerilerine sarkmak, aralarına sızmak, telefon ve telgraf hatlarını kesmek, ikmal kollarını vurmakla görevlidirler. Akıncılar, Cephe Komutanlığı'nın emri gereğince, orduya katılmayıp düşman cephesinin gerisinde, dağlarda kalarak düşmanla çarpışırlar (Özakman,

2005: 172). Telsiz bile bulmakta zorlanan Türk ordusuna karşılık Yunan ordusunun eğitimli asker sayısı 200.000 kişi geçmiştir. Top, ağır ve hafif makineli tüfek bakımından Türklerden çok üstün durumdadırlar. Yunanistan'dan lokomotif ve vagonlar getirmiş, 1.500 kamyon ve 250 ambulans almışlardır. Bursa-Kestel arasına demiryolu döşenmiş, Ege halkının elindeki develer ve at arabaları da toplanmıştır. İaşe ve sağlık teşkilatı mükemmeldir. İki hastane gemisi, bir hastane treni vardır. Yedek cephaneleri de boldur. Kâğıt üzerinde silah satışı yasaklanmış görülen İngiltere'den istedikleri her şeyi el altından aracılar kanalıyla satın alabilirler (Özakman, 2005: 146). Yunan askerlerinin kullandığı teçhizatın yeniliği ve gelişmişliği kimi zaman Türk askerleri arasında moral bozukluğu yaratmaktadır. Örneğin Türk sıhhiyeciler, Yunan sıhhiyecilerin kullandığı hafif İngiliz sedyelerine imrenerek bakmaktadırlar (Özakman, 2005: 383). Türk ordusu hava hâkimiyeti bakımından da düşmanın savaş olanaklarının çok gerisindedir. Türk askerleri, İtalyanlardan kalan kırık uçağı kullanılabilir hâle getirmeye çalışırlar (Özakman, 2005: 297). Nafiz 1, Nafiz 2 ve Albatros D-III'ün yanı sıra daha sonra orduya katılan İsmet ile Türk ordusu Yunan uçaklarıyla mücadele eder. Savaş ilerledikçe subay ve er kaybı ürkütücü boyutlara ulaşır. Örneğin 15. Tümen'in 38. Alayı'nın 20 subayı bulunması gerekirken 1. Taburu'nda subay sayısı 6'ya düşmüştür (Özakman, 2005: 391). Sözü edilen asker kıtlığında, Türk askeri fedakârlık yaparak çok ağır yaralı değillerse sargı yerinde ya da hastanede yaralarını sardırıp cepheye dönerler (Özakman, 2005: 400). Askerden kaçmak isteyen çok az sayıda asker çıksa da, büyük çoğunluğu şevkle savaşırlar. Her ne kadar yine az sayıda panikleyen askere rastlansa da, bu durumlarının nedeni ise giderilememiş olan acemilikleridir (Özakman, 2005: 400). Bununla birlikte yetişmiş asker ihtiyacı çok açık bir şekilde

varlığını hissettirmektedir. Örneğin Yunan ordusundan ele geçirilen birçok yeni kamyon, kullanmayı bilen tek bir kişi bile olmadığı için yakılır (Özakman, 2005: 407). Ordunun yoksul ve heybetsiz görünümü her ne kadar başlangıçta moralleri bozsa da, halk bu orduya daha sonra alışır. Sonuçta ordunun da kendileri gibi yoksul olduğunu düşünürler (Özakman, 2005: 462). Ayrıca komutanlar da, ordunun heybetini yoksulluğundan aldığına inanırlar. Nitekim Yunan tarihinin en büyük, en donanımlı ordusunun yoksul Türk ordusu karşısında yenilgiye uğraması, sözü edilen imkânsızlıkları daha değerli kılar (Özakman, 2005: 449). Romanda Türk askeri konusunda özellikle vurgulanan bir diğer özellik, düşman esirlere ve bayrağına karşı saygılı tutumlarıdır. Örneğin Tümen Komutanı Yarbay Zeki Soydemir, hastanede yatan 30 kadar Yunan yaralıyı ziyaret edip hatırlarını sorar. Yaralıların ihtiyaçları karşılanarak yerlerine bırakılır (Özakman, 2005: 483). Benzer bir şekilde Mustafa Kemal Paşa, zaferden sonra kalıntılar arasında bir Yunan sancağı görünce, sancağı yerden alınıp bir topun üzerine kaldırılması emrini verir (Özakman, 2005: 647).

c) Vatan

Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu* adlı kitabında, vatan kavramının Osmanlı Devleti'nde, Fransızca "patrie" kelimesinin karşılığı olarak icat edilmiş olduğunu dile getirir. Ona göre, vatan kavramının yaygınlaşması ve popülerlik kazanması ise özellikle Namık Kemal'in "Vatan" başlıklı makalesi ile birlikte gerçekleşir. Ayrıca Mardin, Namık Kemal'in vatanı, maddi/somut topraksal gerçeklik üzerinden değil de duygu üzerinden kurgulamasıyla E. Renan'ın "Millet Nedir?" başlıklı konuşmasını hatırlattığını öne sürer (Mardin, 1998: 361). Bununla

birlikte Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908* adlı kitabında Osmanlı Devleti'nde vatan kavramının genellikle insanın doğduğu yere gönderimde bulunduğunu dile getirir (Mardin, 1983: 113). Türk edebiyatında vatan kavramının, özellikle Şinasi ve Tevfik Fikret'le farklılaştığını görürüz. Şinasi ve Tevfik Fikret gibi şairler vatanım yeryüzü diyerek vatan kavramının içini boşaltırlar. Vatan kavramı Namık Kemal'den itibaren doğrudan doğruya askerî, hamasi, siyasi bir özelliğe büründürür. Öte yandan Yahya Kemal ise vatan kavramına kültürel, manevi bir boyut kazandırır (Çetin, 2008: 9). Fakat Yahya Kemal için vatan daha çok İstanbul'dan ibarettir. Her ne kadar Yahya Kemal, Türk tarihini 1071 Malazgirt Zaferiyle başlatarak Anadolu milliyetçiliği yapsa da, şiirlerinde ele aldığı temel mekânın İstanbul olduğunu görürüz. Bu anlamda Yahya Kemal'in şiirlerinde vatan kavramı İstanbul'la özdeşleşmiş gibidir. Osmanlı imajına sahip kozmopolit kültürün göstereni olan İstanbul, Yahya Kemal'de olduğu gibi birçok şiirde idealize edilmiş bir hâlde kullanılır. Bu bağlamda Nedim'in "Bu şehr-i Stanbul ki bî-misl ü bedâdur / Bir sengine yek-pâre 'Acem mülkü fedâdır" (Nedim, 1997: 85) beyti göz önünde tutulabilir. Aynı şekilde Yahya Kemal'in "Bir Başka Tepeden" adlı şiirinde İstanbul'a "sâde bir semtini sevmek bile bir ömre değer" (Beyatlı, 2007: 12) şeklinde hitap etmesi de önemlidir. Bu şekilde millî edebiyata kadar İstanbul'un çoğunlukla sevgi nesnesi olarak konumlandırılması dikkat çekicidir. Hâlbuki millî edebiyatla birlikte yazarlar Anadolu'ya açılmış ve Anadolu'yu eserlerinde işlemişlerdir. Hatta vatan kavramı, bu kez İstanbul'la değil, Anadolu ile özdeşleştirilmeye başlamıştır. Bu durumun oluşmasında, Millî Mücadele'nin Anadolu'da başlaması etkili olmuştur. Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda da benzer şekilde vatan kavramıyla Anadolu'ya gönderimde bulunulduğunu görürüz. Buna karşılık İslamcı romancılar da

dâhil olmak üzere tez kapsamında değerlendirilen bütün romancılar İstanbul'u olumsuzlarlar ve bu şekilde merkez uzam Anadolu olur. Romanlarda genel olarak İstanbul kirlenmiş ve kozmopolit olarak betimlenirken, Anadolu temiz ve saf ırkların insanların yaşadığı yer olarak vasıflandırılır. Daha önce bahsedildiği gibi tezde incelenen romanlarda, vatan kavramının manevi özellikleri anne metaforuyla somutlanmaya çalışılır.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, vatan olarak gösterilen uzam, Anadolu'dur. İstanbul'dan ve Rumeli'den kaçan Türkler Anadolu'ya gelerek Millî Mücadele'yi başlatırlar. Bu bağlamda vatan algısının Anadolu merkezli olduğunu söylemek mümkündür. Millî Mücadele'nin başlangıcına kadar vatan olarak algılanan İstanbul'un yerine Millî Mücadele ile birlikte bu kez Anadolu geçmiştir. Anadolu'ya farklı mekânlardan gelen insanlar Anadolu'da birleşmişlerdir, daha sonra yine Anadolu'dan kaybettikleri yerlere doğru ilerlemişlerdir. Anadolu toprakları da bir süre işgal altında tutulmuştur, fakat topraklarında hiçbir zaman işgal görmemiş bu halk biraz şaşkın bir şekilde durduktan sonra uyanır ve uyanışı da görkemli olur (Adıvar, 2004: 98). Romandaki bir diğer dikkat çekici durum, İstanbul'un değil, İzmir'in işgalinin ön plana alınmasıdır. İzmirli olan Ayşe ile birlikte Millî Mücadele bilinci oluşmuş ve Millî Mücadele'deki temel amaç, romanda İzmir'in işgalden kurtarılması olarak belirlenmiştir. Öte yandan İhsan'ın, düşman Anadolu'dan çıkarıldıktan sonra İstanbul'a hiç dönülmeyeceğini belirtmesi de önemlidir. İhsan için önemli olan Anadolu'nun baştanbaşa mamur edilmesidir (Adıvar, 2004: 111). Bu şekilde İstanbul'un göz ardı edilerek Anadolu'nun merkeze alındığını görürüz. İhsan'ın, romanda düşünceleri örnek

olarak gösterilen üç kişiden biri olması, onun sözü edilen düşüncelerini daha önemli kılar.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, vatanla kastedilen mekân yine Anadolu'dur. Aliye'nin İstanbul'dan Anadolu'ya gelmesi ve toprağınız toprağımdır demesi, artık vatan olarak kabul edilen mekânın İstanbul değil, Anadolu olduğunu ortaya koyar. Olayların ismi verilmeyen bir Anadolu kasabasında geçmesi dikkat çekicidir, bu şekilde olayların geçtiği kasabanın isminin verilmemesi, sözü edilen mekânın bütün Anadolu kasabalarına genellenebileceği anlamına gelmektedir. Bu durum, Anadolu kasabalarının mekân olarak kabul edildiği anlamına gelir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı kitabında da vatan olarak algılanan mekân Anadolu'dur. Olaylar, Ali Şahin'in Anadolu'dan İstanbul'a, İstanbul'dan da tekrar Anadolu'ya geçmesi ile hız kazanır. Romanın merkezî kişisi olan Ali Şahin, diğer öğretmenlerin aksine, İstanbul'da değil, Anadolu'da öğretmenlik yapmak ister. Bunun nedeni, Anadolu halkını idealleri doğrultusunda eğitmek istemesidir. Bu anlamda rehberlik işlevi yüklenir Ali Şahin. Oluşturmak istediği toplumsal model ise ancak Anadolu kasabasında mümkün olabilir. Ayrıca Anadolu'da özellikle Sarıova'ya gitmek isteyişinin nedeni, burada softa insanların fazla bulunması ve onları yalnız kendisinin düzeltebileceğini duyduğu inançtır. Ali Şahin'in Anadolu'da idealleri doğrultusunda Türk halkını eğitme durumu, kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu halkını eğitme tutumuyla örtüşür. Romanın sonunda, Ali Şahin Sarıova'da hayal kırıklığına uğrayıp zaferin ve inkılabın doğduğu yere, yani Ankara'ya gider. Bu anlamda Türk inkılaplarının vurgulanması önemlidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomre* adlı romanında, Anadolu idealleştirilir ve bütün ümidin kaynağı olarak burası gösterilir (Karaosmanoğlu,

2006: 259). Anadolu'da Millî Mücadele'nin başlamış olması, buranın İstanbul'daki Millî Mücadele taraftarları tarafından da kurtuluşun merkezi olarak konumlandırılmasına yol açar (Karaosmanoğlu, 2006: 259). Anadolu'nun merkezi ise işgalciler açısından da Ankara'dır. Captain G. Jackson Read, annesine yazdığı mektupta Ankara'nın kapısının İngilizlere kapalı olduğundan bahseder. Aynı şekilde Cemil Kâmi de Ankara'dan geldiğini büyük bir gururla söyler (Karaosmanoğlu, 2006: 260). Buna karşılık İstanbul ise, anlatıcı ve Necdet tarafından Sodom'a benzetilir (Karaosmanoğlu, 2006: 260) ve buranın cehennem ateşiyle yanacağı, ancak bu şekilde temizleneceği belirtilir (Karaosmanoğlu, 2006: 260). Captain G. Jackson Read bile İstanbul için "pis" ve "kokuşmuş" şehir tabirini kullanır (Karaosmanoğlu, 2006: 255). Bu anlamda, diğer romanlarda olduğu gibi, *Sodom ve Gomore*'da da vatan olarak Anadolu toprakları gösterilmiştir. Bunun yanı sıra İstanbul'un Anadolu yakasıyla Avrupa yakası arasında kesin bir ayrıma gidilmiştir. Anadolu yakasında, "Babaları savaşa gitmiş yavruların beşiğini sallayan temiz ve sabırlı kadınlar, vücutlarını Allah tarafından kendilerine teslim edilmiş bir kutsal emanet gibi saklayan genç kızlar, bunların üstüne şefkatle titreyen nur yüzlü nineler ve Anadolu'ya dair son iyi haberleri bildiren gazeteyi bir muska gibi devşirip cebine yerleştirdikten sonra sanki kendisini bütün dünyanın hazinelerine sahip bir adam kadar mesut hisseden fakir vatandaşlar" (Karaosmanoğlu, 2006: 192-193) yaşarlar. Buna karşılık Avrupa yakasında düşman çamurlu çizmeleriyle evlere, hatta yataklara kadar girmiştir. Düşmanın Avrupa yakasında yaptıklarını Necdet şöyle anlatır: "Kızlarımızı, karılarımızı ve dudak yüzü görmemiş nazlı sevgililerimizi ellerimizden aldılar ve onlara gözümüzün önünde istediklerini yaptırdılar ve kızı kızla, erkeği erkekle kızıştırdılar ve bütün tabiî zevklere tabiî olmayan zevklerin zehrini, ıstırabını,

azabını kattılar. Her birimizi bir ayrı çırpınışla oynatmaya başladılar." (Karaosmanoğlu, 2006: 193).

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, Anadolu ana vatan olarak vasıflandırılır. Romanın anlatıcısı, İstanbul'un işgaliyle Anadolu'nun kendi başına çare aramak zorunda kaldığını ve bu şekilde İstanbul'la Anadolu'nun tamamıyla birbirinden ayrıldığını vurgular (Morkaya, 1931: 65). İstanbul'un işgaliyle Anadolu merkez olmuş ve Millî Mücadele'nin beşiği hâline gelmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, Ahmet Celal de diğer romanlarda olduğu gibi İstanbul'dan Anadolu'ya gelerek buraya temelli olarak yerleşmeye çalışır. Ona göre Anadolu asıl vatandır ve İstanbul'daki nifaklardan ve pisliklerden arınmıştır (Karaosmanoğlu, 2001: 110). Ahmet Celal, hayal ettiği asıl vatan olan Anadolu'yu şu şekilde anlatır: "Bu ülkede, temiz yürekli, duygulu ve candan insanlar vardı. Zenginin kapısı fakire açık ve gurbet yolları, sonunda mutlaka bir sıcak yurda ulaşacaktı. Orada, bütün kadınlar ana, bütün kızlar kardeş ve bütün çocuklar evlâttı. Oranın taşı arkadaş, yoksulluğun derecesi bence mâlumdu. Fakat bu maddi yoksulluğun içinde bir manevi varlık bulunacağını sanıyordum." (Karaosmanoğlu, 2001: 110). Ancak Ahmet Celal umduğu, hayal ettiği Anadolu'yu bulamaz. Şimdi gördüğü Anadolu'da, düşmana akıl öğreten müftüler, düşmana yol gösteren köy ağaları, her gelen gasıpla bir olup komşunun malını talan eden kasaba eşrafı, asker kaçağını saklayan zinacı kadınlar yaşarlar (Karaosmanoğlu, 2001: 110). Öte yandan Ahmet Celal diğer konularda olduğu gibi Anadolu'ya bakışında da çelişkiler, gelgitler yaşar. Sözü edildiği gibi Anadolu'ya eleştirilerde bulunan Ahmet Celal, daha önceki sayfalarda Anadolu için övgülerde bulunur ve onu sevmeyene yazıklar olsun der. Bahsedilen ifadeler şöyledir: "Yazıklar olsun, seni sevmesini

bilmeyenlere; ey, gamlı ülke!.. Seni sevip, senin sessiz dramının içinde gömülüp gitmekten korku çekenlere!.. Taşın, toprağın ne bitmez bir sabır ve mukavemet hazinesidir! İnsan, senin göğsünde ya destanî bir kahramanlığa erer ya da en ilâhî mizaçlı velilerin feragat ve mahviyet derecesine varır." (Karaosmanoğlu, 2001: 66). Bu şekilde, Ahmet Celal'in Anadolu hakkındaki düşüncelerinde karşıt ruh hâllerinin egemen olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ne olursa olsun asıl vatanın İstanbul karşısında Anadolu olduğu görülür.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'yi Anadolu'da başlatmasının nedeni, İstanbul'un "düşman çizmesi" altında olmasına karşılık Anadolu'nun ise "tükenmez kudret ve kuvvet kaynağı" olmasına bağlanır (Özdeş, 1976: 9). Bu şekilde diğer romanlarda olduğu gibi düşmanın işgali altında olan topraklarda değil, düşman tarafından işgal edilmemiş Anadolu'da Millî Mücadele'nin başlayabileceği belirtilir ve bu şekilde vatan olarak Anadolu toprakları alımlanır. Bir başka ifadeyle İstanbul, düşmanın çizmeleriyle kirlenmiştir. Hâlbuki Anadolu saf ve el değmemiş bir durumdadır. Bu anlamda, saf ve el değmemiş Anadolu imajı, daha sonra Beş Hececilere de kaynaklık edecektir. Söz konusu romanda daha dikkat çekici olan İstanbul'un kozmopolit bir yapıya sahip olmasına karşılık, Anadolu'da sağlam bir ruhun ve granitten yapılmış bir karakterin bulunduğuna ilişkin bir ifadenin yer almasıdır (Özdeş, 1976: 100). Böylelikle İstanbul'un karışık bir yapıda olmasının yanı sıra Anadolu'nun saf bir ırka dayandığının belirtilmesi, daha önceki saflık vurgusunu güçlendirmesi bağlamında önemlidir.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı eserinde, diğer romanlardan farklı bir Anadolu mekânı konu edinilmiştir. Sözü edilen mekân, Marmara Denizi'ndeki

adalardır. Burası ve tüm Anadolu asırlardan beri Türk topraklarıdır. Bu durum romanda Cevdet Bey şöyle dile getirir: "Belki Garbi Anadolu'daki birçok ırkdaşımız gibi asırlardan beri bizim olan toprakları, baba ocaklarımızı, ecdat mezarlarımızı bırakarak göçeceğiz. Fakat Türk'ün ana topraklarında kendisine ait olan bir avuç yer kalıncaya kadar mücadele edeceğiz." (Arıt, 1961: 32) Alıntılanan ifadelerde, vatan topraklarında bir avuç yer kalıncaya kadar mücadele edilip ölünmesi gerektiğinden bahsedilmesi önemlidir. Bu şekilde vatan, uğruna ölünecek bir mekân olarak anlam kazanır. Romanda İstanbul olumlu ya da olumsuz olarak yer almaz, fakat özellikle Ankara'nın değeri şöyle dile getirilir: "Eskişehir de alınırsa ne kaldı Ankara'ya?". Böylelikle Ankara'nın Millî Mücadele'nin merkezi olduğu ve Ankara'nın da alınması durumda Millî Mücadele'nin son bulabileceği ifade edilir. Ayrıca vatan topraklarında yaşayan herkesin vatandaş olduğu ve vatana ihanet etmemesi gerektiği vurgulanır ve bu bağlamda vatandaşlık bilinci ileri sürülür. Vatandaşlık düşüncesi, Rum bir bakkal olan İstavri Efendi tarafından şöyle dile getirilir: "Yunanlılar Marmara'dan sonra Kutali ve Afissia'dan da gönüllü istemişler. Buradan da isterler yakında. Afissia'dan giden gitmiş. Ama Kutaliler bir körle bir topalı çıkarıvermişler Yunan çavuşunun karşısına. 'Bizim size verecek başka adamımız yok' demişler. Gördün mü erkek adamları? İşte buna derim ben vatandaşlık diye. Onlar da Rum, Marmaralılar da, Afissialılar da." (Arıt, 1961: 67).

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde vatan kavramına geniş bir yer ayrılmıştır. Romanda, vatan, bütün sevgilerden üstün bir konumda gösterilmiştir. Bu bağlamda romanda geçen şu şiir örnek gösterilebilir: "Başka bir aşk istemez / Yurt aşkı ile çarpar kalbimiz / Ey vatan!.. Gözyaşların dinsin, / Yetiştik çünkü biz…" (Kocagöz, 1963: 151). Alıntılanan şiirde görüldüğü gibi vatan aşkı bütün aşkların

üstünde tutulur. Bahsedilen durum, "hubbül'l vatan mine'l-iman" (vatan sevgisi, imandandır) hadisiyle de örtüşmektedir. Söz konusu hadiste de vatan sevgisinin kutsallığı vurgulanır. Ayrıca vatanın, namus ocağı olduğu ve bu namus ocağında düşmanın boğulacağı da romanda vurgulanan bir diğer husustur: "Düşmanı vatanın harim-i ismetinde boğacağız" (Kocagöz, 1963: 193). Söz konusu bağlamda vatan, tam da sevilen kişi gibi namus ocağı hâline dönüştürülür. Vatanın sevgi nesnesi olarak yüceltilmesi, onun bütün her şeyden daha yüce bir konuma oturtulması ve yapılan bütün eylemlerin onun için olması sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda romanda şunlar söylenir: "Ne yaptıysa, neler yapıldı ise, hepsi vatan için, millet için yapılmıştı" (Kocagöz, 1963: 161). Sevgi nesnesi olan namus ocağı vatan, işgalcilerin çizmelerinin altındadır (Kocagöz, 1963: 268). Bu durum, sevgili yerine konulan vatanın, yabancı işgalciler tarafından alıkonulmasına gönderimde bulunur. Namusla özdeşleştirilen vatan, ancak yabancı işgalcilerden kurtarılarak iffetine yeniden kavuşturulacaktır.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*'sında gurur çekişmesi, nefis gibi bireysel olana ait unsurların değil, vatanın her şeyden önemli olduğu ifade edilir (Buğra, 2006: 439). Nitekim İstanbullu Hoca da vatanı için nefsini yok etmiştir (Buğra, 2006: 455). Sözü edilen durum, bir başka ifadeyle nefsin vatan için feda edilmesiyle tasavvufta Allah için nefsin feda edilmesine gönderimde bulunulur ve bu şekilde Allah yerine vatan ikame edilmiştir. *Küçük Ağa*'da diğer romanlarda genellikle övgüyle bahsedilen Ankara'ya daha uzaktan bakılır: "Bir kere Ankara umduğu ve sandığı gibi kuvvetli bir düzenin merkezi değildi, fakat umduğundan da sandığından da çok daha büyük, çok daha önemli bir karakter kazanmaya istidatlı görünüyordu." (Buğra, 2006: 460). "Ankara bugün için tasnifi yapılmamış bir kitap deposuna

benzetilebilirdi, karmakarışık bir yığınak hâlindeydi. İnsanlar, insanlar, insanlar vardı, bunlar da ani bir göçten sonra bir salona doldurulmuş kitapları andırıyorlardı." (Buğra, 2006: 460). Alıntılanan ifadelerde görüldüğü gibi, *Küçük Ağa*'da Ankara, Milî Mücadele'nin ilk dönemlerinde olduğu gibi, romantik bir bakışla alımlanmaz. Bunun yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmasına rağmen Ankara'ya daha uzaktan ve eleştirel bir gözle bakılır. Fakat söz konusu romanda Ankara'nın yerine İstanbul'un da öne çıkarılmadığı vurgulanmalıdır.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, işgal altında bulunan İstanbul olumsuzlanır ve İstanbul'un karmakarışık bir umutsuzluğa terk edildiği söylenir. İstanbul'un yansıttığı atmosferde kişiler dünyanın battığını sanmaktadırlar (Tahir, 2005: 242). Bu nedenle Cemil, İstanbul'dan Anadolu'ya, yani Millî Mücadele'nin esas olarak yürütüldüğü mekâna geçer. Daha çok Anadolu olarak alımlanan vatanın, soyut ve idealize bir varlık olarak şöyle konumlandırılır: "Vatan bu değerli hizmetinizi unutmayacaktır! Komutanın çok duygulandığı sesinin titremesinden belliydi. Vatanlarında vatansız kalanlar, yeniden vatan kazanmak için ayaklanıyor. Yaşadığımız günler acıdır ama, kutsaldır. Vatan adına size bir daha teşekkür ederim, paşam!" (Tahir, 2005: 352). Vatan, alıntıdan da anlaşılacağı gibi, halkın bütün hizmetlerini yapması gereken yegane unsurdur. Bütün uğraş, temel amaç, kaybedilen vatanın tekrar ele geçirilmesine dayanmaktadır. Bu anlamda daha önce ulaşılmaya çalışılan sevgiliyle benzer bir şekilde konumlandırılması dikkat çekicidir. Kişilerle ilgili yapılan dualar da kutsal olan anlam değerleriyle bezenmiş vatanla ilgili olmaya başlar. Bu bağlamda Bekir Sami Bey'in Muhittin Bey'e, "Allah sizi vatana bağışlasın!" (Tahir, 2005: 270) demesi önemlidir. *Yorgun Savaşçı*'da, diğer birçok romanda da gözlemlenen, vatanın düşman çizmeleriyle çiğnenmesi ve bu durumun

çözülmesi gerektiği düşüncesi tekrarlanır (Tahir, 2005: 301). Bahsedilen durum, vatanı bedeni olan bir gösterene dönüştürerek ona yabancı askerlerin eziyet ettiğine yönelik bir anlamı imlemektedir. Bir başka ifadeyle romanda vatanla insan bedeni özdeşliği kurulmuştur.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*'ında, İstanbul hiçbir Türk'e güven vermeyen bir yer olarak betimlenir (Dinamo, 2010: 178 1. Cilt). Millî Mücadele taraftarları bu güvensiz ortamdan vatan olarak algılanan Anadolu'ya geçerler. Romandaki kişilerden biri, "İş Anadolu'da." (Dinamo, 2010: 176 1. Cilt) diyerek İstanbul'un yerine Anadolu'nun vatan olarak konumlandırdığını dolaylı yönden ifade eder. Ayrıca Anadolu, "koçyiğitler ülkesi" olarak nitelendirilir (Dinamo, 2010: 237 1. Cilt). Bahsedilen durum, Kâzım Karabekir tarafından doğrudan dile getirilir ve "öz vatan, Anadolu." (Dinamo, 2010: 286 1. Cilt) denir. Ancak Anadolu bütün yurdu kurtarabilir (Dinamo, 2010: 217 4. Cilt). Ayrıca diğer birçok romanda olduğu gibi vatan sevgisinin herkeste bulunması gerektiği söylenir ve vatan sevgisi imandandır sözünü hatırlatacak şu ifade kullanılır: "Vatan ve memleket sevgisini taşımayanlarda namus ve iman bulunmaz." (Dinamo, 2010: 495 3. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında işgalcilerin vatana saldırması ile bir Müslüman kızına saldırılması arasında eşdeğerlilik kurulur. Romanda yer alan, "Bir Müslüman kızının, bir düşman salyası ile kirlenmesi, tümümüzün imanımızı yitirmesi ile birdir" (Toy, 1968: 381) sözleri bahsedilen durumu somutlar niteliktedir. Ayrıca bu vatan toprakları, Türk'ün yüzyıllardır kanını akıttığı, yüzyıllardır bu kan bahasına egemen olduğu bir unsurdur. Yüzyıllar boyunca uğruna savaşılan bu topraklar için gerekirse yine savaşılacaktır (Toy, 1968: 548). Bu vatan, "tarihsel

ülkemiz"dir (Toy, 1968: 625) ve Türkler, emperyalist işgalciler tarafından tarihsel ülkesinden çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitabında, vatanın bütün değerlerden daha önemli oluşu şu ifadelerle doğrudan dile getirilir: "Bir insanın vatanı her şeyin üstündedir ve her şeyden önce gelir." (Sanay, 2005: 33). Ayrıca diğer birçok romanda olduğu gibi vatan, en değerli unsurlardan biri olarak kabul edilen anne ile özdeşleştirilir. Bu bağlamda, vatan için, "Senin koynunda yaşayan çocukların" (Sanay, 2005: 582) ifadesinin kullanılması önemlidir. Ancak *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede*'de, diğer birçok romanda olduğu gibi Anadolu ve İstanbul arasında bir seçime gidilmemiş ve İstanbul olumsuzlanmamıştır.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, vatanla kadın arasında bir özdeşlik kurulur. Söz konusu özdeşlikte vatan sevilen hüzünlü ve mahzun kadının ta kendisi olarak vasıflandırılır (Ohri, 1971: 34). Ayrıca vatana kavuşmak, sevgiliye kavuşmak gibidir (Ohri, 1971: 93). Bu şekilde vatan sevgili olarak konumlandırılarak ona verilen değer konusu somutluk kazandırılır. Sevgili olarak vasıflandırılan vatana, düşman askeri el koymuştur. Bu anlamda Türklerin namusuna el atılmış olunur. Öte yandan vatana her Türk kendisini borçlu hisseder (Ohri, 1971: 97). "Vatanı korumak ve ulusunu yüceltmek için, kuşaklar arasında bir sorumluluk, antlaşma ve dayanışma" vardır (Ohri, 1971: 109). Bununla birlikte vatanın simgesi ise İstanbul'dur (Ohri, 1971: 107). İstanbul harikulade kadınlar gibidir. "Tanrı her şeyi ve bütün güzellikleri bol bol ihsan etmiştir ona." (Ohri, 1971: 107). Bu şekilde romanda ilk olarak İstanbul olumlanırken, daha sonra övülecek mekân olarak Anadolu seçilir. İstanbul entrikalarla, ihanetlerle, yeisle doludur, buna karşılık Anadolu ferahlık ve huzur vericidir, anne kokusunun bir başka türlüsüdür: "Geride

bıraktığı başkentin –entrikaların, ihanetlerle küçük ve bayağı çıkarların berbat ettiği- o yeis ve bulantı veren, içinde güzel ve yüce duygular uyandıran bir hava esiyordu çevresinde. Mübarek Anadolu toprağından tüten bu havayı, derin derin nefes alarak ciğerlerine doldurdu. Anasının saçlarını okşayıp koklarken duyduğu o ana kokusunun bir başka türlüsüydü bu…" (Ohri, 1971: 188). Anadolu idealize edilerek Millî Mücadele ile bütünleştirilir: "Daha İstanbul'dan uzaklaşırken, sanki karanlıktan aydınlığa, umutsuzluktan umuda gider gibi bir duygu vardı içinde. Sanki buraların toprağı, suyu ve havası başkaydı. O eski bunalım dağılıp gitmişti." (Ohri, 1971: 194).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı kitabında, işgal İstanbul'u ve İstanbul'un durumu konu edinilir. Romanda İstanbul'un durumu şu şekilde konu edinilir: "Adetleri gittikçe azalıyor. İstanbul'da müthiş para sarf oluyor. Ruslar tombala diye bir oyun icat ettiler. İstanbul'u altüst etti. Dün akşam Divanyolu'nda Şule diye bir kahvede, zavallı bir memur paltosuna varıncaya kadar her şeyini kaybetti. Müthiş bir kriz geçiriyoruz. Halkımıza artık çok para lazım… Şimdilik bulunuyor da. Fakat sonu ne olacak? Bir vaktin olduğu zaman Florya plajlarına git! Orada kadın, erkek beraberce yıkanıyorlar… Bizim polis de fellik fellik oruç bozanların peşinde..." (Tanpınar, 2005: 176). Eskiden sadece Türklere ait olan Boğaz'da bile "şimdi birkaç ayrı musiki birden duyulur" (Tanpınar, 2005: 160). Bu şekilde işgal kuvvetleri İstanbul'un yekpareliğini yok etmişlerdir (Tanpınar, 2005: 160). Öte yandan "asıl iş oradadır" (Tanpınar, 2005: 168), yani Ankara'dadır. Aynı zamanda "bizi hadiselerin elinden kurtaracak" "adam da orada"dır (Tanpınar, 2005: 168). Bir başka ifadeyle Mustafa Kemal Paşa da oradadır. Romanda Millî Mücadelecilerden biri olan Tevfik Bey, Anadolu için "asıl yemek orada pişiyor" (Tanpınar, 2005: 168) der. Böylelikle Ahmet Hamdi Tanpınar gibi, İstanbul'u

kültürel bakımdan merkeze alan bir yazar tarafından da, konu Millî Mücadele olduğunda Anadolu ön plana çıkarılır.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, vatana tüm halkın namus borcuyla bağlı olduğu ve bu namus borcunu ödemenin tüm Türk halkı için zorunlu olduğu vurgulanır (Apaydın, 1974: 222). Vatanla namus arasında kurulan söz konusu bağlantı ile vatan kadınla özdeş konuma geçirilmiş olunur. İşgalciler Türk insanının namusu olan topraklarına gelerek "harim-i ismetini" lekelerler. Böylece Türk insanı için halledilmesi gereken bir namus borcu açığa çıkar. Öte yandan vatanın tüm bireysel çıkarların üstünde olduğu romanda dile getirilir. Romanın merkezî kişisi olan Molla Mahmut, vatanın kurtarılması durumunda kendisine istenilen her şeyin yapılmasına razı olduğunu şöyle ifade eder: "Keşke kurtarsınlar da, ne isterlerse yapsınlar" (Apaydın, 1974: 237).

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı eserinde, vatanın kutsal nitelikte olduğu vurgulanır (Selçuk, 1979: 75). Kutsal vatana karşı aşk duygusu beslenmektedir (Selçuk, 1979: 50). Fakat özel değerler atfedilen vatan, işgalciler tarafından ele geçirilmiştir. Vatanın kurtulmasının tek yolu ise kan dökülmesidir (Selçuk, 1979: 54).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, Yunanlı askerin ağzından Anadolu'nun işgal edildiği vurgulanır. Bu şekilde Anadolu'nun Türklerin ana vatanı olduğu ortaya konulmuş olur. Ayrıca Yunanlıların güzel Anadolu'yu yakıp yıktıkları vurgulanır (Dinamo, 1988: 39). Romanda özellikle, Anadolu'nun Hitit, Truva gibi köklü medeniyetlere beşiklik yaptığı ifade edilir. Ayrıca Yunanlı komutan Trikopis'in Anadolu için, "Dağlarından yağ, ovalarından bal akan ülke" dediği dile getirilir (Dinamo, 1988: 15). Anadolu'nun söz

konusu özelliği, Yunanlıları cezp etmiş ve onların Anadolu'yu işgal etmelerine neden olmuştur.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, diğer birçok romanda olduğu gibi vatan ev metaforuyla ifade edilir. Bu bağlamda vatan için yuva denilmesi önemlidir (Kavaklı, 2006: 13). Diğer taraftan vatanın gerektiğince savunulmaması durumunda ana sütü helal olmaz. Bu şekilde vatan ile anne arasında yakın bir ilişki kurulur. Söz konusu ilişki Namık Kemal'in şu şiiriyle çok daha belirgin bir hâle gelir: "Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini / Yok mudur kurtaracak bahtı kara mâderini." (Kavaklı, 2006: 84). Vatan, kara bahtlı anneye benzetilerek vatan ile anne arasında doğrudan bir ilişki kurulur. Vatanın tehlike içinde olduğu ve kurtarıcı olunması gerektiğine ilişkin alıntılanan beyitle birlikte Mehmet Akif Ersoy'un "Sahipsiz olan memleketin batması haktır; / Sen sahip olursan, bu vatan batmayacaktır!" (Kavaklı, 2006: 43) mısraları koşut bir niteliğe sahiptir. Her ikisinde de vatanı savunacak kişinin eksikliğine gönderimde bulunulur. Ayrıca vatanın çiğnendiği de romanda dile getirilir (Kavaklı, 2006: 45). Vatanın kurtuluşu yönünde ise kişisel arzuları yok etmeli ve hatta kişi kendi felaketini göze almalıdır (Kavaklı, 2006: 90). Vatan namustur ve bu namusa kimsenin el sürmesine izin verilmez (Kavaklı, 2006: 101). Vatan metaforik bakımdan bir insan olarak konumlandırılır. Buna göre vatanın bir kalbi vardır (Kavaklı, 2006: 110) ve vatan ölür (Kavaklı, 2006: 102) veya vatan yaşacaktır (Kavaklı, 2006: 112). Bütün bunların yanı sıra vatan her şeyin üstüne konur. Hatta tasavvufta Allah için yok edilen nefis, bu kez vatan için feda edilir: "Nefsim, canım için değil Allah'ım! Vatanım, milletim için." (Kavaklı, 2006: 217). Vatan, dünya nimetlerinin dışında tutulur ve onun için ölen kişilerin cennete gidecekleri ifade edilir. Bu bağlamda, vatanın, tasavvuftaki

geçici dünya nimetlerine gönderimde bulunan arazların dışında tutulduğu görülür. Öte yandan İstanbul'un asırlardır sahip olduğu asil bir ruhu olduğu, ancak bu ruhu Anadolu'ya verdiği söylenerek, diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da Anadolu ön plana çıkarılır. Bunun da ötesinde İstanbul için "Ruhunu kaybeden şehir!... Kalleş, kahpe şehir!..." (Kavaklı, 2006: 93) vasıflandırılmasının kullanılması, İslami bir bakışa sahip bir yazar için dikkat çekicidir. Çünkü yıllarca Osmanlı Devleti'nin başkentliğini yapmış ve Müslüman coğrafyanın timsali olarak düşünülen bu şehir, genellikle Müslümanlar tarafından olumlanır ve idealize edilir. Yazarın Kemalist ideolojiye sahip yazarlar gibi, İstanbul'u olumsuzlayıp Anadolu'yu öncelemesi bu bağlamda dikkat çekicidir.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda Anadolu, Türk'ün öz toprakları olarak vasıflandırılır (Çokum, 2007: 297). Romandaki kişiler için bu toprakların kokusu bile farklıdır, fakat düşman işgaline uğrayan bu vatan, tıpkı kaybedilen bir sevgili gibidir. Bu bağlamda Recep'in Yusuf'un sevgisini "memleket sevdası" (Çokum, 2007: 308) olarak nitelendirmesi önemlidir. Romanda Osman'ın işgal altındaki Söğüt'e geri dönmesi, sevgilisine kavuşacak kişi ile özdeşleştirilmesi (Çokum, 2007: 369), bu anlamda önemlidir. Vatan sevgisi her şeyden önceliklidir. Babalar kendileri için çok değerli olan çocuklarını bile vatan için yetiştirmiştir (Çokum, 2007: 90). İnsanlar her türlü fedakârlığa hazırdır, "yeter ki memlekete feraha çıksın" (Çokum, 2007: 91).

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş*'ında, "vatanımı almak isteyenler" (Karatay, 1990: 82) ifadesiyle vatanın, sahibinden alınmaya çalışılan bir arzu nesnesi olduğu dile getirilir. Vatanın arzu nesnesi olarak konumlandırılması, onun daha önce bahsedilen sevgili ile özdeşleştirilmesi durumuyla örtüşür. Ayrıca vatan, bir eve benzetilir ve işgalcilerin bir hırsız gibi eve girdikleri ifade edilir (Karatay, 1990: 84).

Vatan, eve benzetilerek onun Türklere ait oluş düşüncesi pekiştirilir. Batılı devletler için hırsız metaforunun kullanılması ile onların Türklere karşı verdikleri savaşın illegal oluşuna gönderimde bulunulur. İlerleyen sayfalarda vatanın düşmandan temizlenecek olduğuna ilişkin verilen yargı (Karatay, 1990: 243), daha önceki ev metaforuyla ilişkilendirilebilir. Evin kirlerden temizlenmesi gibi, vatan da düşmandan temizlenecektir. Bu şekilde düşman da, temizlenmesi gereken kirli bir madde olarak nitelendirilir. Vatan konusunda dikkati çeken bir diğer nokta, İstanbul ve Anadolu'ya atfedilen özelliklerdir. Anadolu'daki yabancılar verdikleri bir eğlencede, İstanbul'da eğlence yapmaları durumunda aralarında Türklerin olabileceğinden, fakat Anadolu'da katı İslam kurallarının hâlâ geçerli olduğundan söz ederler (Karatay, 1990: 94). İslamcı bir yazarın, Osmanlı Devleti'nin başkentliğini yapan bir şehrin dejenere olduğuna yönelik sözleri bir paradoks gibi alımlanabilir. Çünkü bilindiği gibi Osmanlı Devleti, İslamcı bakış açısına sahip insanlar için İslami bir kimliğe sahiptir ve bu bağlamda İslami bakış açısına sahip bir yazarın Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul yerine, Anadolu'yu öne çıkarması ilgi çekicidir.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, daha önceki romanlardan farklı olarak İstanbul'la Anadolu arasında niteliksel olarak bir ayrıma gidilmemiştir. Bir başka ifadeyle daha önceki romanlarda genel olarak İstanbul'un olumsuzlanıp Anadolu'nun olumlu bir şekilde çizilmesine karşılık, *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde bu şekilde İstanbul ve Anadolu arasında bir ayrım yapılmamıştır. Tam tersine, Anadolu halkı nasıl cephede savaşıyorsa, İstanbul'un hamalları, deniz işçileri, mavnacılar, gizli örgütlerle ilişkisi olan bütün kumandanlar, subaylar, erbaşlar, askerler, polisler, inzibatlar, esnaf kuruluşları,

gümrükçüler, gençler, yaşlı kadınlar, genç kızların hepsinin o günlerde kurtuluş için savaştıkları, Büyük Taarruz'un başarısında hepsinin katkısı olduğu özellikle ifade edilir (Topuz, 2002: 222). Bu şekilde özellikle, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında İstanbul'u ve İstanbul halkını olumsuzlayan tavrının dışına çıkılmış olunur. İstanbul halkının, bahsedilen romanda söylendiğinin aksine Millî Mücadele'ye ilgisiz kalmadığı, tam tersine Kuva-yı Milliye'nin ihtiyaç duyduğu cephaneyi ve istihbarat bilgisini elde ettiği *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanda vurgulanır. Bu anlamda, vatan Anadolu olduğu gibi İstanbul'u da kapsar. Bu durumun nedeni, Türkiye Cumhuriyeti'nin inşası sürecinde Ankara başkent yapılırken İstanbul'un olumsuzlanıp Anadolu ve Ankara'nın öne çıkarılması olarak gösterilebilir. Öte yandan, 2002 yılında yayımlanan *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanda bu gerilimin sona ermesiyle İstanbul'u bahsedildiği gibi olumsuzlama gerekliliğinin kalmadığı söylenebilir. Buna rağmen Nedim Bey'in kurtarıcının Amerika ya da İngiltere'den değil de Anadolu'dan geleceği hakkındaki sözü romanda Anadolu'nun vatan olarak öncüllendiğini gösterir (Topuz, 2002: 137).

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, İstanbul'un olumsuzlanıp Anadolu'nun olumlandığını görürüz. Ahmet Ziya, Taksim'e baktıktan sonra, Taksim'in, "her gün biraz daha, 'Osmanlı' olmaktan" çıktığını belirtir (İlhan, 2002: 292). Buna karşılık, yine Ahmet Ziya "Anadolu'ya intikal" edilmesi gerektiğini düşünür; çünkü "Türkiye'nin istikbâli, şark ufkundan tulû edecektir." (İlhan, 2002: 293). Benzer düşünceler, Fransız gazeteci Marie Laure, tarafından da dile getirilir. Marie Laure, Anadolu'nun ilk bakışta hissedilmeyen bir cazibesi olduğunu İstanbul'a dönünce fark eder. Ona göre İstanbul, tam anlamıyla Türk

sayılamaz (İlhan, 2002: 362). Bahsedilen düşünceler, yıllarca Osmanlı'nın payitahtlığını üstlenen İstanbul'un farklı etnik kökenleri barındırması nedeniyle kozmopolit yapısına gönderimde bulunur. Anadolu ise, Türklerin yoğunlukta olduğu yerler olarak kozmopolit yapıdan uzaktır. Ayrıca İstanbul'un olumsuzlanması, Osmanlı Devleti'nin de dolaylı olarak olumsuzlanması anlamına geldiği için önem taşır. Ayrıca bu olumsuzlanmanın Fransız bir gazeteci tarafından dile getirilmesi de dikkat çekicidir.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, Anadolu anavatan olarak konumlandırılır ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne Anadolu'yu ihmal ettiği gerekçesiyle bir eleştiride bulunulur: "Osmanlı, Anadolu'nun anavatan olduğunu hiç düşünmemişti ki." (Özakman, 2005: 89). Anadolu'nun bin yıllık Türk yurdu olduğu, Yunanlı bir albay tarafından da itiraf edilir. Albay, Anadolu yaylasında, bin yıllık Türk yurdunun ortasında ne aradıklarına anlam veremez (Özakman, 2005: 464). Bu bağlamda, kendilerini Anadolu'nun gerçek sahibi olarak gören Türkler, kendilerine ait olan toprakları başkalarına vermek istemezler. Türkler için bu topraklar, "harim-i ismet"tir (Özakman, 2005: 244). Vatan olarak adlandırılan Anadolu'nun düşman işgali altında olması, Millî Mücadele taraftarı din adamlarını da tetikler. Bu bağlamda romanda bir müftü, "hubbü'l-vatan mine'l-iman" hadisine atıf yaparak, din adına da Millî Mücadele'ye katılıp vatana hizmet etmek ve son kertede vatanı düşman işgalinden kurtarmak gerektiği düşüncesini halka aşılar: "Vatan sevgisi imandandır, vatana hizmet de ibadettir, ibadetlerin de, en makbulüdür. Çünkü mutad ibadet, kendi kurtuluşumuz içindir, vatan hizmeti ise herkesin kurtuluşu içindir, bence daha makbuldür. Her ibadet gibi o

da gösterişe, övünmeye, övülmeye gelmez. Bu konuyu kapatalım." (Özakman, 2005: 91).

3) KİŞİLER KADROSU

A) Merkezî Kişiler

İncelenen Millî Mücadele konulu yirmi altı romanın merkezî kişilerinin mesleklerine baktığımızda, bu kişilerden on dördünün asker olduğu görülür. Bu bağlamda asker oranının çok yüksek olduğu söylenmelidir. Söz konusu durumun nedenlerinden biri olarak, merkezî kişilerin asker olmasıyla Millî Mücadele'nin daha rahat anlatılabilecek olması gösterilebilir. Ayrıca merkezî kişinin Millî Mücadele taraftarı bir asker olması, hem aynı şekilde Millî Mücadele taraftarı olan anlatıcının düşüncelerini sunması için uygun bir ortam yaratacaktır hem de okurun bu savaşın gelişimi ve zorlukları konusunda bu savaşta yer alanlarla daha iyi empati kurabilmesine olanak tanıyacaktır. Öte yandan ilk dönem Kemalist romanlardan ikisinin (Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* ve Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*) merkezî kişisinin öğretmen olması da dikkat çekicidir. Bu şekilde ilk dönem Kemalist romancıların halkı eğitme ve onları dönüştürme, bir başka ifadeyle toplum mühendisliği çabası içinde oldukları öne sürülebilir. Doğrudan yanında bulunmalarına karşılık ilk dönem Kemalist romancıların Mustafa Kemal Paşa'ya uzaktan bakmaları ve onu romanlarında ayrıntılı bir şekilde konu etmemelerine karşılık, Mustafa Kemal Paşa, Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*, Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* ve Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler*

adlı romanlarında geniş bir şekilde anlatılır. İncelenen romanlarda merkezî kişilerle ilgili dikkati çeken bir diğer özellik, romancıların kendi ideolojilerine yakın kişileri merkezî kişi olarak seçmelerdir. Bu şekilde ideolojik bakışlarını romana daha rahat yansıtma imkânına kavuşurlar. Marksist romancılar merkezî kişi olarak genellikle köylü ve fakir kişileri seçerken, İslamcı romancılar da halkın içinden, fakir, ama dindar kişileri seçerler. Popüler romancılar ise merkezî kişi olarak istihbarat ya da casus kişileri seçerler ve böylelikle heyecan unsurunu ön plana alabilirler. Tartışılan romanlarda merkezî kişiler şu şekilde görülür:

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*'inde merkezî kişi bir kadındır. Bu kadının mesleği ise hemşireliktir. Bu durum, kadınların da Millî Mücadele'de etkin bir şekilde yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında ise merkezî kişi yine bir kadındır, fakat bu kadın bu kez öğretmendir. Bu kadının bir öğretmen olması, kadının eğitimli olması bir yana öğretici olması gerektiğini ifade eder. Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında merkezî kişi, öğretmenlik yapan Ali Şahin adında bir erkektir. Bu amaçla, softalara ve Yunan işgaline karşı halkı bir rehber olarak bilinçlendirmek ister. Bu anlamda, Millî Mücadele'de öğretmenler seçilerek toplumun dönüştürülmesi düşüncesi vurgulanır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, her ne kadar Necdet üzerinde durulduğu düşünülse de, Leylâ etkin bir konumda olduğu için merkezî kişi olarak nitelendirilebilir. Leylâ'nın etkin konumu romanda şöyle anlatılır: "Leylâ söylüyor, Leylâ hükmünü veriyordu. O ne derse hep o oluyordu." (Karaosmanoğlu, 2006: 133). Böylelikle Leylâ'nın romandaki belirleyici özelliği vurgulanır. Leylâ herhangi bir işte çalışmaz, tek derdi gösteriş içinde bir hayat sürmektir. Bu anlamda Nişanlı olduğu hâlde başka bir erkekle flört

etmekten bile çekinmez. Eğlence ve gösterişin dışında bir şeyle de ilgilenmez. Örneğin İngiltere onun için beş on İngiliz'den ibarettir. Aynı şekilde Türkiye'nin sınırı da kendi yaşadığı çevreyle sınırlıdır (Karaosmanoğlu, 2006: 288). Bu şekilde Leylâ için Millî Mücadele'nin kaybedilmesi ya da kazanılması bir anlam ifade etmez. Onun için tek farklı olan şey, bulunduğu ortamın birden bire değişmesi, eğlence hayatının son bulmasıdır. Bu bağlamda Leylâ'nın, Berna Moran'ın *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*'ta ortaya koyduğu (Moran, 1998) Tanzimat dönemi romanlarında ifade edilen alafranga züppe tipinin vardığı son aşama olduğu söylenebilir. Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, aynı zamanda anlatıcı olan merkezî kişi romanın sonunda *Gazi Mustafa Kemal* ve *Gazi'nin Dört Süvarisi* adlarında kitap yazdığını söyleyerek yazar Burhan Cahit Morkaya ile özdeşleşir. Romanın başlarında her ne kadar Millî Mücadele'ye katıldığını söylese de, romanda Millî Mücadele için neler yaptığı hakkında hiçbir bilgi vermez. Bu konuda yalnızca Millî Mücadele'nin İzmir'in işgalinden İzmir'in kurtuluşuna kadar geçirdiği aşamaları anlatmakla yetinir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ında merkezî kişi İstanbul'un en ihtişamlı konaklarından birinde doğup büyümüş, fakat daha sonra Birinci Dünya Savaşı'na katılmış ve burada tek kolunu kaybetmiş eski bir askerdir. Daha önceki merkezî kişilerden farklı olarak Ahmet Celal, Anadolu'daki halkı eğitme çabası içinde değildir. Dünyadan elini eteğini çekmiştir ve bu ruh hâli için ücra bir köşe arar. Bununla birlikte Ahmet Celal'in entelektüel bir birikime sahip olması da dikkat çekicidir. Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanındaki merkezî kişi, bir asker olan Kudret'tir. Kudret, "Balkan Harbi'nde ve Birinci Dünya Savaşı'nda büyük yararlılıklar göstermiş, genç yaşına rağmen yüzbaşılığa yükselmiş" (Özdeş, 1976: 11) biridir.

Kudret, diğer romanlardaki merkezî kişiler gibi sevgi nesnesi olarak romandaki kadınların sevgisini kendisine çeker. Kudret'in, Kezban, Suzanna ve Suna'nın sevgisini kazanması bu bağlamda örnek gösterilebilir. Bununla birlikte Kudret'in romanda en dikkat çekici özelliklerinden biri de vatan için her türlü fedakârlıkta bulunmasıdır. Verilen bir görevle vatan haini olarak yaftalanmayı kabul etmesinin yanı sıra âşık olduğu kızı da ikinci plana itmiştir. Ayrıca içinde bulunduğu zor durumlardan kendini kurtarabilecek bir yeteneğe sahiptir. Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı kitabında, merkezî kişinin kim olduğu konusu belirsizdir. Romanın şahıs kadrosu çok geniş olmasına karşılık, bu şahısların merkezinde kimin olduğu konusu açık değildir. Fakat diğer kişilerle karşılaştırıldığında Süleyman Bey'in daha etkili bir konumda olduğu görülür. Süleyman Bey, konuşmalarıyla arkadaşlarını yönlendirir ve işgalcilerin Türklerin silahlarını toplaması durumunda, silahların işgalcilere verilmesinin daha mantıklı olduğu konusunda arkadaşlarını ikna eder. Süleyman Bey'in görevi ise Düyun-ı Umumiye Reisliğidir. Ailesi ve geçmişi hakkında romanda bilgi verilmez, sadece dış görünüşü hakkında şunlar söylenir: "Uzun boylu, zayıf, gözlüklü, sarışın, pos bıyıklı bir adam" (Arıt, 1961: 19). Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde merkezî kişi, bir asker olan Yusuf'tur. 1919 yılında düşman askerlerinin İzmir ve Manisa'ya girmesiyle işgalciler Yusuf'un kız kardeşini feci bir şekilde öldürmüşlerdir. Ayrıca babası ve annesi de kaybolmuştur. Bunun üzerine yüzbaşı olarak Millî Mücadele'ye katılan Yusuf, girdiği bir çatışmada tek kolunu kaybeder. Bu noktada, her ne kadar tek kolunu kaybetmesi yönüyle bize *Yaban* romanındaki Ahmet Celâl'i hatırlatsa da, Yusuf, Ahmet Celâl gibi hayata küserek Anadolu'nun bir köşesinde vakit geçirmez. Aksine tek koluyla bile olsa vatanı, milleti için nasıl yararlılıklar gösterebileceğini düşünür. Nitekim, tek koluyla

da olsa, orduda komutanlık görevini üstlenir ve İzmir'e giren askerler arasında olmayı başarır. Ahmet Celâl'le Yusuf'a halkın bakış açısı anlamında da temelli farklılıklar olduğunu gözlemleriz. Bilindiği gibi *Yaban*'da Ahmet Celâl'e Anadolu halkı bir yaban olarak bakar. Öte yandan *Doludizgin*'de halk, Yusuf'u bir halk kahramanı olarak görür. Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*'sında merkezî kişi, romana da ismini veren Küçük Ağa veya daha önceki ismiyle İstanbullu Hoca'dır. Asıl adı, Reşid Halid oğlu Mehmed Reşid olmasına karşılık halk ona İstanbullu Hoca adını vermiştir. İstanbul'dan Anadolu'ya gelerek çok etkili vaazlar veren İstanbullu Hoca, çok genç yaşta olmasına karşılık etrafındaki herkesten saygı görmektedir. Söz konusu romanda da sıkça adı anılan Mehmet Akif Ersoy gibi vaazları halk üzerinde çok etkili olur. İstanbullu Hoca kimliğiyle her ne kadar Sadrazam Damat Ferit'i sevmese de, Padişah yanlısı bir tutum içerisindedir. Kuva-yı Milliye yanlılarının kendisini öldürmesinden endişelenerek ailesini Akşehir'de bırakarak kaçar. Tanınmaması için sakalını keser ve giyim kuşamını değiştirir. Bu durum, aynı zamanda onun İstanbullu Hoca'dan Küçük Ağa'ya geçişini de simgeler. Hoca kimliğini geriden bırakan Küçük Ağa, yaşadığı iç çatışmadan sonra artık Kuva-yı Milliye için savaşan bir askere dönüşmüştür. Küçük Ağa'nın imam kimliğinden asker kimliğine geçişi önemlidir. Küçük Ağa'nın romanda ön plana çıkarılan özelliği ise onun insanlar üzerindeki etkileyiciliğidir. İnandığı değerler uğruna her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olan Küçük Ağa, insanlar üzerindeki etkileyici tutumuyla da inandığı değerlere hizmet eder. Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında merkezî kişi Yenen'dir. Yenen, romanın başlarında Yaprak'a âşık olur ve bu aşk onun bütün davranışlarını belirlemeye başlar. Sırf Yaprak'ı kurtarmak için jandarma olmaya çalışır. Fakat daha sonra Millî Mücadele'nin başlamasıyla

Yaprak'a olan aşkıyla vatan aşkını birleştirir. Romanın başlarında 15 yaşında olduğu belirtilen Yenen'in bu anlamda çok genç olduğu söylenebilir. Yenen, Millî Mücadele'de başarılı hizmetlerde bulunur ve subay rütbesine terfi eder. Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, topçu Yüzbaşı Cemil merkezî kişi olarak seçilmiştir. Eski bir İttihatçı olan Cemil, Birinci Dünya Savaşı'ndan döndükten sonra teyzesinin kız olan Neriman'la aşk yaşamış, İttihatçılarla ilişkisi ve bir İttihatçıyı kurtarma olayında yaşadıkları sonucunda işgalciler tarafından evi aranmış, daha sonra Anadolu'ya giderek Millî Mücadele'ye katılmıştır. Cemil'in severek evlendiği Neriman'ı arkasında bırakıp Anadolu'daki Millî Mücadele'ye katılmasında iç çatışmalar yaşadığına dair bir bilgi edinemeyiz. Kısa sürede Millî Mücadele'deki yararlılıkları ve doğru kararlarıyla herkes ona karşı saygı duyar. Millî Mücadele'yi başlangıç aşamasından sonuna kadar ayrıntılı bir şekilde konu edinen Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında merkezî kişi, bahsedilen savaşın lideri konumunda olan Mustafa Kemal Paşa'dır. *Kutsal İsyan*'da Mustafa Kemal Paşa, çocukluk anıları, aşkları, hırsları, planları, siyasi mücadeleleri, üzgün ve sevinçli anlarıyla konu edinilir. Bu şekilde Mustafa Kemal Paşa'nın idealize edilmeden insanî özellikleriyle romanda ele alındığı söylenebilir. *Kutsal İsyan*'da, Millî Mücadele'nin lideri olarak bu savaşın kazanılmasının temel belirleyicisi konumunda bulunan Mustafa Kemal Paşa merkezî kişidir. Mustafa Kemal Paşa'nın çocukluğundan Millî Mücadele'yi kazandığı zamana kadar yaşadıklarıyla romanda konu edinilir. Ayrıca söz konusu romanda, Mustafa Kemal Paşa'nın aşkları, rakipleriyle mücadeleleri, hayal kırıklıkları, Millî Mücadele'yi düşündüğü ilk andan rakiplerini ve düşmanı alt etmek için tasarladığı planlar ele alınır. Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, merkezî kişi Hasan adlı bir çocuktur. Diğer romanlardan farklı olarak romanda

çocuğun merkezî kişi olarak konumlandırılması önemlidir. Böylelikle bir çocuk olarak Hasan'ın Millî Mücadele'de gösterdiği yararlılığa işaret edilir. Çok güzel kaval çalan Hasan, babasını ve annesini küçük yaşta kabul etmesine karşılık yine de hayata tutunur ve Topal Ali ile birlikte cepheler arasında bilgi akışını sağlar. Düşman askeriyle karşılaştığında ölüm tehlikesi geçirir; ancak buna rağmen kendisine verilen görevi başarıyla yerine getirir. Hasan'ın bir çocuk olarak Millî Mücadele'de görev alması, romanlarda sık sık dile getirilen 7'den 70'e bütün Türk halkının bu savaşta başarıyla bulunmasına gönderimde bulunur. Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında merkezî kişi, Millî Mücadele'de casusluk faaliyetleri ile yararlılık gösteren tarihî bir kişi olan Ahmet Esat Tomruk, bir başka ifadeyle İngiliz Kemal'dir. Ahmet Esat Tomruk, öğrenim gördüğü Galatasaray Sultanisi'nde adı ihtilalci olarak anılmaya başladığı için İngiltere'ye kaçar ve orada boksu öğrenir. Türkiye'ye döndüğünde ise Millî Mücadeleciler arasına katılır, çok dil ve özellikle de İngilizceyi çok iyi bildiği için casus olarak kullanılır ve kendisine İngiliz Kemal adı verilir. Aynı zamanda anlatıcı olan Ahmet Esat Tomruk / İngiliz Kemal, kendisini yakışıklı, güçlü ve çok iyi bir boksör olarak vasıflandırır. Aynı zamanda kolayca yankesicilik yapma kabiliyetine de sahiptir. Söz konusu romanda, bir casus olan İngiliz Kemal'in merkezî kişi olarak seçilmesi, heyecan unsurunun başat olmasına yol açar. İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında merkezî kişi, Galatasaray Lisesi'ni henüz bitiren ve Üniversite'ye başlayan Selçuk'tur. Selçuk'un ismi, romanda da vurgulandığı gibi, Selçuk Han'a ve Selçuklulara göndermede bulunur ve bu şekilde Türk tarihinin görkemli ve geniş tarihine vurgu yapılır. Bununla birlikte Selçuk'un lise ve daha sonra üniversite öğrencisi olması, onun gelişim aşamasında birisi olduğu anlamına gelir. Selçuk'un Orhan ve Osman'ın

etkisiyle yaşadığı gelişim ve olgunlaşmanın romanda temelli bir yere sahip olması, bu düşünceyi destekler niteliktedir. Böylelikle romandaki anlatıcı, Selçuk'un olgunlaşma sürecini anlatarak okurun da bu şekilde bir yönelime girmesini amaçlamaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında merkezî kişi, romanın anlatıcı Cemal ve onunla birlikte İhsan, Muhtar ve Hasan tarafından da sevilen, aynı zamanda bütün bu kişilerin hayatını etkileyen Sabiha'dır. Özellikle Cemal ile İhsan, Sabiha'yı taklit edecek kadar ondan etkilenmişlerdir. Ancak Sabiha'nın Millî Mücadele'deki konumunun ne olduğu konusunda bir bilgi verilmez. Romanda ön plana çıkan üç kişiden, yani Sabiha, Cemal ve İhsan'dan yalnızca İhsan'ın Millî Mücadele'ye olan doğrudan desteği vurgulanmıştır. Romanda Sabiha'nın yaşadığı varoluşsal sancıları, hayata bakışındaki sorgulayıcı bilinç ve eksiklik duygusu dile getirilir. Cemal ise, Sabiha'nın aşkını hayatının merkezine koymasıyla onu aşıp Millî Mücadele'ye katılamaz. Söz konusu romanda Sabiha'nın Millî Mücadele karşısındaki tavrının belirsiz olması, Millî Mücadele'nin romanda merkezî önemde olmaması ile ilişkilendirilebilir. Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında merkezî kişisi olan Molla Mahmut, din eğitimi almış, köydeki diğer insanlara göre aydın bir insandır. En belirgin özelliği sert mizacıdır. Köyde çiftçilikle uğraşan ve haksızlığa asla tahammül edemeyen Molla Mahmut, Çanakkale Savaşı'nda Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde savaşmıştır. Kolundan yaralanarak köye dönmesine karşılık vatana hizmet etme arzusunu gönlünde taşımaktadır. Bu amaçla köyde çete kurulması için var gücüyle çalışır ve çetenin İbrahim Bey'den sonra en yetkili kişisi olur. Güçlü kişiliğiyle de köydeki arkadaşları arasında geniş bir etki alanına sahiptir. Böylelikle onların Millî Mücadele için çalışmalarına ön ayak olur. İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, merkezî kişi

olarak tarihî bir kişilik olan Yüzbaşı Selahattin seçilmiştir. Yüzbaşı Selahattin, komutan yaveri olarak Millî Mücadele'nin içinde yer almıştır. Diğer roman kişileri gibi kişisel hayatına ait her türlü unsuru terk ederek hayatını Millî Mücadele'ye adar. Düşündüklerini hiçbir şeyden çekinmeden korkusuzca söyleyen Yüzbaşı Selahattin, romanda yaveri olduğu Bekir Sami'nin bile çoğu zaman önüne geçmektedir. Aynı zamanda anlatıcı olan Yüzbaşı Selahattin, kendisine eleştirel bir bakış geliştirmez. Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı kitabında, merkezî kişi, diğer romanlardan farklı olarak Türk değil, Yunanlıdır. Yunanlı bir asker olan Adamo, Yunanlı olmasına karşılık, Yunanlılara eleştirel bakar ve Yunanlıların Anadolu'ya insan öldürmek için geldiklerini, Anadolu'yu yakıp yıktıklarını, soykırım yaptıklarını dile getirir. Ordudan ayrı düşen Adamo, Batı Anadolu'nun ormanlarında Türk askerlerden kaçarak yaşamını sürdürmeye çalışır. Çingeneler, Türklerin çok iyi insanlar olduğunu söylemelerine rağmen, Türklerle karşılaşmaya cesaret edemez. Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, merkezî kişi, Birinci Dünya Savaşı'ndan henüz dönen ve Kilis'te yaşayan asker Kâmil'dir. Kâmil, işgali kabullenmeyerek önce Kilis'teki küçük bir çeteye katılır, daha sonra ise İstanbul'a gitmek zorunda kalır. Orada Riyaziye Muallim'i olur ve tekrar Kilis'e dönerek Millî Mücadele'ye doğrudan katılır. Ailesini bir kenara bırakarak bütün benliği ile Millî Mücadele için çalışır. Sevdiği kız olan Ayşe ile evlendikten sonra tekrar onu bırakıp Millî Mücadele'ye katılır; ancak Ayşe'nin düşman askerler tarafından öldürülmesi ile bu kez onun intikamı için de zor görevler üstlenir. Kâmil'in tehlikelere karşı cesurca hareket eden, idealleri için maddi her şeyden vazgeçebilecek karakterde bir kişi olduğu söylenmelidir. Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanında, merkezî kişi çok belirgin olarak çizilmemesine karşılık

Yusuf'un olayların akışındaki etkin rolü ve anlatıcının daha çok üzerinde durduğu kişi olması nedeniyle merkezî kişi olarak onun konumlandırılabileceğini gösterir. Yusuf, Millî Mücadele başlamadan önce at arabacısı olarak çalışır, fakat Millî Mücadele'nin başlamasıyla birlikte daha çok cephe gerisinde savaşa hizmet verir. Asker kaçaklarını yakalamakla görevlendirilir. Yusuf'un eğitimli biri olmaması, dahası Millî Mücadele'de üst rütbeyle hizmet etmemesine rağmen merkezî kişi olarak seçilmesi, yazarın Millî Mücadele'de sıradan erler üzerinde yoğunlaşarak onların psikolojilerini, hayata bakışlarını verme eğilimi şeklinde anlamlandırılabilir. Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı eserinde merkezî kişi, dindar olan İlyas Çavuş'tur. Kâzım Karabekir'e hayranlıkla bağlı olan İlyas Çavuş, çavuş rütbesinde olmasına karşılık birliğinin komutasını da üstlenmiştir. Romanda özellikle İlyas Çavuş'un cesaret yönü ön plana çıkarılır. Askerler ölüm korkusuyla atla birlikte dereden karşıya geçemezken İlyas Çavuş, her şeyi göze alarak bu görevi gönüllü olarak üstlenir. Ayrıca komutanlar tarafından ona önemli görevler verilir. Bu durum, İlyas Çavuş'a komutanlarının ne kadar güvendiğini göstermesi bakımından işlevsellik taşır. İlyas Çavuş'un Millî Mücadele'ye katılmasındaki itici gücü cihat arzusudur. Bu anlamda onun dindar kişiliği ortaya çıkar. Millî Mücadele'de farklı cephelerde yararlılık göstermesine karşılık, yaralandıktan sonra cephe gerisinde görevlendirilir ve savaşın sonunda İstiklal Mahkemesi'nce yargılanmak için aranır. Romanda esas savaşı yapanların İslami görüşteki kişiler olduğu, ancak savaşı içki içen Frenk kafalı subayların sahiplendiği düşüncesi İlyas Çavuş örneğiyle somutlanmaya çalışılır. Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı kitabında merkezî kişi, asker olan Nedim Bey'dir. Nedim Bey'in asker olması, onun aracılığıyla anlatıcının direniş örgütlerini kurgu bağlamında daha rahat

anlatabilmesine olanak sağlar. Nedim Bey, Çamlıca'nın Üç Gülü olan Perihan, Nedim ve Ümran'ın annelerinin halasının oğludur. Harbiye'yi bitirmiş, İkinci Kolordu'da görev almış, ama her fırsatta Hünkâr Hazretlerini, Sadrazamı ve Harbiye nazırlarını sert bir dille eleştirdiği için hiçbir önemli göreve getirilmemiştir. Nedim Bey'in, çoğu zaman anlatıcıyla aynı bakış açısına sahip olduğunu görürüz. Örneğin, "Amerikan Mandası" adlı bölümde, girişte anlatıcının söylediği mandanın kukla bir hükûmet yaratacağına, bütün ekonomik, siyasi ve askerî bakımdan her yetkinin Amerika'ya bırakılacağına ilişkin düşünceler Nedim Bey tarafından da aynı şekilde dile getirilir. Nedim Bey'in, Çamlıca'nın Üç Gülü olarak kitaba isim veren Perihan, Neriman ve Ümran'ın Millî Mücadele'nin gerektirdiği bilince sahip olmasını sağlaması önemlidir. Bu şekilde Nedim Bey'in yönlendirici ve etkin bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, merkezî kişi, romanın isminde de anlaşılacağı gibi, Reis Paşa olarak adlandırılan Mustafa Kemal Paşa'dır. Daha önceki romanlarda uzaktan seyredilen ya da idealize edilerek okura sunulan Mustafa Kemal Paşa'nın, söz konusu romanda, kararlılığı, güçlülüğü, ileri görüşlülüğü, hiddeti, nezaketi anlatıldığı gibi, yalnızlığı, tedirginlikleri, aşkı, kabusları, hayalleri de anlatılır. Millî Mücadele'nin lideri olan Mustafa Kemal Paşa'nın merkezî kişi olarak anlatılması ile okur Millî Mücadele'nin, Meclis'in açılması, düzenli ordunun kurulması, isyanların bastırılması ve Çerkez Ethem'in düşman olarak algılanması gibi çok önemli aşamalarında karar alma süreçlerine kurgu boyutunda tanıklık eder. Böylelikle önceki romanlarda daha çok cephe gerisinin anlatılmış olmasına karşılık, bu romanda Millî Mücadele'nin en önemli kararlarının alındığı mekânlara (Mustafa Kemal Paşa'nın evi ve Meclis gibi) odaklanılması önemlidir. Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında,

merkezî kişi, Millî Mücadele'yi tetikleyen ve daha sonra da önderliğini üstlenen Mustafa Kemal Paşa'dır. Kararlı, güçlü, tanıştığı kişilerde hayranlık duygusu uyandıran, savaş sırasında bile roman okuyacak kadar edebiyata ve sanata önem veren, çok kritik anlarda doğru kararlar verebilen, zor zamanların üstesinden kolayca gelebilen, ezildiğini, ihmal edildiğini düşündüğü kadınlara ve köylülere öncelik veren, savaşı bir sanat gibi gören, savaş esnasında yeni stratejiler yaratabilen, hatta Türk düşmanı olarak konumlandırılan Lloyd George tarafından dahi olarak nitelendirilen bir kişidir. Romanda tek bir kişinin başından geçen olaylara odaklanılmamasına karşılık, Mustafa Kemal Paşa'nın olayları belirleyen ve yönlendiren kişi olması, onun merkezî kişi olarak vasıflandırılmasına olanak tanır. Söz konusu romanda Mustafa Kemal Paşa'nın ideal bir asker ve insan olarak betimlendiğini görürüz.

B) Tipler

a) İşgalciler (Dış Unsurlar)

Birbirinden çok farklı ideolojilere sahip ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler, milliyetçi-muhafazakâr, İslamcı romancıların Millî Mücadele Savaşı'nda esas düşman olarak Yunanlıları değil, İngilizleri görmeleri dikkat çekicidir. İngilizlerin, Orta Doğu'yu ve sömürgelerini daha rahat kontrol edebilmek için Yunanlıları ve Ermeni azınlığı kendi çıkarları için kullandıkları ve bu şekilde onlara gizli olarak destek verdikleri dile getirilir. İncelenen romanlarda İngiliz komutan ve askerler de bahsedilen politikayı uygulama çabalarıyla sıklıkla konu edinilir.

Bilhassa, İngiltere Başbakanı Lloyd George'un söz konusu politikayı hayata geçirmek için verdiği mücadele birçok romanda ele alınır. Yunanlılar ise, İngiliz desteğini alarak Büyük Yunanistan hayallerini hayata geçirmeye çalışırlar. Yunanlıların Türklere karşı yaptıkları zulüm romanlarda özellikle vurgulanır. Yunanlılar, Türk köylerini yakıp yıkar, Türk kızlarının ırzına geçerler. İşgalin yanı sıra bilhassa geri çekilirken Türk köylerini ve İzmir'i yakmaları, birçok romanda konu edinilir. İtilaf devletlerinin İngilizlerle birlikte diğer üyeleri olan Fransa ve İtalya ise, incelenen romanlarda genellikle nispeten daha olumlu olarak anlatılırlar.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, konu edinilen işgalciler İtilaf devletleri ve Yunanlılardır. İtilaf devletleri arasında ise özellikle müstemleke sıfatıyla İngiltere ele alınır. İngilizlerin temsilcisi ise, kendini beğenmiş, ukala, nezaketsiz olarak tasvir edilen Mister Cook'tur. Romanın anlatıcısı Mister Cook için şunları söyler: "İngiliz İmparatorluğu'nun müstemleke zalimlerinin en cahil ve en aşağı enmûzecidir" (Adıvar, 2004: 36). İtilaf devletlerinin ordusu ise halkı tahrik eden, saygısız kişilerden oluşur. Örneğin birkaç zenci Fransız asker, lokantanın camından kırmızı dillerini Peyami, İhsan ve Ayşe'ye çıkarırlar. İhsan ise onlara acıyarak, "Türk milletini terbiyeye gelen medenî ordu" (Adıvar, 2004: 51) der. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, işgalci kuvvetlerin işgal etmedeki meşrulaştırma yöntemlerinden olan, işgal ettikleri halka medeniyet getirecekleri yönündeki bahanelerinin ne kadar doğru olduğu sorgulanır. Bunun yanı sıra Anadolu'daki işgali gerçekleştiren Yunanlılar da romanda Millî Mücadele'nin yürütüldüğü unsur olarak gösterilir. Fakat romanda, Yunanlılar üzerinde fazla durulmaz. Hatta roman boyunca hiçbir Yunan askerinin ismini öğrenemeyiz.

Halide Edip Adıvar'ın bir diğer romanı olan *Vurun Kahpeye*'de, işgalci olarak seçilen tek unsur Yunanlılardır. Yunanlılar, Türk topraklarını işgal etmiş ve Türklerin canına, malına ve ırzına kastetmişlerdir. Yunanlıları temsil eden kişi ise Yunan Komutanı Damyanos'tur. Damyanos haricinde diğer işgalci Yunanlıların ismi verilmez. Hatta romandaki diğer Yunanlı kişiler figüran işlevi görmektedirler. Damyanos, her ne kadar vatansever gözükse de maddi çıkarını her şeyden önemli görmekte, milliyetperver gözükmesine karşılık kendi duyguları için vatanın çıkarlarını göz ardı etmekten çekinmemektedir. Ayrıca Damyanos, özellikle yerli halkı sömürmekte ve halkı bezdirerek Kuva-yı Milliye düşmanlarını bile Yunan düşmanı yapmaktadır. Bu anlamda aslında Damyanos'un Yunan askerlerinin temsilcisi gibi gösterildiği düşünülebilir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*'sinde dış unsurlardan özellikle Yunanlılar üzerinde durulur. Yunanlılar Anadolu topraklarını kendi toprakları hâline getirmek için uğraşırlar ve bu bağlamda özellikle din adamlarını kullanırlar. Onlar vasıtasıyla Türk halkını sakinleştirmeye ve kendilerinin kötü niyetli olmadıkları yönünde propaganda yapmaya çalışırlar. Romanda Yunan askerlerinden bahsedilmesine karşılık, *Vurun Kahpeye*'de olduğu gibi bir Yunan askeri tanıtılmaz ya da ismi verilmez. Bu şekilde işgalci kuvvetlerin dünyasına girilmemiş olunur. Öte yandan her ne kadar doğrudan işgale karışmasalar da Batılı devletlerin de, daha önce bahsedildiği gibi, Yunanlılara destek verdikleri vurgulanır.

Daha önceki romanlarda üzerinde pek durulmayan işgalciler, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında ayrıntılı bir şekilde anlatılırlar. Bu bağlamda özellikle İngiliz işgalcilerine yer verilir. Sözü edilen kişilerden ilki, Captain Gerald Jackson Read'dir. Yakışıklı bir görünüşe sahip olan

Read, bir İngiliz subayı olması nedeniyle de Türk kızlarının ilgisini üzerine çekmektedir. Hatta bu kızlar arasında Osmanlı Sultanı da bulunmaktadır. Romanda özellikle Leylâ ile flört etmesiyle konu edinilir. İngiliz muhafazakârı olan Read, romanın sonunda Türklere karşı küçümseyici üslubu bırakır ve üstelik Ankara'nın yolunun İngilizlere tamamen kapalı olduğunu annesine yazdığı mektupta itiraf eder. Captain Marlow ise Oxford'daki Şark dillerinde 3-4 sene eğitim almış bir eşcinseldir. Türkçeyi bildiği için Intellegience Service'in en önemli vazifesi kendisine verilir. Evli bir erkek olan Atıf Bey'le ilişki içine girer. Captain Marlow, Read gibi Türklere bakışında dönüşüm yaşar ve Türklerin güçlerini anlayamadıklarını, tek hâkimin kendileri olduğunu sandıklarını, hâlbuki Türklerin bağımsız hareket ederek destekledikleri Yunanlıları bozguna uğrattıklarını itiraf eder. Bir diğer işgalci Major Will ise röntgenci ve hiçbir ayrım gözetmeksizin önüne çıkan her kadına asılan biri olarak romanda anlatılmıştır. Miss Fanny Moor ve Nermin arasındaki lezbiyen ilişkiyi röntgenleyecek kadar cinsel anlamda açlık ve sapkınlık içindedir. Bunların dışında romanda ismi verilmeyen iki İngiliz zabiti de romanın içeriğinde önemli bir işleve sahiptirler. Bu zabitlerden biri Necdet'e fesini çıkarmasını söyler, diğeri ise bu İngiliz'e soru soran Necdet'e, bir Türk'ün İngiliz'e soru sormasının küstahlık olduğunu ifade eder ve bu şekilde İngilizlerin kendilerini ne kadar üstün gördüklerini somutlar. Amerikalı gazeteci Miss Fany Moor da belirtildiği gibi Türk bir kız olan Nermin'le lezbiyen ilişki içindedir. Romanda isimleri belirtilmeyen Amerikan zenginlerden de bahsedilir. Fransızlar, İngiliz askerler gibi romanda ayrıntılı bir şekilde anlatılmaz. Sadece isimleri verilemeden onlardan genel olarak bahsedilir. Fransızların, İngilizlerin yanında ikinci plana düştüklerini görürüz. Bu durum sosyal hayatta da aynı şekilde yer alır.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı eserinde de, Londra Kabinesi'nin yaşanan olayların başaktörü olduğu dile getirilir (Morkaya, 1931: 16). Bu bağlamda 14 Mayıs 1918 tarihinde İngiliz "Amiral Galtrop" İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğini bildirir (Morkaya, 1931: 17). Yine benzer şekilde İngiliz mümessili Hatkinson, Türk kuvvetlerinin Yunanlılarla savaşmaması konusunda Kâzım Paşa'yı ikna etmeye çalışır (Morkaya, 1931: 30). İngilizler, aynı zamanda Yunanlıların başarısızlığını görünce İngiliz kumandanı "General Milen" aracılığıyla İstanbul Hükûmeti'ne, daha sonra da Millî Mücadele güçlerine nota verirler (Morkaya, 1931: 43). Bu şekilde İngilizlerin, Yunanlıların İzmir'i işgallerindeki esas etken oldukları vurgulanmalıdır. Romanda işgalciler açısından dikkat çeken bir diğer özellik, İtilaf güçlerinin zabitlerinin Türklerin Millî Mücadele girişimlerini haklı bulmaları ve Türk milletinin topraklarını işgalden kurtarmak için çaba gösterdiğini, bunun da en tabii hakları olduğunu söylemeleridir (Morkaya, 1931: 37). Bu anlamda Fransızların çok olumsuz nitelendirilmediğini görürüz. Fransızlar, özellikle cephane kaçırma girişimlerinde pasif bir özellik gösterirler. Kolayca esir alınan Fransızlar, cephanenin kaçırılma olayında da yardımda bulunurlar. Bu anlamda daha sonra görüleceği şekilde Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında da Millî Mücadelecilerin cephane kaçırma girişimlerinde Fransız askerlerinin onlara yardımda bulunduğu ifade edilir. Burhan Cahit ise sözü edilen romanında Fransızların kolayca esir alınarak cephanenin kaçırılmasına yardım ettiklerini vurgular. Öte yandan Yunanlılar ise romanda tek tek kişiler olarak yer almazlar. Yunan askerlerinden sadece Miralay Zakeriyo'nun adına değinilir. Zakeriyo'nun ise ordunun başında yer aldığı ifade edilir. Bunun dışında genel bir adlandırma olarak Yunanlılar şeklinde bir tanımlamayla bu halka ait

nitelendirmelerde bulunulur. Romanda Yunanlıların arkalarına İngilizleri alarak Türk topraklarını işgal ettiklerini, halkın canına, malına, ırzına tecavüz ettikleri vurgulanır. Özellikle vurgulanan nokta ise Yunanlıların Türklere karşı yaptıkları zulümdür. Yunanlılar Türk askerlerine göre çok daha kalabalık olmalarına rağmen Türkler karşısında başarısız olurlar ve bu durumda yine sürekli İngiliz yardımı talep ederler.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, işgalci kuvvetler olarak hem Türk topraklarını sömürmeye çalışan Batılılardan hem de Yunanlılardan bahsedilir. Özellikle romanda işgalci güç olarak Yunanlılar yer alır. Batılı kuvvetlerin Padişah'ı istedikleri gibi yönlendirdikleri vurgulanır. Batılı güçlerin işgal girişiminde, doymak bilmez Batılı zenginlerin arzuları etkili olmuştur (Karaosmanoğlu, 2001: 140). Bu isteklerini gerçekleştirmek için Yunanlıları kullanırlar. Yunanlılar bahsedilen desteği arkalarında hissederler. Yunanlı askerler Batılı güçlerin desteğini arkalarına alarak Türk topraklarını işgal ederler (Karaosmanoğlu, 2001: 185). "Bizi buraya büyük Avrupa devletleri, sizin aklınızı başınıza getirmeye gönderdiler. Bu insani görevi başarmadan bir yere gidemeyiz." (Karaosmanoğlu, 2001: 185). İşgal ettikleri topraklardaki halkın canına, malına ve ırzına göz diken, küçük çocukları öldüren Yunanlılar işgallerini meşrulaştırmak için, *Yeşil Gece* romanında olduğu gibi, dinî söylemleri kullanırlar. Örneğin işgalci güçlerin uçakları aşağıya kâğıt atarlar ve bu kâğıtta "biz sizi Halife tarafından kurtarmaya geliyoruz" (Karaosmanoğlu, 2001: 150) derler. Bu anlamda işgalci güçlerin, halkın en çok önem verdiği değerlerin başında gelen dini, kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğiliminde oldukları gözlemlenir.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, İtilaf devletlerinin ve özellikle Yunanlıların Türk topraklarını işgalleri vurgulanır. Fakat romanda

işgalci güçlerin işgallerinden çok, yabancı casusların yapıp ettikleri konu edinilir. Bu anlamda ilk olarak Mihal adlı bir Yunan casus romanda yer alır. Mihal, Yunan asker ve cephanelerinin getirilmesinde görev almaktadır. Kudret ise, gelen söz konusu asker ve cephanenin tespitinde çalışmaktadır. Mihal, Kudret'in eski bir asker olduğunu öğrenince onu İvan ve Kosta adlı başka iki casusla tanıştırır. Kudret, kendisini kullanmaya çalışan bu Yunan ajanları etkisiz hâle getirir ve Çanakkale savaşında birlikte savaştığı Orhan adlı bir askeri onların elinden kurtarır. Benzer şekilde, Mösyö Düpon adlı kişi, Türk topraklarına ajan gönderen kişi olarak tasvir edilmiştir. Kudret, Mösyö Düpon'un yabancı dansöz, jonglör ve akrobatlardan hangisini ajan olarak Türk topraklarına gönderdiğini bulmaya çalışır ve jonglörün ajan olduğunu anlar. Bu şekilde heyecan unsurunu ön plana çıkarmak için romanda işgalciler arasından özellikle casuslara odaklanılır.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı kitabında, işgalciler olarak Yunanlılar konu edinilir. Yunan askerlerinin isimleri romanda yer almaz, bunun yerine Yunan askerleri denilmesiyle yetinilir. Yunan askerleri Marmara Denizi'ndeki adaları işgal ederler ve daha önce küçük Yunan bayraklarını aşağı indirip sokağa fırlatan Hasan Efendi'ye işkence ederler (Arıt, 1961: 53). Araya girmeye çalışan Yahudi Mordahay'ı da döverler (Arıt, 1961: 54). Ayrıca Yunanlılar, Türkleri çağırıp silahlarını teslim etmelerini isterler, silahı olanlar teslim ederler, olmayanlar ise yalan söylüyor diye falakaya yatırılırlar (Arıt, 1961: 56).

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde işgalci devletlerden ilk olarak İtalyanlara değinilir. Söke civarında işgalci olarak bulunan İtalyanlar, Söke ve çevresine hâkim olmaya çalışırlar. Fakat İtalyanlar, Yunanlılar gibi, yerleşik Türk halkıyla çatışma yoluna gitmez, bunun yerine Türk halkına iyi davranarak burada bir

nüfuz sağlamak için uğraşırlar. Romandaki İtalyan komutan, sözü edilen durumun temsili konumundadır. Uçak simgesi çevresinde Türkler ve İtalyanlar arasında bir güç savaşı başlar ve bu savaşı Türkler kazanır. Olay, bir Yunan uçağının düşürülmesi ve düşen uçağın İtalyanlardan saklanarak Ankara'ya gönderilmesini içerir. İtalyanların yanı sıra esas düşman İngiliz ve onun uşağı olarak nitelendirilen Yunanlılardır. İngiliz başvekilinin Yunanlılar için yapamayacağı bir şey yoktur (Kocagöz, 1963: 37). Bu nedenle Yunanlıları çok şımartmışlardır. Ayrıca İngilizler, arkadan dövüşür, erkekçe dövüşmezler (Kocagöz, 1963: 70). Romanda özellikle üç İngiliz zabitinin olumsuzlanan İngilizlerin bile "yüzkarası" oldukları söylenir. Bu kişiler Harington (İngiliz işgal kuvvetleri başkomutanı General Harington)'a en yakın üç kişiden oluşmaktadır: Yüzbaşı Armstrong, Yüzbaşı Benet, Mülazim Bled. Bunlar, kumarbaz, kadın düşkünü, hırsız olarak vasıflandırılmıştır (Kocagöz, 1963: 91). Tek amaçları ise Millî Mücadele Grubuyla uğraşmaktır (Kocagöz, 1963: 91). Bunların yanı sıra, İngiliz Başbakan Loyt Corç (Lloyd George), romanda anılır ve çorbacı olarak nitelendirilen İngiliz Başbakanının Türk topraklarında ne aradığı sorulur (Kocagöz, 1963: 266-267). Asıl savaşılan işgalci kuvvet ise Yunanlılardır. Yunanlılar, İngilizlerin silah, yiyecek ve maddi desteğiyle Türklere karşı büyük bir avantaj içinde savaşmaktadırlar. Buna rağmen Türklere karşı yenilmekten kurtulamazlar. Masum Müslüman halkı, kutsal mekânları olan caminin içinde yakan Yunanlılardan isimleri anılan özellikle iki kişi vardır. Bunlar Yunanlı komutanlar, Hacı Anesti ve Trikopis'tir. Mustafa Kemal Paşa'ya meydan okuyan ve onu savaş meydanına çağıran Hacı Anesti, yenilgiye uğrayacağını anlayınca Trikopis korkuyla hareket eder (Kocagöz, 1963: 272). Yunan komutanının korkak olarak çizilmesi bu anlamda önemlidir.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında, ilk olarak İngiliz ve İtalyan askerlerine ilişkin genel bir manzara çizilir. Bu manzarada romandaki olayların geçtiği Akşehir'e İngilizlerin demiryolunu korumak için geldikleri, ancak bu konuda hiçbir etkinliklerinin olmadığı ifade edilir (Buğra, 2006: 11). İngiliz askerlerinin özellikle kibirli oluşları romanda vurgulanır. Daha sonra İtalyan askerlerinin Akşehir'e gelişleri konu edinilir. İtalyan askerlerinin karakteristik özellikleri ise romanda şu şekilde dile getirilir: "Farfaracı, sıcakkanlı, anlaşmaya uygun ve leylek düşmanı İtalyan askerleri." (Buğra, 2006: 11). Halk tarafından kutsal sayılan leylekleri öldürmeye kastetmeleri dışında İtalyan askerleri olumlu olarak nitelendirilir, çünkü "karargâhlarına gelen çocuklara ve ihtiyarlara bol bol yemek veriyorlar, isteye isteye veriyorlar, üstelik ahbap olmak için Hıristiyan'ı Müslüman'dan üstün tutmuyorlardı." (Buğra, 2006: 11). Bununla birlikte İngiliz ve Fransızların Ermenileri silahlandırarak Çukurova, Antep ve Maraş'a saldırttıkları da ifade edilir (Buğra, 2006: 146). Yunanlılar ise, "Osmanlılar için en azından İstanbul kadar değerli, fakat İstanbul'dan daha aziz" (Buğra, 2006: 139) olan Bursa'yı işgal etmişler, bunun da ötesinde işgal ettikleri bu şehirde Osmanlı Devleti'nin kurucuları olan Orhan, Murat ve Osman'ın kabirlerine saygısızlıkta bulunmuşlardır (Buğra, 2006: 141).

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, işgalci güçler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmaz. Bunun yerine savaş sırasında Türk halkının sosyal ve ekonomik şartları, çetelerin ve her türlü ayrılıkçı unsurun Millî Mücadele uğruna birleşmesi konu edinilir. Yunanlılarla yapılan savaşlar üzerinde durulurken onların nitelikleri ile ilgili ifadelerde fazla bulunulmaz. Fakat Yunanlıların çoluk çocuk, yaşlı ve kadın dinlemeden bütün sivil halkı öldürdüğü dile getirilir (Benice, 1964: 182).

Bunun yanı sıra işgalci güçler romanda "yedi düvel" olarak adlandırılmış ve söz konusu yedi düvelin Türk halkının evini, barkını, namus ve toprağını paylaştığından bahsedilmiştir (Benice, 1964: 168). Millî Mücadele'nin de bu duruma bir başkaldırı olarak ortaya çıktığı söylenir. Öte yandan Güney illerinin Fransız, Güney Batının ise İtalyanlar tarafından işgal edildiği ve Türk ordusunun Fransız ve İtalyanlara karşı üstünlük kazandığı vurgulanır (Benice, 1964: 187).

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, Millî Mücadele'nin yürütüldüğü kesim, "yetmiş iki buçuk" millet olarak vasıflandırılır (Tahir, 2005: 132). Bu milletlerden İngilizlerin Maraş'ı, Samsun'u, Urfa'yı, Afyon'u, Konya'yı; Fransızların Adana'yı, İtalyanların Çatalca'ya kadar olan bölgeyi, Yunanlıların ise Trakya'yı alacakları söylenir (Tahir, 2005: 136). Ayrıca İngilizler, İstanbul'un işgalinden sonra direnişçilere karşı şiddet kullanırlar. Bununla birlikte İngiliz siyasi temsilcisi üsteğmen Elkanhayım'ın Millî Mücadelecilerin yer değiştirmesine nasıl engel olduğundan söz edilir (Tahir, 2005: 315). Yine Karadeniz Başkomutanı Amiral Galtrop, Harbiye Nezareti'ne Anadolu'daki bütün birliklerin yalnız İstanbul Hükûmeti'ni tanımalarını sağlamaları yönünde bir ültimatom verir (Tahir, 2005: 432). Yunan kuvvetleri ise Çakalos komutasında İzmir'i işgal ettikten sonra Türk subayları aileleri ile birlikte sokaklara dökerler (Tahir, 2005: 258).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında asıl düşman olarak görülen işgalciler, İngilizlerdir. Söz konusu romanda İngilizlerin para yardımıyla güçlü bir istihbarat servisi kurdukları, bu sayede Ankara'da bile kendi memleketlerinden daha rahat dolaştıkları ifade edilir (Dinamo, 2010: 243 1. Cilt). *Kutsal İsyan*'da, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*'unda olduğu gibi, İngilizler kibirli bir millet olarak nitelendirilir (Dinamo, 2010: 246 1. Cilt).

Diğer taraftan İngilizlerin Türklere zulüm yaparak Türkleri sindirdiklerine de değinilir (Dinamo, 2010: 87 4. Cilt). Söz konusu romanda, Lloyd George, Albay Rawlinson, Lord Curzon, Galtrop, Amiral Wep, General Milne, Hatkinson, Yüzbaşı Solter ve Lawrence gibi kişiler, Türk topraklarını işgal etmek için İngiliz siyasetinde aldıkları rollerle konu edinilirler. Diğer işgalci unsur olan Fransızlar da, İngilizler gibi kibirli olarak betimlenirler. Fransız askerler, "Küçük dağları ben yarattım" edasında gezmektedirler (Dinamo, 2010: 216 1. Cilt). Fransız komutan Franchet D'Espére'nin 32 Kasım 1918'de Paris zırhlısı ile İstanbul'a geldiğinde kendisine kahraman süsü vermesi ve Padişah'ı Dolmabahçe sarayından çıkararak kendisinin orada oturmak istemesi, Fransız kibrini örnekler (Dinamo, 2010: 226 1. Cilt). Fransızların ayrıca Ermenilere Büyük Ermenistan hayali için yardımda bulunduklarından da bahsedilir (Dinamo, 2010: 269 1. Cilt). Öte yandan Fransızlar taşkınlık yaparak kadınlar hamamına saldırırlar (Dinamo, 2010: 494 3. Cilt). Ayrıca Fransız komutanların Urfa gibi şehirlerde sömürge yöneticisi gibi davrandıklarından da söz edilir (Dinamo, 2010: 497 3. Cilt). Yunanlılar ise, "Buralarda vaktiyle büyük medeniyetler kurduk ve küçük Asya milletlerini barış ve mutluluk içinde yaşattık. Şimdi de buraya barış ve medeniyet getiriyoruz." diyerek işgallerini meşrulaştırmaya çalışırlar. Amerikan askerleri ise Yunanlıların İzmir'i işgal ettiklerinde yaptıkları zulümlere hiç ses çıkarmamakta, at üzerinde gezip dolaşmaktadırlar (Dinamo, 2010: 368 1. Cilt).

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, yine başaktör İngiltere'dir. İngiltere, doğrudan savaşmak yerine Yunanlıları kullanır (Toy, 1968: 254). Rumları kışkırtarak işgal amaçlarını gerçekleştirirler. İngilizler, İngiliz Muhipler Cemiyeti aracılığıyla halkı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışırlar (Toy, 1968:

297). General Milne, Ankara'nın Millî Mücadele'ye devam etmesi durumunda, Yunanlıların işgalleri genişleteceği yönünde tehditte bulunur (Toy, 1968: 640). Romanda, Amerikalılar diğer romanlardan fazla bir şekilde yer alırlar. Amerikalılar da manda aracılığıyla Türk topraklarına hâkim olmaya çalışırlar. *Toprak Acıkınca*'da, Amerikan mandası tartışmaları, geniş bir şekilde konu edilir. Amerika'nın gelmesi durumunda, İngiliz ve Yunanlıları Türk topraklarından çıkaracağına inanılır (Toy, 1968: 263). "-Bilinmez ki… Amerika gelirse, Yunan gelmezmiş. O, hepsinden güçlü, hepsinden büyükmüş, dediklerine göre. Hatta İngiliz bile gelemezmiş korkusundan." (Toy, 1968: 263). Amerika'nın esas amacının ise Türk topraklarını sömürmek olduğu romanda vurgulanır (Toy, 1968: 264). Fransızlar da Türk topraklarını sömürmekten nasibini almak ister. Örneğin Fransız Hat Muhafız Kumandanı Yüzbaşı Vila birtakım beylerle ilişki kurmaya çalışarak, beyleri Fransız himayesine geçmeleri için ikna etmeye çalışır (Toy, 1968: 299). Yunanlılar, arkalarına İtilaf devletlerini de alarak İzmir'e asker çıkarırlar. Yunanlılar, Megalo-İdea idealleri doğrultusunda işgal faaliyetlerine girişirler (Toy, 1968: 399). Türkler, Yunan esirlere karşı olabildiğince iyi muamelede bulunmalarına karşılık, Yunanlı askerler, küçük çocuğa bile eziyet etmekten çekinmezler (Toy, 1968: 706).

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında, diğer birçok romanın aksine İngilizler olumlu olarak anlatılır. İncelenen romanların büyük bir çoğunluğunda İngilizler esas düşman olarak vasıflandırılmasına karşılık, bu kitapta İngilizlere çok olumlu nitelikler atfedilir. Söz konusu durumun oluşmasında, Ahmet Esat Tomruk / İngiliz Kemal'in İngiltere'de yetişmesi ve bir İngiliz ailesinin kendisini büyütmesi etkili olmuştur. Merkezî kişi olan Ahmet Esat Tomruk / İngiliz Kemal, aslen İngiliz olan kişilerin kötü davranışlarda bulunacağına

inanmaz. İngiliz Casus Lawrens'e olan övgüleri bu bağlamda anlam kazanır. Söz konusu romanda, İtalyanların ve bilhassa İtalyan basınının Millî Mücadele'nin ilerleyen zamanlarında Millî Mücadele taraftarı oldukları dile getirilir (Sanay, 2005: 498). Ayrıca birçok Fransız muhabir de Millî Mücadele taraftarı bir tutum takınır (Sanay, 2005: 498). Yunanlılar ise çoğunlukla iç çekişmeleri içinde anlatılır. Venizelist ve Kralcılar arasında var olan kutuplaşma, özellikle ordunun içinde varlığını hissettirmektedir. Millî Mücadele'nin ilerleyen safhalarında yönetimi ele geçiren Kralcılar, Venizelistleri cephe gerisine çekerler ve yaşanan bütün olumsuz gelişmelerden onları sorumlu tutarlar. Romanda konu edinilen General Sarı Yânis, Venizelist askerlerin temsilcilerinden biridir. Komutan İstiryadis ise sert ve kötü Yunanlı askerleri simgeler. Ayrıca Yunanlıların Türk topraklarına saldırdığı ve Türk köylerini yakıp yıktığı romanda belirtilir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, işgalcilerin sömürgeci tutumuyla siyahî insanları yurtlarından ayırarak uzak cephelerde savaştırdıklarından bahsedilir (Ohri, 1971: 7). Romanda, işgalci devletlerin emperyalist olduklarından, Asya ve Afrika'da birçok devletlere yaptıkları gibi ülkeleri parçalayıp sömürge hâline getirdiklerinden söz edilir (Ohri, 1971: 20). Uzun süreden beri gözü Osmanlı Devleti'nin topraklarında olan itilaf devletleri, Haçlı ruhuyla İstanbul'u işgal ederler (Ohri, 1971: 21). Fransız Generali Franchet d'Esperey ak atı üzerinden gururlu bir Sezar tavrıyla ve Haçlı ruhuyla İstanbul'a girer. Nitekim, Fransızların ardından İstanbul'a gelen İngiliz ve İtalyan askerleri Haçlıların yapmış oldukları zulüm ve vahşeti tekrarlarlar (Ohri, 1971: 21). Kapitalizmin emperyalizmine bağlı olarak hareket eden işgalciler, Asya ve Afrika'daki halkları sömürürler (Ohri, 1971: 140). Bu yolda da özellikle Kilise ve papazları kullanırlar (Ohri, 1971: 150). Emperyalist

amaçlarla Türk topraklarına saldıran işgalci güçler bu toprakları sömürmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu yolda Yunanlıları kullanarak onlara her türlü silah ve cephaneyi verirler (Ohri, 1971: 98-99). *Aşktan Da Yüce*'de her ne kadar işgalcilerin isimleri çok fazla geçmezse de, özellikle işgal ordularının haber alma şefi olan Komutan Benet'in ismi vurgulanır. Onun, Türkiye'de istihbarat ağında görevlendirilmek üzere eğitildiği, İngiliz Komutanının güvendiği kişilerin başında geldiği, yetkisinin sınırsız olduğu dile getirilir (Ohri, 1971: 101). Ayrıca silah kaçırma eylemlerine engel olduğu ve bu yüzden ona suikast düzenlendiği anlatılır (Ohri, 1971: 103). Romanda ismi geçen bir diğer kişi Yunan komutan Trikopis'tir. Trikopis'in Yunan başkomutanı olarak kurmaylarıyla esir alındığı dile getirilir (Ohri, 1971: 203).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı eserinde, konu edinilen işgal İstanbul'unda Fransız kıtasının Bâbıâli'de yürüyüşleri dile getirilir. Başlarında mahut Marseyes bulunan söz konusu kıta, romanın anlatıcısı olan Cemal'i çok olumsuz etkiler: "Daha Bâbıâli yokuşunda, süngü takmış bir Fransız kıtasının başlarında mahut Marseyez, muntazam bir yürüyüşle yukarıya doğru çıktığını gördüm. Bu ihtilâl ve insanlık türküsü bir işgal müfrezesine hiç yakışmıyordu. İçim garip bir isyanla dolu ters yüzü döndüm ve bir tramvaya atladım." "Benim İstanbul'umda ne işleri vardı?" (Tanpınar, 2005: 13). Sadece Bâbıâli'de değil, vapurda bile işgal kuvvetleriyle karşılaşılır. Vapurdaki her asker grubu, geldikleri ülkenin temsili niteliğindedir: "Vapurdaki kalabalığın içinde işgal kuvvetlerine mensup zabitler ve neferler, kendi milletlerine has vasıflarla sadece muzaffer kuvveti temsil ediyor gibiydiler. Fransızlar gürültücü ve şımarmaya hazır, İngilizler soğuk ve kibirli, İtalyanlar nâzik, kibâr, hatta biraz da güverteyi dolduran güneşte uyumaya

hazırdılar." (Tanpınar, 2005: 144). Cemal, romanda sık sık işgal kuvvetlerini gözlemler ve onlar hakkındaki düşüncelerini dile getirir. Cemal, Kandilli'yi işgal eden Fransız askerlerin nöbet değişimlerini seyrettikten sonra haksızlık yaparken takındıkları ciddi tavrı komik olarak nitelendirir: "Kandilli'yi Fransızlar işgal etmişti. Biz iskeleye çıktığımız zaman küçük meydanda bir manga Fransız askeri galiba nöbet değiştirmeye gidiyorlardı. Bu askerlerin, bir itisafı, bir haksızlığı yaparken takındıkları ciddîliğe ister istemez şaşırdım. Biz belki zayıftık, fakat silâhsız bir şehir ortasında, bu ciddîlikleriyle onlar gülünçtüler." (Tanpınar, 2005: 146-147). İngilizler ise, en küçük olay sonucunda Ortaköy ve Arnavutköy'deki meyhaneleri, kahvehaneleri basarak birçok insanı tevkif ederler (Tanpınar, 2005: 165). Romanda belli bir dönemden sonra Fransızların taşkınlıklarına rağmen Türklerle iyi geçindikleri, ancak bu kez de İngilizlerin Türklere musallat olduğundan bahsedilir (Tanpınar, 2005: 171). Bunların dışında özellikle Rus muhacirlerin İstanbul'da çok fazla yer aldığı İhsan tarafından dile getirilir. İhsan, Rusların Amerikalıların da yardımıyla sinema dekoru yapmak, resim yapıp satmak, ev duvarı boyamak, tiyatro oyunları oynamak gibi işlerle kendi sanatlarını kabul ettirerek İstanbul'da yer bulduklarından söz eder (Tanpınar, 2005: 177). Yekpare geçmişi özleyen Cemal için İstanbul'un işgalle birlikte kazandığı karışık, derbeder düzen hüzün vericidir. Cemal ifade edilen İstanbul'un karışıklığını şu şekilde anlatır: "Senegalli nefer, Cezayirli çavuş, siyah sakalı çenesinin altına bağlanmış Hintli gönüllü, İskoçyalı, Kanadalı fedai, Avusturyalı zabit, siyah pelerinli Karabineri, Ermeni tercüman, Rum papazından bozma halk hatibi arasında, işte İstanbul'un böyle karışık".

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, Millî Mücadele'nin aslında sadece Yunanlılara değil, yedi düvele karşı yürütüldüğünden bahsedilir

(Apaydın, 1974: 52). Fakat Yunanlıların asıl yardımcısının ise İngilizler olduğu vurgulanır. Hatta romandaki kişilerden biri "Zati hep kahpelik İngiliz'de" (Apaydın, 1974: 265) diyerek bütün yaşananların perde arkasında İngilizlerin olduğunu dile getirmiş olur. Söz konusu romanda, öne çıkarılan işgalciler Yunanlılardır. Özellikle romanın sonlarına doğru Yunanlılar üzerine daha çok yoğunlaşılır. Önüne çıkanı yakıp yıkan Yunanlılar (Apaydın, 1974: 325) Türk askeri çarık bulmakta zorlanırken iyi giyimli ve gösterişlidirler (Apaydın, 1974: 382). Pantolonları, çizmeleri ve apoletleri pırıl pırıldır. Köylünün ilk kez gördüğü motorlu araçlara binmektedirler (Apaydın, 1974: 377). Kendilerini dost gibi göstererek yerli halkı aldatmaya çalışan Yunanlılar, işbirlikçileri bu bağlamda kullanmaya çalışırlar. Fakat Türk çeteler için çalışan köylü insanlara ve onların ailelerine karşı her türlü işkencede bulunmaktan kaçınmazlar. Yan Bilal'in hamile eşine eziyet ederler ve onun çocuğunu düşürmesine neden olurlar. Aynı şekilde Yan Bilal'in gözü önünde karısına tecavüz eder, daha sonra Yan Bilal'i öldürürler. Bu şekilde romanın özellikle son bölümünde Yunanlıların yapıp ettikleri ön plana çıkarılarak eleştiriye tabi tutulduklarını görürüz.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı eserinin hemen girişinde İngiliz ve Fransızların İstanbul'u işgal ettikleri ve kendi bayraklarını hemen her yere astıkları dile getirilir (Selçuk, 1979: 7). Özellikle Fransız Generali Despere'in İstanbul'a girişi üzerinde şöyle durulur: "Düşman ordularının Doğu Kumandanı Fransız generali Franşe Desperei 23 Kasım 1918 günü İstanbul'a bir fatih gibi girmişti. Türkler İstanbul'u 29 Mayıs 1453'te almışlardı; aradan 465 yıl geçtikten sonra bu güzelim kent elimizden gitmişti." (Selçuk, 1979: 7). Romanda bilhassa İngiliz siyasetine değinilir ve İngilizlerin Mareşal Allenby'yi Filistin-Irak-Güney İran ve Hindistan karayolunun; Amiral Kaltrop'u ise Çanakkale-Karadeniz-Batum-

Bakû ve Kuzey İran ile Hindistan yolunun güvenliğinin sağlanmasıyla görevlendirdikleri ve bu şekilde dünyayı avuçlarının içine almaya çalıştıkları vurgulanır (Selçuk, 1979: 8). Ayrıca İngilizler, Anadolu demiryolunu kendi paylarına ayırırlar (Selçuk, 1979: 24). Böylelikle diğer romanda olduğu gibi söz konusu romanda da İngilizler ön plana alınarak onların siyaseti üzerinde durulur. Bununla birlikte genel olarak İtilaf devletlerinin sömürgeci vasıflarına dikkat çekilir ve onların emperyalist oldukları dile getirilir (Selçuk, 1979: 41). Diğer romanlarda Yunanlılara özellikle İngilizlerin destek verdikleri belirtilmesine karşılık, bu romanda Yunanlılara sırasıyla Fransız, İngiliz ve Amerikalıların yardım ettiklerinden söz edilir (Selçuk, 1979: 58). Romanda, 15 Mayıs'ta İzmir'e Yunanlıların, 13 Haziran'da Antalya'ya İtalyanların, 20 Haziran'da Mersin'e Fransızların çıkartma yaparak buraları işgal ettiklerine değinilir (Selçuk, 1979: 113). İtilaf devletleri Türk halkının işgale tepkilerini önlemek için Padişah'ın yanlarında olduğuna dair propagandada bulunurlar (Selçuk, 1979: 156). Bu şekilde işgali daha kolay gerçekleştirebileceklerini düşünürler. Ayrıca diğer romanlardaki gibi baskın bir öge olmasa da Yunanlıların işgal ettikleri yerleri yağmalamaları ve yakmalarına da değinilir (Selçuk, 1979: 105).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı kitabında, merkezî kişi olan Adamo bir işgalcidir, fakat diğer işgalcilerden farklı olarak Adamo, işgalci olduğunun ve Türk halkına zulmedildiğinin farkındadır. Bu anlamda okura olumsuz bir kişi olarak sunulmaz. Söz konusu romanda, işgalci kişiler özellikle Yunanlılardan seçilmiştir. Bununla birlikte bu Yunanlı tipler üzerinde romanda fazlaca durulmaz. Romanda adı anılan iki Yunan komutanı Papulas ve Trikopis'tir.

Adamo, asıl başkomutanın Papulas olduğunu, fakat Papulas bulunmadığından başkomutanlığın Trikopis'e bırakıldığını ifade eder (Dinamo, 1988: 13).

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım*'ında, işgalcilerin genel tanımı, dinî bir nitelendirme olan "kâfir"dir. Bu şekilde savaşın dinî bir içeriğe dönüştürüldüğünü görürüz. Romanda işgalci sınıfında ilk olarak, İngilizlerden bahsedilir. Kâmil, Birinci Dünya Savaşı'ndan döndükten sonra İngilizlerin şehri kuşattığından söz eder. İngilizler ayrıca tren istasyonlarını da ele geçirmişlerdir. Eskişehir'de bütün köşe başlarını İngiliz nöbetçiler tutmuştur (Kavaklı, 2006: 98). David adlı bir İngiliz asker aracılığıyla İngilizlerin kendilerini dünyanın efendisi olarak gördüğü somutlanır (Kavaklı, 2006: 30). İngilizlerin Kilis'in işgalini Fransızlara teslim etmeleri ile birlikte anlatıcı Fransız işgalcilere odaklanır. Özellikle General De Lâmat ve Andre gibi askerler aracılığıyla Fransız işgalciler ortaya konmaya çalışılır. Gerek De Lâmat gerekse Andre'nin sürekli sarhoş olmaları romanda bilhassa sıklıkla konu edilir. De Lâmat korkak olmasının yanı sıra askerleri arasında saygı uyandıramayan bir komutandır. Nitekim De Lâmat, askerler arasında otoritesini sağlamlaştırmak için Andre'yi acımasızca öldürmekten çekinmez. Emir Subayı olan Andre ise, komutanının arkasından mektup yazar ve öldürüleceğini anladığında her türlü aşağılanmayı göze alarak komutana öldürülmemesi için yalvarır. Her iki Fransız askerinin de kötü kişilik özelliklerine sahip olması dikkat çekicidir. Maraş'ın Fransız komutanı ise General Keret'tir. General Keret, halkın duyarlılıklarını göz önünde bulundurmayarak kaleden Türk bayrağını indirip Fransız ve Ermeni bayrağını göndere dikmesi ile Türk halkının ayaklanmasına neden olan ve Fransızlar tarafından başarısız kabul edilen bir askerdir. Aynı şeyler General Moris'in de başına gelmiştir (Kavaklı, 2006: 182). Batı Anadolu'da ise Birinci Dünya Savaşı'na katılmadığı için

yıpranmayan ve bununla birlikte İngilizlerden destek alan Yunanlılarla savaşılmak zorunda kalınmıştır. Yunanlılar ise Türklerin canına ve malına kastederler. Hatta romanda Yunanlılardan "Yunan domuzu" olarak bahsedilir.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda, işgalci güç olarak öne çıkarılan millet, Yunanlılardır. Yunanlılar, Anadolu'yu ele geçirme idealiyle buraya gelmiş, fakat kolayca elde edeceklerine inandıkları bu ideallerinde başarısız olmuşlardır. Bu anlamda romanda özellikle dikkat çekici olan Yunanlıların olumsuz faaliyetlerinin bir Yunanlı komutan tarafından dile getirilmesidir. Romanda anlatıcı ve Türk halkından insanların sık sık vurguladığı Yunanlıların geçip gittikleri yerleri yakmaları, yağmalamaları durumu, Klerides adlı bir komutan tarafından da dile getirilir. Klerides bu bağlamda şunları söyler: "Girdiğimiz köyleri, şehirleri yakmak… Taş üstünde taş bırakmamak… Bu mu ideal aziz dostum? Kimimiz azap duydu bunlardan, utandı. Ama sustu. Sustular. Çünkü ideal… Hayır. Biz buraya savaşmaya gelmemişiz. Savaşmayı bilemedik kumandan. Böyle savaşılmazdı çünkü. Yaktığımız ateşler… Neron'un ateşi yanında belki de hiç kaldı…" (Çokum, 2007: 369-370). Yunanlı bir komutanın ağzından bu sözlerin dile getirilmesi, itiraf değeri taşıması bakımından önemlidir. Alıntılanan ifadeler, Yunanlıların Anadolu'da yapıp ettikleri konusunda bilgi vermektedir. Yunanlılar masum sivil halka zulmetmiş, Müslüman Türkler için kutsal sayılan cami ve türbeleri yakmış, yağmalamış ve ortalığı kana bulamıştır. Bu durumu Müftü Efendi şöyle dile getirir: "Yunanlılar mübarek topraklarımızı çiğnemeye, mukaddeslere el uzatmaya devam ediyorlar." (Çokum, 2007: 74). Romanda, benzer bir durumu İngilizlerin İstanbul'da gerçekleştirdikleri dile getirilir. Hafız Hoca, İngilizlerin, Fatih Sultan Mehmet'in yadigarı olan İstanbul'u kana buladıklarını söyler (Çokum, 2007: 111). Fakat

romanda İngilizler, daha çok işgalci Yunanlılara verdikleri destekle ön plana çıkarılır. Ayrıca Fransızlar ve İngilizler, Güney'deki Türklerin millî varlığını ortadan kaldırmaya çalışırlar (Çokum, 2007: 74). İtalyan askerleri ise, Türk askerine karşı küçük düşürücü muamelede bulunurlar. Örneğin Türklere ait bir trenin vagonuna Türk askerlerini almazlar, almak zorunda kaldıklarında ise vagonu diğerlerinden ayırıp kör bir yola atıverirler (Çokum, 2007: 21).

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, işgalcilerle ilgili "gavur" ve "kâfir" sıfatlarının kullanılması dikkat çekicidir. Bahsedilen sıfatlar, düşman askerlerine yönelik temel ayrımın din temelinde belirginleştiğini ortaya koyar. Bir başka ifadeyle Müslüman Türklere karşı Batılı devletlerinin giriştiği mücadelenin Haçlı mantığının bir devamı olduğu savlanır. Kâfir ve gavur olarak nitelenen düşman askerinin bir diğer yönü ise yağma için, sömürge amaçlı Anadolu'ya gelmesidir. İlyas'ın annesi, işgalcilerin söz konusu amaçları için şunları söyler: "Neyimizi almaya geliyorlar, neyimizi? Dolu dolu arpamız mı var, yağız yağız sıpamız mı var? Sarı sarı buğdayımız mı var, tulum tulum yağımız mı var? Yiye yiye yağlandığınız, kan içe içe kanlandığınız, can ala ala canlandığınız yetmez mi? Ocağı batası, kolu kanadı kırılası. Kanımıza giren gâvur." (Karatay, 1990: 59). Romanda, Mösyö Henry aracılığıyla Batılıların işgal politikası açımlanır. Söz konusu politikanın ilk adımı, halkı yumuşatmaktır. Mösyö Henry'ye göre "yumuşatılmış kitlelerin sırtına binseniz de memnundurlar" (Karatay, 1990: 96). Aksi durumda, örneğin halkın sevdiği kişiyi zorlarsanız, tüm halkı zorlamış olursunuz. Politikalarının ikinci boyutu ise, Türkleri, maddi ve manevi hayatlarını düzenleyen *Kur'an*'dan uzaklaştırmaktır. Batılı emperyalist ve sömürgeci anlayışın temsili olan Mösyö Henry'ye göre Türkler "manevi mihraklarından mahrum kaldıkları zaman, erimeleri mümkün olacaktır."

(Karatay, 1990: 97). *Çalınınan Savaş*'ta da, bahsedilen zihniyette, sömürgeci işgalci Batılıların esas aktörünün İngilizler olduğu ileri sürülür. İngilizler işgaller tamamlandıktan sonra Güney topraklarını Fransızlara devrederler (Karatay, 1990: 33). Fransızların Güney topraklarını ele geçirmesi ile de, Ermeniler kendilerini daha güvenli bir hâlde hissederler (Karatay, 1990: 40). Öyle ki romanda, Fransızlar tercümanlarını da Ermenilerden seçerler. İşgal kuvvetleri komutanı ile görüşen Kör Ohan Fransızların bir numaralı tercümanı olarak vasıflandırılır (Karatay, 1990: 66). Fransız askerlerin silahlarının hem çok hem de güçlü olması işi zorlaştırmaktadır (Karatay, 1990: 40). Fransızların silahlarının fazla oluşu, silah depolarının basılma arzusunu doğurur. Nitekim bu düşüncenin uygulanmasında, yani Fransız silah deposunun basılması sırasında Asım hayatını kaybeder (Karatay, 1990: 87). Bununla birlikte işgalci askerlerin kandırılarak Anadolu'yu işgale getirildiği de romanda vurgulanan diğer bir konudur. Fransız askerlerinin konuşmaları bu bağlamda önemlidir: "Bize nasıl anlatmışlardı Anadolu'yu? Cennet demişlerdi. Hani ahu gözlüler? Hani altından, yakuttan nargileler? Meyhanelerinde; gümüş tepsiler içinde sunulan şaraplar, kuvvet macunları hani? O kıvrak kızlar, o kıyak kızlar hani? On askeri zengin edecek, altın gümüş dolu evler nerede? Böyle övmemişler miydi bize? Ceylan gibi Ermeni kızları, Rum kızları birer kahraman gibi karşılayacaktı bizi. İsa'nın kızları gülecekti, şanımıza türküler söyleyecekti." (Karatay, 1990: 91). Alıntılanan ifadelerde, Batılıların Osmanlı'ya bakışlarındaki oryantalist tavır görülmektedir. Romanda askerler sözü edildiği gibi hayal kırıklığı içinde anlatılırken, işgalci subaylar da eğlenceler düzenlemektedirler. Bahsedilen durum romanda şu şekilde anlatılır: "Er ölür, kumandan keyfine bakar, zafer kumandanın olur." (Karatay, 1990: 92). Öte yandan *Çalınan Savaş*'ta Yunanlıların Türklere yapmış

olduğu eziyetler üzerinde de durulur. Daha önce Mösyö Henry'nin alıntılanan düşüncelerine ek olarak onun Yunanlıların İzmir'de kışlalara girip subay ve erleri öldürdüğüne ilişkin sözleri de alıntılanabilir (Karatay, 1990: 96). Ayrıca Yunanlı çavuşun Teğmen Nuri ve komutasındaki askerler esir düştüklerinde uyguladığı işkenceler de bu bağlamda önem taşır (Karatay, 1990: 261). *Çalınan Savaş*'ta, diğer romanlarda olduğu gibi, düşman askerlerinin savaş olanaklarının çok iyi olduğuna değinilir. Örneğin romanda İngilizlerin bolluk içinde yaşadıkları, konservelerinden balıklar, etler, sebzeler çıktığı vurgulanır (Karatay, 1990: 141). Ancak, anlatıcı, Türk askerlerin lokomotif aramasında şarap şişeleri ve domuz etinden sucuk bulduklarını söyleyerek onların İslami açıdan olumlu olmayan özelliklerine dikkat çekerek kâfir olma özelliklerini ön plana çıkarır. Romanda ismi doğrudan anılan kişilerden biri İngiliz Kontrol Heyeti Başkanı Albay Ravlenson'dur (Rawlinson). Aynı zamanda İngiliz Başbakanı Lord Kürzon'un (Curzon) kardeşi olan Albay Ravlenson, askerî teşkilatın küçültülmesi, silahların sürgü kollarının, top kamalarının ve cephanenin İngilizlere teslimi için çalışır ve bu amaçla Kâzım Karabekir'le mücadele içine girer. Silahları korumanın namusu korumak kadar değerli olduğunu düşünen Kâzım Karabekir'in Albay Ravlenson'u bu bağlamda alt etmesi romanda konu edinilir.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında işgalcilere geniş yer verilir. Fakat romanda diğer işgalcilerden çok özellikle İngilizlerin ve İngiliz emperyalizminin eleştiri konusu edinildiğini görürüz. Örneğin, Ümran, Jean Pierre, Fransızların da İngilizlerden hoşlanmadıklarını, Türklere yardım ederek İngiliz emperyalizmine dur diyebileceklerini söyler. Bu anlamda İngilizler her iki ülke için de dur denilmesi gereken ülkedir. İngilizler Yunanlıları da kışkırtarak Anadolu'nun ortasına yollamışlardır (Topuz, 2002: 250). Bu anlamda *Millî*

Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü'nde de diğer romanlarla koşut olarak Yunanlıların İngilizlerin desteğiyle hareket ettikleri ve İngilizler tarafından kışkırtıldıkları dile getirilir. İngilizlerin, daha önce söylendiği gibi, Türklere karşı kinlerine sebep olarak, Birinci Dünya Savaşı'nda Boğazlardan geçerek Ruslara yardımda bulunmasına engel olmaları, savaşı uzatmaları ve Çanakkale Savaşı'nda İngilizlerin çok fazla zayiat vermelerine neden olmaları gösterilir (Topuz, 2002: 274-275). Nitekim bu yüzden Lloyd George'un Türklere düşman olduğu ifade edilir. Bu bağlamda Lloyd George'un "Türkler Boğazlar'dan ve denizlerden uzaklaştırılmalıdır" (Topuz, 2002: 137) gibi Türklerin aleyhine sözlerinin sıklıkla alıntılanması önemlidir. Diğer İngiliz yetkililerin de temel amacı Türkleri İstanbul'dan atmaktır. Örneğin Başkan Wilson, "İstanbul'da güçlü bir devlet, sağlam bir düzen kurulmalı. Türkler de İstanbul'u terk etmeli" (Topuz, 2002: 137) ifadesinde bulunur. İngilizlerin Türk komutanlara karşı sert ve zalimce davranması (Topuz, 2002: 75), Çanakkale'nin intikam için Ermeni sorunu diye düzmece bir sorun oluşturarak listeler hazırlayıp bazı Türkleri sürgüne yollamaları (Topuz, 2002: 82-83) romanda konu edinilir. Amiral Calthorphe da Gelibolu'da yenik düştüğü için Türklerden öç almak sevdasındadır. İki yardımcısı vardır, bunlardan biri Amiral Richard Webb, diğeri ise Anrew Ryan'dır. Ryan, Türk düşmanı olarak tanınan yüksek düzeydeki İngiliz temsilcidir. Rum ve Ermenilerle yakın ilişki kurarak Amiral Calthoprpe'u, onların verdiği bilgiler ışığında yönlendirir (Topuz, 2002: 79). Ayrıca Anrew Ryan, böl-yönet siyasetinin baş mimarıdır (Topuz, 2002: 89). Bunların yanı sıra İngiliz Yüksek Komiseri olan Michael de Robeck, Çanakkale'de yenik düşen bir amiraldir. İşgalle birlikte yenilginin acısını çıkarmaya çalışır (Topuz, 2002: 102). Görüldüğü gibi İngilizler, romanda emperyalist ve sömürgeci olarak vasıflandırılmıştır. Bununla birlikte özellikle Çanakkale Savaşı'nı

hazmedemeyen İngiliz askerlerin Türk düşmanlığı romanda işlenmiştir. *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde Fransızların daha olumlu olarak konu edinildiğini görürüz. Jean Pierre, Ümran'la yaptığı konuşmada, İngilizlerin İstanbul'u işgal edeceklerini öğrenince olaya katıldıklarını, çünkü Osmanlı topraklarını ne İngilizlere ne de Yunanlılara kaptırmak istemediklerini, Mustafa Kemal Paşa ve Kuva-yı Milliyecilerle anlaşabileceklerini söyler (Topuz, 2002: 98-99). Ayrıca Jean Pierre, müttefikler olarak ifade edilen İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar arasında aynı Doğu politikasının izlenmediğini söyler (Topuz, 2002: 99). Bu anlamda romanda Franchet d'Esperey'in, "Bize jandarmalık görevi düşüyor. Bu nankör bir görevdir. İngilizler ve Amerikalılar ise burada işler çeviriyor ve para kazanıyorlar. Biz çalışıyoruz, parsayı onlar topluyor" (Topuz, 2002: 78) demesi müttefikler arasında çıkar çatışmasını açığa vurması bakımından önemlidir. Fransız halkının ve aydınının işgali tepkiyle karşıladıkları ifade edilir. Örneğin Paris'teki Türk dostları Doğu Komitesi adında bir örgüt kurmuşlardır. Kamuoyunu aydınlatmak için İstanbul'a 22 yaşında Delacroix adında bir gazeteciyi gönderirler (Topuz, 2002: 214). Ayrıca romanda Fransız Sosyalist Partisi sözcüsü Marcel Cachin, *Humanité* gazetesinde Paul Louis, aşırı sağcı *Action Française*, *Le Temps* gibi gazeteler işgale karşı sözleri nedeniyle romanda örnek gösterilir (Topuz, 2002: 124-125). Bu bağlamda Fransızlar kontrolleri altındaki cephanelerden silah kaçırılması konusunda Türklere yardımcı olurlar. Nitekim Ümran'ın sevdiği kişi olan Jean Pierre, Millî Mücadele için çalışır. Ayrıca romanda Fransa'nın Türklere sıcak baktığı da ifade edilir (Topuz, 2002: 217). Antalya'yı işgal altında tutan İtalyanlar ise, silah depolarından askerlerini çekerek tüfek ve cephanenin Ege'deki Kuva-yı Milliyecilerin gruplarına taşınmasına göz yumarlar. Öte yandan daha önceki

romanlarla paralel olarak Yunanlı işgalcilerin Batı Anadolu'da yaptıkları zulümlerden bahsedilir. Yunanlıların Akhisar yakınlarında bir evi bastıklarından, erkeklerin yanında bütün kadınların ve kızların ırzına geçtiklerinden söz edilir. Kemal Bey bahsedilen durumu şöyle anlatır: "Batı Anadolu'dan her gün korkunç haberler geliyor. Yunanlıların yapmadıkları rezalet yok. Bu sabah yine bir haber geldi, Yunanlılar Akhisar yakınlarında bir köyde evi basmışlar, bütün kadınların, kızların ırzına geçmişler. Hem de erkeklerin önünde. Bu tahammül edilir bir şey değil." (Topuz, 2002: 250).

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, diğer birçok romanda olduğu gibi, İngiltere esas düşman olarak gösterilir. Edirne'de çıkan *Ahali* adlı gazetede, Millî Mücadele'nin başlama nedeni olarak İngiltere gösterilir. Gazeteye göre, İngiltere bütün koşullarını Türklere zorla kabul ettirmeye çalışır, buna karşılık, Türkler de "koyunlarını", "sığırlarını" düşman pençesinden kurtarmak için nefsi müdafaa olarak silaha sarılırlar (İlhan, 2002: 39). Burada görüldüğü gibi İngiltere'nin sömürgecilik faaliyetleri ön plana çıkarılır. Buna karşılık Türkler de sömürgecilik faaliyetlerine karşı mücadele ederler. İngilizlerin Türklere bakışını somutlamak için romanda, Halide Edip Adıvar'ın gazetelerle ilgili çalışmasından faydalanılır. Yabancı gazeteleri inceleyen Halide Edip Adıvar, ünlü bir İngiliz gazetesinde İngiliz bir politikacının, dünyanın geri kalanını, özellikle de İslam dünyasını "ilkel" ve "aşağı" bir "sürü" olarak gören yorumunu okur. Adab-ı muaşeret bilmeyen ve laftan anlamayan bu "sürü", yalnızca "Büyük Sopa Politikası" ile yönetilebilirler: "Ünlü İngiliz gazetesinde, dünyanın geri kalanını, 'hassaten, âlem-i İslam'ı' "ilkel" ve "aşağı" bir sürü saymıyor mu; konuşan devlet adamına göre, onları yönetmek ancak 'Büyük Sopa Politikası'yla (The Big Stick Policy)

mümkün olabilirmiş; çünkü ne lâftan anlıyorlarmış, ne de 'âdâb-ı muâşeret' biliyorlar" (İlhan, 2002: 250). Alıntıdan da anlaşılacağı gibi İngiltere, oryantalist bir bakış açısıyla Doğu toplumlarını ilkel ve aşağı bir sürü olarak görür. İngiltere'nin siyasi faaliyetlerinin ise hile temelinde olduğu romanda vurgulanır. Örneğin Mustafa Kemal Paşa, doktoruyla konuşurken istihzalı bir şekilde "-… a be, sen ne sülersin Doktor, İngiliz bu, İngiliz'de hile mebzûl!.." (İlhan, 2002: 321) der. Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey, İngiltere'nin Türk'ü en büyük düşman olarak gördüğünü, Türklerin ortadan kalkması ile İslam âlemini esaret altında tutabilmeyi düşündüğünü dile getirir: "Çünkü İngiliz, Türkü en büyük düşman biliyor; Türkü ortadan kaldırırsa, Âlem-i İslâm'ı, daha birkaç asır imtidâdınca, taht-ı esaretinde tutabileceğini zannediyor…" (İlhan, 2002: 348). İngiltere'nin en büyük düşman olarak Türkleri görmesine paralel olarak Mustafa Kemal Paşa da, esas düşman olarak Yunanistan'ı değil, İngilizleri gösterir: "Yunanistan'da re's-i kâra Venizelos geçmiş, Konstantin geçmiş, Düvel-i Muazzama için fark edebilir; bizim için, bir şey fark etmez, çünkü, hasm-ı bî-amanımız İngiltere'dir…" (İlhan, 2002: 558). Antep ve civarını işgal eden Fransızlar ise ilk olarak Türklerle anlaşma yoluna girmeyi düşünürler. Bu durumda İtalya'dan sonra Fransızlar da İngilizleri yalnız bırakacaklardır (İlhan, 2002: 228). Fransızlar, anlaşma gereği, Pozantı, Sis, Antep, Maraş ve Urfa'yı boşaltacak, karşılığında Ankara Hükûmeti, Kilikya yöresinde Fransız tüccarlarına öncelik tanıyacaktır. Ayrıca tutsaklar değiştirilecek ve Paris Ankara'nın savunduğu tezlere gizli destek verecektir (İlhan, 2002: 298). Fakat Fransızlar Londra'nın baskısına direnemeyerek sözünü tutamaz, Ereğli limanını bombalarlar, Adana çevresinde Kâhyaoğlu Çiftliği'ni basarlar ve en az elli Türk'ü öldürürler (İlhan, 2002: 299). Romanda Yunanlı işgalcilerin daha çok isimleri anılır.

Mevki Kumandanı Miralay Zafirios (İlhan, 2002: 225), Vasilli Andoniadis (İlhan, 2002: 297), Venizelos (İlhan, 2002: 297) gibi Yunan askerlerinin ismi her ne kadar romanda anılsa da, onlar hakkında yorumda bulunulmaz. Bununla birlikte özellikle Yunanlıların Bursa'yı işgali üzerinde durulur. Ayrıca Ali Fuat Paşa, seçim dolayısıyla Yunanlıların Kralcılar ve Venizelosçular olarak ikiye ayrıldıklarını ve bu durumun Türklerin işine yarayacağını dile getirir (İlhan, 2002: 416). Ayrıca romanda Reuter Ajansı'nın haberine dayanılarak Yunanlıların iç siyasetine yönelik bilgiler verilir. Söz konusu ajansın bilgilerine göre, İtilaf devletlerinin Türklere karşı destekledikleri Başvekil Venizelos, Yunanistan'daki referandumu kaybetmiştir. Bu nedenle sürgünde bulunan Kral Kostantin'in Yunanistan'a dönme imkânının yolu açılmıştır. Hatta Kral Konstantin, şimdiden Yunan Orduları Başkomutanlığı'na General Pangalos'u tayin edeceğini söylemektedir. Bahsedilen durum, Venizelos'u destekleyeceklerini söyleyen İtilaf devletlerini zor durumda bırakır (İlhan, 2002: 545). Bu şekilde, Yunanlılar Türkler'e karşı yürüttükleri savaşta büyük yara almışlardır. Bunların yanı sıra Fransız *Le Temps* gazetesinin muhabiri Marie Laure Oiselet, Amerikan *New York Times* gazetesinin muhabiri Jimmy Fowler gibi kişiler anlatılarak, onlar aracılığıyla Millî Mücadele'nin Batılılar tarafından nasıl algılandığı somutlanmış olur.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, işgalcilerin emperyalist amaçlarından ve Batı emperyalizminin ülkeleri, özellikle de Türkleri boyunduruk altına alma çabasından söz edilir. Söz konusu hedefleri doğrultusunda Yunanlıları Türklere karşı kışkırtarak Türkleri pes ettirmeye çalışırlar (Özakman, 2005: 45). Diğer taraftan kendilerinin herhangi bir olumsuz durum karşısında daha az zarar görmeleri için tarafsız gözükmeye çalışırlar; ancak el altından da Yunanlılara yardım

etmekten geri kalmazlar. Anlatıcı, Nidai adlı kişi aracılığıyla işgalcilerin siyasetini şöyle özetler: "Bu insanlar kendilerine uygar, başkalarına vahşi." (Özakman, 2005: 127). Bu söze Zafer Kemal şu şekilde karşılık verir: "Hakkın var. Beyaz yamyam bunlar!" (Özakman, 2005: 127). Mustafa Kemal Paşa ise, işgalcileri hayduda benzeterek onlar için önemli olanın haklılık ya da haksızlık olmadığını dile getirir (Özakman, 2005: 260). Romanda özellikle işgalcilerin bakış açısının haçlı anlayışının bir devamı olduğu vurgulanır (Özakman, 2005: 569). Bahsedilen haçlı anlayışının asıl belirleyicisi ise İngiltere'dir. İngilizlerin siyasetinin temeli romanda şu şekilde açıklanır: İngiltere hem Doğu Akdeniz'e, Hindistan yoluna, İran, Irak ve Kuveyt petrollerine egemen olmak, hem de emperyalizme başkaldırmış olan Türkleri, egemenliklerindeki Müslümanlar bağımsızlık mücadelesine katılmasın diye cezalandırmak, Sevr antlaşmasıyla bir daha başkaldırmayacak hâle getirmek ister. Bunu gerçekleştirmek için de Yunanlıları, İzmir ve Trakya'yı vermek koşuluyla ikna eder (Özakman, 2005: 295). İngilizler için Türkiye'nin yenilmesi hayatî bir öneme sahiptir; çünkü Türkiye'nin zafer elde etmesi durumunda egemenlikleri altında bulunan 300 milyona yakın Müslüman'ın da bağımsızlık hevesi içine gireceklerinden korkmaktadırlar (Özakman, 2005: 15). Bilhassa Hindistan, İngiltere'nin yumuşak karnıdır (Özakman, 2005: 45). İngiltere'nin Yakındoğu petrollerinin ve pazarlarının paylaşılması sırasında bir "ajan-devlete", olası bir Türk kıpırdanmasını bastıracak jandarmaya ihtiyacı vardır. İngiltere Başbakanı Lloyd George, bu amaçla Yunanlıları kullanmaya amaçlar ve uzun bir savaşa yol açacak: "Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı, Yunanistan'dır." (Özakman, 2005: 18) sözünü dile getirir. Ancak İngiltere'nin Yunanistan'a verdiği bu doğrudan destek İngiliz ve Müslüman kamuoyunda tepki yarattığı için söz konusu desteklerini saklarlar (Özakman, 2005:

61). İngiliz politikasındaki hatalar sonucunda iktidarda ve muhalefette Türklere sempati duyanların ve hiç olmazsa haksız bir şekilde davranıldığını düşünenlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Özakman, 2005: 141). Zira İngilizler, Yunanlılara desteğini gizlemekte başarılı olamazlar. Nitekim Türk subayları kendi aralarında eğer İngilizler Yunanlılara destek vermeseydi, Yunanlıların İstanbul'da üst kuramayacağını, ihtiyaçlarını İstanbul'dan sağlayamayacağını, İstanbul'da Yunan askerinin bulunamayacağını, Yunan savaş gemilerinin İstanbul'dan Karadeniz'e açılıp Türk şehir ve kasabalarını bombardımana tutamayacağını konuşurlar (Özakman, 2005: 152). Türk askerleri bununla birlikte her entrika ve kötülüğün arkasında İngilizlerin bulunduğuna inanırlar (Özakman, 2005: 153). Ayrıca kullandıkları tehdit siyaseti ile Ankara Hükûmeti'ni yıldırmaya çalışsalar da bu konuda başarılı olamazlar (Özakman, 2005: 87). Öte yandan İngiltere'yi Türklerle birlikte yayılan grevler, İrlanda olayı, Hindistan'daki Hindu-Müslüman hareketleri, Mısır'daki sosyalist ayaklanmalar, Fransa ile var olan anlaşmazlıklar uğraştırır (Özakman, 2005: 309). Bahsedilen bütün İngiliz politikası, Başbakan Lloyd George'un eseridir. Siyasi planlarını Yunanlıların Türklere karşı zaferine odaklayan Lloyd George, romanda Yunanlıların koruyucu meleği olarak betimlenir (Özakman, 2005: 37). Lloyd George'un sekreteri ve aynı zamanda sevgilisi olan Miss Stevenson güncesinde onun politikasını şöyle açımlar: "L. George Yunanlıların Türkler karşısında ilerlemeleriyle çok ilgileniyor… Siyasal ününün Anadolu'daki olaylara çok bağlı bulunduğunu söylüyor… 'Yunanlılar Sevr Antlaşması'nı koruyabilirlerse, Türk egemenliği sona erecek, İngiltere ile dost yeni bir Yunan İmparatorluğu kurulacak ve Doğudaki bütün çıkarlarımıza yardım edecektir' diyor. Bu konuda çok haklı olduğuna inanıyor, bunun için her çeşit kumarı oynamaya hazır." (Özakman,

2005: 388). Ayrıca romanda anlatıcı, Lloyd George'un Türkleri destekleyen Montagu'yu azlettirmesi durumundan sonra "Lloyd George ebediyen Yunan taraftarıydı ve ebediyen Türk düşmanı kalacaktı." (Özakman, 2005: 539) ifadesini kullanır. Yunanlılar ise Lloyd George'un kendilerine desteklerine atfen ona "Helenizmin koruyucusu" sıfatını yakıştırırlar (Özakman, 2005: 589). Lloyd George'u bir kahraman olarak konumlandıran Yunan ve yerli Rumlar, yenilgiden sonra "Kako hronis nahis Georgis!" (Kahrolsun [Lloyd] George!) diye bağırırlar (Özakman, 2005: 664). Başbakan Lloyd George'la birlikte Genelkurmay Başkanı Mareşal Wilson, Lord Curzon, General Harington ve Winston Churchill de Yunanlıları destekleyip Türklere zorla Sevr Antlaşması'nı kabul ettirme peşindedirler. Genelkurmay Başkanı Mareşal Wilson, her ne kadar başlangıçta Türklerin Yunanlıları yeneceğine inanmasa da, Lord Curzon ve Lloyd George'un aksine daha sonra Türklerin Yunanlılara karşı savaşı kazandığını kabul eder. Bununla birlikte Lord Curzon ve Winston Churchill'in Lloyd George'un Türklere karşı politikasına tam destek verdikleri de söylenmelidir. Lloyd George'un Türkler konusunda istihbarat aldığı kişi ise Black Jumbo adlı bir kişidir. Türklerin içine sızan Black Jumbo, İngilizlere istihbarat verir. Diğer işgalci devlet olan Fransa ise, İngilizlerin aksine Türklerle anlaşma yapmaya daha yakın bir tutum içerisindedir. Çünkü Millî Mücadele'nin başlamasıyla Güney Cephesi'nde Çukurova'yı savaşarak elde edemeyeceklerini anlarlar. Antep gibi küçük bir şehri bile bir ayda ele geçirebilen Fransız birlikleri gün geçtikçe azalmaktadır. Hem güç kaybettiklerini hem de anlaşamama durumunda Suriye'de tutunamayacaklarını anlayan Başbakan Briand, Bakanlar Kurulu'nu ikna ederek Türklerle anlaşması için Dışişleri Komisyonu Başkanı Franklin Bouillon'u ve iyi Türkçe bilen Albay Sarou'yu

Ankara'ya yollar (Özakman, 2005: 117). Millî Mücadele'nin ilerleyen yıllarında da Yunanlıları pek sevmeyen Fransızlarla Türkler arasında zoraki bir dostluk oluşur ve Türkler bu durumu, Fransız hâkimiyetindeki silah depolarından silah kaçırılması için bir fırsat olarak kullanırlar (Özakman, 2005: 223). Millî Mücadele'nin başarı ile ilerlediği yıllarda Mösyo Franklin Bouillon, Mustafa Kemal Paşa ile buluşmasında Fransız Hükûmeti'nin Türkiye konusunda İngiliz Hükûmeti'nin politikasından bağımsız hareket etmeyi kararlaştırdığını dile getirir (Özakman, 2005: 510). Nitekim Fransızlarla gerçekleştirilen Ankara Antlaşması ile Hatay dışındaki Türkiye-Suriye sınırı kesinleşir ve Fransa yaklaşık yüz bin asker bulundurduğu Antep, Çukurova ve Mersin bölgesinden Suriye bölgesine çekilir. Hatta çekilirken fazla silah ve cephanenin bir kısmını parasız bırakır bir kısmını ise satar (Özakman, 2005: 512). Fransa, silah satmanın yanı sıra kontrolü altındaki silah depolarından Millî Mücadelecilerin silah kaçırmasına göz yumar. Bu bağlamda Fransız askerlerinin kontrolündeki Zeytinburnu Fabrikası depolarından fişek ve mermi kaçırılmasına göz yummaları romanda örnek olarak verilir (Özakman, 2005: 549). Fransızlar, başbakan düzeyinde de Türklerin lehinde bir tutum benimserler. Fransız Başbakanı Mösyö Poincaré'in Mustafa Kemal Paşa'ya gizli bir mesaj yollayarak Türklerin taarruz edip Afyon'u almaları ve burayı on beş gün içinde ellerinde tutmaları durumunda Venedik'te toplanılması düşünülen barış konferansında önemli bir koz kazanacaklarını söylemesi bu anlamda önemlidir (Özakman, 2005: 604). İngilizlerle birlikte öne çıkan işgalci devlet Yunanistan'dır. Yunanlıların tecrübesiz yöneticileri, Yunan büyük ülküsünü (megali idea), yani "bütün Yunanlıları ve eski Helen topraklarını bir bayrak altında toplamak" diye özetlenebilecek ideali gerçekleştirmek isterler. Söz konusu yöneticilerin başında ise Giritli Elefteryos Venizelos gelir

(Özakman, 2005: 17). Ülkesini savaş dışında tutmak isteyen Kral Konstantin'in aksine Başbakan Venizelos savaşta İngilizlerin yanında yer almak için sabırsızlanır. Krala bağlı askerler ile Venizelos'a bağlı "Millî Savunma" (Ethniki Amyna) adlı örgütün yandaşları savaşır. Bu savaş sonucunda Kral Konstantin, oğlu Aleksandros lehine tahttan çekilir ve Venizelos Atina'ya gelerek on ikiye beş kala savaşa katılır (Özakman, 2005: 18). Ancak Aleksandros'un ölümü ile Kral Konstantin'in tekrar geri dönmesini engellemek için Venizelos, "ya Konstantin ya ben!" sloganıyla seçimleri yineler. Halk Konstantin ve onu destekleyen partiye oy verir. Venizelos yurtdışına kaçar. Vaktiyle Konstantin'in devrilmesine yardımcı olan Fransa, muhalefete oy veren Yunan halkına kızarak iktidara karşı tavır alır. Bu sırada Kralcı General Papulas, Anadolu'daki Yunan ordusunun komutanlığına atanır. Ayrıca iktidar Anadolu'yu boşalttığı takdirde Yunanistan'ın Fransa ve İtalya'dan sonra İngiltere'nin de desteğini kaybedip yalnız kalacağını anlar; azdırdıkları Anadolu Rumlarını yazgılarıyla baş başa bırakmayı da göze alamaz. Sonunda Kral Konstantin ve iktidar, Venizelos'un yayılmacı politikasını ve İngilizlerin askeri olmayı kabul eder (Özakman, 2005: 2). Yunanlılar 500 yıl önce tarihe karışmış olan Pontus devletini diriltmek isterler ve İstanbul'un bir Yunan şehri olduğunu iddia ederler (Özakman, 2005: 83). Yunanlılar, İngilizlere verdikleri muhtırada Elenizm'e ve onun çıkarlarına şu şekilde değinirler: "Yunan Hükûmeti hayatî Elen çıkarlarına ve Elenizm'in tarihî amaçlarına uygun bir politika izlemektedir… Elenizm'in, Ege Denizi'nin iki yakasına ve denizdeki adalara ihtiyacı vardır. Ancak o topraklara yerleştikten sonradır ki Elenizm kendine düşen görevi yerine getirebilir. Bu görev Asya tehlikesine karşı Avrupa'ya korumak görevidir. Başka bir deyimle uygarlığın bekçiliği görevidir. Ege Denizi'nin Avrupa ve Asya yakası, affedilmez Türk

yönetiminden kurtulmadıkça, doğuda gerçek ve ömürlü bir yapılamaz. Bu topakların kurtulmasından sonra yapılacak barış ise, İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarına uygun olacaktır." (Özakman, 2005: 143). Ayrıca Yunanlılar aynı muhtırada İngilizlerden Boğazların kontrolünü de istemektedirler. Savaşın ilerleyen bölümlerinde Yunanlılar, Batı Anadolu'daki işgal altında bulunan bölgelerde İyonya Özerk Yönetiminin kurulduğunu ilan ederek İstanbul şehrini ve Trakya'yı işgale uğraşırlar. Böylelikle Bizans İmparatorluğu tekrar dirilecektir (Özakman, 2005: 575). Ancak Türk ordusu tarafından yenilgiye uğratılan Yunanlılarda, Kral Konstantin tahttan feragat etmek zorunda kalır (Özakman, 2005: 674). Kral Konstantin, Yunanistan'dan ayrılarak Palermo'ya yerleşir. Büyük oğlu Yorgi Kral olur. Cunta yenilginin sorumlusu olarak Başkomutan General Hacianesti, Başbakan Protopapadakis, eski Başbakan Gunaris, Savaş Bakanı Teotokis, Dışişleri Bakanı Baltaciz olağanüstü mahkeme kurularak yargılanırlar. Yenilgiden sonra Yunanistan 14 yıl istikrarsızlık içinde yaşar. 19 hükûmet, 3 kez rejim değişir ve 7 hükûmet darbesi yaşanır (Özakman, 2005: 677). Yunan Başbakanı Gunaris, Venizelos'tan kendisine miras kalan Türklerle yapılan savaşı, kendi varlıklarının devamı için zorunlu görür (Özakman, 2005: 56). Bu amaçla Başkomutan Papulas'a Yunan tarihindeki en güçlü orduyu kurma vaadinde bulunarak onu savaşmaya ikna eder. Ancak alınan başarısızlıklar sonucunda Yunanistan'da hem başbakan hem de başkomutan değişir. Protopapadakis yeni hükûmeti kurar ve yeni başkomutan ise Hacianesti olur. Özellikle Hacianesti, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir kahraman figürü gibi çıkarılır. Ancak onun da başarısızlığı, Polimenakos'un başkomutanlığa atanması sonucunu doğurur. Bunlarla birlikte General Dusmanis, Spridonos, Albay Bernardos, Savaş Bakanı Teotokis, Trikupis, Frangos gibi Yunanlı askerler de romanda konu edinilir. Ayrıca Panayot

gibi Yunanlı bir er de romana sokularak savaşmak zorunda bırakılan Yunan askerlerin psikolojileri ortaya konur. Kısa bir eğitimden sonra Anadolu'ya çeşitli hayaller kurarak gelen neşeli Panayot, savaş sonucunda Yunanistan'a döndüğünde sevgilisinin nefret ettiği bir adamla evlendiğini öğrenerek ölmediğine üzülür. Ayrıca Anadolu'da insan öldürmenin ne olduğunu da öğrenir.

b) Millî Mücadele'ye Taraftarlar Olanlar

Tartışılan romanların anlatıcılarının hepsinin Millî Mücadele taraftarı olmalarıyla paralel olarak romanlardaki Millî Mücadele taraftarı kişilerin de temel belirleyici özelliklerinin iyi bir insan olarak belirlendiği söylenmelidir. Söz konusu kişilerin iyi bir insan olma özellikleri, onların Millî Mücadele'nin içinde yer almalarını meşrulaştırır ve bu durum Millî Mücadele'de bulunmalarındaki haklılık niteliğini artırır. Öte yandan, daha sonraki bölümde de görüleceği gibi, Millî Mücadele karşıtlarının, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* romanı gibi kitapların dışında, kötü insanlar olması, Millî Mücadele karşıtı tutum benimsemenin yanlış olduğunu ortaya koymaya yöneliktir. Bu şekilde, Millî Mücadele taraftarları ile Millî Mücadele karşıtları arasındaki çekişmenin iyi ve kötü insanlar arasındaki mücadeleye denk geldiği söylenebilir. İncelenen romanlarda Millî Mücadele'nin lideri olarak gösterilen kişi ise Mustafa Kemal Paşa'dır. Söz konusu romanların çoğunda Mustafa Kemal Paşa'nın idealize edilmesi, hatta ona, peygamberlere (özellikle Hz. İsa'ya) özgü nitelikler atfedilmesi dikkat çekicidir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*, İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce*, Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede*, Sevin Çokum'un *Ağustos Başağı*,

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanlarında Mustafa Kemal Paşa'ya peygamberlere özgü vasıflar verilir. Bunun yanı sıra Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*, Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa* romanlarında, onun idealize edilmeden korkularıyla cesur yanlarıyla sevinçleriyle hüzünleriyle anlatıldığı görülür. Bununla birlikte İslami romanlar dışında kalan bütün kitaplarda Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin lideri olarak konumlandırıldığı söylenebilir. Tez kapsamında tartışılan romanlarda Millî Mücadele taraftarlarının ikinci ismi İsmet Paşa'dır. İsmet Paşa'nın da, Mustafa Kemal Paşa gibi, İslami içerikteki romanlarda olumlu olarak anlatılmadığı vurgulanmalıdır. Buna karşılık Kazım Karabekir'in İslami içerikteki romanlar da dahil olmak üzere, incelenen bütün kitaplarda olumlu olarak anlatılması dikkat çekicidir. Ali Fuat Paşa, Rauf Paşa, Kazım Özalp, Bekir Sami Bey gibi komutanların da romanlarda sık sık anıldığı görülür.

Millî Mücadele taraftarı kişilerin eğitimli (Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* ve Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanlarında merkezî kişiler öğretmendir; İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* adlı romanında Osman, Fransa'da eğitim görmüş bir entelektüeldir; Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında merkezî kişi olan Nedim Bey, entelektüel bir askerdir vb.); asker (yirmi beş romanın merkezî kişilerinin mesleklerine baktığımızda, bu kişilerden on dördünün asker olduğu görülür) olmaları dikkat çekici bir diğer noktadır. Ayrıca romanlardaki merkezî kişilerin, (Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*'unda Leylâ ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* romanında ise Sabiha dışında) Millî Mücadele taraftarı olmaları önemlidir. Böylelikle Millî Mücadele taraftarı olan anlatıcı, merkezî kişi aracılığıyla

düşüncelerini daha rahat aktarma olanağı bulur. Halkın da özellikle komuta kademesinin yönlendirmesiyle yediden yetmişe Millî Mücadele'ye destek verdiği, romanlarda sıklıkla dile getirilir. Öte yandan, azınlıkların da kimi romanlarda Millî Mücadele tarafında anlatıldığı görülür. Bu şekilde iyi azınlıkların da olduğu söylenerek azınlıkların hepsi olumsuzlanmamış olur. İncelenen romanlarda bir diğer dikkat çekici nokta, İslami romanlarda Padişah'ın Millî Mücadele taraftarı olarak anlatılmasıdır.

Millî Mücadele taraftarları ile ilgili anlatılan özellikler romanlarda şöyle görülür:

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, Millî Mücadele taraftarlarının başında Ayşe, Peyami ve İhsan yer almaktadır. Ayşe, savaştan önce herhangi bir işte çalışmadığı hâlde savaş esnasında gönüllü olarak hemşirelik yapar ve cephede bulunur. Peyami ise, Hariciye'de çalışan bir memur olmasına karşılık yine o da gönüllü olarak cephede yer almak ister. İhsan ise Millî Mücadele'den önce bir askerdir ve aynı şekilde gönüllü olarak Millî Mücadele'de bir komutan olarak yer alır. Bunun yanı sıra romanda Ahmet Rıfkı ve Kezban gibi halktan kişiler Millî Mücadele'nin içinde yer alırlar. Öte yandan tarihsel olarak Millî Mücadele'nin başı olan Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü de romanda yer alır. Mustafa Kemal Paşa'nın özellikle sabahlara kadar çalışması ve kavrayışının ne kadar derin olduğu ifade edilir (Adıvar, 2004: 152-155).

Halide Edip Adıvar'ın bir diğer romanı olan *Vurun Kahpeye*'de, Millî Mücadele'ye taraftar olan başlıca kişiler şunlardır: Tosun Bey, Aliye ve Ömer Efendi. Bu insanlar ise sırasıyla asker, öğretmen ve esnaftan oluşmaktadır. Bunların

dışında kimsesiz fakir bir çocuk olan Durmuş da çok bilinçli olmadığı hâlde Millî Mücadele lehinde faaliyetlerde bulunur.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*'sinde, Millî Mücadele'ye taraftar olan başlıca kişiler şunlardır: Öğretmen Ali Şahin, Mühendis Deli Necip, Komiser Kazım Efendi, Avukat İhsan, Öğretmen Rasim. Görüldüğü gibi farklı kesimlerden kişiler Millî Mücadele taraftarı olarak konumlandırılır, fakat bu kişiler arasında din adamlarının pek bulunmayışı dikkat çekicidir. Sözü edilen Millî Mücadele taraftarları hem softalığa karşı olan inkılapçı kişilerdir hem de Yunan işgaline karşı mücadele eden kişilerdir. Nitekim bu kişilerden Komiser Kazım Efendi, Deli Necip ve Öğretmen Rasim, Yunan işgalcileri tarafından öldürülmüştür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, Millî Mücadele'ye taraftarlar olanların kendilerine daha az yer bulduklarını görürüz. Bu anlamda romanda iç dünyasına ayrıntılı bir şekilde yer verilen Necdet'i ilk olarak sayabiliriz. Necdet, düşünsel ve duygusal olarak Millî Mücadele lehinde yer almasına karşılık, Leylâ'ya duyduğu aşk nedeniyle iradesiz kalır ve bu yüzden Millî Mücadele'ye katılamaz. Leylâ'nın etkin tavrına karşılık, Necdet'in edilgin olduğunu görürüz. Hep iradesiz bir şekilde davranır. Sakarya Savaşı'na bile katılıp katılmama konusunda karar veremez ve sonuçta bu savaş sona erer. Ayrıca yabancıların sakat bir gaziye zulmettiğini gördüğünde de başkaldırma gereği duymaz. Sadece bu durumdan ne kadar rahatsız olduğu dile getirilir. O, sürekli iç çatışma yaşayan biridir. Leylâ'yı rakibiyle paylaşmaya bile razı olur. Necdet her ne kadar Millî Mücadele'ye katılmasa da duygusal olarak Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlanmasını ister ve romanın sonunda da Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasıyla Leylâ'ya duyduğu aşkı sona erer. Millî Mücadele'ye taraftar olan

aydının temsilcisi ise doktor olan Cemil Kâmi'dir. Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçen Cemil Kâmi, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasına az kaldığı bir dönemde İstanbul'a gelir. Savaşılan Yunanlıları İstanbul'da gördüğünde onlara karşı bir tiksinme duygusu hisseder. Romanda tarihsel bir kişilik olan Mustafa Kemal Paşa, Necdet'in ağlamamak için ismini söylemediği komutan olarak anlatılır.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, tarihî kişiler üzerinden romanın kurgulandığını görürüz. Bu durum, romancının tarihsel gerçekliği ön plana alma amacıyla paralellik gösterir. Bu bağlamda Millî Mücadele taraftarı olarak romanda öne çıkarılan kişilerin de tarihî kişiler olduğu söylenmelidir. Millî Mücadele'nin Batı cephesi üzerine odaklanılan bu romanda özellikle Kâzım Paşa ön plana çıkarılır. Millî Mücadele'nin merkezine oturtulan Kâzım Paşa'nın günlüğünden de romanda sık sık yararlanılır. Cephane kaçırma, İşgalci komutanlara gereken cevabı verme, Batı cephesini derleyip toparlama işini hep Kâzım Paşa üstlenir. Romanda, sözü edilen komutandan "Kâzım Paşa Hazretleri" olarak bahsedilmesi, ona verilen önemi somutlamaktadır. Batı Cephesinde sözü edilen bir diğer kişi, Celâl Bayar'dır. Celâl Bayar'ın Batı Cephesi'nde halkı Millî Mücadele'ye katılması yönünde organize etmesi, Millî Mücadele konusunda gösterdiği yararlılıklara romanda özellikle değinilir. Romana hem Kâzım Paşa hem de Celal Bayar'ın fotoğrafları konulmuş, bu şekilde romanın gerçekçilik yönü güçlendirildiği gibi genç nesillerin bu kişileri daha iyi tanıması sağlanmıştır. Romanda Mustafa Kemal Paşa'nın da önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Mustafa Kemal'in Samsuna çıkışı, Kongreleri toplaması gibi tarihsel gerçeklikler romanda ifade edilir (Morkaya, 1931: 41-43). Fakat romanda özellikle Batı Cephesi üzerine odaklanıldığı için Kâzım Paşa'ya göre Mustafa Kemal Paşa romanda daha az anlatılır. Ayrıca Türk ordusuna

cephane kaçırılması görevini üstlenen Hamdi Bey, Dramalı Rıza Bey, Galatasaraylı Şevket Paşa gibi kişiler, romanda Millî Mücadele taraftarı olarak anlatılırlar. Romanda Millî Mücadele taraftarı olarak nitelendirilen kişilerden bazıları şunlardır: Ragıp Nurettin Bey, anlatıcının kardeşi Fethi, anlatıcının merhum kardeşi Asım, Necati Bey, Vasıf Bey, Mebus Ali Bey, Şefik Bey, Hafız Bey, Hamdi Bey, Sabri Bey, Derviş Bey, Ali Bey. Sözü edilen kişilerin hepsi Millî Mücadele'ye cephe üzerinden destek vermişlerdir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, diğer romanlardan farklı olarak, romanın geçtiği Anadolu köyünde sadece merkezî kişi olan Ahmet Celal Millî Mücadele taraftarıdır. Söz konusu romanda, köylü kişiler genel olarak Millî Mücadele'nin karşısında gösterilmiştir. Ahmet Celal, II. İnönü gibi zaferleri bile köydekilerle paylaşamaz. Ahmet Celal'in yanı sıra Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün de romanda Millî Mücadele güçleri arasında tasvir edildiklerini görürüz. Daha önceki romanlarda Mustafa Kemal Paşa'nın yapıp ettikleri ayrıntılı olarak ele alınmamasına karşılık, bu romanda onun neler yaptığı doğrudan ifade edilir. Mustafa Kemal adında büyük bir adamın İstanbul'dan Anadolu'ya geçmesi, Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına toplaması, "İstanbul Hükûmeti görevini yapamıyor, biz kendimizi koruyacağız" demesi romanda ifade edilir (Karaosmanoğlu, 2001: 27). Ayrıca romanda Mustafa Kemal Paşa çobana benzetilir. Onun Ankara'nın yalçın kayasının üzerinden sürüsünü toplamaya çalıştığı dile getirilir: "Hani, çoban nerede? Çoban, Ankara'nın yalçın kayasının üzerinden sesleniyor, sürüyü toplamaya çalışıyor. Sana selâm, ey mübarek çoban; gazan mübarek olsun! Fakat, günün birinde sürünü topladığın zaman ben onun içinde bulunabilecek miyim?" (Karaosmanoğlu, 2001: 109). Öte yandan köyde iyi olarak

gösterilen ender kişilerden olan Emine ve Hasan'ın Millî Mücadele bilincine sahip olmayan kişiler olduğunu görürüz.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, tek kolunu Çanakkale Savaşı'nda düşmana bomba atarken kaybeden Fethi Onbaşı Türk askerinin fedakârlığının bir simgesi olarak romanda yer alır. Fethi Onbaşı'nın ismi belirtilmeyen babası ise, Türk insanının askerliğe bakışını göstermektedir. Çünkü Fethi Onbaşı'nın babası, askerlik çağına giren her erkeğin vatan için dövüşmesinin gerekliliğini vurgular. Aynı şekilde Kezban'ın ninesi de, elindeki az sayıda yiyeceği vatan için çalışan insanlarla paylaşan bilinçli yaşlı halkın temsilidir. Kezban ise, kendinden çok vatanı ön plana alan, fedakâr Türk kadınını temsil eder. Kezban, "Canımın ne kıymeti var? Yeter ki vatanımız kurtulsun." (Özdeş, 1976: 43) diyerek vatanı önceler. Ayrıca Kezban'ın söylediği, "Biz de döğüşecek ve icap ederse kanımızı seve seve bu vatan uğruna akıtacağız." (Özdeş, 1976: 44) sözleri Türk kadınının cephede savaşacak kadar aktif bir hâlde olduğunu somutlar. Bunun yanı sıra Kezban'ın bilinçli bir Türk kızı olarak savaş çıkmazsa okumak istediğini ifade etmesi de dikkat çekicidir. Romanda Halid Efendi, Aziz Efendi, Mülazım Kenan ve Ahmet Cenani gibi askerlerin vatanı yabancı işgalinden kurtarmak için mücadele ettiklerini görürüz. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa ve Fevzi Paşa gibi tarihî kişilerin Millî Mücadele için verdikleri çabalar romanda yer bulur.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanında, Millî Mücadele taraftarlarının başında, her ne kadar romanda çok ayrıntılı bir şekilde yer almasa da, Mustafa Kemal Paşa gelir. "O büyük adam" olarak nitelendirilen Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin kazanılacağına inanarak geleceği gördüğü ifade edilir (Arıt, 1961: 44). Öte yandan Adalar'daki Türklerin hemen hepsi, kendilerini işgalci

Yunanlılara ve Rum çetelerine karşı savunmaya çalışan kimselerdir. Örneğin Rum çetelerine karşı savaşan Rasim Efendi ve Ömer Ağa hayatlarını kaybederler (Arıt, 1961: 22-23). Adalardaki Türklerin sayısının romanda çok fazla olması dikkat çekicidir. Rasim Efendi, Mehmet, Raşit Efendi, İzzet Çavuş, Ömer Oğlu İbrahim, Erdekli Mustafa Efendi, Emin Kaptan, Ahmetoğlu Hüseyin, Galipoğlu Basri, Düyun-ı Umumiye Reisi Süleyman Bey bunlardan bazılarıdır. Rum çetelerine karşı varlık savaşı veren bu Türklerin yanı sıra, onlara yardım eden Yahudi Mordahay da önemli bir kişidir. Mordahay, Türklerin Rum çeteleriyle yaptığı savaşta Türklere cephane temin eder (Arıt, 1961: 13). Bu şekilde Mordahay'ın vatandaşlık bilinciyle Türklerle hareket ettiğini görürüz. Aynı şekilde Bakkal İstavri, ayaklanan Rumlara karşı Türklerin yanındadır ve o da yaşadığı topraklara karşı ayaklanmaz.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde Millî Mücadele taraftarlarının en önde gelen kişisi Mustafa Kemal Paşa'dır. Romanda önce "Allah'ın emri, Mustafa Kemal'in kavli" (Kocagöz, 1963: 72), ifadesiyle Mustafa Kemal, Peygamber konumuna çıkarılmıştır. Romanın ilerleyen bölümlerinde romandaki kişilerden biri (Salih Efe), Hz. Muhammed'in benden sonra peygamber gelmeyecek dememesi durumunda, "Mustafa Kemal'in peygamberliğine kalıbımı basardım" (Kocagöz, 1963: 203) ifadesinde bulunur. Yine Salih Efe, Padişah'a başkaldırmaya cesaret eden tek kişinin Mustafa Kemal Paşa olduğu, onun Padişah'la birlikte "yedi düvele" karşı halkı yanına alarak savaş açtığını dile getirir (Kocagöz, 1963: 203). Ayrıca romanda Mustafa Kemal Paşa'nın adı sık sık anılır ve onun akıllı, soğukkanlı ve bilgili bir adam olduğundan bahsedilir (Kocagöz, 1963: 163). Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Yunanlılara ilk kurşun atan Hasan Tahsin'in önemi de vurgulanır (Kocagöz, 1963: 293). Bununla birlikte farklı kesimlerden Millî Mücadeleye taraftar olan

insanlar romanda ele alınarak hem Millî Mücadele'nin farklı cepheleri gözler önüne serilmiş hem de Millî Mücadele'nin ne kadar geniş bir kesim tarafından yürütüldüğü ortaya konmuştur. Örneğin ilk olarak Mehmet adında bir er anlatılarak Millî Mücadelede eksikliği hissedilen asker ihtiyacı, halkın asker kaçağına ve askerlere bakışı somutlanır. Öte yandan Talip adlı kişiyle Millî Mücadele'deki istihbarat ağına değinilir. Talip'le birlikte Felah Grubu da ele alınır. Merkezî kişi olan Yusuf'un anlatılması ile de düşman askerleriyle yapılan çatışmalar ve savaş alanı dile getirilir. Süleyman Sırrı Bey ve Müjgan, Saray çevresinde de Millî Mücadele'yi destekleyen insanlar olduğunu kanıtlarlar. Doktor İbrahim Bey, Kastamonu Valisi Refet Bey, Kaymakam İsmail Hakkı Bey, Mustafa Kaptan, Şoför Ali Usta gibi kişiler, Millî Mücadele'de görev alan farklı meslekteki kişileri temsil ederler. Bu mesleklerden en dikkat çekicilerinden biri, Müftü Ahmet Efendi'dir. Müftü Ahmet Efendi ile birlikte din adamlarının da Millî Mücadele tarafında yer aldıkları gösterilmeye çalışılır. Ayrıca Hintli ve Cezayirli askerler de Türk askerine yardım etmek için Millî Mücadele'ye katılırlar. Söz konusu durum, Millî Mücadele'nin haklılığını göstermesi bakımından yazar tarafından özellikle vurgulanır.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*'sında, Mustafa Kemal Paşa, halkın lidere ihtiyaç duyduğu bir dönemde ortaya çıkan kahraman olarak nitelendirilir. Mustafa Kemal Paşa, ruh ve kafa yapısıyla çıkarıp attığı terfilerini süsleyen başarılarıyla halkın kahraman ihtiyacını karşılamaktadır. Ayrıca diğer birçok romandan farklı olarak Mustafa Kemal Paşa ile Padişah karşıtlığı çizilmemiş, tam tersine Padişah'ın Mustafa Kemal Paşa'ya Millî Mücadele için yardımda bulunduğu romandaki kişiler aracılığıyla ifade edilmiştir: "Bak Mevlit Ağa sana bi şey diyecem, iyi dinle amma, biz iyi yerden haber aldık. Zât-ı Şahâne, Mustafa Kemal Paşa'ya demiş ki, bak bunu

iyi dinle, sancak-ı şerif sizinledir, size emanettir demiş. Anladın mı?" (Buğra, 2006: 142). Bununla birlikte romanda sürekli olumlanan Mehmet Akif'in Mustafa Kemal Paşa hakkındaki portresi iki yerde tekrarlanır. Söz konusu portre, Mustafa Kemal Paşa'yı idealleştirmekten uzak, uzaktan bir değerlendirme niteliğindedir: "Bir şey yapmadan duramayan, büyük şeyler yapmak isteyen, başkalarının en olmayacak hayâlleri ve ideallerini iş edinen birisi. Ziya Gökalp'çi. Düşünmeye zaman kaptırmıyor; ana çizgiler doğrultusunda hemen harekete geçmek istiyor. Hataları da zaferleri kadar azametli olabilir." (Buğra, 2006: 467). Alıntılanan ifadelerde görüldüğü gibi, Mustafa Kemal Paşa, romantik bir şekilde övülmemiş, son cümlede eleştiri olarak da yorumlanabilecek şekilde "hatalarının azametli olabileceği" yönünde bir uyarıda bulunulmuştur. Anlatıcı, sözü edilen portreden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın, askerlerin de, siyasetçilerin de eksik yanlarını tamamlayabilen seziş, kıvraklık ve karar verme hızı gibi önemli nitelikler taşıdığı vurgulanır (Buğra, 2006: 467-468). Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Millî Mücadele'nin en önemli ikinci kişisi sayılan İsmet Paşa'nın da romana konu edinildiğini görürüz. İsmet Paşa, romanda özellikle Tevfik Bey ve abisi Çerkez Ethem'le mücadele hâlinde çizilmiştir. Anlatıcı, İsmet Paşa'nın "gevşemeyen bir inatla Ethem Bey ile kardeşlerinin yetki ve itibarlarını azaltmak, sonunda da cephe kumandanlığına bağlı herhangi bir müfreze hâline getirmek için" (Buğra, 2006: 316) çalıştığını dile getirir. Tevfik Bey, iktidar mücadelesine girdiği İsmet Paşa'yı "ehliyetsiz ve bilhassa anlayışsız" (Buğra, 2006: 316) bulur. Çerkez Ethem, İsmet Paşa ile sorununu şu şekilde açıklar: "İşin aslı Vali filan değil. İsmet, gel emirberim ol der, ben de buna, hadi oradan deye cevap veririm. Mesele işte bundan ibarettir. Gerisi kahpe avrat uydurması." (Buğra, 2006: 432). *Küçük Ağa*'da, Millî Mücadelecilere doğrudan taraftar olduğu ifade edilen ve bu

görüşünü diğerlerinden farklı olarak doğrudan ifade edip savunan kişi Gönülsüzlerin Doktor Haydar Bey'dir. Gönülsüzlerin Haydar Bey, İstanbullu Hoca'yı ve Padişah yanlısı halkı karşısına alma pahasına camide görüşlerini açıklar. Benzer bir durum Ağır Ceza Reisi için de geçerlidir. Ağır Ceza Reisi de ikinci olarak Cuma namazında İstanbullu Hoca'ya karşı Millî Mücadele'yi savunur. Bu kişilerin birinin doktor diğerinin hukukçu olması dikkat çekicidir. Bu durum aydın insanların Millî Mücadele'ye destek verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Bahsedilen aydın kişilere, Ali Emmi ve Küçük Hacı gibi kişiler de destek verirler. Millî Mücadele'yi destekleyenler arasında dikkat çeken bir diğer kişi savaşta kolunu kaybeden Salih'tir. Salih, tek kolunu kaybetmesi nedeniyle ilk başlarda umutsuz bir şekilde kendini içkiye verir. Daha sonra azmini kaybetmeyip sol koluyla ateş talimleri yaparak Millî Mücadele'de yararlı faaliyetlerde bulunur. Ayrıca İstanbullu Hoca'nın/Küçük Ağa'nın Millî Mücadele safına geçmesini sağlar. Salih, aynı zamanda Küçük Ağa'nın en sevdiği kişi olmayı da başarır. Millî Mücadele'nin savunucularından Reis Bey, Salih için şunları söyler: "Kısacası, Salih bir iç mücadelesini, görgüsüzlüğüne, bilgisizliğine, düşünce yetersizliğine rağmen tek başına ve şahane bir kahramanlıkla sürdürmüş, sonra zafere ulaştırmayı başarmıştı. Eli öpülecek adam Salih değil de kimdi?" (Buğra, 2006: 357). Yüzbaşı Hamdi, Yüzbaşı Nazım, Mülazımı Evvel Niyazi, Ali Çavuş gibi kişiler, romandaki diğer Millî Mücadele taraftarlarını oluştururlar. Ayrıca Doktor Minas ve Kirye Vasili ise, azınlık olmalarına rağmen Osmanlılık bilinciyle, Türkler aleyhine kurulan oluşumlara katılmayan olumlu kişiler olarak romanda yer alırlar. Bu bağlamda, faaliyetlerinden dolayı eleştirilen azınlıkların yanı sıra olumlu karaktere sahip azınlıkların da olduğu romanda vurgulanmış olur.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, kadın, çocuk ve yaşlı demeksizin bütün Türk halkının Millî Mücadele için seferber olduğundan söz edilir. Romanın öne çıkan kişileri olan Yenen, Yaprak ve Çakır Millî Mücadele için çalışmaktadırlar. Nitekim Yenen ve Çakır, Yaprak'a olan aşklarında rakip olmalarına rağmen, Millî Mücadele için bir arada hareket ederler. Çakır, bütün çetesi ile birlikte orduya katılır ve tekrar çetesinin başına geçerek düşmanla doğrudan savaşır. Yaprak da Millî Mücadele'ye katılarak Millî Mücadele'de kadınların etkin konumlarını somutlar. Yaprak, Millî Mücadele için Garp Cephesi İstihbarat Şubesi'nde çalışır. Ayrıca söz konusu romanda kadınların cepheye cephane taşıdıkları da ifade edilir. Fakat dikkat çekici olan nokta, Millî Mücadele'yi yürüten kişilerin özellikle zor şartlarda yaşayan fakir halktan insanlar olduğunun ifade edilmesidir. Fakir halka karşılık köyün ve İstanbul'un zengin insanlarının "sefalarını" sürdürdükleri romanda konu edinilir. Mustafa Kemal Paşa, diğer romanlarda olduğu gibi Millî Mücadele'nin lideri olarak vasıflandırılır (Benice, 1964: 160). Romanın bir diğer yerinde merkezî kişi olan Yenen, Mustafa Kemal Paşa için şunları söyler: "Mustafa Kemal'e gönül vermiş olarak ona inanıyor, göz kırpmadan peşinden yürüyoruz. Bütün ordu da böyle düşünüyor ve onun her sözünü yerine getireceğinden bir an bile şüphe etmiyor." (Benice, 1964: 203).

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa, başlarda Yedinci Ordu'nun Komutanı olarak anlatılır. Yenilgiden sonra ne söylediği konusunda Halil Paşa'nın sorduğu soruya, Cemil'in cevabı şu şekilde olur: "Vuruşmayı bıraktık. Vuruşmayı bırakmak, onurlu insanlar olarak yaşamayı hâlâ umut etmektir." dedi, "Eğer bu umudu kaybedersek bir daha davranacağız, ölüme kadar çabalamak için… İlk iş, silahların hepsini kaptırmamak… Çünkü milletler için

hiçbir yenilgi son yenilgi değildir. Taşıyabileceğimiz silahı, memleketin içerilerine götürüp saklayacağız." dedi" (Tahir, 2005: 119). Alıntılardan da anlaşılacağı gibi Mustafa Kemal Paşa, ordunun aldığı yenilgilerden sonra da ilerisi için planlar yapmaktadır. Mustafa Kemal her ne kadar iyi bir komutan olsa da Enver Paşa ile arasındaki anlaşmazlık nedeniyle Halil Paşa ve Patriyot Ömer tarafından öldürülme tehlikesi geçirir. Ancak Halil Paşa, Patriyot Ömer'in kolundan tutarak Mustafa Kemal Paşa'nın ölümüne gönlü razı olmaz; çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın iyi bir komutan olduğunu düşünmektedir (Tahir, 2005: 120). Ayrıca romanda Mustafa Kemal Paşa'nın ordu müfettişi olarak Samsun'a gidişine değinilir. Romandaki kişilerden biri bu konuda, Mustafa Kemal'den başka hiç kimsenin durumu düzeltemeyeceğini belirtir (Tahir, 2005: 254). Aynı şekilde merkezî kişi olan Cemil, Mustafa Kemal Paşa için, "Düşünüyorum da, akıldan yana biz nerdeyiz, Mustafa Kemal nerde?" der (Tahir, 2005: 298). Onun İzmir'in işgalinden bir gün sonra Samsun'a gitmesini stratejik açıdan çok anlamlı bulur (Tahir, 2005: 298). Öte yandan Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik olumsuz dedikodular da romanda ele alınan bir diğer konudur. Cemil'in emir eri olan Kör Şaban, işgallerin ve yaşanan olumsuzlukların tek suçlusunun Mustafa Kemal Paşa olduğunu ve Padişah'ın cezalandırmak için onun rütbelerini aldığını ileri sürer (Tahir, 2005: 428). Mustafa Kemal Paşa, ayrıca Cemil'le yaptığı telgraf görüşmesiyle de romanda yer alır. Telgrafla Mustafa Kemal Paşa, Yusuf İzzet Paşa'nın Ankara'ya gönderilmesi emrini verir. Yusuf İzzet Paşa'nın Ankara'ya gönderilmesi görevini, *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda Yüzbaşı Selahattin'in üstlendiği öne sürülür. Yine *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nın ön planındaki kişilerden biri olan Bekir Sami Bey, romanda konu edinilen kişilerdendir. Miralay Bekir Sami Bey, On Yedinci Kolordu komutanı vekilliğine

atanmıştır. İlk amacı, Akşehir halkını Millî Mücadele konusunda örgütleyerek Manisa'daki cephaneyi düşman ele geçirmeden Anadolu'ya kaçırmaktır. Albay Bekir Sami Bey, üstün değerli, büyük bir komutan olmasa da, mert ve cesurdur. Rütbe hırsını yenmiş, "saçsız kafası, dik bıyıkları, tıknaz gövdesiyle erlerin görür görmez "Baba Adam" dedikleri savaş subaylarındandır" (Tahir, 2005: 252). Romanda Cemil, Bekir Sami Bey'in verdiği kararların yanlışlığı konusunda eleştirilerde bulunur. Hatta Cemil, Bekir Sami Bey'e acıma bile hisseder. Bunlara rağmen Bekir Sami Bursa'da Başkomutan Vekilliğine getirilir. Cemil'in, Bekir Sami'nin Başkomutan vekili olmasına rağmen, komutan olamadığına dair sözü (Tahir, 2005: 295) onun Bekir Sami'ye bakışının daha sonra da değişmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Romanda yer alan komuta kademesinden tarihsel kişiler arasında Ali Fuat Paşa ile Albay Kâzım Bey de bulunmaktadır. Albay Kâzım Bey'den, Balıkesir'deki 61'inci Tümen Komutanı; Ali Fuat Paşa'dan ise Ankara'da 20'inci Kolordu komutanı olarak istenildiğinde yardım edebilecek kişiler olarak söz edilir (Tahir, 2005: 400). Ayrıca Ali Fuat Paşa'dan, İstanbul'dan gelen komutana komutasını bırakmaması nedeniyle övgüyle bahsedilir (Tahir, 2005: 433). Romanda övgüyle bahsi geçen diğer kişiler, Üsteğmen Nuri Efendi ile Ayvalık'ta Komutan Ali Bey'dir. Her ikisi de düşman ordusuna karşı silahlarını ve mevkilerini bırakmama gayretlerinden dolayı Bekir Sami Bey tarafından övgüyle karşılanırlar (Tahir, 2005: 318). Yarbay Rahmi Bey ise 5000 kişiye karşı 200 kişi ile karşı koyan, emrindeki birliklere kolaylıkla güven veren bir komutan olarak vasıflandırılır ve onun ölümünden dolayı duyulan üzüntü dile getirilir (Tahir, 2005: 454). Çerkes Ethem'in ise, Millî Mücadele kuvvetleriyle aykırı düşmediği dönem romanda konu edinilir. Bu yüzden Çerkes Ethem Millî Mücadele taraftarlarının arasında sayılabilir. Ancak

Çerkes Ethem'in yine de çok olumlu bir kişi olarak ele alınmadığı dile getirilmelidir. Çerkes Ethem'in iki kardeşiyle birlikte İstanbul Hükûmeti ile başlarını derde sokacak faaliyetler içine girdiklerinden, Harp divanında yüzlerce dosyada yargılandıklarından söz edilir (Tahir, 2005: 246). Buna karşılık Çerkes Ethem, adamları üzerinde tam bir hâkimiyet kurmuştur (Tahir, 2005: 398). Adamlarıyla kendilerine ün sağlamak için İzmir Valisi Rahmi Bey'in kızını kaçırırlar. Ün konusundaki amacına da kavuştuğu dile getirilebilir. Arkalarına Çerkezlerin desteğini alan üç kardeş, bu güvenle hareket ederler (Tahir, 2005: 411). Hatta bu şekilde Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey'in Akhisar'da kazanamadığı desteği, kolaylıkla elde ederler (Tahir, 2005: 411). Ancak Çerkez Ethem'in insanları astırarak korku verdiği ve kıyıcı olduğu bu romanda da dile getirilir. Söz konusu romanda doktorların Millî Mücadele'ye destek verdikleri Akşehirli Doktor Necati Bey vasıtasıyla konu edinilir. Manisa Müftüsü ile birlikte din adamlarından da Millî Mücadele'ye destek geldiği ifade edilmiş olunur. Merkezî kişi Cemil'in yaveri olan Kör Şaban Millî Mücadele'ye destek veren en dikkat çekici kişilerden biridir. Kör olması, *Yaban*'daki Ahmet Celal ve *Küçük Ağa*'daki Çolak Salih'le birlikte düşünülebilmesine olanak sağlar. Kör Şaban, cahil kesimden insanların Millî Mücadele'ye verdikleri desteği simgeler. Millî Mücadele için erkeklerle birlikte ata binip kılıç kuşanan Kız Efe ise Millî Mücadele döneminde cephede erkeklerle birlikte omuz omuza savaşan Türk kadınını simgeler.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında konu edinilen Millî Mücadele taraftarlarının başında Mustafa Kemal Paşa gelir. Mustafa Kemal Paşa'nın çocukluğundan gençliğine ve Millî Mücadele'yi kazanmasına kadar yaşadığı olayları en geniş bir şekilde anlatan roman, *Kutsal İsyan*'dır. Mustafa Kemal Paşa'nın üvey babaya tepkisi, askerî okula girişi, burada farklı gruplara girişi, hapishaneye düşüşü,

yaptığı savaşlar, Vahidettin veliahtken onunla kurduğu diyalog, hayalleri, idealleri, hırsları, aşkları, siyasi düşünceleri romanda kendisine yer bulur. *Kutsal İsyan*'da Mustafa Kemal Paşa'nın insanî özelliklerine vurgu yapılır ve onun kişilerle çekişmeleri, umutsuz olduğu anlar, mutlulukları dile getirilir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'yi tasarladığı ilk zamanlardan Anadolu'ya geçme planlarına ve ordunun kurulmasına kadar yaşanan Millî Mücadele sürecine ayrıntılı bir şekilde değinilir. Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı Millî Mücadele'de en yakın arkadaşlarından da söz edilir. Yakın arkadaşları olan İsmet, Rauf ve Ali Fuat Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesi, Kazım Karabekir'in Mustafa Kemal Paşa'ya Millî Mücadele'ye karar verdiği yönündeki düşüncelerini açıklaması söz konusu romanda bahsi geçen konulardandır. Ayrıca *Kutsal İsyan*'da, diğer birçok romanda olduğundan farklı olarak, değişik bölgelerde Millî Mücadele'de yararlılık gösteren kişilerin hikâyeleri anlatılır. Örneğin, Osman Nevres'in (Hasan Tahsin) İzmir'de Demirci Mehmet Efe'nin Nazilli'de, Ali Saip Bey'in Urfa, Şahin Bey'in Antep, Yahya Kaptan'ın Tavşancıl, Mazhar Tevfik Bey'in Sinop, Topal Osman'ın Karadeniz kıyıları, Kemal Balıkesir'in Balıkesir ve Bergama'da gösterdikleri yararlılıklar üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulur. Bu şekilde şehirlerdeki Millî Mücadele örgütlenmeleri romanda, özellikle bir kişinin merkezinde konu edinilir. Yine Millî Mücadele'de nizami ordunun dışında yararlılık gösteren Çerkez Ethem ve Yörük Ali gibi kişiler romana dahil edilir. Bilhassa Çerkez Ethem, romandaki anlatıcı tarafından çok olumlu bir şekilde anlatılır. Hatta Çerkez Ethem için halk ordusunun başı ifadesi kullanılır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Mehmet Akif Ersoy ve Süleyman Nazif gibi aydın yazarların; Albay Bekir Sami,

Yüzbaşı Selahattin, Albay Şefik Bey ve Albay Kazım gibi komutanların Millî Mücadele'ye destekleri romanda ele alınan diğer konulardır.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı ilk savaşlardan başlayarak ne kadar önemli ve iyi bir komutan olduğu vurgulanır. Kerim Gelibolu'dan döndükten sonra, Mustafa Kemal Paşa adında "yaman bir adam" olduğunu ve onun çok iyi bir komutan olduğunu dile getirir (Toy, 1968: 142). Mustafa Kemal Paşa, henüz 19. Tümenin Komutanı olduğunda bile üstün niteliklere sahip oluşu şöyle anlatılır: "Gencecikti. Gencecikti dedimse, karşıdan öyle görünüyordu. Ama, gözlerinin içine bir baktı mı, ayakları titriyordu adamın. İşte o zaman büyüyordu. Ve biz o zaman şaşırıp, Alman Paşası sanıyorduk. Sonra alıştık. Aramızda geziyordu durmadan. Biz uyumadık mı, o da uyumuyordu. Ama, gözümüze bakacak, bir şey söyleyecek diye içimiz gidiyordu. Tam bir kumandandı. Öyle bağlanıvermiştik ona. Bağlanmayacak gibi değildi ki… Enver hakkını yedini onun. Onca birliğe kumanda etti. Onca zafer kazandı da, paşa yapmadı Enver." (Toy, 1968: 145). Kerim hatta, Mustafa Kemal Paşa gibi kumandanla ölüme bile gönül rahatlığı ile gidileceğini ifade eder (Toy, 1968: 415). Romanda, Mustafa Kemal Paşa'nın bir Çanakkale kahramanı olduğundan, geniş yetkilerle Samsun'a çıktığından, bu durumun kurtuluşun başlangıcı olabileceğinden bahsedilir (Toy, 1968: 504). Askerlerin ise Mustafa Kemal Paşa'ya olan inançları tamdır. O olduğunda, Yunan askerinin kolaylıkla yenilebileceğinden söz edilir (Toy, 1968: 568). Nitekim Kerim, Çanakkale'de kazanma nedeni olarak Mustafa Kemal Paşa ne dediyse yapmalarını gösterir (Toy, 1968: 570). Kerim, bir kez değil, bin kez Mustafa Kemal Paşa için öleceğini, hatta o dilerse diri diri ateşe atlayacağını söyler (Toy, 1968: 576). İtilafçılar ise Mustafa Kemal Paşa'yı İttihatçı, Mason, dinsiz ve

Bolşevik olmakla suçlarlar (Toy, 1968: 531). Millî Mücadele taraftarlarından bir diğeri ise 19. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'dir. Bekir Sami Bey, İzmir-Bandırma hattında direnme yuvası kurma çabasındadır (Toy, 1968: 297). Balıkesir'den Akşehir ve Alaşehir dolaylarına gelerek direnme odakları kurma çabasına girişir (Toy, 1968: 465). Bekir Sami, Akhisar'da yeni bir cephe açmaya çalışmasına rağmen, onun bu girişimi kabul görmez. Ancak Yunan ordusunun burasını işgaliyle birlikte yaptıklarından pişman olurlar (Toy, 1968: 586). Bu bağlamda *Yorgun Savaşçı*'da geniş bir biçimde anlatılan olaya burada da değinildiğini görürüz. Birçok romanda isyancı olarak olumsuz bir şekilde ele alınan Çerkez Ethem, her ne kadar bazı olumsuz özelliklere sahip olsa da, Millî kuvvetlerle yaptığı savaş anlatılmadığı için Millî Mücadele taraftarlarının arasında sayılabilir. Teşkilat-ı Mahsusa'da ün yapmış olan Çerkez Ethem, "yaman bir gençtir" (Toy, 1968: 466). Zaptiyede başçavuşluk yapmış iyi bir nişancıdır. Kendisiyle birlikte iki kardeşiyle birlikte Çerkezler üzerinde büyük bir etkisi vardır (Toy, 1968: 466). Çok iyi bir savaşçı olmasına karşılık geçimsiz biridir (Toy, 1968: 472). Onun çocuk kaçırıp fidye alma olayına bu romanda da değinilir (Toy, 1968: 647). Ayrıca, Çerkez Ethem'in, İsmet Paşa ile iktidar mücadelesine girmeden Mustafa Bey ile yaptığı komutanlık yarışına değinilir. Çerkez Ethem, Mustafa Bey ve adamlarına savaş açarak onları etkisiz hâle getirip Alaşehir'de başa geçmek ister. Romanda ön planda olan kişilerden biri olan Topal Ali'nin Mustafa Bey'in yanında yer alması, anlatıcının da Mustafa Bey'in yanında yer aldığı konusundaki düşünceleri destekler. Ayrıca romanda Çerkez Ethem'in hırslarına yenik düştüğü ve Millî Mücadele karşıtı Tevfik Ağa'nın dolduruşuna geldiği anlatılır. Çerkez Reşit ise, kardeşinin yanlışlarını düzeltmek için çabalayarak olumlu bir nitelik kazanır. Öte yandan Topal Ali,

Mustafa Bey'in yanında Çerkez Ethem'le çatışmaya girmesine rağmen, çatışma sonrasında Çerkez Ethem, Topal Ali'yi affeder. Bununla birlikte gazeteci Hasan Tahsin'in İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali karşısında kimsenin bir şey yapmaması durumunda Yunan askerine ateş açması ve öldürülüşüne de değinilir (Toy, 1968: 292). Mustafa Bey, Alaşehir'de ordunun başına geçerek Millî Mücadele için çaba gösterir. Hacim Muhittin Bey ise Alaşehir Kongresi'nin toplanmasında ve sürdürülmesinde önemli görevlerde bulunur. Bu şekilde cephe gerisinde hizmet verir. Mevki Komutanı Süleyman Bey, Osmanlı ordusunda yer almasına karşılık, Millî Mücadele için çalışan askerlerin temsilcisi olarak romanda yer alır. Aynı şekilde Yorgi adlı Rum ise, yaşadığı topraklara bağlı ve Türklere karşı yapılan savaşı desteklemeyen azınlıkların temsilcisidir. Köyün dayısı olan Topal Ali, sakat olmasına karşılık Millî Mücadele için yararlı hizmette bulunan kişilerden biridir. Dağ köylerinden birinde yaşayan ve eğitimsiz olan Topal Ali, buna rağmen kentli insanların da Millî Mücadele'ye katılmalarını sağlar. Hacim Muhittin'in yaverliği ve savaşta ulak olmak gibi farklı görevler üstlenir. Girilen çatışmalarda çok önemli faaliyetlerde bulunur. Köyün din adamı olan Dursun da, birlik komutanı olarak çok başarılı olur. Deli İmam adıyla ün yapar. Bu şekilde barış zamanında kişinin görevi her ne olursa olsun, savaş zamanında bütün kişilerin başarılı bir asker olması dikkat çekicidir. Müftünün de Millî Mücadele taraftarlarından biri olması, din adamlarından da Millî Mücadele'ye destek verenlerin olduğunu gösterir. Bunlarla birlikte dağ köyünde yaşayan Süllü, Kahveci Adsız; kentte yaşayan Parti Pehlivan, Kalaycı gibi farklı bölgelerde yaşayan insanlar da Millî Mücadele'ye destek verirler.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele taraftarlarının lideri olarak konumlandırılır.

Mustafa Kemal Paşa'nın temel nitelikleri ise, metanetli, cesur, deha sahibi, insanı etkileyen bakışlara ve tavırlara sahip olmasıdır. Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale Savaşı'nda, ölüm tehlikesi atlatmasına rağmen askerî birlikte, "maddaten ve manen tek sarsılmayan insan" olur (Sanay, 2005: 75). Daha sonra ise, dehasını göstererek Anadolu'daki mücadelede millî bir hükûmet ve cephe birliği kurmak için elinden geleni yapar (Sanay, 2005: 182). Bunun yanı sıra söz konusu romanda, Mustafa Kemal Paşa'nın liderlik özelliğine bilhassa vurgu yapılır ve bütün Türk halkının onun etrafında toplandığı dile getirilir (Sanay, 2005: 314). Hatta romanda Mustafa Kemal Paşa'nın bir ölüyü diriltir gibi ölü bir imparatorluğu hayata döndürdüğü ifade edilerek ona Hz. İsa'nın ölüleri diriltme özelliği atfedilir (Sanay, 2005: 343). Bu durum, bazı romanlarda görülen Mustafa Kemal Paşa'ya peygambere ait özellikler atfetme genel eğilimiyle koşut bir niteliktedir. *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanda Mustafa Kemal Paşa ile anlatılan bir diğer dikkat çekici nokta, onun ruha nüfuz eder bakışlara sahip olmasıdır (Sanay, 2005: 321). Bahsedilen durum, birçok romanda tekrar edilir. Romanda ön planda olan bir diğer Millî Mücadele taraftarı ise İsmet Paşa'dır. İsmet Paşa, "Siyah kalpaklı, siyah gözlü, ince bıyıklı, genç, çevik ve ince bir vücutlu" bir subay olarak betimlenir (Sanay, 2005: 342). Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte ölen bir imparatorluğu dirilttiği de vurgulanır (Sanay, 2005: 343). Kazım Karabekir Paşa'nın, Doğu'da Yeşil Ordu adıyla anılan çok güçlü bir kevvet kurarak düşmanı bozguna uğrattığından da romanda söz edilir (Sanay, 2005: 185). Kazım Özalp'ten ise, Balıkesir'de ordusu yenilmesine karşılık, savaş alanını en son terk eden kişi olarak romanda övgü ile bahsedilir (Sanay, 2005: 305). Hem merkezî kişi hem de anlatıcı olan İngiliz Kemal'in daha çok Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye örgütlenmesi için çalışması,

romanda bu bölgedeki Millî Mücadele taraftarlarının daha çok adının anılması sonucunu doğurur. Örneğin Balıkesir Reddi İlhak ve Kuva-yı Milliye Cemiyeti'nin üyeleri olan Reis Hacim Bey, Vasıf, Necati, Vehbi, Hulusi, Abdülgafur Hoca, Osman Bey gibi kişilerin isimleri romanda anılır. Ayrıca Batı Anadolu'da gönüllü olarak düşmana karşı savaşan efeler de romanda vurgulanır. Bu kişiler arasında, Yörük Ali Efe, Mehmet Efe, Gökçen Efe bulunmaktadır. Romanda, düzenli orduya geçilmeden Millî Mücadele taraftarlarının gösterdiği fedakârlığın en somut örneği ise Dramalı Rıza'dır. Dramalı Rıza, eğitimsiz biri olmasına karşılık, Millî Mücadele için elinden geleni yapar, düşman hâkimiyetinde olan cephaneliklerden silah kaçırılması için uğraş verir. Silah kaçırılması sırasında Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin engellemeleri nedeniyle Damat Ferit'i öldürme yeminiyle İstanbul'a gider ve orada öldürülür. Bu bağlamda Dramalı Rıza, düzensiz orduda iyi niyetle canla başla çalışan kişilerin temsilcisi olur. *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanın Millî Mücadele taraftarları konusunda dikkati çeken bir diğer özelliği, özellikle yabancı kişilerin Millî Mücadele'ye verdiği destekten söz etmesidir. Bu bağlamda İngiliz Rahip örnek gösteribilir. İngiliz Rahip, Millî Mücadele'nin Türkler tarafından kazanılacağına dair görüşler ileri sürer. Ayrıca İzmir'de Pansiyon Sahibi Katolik kadın, oğlu Güstav ve Matmazel (x) gibi kişiler ise, azınlıkların Millî Mücadele'ye verdikleri desteği somutlarlar. Romanda Katolik kadının Türklerin yıllarca kendilerine çok iyi davrandıklarını söyler ve hatta romanın sonlarında, "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa" ifadesinde bulunur. Millî Mücadele sürecine çıkardığı gazetelerle destek veren Yunus Nadi Bey ve *İzmir'e Doğru* gibi Millî Mücadele taraftarı gazeteler de romanda konu edinilir.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce*'sinde merkezî kişi olan Selçuk'un akıl ve duygu yönünü oluşturan Orhan ve Osman, romanda Millî Mücadele taraftarları arasında ilk akla gelenlerdir. Orhan, Birinci Dünya Savaşı'ndan gazi olarak çıkan bir askerdir. Savaş sonrasında yürüme yeteneğini kaybederek engelli olmasına karşılık, Millî Mücadele'yi gönülden destekler ve İstanbul'daki Millî Mücadele taraftarı çetelere katılır. Selçuk'u özellikle duygu yönünden etkiler. Osman ise Fransa'da öğrenim görmüş ve kendisini orada entelektüel anlamda geliştirmiş bir kişidir. Osman da Millî Mücadele'ye katılmayı ve hoca olarak gördüğü Ziya Gökalp'i görmeyi çok ister. Selçuk'u duygu yönünden etkileyen Orhan'ın yanı sıra Osman ise Selçuk'u akıl yönünden etkiler. Diğer romanlarda olduğu gibi bu kitapta da Millî Mücadele'nin lideri olarak Mustafa Kemal Paşa gösterilir. Mustafa Kemal Paşa, vatanı kurtarmak için Anadolu'da bir ordu kurar (Ohri, 1971: 18). Romanda Mustafa Kemal Paşa, aşkın bir nitelikte gösterilir ve onun bir birey değil, Millî Mücadele'nin bir simgesi, "Türk ulusunun kendi kişiliği" olduğu ifade edilir (Ohri, 1971: 157). Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın bir mucize gösterdiği ve zaten kaybedildiği düşünülen toprakları insanları örgütleyerek geri aldığı romanda ifade edilir (Ohri, 1971: 191). Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa'nın yapıp ettiklerine mucize sıfatının getirilmesi, ona ilişkin peygamber gönderiminde bulunulduğunu düşündürür. *Aşktan Da Yüce*'de diğer romanlarda üzerinde fazla durulmayan tarihsel kişilerden biri olarak şair Yahya Kemal Beyatlı'nın Millî Mücadele ile ilgili düşünceleri vurgulanır ve o, Millî Mücadele'nin taraftarlarından biri olarak konumlandırılır. Yahya Kemal Beyatlı, roman kişilerinden biri olan Orhan'ın arkadaşı olarak romanda yer alır. Orhan'ın vasıtasıyla Yahya Kemal Beyatlı, merkezî kişi olan Selçuk'u Millî Mücadele taraftarı olan *İleri* gazetesinde işe alır. Yahya Kemal, *İleri* gazetesinde

"Anadolu'daki vatanseverleri destekleyen ateşli makaleler" (Ohri, 1971: 77) yazar. Yahya Kemal, mandayı savunan aydınlara karşı eleştirel yazılar yazar ve Millî Mücadele'yi Türk ordusunun kesinlikle kazanacağını, çünkü Anadolu'yu istila etmek isteyen düşmana karşı Türk ordusunun yurdunu korumak için mücadele ettiğini dile getirir (Ohri, 1971: 86).Yahya Kemal'le birlikte ilk Türk şehitlerden biri olan Osman Nevres de anılır. Osman Nevres'in İzmir'e çıkan istilacı Yunanlılara, Kordon Boyunda tabancasıyla karşı çıktığı ve onlar tarafından öldürüldüğü belirtilir (Ohri, 1971: 91-92). Yine tarihsel kişilerden biri olarak İngiliz Kemal lakaplı Millî Mücadele taraftarı bir kişinin, sahte bir kimlikle İngiliz karargahına girişi anlatılır (Ohri, 1971: 142). Bunun yanı sıra Edirneli Pandikyan'ın, Türklere bağlı ülkücü bir kişi olarak Türklere hizmet edişi de ifade edilerek (Ohri, 1971: 143) Millî Mücadele'ye taraftar azınlıkların da olduğu somutlanır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, Millî Mücadelecilerin başında romanda ön planda olan üç kişiden biri olan İhsan gelir. İhsan, hükûmette olan Hürriyet ve İtilafçıların makam teklifine karşı şu yanıtı verir: "Sadrâzam Paşa'ya dersiniz ki, İhsan Bey hükûmetinizin meşruiyetine inanmıyor. Dersiniz ki, Anadolu'da mücadele varken, şehre ait işlerden gayrısıyla uğraşan, Millî Mücadele'nin aleyhinde vaziyet alan bir hükûmetle işbirliği yapmak istemiyor." (Tanpınar, 2005: 134). İhsan, işgal İstanbul'unda yazılarıyla ve Millî Mücadele taraftarlarının Anadolu'ya geçişini sağlayarak Millî Mücadele'ye destek verir. Ayrıca söz konusu romanda Millî Mücadele karşıtı Arif Bey'in karşısında Millî Mücadele'yi savunarak Millî Mücadelecilerin sözcüsü işlevini yüklenir. Örneğin, Arif Bey'e cevap olarak dile getirdiği şu sözler, Millî Mücadelecilerin düşüncelerini açımlar niteliktedir: "Elde hiçbir şey kalmamıştır. Mahvedilecek bir şey yoktur. Zaten böyle

vaziyetlerde bu tarzda düşünülmez. Döğüşmek lazım olduğu zaman sadece döğüşülür. Bu gibi işlerde bütün hesaplar durur, anladınız mı? Yalnız, şeref, haysiyet, vazife duygusu kalır. Zât-ı şahaneye gelince, teklifini emrettikleri mütareke şartlarının ilk maddesini lütfen unutmasınlar. Bir devlet batarken hısım ve akrabanın selâmeti düşünülmez." (Tanpınar, 2005: 136). Tevfik Bey, İhsan'dan teşkilatın ruhu olarak bahseder (Tanpınar, 2005: 167). İhsan'ın yanı sıra teşkilatta ikinci isim Muhlis'tir. Muhlis, okulu bitirmediği hâlde gönüllü olarak savaşa katılır. Doktoru olduğu piyade taburunun zabitanının ölümüyle birkaç gün başarıyla binbaşılık görevini üstlenir. Gözü pek biridir. Kadıköy ve Beykoz'da çalışır. Bahsedilen teşkilatın diğer üyeleri ise Tevfik Bey ve Sami Bey'dir. Her ikisi de Boğaziçi ve Anadolu Hisarı taraflarında çalışırlar.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, Millî Mücadele'nin lideri olarak Mustafa Kemal Paşa ön plana çıkarılır. Romanda ilk olarak Mustafa Kemal Paşa'nın bir önder olarak ortaya çıkışında bıraktığı etki konu edinilir. Mustafa Kemal'in Çanakkale'de yaptığı önemli işler, Anadolu'ya geçerek subayların ve halkın desteğini kazanması anlatılır (Apaydın, 1974: 240). Yine romandaki kişiler aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktıktan sonra üniformasını çıkararak Padişah'a kafa tuttuğu, "sine-i millete" dönerek "Bu millet esir olmayacak" ve "millet bir olup vatanı kurtaracağız" ifadelerinde bulunduğu dile getirilir (Apaydın, 1974: 408). Böylelikle Mustafa Kemal Paşa'nın gücünü halktan aldığına gönderimde bulunulur. Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Hüseyin Cahit'in yazılarıyla Millî Mücadele'ye destek verdiği dile getirilir (Apaydın, 1974: 262). Romanda tarihsel kişilerin yanı sıra Millî Mücadele taraftarlarının başında aynı zamanda merkezî kişi olan Molla Mahmut gelir. Din eğitimi de alan Molla Mahmut,

Çanakkale'de savaşmış bir askerdir. Kolundan yaralandığı için köyüne geri dönerek çiftçilikle uğraşır. Fakat memleketin içinde bulunduğu kötü duruma karşı kayıtsız kalamaz ve Millî Mücadele için çalışan bir çetenin kurulmasında ön planda yer alır. Molla Mahmut, köydeki aydın insanın simgesi olarak konumlandırılmıştır. Molla Mahmut, kendi kişisel kaygılarını bir tarafa bırakarak vatan için çalışan fedakâr insanın temsilidir aynı zamanda. Bununla birlikte romanda yer alan Haceli, Kara Zühtü, Yan Bilal, Çopur Hamdi gibi kişiler, romanda doğru yönlendirmeyle vatan için çalışacak köylü halkın simgeleridir. İbrahim Bey ise, zengin olmasına karşılık parasını Millî Mücadele için harcayan köy ağalarını temsil etmektedir.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selattin'in Romanı* adlı kitabının temelini Yüzbaşı Selahattin'in anıları oluşturduğu için romanda yer alan kişilerin tarihsel nitelikte olması dikkat çekicidir. Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa, Kazım Karabekir, Musul Valisi Memduh Bey, Bekir Sami, Şevket Turgut Paşa, Miralay Kazım Bey (Özalp), Teğmen Kemal, Teğmen Ali, Teğmen Aziz, Teğmen Murteza, Kız Öğretmen Okulu Müdüresi Şekibe Hanım, Yarbay Osman Bey, Hüseyin Rahmi gibi tarihsel kişilerin Millî Mücadele'deki konumları hakkında bilgiler verilir, onların içinde bulunduğu olaylar anlatılır. Romanda, sözü edilen kişiler arasında ön plana çıkarılanlar Mustafa Kemal Paşa ve Bekir Sami'dir. Yüzbaşı Selahattin, Bekir Sami'nin yaveri olması nedeniyle onu ön plana çıkarır. Bekir Sami'nin çoğunluğu Rumlardan oluşan Bursa şehrinde Millî Mücadele bilincini geliştirdiğinden, hatta Padişah'ın Bekir Sami'yi Millî Mücadele'nin başına geçirmeye çalıştığından bahsedilir (Selçuk, 1979: 133). Romanda, Mustafa Kemal Paşa'nın da Millî Mücadele'deki konumunun gelişiminden bahsedilir. Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin başında Padişah'ın da etkisiyle saf dışı edilmeye çalışıldığı,

Padişah'ın, Mustafa Kemal'in kendisini "namussuzca" aldattığını söylediği, bu sıralarda Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliğine dair olumsuz söylentilerin var olduğu belirtilir (Selçuk, 1979: 133). Fakat başta Bekir Sami olmak üzere bütün komutanların Mustafa Kemal Paşa, askerlikten ayrılmadan ona tabi olacaklarına dair söz verdiklerinden bahsedilir (Selçuk, 1979: 133). Romanın ilerleyen bölümlerinde Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'deki ağırlığı, meclisteki konuşması, telgrafları romanda yer alır. Ayrıca Kazım Karabekir'in doğu, Ali Fuat Paşa'nın ise batı cephesindeki konumu da merkezî kişinin içinde bulunduğu olaylar çerçevesinde ele alınır.

Diğer birçok romanda Millî Mücadele'nin başlatıcısı ve lideri olarak konumlandırılan Mustafa Kemal Paşa'ya, Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, çok sınırlı bir yer ayrılır. Mustafa Kemal Paşa'ya ilk olarak çektiği telgrafla yer verilir. Bu telgrafta Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi Reisi olarak 1. Mayıs'ın 29-31. gecesi yarısından sonra bütün Fransız cephelerinde 20 gün boyunca ateşkes ilan edildiğini belirtir (Kavaklı, 2006: 290). Fakat bu kararı, romandaki kişiler beğenmez, hatta bölük komutanı olan Polat, telgrafı okurken üzüntüden ağlamaklı bir hâle gelir. Polat, verilen bu karardan rahatsızdır; çünkü ona göre Fransızlar zaten köşeye sıkıştırılmıştır ve verilen ateşkes kararı ile Fransızlar toparlanma imkânı bulacaktır. Nitekim Polat daha sonra düşüncelerini Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı bir telgrafla doğrudan iletecektir. Romandaki sözü edilen olay, Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği kararın stratejik hatasını ortaya koymaya yöneliktir. Diğer romanlarda savaşlarda ileri görüşlü hamleleri ile ön plana çıkarılan Mustafa Kemal Paşa, *Gülü Koklayamadım*'da tam tersi bir şekilde eleştiriye tabi tutulmuştur. Aynı şekilde diğer birçok romanın aksine Padişah, Millî Mücadele'nin

tarafında gösterilir ve Padişah'ın, Ankara'da Meclis'i toplayan paşaları, vatanı kurtarmaları için Anadolu'ya gönderdiği ifade edilir (Kavaklı, 2006: 217). Payitahtın işgal altında olması nedeniyle Halife'nin her ne kadar eli kolu bağlı olsa da, o, vatanın kurtarılmasını istemektedir (Kavaklı, 2006: 44). İslami yazarların öne çıkardığı tarihsel figür olan Kâzım Karabekir Paşa da romanda ele alınan bir diğer kişidir. Kâzım Karabekir Paşa, düşman askerlerinin baskılarına rağmen ordusunu terhis etmez ve silah bırakmaz (Kavaklı, 2006: 44). Fuat Paşa da askerlerini Ankara'da tutar ve birliğini dağıtmaz (Kavaklı, 2006: 44). Sözü edilen her iki ordu da, Millî Mücadele'de çok önemli görevler üstlenecektir. Bahsedilen romanda Sütçü İmam olayına da değinilir. Söz konusu olayda, bilindiği gibi, işgalci askerler bir kadının çarşafına el uzatırlar ve kadını kırbaçlarlar. Gördüğü olaya dayanamayan Sütçü İmam silahıyla anlatıcının "goril"e benzettiği kişiyi öldürür ve daha sonra dağa kaçar. Anlatıcının epik bir üslupla anlattığı bu olay, Millî Mücadele'de dinin oynadığı rol hakkında İslami kesimin sıklıkla kullandığı bir örnektir. Anlatıcı da özellikle çarşaf konusuna değinerek Millî Mücadele'nin başlangıcındaki İslami vurguyu öne çıkarır. Aynı şekilde Müftü Efendi, Molla Recep, Şeyh Efendi'nin, Kilis'teki Millî Mücadele'nin örgütlenişinde ve sürdürülüşündeki etkileri verilerek dinin Millî Mücadele'deki etkili konumu somutlaştırılmaya çalışılır. Buna paralel olarak İslami bakış açısının Millî Mücadele'deki temsilcilerinden biri olan Mehmet Akif Ersoy da övgüyle bahsedilen bir diğer kişidir (Kavaklı, 2006: 332). Romanda konu edinilen Şahin Yüzbaşı ve Polat gibi kişiler ise, Millî Mücadele'de cesur kişilikleriyle birliklerini yöneten kişilerin temsilcileridir. Kara Yılan ise Millî Mücadele'de yararlılık gösteren çetecilerin temsili olarak anlatılır. Öte yandan Selma ve Ayşe figürleri ise Millî Mücadele'de kadınların nasıl cesurca davrandıklarını

ortaya koymak için işlevsel bir değere sahiptirler. Örneğin Selma kadın, Millî Mücadele lehine savaşmak istemeyen Karayılan ve çetesine "Verin silahı da ben vuruşayım!" (Kavaklı, 2006: 168) diyerek onların Millî Mücadele konusundaki tavrını değiştirir (Kavaklı, 2006: 168).

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda çoğunlukla Söğüt halkı konu edinilmiştir. Sözü edilen halkın tamamına yakını Millî Mücadele'ye destek vermektedir. Zengin Abdullah Bey, Kaymakam, Belediye Başkanı, Doktor Necati Bey, Müftü Mustafa Efendi, Çömlekçi Musa, çocuk yaşta Veli, yaşlı bir kadın olarak Ayşe Ana ve Nazik Ana, Söğüt'ün gençlerinden Yusuf, Osman, İlyas, İzzet, Necip, bir başka ifadeyle Söğüt halkı her yaştan insanla Millî Mücadele'ye katılırlar. Bu şekilde romanda halkın Millî Mücadele'ye desteğinin ne kadar fazla olduğu vurgulanmış olur. Millî Mücadele'ye destek verenlerin arasında müftünün de yer alması önemlidir, çünkü böylelikle din adamlarının da Millî Mücadele'ye destek verdikleri vurgulanmış olur. Diğer önemli nokta, birçok romanda olumsuzlanmasına karşılık Padişah'ın bu romanda olumlu bir figür olarak konumlandırılmasıdır. Örneğin romandaki kişilerden biri olan Muhtar Efendi, Sevr Antlaşması'na Padişah'ın imza atmadığını ve Padişah'ın İstanbul Hükûmeti'nden ayrı tutulması gerektiğini ifade eder (Çokum, 2007: 149). Öte yandan diğer bütün romanlarda olduğu gibi söz konusu romanda da Mustafa Kemal'in "kılavuz" niteliği ve Millî Mücadele'nin lideri olduğu dile getirilir (Çokum, 2007: 193). Bu isimlerin yanı sıra Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşa da ordu komutanı olarak adları anılan kişilerdir.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, daha önceki romanlarda Millî Mücadele'nin lideri olarak gösterilen Mustafa Kemal Paşa'ya bakışın biraz daha farklı olduğu söylenebilir. Mustafa Kemal Paşa'nın Padişah'tan vazife aldığı

romanda dile getirilir (Karatay, 1990: 35). Padişah da ikili oynayarak, bir taraftan Müttefikleri oyalar, diğer taraftan da Anadolu'ya paşalar gönderir. Mustafa Kemal Paşa'yı da ordu müfettişi olarak Anadolu'ya göndermiştir. Bu şekilde diğer bazı romanlarda Millî Mücadele'ye karşı olmakla suçlanan Padişah'ın Millî Mücadele için çalıştığı ifade edilmiş olunur. Öte yandan Erzurum Kongresi'ndeki üyelerin Mustafa Kemal Paşa'yı değil, Kâzım Karabekir'i başkan olarak seçmek istedikleri, ancak Kâzım Karabekir'in Mustafa Kemal Paşa'ya kefil olarak onun seçilmesini sağladığı vurgulanır (Karatay, 1990: 124). Mustafa Kemal Paşa'nın Temsil Heyeti adına vatanın ve halifeliğin kurtarılması için çalıştığına ilişkin beyannamesi de aktarılır. Böylelikle Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'de halifeliğe karşı bir tutum geliştirmediği ifade edilir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın ilk zamanlarda Halife ve Padişah taraftarı bir söylemde bulunmasına rağmen Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra tutum değiştirdiği ve savaşı kazanan Müslüman halka sırt çevirdiği dolaylı yönden şöyle anlatılır: "Bir ülke vardı, adı Huzuristan'dı. Ekerler, biçerler, mihnetsiz geçinirlerdi. Başbuğları da halkı da Allah'ın hükümlerinden başka buyruk tanımazlardı. İblisistan Huzuristan'a savaş açtı. Huzuristan'ın aslan gibi erleri, iblislerin üstüne varıp kırdılar, kırıp çıkardılar. Başbuğlarına kibir geldi. Bu kadar düşmanı kırıp geçirdim, benden büyük yok dedi. Gururlanıp Allah'tan yüz çevirdi, nankörlükte bulundu. Aslanlar gibi savaşan erlerini unuttu. Her şeyinizi bana borçlusunuz, herkes bana baş eğecek dedi. Kurtarıcı benim, yaratan benim, hüküm sahibi benim" (Karatay, 1990: 244-245). Alıntılanan cümlelerde aslında Millî Mücadele'nin alegorisi yapılmıştır. Huzuristan, Müslüman Türklerin huzurlu bir şekilde yaşadıkları Osmanlı'yı temsil etmektedir. İblisistan ise, romanda kâfir olarak konumlandırılan Batılı devletleri temsil etmektedir. Batılı devletlerin Osmanlı

Devleti'ne açtıkları savaş da bu şekilde yer bulur. Sözü edilen alegorik anlatımda, başbuğ Mustafa Kemal Paşa olur. Varsayılan alegorik anlatımda Mustafa Kemal Paşa'nın başbuğ olarak anlatılması durumunda, ona karşı çok sert eleştirilerde bulunulduğu söylenmelidir. Çünkü alıntının devamında başbuğ, Allah'a nankörlük yapmakla, İblis'in telkinlerine uyarak Müslümanları yok etmeye çalışmakla suçlanır (Karatay, 1990: 245). Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik dolaylı olumsuzlama çabası romanın diğer yerlerinde de kendini hissettirir. Yunanlı çavuş, romanın olumlu figürlerinden biri olan Teğmen Nuri'ye, Mustafa Kemal'in askeri demesine karşılık Teğmen Nuri, "Kimsenin değil, Allah'ın askeriyiz biz." (Karatay, 1990: 262) ifadesini kullanır. Aynı şekilde, Yunanlı Çavuş, Teğmen Nuri'ye, "Dünyayı sarhoşlar idare ediyor", "Bizim Venizelos sarhoşun teki. Mustafa Kemal nasıl? Ya Fevzi Paşanız?" (Karatay, 1990: 265) diye sorar. Bu soru, dolaylı bir şekilde aslında Mustafa Kemal Paşa'nın çok tartışılan içki içme konusuna bir gönderimdir. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa'ya, despotik bir tavır atfedilir. Buna göre Mustafa Kemal Paşa, "Herkes emrimi yapmalıdır" der ve "hiçbir tenkit, hiçbir fikir istemiyorum" diye çıkışır (Karatay, 1990: 281). Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, romanda fikrini yürütmek için bütün yolları kullanan biri olarak vasıflandırılır. Hatta Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'nin kazanılacağına dahi inanmayan bir lider olarak konumlandırılır. Buna göre Fevzi Paşa, Yunanlıların yenileceğini söylerken Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa ile dalga geçer (Karatay, 1990: 286). Romanın sonunda ise Ali Şükrü'yü öldüren kişinin Mustafa Kemal Paşa'nın eski muhafız komutanı Topal Osman olduğu dile getirilerek Ali Şükrü'nün ölümünden Mustafa Kemal Paşa'nın sorumlu olduğu ima edilir (Karatay, 1990: 299). Ali Şükrü'nün Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefet etmesinin sıklıkla vurgulandığı göze alınınca

bahsedilen düşünce daha güçlü bir nitelik kazanır. Bu şekilde diğer romanlardaki Padişah ve Halife olumsuzlaması, bu romanda Mustafa Kemal Paşa'nın olumsuzlanmasına dönüşür. *Çalınan Savaş*'ta, Halife'nin cihat bayrağını açmış olduğu dile getirilir (Karatay, 1990: 14). Öte yandan Mustafa Kemal'in yerine Millî Mücadele'nin lideri olarak ikame edilen tarihsel figürün Kâzım Karabekir olduğu görülür. İlyas Çavuş, Kâzım Karabekir Paşa'dan söz ettiği zaman bile yumuşar (Karatay, 1990: 56). Dualarında da Allah'ın Kâzım Karabekir Paşa'yı muzaffer eylemesi diler (Karatay, 1990: 71). Kâzım Karabekir Paşa, "Anadolu'dan toprak almak, güneşten parça koparmak gibidir." (Karatay, 1990: 85) diyerek bu milleti imanla yoğurur (Karatay, 1990: 85). Fransızların da en çok çekindiği kişi Kâzım Karabekir Paşa'dır (Karatay, 1990: 99). Ayrıca Kâzım Karabekir Paşa, kendisine önerilen Kongre Başkanlığı'nı da Mustafa Kemal Paşa'ya verecek kadar fedakâr ve makam hırsından uzak biri olarak vasıflandırılır (Karatay, 1990: 124). Erzurum Kongresi'nin toplanmasını sağlayan Kâzım Karabekir Paşa, aynı zamanda Sivas Kongresi'nin toplanması, Üçüncü Ordu Müfettiş vekili olarak, delegelerin korunması için, askerî ve mülki amirlere emirler gönderir, kaçınılmaz gördüğü savaşlar için Kolordu'yu hazırlar, ordunun silahını toplamak için acele eden İngiliz Kontrol Heyeti'ni oyalar (Karatay, 1990: 128). Kâzım Karabekir Paşa, hatta bazı savaşlar için Ankara Hükûmeti'ni ikna etmeye çalışır (Karatay, 1990: 189). Kâzım Karabekir Paşa ile birlikte romanda Millî Mücadele'nin ön planında gösterilen bir diğer kişi ise Ali Şükrü'dür. Deniz Binbaşısı olan Ali Şükrü aynı zamanda Trabzon mebusudur ve İslami bir görüşe sahiptir (Karatay, 1990: 271). Ali Şükrü, Mehmet Alif Ersoy'la birlikte Meclis'te Batıcı mebuslara karşı birlikte hareket ederler. Dürüst, temiz ve Müslüman olarak nitelendirilen Ali Şükrü'nün İslamcı mebusların lideri Mehmet

Akif Ersoy'la birlikte İslam fırkası kuracağı söylentileri bile bulunmaktadır (Karatay, 1990: 280). Romanda Frenk kafalılara karşı mücadele yürüttüğü belirtilen Ali Şükrü'nün öldürülmesi olayına da dikkat çekilir. *Çalınan Savaş*'ta ilk savunma heyetini kuran Denizli Müftüsü, Isparta'da Demir Alayı'nı kuran Hafız İbrahim, Çelik Alay'ın Afyon şubesini kuran İsmail Şükrü Hoca gibi din adamları örnek gösterilerek din adamlarının Millî Mücadele'nin tetikleyici unsuru oldukları vurgulanır (Karatay, 1990: 269). Ayrıca romanda köylerde, bucaklarda imamların Millî Mücadele'nin öncüleri oldukları söylenir (Karatay, 1990: 34). Bu şekilde, birçok romanda olumsuzlanan din adamlarının *Çalınan Savaş*'ta olumlu bir şekilde anlatıldığı söylenebilir. Yeni Cami Müezzini Hacı Dede'nin Millî Mücadele için tutuklanma pahasına inandıklarını düşman komutanlarına söylemesi de bu bağlamda anılmalıdır. Ancak Hacı Dede, aynı zamanda Millî Mücadele'nin sonunda İstiklal Mahkemesince yargılanmasıyla da, Millî Mücadele için varını yoğunu ortaya koyduktan sonra "Frenk kafalılarca" galip gelindikten sonra haksızlığa uğrayan kişilerin sembollerinden olur. *Yorgun Savaşçı* ve *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* gibi romanlarda ayrıntılı bir şekilde yer alan Bekir Sami, Cemil Yüzbaşı gibi kişilere de söz konusu romanda yer verilir (Karatay, 1990: 177). Bekir Sami Bey'in İstanbul Hükûmeti tarafından On Yedinci Kolordu Komutanlığı'na gönderildiğine, daha sonra Balıkesir dolaylarında Çerkez Ethem'in emrindeki bir köyde Rauf Bey'le bir araya geldiklerine değinilir (Karatay, 1990: 178). Diğer romanlarda pek karşılaşamadığımız Sütçü İmam'a bu romanda yer verilir ve onun iki Fransız askerini öldürüp birini de yaralayarak dağa çıktığı, daha sonra birçok destekçi bulduğu anlatılır (Karatay, 1990: 169). Nazif Bey (Canik) ve Süleyman Necati Bey gibi kişiler aracılığıyla da, Meclis'teki İslami görüşe mensup mebuslar temsil edilir

(Karatay, 1990: 298). Ayrıca romanda Rahime adlı bir kadın aracılığıyla kadınların da Millî Mücadele'ye bazen bir erkek gibi destek verdikleri somutlanmaya çalışılır. Rahime, "tehlikeyi kucaklamaya gider gibi yürürmüş düşmanın üstüne. Boşuna kurşun atmazmış. Kaplan gibi de çevik"tir. Ölen Nurettin Teğmen'in eşi de kocasının yerine gelip düşmanla savaşmak istediğini mektupla komutana bildirir (Karatay, 1990: 240). Halide Edip Adıvar ise, Mustafa Kemal Paşa'ya yakın ve onu etkileyebilen bir Batıcı olarak romanda anlatılır (Karatay, 1990: 269). Avrupalıların Meclis'teki ellerinden biri olarak nitelenen Halide Edip'in ihtiraslı ve Amerikan taraftarı olduğu vurgulanır. Ayrıca onun Mustafa Kemal Paşa'ya karşı çıkacak kadar cesur olduğu da vurgulanır (Karatay, 1990: 281). Romandaki diğer Millî Mücadele taraftarı olan İlyas Çavuş, Teğmen Nuri, Harputlu Hasan Onbaşı gibi olumlu kişilerin hepsinin İslami bir görüşe sahip olması dikkat çekicidir. Bu şekilde romancının ideolojisi de ortaya çıkar. Öte yandan romanda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Reddi İlhak Cemiyeti ve Çukurova İslam Cemiyeti gibi Millî Mücadele yanlısı oluşumlar anılır, *Hakimiyet-i Milliyet* ve *Yenigün* gibi Millî Mücadele taraftarı gazetelerin adı geçer.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, Millî Mücadele taraftarlarının başında merkezî kişi olan Nedim Bey gelir. Nedim Bey, Padişah'ı ve İstanbul Hükûmeti'ni eleştiren, buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'yı öven bir askerdir. Etrafındaki kişileri ülkenin ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan bağımsızlığını yitirdiğini söyleyerek uyarır (Topuz, 2002: 14). Ayrıca ulusal kimliğin yitirilmekte olduğunu vurgulayarak Türkçe kullanımı konusunda etrafındakilere bir bilinç aşılar. Nedim Bey, manda rejimine koşulsuz karşı çıkar, bu rejimin neden olumsuz olduğu konusunda yanındaki insanlara açıklamalarda bulunur. Nedim

Bey'in yanı sıra Çamlıca'nın Üç Gülü olarak romana adını veren Perihan, Neriman ve Ümran'ın da Millî Mücadele tarafında oldukları söylenmelidir. Her üç kişi de anne ve babalarından farklı bir şekilde ilk olarak Nedim Bey'in etkisinde Millî Mücadele tarafında yer alırlar. Mütarekenin ilk yıllarında Neriman 21, Perihan 19, Ümran da 17 yaşındadır (Topuz, 2002: 12). Neriman ve Perihan İngiliz; Ümran ise Fransız okulunda okurlar ve okullarında da çok başarılıdırlar. Farklı ülkelerin dillerini bilmeleri ve bu kültürlere vakıf olmaları, onların Millî Mücadele'de etkin bir şekilde çalışabilmelerine olanak sağlar. Nitekim bu şekilde Neriman, İngiliz asker John White'tan, Ümran ise Fransız asker Jean Pierre'den askerî bilgi almaya çalışır. Bunun yanı sıra sözü edilen kişiler, işgali protesto etmek için düzenlenen İstanbul Mitingleri'nde de konuşmalar yaparak halkı etkilerler. Bu anlamda Çamlıca'nın Üç Gülü olarak vasıflandırılan Neriman, Perihan ve Ümran'ın etkin bir şekilde Millî Mücadele için çalışan Türk kadınını simgeledikleri söylenebilir. Romanda Karakol Cemiyeti gibi oluşturulan direniş örgütlerinde işgali sona erdirmek için çalışan Vasıf Bey ve Kara Kemal gibi kişilerin yaşamından ve çalışmalarından da bahsedilerek Millî Mücadele için çalışmış, fakat göz önünde olmayan kişilerin yaptıkları da okurlara sunulur. Bunların yanı sıra Esat Paşa, Topkapılı Cambaz Mehmet Bey gibi kişilerin Millî Mücadele için yaptıkları fedakârlıklar ve Esat Paşa'nın Millî Mücadele için gayretlerinden sonra işgalciler tarafından uğradığı zulüm konu edinilir. Bütün bu sözü edilen kişiler anlatılarak, Millî Mücadele'nin yalnızca cephede bulunan birkaç kişiyle yürütülmediği, aksine adı unutulan birçok kahramanı olduğu vurgulanmış olunur. Galip ve Nazan ise, Millî Mücadele'ye destek vermelerinin yanı sıra entrika unsuru yaratarak kurgu yönünden romanda bir işlev yüklenirler. Hüsnü Bey ise Ermenilerin de desteğiyle silah kaçırır (Topuz, 2002: 207). Romanda Pandikyan

adında bir Ermeni'nin de Millî Mücadele lehine çalıştığını görürüz. Bu durumun nedenini Pandikyan şöyle açıklar: "Biz Ermeniler İstanbul'un işgalinden sonra İngilizleri, Fransızları ve İtalyanları daha yakından tanıdık ve düş kırıklığına uğradık. Biz Türkiye'de hiç ezilmedik, efendi olarak yaşadık. Bugüne kadar iş de bizdeydi, para da. Bunu Türklerle birlikte yaşayarak kazandık. Ama şimdi bakıyoruz, durum hiç de öyle değil. Bu bakımdan ben Türklere elimden gelen her yardımı yapmak istiyorum." (Topuz, 2002: 204). Ayrıca romanda Kemal Bey'le Nedim Bey arasındaki konuşma Millî Mücadele döneminde, Kuva-yı Milliye'ye kimlerin destek verip kimlerin vermediğini ortaya koyar. Buna göre genç subaylar, üst düzeydekiler dışında bütün memurlar, öğretmenlerin tümü, gazetecilerin çoğunluğu, Şeyhülislam'ın dışında bütün din idamları, Kürt Teali Cemiyeti ve Kürdistan İstiklal Cemiyeti dışındaki Kürtler, Alevilerin tümü, aydınların çoğu Millî Mücadele'den yanadır. Sözü edilen sınıfların yanı sıra Fransız arkadaşıyla Yunan ordusunun karargâh planlarını ele geçiren Fransız Kemal, Felah Grubu Başkanı Ekrem Baydar Bey, Sadi Bey, Binbaşı Cemal Karabekir, Topçu Kemal, Valit Bey gibi kişiler Millî Mücadele taraftarıdırlar. Bunların dışında başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, İsmet Paşa, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın da Millî Mücadele'deki önemli konumlarına değinilir.

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, Millî Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal Paşa, idealize edilmeden, gündelik yaşantısı içinde, yalnızlığı, korkusu, üzüntüsü, kabusları, yuva özlemi, aşkı, ileri görüşlülüğü, siyasi hamleleri, kararlılığıyla anlatılır. Mustafa Kemal Paşa, örneğin bir an "… ne kadar yalnızım!" diye düşünür (İlhan, 2002: 71). Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, vatanın kurtulabilmesi için kendi ölümünü bile düşünür. Ona göre mevzubahis olan

Mustafa Kemal veya karargâhı değil, vatanın kurtuluşudur (İlhan, 2002: 214). Bunun yanı sıra söz konusu romanda Millî Mücadele'nin liderinin de karamsar olduğu anlar anlatılır; fakat bu anlardan Mustafa Kemal Paşa çabucak sıyrılır. Örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "…tarihin bir başlangıç noktasındayız: uzaktan uzağa fecir söküyor. Bazıları bunu bir yangın parıltısı zannediyor ve ürkerek gözlerini kapıyor: gelecek yeryüzünün bütün mazlum ve mağdur insanlarının olacaktır!.." (İlhan, 2002: 242) sözünü okuduktan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın "maneviyatı bir anda yükselmiş; 'ruhu' bir muharebe dehşetinin, kabil-i iştiâl heyecanlarıyla" (İlhan, 2002: 242) dolmuştur. Romanda Mustafa Kemal Paşa'nın çocukluktan beri çektiği yuva özlemi, eski aşkları ve Fikriye'ye duyduğu sevgi de konu edinilerek, hayatını Millî Mücadele'ye adayan bir liderin sıradan bir insan olarak da portresi çizilir. İsmet Paşa ise özellikle düzenli ordu bağlamında romanda anlatılır. Düzenli bir orduyla baş etmenin tek yolunun yine düzenli bir ordu kurmaktan geçtiğini belirten İsmet Paşa'yı Mustafa Kemal Paşa, Garp Cephesi'nde ordunun başına geçirir ve bu düşüncesini hayata geçirmesini ister. Ayrıca İsmet Paşa'nın, Çerkez Ethem'le arasındaki çekişme de romanda konu edinilir. Mustafa Kemal Paşa'nın çocukluk arkadaşı olan Ali Fuat Paşa ise Garp Cephesi komutanlığından Moskova sefirliğine atanması kararının kendisine verilmesi ve Mustafa Kemal Paşa ile içinde bulunulan durumun genel değerlendirilmesi yapmaları bağlamında romanda anlatılır. Ali Fuat Paşa, Garp Cephesi komutanlığından Moskova sefirliğine atanmasını önce bir ceza olarak algılamasına karşılık Mustafa Kemal Paşa tarafından bunun böyle olmadığı dile getirilir. Halide Edip Adıvar ise eşi Adnan Adıvar'la birlikte zor yol şartlarını geçerek Ankara'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına, Millî Mücadele'ye hizmet etmek için gider. Halide Edip Adıvar, yabancı gazetelerin takip edilmesi ve Anadolu

Ajansı için çalışır. Romanda Halide Edip Adıvar olmasaydı, "Anadolu Ajansı, yeterince haber üretemezdi" (İlhan, 2002: 239) denir. Romandaki kişilerden biri olan Saliha Hanım, Halide Edip Adıvar'ı şöyle anlatır: "-… gayûr, münevver bir hanımdır; azmini ve şecaatini anlatamam: her işimizin başında o, şu sıra ameliyatı icap ettiren bir rahatsızlıkla mustarip, üstelik sıtmalıdır; bu hâliyle bile, Hilâl-i Ahmer'i de çekip çeviren kendisidir…" (İlhan, 2002: 579). Ankara Valisi'nin de Millî Mücadele'ye verdiği destek romanda özellikle vurgulanır. Öte yandan *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda ön plandaki kişilerden biri olan Bekir Sami de söz konusu kitapta ele alınır. Batı Cephesi'nde çok büyük hizmetleri olan Miralay Bekir Sami Bey, Bursa'nın işgalinden sonra suçlanarak görevinden azledilir. Bu duruma çok içerleyen Bekir Sami, Mustafa Kemal Paşa'dan Kafkaslar'da "mahiyeti ne olursa olsun" bir görev ister. Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami'ye, Meclis'teki muhalefetin asıl hedefinin kendisi olduğunu söyler (İlhan, 2002: 352). Bahsedilen durum, *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda anlatılanlarla paralellik taşımaktadır. Ayrıca romanda Falih Rıfkı, Yakup Kadri ve Yahya Kemal gibi şair ve yazarların Millî Mücadele'ye destek verdikleri de dile getirilir. *İrâde-i Milliye*, *Ahâli*, Halide Edip ve Yunus Nadi'nin kurduğu *Anadolu Ajansı*, *Hakimiyet-i Milliye* ve *Yenigün* gazetelerinin de Millî Mücadele'ye destek veren yazılar yayımladıkları konu edinilir. Ayrıca Ahmet Ziya'nın kişiliğinde, Marksist aydınların Millî Mücadele'ye en azından fikren yakınlıklarından söz edilir. Fakat bu kişilerin (özellikle Ahmet Ziya ve eşi Doktor Melek) halkla bütünleşememe trajedileri de vurgulanır. Hindistan Müslümanlarını temsilen Mustafa Sagir'in İnebolu'ya gelişi de bahsi geçen bir diğer konudur (İlhan, 2002: 501).

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele taraftarlarının lideri olarak anlatılır. Mustafa Kemal Paşa, Yunanlıların İzmir'e çıkmasından dört gün sonra 9. Kolordu müfettişi olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gönderilir ve kendisine verilen görev buradaki asayişi sağlamak olmasına karşılık o, bütün milleti işgale tepki göstermeye çağırır (Özakman, 2005: 20). Millî Mücadele için gece geç saatlere kadar varını yoğunu ortaya koyarak çalışan Mustafa Kemal Paşa, emperyalizme karşı verilen savaşın kararlı lideri ve mazlum halkları etkileyen önder olmasına rağmen gündelik hayatta olabildiğince nazik ve sakin bir aydındır. Onca işinin arasında yeni çıkan kitapları, İstanbul gazete ve dergilerini okur. Aynı zamanda etkileyici bir üsluba sahiptir (Özakman, 2005: 115). Hatta Büyük Taarruz öncesinde bile roman okur (Özakman, 2005: 600). *Şu Çılgın Türkler*'de, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Mustafa Kemal Paşa ile ilgili şu sözleri alıntılanır: "M. Kemal Paşa, sivil giyinmiş, ortadan biraz daha boylu, zayıf ve sarışın bir zattı. Gazetelerde gördüğümüz resimlerden hiçbirine benzemiyordu. Kendisi bu resimlerin hepsinden daha sevimli, daha canlı, daha müstesna bir simaydı. Yüzü renk ve çizgi itibariyle bir tunç parçası üzerine oyulmuş bir eski madalyonu andırır. Elmacık kemikleri çıkık, ağız kemikleri kuvvetli ve alnı sertti. Ve bu yüzün bütününde, çok zahmet görmüş, çok uğraşmış, çok düşünmüş kimselerin çehresindeki ifadesi vardır, fakat hiçbir yorgunluk emaresi göstermemek şartıyla. Kısık ve sıcak bir sesle konuşuyor, mavi gözleri muammalı nazarlarla bakıyor. Vücudunun kımıldanışları genç bir parsın kımıldanışları gibi sevimli, munis bir tarzda haşin ve çevik. Elleri mütemadiyen iri taneli bir kehribar tespihle oynuyor." (Özakman, 2005: 114-115). Romanda özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın göz ardı edildiğini düşündüğü kadınlara ve köylülere olan ilgisi, eğitime verdiği

önem ön plana çıkarılır. Örneğin, Mustafa Kemal Paşa, cahillikle yapılan savaşın Millî Mücadele'den daha az önemli olmadığını dile getirir (Özakman, 2005: 174). Sakinliği ve olayı ele alış tarzıyla emri altındaki askerleri en zor durumlarda bile yatıştırır (Özakman, 2005: 188). Askerleri o kadar etkilemiştir ki mağrur üslubu bütün orduya sirayet etmiştir (Özakman, 2005: 140). Mustafa Kemal Paşa, askerlerin yanı sıra etkileyici üslubuyla Meclis'teki muhalefetle de tek başına başa çıkabilecek kabiliyettedir. Meclis'teki muhalefetin onu yıpratma ve saf dışı bırakma planlarını boşa çıkaracak çözümler bulacak kadar da pratik bir zekaya sahip olduğu romanda vurgulanır. Ayrıca hastayken bile savaş alanına gitmesi anlatılarak onun özverili yanına dikkat çekilir. Çok mütevazı ve nazik olan Mustafa Kemal Paşa, savaş sırasında çok titiz, hatta serttir. Hatayı affetmez (Özakman, 2005: 248). Askerliğin her şeyden önce sanatkârlığını sevdiğini söyler ve Millî Mücadele'de de düşmanın hiç karşılaşmadığı yeni bir taktik üretir (Özakman, 2005: 296). Bütün bu özelliklerinin yanı sıra düşman bayrağına saygı gösterecek kadar düşmana değer verdiğine dikkat çekilir. Yunan kralının Türk bayrağını çiğnemesi karşısında gururu incinen kadınlar, aynısını Mustafa Kemal Paşa'dan istediklerinde, onun cevabı şu olur: "Bir milletin timsalini çiğnemekle hata etmiş. Ben o hatayı tekrar edemem." (Özakman, 2005: 666). Romanda Millî Mücadele'nin ikinci adamı olarak öne çıkarılan kişi İsmet İnönü'dür. İsmet Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın isteğine uyarak Batı Anadolu'daki ordunun komutasını üstlenir (Özakman, 2005: 189). Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği isimlerden biri olan İsmet İnönü, Mustafa Kemal Paşa gibi, savaş zamanında bile roman okur. Ayrıca romanda onun kişisel ihtiraslarından sıyrılarak Millî Mücadele için çalıştığı vurgulanır. Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği komutanlardan biri de Kâzım Özalp'tir. Mustafa Kemal Paşa, doğuda ve

batıda birçok birlikte görev alan ve iyi bir örgütçü olan Kâzım Özalp'i, İzmit bölgesi çevresinde dağınık kuvvetleri bir komuta altında toplayarak oluşturduğu Mürettep Kolordu'nun başına geçirir (Özakman, 2005: 109). Bu görevi hiç tereddütsüz kabul eden Kâzım Özalp, Mürettep Kolordu ile Millî Mücadele'de birçok yararlı faaliyette bulunur. Haribiye'den beri Mustafa Kemal Paşa'nın arkadaşı olan Ali Fuat Paşa, Millî Mücadele'de Moskova büyükelçisi olarak çok yararlı hizmetlerde bulunup döndüğünde Mustafa Kemal Paşa, ona 1. Ordu Komutanlığını önerir; ancak Ali Fuat Paşa, kendisinin İsmet Paşa'dan önce cephe komutanı olduğunu ve onun emrine girmesinin doğru olmayacağına inandığını söyleyerek bu görevi örtülü bir şekilde reddeder. Ali Fuat Paşa'nın söz konusu tavrı, Millî Mücadele'de protokole önem verilmemesi gerektiğini düşünen Mustafa Kemal Paşa'yı rahatsız eder (Özakman, 2005: 571). Ayrıca Fevzi Paşa, Albay Bekir Sami, Kazım Karabekir gibi komutanlar Mustafa Kemal Paşa'ya yakın figürler olarak romanda konu edinilir. Celal Bayar, Tunalı Hilmi, Tunceli Milletvekili Diyap Ağa, Hasan Saka, gibi kişiler ise Meclis'te Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer alırlar. Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Falih Rıfkı Atay ise Millî Mücadele'ye taraftar yazarlar olarak romanda konu edinilir. *İkdam, Yeni Adana Gezetesi* ve *Hâkimiyet-i Milliye* gibi gazeteler de Millî Mücadele'ye katkıda bulunmalarıyla konu edinirler. *Şu Çılgın Türkler*'de din adamlarının da Millî Mücadele'ye destek olduklarını vurgulamak için İnebolu müftüsünün Millî Mücadele için söylediklerine yer verilir. Müftü, "Vatan sevgisi imandandır" hadisine dayanarak halkı Millî Mücadele'ye katılmaya davet eder (Özakman, 2005: 91). Din adamlarıyla birlikte kadınların da Millî Mücadele'ye verdikleri desteğe vurgu yapılır. Bu bağlamda Halide Edip Adıvar, Fatma Seher Hanım örnek olarak gösterilebilir. Fatma Seher

Hanım, kadınlardan kurulu çetesi ile İkinci İnönü Savaşı'na katılır ve birçok şehit verir (Özakman, 2005: 118). Benzer şekilde Halide Edip Adıvar'ın, romandaki kişilerden biri olan Nesrin gibi, birçok kadının Millî Mücadele'ye destek vermesinde ilham verici bir rolü olmuştur. İstanbul'daki Muharip (daha sonra Felah adını almıştır) adlı örgüt de, Anadolu'ya geçen subaylarla ilgili incelemeler yapmak ve temiz belgesi vermekle sorumludur. Ankara Hükûmeti'nin en çok güvendiği örgütlerden biri olan Muharip, aynı zamanda İstanbul'daki işgalcilerin kontrolü altındaki depolardan silah ve cephane kaçırılmasına da büyük katkı sağlamıştır (Özakman, 2005: 106). Diğer romanlarda pek konu edinilmeyen, üniversite öğrencileri, Millî Mücadele taraftarı kişiler olarak *Şu Çılgın Türkler*'de ele alınırlar. İstanbul'daki Edebiyat Fakültesi öğrencileri, Üniversite'nin kadrosunda bulunan ve Millî Mücadele aleyhine çalışan Hüseyin Daniş, Rıza Tevfik, Ali Kemal ve Barsamyan gibi hocaları protesto ederler. Bahsedilen hocalar Üniversite'den ayrılmadıkça derslere girmeyeceklerini söyleyen öğrenciler, sonunda eylemlerinde başarılı olurlar. Romanda Millî Mücadele taraftarları arasında dikkati çeken kişilerden bir diğeri ise, Türklerin dışındaki kimselerdir. Müslüman olmaları nedeniyle Türklerin gerçekleştirdiği Millî Mücadele'ye destek veren Hindistan halkının yanı sıra Pandikyan isimli Osmanlı Ermenisi de Millî Mücadele'ye silah kaçırılması yönünde destek verir (Özakman, 2005: 110). Benzer şekilde Fransız Yazar Claude Farrére, Mr. Guiness ve General Townshend de Millî Mücadele lehine görüş sahibi olan yabancılardır.

c) **Millî Mücadele'ye Karşı Olanlar**

Millî Mücadele konulu romanlarda Millî Mücadele karşıtlarının temel özelliği kötü bir karaktere sahip olmalarıdır. Bu şekilde Millî Mücadele karşıtı bir tutum sergilemenin yanlış olacağı ve bu tutumu benimseyenlerin zaten kötü karakterde insanlar olduğu dolaylı bir şekilde ifade edilir. İncelenen romanların büyük çoğunluğunda Padişah'ın, Millî Mücadele'nin karşısında olduğu ya da işgalcilerin, özellikle de İngilizlerin kuklası gibi bir işleve sahip olduğu ifade edilir. Ancak milliyetçi-muhafazakâr bir ideolojiye sahip yazarlar olan Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* ve Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanlarında Padişah olumsuzlanmaz. İslami bir ideolojiyi benimseyen Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* ve Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanlarında ise Padişah olumlu bir niteliğe sahiptir. Ancak bahsedilen milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı yazarlar bile Padişah'ın otorite eksikliği içinde olduğunu ifade ederler. Öte yandan ilk ve son dönem Kemalist, popüler ve Marksist yazarlarda Padişah'ın olumsuzlanması dikkat çekicidir. Söz konusu romanlarda Padişah, işgalci güçlerle birlikte hareket etmekle suçlanır. Bahsedilen eleştiriler Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı*, İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* ve Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanlarında çok sert bir niteliğe bürünür. Padişah'ın yanı sıra Damat Ferit Paşa, İstanbul Hükûmeti ve Ali Kemal'in de Millî Mücadele karşıtlarının önde gelenleri olarak vasıflandırıldıkları görülür. Hatta Padişah'ın daha olumlu betimlendiği milliyetçi-muhafazakâr yazarlar da Damat Ferit Paşa, İstanbul Hükûmeti ve Ali Kemal'i olumsuzlarlar. Ayrıca birçok romanda ağa ve imam figürünün Millî Mücadele karşıtı olarak gösterilmesi dikkat çekicidir.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* ve Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanlarında ağa ve imam figürleri olumsuz olarak betimlenir. Ancak bahsedilen romanlarda, dine karşı olumsuz bir tutumun olmadığı, bunun yerine dini kendi çıkarları için kullanan kişilere eleştiri getirildiği söylenmelidir. Bununla birlikte ağa figürünün zengin bir kişi olarak yalnızca kendi çıkarlarını düşündüğü dile getirilir. Varlıklı kesimin Millî Mücadele konusundaki olumsuz yaklaşıma Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış*, Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım*, Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* ve Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanlarında da vurgu yapılır. Bu anlamda farklı ideolojiye sahip yazarların ekonomik temelli bir ayrıma giderek zengin kişileri Millî Mücadele karşıtı olarak olumsuz bir nitelikte göstermeleri dikkat çekicidir. Kozmopolit Türkler de Millî Mücadele karşıtı olarak konumlandırılan bir diğer unsuru oluşturur. Bu bağlamda Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodome ve Gomore*, Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* ve Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanları örnek gösterilebilir. Öte yandan yıllardır birlikte uyumlu bir birliktelik yaşanmasına karşılık işgalcilerin gelmesiyle tamamen değiştikleri vurgulanan Ermeni ve Rum azınlık bir diğer Millî Mücadele karşıtı unsurdur. Bahsedilen Millî Mücadele karşıtı unsurlara incelenen romanlarda şu şekilde yer verilir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanında, İtilaf devletlerinin galibiyetinden sonra yerli Hıristiyan azınlığın İngiliz ve Fransızlardan destek alarak Türklere "gayz akıttıkları" ifade edilir (Adıvar, 2004: 26). Bunun yanı sıra Ermeni azınlık, İngiliz askerine tercümanlık, "uşaklık" yapması nedeniyle eleştirilir. Bu

anlamda romandaki anlatıcı, Ermenilere karşı Türklerin kızgınlığının nedeninin, onların başkaldırmalarından değil, İngilizlere uşaklık yapmalarından kaynaklandığını belirtir (Adıvar, 2004: 59). Ayrıca Ermenilerle birlikte Rum ve Çerkezler de halife ordusuna katılarak Millî Mücadele taraftarlarıyla savaşırlar (Adıvar, 2004: 69). Bununla birlikte Salime Hanım gibi kozmopolit kişiler, İngilizlere yaranmak için her şeyi yaparlar ve bunlar Millî Mücadelecilere karşı çıkarak kurtuluşun ancak İngiliz himayesiyle gerçekleşebileceğini düşünürler. Söz konusu kozmopolit kişiler arasında Peyami'nin annesi de sayılabilir. Romanda onların genel olarak yaşadığı mekân ise Şişli olarak gösterilir ve Şişli'ye kozmopolit Türklerin yaşadığı mekân olarak simgesel bir anlam yüklenir. Öte yandan kişisel ihtirasları peşinde koşarak Millî Mücadelecilerin karşısında yer alan kişiler de romanda yer almaktadır. Bu anlamda bir köylü kızı olan Kezban'ı seven, bu nedenle Kezban'ın sevdiği Kuva-yı Milliyeci İhsan'ı kıskanan Mehmet Çavuş, bu kişisel ihtirası için karşı çıktığı Halife ordusuna katılır ve Millî Mücadele güçleriyle savaşır. *Ateşten Gömlek*'te, devlet yöneticilerinden Padişah'a karşı da eleştiriler yer alır. Romanda, merkezî kişi olan Ayşe, Padişah'ın İngiliz uşağı olmayan herkesi gözden çıkardığını ifade ederek Padişah'la İngilizleri işbirliği içerisinde gösterir (Adıvar, 2004: 60). Hatta romanda Padişah'ın yaptığı oyunların anlaşılmadığı söylenerek Padişah'ın İstanbul'un işgali konusunda İtilaf devletleriyle anlaştığı ima edilir (Adıvar, 2004: 49).

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, Millî Mücadele'ye karşı olanların başında bir din adamı olan Hacı Fettah'la kasabanın en zengin eşrafı olan Uzun Hüseyin Efendi gelir. Bir din adamı olarak Hacı Fettah'ın Millî Mücadele'ye karşı olanların arasında yer alması, romanda dine karşı bir tavır olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü Aliye de doğrudan Hacı Fettah'ın dinin bir temsilcisi

olmadığını şöyle vurgular: "Hayır, din bu değildi, bu çirkin ve galiz Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği şey değildi. Din, nurlar içinde nihayetsiz bir rahmetin, şefaatin tecellisiydi." (Adıvar 2006: 116). Bu bağlamda romandaki anlatıcının da vurguladığı gibi Hacı Fettah Efendi, dini kötüye kullananların, dini yanlış algılayanların ve dinin sadece görünüşünü yansıtan kişilerin temsilcisidir. Aliye'nin camide mevlit okunması sırasında hissettikleri, din hakkındaki algılarını somutlar. Aliye ve onun dolayımında anlatıcı için din, daha çok manevi bir nitelik gösterir.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*'sinde, Millî Mücadele'ye karşı olanlar, Eyüp Hoca ve diğer softa ulemalardır. Bu kişiler, Yunan komutana çiçek göndermiş ve eski hükûmetin baskılarından zaten memnun olmadıklarını söyleyerek saygılarını sunmuşlardır. Bu durum, Türk halkını yönlendirmek isteyen Yunanlıların da işine gelir. Çünkü böylelikle din adamlarının gücünden de yararlanılmış olunacaktır. Sözü edildiği gibi özellikle softa ulemaların Millî Mücadele aleyhtarı olarak konumlandırılması dikkat çekicidir. Fakat softaların romanda dinin daha çok hurafe kısmıyla ilgili olan ve dinî duyguları sömüren insanlar olarak vasıflandırılması, romanda dine karşı bir tutum geliştirildiği düşüncesini desteklemez. Fakat romanda olumlu din adamı profilinin de çizilmemiş olması, dine karşı çok da olumlu bir tutum sergilenmediğini ortaya koyar. Ayrıca işgalle birlikte kontratçı İstrati Efendi gibi azınlığa mensup memurlar da Yunanlılara hizmet etmeye başlarlar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, merkezî kişi olan Leylâ'nın babası Sami Bey, Düyun-ı Umumiye'nin üst düzey eski memurlarındandır. Emekli olmasına karşılık, eski işi sayesinde işgalci güçlerle dost bir ilişki içine girer. Hatta romanda Fransız çıkarları için bile çalıştığı ifade edilir. Ona göre bir avuç Türk'ün İngilizleri yenmesi mümkün değildir; çünkü İngilizler

Sami Bey için bir ilah gibidir. Onların isteği dışında hiçbir şey gerçekleşemez. İngiliz komutan Major Will'in yardımcısı konumunda olan Orhan Bey de, yabancılara hizmet ederek kişisel çıkar sağlamaya çalışır. Onun için, mensubu olduğu Türk milletinin işgalcilere karşı yürüttüğü mücadele önemli değildir, tek amacı işgalcilere hizmet etmek pahasına çıkar sağlamaktır. Öte yandan diğer kozmopolit kişiler olan Leylâ, Nermin, Azize Hanım ve Osmanlı Sultanı için önemli olan tek şey kişisel zevkleri doğrultusunda yaşamaktır. Romanda Osmanlı hükümdarının da aciz olduğu ve İngilizlerin etkisinde hareket ettiği ifade edilir.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında, Millî Mücadele karşıtı olarak gösterilen kişiler özellikle Padişah, İstanbul Hükûmeti ve onlara yakın kişilerdir. Söz konusu kitapta Padişah hakkında getirilen eleştiriler, önceki romanlardan çok daha sert niteliktedir. Bu bağlamda anlatıcının Kâzım Özalp'e dayanarak söylediği şu sözler önemlidir: "Dünyada hiçbir hükümdar, mensup olduğu bir milletin istiklâlini öldürmek için bu kadar çalışmamış, alçalmamıştır." (Morkaya, 1931: 49). Hatta Padişah Vahdettin "Osmanlı saltanatının sefil ve nankör evlâdı" (Morkaya, 1931: 49) olarak nitelenir. Bu durumun en büyük nedeni olarak Padişah'ın Millî Mücadelecileri durdurmak için Anadolu'da isyan ve ihtilal çıkarma girişiminde bulunmasını gösterir (Morkaya, 1931: 49). Anlatıcıya göre Padişah, Anzavur ve Gâvur İmam gibi kişiler aracılığıyla Millî Mücadele'yi baltalamak amacındadır. Benzer tutumun, İstanbul Hükûmeti'nde de var olduğunu vurgular. İstanbul Hükûmeti, koşulsuz bir şekilde İtilaf devletlerine (özellikle İngilizlere) bağlı hareket etmektedir. İstanbul Hükûmeti'nin yetkilileri, İngilizlerin verdiği notaları harfiyen yerine getirmek için ellerinden geleni yaparlar. Özellikle Padişah'ın Anadolu'ya, Millî Mücadele'yi sona erdirmek için gönderdiği vurgulanan Anzavur'un Millî

Mücadele'nin gelişimine olumsuz etkisi romanda ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Hatta romanda içteki düşman olarak nitelenen Anzavur'un Yunanlılardan daha tehlikeli olduğu ifade edilir. Anzavur ve Gavur İmam, dinî taassubu kullanarak etkiledikleri cahil insanlarla millete büyük hizmetlerde bulunmuş (örneğin düşmanın elindeki cephanenin kaçırılmasına hizmet eden Hamdi Bey gibi) kişileri öldürürler. Millî Mücadeleciler, Anzavur ve Gavur İmam'ın yüzünden, dışta işgalcilerle uğraşırlarken içeride de Millî Mücadele karşıtlarıyla savaşmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle ilk önce, Anzavur ve Gavur İmam'ın birlikleri yok edilerek içteki düşman ortadan kaldırılmış, daha sonra ise dıştaki düşman olan işgalci güçler yenilgiye uğratılmıştır. Romanın anlatıcısının Anzavur ve Gavur İmam vesilesiyle Türk halkını dini kendi çıkarları için kullananlara karşı uyarması da önemlidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, köyde Ahmet Celal dışındaki hemen herkes Millî Mücadele bilincine sahip olmamasına karşılık, doğrudan Millî Mücadele'ye karşı oluşlarıyla temelli bir işleve sahip olan kişiler, Salih Ağa, Şeyh Yusuf ve İmam'dır. Salih Ağa ve İmam, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadele'ye karşı oluşlarının yanı sıra kendi kişisel çıkarları için düşmana yol bile gösterirler. Onlar için asıl önemli olan maddi çıkarlarıdır. Halkı yönlendirebilecek bir konumda olan her iki kişi de bu konumlarını kötüye kullanarak şahsî çıkarlarını ön plana alırlar. Bu şekilde ağa ve imam tiplerinin de konu edinilmiş olduğunu görürüz. Salih Ağa, başkalarının tarlasına da göz koyan, parayı her şeyin üstünde tutan bir kişidir. Bununla birlikte imam ise, manevi dünyayla değil, bu dünyadaki maddi unsurlarla ilgilenir. Ayrıca halkın geleceğini düşünmesi gerekirken o, biraz para alabilir miyim umuduyla düşmana Salih Ağa ile birlikte yol gösterir. İmamla birlikte Şeyh Yusuf'un da Avrupalıları öven konuşmalar

yapması ve Avrupa adlı Kraliçe'nin Müslüman olmak istediğinden bahsederek işgalcileri meşrulaştırmaya çalışması yozlaşmış din adamlarının eleştirisi olarak yorumlanabilir. Nitekim, Şeyh Yusuf'un halkın din duygularını sömürerek para kazanan bir tarikat şeyhi olması bu kanıyı güçlendirir. Bu anlamda *Vurun Kahpeye* ve *Yeşil Gece*'de din sömürüsüne yapılan eleştirinin *Yaban*'da da sürdüğü gözlemlenir. Ayrıca *Vurun Kahpeye*'deki zengin bir kişi olan Kantarcıoğlu Uzun Hüseyin'in biraz değişerek *Yaban*'da Salih Ağa ile devam ettiğini görürüz.

Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Millî Mücadele aleyhine çalışan insanların temsilcisi Ahmet Bey adlı bir Türk tüccardır. İşgalcilerin para vaatleri ile onlar adına çalışan Ahmet Bey, romanın sonunda Kudret tarafından yakalanmak üzereyken vicdan azabı çekerek dönüşüm geçirir. Bu anlamda romanda Millî Mücadele aleyhine çalışan tek Türk'ün de sonunda değişmesi önemlidir. Diğer taraftan önceki romanlarda olduğu gibi Padişah bu romanda da olumsuzlanır ve Millî Mücadele'nin başarıya kavuşması ile Padişah'ın da tahttan indirileceği belirtilir (Özdeş, 1976: 101).

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topaklar İçin* adlı romanda, önceki romanlarda olduğu gibi Padişah ve İstanbul Hükûmet'i olumsuzlanır. Romanda Padişah ve İstanbul Hükûmeti'nin Mustafa Kemal Paşa gibi ileri görüşlülüğe sahip olamadıkları vurgulanır (Arıt, 1961: 44). Ayrıca İstanbul Hükûmeti'nin Dahiliye Nazırı olan Ali Kemal de eleştiriye tabi tutulur. Yunan işgali ve Rum çetelerin zulmünden bunalan Türk halkı, Dahiliye Nazırı Ali Kemal'den yardım talep eder, Ali Kemal ise cevap olarak kendi başınızın çaresine bakın der (Arıt, 1961: 37). Bunun yanı sıra azınlık olarak yıllarca Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yaşayan Rumların da olumsuz faaliyetlerini somutlaştırmak için bazı kişilerden yararlanılır. Penayi ve Kırman adlı

bu kişiler, çete kurarak Türk halkına eziyet ederler. Kirayaki adlı Rum da tipik bir Türk düşmanıdır. Sivil bir yaşlı adamı öldürmesi bir yana, küçük çocuğa da eziyet etmekten kaçınmaz (Arıt, 1961: 95).

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde İstanbul Hükûmeti (Damat Ferit Paşa Kabinesi) olumsuzlanır ve İstanbul Hükûmeti'nin işgalcilerin kuklası olduğu dile getirilir (Kocagöz, 1963: 76). İşgalcilerin baskısı sonucunda Ferit Paşa kabinesi ne yapacağını şaşırır bir hâle gelir (Kocagöz, 1963: 76). Padişah da benzer bir konumdadır. Padişah hem işgalcilerle hem de Millî Mücadele aleyhtarları ile birlikte hareket eder (Kocagöz, 1963: 81). Ancak Osmanlı Devleti'nde her ne kadar padişahlık devri olsa da, Millî Mücadele ile birlikte milletin devri başlayacaktır (Kocagöz, 1963: 186). Mustafa Kemal Paşa da bunun bilincindedir ve millete güvenerek Padişah'a ve "yedi düvele" savaş açmıştır (Kocagöz, 1963: 204). Burada, Millî Mücadele'nin Padişah'a karşı da yürütülmesi düşüncesi önemlidir, çünkü böylelikle Padişah düşman konumuna getirilmiştir. Ali Kemal de romanda konu edinilen Millî Mücadele karşıtlarının arasında yer alır. Anlatıcı, romandaki kişilerden biri olan Talip'in Ali Kemal'in para için memleketi sattığını bildiğini aktarır (Kocagöz, 1963: 81-82). Ayrıca para için vatanı satan bir diğer kişinin Sait Molla olduğunu dile getirir (Kocagöz, 1963: 81-82). Bununla birlikte Hemşinli Mehmet de Ali Kemal'in *Peyam-ı Sabah* gazetesinde "İki buçuk baldırı çıplak Anadolu'da isyan etmiş" diye yazdığını ifade eder (Kocagöz, 1963: 81) ve Millî Mücadele'nin kazanılması ile ne İngiliz efendilerin ne de Padişah'ın kendisini kurtaramayacağını ekler. Romanda Millî Mücadele'nin karşısında yer alan bir diğer kişi, Çerkez Ethem'dir. Çerkez Ethem ve kardeşlerinin İnönü savaşlarında Yunanlıların tarafına geçmeleriyle Millî Mücadele'nin uzadığından bahsedilir (Kocagöz, 1963: 127).

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı kitabında, diğer romanlarda olumsuz olarak betimlenen Padişah olumlu çizilir. Romanda, başta İstanbullu Hoca olmak üzere, Akşehir halkı genel olarak Padişah lehine konuşurlar. Millî Mücadele taraftarları, Padişah'ın Millî Mücadele'ye destek verdiğini dile getirirler. Bu bağlamda Doktor Haydar Bey'in şu sözleri örnek gösterilebilir: "İstiyoruz ki, Kuva-yı Milliye Zât-ı Şahâne'ye kat'iyen karşı değildir. Siz onu Sarıca, Şaşı, Çakırsaraylı güruhuyla bir tuttunuz. Biz biliyoruz ki, Kuva-yı Milliye böyle eşkıyaları tenkil etmeye çalışmakta ve etmektedir. Sonra duyduğumuza göre Zât-ı Şahâne de Kuva-yı Milliye'ye karşı muhabbetkâr ve himayekâr imiş, teşvik ve teşci etmekte imiş." (Buğra, 2006: 102). Akşehir esnaflarından biri olan Millî Mücadele taraftarı Ali Emmi ise Padişah'ın Mustafa Kemal, Fuat Paşa ve Kâzım Karabekir Paşa'ya destek verdiğini dile getirir: "Ee… Öyle diye, yani senin anlayacağın, eli kolu bağlı diye Zât-ı Şahâne milletin de eli kolu bağlı oturmasını isteyecek, gidişatı başıboş bırakacak değil a… bizim kuş beynimiz nasıl alsın…. Meğer Mustafa Kemal Paşa'yı gizli bir fermanla göndermiş Kâzım Karabekir Paşa'ya, Fuad Paşa'ya ve diğer bütün paşalarına ve kumandanlarına, benim emrimde gibi elele, hep beraber vatanın halâsına çalışacaksınız buyurmuş, suretâ bana karşı bile geleceksiniz, ahval ve şerait ne gerektirirse onu yapacaksınız buyurmuş." (Buğra, 2006: 143). Romanda Damat Ferit Paşa ise olumsuz bir kişi olarak sunulur. Kuva-yı Milliye'nin karşısında konumlandırılan Damat Ferit Paşa, merkezî kişi olan İstanbullu Hoca tarafından şöyle değerlendirilmektedir: "Zaten Damat Ferit'i kendisi de sevmezdi. Eninde sonunda o da, bir siyasetçi, üstelik pis bir siyasetçi idi." (Buğra, 2006: 209). Daha önceki romanlardan farklı olarak psikolojisine eğinilen tarihsel bir kişi olan Çerkez Ethem, Akşehirli halk tarafından daha zalim olarak vasıflandırılır (Buğra, 2006:

445). Nitekim Çerkez Ethem de girdiği şehirleri Millî Mücadelecilerle yaptığı savaşta yağmalamayı düşünür. İsmet Paşa ile iktidar kavgasına tutuşup kendi kişisel hırslarının peşine düşerek vatanın çıkarlarını göz ardı eden Çerkez Ethem, Millî Mücadelecilere yenilerek Yunanlılara sığınır. Bu durum, Küçük Ağa'nın da doğrudan ifade ettiği, Çerkez Ethem'in Yunanlılardan yardım aldığı düşüncesini destekler. Çerkez Ethem'in kardeşi Tevfik Bey de, Çerkez Ethem gibi Garp çetesi komutanı İsmet Paşa emrine girmeyi reddederek egosu uğruna iç çatışmaya neden olur. Ayrıca Tevfik Bey, İsmet Paşa ile düşülen anlaşmazlığı tetiklemiştir. Salih'in en yakın arkadaşı Niko ise, eskiden dost olup uygun bir ortam bulduktan sonra başkaldıran azınlıkların simgesi olarak yorumlanabilir. Niko, Trabzon'a giderek Rumların hayal ettiği Pontus Rum Devleti'nin kurulması için çalışır. Hristaki, Mavridis ve Lefter de Niko ile paralel niteliktedir. Çarkırsaraylı ise, halka zarar veren çetecilerin simgesidir. Çakırsaraylı, adamlarının birçoğu Millî Mücadelecilere katılmasına rağmen, "nefsi" arzularını bir tarafa bırakarak düzenli orduya katılıp işgalcilerle mücadeleye girişmez.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı romanında, fakir halkın Millî Mücadele için savaşırken "zenginlerin, vurguncuların, nüfuzlu mebusların, iş adamlarının, karaborsacıların" gazinoda eğlendikleri vurgulanır (Benice, 1964: 148). Bu şekilde Millî Mücadele'ye taraftar olanlarla olmayanlar arasında ekonomik farklılık temel alınır. "Vatandaş bir sefalet levhası hâlinde her gün şehir sokaklarını doldururken, harp-zenginleri, vurguncular; suistimalciler, nüfuz tüccarları, iş ve siyaset adamları yalnız şahsi menfaatleri peşinde koşuyor, karaborsadan her türlü yiyecek içecek temin edebiliyor, daha olmazsa Almanya, Avusturya, Macaristan veya Bulgaristan'dan istedikleri her şeyi getirebiliyorlardı. Sanki bu kan döken,

harap olan vatan onların değil, bu sefalet peşinde can verenler onların kardeşleri, hemşehrileri, vatandaşları olmaktan uzak bir başka âlemin çocuklarıydı." (Benice, 1964: 149). *Adsız Şehit*'te dikkat çekici olan bir diğer nokta, Padişah'a karşı getirilen olumsuz eleştirinin niceliğidir. Romanda halkın Padişah'tan umudunu kestiği dile getirilir (Benice, 1964: 149). Bunun yanı sıra Padişah'la ilgili şunlar söylenir: "Halk dilinde kuzu, derviş, bunak gibi lakaplar alan Beşinci Mehmet Reşat'ın yerine Padişah olan altıncı Mehmet Vahdettin'in foyası daha çöküntü başlamadan belli olmuş, hıyanet meyilleri de mütareke imza edilir edilmez kendisini belli etmişti!" (Benice, 1964: 159). Hatta Padişah'ın düşmanların tarafında olduğu da söylenir (Benice, 1964: 175). Ayrıca Padişah ve Damat Ferit Paşa'nın birlikte hareket ettikleri ve Millî Mücadele'nin karşısında oldukları vurgulanır (Benice, 1964: 159). Bununla birlikte diğer romanlardaki gibi İstanbul Hükûmeti olumsuzlanır ve işgalci güçlerle birlikte hareket ettiğinden bahsedilir (Benice, 1964: 175).

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, Padişah'ın fermanı, Şeyhülislam'ın fetvası ve Damat Ferit Paşa'nın bildirisi aktarılarak onların Millî Mücadele'ye karşı geliştirdikleri karşıt fikirler ortaya konur. Padişah, "Anadolu'daki başkaldırma"nın çok tehlikeli durumlar doğuracağından bahseder (Tahir, 2005: 503). Bu nedenle, "başkaldıranlarla kışkırtıcılara" en ağır cezalar verilmesi, kandırılanların bağışlanması, düzen ve güvenin yeniden getirilmesi ve bütün kullarının kendisine bağlı olduğunun dünyaya gösterilmesini ister. Ayrıca İtilaf devletleriyle yürekten, güven verici dostluklar kurularak şartların yumuşatılması ve barışın hemen imzalanması buyruğunda bulunur (Tahir, 2005: 504). Şeyhülislam Dürrüzade Esseyit Abdullah Efendi ise fetvasında Millî Mücadelecilerin kendilerine mal toplamak sevdasında olduklarını, ulemayı yok ederek kendilerinden insanları yerlerine

getirdikleri, Müslüman kanının dökülmesine neden oldukları, bu yüzden de öldürülmelerinin doğru olduğunu dile getirir. Hatta ona göre bu "eşkıyalarla" savaşırken öldürenler gazi, ölenler şehit rütbesine kavuşurlar (Tahir, 2005: 506-507). Damat Ferit Paşa, Padişah fermanının altında, "vatan elden gitmek tehlikesindeyken birtakım adamların kendi çıkarları için "Millî Teşkilât" adı altında bozgunculuğa giriştikleri"ni ifade eder (Tahir, 2005: 505). Bu bağlamda *Yorgun Savaşçı*'da, yönetime ait üç önemli unsurun da Millî Mücadele'ye bakışlarının olumsuz oluşları ortaya konmuş olur. "Hürriyet İtilafçılar" ise, Rumlar gibi, işgalden sonra hiç endişe duymazlar (Tahir, 2005: 293). Tren memuru olan Rumlar, Yunan üniforması giyerek ve istasyonu irili ufaklı Yunan bayrakları ile donatarak Yunan askerlerini beklerler (Tahir, 2005: 266). Ayrıca Rumlar silahlanarak işgale destek verirler (Tahir, 2005: 366) ve askeriyenin silah deposunu yağmalarlar (Tahir, 2005: 367). Rumlarla birlikte bazı Türklerin de işgalci Yunanlılardan daha çok Türk halkına zulettikleri ifade edilir (Tahir, 2005: 307). Anzavur'dan romanda ilk olarak eşkıya olarak bahsedilir (Tahir, 2005: 262). *Yorgun Savaşçı*'da Anzavur'un Padişah'ı ve hilafeti savunma adına savaştığını öne sürdüğü bir mektubu alıntılanır (Tahir, 2005: 441-443). Millî Mücadele taraftarlarını isyancı olarak nitelendiren Anzavur, onlarla Padişah ve hilafet adına savaştığını dile getirir (Tahir, 2005: 443). Cemil, Anzavur'un Millî Mücadele taraftarlarını "Padişah haini" olarak suçlamasının ardında, onun Balıkesir Millîcilerine "Beni başa geçirin." şeklinde bir talepte bulunması ve onların bu teklifi reddetmesi olduğunu söyler (Tahir, 2005: 464). Nitekim Anzavur din adamlarının desteğini hilafeti kullanarak kazanır (Tahir, 2005: 465). Yusuf İzzet Paşa ise İstanbul Hükûmeti'nin emrinde bir kişi olarak nitelendirilir (Tahir, 2005: 434). Ayrıca Yusuf İzzet Paşa, İstanbul'un işgalini ateşkes antlaşmasına uygun sayar ve kolordusuna

böyle düşünmenin memleketin yüksek çıkarları için uygun olduğu yönünde telkinlerde bulunur (Tahir, 2005: 437). Aynı şekilde Yusuf İzzet Paşa, Heyet-i Temsiliye tarafından alınan, İstanbul Hükûmeti ile iletişimin kesilmesi yönündeki karara da uymaz (Tahir, 2005: 458). Manisa Mevki Kumutanı Ahmet Zeki ise özellikle eleştirilen kişilerdendir. Ahmet Zeki, Manisa'da bulunan ordusunu cesur bir şekilde komuta edemediği ve cephanenin düşman askerinin eline geçmesine engel olamadığı için eleştirilir (Tahir, 2005: 317-320). Alaşehir Kaymakamı ise, kendisine yardım talebinde bulunan Bekir Sami ve adamlarına yüz çevirerek Millî Mücadele tarafında yer almaz. Yine Alaşehir halkı üzerinde çok etkili bir nüfuza sahip olan Müderris Hacı Nizamettin Hoca, Millî Mücadele aleyhinde bir tutum sergiler. Ancak Çerkez Ethem'in şehre gelmesi ile tutumunu tamamen değiştirir. Gavur Efe ise, daha önce pezevenklik yapan bir kişidir. Müderris Hacı Nizamettin ve etrafındakilerin yönlendirmesi ile Bekir Sami ve komutasındakilere kötü muamelede bulunur. Ancak o da, Çerkez Ethem'in gelmesi ile tavrını değiştirir ve bütün suçun Müderris Hacı Nizamettin'de olduğunu söyler. Söz konusu durum, Millî Mücadele karşıtı insanların kötü kişilik özelliklerine sahip olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Millî Mücadele karşıtı insanlar, dürüstlük, iyilik, açık sözlülük gibi erdemlerden tamamen uzak insanlar olarak vasıflandırılırlar.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı romanında Padişah Vahdettin, kurnaz, korkak ve İngiliz yanlısı olarak nitelendirilir. Padişah, işgale boyun eğer ve hatta işgale karşı duran Millî Mücadelecileri de engellemeye çalışır. Bu anlamda Padişah, zayıf ve aciz olarak betimlenir (Dinamo, 2010: 13 3. Cilt). Kitapta, Padişah Vahdettin'in, diğer romanlardan daha ayrıntılı bir şekilde hem dış görünüşüyle hem de karakteriyle ele alınması dikkat çekicidir. Bununla birlikte Padişah'ın özellikle

İttihatçılara karşı düşmanlığı da *Kutsal İsyan*'da ön plana çıkarılır. Romanda, Damat Ferit Paşa ise, Mustafa Kemal Paşa tarafından iç ve dış düşmanların tek temsilcisi olarak konumlandırılır (Dinamo, 2010: 563 1. Cilt). Damat Ferit Paşa, sevmediği insanlara İttihatçı damgası vurarak iş başından uzaklaştırmaya çalışır (Dinamo, 2010: 226 1. Cilt). Özellikle Millî Mücadelecilere karşı bu tavrı gösterir. Damat Ferit, İngiliz ültimatomlarını da eksiksiz yerine getirir (Dinamo, 2010: 127 2. Cilt). Hürriyet ve İtilaf Partisi ise Damat Ferit Paşa'nın etrafında "vatanın kaderi" üzerine tehlikeli bir engerek yılanı gibi çöreklenmiştir (Dinamo, 2010: 362 2. Cilt). Ali Kemal, diğer romanlarda olduğu gibi *Kutsal İsyan*'da da olumsuzlanan kişilerin başında gelmektedir. Romanda Ali Kemal'in vatanı Yunanlılara peşkeş çektiği belirtilir (Dinamo, 2010: 246 2. Cilt). Ayrıca Ali Kemal'in halkı aldattığı da vurgulanır (Dinamo, 2010: 329 2. Cilt). İstanbul Hükûmeti ise "İngilizlerin buyruğunda bir oyuncaktan başka bir şey değildir" (Dinamo, 2010: 316 4. Cilt). Rum ve Ermeni azınlıklar ise işgalle birlikte tamamen değişmişlerdir. Rumlar, Karadeniz'de bir Pontus Krallığı kurmayı amaç edinmiş ve bu yolda Rum asıllı Amerikalı milyarderler Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'u kandırmışlardır. Rumlar, bu işe olupbitti gözüyle bakarlar ve Türkleri Karadeniz'den çıkarılması gereken parazit olarak görürler. Türk asker ve subaylarına karşı ise sınırsız bir düşmanlık gösterirler (Dinamo, 2010: 271 1. Cilt). Ermeniler Kozan'da ise Ermeni Aksahini Milton derneğini kurarak Kilikya'yı Büyük Ermenistan'ın bir parçası hâline getirmeye çalışırlar. Ayrıca, Millî Mücadele taraftarlarını da işgal komutanlığına gammazlarlar (Dinamo, 2010: 421 3. Cilt). Bununla birlikte Paris'te kurulan Aksahin Milton (Ermeni Fedaileri Derneği) Büyük Ermenistan Krallığı ideali için çalışır (Dinamo, 2010: 442 3. Cilt). Daha önce Suriye'ye kaçan binlerce Ermeni, öç almak

ve Ermeni yurdu kurmak için işgalcilerin desteğiyle Türkiye'ye döner (Dinamo, 2010: 507 3. Cilt). Öte yandan kurdukları komisyonla, beğendikleri yerlerin ve malların daha önce kendilerine ait olduğunu iddia ederek Türklerin mallarını gasp ederler.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, Padişah, diğer birçok romanda olduğu gibi, etkisiz ve otoritesini yitirmiş bir hâlde betimlenir. Padişah, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Türk ordusunu terhis etmiştir (Toy, 1968: 254). Ayrıca romanda Padişah'ın, halkın ses çıkarmadan emperyalist işgalcilerin söylediklerini yapmalarını beklediği ifade edilir (Toy, 1968: 301). Halkın da, Padişah'ın işgalcilerin sözünden çıkmaması nedeniyle kendi üzerine düşeni yapma çabasında olduğu söylenebilir (Toy, 1968: 443). Aynı düşünce romanın bir başka yerinde şöyle dile getirilir: "Padişahımız, Efendimiz, kâfirin buyruğuna girmiş. İngiliz keferesi ne diyorsa, onu yapıyormuş. Burası Müslüman ülkesidir. Burada yalnız bir Müslüman emîrin buyruğu geçer. Atalarımız, dedelerimiz ve de eski Padişahlar hep kâfire buyruk vermişlerdir." (Toy, 1968: 577). Sözü edilen otorite boşluğunda, kentte beylerin, dağda efelerin ve hepsinin üzerinde de Mustafa Kemal Paşa'nın otorite eksikliğini giderdiği vurgulanır (Toy, 1968: 735). Padişah'la birlikte Damat Ferit Paşa ve Gazeteci Ali Kemal de İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin üyeleri olarak romanda yer alırlar (Toy, 1968: 297). Dağ köylerinden birisinin ağası olan Halil Ağa, yanında çalışan halkı sömüren biri olarak betimlenir. Kazancını da halkın emeğini sömürerek elde eden Halil Ağa, aynı zamanda Millî Mücadele karşıtı bir tutum sergiler. Bu bağlamda eski otorite sahipleri olarak köyde ağa, ülkede de Padişah'ın olumsuz bir figür olarak tasvir edilmeleri önemlidir. Bunun yanı sıra bir ağa figürü olarak Halil Ağa'nın halka zulmetmesi, onları sömürmesi, onun işgalcilerle eşdeğer

özelliklere sahip olması sonucunu doğurur. Ağayla birlikte romanda dikkat çeken bir diğer kişi Şeyh Mehmet Efendi'dir. İngiliz mandasını savunan Şeyh Mehmet Efendi, aynı zamanda Millî Mücadele karşıtı Rum çeteleriyle birlikte hareket etmektedir. Şeyh Mehmet Efendi'nin, din adamı olmasına karşılık evli kadınlar hakkında da erotik içerikli fantezilerde bulunması (Toy, 1968: 319) onun niteliğinin olumsuzluğu konusunda okurun düşüncesini pekiştirir. Kentin en önde gelen beylerinden olan Tevfik Bey ise, kendi çıkarları doğrultusunda sıkı bir Amerikan mandası yanlısı olur. Amerikan mandası yanlısı olması nedeniyle Millî Mücadele'yi de elinden geldiğince baltalamaya çalışır. Millî Mücadele'nin başarıya kavuşacağını anladığında ise önce Hacim Muhittin Bey'i kullanarak başından beri Millî Mücadele'nin başında yer alarak büyük hizmetlerde bulunmuş Mustafa Bey'i alaşağı etmeye çalışır, daha sonra bu konuda başarılı olamayınca Çerkez Ethem'e para yardımı vaadinde bulunup onu kullanarak Mustafa Bey'i saf dışı bırakır. İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin başkanı Sait Molla da romanda konu edinilen bir başka Millî Mücadele karşıtı kişidir. İstanbul Hükûmeti ve ona bağlı kaymakam ise Yunan işgali taraftarıdır (Toy, 1968: 509). Romanda yer alan Papaz Kosti, Çete Reisi Kostas ve Yorgi gibi kişilerin Türkler aleyhine faaliyetlerde bulunan Rumların temsilcisi olarak romanda anlatıldığını görürüz. Papaz Kosti'nin de, tıpkı Şeyh Mehmet Efendi gibi kadınlara yönelik cinsel fanteziler peşinde koşan bir din adamı olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda Millî Mücadele karşıtı olan Halil Ağa, Şeyh Mehmet Efendi ve Papaz Kosti'nin ortak bir diğer yanları cinsel zaaflara ve ahlaki açıdan olumsuz niteliklere sahip olmalarıdır.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında, Padişah'a karşı olumsuz bir bakışın olması dikkat çekicidir. Anlatıcı ve merkezî kişi olan İngiliz Kemal, Padişah'ın Millî Mücadele aleyhinde propaganda faaliyetleri

yürüttüğünden söz eder (Sanay, 2005: 216). Ayrıca İngiliz Kemal, Biga'daki Müftü'nün hutbesinin sonunda Padişah için dua etmemesini sevinçle karşılar (Sanay, 2005: 182). Padişah'ın yanı sıra romanda esas olumsuz figürün Damat Ferit Paşa olduğu görülür. Damat Ferit Paşa, Padişah'la birlikte Millî Mücadele karşıtı propagandalarda bulunur ve halkı Kuva-yı Milliye aleyhine örgütler (Sanay, 2005: 216). Ayrıca söz konusu romanda, Damat Ferit Paşa'nın, İstanbul'un işgaliyle birlikte bütün hıyanetini ortaya koyduğundan bahsedilir (Sanay, 2005: 221). Hatta anlatıcı, Damat Ferit Paşa için romanda, "vatan haini" ve "mikrop" gibi olumsuz ve aşağılayıcı ifadeler kullanır (Sanay, 2005: 232). Birçok romanda Millî Mücadele karşıtlarının önde gelen isimlerinden biri olarak vasıflandırılan Ali Kemal, *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı kitapta da benzer bir bakışla ele alınır. Bir gazeteci olan Ali Kemal'in elinden çıkan yazıların bir Türk'ün elinden çıkmayacak kadar Türkler aleyhine olduğu vurgulanır (Sanay, 2005: 210) ve onun yazıları için "Ali Kemal'in hezeyanları, saçmaları" (Sanay, 2005: 182) tabiri kullanılır. Romanda, Millî Mücadele karşıtlarının en önde gelen isimlerinden biri Anzavur'dur. Anzavur'un Ahmediye Cemiyeti'ni kurarak Balıkesir ve Biga çevresinde tehlikeli roller oynadığı, millî kuvvetleri arkadan vurmaya çalıştığı ve bu şekilde Yunanlıların ilerleyişini kolaylaştırdığı ifade edilir (Sanay, 2005: 253). Anzavur, Gavur İmam'la birlişir ve İstanbul Hükûmeti'nin yanı sıra İtilaf devletlerinden de yardım alır (Sanay, 2005: 255). Merkezî kişi İngiliz Kemal, kılık değiştirerek Anzavur'la görüşüp onun Millî Mücadele'deki yıkıcı etkisini engellemeye çalışır. İngiliz Kemal'in Anzavur hakkındaki düşünceleri şöyledir: "Orta boylu, top sakallı, göbeklice, her ümmîye has olan bakışları ile büründüğü sırmaların ve padişahtan aldığı vaadlerin gururuna buğulu olan bu "Saray Paşası" ve

"Millet hâini" karşısında heyecanımı zor tutuyordum." (Sanay, 2005: 270). İngiliz Kemal'i, Amerikalı bir asker sanan Anzavur, onun karşısında elini göğsüne koyup ayaklarına kapanır bir şekilde konuşmaktadır (Sanay, 2005: 271). İngiliz Kemal, onu özellikle cahil ve saf sıfatlarıyla tanımlar (Sanay, 2005: 273). Çerkez Ethem ise, millî kuvvetlere karşı savaşıp yenilince Yunanlılara sığınması ve İngiliz Kemal gibi Millî Mücadele taraftarı bir kimseyi düşmana ispiyonlaması ile romanda Millî Mücadele karşıtlarının başında gelmektedir. İngiliz Kemal'in Yunanlılarca yakalanmasından sonra, daha önce yardım ettiği Necati adlı bir Türk'ün, onun İngiliz Kemal olduğuna dair ifadede bulunması, onu çok derinden etkiler ve bu şekilde Necati adlı kişinin de Millî Mücadele karşıtları arasında yer aldığı söylenmelidir. Birçok romanda olduğu gibi bu kitapta da, ülkenin işgal altında olmasına rağmen bazı kozmopolit kişilerin balolarda ve eğlencelerde yer aldıkları vurgulanır (Sanay, 2005: 413). Öte yandan Karamanlı bir Rum'un yıllarca yaşadığı ve para kazandığı ülkesini kötüleyerek yurtdışına çıkma çabası, romanda olumsuz azınlığın bir temsili olarak yer alır (Sanay, 2005: 502). Ayrıca *Peyam* ve *Alemdar* gibi gazeteler de Millî Mücadele aleyhtarı propaganda yapma özellikleri ile romanda konu edinilir (Sanay, 2005: 241).

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, Millî Mücadele'nin karşısında olan kişilerin başında Padişah gelir. Roman kişilerinden biri olan Penbe Hanko, "Padişahımız düşman elinde "yesir" şimdi" (Ohri, 1971: 9) der. Padişah'a karşı sözü edilen olumsuzlama romanın farklı yerlerinde de yinelenir. Örneğin merkezî kişi olan Selçuk, Padişah'ı, "İstilacıların elinde bir kukla olan silik ve sünepe adam" (Ohri, 1971: 54) olarak niteler. Aynı bakış açısını gözlemci anlatıcı da sürdürür, Padişah ve çevresindekilerin vatanı ve milleti değil, kendi çıkarlarını düşündükleri ve bu yüzden de işgalcilerle işbirliği bile yaptıklarını dile getirir (Ohri,

1971: 83). İşgalcilerle işbirliği yapan Padişah, Millî Mücadele'yi engelleme çabası içine girer (100). Padişah'la birlikte İstanbul Hükûmeti de Millî Mücadele'yi engelleyecek propagandalar yapar, fetvalarla Millî Mücadele'nin başındaki kişileri dinsiz ve vatan haini gösterir (Ohri, 1971: 117). *Peyam*, *Sabah* ve *Alemdar* gibi gazeteler, Padişah ve İstanbul Hükûmeti ile birlikte hareket ederek Millî Mücadele karşıtı propagandalar yaparlar (Ohri, 1971: 157). *Aşktan Da Yüce*'de Millî Mücadele aleyhinde çalıştığı belirtilen bir diğer tarihsel kişi ise Çerkez Ethem'dir. Çerkez Ethem'in dört beş bin atlıdan meydana gelen gezici milis kuvvetiyle her ne kadar başlarda Millî Mücadele karşıtı ayaklanmaları bastırsa da, sonra başarılardan "şımararak" Ankara Hükûmeti'ne savaş açtığı, ancak girişiminde başarısız olarak "bir avuç adamıyla" Yunanlılara sığındığı dile getirilir (Ohri, 1971: 118).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, Padişah çok olumsuz bir figür olarak çizilmez. Padişah, Millî Mücadele karşıtlarının arkasına sığındıkları kişidir (Tanpınar, 2005: 136). Millî Mücadele taraftarları ise, Padişah'ın elinin kolunun bağlı olması nedeniyle bir şeyler yapamamasının, ondan ayrı Millî Mücadele'nin yürütülmesinin nedeni olduğunu dile getirirler. Ferit Paşa kabinesi zamanında millî birliğe zararlı kişiler güçlenir (Tanpınar, 2005: 248). Ferit Paşa, Padişah'ı kolayca kandırabilir. Padişah bu şekilde romanda kolayca kandırılabilen birisi olarak nitelendirilir (Tanpınar, 2005: 268). Öte yandan romanda özellikle hükûmetin Millî Mücadele'ye destek vermediği, hatta Millî Mücadele'nin İstanbul Hükûmeti'ne rağmen yürütüldüğü ifade edilir (Tanpınar, 2005: 304). Tarihî kişilerden biri olan Ali Kemal'den romanda güzel dille çıkar sağlamaya çalışan biri olarak bahsedilir (192). Söz konusu romanlarda Millî Mücadele karşıtlarının olumsuz kişiliklere sahip olması da dikkat çekicidir. Örneğin İbrahim Bey, çıkarcı ve

kişiliksiz biridir (Tanpınar, 2005: 137). Sabiha'nın kocası Muhtar ise Rus ortağıyla kirli işlerle uğraşır ve arkadaşının parasını gazete kurmak bahanesiyle gasp eder. Bir diğer Millî Mücadele karşıtı kişi olan Abdullah Bey ise bencil biridir (Tanpınar, 2005: 192).

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında, Millî Mücadele'ye karşı olanların başında Padişah gelmektedir. Romanın merkezî kişisi olan Molla Mahmut aracılığıyla memleketin içinde bulunduğu bütün kötü koşulların tek sorumlusu olarak Padişah gösterilir: "Padişah efendimiz memleketi kurtaracakmış. Ona karşı gelmek nankörlükmüş. Ulen padişah değil mi bizi hallere düşüren? Padişah değil mi memleketi batıran? Hangi padişahı savunursun daha? Düşmanları doldurdu içimize. Biz Çanakkale'de göğsümüzü siper etik, bir adım attırmadık. Sonra o buyur etti. Vatanı sattı." (Apaydın, 1974: 15). Görüldüğü gibi romanda Padişah'a yönelik olumsuz eleştiri yoğun bir niteliktedir. Ayrıca romanın diğer yerlerinde de Padişah'a yönelik olumsuz eleştirinin varlığını sürdürdüğü eklenmelidir. Kurtarıcı olarak görülen Padişah'ın düşmanın içinde bir esir gibi eli kolu bağlı oturduğu vurgulanır (Apaydın, 1974: 227). Yine Molla Mahmut aracılığıyla Padişah'ın "Savaşmayalım", "İstediklerini yapalım, ne isterlerse verelim" dediği aktarılır (Apaydın, 1974: 232). Millî Mücadele taraftarlarından olan Recep Usta ise Padişah'ın düşmanların her istediğine peki dediğini, önüne sürülen her kâğıdı imzaladığını dile getirir (Apaydın, 1974: 266). Hatta Recep Usta, Padişah'a karşı eleştirisini hakaret boyutuna bile taşır: "Ben ta baştan dedim canım, bu adam beceriksiz. Tahtasının biri noksan." (Apaydın, 1974: 266). Millî Mücadele'ye karşı olanların liderliğini üstlenen Padişah'a bağlı devlet ve hükûmet de romanda eleştirilerden nasibini alır. Devlet ve hükûmet, bünyesinde çalışan zaptiyeler aracılığıyla zaten çok yoksul olan köylü halka karşı

sömürücü ve zulmeden bir nitelikte çizilir. Köylü halkın tüm yıl uğraşarak ürettiği ürünü zorla gasp ettiği ifade edilir. Devlet ve hükûmete yönelik, sömürücü olma niteliğinden, diğer romanlardan farklı olarak *Toz Duman İçinde* adlı romanda bahsedilir. Tacımlı köyündeki Millî Mücadele karşıtı kişilerin başında ise İmam Ziver, Hacı Nuri ve Kadir Ağa gelir. Millî Mücadele karşıtı olan İmam Ziver, köyün imamı olarak köy halkı arasında belli bir etki alanına sahiptir. Karısı felçli olan İmam Ziver, yeni bir eş almak için karısı ölsün diye dua etmektedir. Kocası askerde olan kimsesiz bir köylü kadına tacizde bulunur ve evine zorla girmeye çalışır. Ayrıca anlatıcı İmam Ziver'in iç diyalogunu okura yansıtarak onun kötü karaktere sahip olduğu konusunda okurda bir algı oluşturur. Benzer bir durum Hacı Nuri için de geçerlidir. Varlıklı olan Hacı Nuri, komşu köyde yaşamasına karşılık, ekonomik zorluklar içinde bulunan köylünün elinden toprağını ucuza almaya çalışır ve bu çabasını da çoğunlukla gerçekleştirir. Köylüye karşı gaddar olan Hacı Nuri, köylerini işgal eden Yunan askerlerine ücretsiz olarak erzak yardımında bulunur. Azılı bir Millî Mücadele karşıtı olan Testici Bayram da, köylüye kötü mal satar ve yardıma muhtaç köylülere acımaz. Testici Bayram'ın tek derdi, akşam yemeğini bedavaya getirmektir. Bununla birlikte zengin olan Kadir Ağa ise Millî Mücadelecileri işgalcilere ispiyonlar. Görüldüğü gibi romanda Millî Mücadele karşıtlarının karakter olarak da olumsuz tipler olması önemlidir.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitabında, Millî Mücadele'nin karşıtları arasında öne çıkarılan figürlerden biri Padişah'tır. Söz konusu romanda Padişah'ın, ilk olarak, İtilaf devletlerinin isteğini yerine getirerek Ermenileri öldürdüğü iddia edilen Türklerin yargılanmasının yolu açılır (Selçuk, 1979: 10). Böylelikle Padişah figürü, işgalci güçlerin yanında gösterilir. Hatta

romanda, Padişah'ın kendisine uygun bir efendi aradığı dile getirilir (Selçuk, 1979: 14). Bu şekilde Padişah'ın manda yanlısı olduğu ifade edilmiş olur. Bununla birlikte Padişah'ın, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini aldattığını düşündüğünden ve bu nedenle onu Millî Mücadele'nin liderliğinden ayırmaya çalıştığından bahsedilir. Padişah'la birlikte İstanbul Hükûmeti de Millî Mücadele'nin karşıtlarından biri olarak vasıflandırılır. Romanda İstanbul Hükûmeti'nin koşulsuz bir şekilde işgal kuvvetlerine itaat ettiği söylenir (Selçuk, 1979: 65). Ayrıca İstanbul Hükûmeti, Millî Mücadele heyecanını ve mücadelesini sona erdirmek için propaganda yaptığı, Kuva-yı Milliye'nin gücünü azaltmak için farklı ordular kurduğu vurgulanır. İstanbul Hükûmeti, işgal kuvvetleriyle birlikte hareket eder, hatta Türk subaylarının işgalci subaylara selam vermesi yönünde bir emir verir (Selçuk, 1979: 12). Romanda üst düzey devlet yöneticilerinin de Millî Mücadele'ye karşı bir tutum sergilediklerinden bahsedilir. Sözü edilen kişilerden bazıları şunlardır: Vali Kambur İzzet (Selçuk, 1979: 60), Manisa Mutasarrıfı-Akhisar Kaymakamı (Selçuk, 1979: 75), Eşme Kaymakamı (Selçuk, 1979: 97), Bursa Valisi Gümülcineli İsmail Bey (Selçuk, 1979: 113), Bursa Valisi Nemrut Mustafa (Selçuk, 1979: 119). Romanda, "birçok vali, kaymakam, bucak müdürü ve öteki devlet örgütlerinde görevli bulunanlar" ve Babıâli adamlarının Millî Mücadele'ye karşı bir tavır geliştirdikleri dile getirilir (Selçuk, 1979: 150). Ayrıca dört hocanın da Millî Mücadele karşıtı söylemlerde bulundukları ifade edilir (Selçuk, 1979: 95).

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*'nde Millî Mücadele'ye karşı olan roman kişileri konu edinilmemiştir.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, Ermeniler Millî Mücadele karşıtı unsurların başında gelir. Ermeniler aç canavar gibidir (Kavaklı,

2006: 26) ve Türklerin malını yağmalarlar (Kavaklı, 2006: 32). Ayrıca, Batılı Devletlerin işgalini fırsat bilip onlara kendi çıkarlarını gözeterek yardım ederler. Romanda Fransızların gelmesi ile Ermenilerin çok "şımardığından" söz edilir. Ermeniler Batılı Devletlerle birlikte hareket ederek yeni bir devlet kurmak amacındadırlar. Güneydeki Ermeniler, Adana merkezli Kilikya Ermeni Devleti kurmayı amaçlamaktadırlar (Kavaklı, 2006: 93). Ermeniler, yalnızca bağımsızlık mücadelesi yapmazlar, bununla birlikte kendilerini güçlü hissederek Türk halkına karşı zulmederler (Kavaklı, 2006: 103). Romanda merkezî kişi olan Kâmil'in en büyük düşmanı, Ermenilerin şehirdeki lideri olan Şerefyan'dır. Şerefyan'ın yardımcıları ise kardeşi Artin, Vartan ve Agop'tur (Kavaklı, 2006: 45). Şerefyan yalnızca Fransızlara destek vermekle kalmaz, silahsız köylüleri de öldürmekten çekinmez. Nitekim Kâmil'in eşini de Şerefyan öldürür. Zangoçyan adlı Ermeni çete reisi ise, çetesiyle birlikte trenleri basar ve Millî Mücadele taraftarlarını öldürür. Ermenilerin yanı sıra eski ve yeni kaymakamlar, okul müdürü Mesut Remzi, Jandarma Komutanı Ziya, eşraf ve efeler de Millî Mücadele'nin karşısında yer alırlar. Halkın Millî Mücadele lehinde çalışmasına karşılık, eşrafın Millî Mücadele'nin karşısında yer alması, yazarın Millî Mücadele'ye bakışta ekonomik temelli bir ayrıma gittiğini düşündürür. Ayrıca Kara Hakkı, Uzun Halil gibi kişiler Ermenilerle birlikte Fransızların cephane sevkıyatına yardımcı olurlar. Kâmil'in kayınpederi olan Kara Hakkı Fransız konvoylarının cephane taşımalarına yardım eder, onlarla çıkar birlikteliği kurar. Bu anlamda *Sodom ve Gomore*'da Necdet'in, Duyun-ı Umumiye'de çalışan kayınpederi Sami Bey'le paralel özelliklere sahiptir.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda çoğunluğu Millî Mücadele taraftarı olan Söğüt halkının içinde Nafiz ve yağ tüccarı Burhaneddin Efendi gibi Millî

Mücadele'ye karşı olan ve manda yönetimini savunan kişilerin de bulunduğu belirtilir. Romanda Nafiz'in babasız oluşunun özellikle vurgulanması, onun seçiminin yanlışlığının bir nedeni olarak anlam kazanır. Çünkü otorite eksikliğinde oğul yanlış tarafı seçmiştir. Burhaneddin Efendi'nin yağ tüccarı olması ve kıtlık yaşandığı zamanda onun para kazanma derdinde olması, Millî Mücadele'ye karşı oluşunun karakter sorunuyla ilgili olduğunu düşündürür. Öte yandan Rumlar ve Ermenilerin çoğunluğunun da Millî Mücadele'ye karşı oldukları görülür. Roman kişilerinden biri olan Hafız, Türk halkı olarak Rumlar ve Ermenilere sahip çıktıklarını ve onlara hep iyi davrandıklarını, fakat Rumların ve Ermenilerin düşman geldi diye sevindiklerini söyler (Çokum, 2007: 39). Nitekim Rumlar, Yunanlıların gelişiyle sevinmekle kalmaz, aynı zamanda onlara pişdarlık ederler (Çokum, 2007: 182). İşgal sırasında zafer şarkıları söylerler ve ellerinde fenerlerle dolaşırlar. Ancak bütün bunlara rağmen Rumları daha önce eleştiren Hafız, Rumların hepsinin Yunan askerine pişdarlık etmediğini vurgular ve bu şekilde Rumlar romanda bütün olarak olumsuzlanmaz (Çokum, 2007: 183). Bununla birlikte Rumların kurmuş olduğu Pontus çeteleri ortalığı kana bularken Ermeniler de Doğu Anadolu'yu işgal etmeyi amaçlarlar (Çokum, 2007: 74). Millî kuvvetler, Millî Mücadele'ye karşı olan azınlıklarla uğraşmanın yanı sıra içerde bazı Türk unsurlarla da baş etmek zorunda kalmışlardır. Anzavur ve Çerkez Ethem, Millî Mücadele'yi kesintiye uğratan sözü edilen unsuru oluşturmaktadırlar. Anzavur, elinde *Kur'an*'la Padişah'ın da ismini kullanarak halkı kendi yanına çekmeye çalışır (Çokum, 2007: 106). Aynı şekilde Çerkez Ethem, Kuva-yı Milliye'nin karşısında bir ordu kurarak, Türk halkının ikiye bölünmesine neden olmuştur (Çokum, 2007: 115). Söz konusu romanda, diğer romanlarda olduğu gibi, Damat Ferit Paşa ve İstanbul Hükûmeti olumsuzlanır.

Romanda Muhtar Efendi'ye "Zannetme ki İstanbul Hükûmeti'ni tutarım… Şu Damat Ferit tutulacak adam mıydı? Neyse ki çekilip gitti. Nesini tutayım? Sevr muahedesine o imza komadı mı?" (Çokum, 2007: 149) sözleri söyletilerek Damat Ferit ve onun başkanlığındaki İstanbul Hükûmeti olumsuzlanır.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında, Millî Mücadele karşıtı unsurların başında Ermeniler gelir. Ermeniler, Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak düşmanla birlikte hareket ederek Osmanlı Devleti'ne zarar vermeye çalışırlar. Bu bağlamda Anadolu Ermenilerinin, Rus Çarlığı'na yazdıkları yazıda onların yanında olarak Osmanlı Devleti'ni iki ateş arasında bırakacaklarını vaat etmeleri dikkat çekicidir (Karatay, 1990: 22). Ermeniler daha önce konu edinildiği gibi, özellikle Müslüman Türk toplumuna yaptıkları zulümle romanda konu edinilirler. Ermenilerin bilhassa Fransızlar bölgeye yerleştikten sonra güçlendikleri ve bunun rahatlığıyla hareket ettikleri belirtilir (Karatay, 1990: 40). Fransızlar da "ipsiz sapsız" Ermenileri kendi çıkarları için kullanırlar (Karatay, 1990: 66). Ermeniler mahalli kuvvetler kurarak bölgeyi kontrol altında tutmaya çalışırlar. Birçok polis de Ermenilerden oluşur (Karatay, 1990: 88). Bu durum, yerli halk üzerinde baskı unsuru oluşturur. Söz konusu ortamda, Müslümanların çoğu fakirdir, bütün güzel evlerse Ermenilere aittir (Karatay, 1990: 91). Ermeniler özellikle Doğu Anadolu'da köylere sızar, Türk ordusunun geçiş ve ikmal yollarını kesmek için köprüleri yıkmaya başlarlar (Karatay, 1990: 187). Ayrıca Ermeniler, Ermenistan'dan silah getirerek köylerdeki Ermenilere verirler (Karatay, 1990: 188). Aslında Kâzım Karabekir Paşa, Ermenileri Avrupa siyasetine alet olmamaları konusunda her ne kadar uyarsa da bu konuda Ermenilerden beklediği yanıtı da bulamamıştır. Ermenilerin söz konusu romanda çokça yer almalarına karşılık, Rum azınlığa pek değinilmemiştir. Ancak Yunan

ordusunda en iyi dövüşenlerin Anadolu Rum Birlikleri olduğu Fahri Başçavuş tarafından dile getirilir (Karatay, 1990: 244). Romanın merkezî kişisi olan İlyas Çavuş ise onların kahraman oldukları için değil, Yunanlılar gittiğinde yaptıklarının hesabı vereceklerinden korktukları için böyle savaştıklarını, aslında onların nankör olduklarını söyler (Karatay, 1990: 244). Azınlıkların yanı sıra romanda Millî Mücadele'nin karşısında konumlandırılan Türk unsuru ise "Frenk kafalılar" olarak vasıflandırılan kişilerdir. Frenk kafalılar olarak vasıflandırılan ilk unsur ise, İttihat ve Terakkicilerdir. Onların yeryüzünün en büyük devletini yıktıkları söylenir. Çünkü onlar, şöhret budalaları oldukları için milleti faydasız bir savaşın içine sokmuşlardır (Karatay, 1990: 41). Romanda Frenk kafalıların arasında sayılan kişilerden biri de İsmet Paşa'dır. İsmet Paşa diğer romanlara göre daha olumsuz bir figür olarak karşımıza çıkar. Miralay İsmet Paşa, Millî Mücadele'nin beyhude olacağını, bir köyden toprak satın alıp çiftlik ağası olmak istediğini Millî Mücadele'nin başlarında dile getirir (Karatay, 1990: 35). Ayrıca romanda askerler arasında Batı Cephesi'ndeki yenilgilerden sonra "Bu kadar can telef oldu. Başkomutan belki de kahve içiyor. Bu kadar şanlı paşamız varken, kim bunu başkomutan yaptı?" gibi konuşmaların olduğu aktarılarak, Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa eleştirilir (Karatay, 1990: 239). Aynı cümleler romanın ilerleyen sayfalarında da yinelenerek İsmet Paşa eleştirisi vurgulanmış olur (Karatay, 1990: 247). İsmet Paşa ile birlikte Tunalı Hilmi'nin de adı Frenk kafalıların arasında sayılır. Tunalı Hilmi, söz konusu romanda sürekli içki içen biri olarak nitelendirilir. Bu bağlamda hatta Tunalı Hilmi'nin içkisi bittiği için dindar Ali Şükrü'yü kaldırması nedeniyle Ali Şükrü'nün onu dövdüğü bile dile getirilir (Karatay, 1990: 281). Tunalı Hilmi'nin içkiyi yasakladığı için İslami görüşe sahip kişileri eleştirdiğinden ve savaşın kazanılmasından sonra onlarla hesaplaşmayı

planladığından bahsedilir (Karatay, 1990: 291). Köyün zenginlerinden olan Çırpıcı Gani de Millî Mücadele karşıtıdır. Savaş ortamından yararlanarak halktan ucuza mal alıp bu malları diğer köylerde satar. Tanıdıkları aracılığıyla da oğlunu askere göndermez (Karatay, 1990: 50). Zahireci İsmet de düşman askerlerine bilgi sağlayan itikadı bozuk kişilerin temsili olarak romanda yer alır (Karatay, 1990: 66). Daha önce ayyaş olan İsmet, Fransızların Tarsus'a gelmesinden sonra da onlara sağladığı bilgiler sayesinde zahireci olur. Zahireci İsmet, Millî Mücadelecileri düşmana gammazlayarak Millî Mücadele'ye zarar verir (Karatay, 1990: 221). *Çalınan Savaş*'taki Millî Mücadele karşıtlarının temel özelliğinin içki içmek olması dikkat çekicidir. Söz konusu nokta, yazarın dinî duyarlılığı ile anlamlandırılabilir. Öte yandan diğer birçok romanda olumsuzlanan dini kendi çıkarları için kullanan kişilerin yerini, söz konusu romanda içki içen ve Batılıları taklit eden tipler almıştır.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, Millî Mücadele'ye karşı olanların başında Çamlıca'nın üç gülü olarak vasıflandırılan Neriman, Perihan ve Ümran'ın babaları Hulusi Bey gelir. İngiltere hayranı olan Hulusi Bey, aynı zamanda İngiliz mandasından yanadır. İşgalci kuvvetlere yaranarak iyi yerlere gelmeyi planlar. Duyun-ı Umumiye'de danışmanlık görevi vardır (Topuz, 2002: 268). İngilizlerin Kuva-yı Milliye'ye karşı kaybedeceğine hiçbir şekilde inanmaz, nitekim Türkler kazandığında ise umut ettiği kişisel çıkarları elde edemeyeceği için üzülür. Hulusi Bey'in sözü edilen özellikleri, onunla *Sodom ve Gomore*'daki Sami Bey arasında paralellik kurulabilmesi sonucunu doğurur. Hulusi Bey de, Sami Bey de İngiliz hayranıdırlar, kendi çıkarlarını vatanın çıkarlarından üstün tutarlar ve işgalci devletlerin Türk ekonomisini sömürmek için kurdukları Düyun-ı Umumiye'de çalışırlar. Bu şekilde Sami Bey ile Hulusi Bey arasında bir

ilişkinin kurulabilmesi mümkün olur. Öte yandan Hulusi Bey'in eşi olan Handan Hanım da Millî Mücadele karşıtıdır. Handan Hanım da eşi gibi İngiliz hayranıdır ve Türk doğmanın üzüntüsünü yaşamaktadır (Topuz, 2002: 12). Ayrıca Handan soyluluğa ve gösterişe özenen, yurt ve dünya olaylarıyla hiç ilgilenmeyen, kocasını takip ederek Padişah yanlısı bir tavır sergileyen bir kadındır (Topuz, 2002: 17). Handan ise, sözü edilen özellikleriyle yine *Sodom ve Gomore*'daki Leylâ ile benzer özellikler taşır. Leylâ'nın da gösteriş düşkünü, yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmeyen İngiliz yanlısı bir kız olduğu düşünülünce iksi arasında bir ilişki kurmak mümkün olur. Öte yandan Padişah ve Damat Ferit Paşa, İngilizlerin kuklası oldukları, kendi çıkarları için vatanı hiçe saydıkları yönünde romanda eleştirilirler. Bununla birlikte Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Millî Mücadele'ye aykırı bir kuruluş olan Anadolu Cemiyeti'nin başındadır. Aynı zamanda Şeyhülislam İngilizler Muhipler Cemiyeti'nin onursal başkanıdır (Topuz, 2002: 243). Romanda Ali Kemal'in Millî Mücadele karşıtı yazdığı yazılar geniş bir şekilde alıntılanarak Millî Mücadele'ye ne kadar zarar verdiği ortaya konmuş olunur. Batılı devletlerin ajanı olan Mustafa Sagir'in Mustafa Kemal Paşa'ya suikast girişimi ve Millî Mücadele aleyhine yaptıkları romanda yer bulur. Romanda ayrıca işbirlikçi olarak vasıflandırılan kişilerin isimleri sayılır. Bu isimler şunlardır: Sait Molla, Ali Galip, Ali Kemal, Nemrud Mustafa Paşa, Süleyman Şefik, Refi Cevat, Şeyhülislam Dürrizâde Abdullah Efendi. Bunlarla birlikte manda rejimini yazılarıyla destekleyen bazı kişilere de değinilir. Bu kişiler ise şunlardır: *Memleket* gazetesinden İsmail Hami (Danişment), *Hâdisât* gazetesinden Süleyman Nazif Bey. Bu kişiler çözümü işgalci devletlerden umarak Millî Mücadele aleyhine yazı yazan kozmopolit aydınların temsilcileridir. Öte yandan romanda büyük tüccarların ve toprak

sahiplerinin bütünüyle Millî Mücadele karşıtı tutum sergiledikleri ifade edilir. Sadece bu sınıfın böyle vasıflandırılması dikkat çekicidir. Büyük tüccarlar ve toprak sahipleri hakkında Kemal Bey şunları söyler: "Bunlar savaş yıllarında büyük vurgunlar vurdular. Ama artık halkın sömürülecek yanı kalmadı. Onlar bir an önce Anadolu'da savaş bitsin ve Ankara'da düşmana boyun eğsin istiyorlar. Onlar İngiliz egemenliğinden yanalar. Fransızlardan da umudu kestiler. İşbirlikçilerin belkemiği onlar" (Topuz, 2002: 245). Romanda büyük tüccarlar ve toprak sahiplerinin bu şekilde olumsuz çizilmesinde yazarın (Hıfzı Topuz) kapitalist anlayışa karşı tutumunun etkili olduğu düşünülebilir. Nitekim romanda sık sık liberal ekonomi eleştirilmiş, Ankara Hükûmeti'nin liberal ekonomiye karşıt tutum sergilediği ifade edilmiş, hatta Mustafa Kemal Paşa'nın Lenin'e yazdığı mektuplar bu bağlamda örnek gösterilmiştir.

Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, Padişah, işgalci İtilaf devletleri ile işbirliği içinde ve özelde Mustafa Kemal Paşa'ya genelde ise Millî Mücadele'ye karşı olarak gösterilir. Örneğin romanda alıntılanan İngiliz Yüksek Komiserliği'ne tevdi edilmiş olan, 25 Mart 1920 tarihli İstihbarat Raporu'nda Padişah'ın şu sözleri bulunmaktadır: "-… Düvel-i İtîlâfiye mümesilleri ile her zaman teşrik-i mesâi'de bulunmak arzu ederim; işgâlden müteessir oldum, lâkin neşredilen tebliğde sahib-i selâhiyet olduğuma dair teminatı takdirle karşıladım. Kemalistleri tevkif etmeseydiniz, haddızatında ben tevkif ettirecektim!.." (İlhan, 2002: 42). Alıntıda da görüldüğü gibi Padişah, işgalci devletlerle işbirliği içinde, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına karşı bir konumda anlatılır. Aynı şekilde, Padişah, Damat Ferit Paşa'nın kabine kurmasından sonra, bir İngiliz yüzbaşının önünde, ona "Mustafa Kemal'in hakkından gelinmesi" emrini verir (İlhan, 2002:

120). Bütün bunlarla birlikte son kertede Mustafa Kemal hakkında ölüm emri verir. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa, ilk dönemde "Zat-ı Şahâne"ye dua edilmesini tamimlerinde söyler (İlhan, 2002: 155). Fakat romanda geri dönüş tekniğiyle veliaht Vahidettin Efendi Hazretleri'nin trenle geçişini hatırlayan Mustafa Kemal Paşa, Naci Paşa'ya, "Bu zavallı yarın padişah olacaktır, kendisinden ne beklenebilir?" (İlhan, 2002: 539) dediği aktarılır. Damat Ferit Paşa ise, romanda doğrudan hain olarak nitelendirilir (İlhan, 2002: 86). İşgalcilerle işbirliği içinde olan Damat Ferit Paşa, Millî Mücadelecilerin baskısıyla her ne kadar hükûmetten düşürülse de, işgalciler Salih Paşa kabinesini düşürerek tekrar Damat Ferit Paşa kabinesini hükûmete geçirirler (İlhan, 2002: 42). Romanda, Damat Ferit Paşa da, Padişah gibi, işgalci Batılılarla işbirliği içinde ve Millî Mücadele karşıtı olarak anlatılır. İstanbul Hükûmeti 17 Mart 1919'da *Akşam* gazetesinde İşgal Komutanlığı ile yan yana iki tebliğ yayımlar. Bu durumu romanın anlatıcısı, "Ne haysiyet kırıcı bir beraberlik!" (İlhan, 2002: 36) şeklinde ifade eder. Damat Ferit Paşa'ya göre Salih Paşa daha olumlu bir kişi olarak çizilir. Salih Paşa, İngilizlerin "çirkin" "emr-i vâki"sinden beri hayatına yabancılaşmıştır ve hükûmette yanlışlıkla bulunuyor gibi davranmaktadır (İlhan, 2002: 110). Şeyhülislam'ın Millî Mücadele aleyhine verdiği fetvada romanda özellikle üzerinde durulan konulardan biridir. Mustafa Kemal Paşa, Şeyhülislam'ın "Fetva-yı Şerîfesi"ni, "-… ziyadesiyle başımızı ağrıtacak olan bence budur…" (İlhan, 2002: 126) şeklinde yorumlar (İlhan, 2002: 126). Ali Fuat Paşa da Mustafa Kemal Paşa ile aynı fikirdedir, çünkü fetvada, "kim ki Kuva-yı Milliye'ye dahildir veya ona muâvenet eder, katli vâcip ola!.." (İlhan, 2002: 126) şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Bazı gazeteler ve yazarlar da Millî Mücadele karşıtı söyleme destek verirler. Ali Kemal ve Refik Halit de bu yazarlar arasındadır. Birçok romanda Millî

Mücadele'ye karşı sert üslubuyla romanlarda yer alan Ali Kemal, *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*da da aynı tutumuyla konu edinilir. Fikriye, Zübeyde Hanım'ın evinde okunan Ali Kemal'in makalesinin ardından şu yorumda bulunur: "-…Allah'ından bulsun, e mi? Vallahi, her makalesi, sinirlerimi oynatıyor: harap oluyorum…" (İlhan, 2002: 118). Millî Mücadele karşıtlarının fikirlerini yaydıkları gazeteler arasında ise *Payam* ve *Alemdar* gibi gazetelerin isimleri romanda anılır. Anzavur, Çapanoğulları ve Köse İmam gibi kişiler ise, Anadolu'da isyan çıkararak Millî Mücadele'yi baltalarlar. Söz konusu romanda, diğer romanlarda üzerinde pek durulmayan Çapanoğulları'nın çıkardığı Yozgat isyanı ile dağıttığı bildirilerle halkı isyana teşvik eden Köse İmam konu edinilir. Daha önce *Sodom ve Gomore*'da karşılaşılan, alafrangalık düşkünü, işgalci subaylarla birlikte zaman geçirmekten ve gösterişten zevk alan Leylâ ile benzer özelliklere sahip olan Gülistan Satvet, söz konusu romanda Millî Mücadele'de dejenere olmuş kızların bir simgesi olarak karşımıza çıkar. "Sâbık Paris Sefir-i Kebiri Refiî Satvet Bey'in, 'kerime-i muhteremesi'" olan Gülistan Satvet'in, vatan işgal altındayken tek derdi, Bakırcıyan Yalısı'ndaki davete Miralay Oliver Hugh Dickinson veya Yüzbaşı Lariviere gibi işgal askerleriyle katılmaktır (İlhan, 2002: 223). Gülistan Satvet aynı zamanda belli bir çevreyi temsil etmektedir. Romanda, bahsedilen çevre şu şekilde kendisine yer bulur: "'Muâyede salonu, son derece geniş; yüksek tavanları, minyatür işlemeli; duvarları, boydan boya ayna; aydınlığı, ihtişamlı âvize salkımlarından âdeta yağan, süslü bir salon; köşedeki yerinde, yaylı sazlar orkestrası; o sırada, Strauss'un 'Viyana Ormanları Efsanesi'ne geçti: pistte, üniformalı İngiliz, Fransız ve İtalyan zâbitleri; kollarının arasında, şûh, balıketi ve terlemiş Osmanlı kızları; vals yapmıyor, sanki uçuyorlar." (İlhan, 2002: 222-223). Anadolu ve İstanbul işgal altındayken elit çevreye mensup dejenere Türk

kızlarının işgalci askerlerle eğlendikleri baloların anlatıldığı manzara, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*'da anlattığı sahnelerle büyük oradan paralellik göstermektedir. Romanda azınlıklar konusunda ise özellikle Rum çetelerinin köyleri yakıp yıkmalarına değinilir. Müslümanlarca kutsal sayılan camileri yakıp yıkan Rum çetelerinin yapıp ettikleri anlatıcı tarafından şöyle aktarılır: "Çocuğunu elinden tutmuş, bebeği kucağında, köylü kadın; anasını korumak isterken, dipçikle indirilen, genç oğlan; atından inmiş, Rum çetecinin, kolundan tutup sürüklemeye çalıştığı, gelinlik kız; tutuşmuş bir ahırın kapısında, sırtından vurdukları, ihtiyar köylü; seyrek sakalı, bütün kan; duman ve ateş anaforundan, paldır küldür kaçışan, sağır ve inekler…" (İlhan, 2002: 41). Ermeniler ise isyan çıkaran halkla birleşerek Millî Mücadele'yi yürüten askerlere ateş açarlar (İlhan, 2002: 280). İşgal İstanbul'unda ise, azınlıklar işgalcilerin gelmesine sevinerek onlarla birlikte alafranga bir yaşam sürerler. Mağazaların çoğunda Fransızca, Ermenice ve Rumca tabelalar asılmaktadır (İlhan, 2002: 141). Romanda Millî Mücadele'yle olan olumlu ya da olumsuz ilişkisi bakımından en tartışmalı kişi Çerkez Ethem'dir. Ethem Bey'in kişilik özellikleri romanda şöyle yer bulur: "Çerkeslere mahsus dikliğinin yanı sıra; aşırı sert ve cetvel gibi düz, bir adamdı: kesinlikle nüans bilmez, ayrıntı gözetmez: her şey ya siyahtır ya beyaz, iyi değilse, mutlaka kötü!" (İlhan, 2002: 255). Düzce isyanını bastıran Çerkez Ethem, Düzce'ye girdikten sonra daha önce Ankara'nın bağışladığı kişileri de asmak ister (İlhan, 2002: 255-256). Bu olumsuz ve disiplinden uzak tavırlarına rağmen Çerkez Ethem, halk tarafından kahraman olarak vasıflandırılır. Hatta Çerkez Ethem için şöyle bir şarkı yazılmış ve bestelenmiştir: "… güneş ay gibi ülkeyi parlattı / kahraman Ethem cihadın senin / garbı cihânı yerinden oynattı / kahraman Ethem nejadın senin" (İlhan,

2002: 262). Bu şarkıda "…yurdun Kafkas'tır, uludur oymağın!" sözünün de yer alması, Mustafa Kemal Paşa dahil olmak üzere birçok Millî Mücadele taraftarını endişelendirmektedir, çünkü söz konusu ifadede Çerkezlik Davası güdülerek Millî Mücadele'nin ruhuna aykırı bir durum göze çarpmaktadır (İlhan, 2002: 262). Kuva-yı Seyyare'de, Çerkezlerin benzer tutumuyla birlikte Mustafa Kemal Paşa ile Çerkez Ethem'in arası iyice bozulur. Bahsedilen çatışmanın oluşmasında ağabeyi Reşit Bey ve Hacı Şükrü Bey'in etkisi de bulunmaktadır. İsmet Paşa ile düşman gözüken Çerkez Ethem'in esas amacının Mustafa Kemal Paşa olduğu Baytar Miralay Galip Bey tarafından dile getirilir (İlhan, 2002: 453). Nitekim sonunda Yunan ve İngilizlere yakınlaşan Çerkez Ethem'le Millî Mücadeleciler arasında kesin kopuş gerçekleşir. Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşit Bey'in, "-… Paşa… Paşa… daha açık söyleyeyim ister misin? İcâb-ı hâlinde ben Venizelos'la da diz dize oturabilir, pekâlâ konuşabilirim!.." sözleri, Çerkez Ethem'in Yunanlılarla işbirliği düşüncesini destekler yöndedir (İlhan, 2002: 520).

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, diğer birçok romanda olduğu gibi, Padişah Millî Mücadele karşıtlarının önde gelen ismi olarak anılır. Anlatıcı, Padişah Vahdettin'in devletin ve kendi geleceğini İngiltere'nin lütfuna bağladığını dile getirir. Hatta İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'a verilen tasarıda "Osmanlı İmparatorluğu'nun 15 yıl müddetle İngiliz sömürgesi olması"nı istemektedir (Özakman, 2005: 17). Bu bağlamda Padişah, Tevfik Paşa ile görüşürken "Bizi ancak İngiltere'nin lütfu kurtarabilir." (Özakman, 2005: 62) ifadesini kullanır. Yine, Padişah, Sir Rumbold'a, "İngiltere Anadolu'daki savaşı neden durdurmuyor, anlamıyorum. Birkaç savaş gemisini İzmir'e, bir-ikisini de Karadeniz'e yollamanız, iki yanı da mantıklı davranmaya zorlar" dediğinde, işgalci Sir Rumbold bile, ona

acıyarak bakar. Çünkü Padişah, olanları doğru dürüst değerlendirecek durumda değildir (Özakman, 2005: 244). Halk da, "hiçbir yenilginin acısına, hiçbir zaferin sevincine katılmamış, milletin ırzı ve namusu için şehit olanlara bir kez bile rahmet dilememiş olan" Padişah'ı kafasından silip atmıştır (Özakman, 2005: 282). Padişah, Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra da mutlu olmaz (Özakman, 2005: 492). Damat Ferit Paşa da, Padişah gibi, bütün umudunu İngilizlere bağlar. Amiral Calthorpe'a, "Padişahın ve benim yegâne ümidimiz, Allah'tan sonra İngiltere'dir." demesi bu bağlamda önemlidir (Özakman, 2005: 17). Hatta anlatıcı onun için, "Türk tarihinin en hain adamı olan Damat Ferit" ifadesini kullanır (Özakman, 2005: 21). Damat Ferit Paşa'nın, Millî Mücadele'yi sekteye uğratmak ve ona zarar vermek için elinden gelen her şeyi yaptığı vurgulanır. Ali Kemal de tıpkı Damat Ferit gibi Avrupa ile başa çıkmanın mümkün olmadığını, bu yüzden İngiliz himayesine girilmesi gerektiğini düşünür (Özakman, 2005: 26). Sait Molla ile birlikte İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin gelişmesi ve İngiliz himayesine girilmesi için elinden geleni yaparlar. İstanbul Hükûmeti'nde bulunanlar ise, Türklerin aleyhine olan Sevr Antlaşması'nı tereddüt etmeden imzalarlar ve Millî Mücadele için çalışanlara düşman, İngiliz askerine ise dost gibi davranırlar (Özakman, 2005: 154). Hürriyet ve İtilaf Partisi üyelerinden bir kısım insanlar için Arapsı adamlar ifadesi kullanılır ve onların Millî Mücadele karşıtı bir tutum sergiledikleri dile getirilir (Özakman, 2005: 544). Çerkez Ethem ise romanda, düzenli orduya girmek istemeyip bu yüzden isyan eden biri olarak nitelendirilir (Özakman, 2005: 25). Daha sonra Yunanlıların tarafına geçer ve İzmir'de verdiği bir demeçte şu ifadeleri kullanır: "M. Kemal, Yunan ordusunun hızlı bir taarruzuna bir dakika bile dayanamaz!" (Özakman, 2005: 26). Beklediği olmayıp Türk ordusu kazandığında ise üzülür (Özakman, 2005: 496).

İngiliz ajanı olan ve Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmeye çalışan Mustafa Sagir olayına da söz konusu romanda değinilir (Özakman, 2005: 196). O dönemin İstanbul solu ise emperyalizme karşı ölüm kalım savaşı veren Millî Mücadele'ye destek vermediği için eleştiriye tabi tutulur (Özakman, 2005: 552). Üniversite hocaları olan Hüseyin Daniş, Rıza Tevfik, Ali Kemal ve Barsamyan'ın Millî Mücadele karşıtı tutumları vurgulanır (Özakman, 2005: 544). *Şu Çılgın Türkler*'de, Refik Halit Karay, Cenap Şehabettin ve Süleyman Nazif gibi şair ve yazarların da Millî Mücadele karşıtı olduklarından bahsedilir. Rum ve Ermeni azınlık ise Hürriyet ve İtilaf Partisi üyeleriyle birlikte Millî Mücadele'ye yardım edenleri yakalatmak için ellerinden geleni yaparlar (Özakman, 2005: 76). Rumların Pontus ideali de romanda ayrıntılı bir şekilde ele alınır (Özakman, 2005: 95). Ayrıca yıllarca birlikte yaşanılan Rum azınlığın işgalcilerin gelmesinden sonra "cıvık" sevinçleriyle Türklerin tepkisini çektikleri vurgulanır (Özakman, 2005: 212).

4.KURGULAMA TEKNİĞİ

A) Olayın Başlatılışı

Millî Mücadele'yi konu edinen romanların büyük bir çoğunluğunda olayın başlangıcında olumsuz bir tablonun çizilmesi dikkat çekicidir. Bu şekilde olumsuz bir olayla roman başlatılarak gelişme bölümünde merkezî kişinin kötü şartların üstesinden gelme mücadelesi konu edinilir. Daha sonraki bölümde görüleceği gibi merkezî kişi bu bağlamda arayış yolculuğu kalıbı doğrultusunda yaşadığı bölgeden

ayrılır ve kötü şartları düzeltip geri dönmeye çalışır. Basedilen durum romanlarda şöyle gözlemlenmektedir:

Ateşten Gömlek'te olaylar İzmir'in işgaliyle başlar. *Vurun Kahpeye*'de ise Kuva-yı Milliye zaten Millî Mücadele'ye başlamıştır. Fakat ana düğüm Yunanlıların kasabayı işgali ile başlar. *Yeşil Gece*'de olaylar, softa ve inkılapçı mücadelesiyle başlar ve bu mücadele daha sonra hem softa hem de Yunanlılarla yapılan mücadeleye dönüşür. *Sodom ve Gomore*'da İstanbul'un işgali olayların başlangıcını oluşturur. Bir İngiliz askerinin öğlen uykusundan uyanmasıyla roman başlar. Bu anlamda romanın, bir Türk'ün değil de, bir İngiliz'in üstelik öğlen uykusundan uyanmasıyla anlatıma başlanması önemlidir; çünkü böylelikle İngilizlerin Türk topraklarına nasıl yerleşmiş oldukları ortaya konmaktadır. *İzmir'in Romanı*, İzmir'in işgal edileceğinin romandaki kişiler tarafından öğrenilmesi ile başlar. *Yaban*, Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlar. Daha sonra Millî Mücadele'nin gelişim seyrini romanda izlemek mümkündür. *Dağ Başını Duman Almış*'ta, olayların başlatılışı Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919'dur. Roman, Millî Mücadele'nin başarıyla sona erdiği ve Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 tarihinde sonlanır. Bu şekilde tarih kitaplarında Millî Mücadele'nin başlangıç tarihi olarak kabul edilen Mustafa Kemal'in Anadolu'ya çıkışıyla romanın başlatılması önemlidir. *Hep Bu Topaklar İçin*'de olaylar, Rum Çetelerinin Türklere baskın yapmasıyla başlar. Söz konusu durum, romanda daha sonra ele alınacak Marmara Denizi'ndeki adalarda yaşayan Türklerin etrafının çevrilmesi ve kendini Rum çetelerine karşı korumaya çalışmasıyla uyum içindedir. Burada yaşayan Türkler, diğer yerlerden yardım alamayarak kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakılmaları nedeniyle sürekli tedirginlik içindedirler. Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde olaylar, Mehmet adlı bir

erin cephede yaşadığı iç çatışmanın verilmesi ile başlar. Mehmet, her şeyden çok sevdiği atını gidip köyüne bırakmak arzusunu duyar, fakat romanın ilerleyen bölümlerinde Millî Mücadele'nin sevdiği bütün değerlerden üstün olduğunu anlar. *Küçük Ağa*'da olaylar, Salih'in yenik düşülen Birinci Dünya Savaşı'ndan bir trenle hüzünlü bir şekilde dönmesi ile başlar. Söz konusu olumsuz başlangıç daha sonra Salih'teki değişimle de olumlu bir hâl almaya başlayacaktır. *Adsız Şehit*'te olayların anlatımı Yenen'in Yaprak'a aşkını açıklamasıyla başlar. Tarihsel olarak ise olayların başlangıcı Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına denk gelir. Olaylar Millî Mücadele'nin son bulması ile biter. *Yorgun Savaşçı*'da olaylar Cehennem Yüzbaşı lakaplı Cemil'in İttihatçı ve eski Diyarbakır Valisi Doktor Çerkez Reşit Bey'i evinde saklanması için beklemesi, ancak Doktor Reşit'in yakalanarak kendini öldürmesi ile başlar. Sözü edilen olaylarla birlikte işgal İstanbul'unun manzarası çizildikten sonra Cemil'in Anadolu'ya geçişi anlatılır. Böylelikle Cemal sıkıştırıldığı evden kaçarak özgürlük mücadelesi vereceği uygun bir ortam olan Anadolu'ya geçer. Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* adlı kitabında, Enver ve Talat Paşa'nın İstanbul'dan kaçmaları ile olaylar başlatılır. Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'nda aldığı yenilgiden sonra içinde bulunduğu olumsuz koşullar ve bu durumun sorumlusu olarak görülen hükûmetin başındaki iki kişinin kaçışının anlatılması önemlidir. Bu şekilde ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarılmasına yönelik başlatılan Millî Mücadele'nin örgütlenme öyküsünün anlatımı için olumlu bir ortam çizilmiş olur. Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, olaylar Hasan ile Satı'nın masalsı aşklarının anlatımıyla başlar. Bahsedilen aşk, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Hasan'ın da bu savaşa asker olarak gitmesi ile ayrılık sürecine girer. Bu şekilde tarihsel dönem ise Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren başlatılır. *Türk Casusu İngiliz*

Kemal Millî Mücadelede adlı roman II. Abdülhamit dönemindeki baskıcı yönetimin anlatılması ile başlar. Ahmet Esat Tomruk, daha sonraki adıyla İngiliz Kemal, söz konusu baskıcı ortamdan kaçarak İngiltere'de yaşar. *Aşktan Da Yüce*'de olaylar, İstanbul'daki işgal ortamının anlatılması ile başlar. Bu ortam gözlemci anlatıcı tarafından şöyle betimlenir: "Uzun, yoksunluk ve acılarla dolu kanlı bir savaştan sonra devlet yenilgiye uğramış, beş yüzyıl boyunca düşman ayağı değmemiş başkent işgal edilerek çeşitli devletlerin askerleriyle dolmuştu. Gelenler, yenik Türklere her türlü zulüm ve hareketi layık görüyor, şehir halkına yapmadıkları kalmıyordu. En küçük bir bahaneyle erkekler evlerinden alınıyor ya da yollarda durdurulup götürülüyordu. Sadece evler değil, bütün şehir de mateme bürünmüştü. Bu baskı ve boğucu hava içinde, herkes çekingen, düşünceli ve sessiz, koca şehir durgun ve suskundu." (Ohri, 1971: 5). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında olaylar romanın aynı zamanda anlatıcı olan Cemal'in İstanbul'a gelişiyle başlatılır. Nitekim Cemal İstanbul'a geldiğinde olumsuz bir tablo ile karşılaşır. *Toz Duman İçinde*'de olayların başlatılış tarihi, 1919 yılının yaz ayı olarak belirlenebilir. Olaylar, harmanda rüzgarın çıkmasıyla ortalığın toz duman içinde kalması ile başlar. Sözü edilen durum, simgesel olarak memleketin o yıllarda içinde bulunduğu karışıklığa da gönderimde bulunur. Bu bağlamda romanın isminin de *Toz Duman İçinde* olması önemlidir. Romanın başlarında Osmanlı Devleti'nin halkı sömürdüğüne ilişkin ifadelerde bulunulur. *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda romanın başlangıcı mütareke dönemi ve özellikle İstanbul'un işgaliyle başlatılır. *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*'nde olaylar, Yunanlıların Afyonkarahisar'da yenilmesi ve bunun üzerine kaçan Yunan ordusunda Adamo adlı bir askerin Türk topraklarında yalnız kalmasıyla başlar. *Gülü Koklayamadım*'da roman merkezî kişi olan Kâmil'in

Kafkas Cephesi'nden dönmesi ile başlatılır. Kâmil köyüne döndüğünde, köyünün İngilizler tarafından işgal edildiğini görür. Ayrıca köyde sokağa çıkma yasağı konulmuş, halk açlıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. *Ağustos Başağı*'nda olaylar, iki zamanlı ilerler. İlk olarak Ârif Çelebioğlu adlı anlatıcı, Söğüt'e giderek Söğüt'teki Millî Mücadele'yi kaleme almayı amaçlamasıyla romana başlanır. Bu durum, çağdaş bir zamandan geçmişe bakmak şeklinde gerçekleşir. İkinci olarak, Ârif Çelebioğlu'nun Anadolu'nun yavaş yavaş Yunan işgaline maruz kalmasını kaleme almasıyla esas roman başlar. Anadolu'nun diğer yerleri işgal edilmesine karşılık Söğüt henüz işgal altında değildir, fakat romanın ilerleyen bölümlerinde Söğüt de işgale uğrar. *Çalınan Savaş*'ta olaylar köy halkının Birinci Dünya Savaşı'ndan dönen askerlerini beklemeleri ile başlar. Halk endişeli, kaygılı ve yılgın bir şekilde gelmesini ümit ettikleri askerleri bekler. Yıllarca süren savaş bütün halkı yılgınlığa sürüklemiştir. Roman da, sözü edilen olumsuz ortamın anlatımıyla başlar ve halkın bu olumsuz ortamdan çıkma mücadelesini anlatır. *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı roman, Millî Mücadele karşıtı birisi olan Hulusi Bey ve onun köşkünün anlatılması ile başlar. Söz konusu romanda köşkün Osmanlı Devleti'nin simgesi olduğu düşünülünce, köşkün tasvir edilmesinin Osmanlı'nın durumunu anlatması bakımından önemli olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, romanın başlangıcından önce Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiğini ve böylelikle ülkenin İtilaf devletleri tarafından işgal edildiğini görürüz. *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*da, olaylar, İstanbul'un işgal edilmesi ile başlatılır. Romanda İstanbul'u kalın ve karanlık bir pusunun kapladığından bahsedilir (İlhan, 2002: 16). Sözü edilen kalın ve karanlık pusu, aynı zamanda düşman işgalini de tanımlar. Boğaziçi'ne düşman gemilerinin yanaşması anlatıldıktan sonra işgal askerleri ve yabancı gazeteciler konu

edinilir (İlhan, 2002: 16-17). Olayların birden bire İstanbul'un işgali ile başlatılması, okurda bir şok hissi uyandırmaktadır, çünkü okur ülkenin o dönemde içinde bulunduğu ortama birden bire kurgusal boyutta girmiş olur. Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında olaylar, Genelkurmay karargâhında Mustafa Kemal ve Fevzi Çakmak Paşaların sessiz ve tedirgin bekleyişlerinin anlatılması ile başlar (Özakman, 2005: 31). Bu bağlamda, Millî Mücadele'nin yürütüldüğü merkezin anlatımı ve söz konusu merkezin tedirgin oluşunun betimlenmesi, Millî Mücadele'nin kritik dönemleriyle romanın başlatıldığını düşündürür. Ayrıca anlatıcı, Millî Mücadele'nin ilk dönemlerini atlayarak, Kütahya-Eskişehir Savaşının hazırlıklarıyla romanı başlatır. Bu durum, anlatıcının Millî Mücadele'nin düzenli bir şekilde yürütüldüğü tarihe odaklanmak istediğini gösterir. Öte yandan anlatıcının Kütahya-Eskişehir savaşından sonraki olaylara öncelik vermesi ve daha önceki tarihî olgulara değinmemesi, onun ele aldığı dönemi ayrıntılı bir şekilde anlatabilmesine olanak tanır.

B) Arayış Yolculuğu Kalıbı

İncelenen Millî Mücadele konulu romanlarda, arayış yolculuğu kalıbının özellikle isteme, ayrılma ve mücadele etme düzlemlerine rastlanır. Ancak çoğunlukla buluş ve dönüş düzlemleri romanlarda yer almaz. Bu durum romanların içerdiği olumsuz sonla anlamlandırılabilir. Ayrıca İstanbul'da yaşayan kişiler bağlamında, romanlar olumlu bitse dahi, merkezî kişinin asıl vatan olarak kabul edilen Anadolu'dan İstanbul'a dönmek istememesi, değişen vatan algılayışıyla alakalandırılabilir. Bununla birlikte var olan otorite boşluğunda savunmasız vatanı ve

sevgiliyi korumak için merkezî kişinin yaşadığı yeri ter edip Millî Mücadele'ye katılması, bu şekilde hem vatanı hem de sevgiliyi yeniden kazanmak istemesi arayış yolculuğu kalıbının birçok romanda gözlemlenmesini olanaklı kılmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın da vatanı kurtarma arzusuyla İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'yi başlatması ve vatanı kurtarması arayış yolculuğu kalıbının ülk dört düzlemini yansıtır. Ancak Mustafa Kemal Paşa, başkenti İstanbul yerine Ankara'ya taşıması, dönüş düzleminin dışında bir nitelik gösterir. Öte yandan özellikle ilk dönem Kemalist romanlarda (Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ı gibi), arayış yolculuğu kalıbı çerçevesinde merkezî kişilerin İstanbul'dan Anadolu'ya geçerek yeni bir yuva kurmak istedikleri görülür. Söz konusu durum, simgesel olarak başkentin İstanbul'dan Anadolu'daki bir şehir olan Ankara'ya taşınması ve İstanbul yerine Anadolu'nun gerçek yuva hâline gelmesi durumuna işaret etmektedir.

Arayış yolculuğu kalıbına romanlarda şu şekilde rastlanılmaktadır:

Hem *Ateşten Gömlek*'te hem de *Vurun Kahpeye*'de arayış yolculuğu kalıbı sonucunda ulaşılan değer aşk ve millî zaferdir. Bir başka ifadeyle aşk ve millî zafer her iki romanda birleşmiş bir vaziyettedir. *Ateşten Gömlek*'te Peyami ve İhsan, Ayşe'ye duydukları sevgiyle Millî Mücadele'ye duydukları sevgiyi birleştirirler ve böylece nihai amaç olarak aşka ve millî zafere ulaşmaya çalışırlar. *Ateşten Gömlek*'te isteme kalıbı, Peyami'nin, hem millî zaferi hem de Ayşe'nin sevgisini kazanma isteği olarak ortaya çıkar. Bu nedenlerle Peyami Anadolu'ya giderek ayrılışı gerçekleştirir. Millî Mücadeleciler arasına katılarak mücadeleye girişir, fakat arayış yolculuğunun son kalıbı olan buluş ve dönüşü gerçekleştiremez. Beynindeki bir kurşunla ölür ve Ayşe'yi kazanamaz. Ancak Millî Mücadele'nin kazanılmış olması önemlidir. Ayrıca

Peyami'de dönme arzusu da yer almaz. *Vurun Kahpeye*'de ise Aliye, Tosun Bey'e duyduğu aşkla Millî Mücadele'ye duyduğu aşkı bütünleştirir ve son kertede aşkına kavuşmaya ve Millî Mücadele'nin kazanılmasına çalışır. Bu bağlamda ilk olarak isteme kalıbıyla uyumlu olarak Anadolu'ya giderek Anadolu insanlarından biri olmayı ve oradaki insanları yetiştirmeyi amaçlar. Bu şekilde Anadolu'ya geçer. Buradaki Millî Mücadele aleyhtarları ve işgalcilerle mücadele eder ve Tosun Beyle evlenmeye çalışır. Sonunda sevdiğine kavuşamaz ve ölür. Ayrıca onda da, geri dönme isteği de yoktur. *Yeşil Gece*'de, arayış, softa yaşantısından ve işgalden kurtulmuş, oluşturulmaya çalışılan aydınlık bir nesildir. Bu bağlamda merkezî kişi Şahin, Anadolu'ya giderek insanları eğitme isteği duyar. Bunun için İstanbul'dan Anadolu'ya geçer ve orada softa yobazlarla ve işgalcilerle mücadele eder. Sonunda işgalciler topraklardan atılsa da, softalar hâlâ baştadır ve bu şekilde diğer kişiler gibi Ali Şahin de istediklerini bulamayarak başka bir yere göçer. O da romandaki diğer kişiler gibi geri dönmez. *Sodom ve Gomore*'da, Necdet'in roman boyunca genel olarak amacı Leylâ'ya kavuşmak, onun sevgisini kazanmaktır. Bu sevgi onun Millî Mücadele'ye katılmasını engeller. Sözü edilen bağlamda Necdet'in Leylâ'ya duyduğu sevginin onu bağlayıcı bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan romanın sonlarına doğru Necdet'in amacı değişir ve temel gayesi Millî Mücadele'nin kazanılması olur. Necdet'in amacındaki söz konusu değişimle birlikte Leylâ'ya duyduğu aşktan da vazgeçtiğini görürüz. *İzmir'in Romanı*'nda da arayış yolculuğu kalıbının bazı değişikliklerle var olduğunu görürüz. İzmir'in işgaliyle birlikte anlatıcı İzmir'i işgalden kurtarmak için kardeşi Fethi ile Menemen'e gitmeye karar verir. Bu anlamda isteme ve ayrılış gerçekleşir. İzmir'in işgalden kurtarılması için gerçekleştirilen mücadele ise üçüncü boyutu oluşturur. İzmir'in işgalden kurtarılması

ile son düzlem olan buluş ve dönüş de gerçekleşir. *Yaban*'da arayış yolculuğuyla ilgili bazı kalıpların yer aldığını görürüz. Bu kalıplardan bazıları şunlardır: 1. İsteme: Ahmet Celâl, tek kollu olduğu için İstanbul'dan uzaklaşıp Anadolu'ya yerleşmek ister. 2. Ayrılış: Anadolu'ya gitmek için yola çıkar. 3. Mücadele: Ahmet Celâl, yerleştiği köyde mutlu olacağı şekilde yaşamaya, köylüyü bilinçlendirmeye çalışır, sevdiği kızı elde etme mücadelesi verir 4. Buluş ve Dönüş: Romandaki olaylarla bu evre arasında uygunluk yoktur. Ahmet Celâl, ne aradığı mutluluğu ne de sevdiği kızı elde edebilir. Sonu ise ölüm olur. Arayış yolculuğu kalıbıyla *Yaban* romanı tam bir paralellik göstermez. Fakat Yaban'ın arayış yolculuğunun özellikle ilk üç düzlemiyle uyumlu bir içeriğe sahip söylenebilir. *Dağ Başını Duman Almış*'ta, Kudret'in İzmir'i düşman işgalinden kurtarmayı isteyerek Anadolu'ya geçtiğini görürüz. Bu şekilde isteme ve ayrılma kalıpları romanda yer alır. Bu anlamda Kudret, düşmanlara, özellikle de düşman ajanlarına karşı mücadele eder. Bahsedilen mücadelede başarılı olmasıyla buluş kalıbı gerçekleşir, fakat dönüş kalıbının romanda gerçekleşmemesi dikkat çekicidir. Bir başka ifadeyle Kudret, İstanbul'a dönmez ve Cumhuriyet'in ilan edildiği Ankara'da kalır. *Hep Bu Topaklar İçin*'de romanda yer alan şahıs kadrosu Adalardan dışarı çıkamadığı için arayış yolculuğu kalıbına rastlanmaz. Söz konusu durum, Anadolu'nun romanlarda esas vatan olarak kabul edilmesiyle ilgilidir. *Doludizgin*'inde merkezî kişi olan Yusuf, memleketinin yakılıp yıkılması, kız kardeşinin öldürülmesi, anne ve babasının kaybolması üzerine Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'ye katılmak ister ve bu şekilde doğduğu yerden ayrılır. Anadolu'da, düşman kuvvetleriyle tek kolunu kaybetmesine rağmen savaşan Yusuf, Millî Mücadele'yi kazanması ile İzmir'e geri döner. *Küçük Ağa*'da, İstanbullu Hoca ya da Küçük Ağa, öldürülmekten korkup ailesini geride bırakarak Akşehir'i terk etmek

zorunda kalır. Roman boyunca Akşehir'e ailesini görmek için dönmek ister. Fakat söz konusu durum, arayış yolculuğu kalıbına uymaz; çünkü İstanbullu Hoca / Küçük Ağa, isteyerek Akşehir'den çıkmaz ve amacına ulaşıp geri dönmez. *Adsız Şehit*'te ayrılma yolculuğu kalıbı özellikle Yenen'in Yaprak'a olan aşkı nedeniyle onu bulma çabasıyla belirginlik kazanır. Yenen, sevdiği kız olan Yaprak'ın kaçırılması sonucunda onu bulmak ister ve bulmak için de orduya katılır. Daha sonra Yaprak'ı kazanma isteği, vatanı kurtarma isteğiyle bütünleşir. Fakat her ne kadar vatan kurtarılsa da romanın sonunda Yaprak ölür. Bu şekilde buluş ve dönüş kalıbının romanda tam anlamıyla gerçekleştiği söylenemez. *Yorgun Savaşçı*'da Cemil, evi işgalciler tarafından aranması ile Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'ye katılmak ister. Nitekim bu arzusunu yerine getirir. Bununla birlikte her ne kadar vatanın kurtuluşu ve eşine tekrar kavuşmak için mücadele etse de bu arzusunda başarılı olamaz. *Kutsal Savaş*'ta merkezî kişi Mustafa Kemal Paşa ve onun yakın arkadaşları olan İsmet Paşa ile Ali Fuat Paşa için arayış yolculuğu kalıbından söz edilebilir. Ülkeyi içinde bulunduğu kötü şartlardan kurtarma isteğiyle İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeleri, burada Millî Mücadele'yi başlatarak düşmanla savaşmaları ve sonunda düşman askerini yenilgiye uğratarak işgal edilen toprakları geri almaları, arayış yolcuğu kalıbının isteme, ayrılma, mücadele ve buluş düzlemlerine tekabül eder. Ancak dönüş düzleminin romanda tam olarak gerçekleştiği söylenemez; çünkü Mustafa Kemal Paşa, ayrıldığı İstanbul'a dönmek yerine başkenti Ankara'ya taşıyarak Anadolu'da kalır. Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında Topal Ali, küçük Hasan ve Dursun dağ köyünden kente Millî Mücadele için geçmiş olsalar da, bu romanda tam olarak arayış yolculuğu kalıbının var olduğu söylenemez. *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanda İngiliz Kemal, önce II. Abdülhamit'in

baskıcı yönetiminden kaçmak isteyerek doğduğu yer olan İstanbul'dan İngiltere'ye gider ve oradan tekrar İstanbul'a döner. Ancak bir süre sonra Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçer ve orada farklı görevlerde Millî Mücadele'ye hizmet etmek arzusuyla çeşitli yerlerde çalışır. Kimi görevlerde başarılı olur, kimi görevlerde ise istediği sonucu elde edemez. Bu bağlamda söz konusu romanda birçok arayış yolculuğu kalıbı olduğu söylenebilir. *Aşktan Da Yüce*'de merkezî kişi olan Selçuk, yaşıtları gibi Anadolu'daki Millî Mücadele'ye katılıp işgali sona erdirmek için Anadolu'ya geçer. Millî Mücadele olumlu sonuçlanmasına karşılık öldüğü için geri dönemez. *Sahnenin Dışındakiler*'de her ne kadar arayış yolculuğu kalıbından tam anlamıyla söz edilemese de, Cemal'in sevdiği kız olan Sabiha hakkında bilgi toplama isteği ve bu bağlamda bir arayışa girmesi arayış yolculuğu kalıbına ait birtakım izler taşır. *Toz Duman İçinde*'de romanın sonunda merkezî kişi olan Molla Mahmut, vatanı kurtarma amacıyla yolculuğa çıkar. Fakat söz konusu amacında başarılı olup olmadığı konusu romanın sonunda ucu açık olarak bırakılmıştır. *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda Yüzbaşı Selahattin, vatanı kurtarmak isteğiyle İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'ya geçer. Burada Millî Mücadele uğruna önemli görevler üstlenir ; fakat Millî Mücadele olumlu sonuçlanmadan İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Bu anlamda romanda arayış yolculuğu kalıbının tam anlamıyla var olduğu söylenemez. *Anadolu'da Bir Yunan Askeri*'nde Adamo, memleketinden ayrılarak Anadolu'ya işgale gelmesine ve uzun bir dönem Anadolu topraklarından yalnız başına yaşayıp memleketine geri dönmesine karşılık, arayış yolculuğu kalıbından tam olarak söz edilemez. *Gülü Koklayamadım*'da Kâmil, Millî Mücadele'ye yönelik çalışmaları nedeniyle İstanbul'a gitmek zorunda kalır. Bu gidiş isteyerek olmadığı için arayış yolculuğu kalıbının, ilk boyutu olan isteme kalıbıyla

uyumlu değildir. Orada işgali protesto eden mitinglere katılır ve muallimlik eğitimi alarak Kilis'e döner. Memleketi ve sevdiği kızı çok özleyen Kâmil, bu şekilde amacına kavuşur. Ancak kısa süre sonra Millî Mücadele'ye katılmak isteğiyle Kilis'in dışına çıkar. Ancak romanda Kâmil'in Millî Mücadele'yi başarıyla sonlandırıp memleketine gelişi yer bulmaz. Aksine, Kâmil eşini kaybeder ve Millî Mücadele'nin kazanılması romanda anlatılmaz. *Ağustos Başağı*'nda Yusuf, Anadolu'yu düşman işgalinden kurtarmak ve sonunda sevdiği kız olan Esma ile kavuşmak için Söğüt'ten ayrılır. Düşmanla mücadele eder ve sonunda başarılı olarak hem yaşadığı yer olan Söğüt'e hem de sevdiği kıza kavuşur. Benzer durum romanın diğer kişileri için de geçerlidir. Fakat bu kez diğerinden farklı olarak isteyerek ayrılınmaz. Söğüt'ün işgali nedeniyle yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalan Söğüt halkı Millî Mücadele'ye katılarak başarılı olur ve memleketlerine deri döner. Kavuşmak istedikleri Söğüt ulaşılmaya çalışılan bir ideale dönüşmüştür ve romanın sonunda Söğüt halkı bu ideallerine kavuşur. *Çalınan Savaş*'ta İlyas Çavuş, köyünden önce Doğu Cephesi'ne, sonra da Batı Cephesi'ne giderek Millî Mücadele için düşman askeri ile savaşır. Bu şekilde, İlyas Çavuş, düşman askerini Anadolu'dan çıkarma isteğiyle köyünden ayrılır, bu uğurda mücadele eder. Romandaki bu unsurlar, arayış yolculuğu kalıbına uyar. Batılı devletlerle yapılan savaşta da galibiyet sağlanır ve bu şekilde buluş unsuru her ne kadar gerçekleşmiş gözükse de bu kez vatanı Frenkler olmasa da Frenk kafalılar sahiplenmiştir. Bu nedenle buluş unsuru gerçekleşemez. Aynı zamanda İlyas Çavuş, köyüne dönmesine karşılık İstiklal Mahkemesi'nde yargılanacaktır. Bu bağlamda İlyas Çavuş, ne vatana ne de sevdiği kadına kavuşabilir. *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanda arayış yolculuğu kalıbının yer almadığını görürüz. Nedim Bey, Perihan, Neriman ve

Ümran gibi kişiler her ne kadar Millî Mücadele için çalışsalar ve Millî Mücadele'nin başarıyla kazanılmasını isteseler de bu istekleri için herhangi bir şekilde yolculuğu çıkmazlar. Bu nedenle bu romanda arayış yolculuğu kalıbından söz edilemez. *Allah'ın Süngüleri: "Reis Paşa"*da, Fikriye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gidişi, tam anlamıyla olmasa da, arayış yolculuğu kalıbı olarak yorumlanabilir. Fikriye, Mustafa Kemal Paşa'yı görmek isteyerek İstanbul'dan Anadolu'ya doğru yolculuğa çıkar. Yolculuğu sırasında Rum Çetecilere yakalanır; fakat tehlikeyi aşar, sonunda Mustafa Kemal Paşa'ya kavuşur. Ancak arayış yolculuğu kalıbının son boyutu olan geri dönüş, romanda Fikriye için söz konusu edilmez. Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında Nesrin'in İstanbul'dan, işgal taraftarı ailesinin yanından kaçıp Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya gelmesi ve burada hem aşkı (Faruk'a karşı) hem de zaferi elde etmesi arayış yolculuğu kalıbından her ne kadar izler taşısa da, onun tekrar İstanbul'a dönmemesi, bu kalıbın dışında bir özellik gösterir. Bununla birlikte romandaki merkezî kişi olan Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadele'yi başlatma isteğiyle İstanbul'dan Samsun'a geçmesi ve burada amacını gerçekleştirmesi de arayış yolculuğuyla bazı paralellikler göstermektedir. Ancak Mustafa Kemal Paşa da Ankara'da kalmayı tercih eder.

C) Hâl Değişimi Kalıbı

Millî Mücadele'yi ele alan incelenen romanlarda, hâl değişimi kalıbına sıklıkla rastlandığı gözlemlenir. Bu durumun nedenini, kişilerdeki hâl değişimiyle okuru, Millî Mücadele'nin doğruluğu yönünde ikna edebilme düşüncesi oluşturur. Ancak romanlardaki kişilerde hâl değişiminin gerçekleşmesinin farklı nedenlerinin

olduğu söylenmelidir. Romanlarda ilk olarak merkezî ya da diğer kişilerde aşkla birlikte hâl değişimi gerçekleşir. Çoğunlukla merkezî kişi, karşı cinse duyduğu aşkla birlikte "bilinçli bir hâle" gelir ve kendisini Millî Mücadele'ye adar. Bu bağlamda özellikle Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanı örnek verilebilir. Ayrıca incelenen romanlardaki kişilerin iç sorgulamadan sonra hâl değişimi geçirdiği ve Millî Mücadele'ye katıldıkları görülür. Söz konusu iç sorgulamayı tetikleyen unsur ise, çoğunlukla azınlıkların taşkınlıkları ve işgalcilerin yerli halka zulümleridir. Bu anlamda Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* ve Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanları bahsedilen konuda örnek oluştururlar. Romanlardaki kişilerde hâl değişiminin gerçekleşmesine yol açan bir diğer faktör, örnek alınan birinin teşvikidir. İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanları sözü edilen bağlamda örnek gösterilebilir. Öte yandan birçok romanda, özellikle azınlıklarda olumsuz bir hâl değişiminden bahsedilir.

Ateşten Gömlek'te özellikle Peyami ve İhsan, Ayşe ile birlikte bir değişim içine girerler. Sözü edilen değişim, Ayşe'ye duyulan sevgiyle Millî Mücadele'de bilinçli hâle gelme konusunda yaşanır. Bir başka ifadeyle Ayşe, hem Peyami hem de İhsan'ın Millî Mücadele bilincine sahip olmaları ve Millî Mücadele'ye katılmaları konusunda tetikleyici olur. *Vurun Kahpeye*'de ise Aliye, ilk önce kendisini Millî Mücadele mefkuresine adamak konusunda isteksiz olmasına karşılık, daha sonra Tosun Bey'e duyduğu aşkla Millî Mücadele aşkını birleştirir ve kendisini Millî Mücadele'ye adar. *Yeşil Gece*'de sofu bir ailede yetişen Ali Şahin, İstanbul'a din adamı olarak gider, fakat orada yobaz softaları ve din algısını sorgular. Sonuçta Ali Şahin, inkılapçı bir bilince sahip olur. Onun, inkılapçı kişiliği aynı zamanda Yunan işgali sırasında milliyetçi bir tavır takınmasına neden olur. *İzmir'in Romanı*'nda ve

Yaban'da değişim kalıbına yer verilmez. *Dağ Başını Duman Almış*'ta roman boyunca vatan haini olarak çizilen Ahmet'in, romanın sonlarında iç çatışması yaşaması ve kendisini sorgulayarak Türk olmasına rağmen yabancıların para vaatleriyle vatana ihanet etmesinin ne kadar acı olduğunu anlaması, bir değişim kalıbı olarak değerlendirilebilir, fakat bu değişim kalıbının çok inandırıcı olduğu söylenemez. *Hep Bu Topaklar İçin*'de hâl değişim kalıbına rastlanmaz. Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde ilk değişim kalıbı, kır atı için cepheden ayrılan Sökeli Mehmet'te gerçekleşir. Mehmet, romanın ilerleyen bölümlerinde "kendisini bambaşka hisseder" (Kocagöz, 1963: 54). İkinci olarak İstanbul Hükûmeti için çalışan bir onbaşı, Millî Mücadelecilere yakalanması ile değişim geçirir ve Millî Mücadelecilerin haklı olduğunu anlar (Kocagöz, 1963: 70). Son olarak Padişah'a dil uzattığı için insanlara tepki gösteren Mehmet ve halkın daha sonra Padişah'a ve düşmana karşı nasıl ayaklandığının ifade edilmesiyle değişim kalıbı gerçekleşmiş olur (Kocagöz, 1963: 132). *Küçük Ağa*'da hâl değişim kalıbı önemli bir işleve sahiptir. Romanda ilk olarak Salih'in hâl değişiminden söz edilebilir. Salih, Birinci Dünya Savaşı'nda tek kolunu kaybetmiş bir şekilde döndükten sonra yaşadığı umutsuzlukla Gavur Mahallesi'ndeki Rum azınlıklarla çocukluk arkadaşı Niko aracılığıyla yakın bir ilişki kurar ve içki içip kendi sosyal çevresiyle ilişkisini koparır. Daha sonra Rum azınlığın Trabzon'da Pontus Rum Devleti kurma girişimlerine şahit olunca değişerek Millî Mücadelecilere katılır. Benzer bir değişim romanın merkezî kişisi olan Küçük Ağa'da da gerçekleşir. Romanın başlarında Millî Mücadele'ye karşıt bir tutum geliştiren İstanbullu Hoca, Millî Mücadelecilerin kendisini öldüreceğinden endişe duyarak Akşehir'den ayrılması ile sakalını, giyimini ve adını değiştirip Küçük Ağa olur. Kendisindeki değişimi tetikleyen ise Salih'tir. Vatan için neyin doğru olacağı konusunda karar

verme sürecinde olan İstanbullu Hoca / Küçük Ağa, Salih'in kendisini zorlamasıyla Millî Mücadele karşıtı tutumundan vazgeçer. *Adsız Şehit*'te hâl değişim kalıbının en belirgin olarak göründüğü kişi Çakır'dır. Çakır, çete reisi olarak kendi başına hareket ederken daha sonra Millî Mücadele'ye katılır. Yenen de önceleri gözü Yaprak aşkından başka bir şey görmezken daha sonra vatan aşkıyla Yaprak aşkını da birleştirir. Benzer bir değişim Yaprak için de geçerlidir. Yaprak Millî Mücadele için çalışan kadınları gördükten sonra kendisinin de Millî Mücadele uğruna çalışması gerektiğini düşünür. *Yorgun Savaşçı*'da köyün ağası olan Halit Paşa'daki değişim dikkat çekicidir. Önce Millî Mücadele'ye tam destek veren Halit Paşa, canının tehlikede olmasını anlamasıyla her şeyi ve Millî Mücadelecileri yarı yolda bırakarak kaçar. Diğer değişim ise Akhisar'ın kaymakamı ve halkı arasında gerçekleşir. Millî Mücadelecileri kovarcasına kasabadan uzaklaştıran kaymakam, Çerkez Ethem'in gelmesi ile tavrını tamamen değiştirir. Aynı durum Gavur Efe'de gözlemlenir. Kör Şaban'ı ve Millî Mücadelecileri taşlayan Gavur Efe, Çerkez Ethem'in gelmesinden sonra bütün suçun onu yanlış yönlendirenlerde olduğunu söyler. Sözü edilen değişimler, Millî Mücadele karşıtlarının kişilik zaaflarını ortaya koyması bakımından işlevseldir. *Kutsal İsyan*'da hâl değişim kalıbına sıklıkla rastlanır. İlk olarak Sinop mutasarrıfı Mazhar Tevfik Millî Mücadele karşıtı faaliyetlerde bulunurken daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın etkisiyle Millî Mücadele taraftarı olur (Dinamo, 2010: 57 2. Cilt). Aynı hâl değişimi Tuzsuz Tevfik'te de gözlemlenmektedir (Dinamo, 2010: 252 2. Cilt). Bir diğer dönüşüm ise, Refet Bey'in 12. Kolordu Fahrettin Bey'i Millî Mücadele saflarına katmasıyla gerçekleşir (Dinamo, 2010: 306 4. Cilt). Söz konusu romanda, kişilerin yanı sıra bütün olarak şehir halkında da hâl değişimi kalıbına rastlanmaktadır. Albay Bekir Sami'ye kötü davranarak Millî Mücadele

karşıtı bir tutum sergileyen Akhisar eşrafı ve memuru, daha sonra Millî Mücadele tarafına geçerler (Dinamo, 2010: 330 2. Cilt). Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında Tevfik Bey, romanın başlarında Amerikan mandası düşüncesini desteklemesine karşılık, Millî Mücadelecilerin başarısı karşısında çıkarları doğrultusunda Millî Mücadelecilerin safında yer almaya çalışır. Fakat sözü edilen değişikliğin olumlu ve kişiliksel bir değişiklik olmadığı, çıkarcı bir kişiliğe sahip Tevfik Bey'in yine çıkarları doğrultusunda yaptığı bir eylem olduğu vurgulanmalıdır. Romanda hâl değişim kalıbına pek yer verilmemesinin nedeninin, anlatıcının kişileri iyi ve kötü olarak kesin bir şekilde ayrılması olduğu ileri sürülebilir. *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanda, merkezî kişi olan Ahmet Esat Tomruk / İngiliz Kemal, daha önceleri asker kaçağı olmasına karşılık hâl değişimi kalıbı geçirerek Millî Mücadele için çalışmaya başlar. Fakat söz konusu değişimin nedenlerinin romanda yeterince verilmemesi dikkat çekicidir. Diğer taraftan romanda, Tahsin adlı bir hırsız da hâl değişimi kalıbına uğrayarak Millî Mücadele taraftarı olur. Bu bağlamda iki dönüşümün de Millî Mücadele lehine olması önemlidir. *Aşktan Da Yüce*'de merkezî kişi olan Selçuk, Orhan ve Osman'ın etkisiyle daha bilinçli hâle gelmesiyle dönüşüm gerçekleşmiş olur. *Sahnenin Dışındakiler*'de ilk değişimi İhsan yaşar. Onun değişimi romanda ayrıntılı bir şekilde yer almasa da, ilk bölümlerde anlatılan İhsan'ın, Cemal'le ikinci karşılaşmasıyla birlikte Millî Mücadelecilerin arasına katıldığını öğreniriz. Ayrıca Cemal'in İhsan'la konuştuktan sonra Millî Mücadele için çalışmaya başlaması da değişim kalıbı için örnek olarak gösterilebilir. Nitekim Cemal, "Ertesi sabah başka türlü bir insan olarak uyandım" (Tanpınar, 2005: 216) der. Fakat Cemal'in "ferdî" bir insan olmakla "içtimai" bir insan olmak arasında gidip geldiği vurgulanmalıdır. *Toz Duman İçinde*'de en önemli

değişim asker kaçağı olan Kül Hamit üzerinde gerçekleşir. Vatanın içinde bulunduğu durum karşısında bilinçli olmayan Kül Hamit, Molla Mahmut ve arkadaşlarını dinlemesiyle birlikte vatanın savunulması konusunda daha bilinçli hâle gelir (Apaydın, 1974: 231). Bu şekilde değişimin olumlu bir nitelikte olması dikkat çekicidir. Romanda ayrıca Millî Mücadelecilerin safında yer alan Aşır, daha sonra korkarak arkadaşlarını ele vermesine karşılık romanın sonunda yaptığı yanlışı anlayarak tekrar Millî Mücadele tarafına geçer. *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda Tümen subaylarından Yüzbaşı Edip ve Teğmen Hamdi'nin İstanbul'da "Kızıl Hançer" adlı bir subay topluluğuna katıldıkları ve Bekir Sami'yi öldürmekle görevlendirildikleri anlatılır. Fakat bu durumu gerçekleştiremeden yakalanırlar. Yakalandıklarında Bekir Sami'nin vatana ihanet ettiği yönünde kandırıldıkları ortaya çıkar. Yaptıklarından pişman olan her iki kişi de daha sonra Millî Mücadele için savaşırlar. *Gülü Koklayamadım*'da ilk dönüşüm çeteci Karayılan'da gerçekleşir. Dağda faaliyet gösteren Karayılan, ovada gerçekleşen bir savaşa dâhil olmayacağını, bu yüzden Millî Mücadele'ye katılmayacağını söyler. Ancak Selma adındaki bir kadının, "Bre korkaklar, avrat yürekliler! Ne saklanırsınız taşın ardına? Alın şu dolağımı, verin silâhı da ben vuruşayım! Verin de obanın kadınları vuruşsun!" (Kavaklı, 2006: 168) demesi üzerine, Karayılan Millî Mücadele'ye katılır ve Millî Mücadele'de büyük yararlılık gösterir. Öte yandan değişen şartlar, bir başka ifadeyle Millî Mücadele'nin olumlu bir gelişim seyrine girmesi, bazı Millî Mücadele karşıtlarının çıkarları için saf değiştirmesine yol açar. Eski kaymakam, jandarma kumandanı ve bazı eşraflar bu anlamda göz önünde bulundurulabilir. Ayrıca merkezî kişi olan Kâmil'in kayınpederi Kara Hakkı, önce Fransızlar için çalışmasına karşılık, memleketinden ayrı kalıp Suriye'ye gitmek zorunda kalınca yaptığı hatayı anlar ve

Millî Mücadele için çalışanların haklı olduğunu ifade eder. *Ağustos Başağı*'nda ilk dönüşüm merkezî kişi Yusuf'un sevdiği kız olan Esma'da gerçekleşir. Esma, Ayşe Ana ile karşılaştıktan sonra kadınlar olmadan Millî Mücadele'nin kazanılamayacağını düşünür (Çokum, 2007: 130). Bu şekilde Esma'nın dönüşümünün olumlu olduğunu görürüz. Romandaki ikinci dönüşüm, Söğüt'teki diğer kadınlar arasında gerçekleşir. Söğüt'teki kadınlar yine Ayşe Ana'nın etkisiyle Millî Mücadele doğrultusunda çalışmaya başlarlar (Çokum, 2007: 175). Romandaki bir diğer dönüşüm oğullarını askere göndermek istemeyen halktaki değişimdir. Yusuf, halkla konuştuktan sonra, halk oğullarını teslim edeceklerini, teslim olmazlarsa haklarını helal etmeyeceklerini söyler (Çokum, 2007: 152). Söz konusu romandaki olumsuz dönüşüm Rum azınlıkta gerçekleşmiştir. Bu dönüşüm romanda şöyle anlatılır: "Annesinin dilinden düşürmediği komşular… İren'ler, Tasula'lar, Anna'lar… Hatta Marko'yla Yorgaki'yi bile üzüm bağları ve şaraphane arasında delikanlılığa has taşkınlıklarla gidip gelen sevimli delikanlılar olarak görürdü. Şimdi orada, işgalle değişmiş, yahut gerçek yüzlerini ortaya koymuş insanlar vardı. İşte Madam Sofi… Eczacı Aleko'nun karısı… Daha yakın zamana kadar İlyas ona "Sofi Teyze" derdi. Sofi de ona yortularla boyalı yumurta, çörek verirdi. Şimdi balkonunun gölgesine çekilmiş, kasnakta iş işleyen Sofi Teyze, yabancı biri gibi duruyordu." (Çokum, 2007: 135). *Çalınan Savaş*'ta hâl değişimi kalıbına rastlanmaz. *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde Perihan, Neriman ve Ümran, Nedim Bey'e duydukları ilgiyle Millî Mücadele konusunda bilinçli hâle gelirler. Bunun yanı sıra, Jean Pierre, Ümran'a duyduğu aşkla birlikte Millî Mücadele için çalışmaya başlar. *Allah'ın Süngüleri: "Reis Paşa"*da hâl değişim kalıbı, Çerkez Ethem için söz konusudur. Çerkez Ethem, Millî Mücadele için hizmet eden, isyanları bastıran ve

Millî Mücadele için yaptıklarından dolayı kahraman olarak vasıflandırılan biriyken, daha sonra Millî Mücadelecilerin karşısında yer alıp Yunanlılarla anlaşır. Çerkez Ethem'deki değişimin nedenleri romanda açık bir şekilde ortaya konmamıştır. Fakat ondaki değişim konusunda özellikle ağabeyi Reşit Bey'in etkisi ön plana çıkarılmıştır. Reşit Bey, Millî Mücadelecilerin kendilerini er geç ortadan kaldırmayı amaçladıkları yönünde telkinde bulunur. Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında fazla sayıda hâl değişim kalıbı gözlemlenmez. Yalnız Mustafa Kemal ve İsmet Paşaların askerî planlarına cesaretsizliği nedeniyle genellikle karşı çıkan Yakup Şevki Paşa, Millî Mücadele zaferle sona erdiğinde hatasını anlayarak, Mustafa Kemal Paşa'ya yanıldığını itiraf eder (Özakman, 2005: 658). Öte yandan Millî Mücadele'ye ve onu yürütenlere karşı en başından beri çok sert bir muhalefet yürüten gazeteci Ali Kemal, savaşın zaferle sona ermesinden sonra tavır değişikliğine giderek "Gayeler birdi ve birdir" şeklinde yazı yazar (Özakman, 2005: 665). Romanda, İngiliz mandası taraftarı olan Ali Kemal'in dönüşümünün samimi olmadığı okura hissettirilir.

D) Gerilim Unsurları

İncelenen romanlarda en önemli iki gerilim unsuru Millî Mücadele Savaşı ve aşk unsurudur. Ancak romancıların genellikle bu iki gerilim unsurunu birleştirmeleri dikkat çekicidir. Bir başka ifadeyle söz konusu romanlarda, karşı cinse olan sevginin yerini Millî Mücadele'ye duyulan aşka bıraktığı görülür. Bu durum, Millî Mücadele'nin romancılar tarafından ön plana çıkarılma çabası olarak yorumlanabilir. Bu iki gerilim unsurunun yanı sıra romancıların birçok gerilim unsurunu da

kitaplarına eklemeleri önemlidir. Özellikle Millî Mücadele'nin kazanılma süreci içerisinde farklı cephelerdeki savaşlar, cephaneliklerden silah kaçırılması, işalcilerin zulümleri, Türklerin bulundukları yerlerden göç etmek zorunda kalmaları, romanda yer alan kişilerin casusluk faaliyetleri vb. romanlarda gerilim unsurları olarak kullanılır. Bu şekilde okurun romana olan dikkatinin artırılması hedeflenir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanlarında, gerilim unsurları özelde İzmir'in genelde ise Anadolu'nun işgalinin nasıl sonuçlanacağı ve Ayşe ile Peyami, Ayşe ile İhsan, İhsan ile Kezban, Kezban ile Mehmet Çavuş arasındaki aşk ilişkisinin nasıl biteceğidir.

Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı kitabında, Tosun Paşa kuvvetleri ile Yunan Komutan Damyanos'un kuvvetleri arasındaki mücadele önemli bir gerilim unsurudur. Bunun yanı sıra Aliye ve Tosun'un aşklarının nasıl bitecekleri, Aliye'nin baba olarak kabul ettiği Ömer Efendi'nin Yunanlılar tarafından öldürülüp öldürülmeyeceği, hain Türkler arasında gösterilen Hacı Fettah ve Uzun Hüseyin Efendi'nin sonlarının ne olacağı diğer gerilim unsurlarını oluşturur.

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında, temel iki çatışma softalarla inkılapçılar ve Türklerle Yunanlılar arasında yaşanır. Ali Şahin ve birkaç arkadaşı öncelikle küçük bir Anadolu kasabası olan Sarıova'daki yobaz softaların egemenliğine son vermeye çalışırlar. Ali Şahin, yeni bir okul yaptırarak insanları eğitip softalıktan uzaklaştırmaya çalışır. Eyüp Hoca önderliğinde softalar da onları şehirden atmaya çalışırlar. Bahsedilen softa-inkılapçı çatışması aynı zamanda şapka-sarık, idadi-medrese gibi farklı çatışmaları da doğurur. Romanın sonundaki bir diğer gerilim unsuru ise kasabayı Yunanlıların işgal etmesiyle oluşur. Türklerin

Yunanlıların işgalini sona erdirmek için verdiği gayret bu anlamda ikinci gerilim unsurunun temelini oluşturur.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı romanında, temel gerilim unsuru, Sodom ve Gomore'a benzetilen ve ahlaki yönden düşkün bir sosyal çevrenin sonunun ne olacağıdır. Bunun yanı sıra Leylâ, Necdet ve Captain G. Jackson Read arasındaki ilişkinin nasıl sonlanacağı ve Millî Mücadele'nin kazanılıp kazanılamayacağı diğer gerilim unsurlarını oluşturur.

Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı* adlı kitabında ise, en önemli iki gerilim unsuru vardır. Bunlardan ilki, dışta Yunanlılarla özellikle İzmir'in işgalini ortadan kaldırmak için girişilen mücadelenin nasıl sonuçlanacağıdır. İkincisi ise, içte Padişah'ın desteğini arkasına alan Anzavur ve Gavur İmam'ın birlikleriyle yapılan mücadelenin kimin lehine biteceğidir. Bunların yanı sıra işgalci kuvvetlerden cephane kaçırma çabalarının olumlu sonuçlanıp sonuçlanmayacağı da bir diğer gerilim unsurudur. Öte yandan romanda tarihsel gerçeklik temel alındığı için gerilim unsurlarının geri planda tutulduğunu görürüz. Örneğin romanın hemen başında, Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlandığı açıklanır. Ayrıca anlatıcının kardeşini tanıtırken onun için merhum sıfatını kullanması ve onun nasıl öldüğünü bir gerilim unsuru olarak kullanma gereği hissetmemesi, anlatıcı için gerilim unsurunun ikinci planda olduğunu ortaya koyar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ında hem sosyal çatışmaların hem de fikir çatışmalarının var olduğunu görürüz. Ahmet Celal ve diğer köylüler arasında aydın ve halk arasındaki uçurumdan doğan fikir çatışmalarının yaşandığı gözlemlenir. Bunun yanı sıra Yunanlılarla Türkler arasındaki savaşın nasıl sonuçlanacağı, yani işgalin nasıl sonlanacağı da bir diğer gerilim unsurunu

oluşturmaktadır. Ayrıca Ahmet Celal'in Emine'nin sevgisini kazanıp kazanamayacağı, onunla köyden birlikte kaçıp kaçamayacakları da gerilim unsurları arasında yer almaktadır.

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*'inde geniş bir kişi kadrosu ve bunların başından geçen olayların anlatılmasıyla gerilim unsurları da fazlaca yer bulmuş olur. Birinci bölümde Mehmet'in askerden kaçıp kır atını evine götürdüğünde yakalanıp yakalanmayacağı ilk gerilim unsurudur. Mehmet'in asker kaçağı olarak yakalanması ile onun affedilip askere alınıp alınmayacağı ikinci bir gerilim unsurudur. İkinci bölümde, Türk askerleri tarafından bulunan uçağın İtalyanlardan saklanarak Ankara'ya kaçırılması bir diğer gerilim unsurunu oluşturur. Talip'le birlikte Türk istihbaratının Yunanlılarla mücadele etmesi, Talip'in sevgilisi ile kaçması ve sevgilisinin vurulması, düşman askerlerinden cephane kaçırılması, düşman askerleriyle İnönü Savaşları, Sakarya Savaşı gibi savaşlarda harp edilmesi gibi unsurlar romandaki diğer gerilim unsurlarını oluştururlar.

Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topraklar İçin* adlı romanında, ilk gerilim unsuru, Rum çetecilere karşı koymaya çalışan eli silahlı Türklerin mücadelesidir. Yunanlıların adayı işgal etmesi ikinci bir gerilim unsurunu oluşturur. Bununla birlikte Rum azınlığın işgalle birlikte sevinç gösterileri ve taşkınlıkları, Türklerin ellerinden silahların toplanması, onlara işkence edilmesi romandaki diğer gerilim unsurlarını oluşturur.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında, belli başlı gerilim unsurları arasında, Salih'in Birinci Dünya Savaşı'ndan döndükten sonra Rum azınlıkla birlikte hareket etmesi, daha sonra onların emellerini fark edip Millî Mücadelecilere katılması, İstanbullu Hoca ile Doktor Haydar Bey arasında İstanbul Hükûmeti ile

Kuva-yı Milliyeciler arasında kimin haklı olduğuna yönelik tartışmanın çıkması, halkın karar verme süreci, İstanbullu Hoca'nın öldürülme emrinin verilmesi, onun Akşehir'de eşini ve yeni doğmuş çocuğunu bırakarak ayrılması, İstanbullu Hoca'nın Millî Mücadeleciler tarafına geçerek Küçük Ağa'ya dönüşmesi, Çakırsaraylı Çetesi'ni Millî Mücadeleciler lehine çevirmesi ve Çerkez Ethem ordusuna sızarak onun Millî Mücadeleciler karşısında yenilmesini sağlaması sayılabilir.

Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* adlı kitabında, Yenen'le Yaprak'ın kavuşup kavuşamayacağı, çete tarafından kaçırılan Yaprak'ın kurtarılıp kurtarılamayacağı, çete reisi Çakır'ın Yaprak'a yaptığı evlenme teklifine Yaprak'ın cevabının ne olacağı, Millî Mücadele savaşının nasıl sonuçlanacağı gibi olaylar, belli başlı gerilim unsurlarını oluşturur. *Adsız Şehit*'teki gerilim unsurlarının niceliksel olarak fazla olması dikkat çekicidir.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, eski Diyarbakır Valisi Çerkez Reşit Bey'in Cemil'in evine saklanma çabası ve sonunda yakalandığında intihar etmesi, Patriyot Ömer'in kaçırılmaya çalışılması, Cemil'in evinin basılması, Anadolu'ya gitmesi, Cemil'in Miralay Bekir Sami Bey'e katılarak Akhisar halkını örgütlemeye çalışması, Manisa'nın Yunanlılarca işgal edilip edilmediği, Manisa'daki cephanenin işgalcilerden kurtarılıp kurtarılamayacağı, Yusuf İzzet Paşa'nın Atatürk'ün emriyle Ankara'ya gönderilmesi ve Aznavurla yapılan savaş gerilim unsurlarını oluşturmaktadır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan*'ında, Enver ve Talat Paşa'nın ülkeden kaçışı, Mustafa Kemal Paşa'nın askerî okuldaki faaliyetleri yüzünden hapse düşmesi, oradan çıkıp cepheye dönmesi, o dönemde veliaht olan Vahidettin'le tanışması ve Almanya'ya gitmesi, Vahidettin'in kızı ile evlendirilme düşüncesi,

Samsun'a uygun bir görevle gönderilmek için verdiği uğraş, Kâzım Karabekir'le tanışması ve Millî Mücadele'nin nasıl yürütüleceğine ilişkin konuşmaları, Kongrelerin düzenlenmesi, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve Batı Anadolu'da işgalcilere karşı verilen mücadeleler, iç isyanlara karşı alınan önlemler, Çerkez Ethem'le düşülen anlaşmazlık, düzenli ordunun kurulması, işgalcilere karşı alınan galibiyetler ve barış görüşmeleri belli başlı gerilim unsurlarını oluşturmaktadır.

Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* adlı romanında, Hasan ve Satı'nın evlenmesi, Hasan'ın Birinci Dünya Savaşı'na giderek burada ölmesi, ikisinin yine Hasan adında bir çocuklarının olması, Halil Ağa'nın Satı'yı elde etme çabaları, Halil Ağa ve Satı'nın uçurumdan düşmeleri, köyde yaşanan kıtlık, Topal Ali'nin kente, köylüye mevsimsel iş bulmak için gitmesi, İttihatçılarla İtilafçılar arasında yaşanan çekişme, Topal Ali'nin kentliyi Millî Mücadele bilinci doğrultusunda tetiklemesi, Mustafa Bey komutasında Yunanlılara karşı direniş örgütünün kurulması ve Yunanlılarla girilen çatışmalar, Balıkesir Kongresi'nin oluşturulması, Mustafa Bey ile Çerkez Ethem taraftarları arasındaki çatışma ve Çerkez Ethem'in zaferi belli başlı gerilim unsurları olarak sayılabilir.

Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* adlı romanında, Ahmet Esat Tomruk'un Galatasaray Sultanisi'ne gidip orada ihtilalci olarak suçlanması, İngiltere'ye kaçması, orada bir İngiliz ailesi tarafından büyütülmesi, boksu öğrenmesi, Türkiye'ye dönmesi, Çanakkale Savaşı'na gitmesi, askerden kaçması, Millî Mücadele'ye katılması, İngiliz Kemal adını alması, Anzavur'un Rum çetelerle birleşmesini engellemek için Amerikalı kılığında Anzavur ve Rumlarla görüşmesi, güneydeki Rum istihbaratını ortaya çıkarması, İzmir'e gidip casus olarak

düşmanla ilgili bilgi toplaması, burada Yunanlı casus bir kadını ve bir generalin kızını Yunanlılar hakkında istihbarat almak için kullanması, bu süreç içinde propaganda faaliyetlerinde bulunması, aldığı bilgileri İtalyan telsizciler aracılığıyla Ankara'ya bildirmesi, Çerkez Ethem tarafından görülüp ihbar edilerek hapse düşmesi, Millî Mücadele kazanıldıktan sonra Batı Trakya'ya bilgi toplamak için casus olarak gönderilmesi ve unutulduğuna dair olayların anlatımı belli başlı gerilim unsurlarını oluşturur.

İskender Ohri'nin *Aşktan Da Yüce* adlı romanında, Selçuk'un okulu bitirip bitiremeyeceği, Leylâ'yla evlenip evlenmeyeceği, Anadolu'daki Millî Mücadele'ye katılıp katılamayacağı gibi unsurlar gerilim unsurlarını oluşturur.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, Cemal'in Sabiha'ya âşık oluşu, İhsan'la tanışması, İhsan'la Sabiha'yı kıskanması, Anadolu'ya gidişi, Millî Mücadeleciler arasına katılışı, Tevfik Bey'le Boğaz'da işgalcilerle mücadele etmesi, Nasır Paşa'nın yanına Millî Mücadele için girmesi, Sabiha ile Muhtar'ın evlenmesi, Sabiha'nın Muhtar'dan kaçması, cinayet işlenmesi göze çarpan gerilim unsurlarını oluşturur.

Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı kitabında, zaptiyelerin fakir köylü halktan zorla vergi toplaması, Tacımlı köyünde Millî Mücadele taraftarı bir çetenin kurulması, bu çetenin bir gece baskınıyla Hacı Nuri'den para ve mal vurgununda bulunması, Alaşehir'de Yunanlılara karşı savaşması ve Yunanlıların Tacımlı köyünü işgal ederek Millî Mücadelecileri aramaları gerilim unsurlarından bazılarıdır.

İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda İstanbul'un işgaliyle işgalci güçlerin, Rum ve Ermeni azınlıkların Türklere zulümleri, İstanbul Hükûmeti'nin işgalci güçlerin etkisiyle bazı Türkleri Ermenilere zulüm yaptığı

gerekçesiyle hapse atması, İzmir'in işgali, Yüzbaşı Selahattin'in Bekir Sami ile Anadolu'ya geçişi, burada özellikle Bursa'daki Millî Mücadele'yi örgütlemeleri, Yüzbaşı Selahattin'in evlenme girişimleri, Mustafa Kemal Paşa ile telgraflaşmalar gerilim unsurlarından bazılarını oluşturur.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* adlı romanında, gerilim unsurları, merkezî kişi olan Adamo'nun Türkler tarafından Yunanlı bir asker olarak fark edilip edilmeyeceği ve nasıl yemek bulacağıdır.

Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, Kâmil'in Kafkas Cephesi'nde eve dönüşü, düşmana karşı bir araya gelen Müslüman Türklerin Ermeni çetecilerle ve Fransız askerlerle mücadele etmek için önce kahvehaneyi basmaları, daha sonra Kâmil'in İstanbul'a gitmesi, öğretmen okulunda öğrenim görmesi, mitinglere katılması, trenle Kilis'e dönerken Ermeni çetecilerin baskınında ölüm tehlikesi atlatması, Kilis'e döndükten sonra Fransız sevkıyat konvoylarının Antep'e taşıdıkları cephanenin birkaç kez engellenmeye çalışılması ve bu sırada yaşanan çatışmalar, Ermeni çetelerinin Fransız askerleriyle birlikte Türk köyünü yağmalayıp yakmaları, Kâmil'in hapse düşmesi, Kâmil'in Ayşe adlı komşusuna âşık olması, onunla evlenmesi, Ayşe'nin Ermeni çeteciler tarafından öldürülmesi, Kâmil'in eşinin intikamını almaya çalışması ve alması, Millî Mücadele için zor görevleri üstlenmesi belli başlı gerilim unsurlarını oluşturur.

Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*'nda gerilim unsurları, Söğüt halkının evlerine geri dönüp dönemeyeceği, Yusuf-Esma, İzzet-Münire ve Veli-Hacer aşkının nasıl sonuçlanacağı, Yunanlılarla yapılan tek tek mücadelelerin nasıl biteceği ve Yunanlıların zulmünden halkın nasıl kurtulacağıdır. Söz konusu romanda her ne

kadar gerilim unsuru niceliksel olarak fazla yer almasa da, gerilim unsurlarının derinlemesine irdelendiği söylenebilir.

Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş*'ında, İlyas Çavuş'un Birinci Dünya Savaşı'ndan dönüşü, Kâzım Karabekir Paşa'nın ordusuna katılarak özellikle Ermenilerle savaşması, Fransızların silah deposunun basılması, silah ve cephane yüklü trenin basılması, İlyas Çavuş'un haberci olarak Sarıkamış'a gönderilmesi ve orada ölüm tehlikesi geçirmesi, köprü için akıntıya karşı gelerek karşı tarafa geçmeye çalışması ve yine ölüm tehlikesi geçirmesi, İlyas Çavuş'un bölüğünün düşmana pusu kurması, Teğmen Nuri'nin Yunan askerine esir olması, ordu Eskişehir'den çekilirken vurulması ve ölüm tehlikesi atlatması, Meclis'teki tartışmalar ve İslamcılarla Batıcıların çatışması belli başlı gerilim unsurunu oluşturmaktadır.

Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanında, aşkın bir entrika unsuru olarak kullanılmış olması, romandaki önemli bir gerilim unsurunu oluşturur. Bu anlamda, Neriman'ın Nedim Bey tarafından İngiliz asker John White'tan gizli bilgiler alması için, John White'ın da Neriman'dan Yüzbaşı Bennet tarafından Türk yeraltı örgütleri hakkında bilgi toplaması için görevlendirilmeleri; fakat bunların birbirlerine âşık olmaları gerilim unsurunu oluşturur. Aynı durumun, Ümran ve Jean Pierre; Nazan ve Galip (Vardar) arasındaki ilişkilerde de var olduğu görülür. Bunlarla birlikte sözü edilen romanda işgalcilerin muhafaza ettikleri cephanelerin gizlice boşaltılıp boşaltılamayacağı ve onlardan bilgi alınması uğraşlarının da nasıl sonuçlanacağı diğer gerilim unsurlarını oluşturur. Öte yandan Millî Mücadele'nin başarılı olup olamayacağı da romandaki bir diğer gerilim unsurudur.

Attila İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, İstanbul'un işgali, Salih Paşa hükûmetinin düşürülmesi, Anzavur, Düzce, Yozgat ve Konya ayaklanmaları, Fikriye'nin İstanbul'dan Ankara'ya gitmesi ve bu yolculuğu sırasında bir Rum çetesi tarafından esir alınıp kurtulması, Meclis'in açılması, Bursa'nın işgal edilmesi, Köse İmam'ın ayaklanma çıkarma çabası, Çerkez Ethem'in Mustafa Kemal Paşa'ya geçmiş olsuna geldiğinde Mustafa Kemal Paşa'nın Çerkez Ethem tarafından öldürülme tehlikesi geçirmesi, düzenli orduya geçiş çalışmaları, Çerkez Ethem'in Kuva-yı Seyyaresi ile düzenli ordunun çatışması ve düzenli ordunun galip gelmesi, Yunanistan'daki seçimler, Yunan ordusunun Birinci ve İkinci İnönü Savaşlarında yenilgi uğratılması ve Fikriye ile Mustafa Kemal Paşa'nın yakınlaşması, belli başlı gerilim unsurları arasında sayılabilir.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, İstanbul cephaneliklerinden silah kaçırılması, İnebolu halkının yediden yetmişe silah ve cephaneyi cepheye taşımaları, İngilizlerle Türkler arasındaki esir değişimi konusunda çıkan anlaşmazlık, gemilerin ve mermilerin kullanılabilmesi için bulunan çözümler, ordunun ihtiyaçlarını karşılaması için para bulunmasına yönelik çabalar, Ruslarla ilişkiler, Enver Paşa'nın bir ordu kurarak Anadolu'ya gelme düşüncesi, Meclis'teki muhalefetin Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutanlık yetkilerini uzatmama girişimi ve Meclis başkanlığı seçimindeki engellemeleri, Malta sürgünlerinin oradan kaçmaları, Yunanlılara karşı verilen Kütahya-Eskişehir, Sakarya ve Büyük Taarruz savaşlarının ayrıntılı durumları gerilim unsurları olarak kullanılır.

E) Ana Düğüm

İncelenen romanlarda, özellikle popüler romanlar dışında, çoğunlukla Millî Mücadele'nin ana düğüm unsuru olarak kullanıldığı görülür. Bununla birlikte Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* romanında olduğu gibi, bazı kitaplarda romanın tezi, Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağının önüne geçmiştir. Örneğin *Yeşil Gece*'de anlatıcı Millî Mücadele'nin gelişim sürecinden çok softalarla inkılapçı Türkler arasındaki mücadelenin nasıl sonuçlanacağına odaklanır. İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda ise, Yüzbaşı Selahattin savaşın dışına çıkması ile Millî Mücadele'nin kitapta anlatılmaması dikkat çekicidir. Bahsedilen durum romanlarda şu şekilde görülür:

Ateşten Gömlek'te iki ana düğüm vardır. Bu ana düğümler, Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı ve İhsan'la Ayşe'nin aşklarının nasıl sonuçlanacağıdır. Bununla birlikte her iki gerilim unsurunun birleştiğini görürüz. Çünkü Ayşe, İhsan evlenme teklif ettiğinde, ancak İzmir'in işgalinin sona ermesiyle onunla evlenebileceği şeklinde cevap verir.

Vurun Kahpeye, Yunan kuvvetlerinin işgal ettikleri topraklardan yenilerek çıkmasıyla son bulur. Fakat romanın merkezî kişisi olan Aliye romanın sonunda ölür. Romanın merkezî kişisinin sonda ölmesi önemlidir, bu şekilde vatan uğruna insanların nasıl fedakârlıkta bulunduğu, yeni bir ülkenin nasıl fedakârlıklarla kurulduğu vurgulanmış olur. Aynı şekilde Tosun Bey'in de Millî Mücadele sonucunda sakatlanması, vatan yolunda nasıl fedakârlıklarda bulunulduğunu ortaya koyar.

Yeşil Gece'deki ana düğüm, Türklerin, Yunanlılara ve Millî Mücadele aleyhtarı softalara karşı zafer kazanıp kazanamayacağıdır. İnkılapçı Türkler, Yunan işgalini sona erdirmeyi başarmışlardır, fakat işgal zamanında Yunanlılarla anlaşan Eyüp Hoca gibi softalar, zafer kazanılması ile birlikte bu kez de inkılapçı Türklerin yanındaymış gibi görünürler. Öte yandan esas mücadeleye destek veren Ali Şahin, yeni hükûmet tarafından dışlanmıştır.

Sodom ve Gomore'da, aşk ve sosyal çatışma gibi gerilim unsurları yer almasına karşılık, bütün gerilim unsurlarının ana düğümünün Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağına bağlı olduğunu görürüz. Örneğin Necdet-Leylâ aşkı ve insanlar arasındaki ahlaki düşkünlük Millî Mücadele'nin kazanılması ile sona erer.

İzmir'in Romanı'nda ana düğüm İzmir'in Yunan işgalinden nasıl kurtulduğudur. Bunun yanı sıra Anzavur ve Gavur İmam'la yapılan mücadeleler de romanda geniş bir şekilde yer alır.

Yaban'daki ana düğüm, diğer romanlarda olduğu gibi, Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağıdır. Romanda Anadolu köyünün veya kasabasının kurtuluşuyla Millî Mücadele'nin kazanılması paralel gerçekleşmektedir.

Dağ Başını Duman Almış'ta birçok entrika unsuru olmasına rağmen, bütün entrika unsurlarının Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağıyla ilgili olduğunu görürüz. Ayrıca, ancak Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlanması ile Kudret nişanlısına kavuşabilecektir.

Hep Bu Topaklar İçin'de ana düğüm unsuru, Marmara Denizi'ndeki Adaların Yunan işgalinden kurtulup kurtulmayacağıdır. Bu aşamada her ne kadar Millî Mücadele'nin gelişim seyrine değinilse de, ana gerilim unsuru, Adalardaki Türk nüfusun, işgalle birlikte gördükleri eziyetle nasıl mücadele edecekleri noktasındadır.

Doludizgin'de bütün gerilim unsurları Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağına bağlı olarak kurgulanmıştır. Millî Mücadele'nin olumlu sonuçlanmasıyla merkezî kişi olan Yusuf, hem nişanlısına hem de memleketine kavuşmuş olur.

Küçük Ağa'da ana düğüm unsuru Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağından çok Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra "iyilerle kötüler", "vatanseverlerle budalalar" arasında geçen mücadelenin nasıl sonuçlanacağıdır: "Zira, o inanıyordu ki, başlangıç bu günler değildi, başlangıç zafer denilen şey olacaktı. Başlangıç, yani Türkiye'nin hayatıyla ilgili asıl savaşın başlangıcı. Ve bu savaş zaferden sonra başlayacak iyiler kötüler, mideciler ve budalalarla vatanseverler arasında geçecekti." (Buğra, 2006: 344).

Adsız Şehit'te Yaprak ve Yenen'in kavuşup kavuşamayacağına dair gerilim unsuru, vatanın işgalden kurtulup kurtulamayacağıyla ilgili gerilim unsuruyla bağlantılandırılmış ve böylelikle söz konusu iki gerilim unsuru ana düğümü oluşturmuştur.

Yorgun Savaşçı'da bütün gerilim unsurları, düşmanın vatan topraklarından atılıp atılamayacağı ve Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı noktasında birleşir.

Kutsal İsyan'da ana düğüm, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlatılan Millî Mücadele Savaşı'nın kazanılıp kazanılamayacağıdır.

Toprak Acıkınca'da Millî Mücadele kişilerin hayatını yönlendiren ve onların eylemlerini belirleyen bir niteliğe sahip olmasıyla ana gerilim unsuru olarak vasıflandırılabilir. Ancak roman Millî Mücadele bittikten sonra da Hasan merkezinde yine devam eder.

Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede adlı kitapta, ana düğümü Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağından çok İngiliz Kemal'in heyecan dolu serüvenlerinden nasıl kurtulacağı oluşturur.

Aşktan da Yüce'de ana düğüm, Selçuk'un, anne ve eşinin zorlamalarına karşılık Millî Mücadele'ye katılıp katılamayacağıdır.

Sahnenin Dışındakiler'de ana düğüm, Cemal'le Sabiha arasındaki ilişkinin nasıl sonuçlanacağıdır.

Toz Duman İçinde'de ana olay örgüsü, vatanın içinde bulunduğu işgal ortamından çıkıp çıkamayacağıdır. Roman Tacımlı köyünün işgal edilmesi ve Millî Mücadele taraftarı çetenin savaşmak için köyden ayrılışı ile son bulur. Bu bağlamda ana olay örgüsü romanın sonunda da tamamlanmaz.

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nda ana düğüm unsuru, Yüzbaşı Selahattin Millî Mücadele'nin içinde yer aldığı süre içinde, Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı yönünde olmuştur. Fakat Yüzbaşı Selahattin'in İstanbul'a dönmesi ile ana düğüm unsuru, Yüzbaşı Selahattin'in geçimini nasıl sağlayacağı konusuna dönüşür.

Anadolu'da Bir Yunan Askeri'nde Yunanlıların yenilgiye uğrayıp geri çekilmesi ile olaylar başlatıldığı için ana düğüm Yunanlı bir asker olan Adamo'nun yakalanıp yakalanmayacağıdır.

Gülü Koklayamadım'da, ana düğüm, özelde Kilis'teki Fransız işgalcilere ve onların işbirlikçisi olan Ermenilere, genelde de vatanı işgal eden Batılı işgalcilere karşı yürütülen Millî Mücadele'nin ve cihadın nasıl sonuçlanacağıdır.

Ağustos Başağı'nda Söğüt halkının evlerine dönüp dönemeyeceği ve âşıkların kavuşup kavuşamayacağı gibi gerilim unsurlarının hepsinin Millî Mücadele'nin nasıl

sonuçlanacağına bağlı olduğunu görürüz. Millî Mücadele kazanıldığında ancak Söğüt halkı evlerine ve sevenler birbirlerine kavuşur. Bu anlamda Millî Mücadele'nin romanın omurgasında yer aldığı söylenebilir.

Çalınan Savaş'ta öncelikle işgalci düşman askerleri ile yapılan Millî Mücadele'nin, ikinci olarak da Batıcılarla İslamcılar arasındaki çatışmanın nasıl sonuçlanacağı ana düğümü oluşturur.

Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü'nde Perihan'la Nedim Bey; Neriman'la John Bennet; Ümran'la Jean Pierre arasındaki aşk ilişkisinin sonucu, cephanelerden silah kaçırma ve istihbaratın bilgi toplama işlerinde başarılı olup olmayacağının hepsi Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağıyla ilişkilidir. Cephanelerden silah kaçırılabilmesi, Yunanlıların sığınaklarına dair istihbarat bilgisine ulaşılması ile Millî Mücadele kazanılır. Ayrıca Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanması ile Perihan'la Nedim Bey ve Ümran'la Jean Pierre arasındaki aşk ilişkisi de mutlu sona ulaşır. Bu anlamda *Milli Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*'nde ana düğümün Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı olduğu ifade edilebilir.

*Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*da, içerde Düzce, Yozgat ve Konya ayaklanmaları ve Çerkez Ethem'le, dışarıda ise İngilizlerin destekledikleri Yunanlılara karşı yapılan mücadeleler, Rusya, İngiltere ve Fransa ile kurulan diplomatik ilişkilerin hepsi, temelde Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağına bağlıdır. Bu nedenle romandaki ana düğümün Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı olduğu söylenebilir.

Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında özellikle Kütahya-Eskişehir Savaşı'ndan sonraki Türklerle Yunanlılar arasındaki mücadele, siyasi ve

toplumsal ortam anlatılır ve bu şekilde Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlandığı ana düğüm olarak seçilmiş olur.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE SÜRECİNE YAKLAŞIM TARZI FARKLILIKLARI

Millî Mücadele'yi konu edinen romanların yazarlarının farklı ideolojilere sahip olması, söz konusu savaşa yaklaşım tarzı açısından bir çeşitliliğe yol açıp açmadığı sorusunu doğurmaktadır. Bahsedilen soru, bu bölümde, özellikle ideolojilere göre değişkenlik gösterebilen anlatıcının bakış açısı, aşk, anne, vatan, baba, Padişah, Mustafa Kemal Paşa, askerlik, Millî Mücadele'nin çıkış sebebi, işgalciler, işbirlikçiler ve incelenen romanların sonu açısından cevaplanmaya çalışılacaktır.

Millî Mücadele'yi ele alan romanların anlatıcılarının hemen hepsinde gerçeklik vurgusu olduğunu görürüz. Anlatıcılar, tarihî gerçeklikleri anlattıkları iddiasında bulunurlar. Örneğin popüler bir romancı olan Burhan Cahit Morkaya, *İzmir'in Romanı* (1931)'nda, tarihî bir vesika olması için böyle bir kitap kaleme aldığını dile getirir. Marksist bir yazar olan Hasan İzzettin Dinamo ise *Kutsal İsyan* (1967) adlı romanının kapağında "Millî Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi" ifadesini kullanır. İslami bir bakış açısına sahip olan Erkan Kavaklı, *Gülü Koklayamadım* (1988)'da, esas gayesinin "doğru tarih" yazmak olduğunu vurgular (Kavaklı, 2006: 6). Son dönem Kemalist yazarlardan biri olan Turgut Özakman *Şu Çılgın Türkler* (2005) adlı romanın "Önsöz"ünde, Millî Mücadele'yi gençlere daha iyi kavratmak için roman yazdığını dile getirir. Ancak gerçek tarihin ne olduğu konusunda farklı ideolojilere sahip yazarlar arasında bir uzlaşmazlık vardır. Erkan

Kavaklı, "Bu savaş, öldü sanılan Türk milletinin İslâm ruhuyla yeniden dirilişinin ve şahlanışının destanıdır." (Kavaklı, 2006: 5), derken, Turgut Özakman Millî Mücadele'nin emperyalizme karşı verilmiş ve kazanılmış ilk kurtuluş savaşı oluğunu söyler. Bu şekilde İslami yönelime sahip bir yazar Millî Mücadele'nin dinî yönünü ön plana çıkarırken, son dönem Kemalist bir yazar, emperyalizme karşı verilmiş bir zafer oluşunu önceler.

Yazarlar tarihî gerçeklikleri anlattıklarını kanıtlamak içinse, genellikle tarihî belgelerden, telgraflardan vb. yararlanırlar. Hatta bazı romanlarda, bilimsel kitaplarda yapıldığı gibi, yararlanılan kaynaklar dipnotlarla verilir. Bu şekilde bir tarih kitabı yazarı gibi okuru gerçeği anlattıkları konusunda inandırmaya çalışırlar. Ayrıca anlatıcılar, anlattıkları olaylardan saparak okura farklı konularla ilgili ayrıntılı bilgi verip onu eğitmeye ve yönlendirmeye çalışırlar.

Tezde konu edinilen romanların büyük bir bölümünde romanların olumsuz bir şekilde başlaması dikkat çekicidir. Çoğunlukla olumsuz bir şekilde başlatılan romanlar, merkezî kişinin arayış yolculuğu kalıbı çerçevesinde bahsedilen olumsuzluğu gidermesi, bir başka ifadeyle sevgilisine kavuşmak ve vatanı tekrar geri almak için yaşadıkları topraklardan ayrılması ile devam eder. Bahsedilen arayış yolculuğu kalıbının prototipi Mustafa Kemal Paşa'dır. Mustafa Kemal Paşa'nın işgal sonrasında hem ailesini hem de vatanı kurtarmayı istediği için yaşadığı yer olan İstanbul'dan Anadolu'ya geçmesi ve burada mücadele vermesi romanlarda da bahsedilen durumun genel çerçevesini oluşturmaktadır. İncelenen romanlarda özellikle arayış yolculuğu kalıbının isteme, ayrılış, mücadele düzlemlerine rastlanır. Buna karşılık Millî Mücadele'nin başarılı sonuçlanmasına rağmen, romanların sonunda merkezî kişilerin çoğunlukla istediklerini elde edemedikleri ve yaşadıkları

yerlere dönmedikleri görülür. Merkezî kişilerin, yaşadıkları yerlere dönmemesinde, Millî Mücadele'nin sonunda İstanbul'un yerine genelde Anadolu'nun özelde ise Ankara'nın esas vatan olarak konumlandırılması ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bahsedilen durum, bilhassa İstanbul'da doğup büyüyen merkezî kişiler için geçerlidir. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* (1926) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* (1932) gibi ilk dönem Kemalist romancıların eserlerinde merkezî kişiler İstanbul'da doğup büyümelerine rağmen Anadolu'ya yerleşip burada yeni bir hayat kurmak isterler. Söz konusu durumun, Osmanlı Devleti'nin İstanbul merkezli olmasına karşılık, Türkiye Cumhuriyeti'yle Anadolu'nun merkeze alınmasını ve artık gerçek yuvanın olumsuzlanan İstanbul değil, Anadolu olduğunu simgelediği öne sürülebilir. Nitekim yeni kurulan ülkenin başkenti de Anadolu'daki bir şehir olan Ankara olur.

İncelenen romanların yazarları her ne kadar farklı ideolojilere sahip olsalar da, Fredric Jameson'ın kavramlaştırmasıyla ulusal bir alegori olarak adlandırılabilecek şekilde aşk ve aile bağlamında simgesel bir anlatım benimserler. Bu alegoriye göre, somut sevgili vatanla ve dolayısıyla somut sevgiliye duyulan aşk, vatan aşkıyla özdeşleştirilir. Ancak vatanın göstereni olan somut sevgilinin niteliğinin romandan romana değişken bir özelliğe sahip olabileceği söylenmelidir. Örneğin sevgili, Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* (1922)'inde, idealize edilen ve herkesin âşık olduğu bir kişi iken, İslami bir roman olan Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) adlı eserinde sıradan bir komşu kızıdır. Buna karşılık, her iki sevgili de daha sonra vatanla özdeş bir konuma gelirler. Vatanın da âşık olunan kişinin de, sevilen ve bağlılık duyulan arzu nesneleri olmaları, "harîm-i ismetlerine" el uzatılması, bu yüzden her ikisinin de korunmaya çalışılması, vazgeçilmez oluşları

ve namusları için can verilebilecek olması vatan kavramıyla sevgili arasında özdeşlik ilişkisinin kurulabilmesini sağlar.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde ve Walter G. Andrews'un *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı* adlı kitabında belirttiği gibi Osmanlı şiirinde sevgilinin lirik (somut sevgiliye duyulan), tasavvufi (Allah'a duyulan) ve otorite (Padişah'a duyulan) şeklinde görünmesine karşılık, Millî Mücadele konulu romanlarda, bu üç düzlem yerini çoğu zaman sadece vatan aşkına bırakır.

İlk boyut, merkezî kişinin sevdiği kadına duyduğu aşkla vatan aşkını bütünleştirmesi şeklinde belirir. Böylelikle merkezî kişinin sevdiği kıza duyduğu aşk ve onunla kavuşmak için verdiği mücadele, aynı zamanda vatanı kurtarmaya yönelik bir çabaya dönüşür. Merkezî kişinin, ancak vatanı kurtardığı zaman, bir başka ifadeyle bir anlamda erkini kanıtladığında, sevdiği kıza kavuşabilmesi önemlidir. Bu anlamda, merkezî kişinin vatana ve sevdiği kadına eşzamanlı kavuşması, kadın ve vatan eşitliği düşüncesini destekler.

İkinci boyut ise Allah aşkının yerine vatan aşkının ikame edilmesi ile gerçekleşir. Sevgili olarak kadının, vatan aşkına geçişinde bir aracı konum üstlenmesi, Leylâ ile Mecnun ve Ferhad ile Şirin gibi mesnevileri hatırlatır niteliktedir. Tasavvufi bir içeriğe sahip olan söz konusu mesneviler, salikin mecazi anlamda âşık olduğu somut sevgiliden, hakiki sevgili olan Allah'a ulaşmasını anlatır. Mutasavvıf bir kişinin, somut ve geçici olan dünyaya ait sevgiliden, soyut, ideal ve ebedi olan sevgiliye dönmesi gerekir. Benzer bir şekilde, ele alınan Millî Mücadele konulu romanlarda da merkezî kişi, somut ve geçici olan sevgiliye duyulan aşktan, ideal ve kalıcı olan vatan aşkına geçer. Sözü edilen bağlamda Allah aşkının yerine

vatan aşkının ikame edilmesi dikkat çekicidir. Bu durum şu şekilde şematize edilebilir:

Klasik Leylâ ile Mecnun Mesnevîsi'nde Mecnun: Leylâ aşkı → Allah aşkı

Millî Mücadele konulu romanlarda merkezî kişi: Sevgiliye duyulan aşk → vatan aşkı

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* (1928) adlı romanında, vatanın Allah'ın yerine ikame edilmesi, ileri sürülen düşünceleri doğrudan yansıtması bakımından önemlidir. Romanda, vatanla ilgili şunlar söylenir: "Hiçbir iman sahibi Allah'tan ümidini keser mi? İşte Necdet de Anadolu'dan böylece ümidini kesmiyordu." (Karaosmanoğlu, 2006: 259).

Üçüncü boyut ise şöyle açıklanabilir: Geleneksel Osmanlı şiirinde, mutlak otoritenin temsilcisi olarak gösterilen ve bu şekilde sevgi nesnesine dönüştürülen Padişah, Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda otoritesiz bir kişi olarak betimlenir. Bu bağlamda, otorite kaybı ile birlikte âşık olunan Padişah'ın, bu özelliğini yitirmesi önemlidir. Padişah yerine sevgili olarak konumlandırılan öge ise vatandır.

Milliyetçi-muhafazakar ve İslamcı romancılar da Allah'la Padişah'a duyulan aşkın yerine vatan aşklarını öncelerler.

Öte yandan sevgiliye duyulan aşkın tecessümü olan vatanın niteliğinin Kemalist 1. ve 2. dönem, Marksist, popüler, milliyetçi ve İslamcı yazarlar tarafından benzer şekilde çizilmesi dikkat çekicidir. Bütün bu yazarlar, vatanı, tüm kişisel

isteklerin ötesinde, bütün kişisel isteklerden önemli olarak konumlandırırlar. Yine bütün yazarlar, vatanın düşman çizmeleri altında ezildiğini ve bu yüzden, "Vatan sevgisi imandandır" hadisine atfen imanlı herkesin Millî Mücadele'ye katılması gerektiğini belirtirler. Burada dikkat çekici olan, Samim Kocagöz, Hasan İzzettin Dinamo gibi Marksist yazarların da sözü edilen hadise romanlarında gönderimde bulunmalarıdır. Örneğin Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan* (1967)'da, "Vatan ve memleket sevgisini taşımayanlarda namus ve iman bulunmaz." (Dinamo, 2010: 495 3. Cilt) demekte ve vatan sevgisinin imanın koşulu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Marksist yazarların, iman sözcüğünün çok güçlü çağrışımlarından yararlandıkları ve imanla Millî Mücadele'ye inanmışlığı anlattıkları söylenmelidir. Buna karşılık, bahsedilen bütün ideolojilerin vatana kutsal bir konum atfetmeleri önemlidir. Ancak bir diğer tartışılması gereken nokta ise bu farklı ideolojilerin vatanla kastettikleri mekândır. Yazarların hemen hepsi, Osmanlı Devleti'nin payitahtı olan İstanbul'u olumsuzlayıp Anadolu'yu ön plana çıkarırlar. Hatta bu tutumun İslami bir niteliğe sahip olan Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) ve Hasan Karatay'ın *Çalınan Savaş* (1991) adlı romanlarında bulunması dikkat çekicidir. Çünkü yıllarca Osmanlı Devleti'nin başkentliğini yapmış ve Müslüman coğrafyanın timsali olarak düşünülen bu şehir, genellikle Müslümanlar tarafından olumlanırken, söz konusu yazarların Kemalist ideolojiye sahip yazarlar gibi, İstanbul'u olumsuzlayıp Anadolu'yu öncelemesi önemlidir. Örneğin *Gülü Koklayamadım*'da İstanbul için "Ruhunu kaybeden şehir!... Kalleş, kahpe şehir!..." (Kavaklı, 2006: 93) ifadeleri kullanılır. İslamcı yazarlar İstanbul'da kozmopolit Türklerin, Anadolu'da ise saf Müslümanların yaşadıklarına inanırlar.

Aynı şekilde anne ile vatan arasında kurulan özdeşliğin farklı ideolojiye sahip yazarlarca uygulandığını görürüz. Bu anlamda Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* (1922), İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* (1971), Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* (1967) ve Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) adlı romanlarında annenin vatanla özdeş bir konuma getirilmesi göz önünde bulundurulabilir. Örneğin İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* adlı romanında merkezî kişi Anadolu'nun havasında, anasının saçlarını okşayıp dururken duyduğu o ana kokusunu hisseder (Ohri, 1971: 188). Marksist bir yazar olan Hasan İzzettin Dinamo ise, *Kutsal İsyan*'da, Mustafa Kemal Paşa için zor şartlarda sığınağın Anadolu ve annesi olduğu ardı ardına belirtilir (Dinamo, 2010: 29-33 1. Cilt). Bu şekilde diğer romanlarda görülen anne-vatan özdeşliği tekrarlanmış olur. İslamcı bir yazar olan Erkan Kavaklı, *Gülü Koklayamadım* adlı romanında, Namık Kemal'in, "Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini / Yok mudur kurtaracak bahtı kara mâderini" beytini alıntılayarak anne ile vatan özdeşliğini konu edinir (Kavaklı, 2006: 84). Annenin, kişilere aynı kökten gelme duygusu vermesi, kişiler arasındaki duygusal yakınlığı güçlendirmesi, bağlılık duyulan ve korunmaya muhtaç niteliği, namusu için can verilecek kadar sevilmesi ve düşmanların "harîm-i ismeti"ne el uzatması, vatanla özdeşleştirilmesine yol açar.

Öte yandan tartışılan romanlarda babanın, simgesel olarak Padişah'la özdeş bir konuma getirildiğini görürüz. Söz konusu özdeşleştirmede, ülkeyi koruyan otorite simgesinin ailede babaya denk gelmesi etkili olur. Bir başka ifadeyle Padişah ülkede otorite figürü iken baba ise ailede otoritenin timsali olur. Padişah'ın ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler, milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı yazarların hepsi tarafından otoritesi eksik bir şekilde konumlandırıldığını görürüz. Hatta *Toz Duman*

İçinde (1974) gibi Marksist romanlarda Padişah'ın halkı sömürdüğü dile getirilir (Apaydın, 1974: 311). Ülkenin yabancı işgalciler tarafından işgal edilmesi, bahsedilen otorite eksikliğini doğurmuştur. Padişah'ın otorite eksikliği ve işgalcilerle birlikte hareket etmesi romanlarda babanın ölümü ya da işgalcilerle işbirliği içinde konumlandırılması ile simgesel bir şekilde anlatılır.

Bu noktada, ulusal alegori olarak tanımlanan simgesel anlatımın unsurları şöyle şemalaştırılabilir:

ANNE ↔ SEVGİLİ ↔ VATAN **BABA ↔ DEVLET ↔ PADİŞAH**

[ANA VATAN, TOPRAK ANA] **[DEVLET BABA]**

VATAN EVLADI ↔ MERKEZÎ KİŞİ

[EVLÂD-I VATAN]

Farklı ideolojilere ait yazarların, anne ve somut sevgiliyi vatan; babayı Padişah ve evlatları da halkla özdeşleştirmeleri aile kavramı çevresinde bir ulusal alegorinin var olduğunu gösterir. Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda işlenilen aşk ve aile gibi bireysel konular, siyasal ve toplumsal düzleme taşınır ve Fredric Jameson'ın ifade ettiği ulusal alegoriye dönüşür.

Babanın ölümünde anneyi ve sevdiği kızı korumakla yükümlü evin oğlu, yani merkezî kişi, toplumsal düzeyde Padişah'ın otorite eksikliğinde vatanı koruması gereken vatan evladı kişilere denk gelir.

Ancak yazarların ideolojileri, Padişah'a olumsuz bakılıp bakılmadığını belirlemektedir. İlk ve son dönem Kemalistler, popüler ve Marksist yazarlar Padişah'a karşı olumsuzlayıcı bir yaklaşım benimser ve onu Millî Mücadele karşıtı olarak işgalcilerle işbirliği içinde çizerlerken, Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler* (1973) adlı romanında Millî Mücadele karşıtlarının Padişah'ı kendi çıkarları için kullandıklarını söyler. Sevinç Çokum ise Padişah'ı olumsuz ve Millî Mücadele karşıtı konumlandırdığı İstanbul Hükûmeti'nden farklı olduğunu düşünür. Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* (1964) adlı romanındaki kişilerden biri, Padişah'ın Millî Mücadele'ye destek verdiğini belirtir. Aynı şekilde Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) ve Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* (1991) adlı romanlarında Padişah'ın işgalciler yüzünden eli kolu bağlı olduğu hâlde paşaları ve özellikle Mustafa Kemal'i Anadolu'ya gönderdiğinden bahseder. Bu anlamda, genel olarak milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı yazarların Padişah'a karşı olumlu bir bakışa sahip olduğu gözlenmektedir.

Jameson'un, daha önce ifade edildiği gibi, Çin'in önemli yazarlarından biri olan Lu Hsun'un kitaplarına atıfta bulunarak onun *Ah Q* adlı kitabında Ah Q'yu alegorik olarak Çin'in yerine kullanması ve böylelikle ulusal alegori meydana getirmesi ile Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarda kişilerin Osmanlı toplumunun simgesi olması paralel bir nitelik gösterir (Jameson, 2008: 374). Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda birçok sakat kişinin varlığı dikkat çekmektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* (1932)'ında tek kollu Ahmet Celal; Tarık

Buğra'nın *Küçük Ağa* (1964)'sında Çolak Salih; Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* (1968)'sında, Topal Ali; İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* (1971) adlı romanında yürüyemeyen Orhan; Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* (1965)'sında Kör Şaban; Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* (1963)'inde tek kollu Yusuf; Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* (1991)'ında, ayağı sakat asker, durumları ile Osmanlı Devleti'nin yıllarca süren savaşlardan sonra içinde bulunduğu kötü hâlin simgesi olurlar. Bir başka ifadeyle Osmanlı Devleti, eski görkemli günlerini geride bırakmış ve topraklarını kaybederek yarım bir insana dönüşmüştür. Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında tek ayağını kaybetmiş bir askerin söylediği şu sözler, bahsedilen bağlamda öne sürülen savı destekler: "Bu yaşla mı, bu topal ayakla mı? Geride kalanların çoğu benim gibi. Ha benim halim ha memleketin hali." (Karatay, 1990: 39). Bu şekilde sakat bireyler, Osmanlı Devleti'nin alegorisi olarak yorumlanabilir. Söz konusu durum, Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ni "hasta adam" olarak konumlandırması ile paralel bir özellik gösterir. Bununla birlikte bahsedilen sakat insanların bütün gayretleri ile Millî Mücadele'nin içinde yer almaları ve işgalcileri alt etmeleri, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bütün olumsuz koşullara ve eksiklere rağmen bunların üstesinden gelmesini simgelediği söylenebilir. Romanlardaki kişilerde var olan vucütlarındaki eskiye ait bütünlük, tamlığın sona ermesi ve bu durumun Osmanlı Devleti'nin görkemli günlerindeki "yekpareliğin", huzurlu günlerin bittiğine ait duygu ile paralel olması, yine bu romanlarda kadın bedeniyle vatan topraklarının eşdeğerde tutulması durumunu hatırlatır. Hatırlanacağı gibi incelenen romanlarda, vatan topraklarının işgal edilmeye çalışılması, sevgili olan kadına veya annenin bedenine halel gelmesi metaforuyla anlamlandırılır. Düşmanların vatan topraklarını işgal eder etmez kadınlara da

saldırmaları ve onların bedenlerini de, tıpkı vatan topraklarında olduğu gibi, sahiplenmeye çalışmaları bahsedilen savı destekler niteliktedir.

Çalışmada ele alınan romanların hemen hepsinde bireyselliğin toplumsallığın içinde eritilmesi gerektiği vurgulanır. Bu anlamda her türlü bireysel istek, arzu ve çıkarlar, toplumsal yarar için yok edilmelidir. Söz konusu durum, romanlarda ortak bir tavır olarak gözlemlenir. Geleneksel tasavvufi söylemde, kişinin bireysel isteklerini yok ederek Allah'ta vahdete ulaşması inancı, Millî Mücadele konulu romanlarda kişisel arzuların toplum için yok edilmesi düşüncesine dönüşür. Nitekim bazı yazarların tasavvufi söylemden de yararlanarak bahsedilen durumu ortaya koymaları dikkat çekicidir. Örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (1928)'da bireysellikten çıkıp toplumsallığa geçiş için şunları söyler: "Çünkü halk denilen tuzlu ve baharlı denizin içinde kaynayan bir zerre haline girmiştir. Ferdi şuuru bu sonsuz **millî şuurun** içinde **eriyip** gitmiştir. Bu eriyişte, bu **yok olup gidişte** süeda'nın ölümlerindeki gibi bir ebedi zevk, bir **ilâhi mutluluk** vardı." (Karaosmanoğlu, 2006: 281). Alıntılanan parçada bireyselliğin millî şuur içinde eritilip yok edilmesi düşüncesi, tasavvufi söylemde salik kişinin Allah'ta varlığını eritmesi ve onunla bütünleşmesi, yani vahdet inancıyla paraleldir. İslami bir ideolojiye sahip Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) adlı romanında, merkezî kişinin nefsini vatan için yok ettiğini belirtmesi dikkat çekicidir: "Nefsim, canım için değil Allah'ım! Vatanım, milletim için." (Kavaklı, 2006 :217). Alıntılanan ifadelerde görüldüğü gibi tasavvufta Allah için yok edilen nefis, bu kez vatan için, bir başka ifadeyle millî irade için feda edilir. Bunun yanı sıra milliyetçi-muhafazakâr bir yazar Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* (1964)'sında gurur çekişmesi, nefis gibi bireysel olana ait unsurların değil, vatanın her şeyden önemli olduğu ifade

edilir (Buğra, 2006: 439). Diğer birçok romanda da bireysellikten çıkılıp millî şuurun bir parçası olunması düşüncesi sık sık vurgulanır. Söz konusu özellik, aynı zamanda bireyselin toplumsal olanın simgesi olma durumuyla da koşut bir nitelik gösterir. Bu noktada vatan kavramındaki değişiklik de göze çarpar. Tasavvufi söylemde bu dünyaya ait uzamın hakiki olan öteki dünyanın yansımasından ibaret olması, yaşanılan mekânın önemsiz görülmesi sonucunu doğurur. Tasavvufi söylemde, üzerinde yaşanılan dünya geçicidir ve bütün arazlar gibi aşılması gereken bir niteliğe sahiptir. Böylelikle vatan kavramı, maddî dünyanın ötesindeki âlemi temsil eden alegorik bir anlama gönderimde bulunur.Bir başka ifadeyle vatan, Allah'la bütünleşilen manevi alemi ifade eder. Bahsedilen düşüncenin İslamcı romancılarda değişmesi dikkat çekicidir. İslamcı romancılar, tıpkı diğer ideolojilere sahip yazarlar gibi, yaşanılan mekânı, yani vatanı, öteki dünyanın bir metaforu olarak görmez; aksine bu dünyaya ait vatana aşkla bağlı olduklarını ifade ederler. Ancak İslamcı romancıların yaşanılan somut ve maddi vatana aşkla bağlı olmalarını, "hubbu'l-vatan min el-îmân" (vatan sevgisi imandandır) hadisine atfen meşrulaştırıldıkları ileri sürülebilir. Ancak söz konusu hadis, birçok müfessir tarafından "aşk yoluyla Tanrı'yla bir olmaya çalışan sufinin çabası" olarak yorumlanır (Najmabadi, 2000: 137).

Değerlendirilen romanlarda, genel olarak işgalci devletlerin Türklere ait toprakları işgal ederek zulmetmesi, kadınların kızların ırzına geçmeleri, evlerini barklarını yakmaları nedeniyle bir nefsi müdafaa içine girilmesi ile Millî Mücadele'nin başladığı ifade edilir. Padişah'ın işgale tepkisiz kalması, halkın gönüllü bir lider olan Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Millî Mücadele'yi başlatmasına yol açar. Bu anlamda Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* (1922) ve

Vurun Kahpeye (1926), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* (1928), *Yaban* (1932), Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* (1960), Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topraklar İçin* (1961), Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* (1974), Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* (1964), İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* (1971), İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* (1975) örnek gösterilebilir. Öte yandan incelenen diğer bazı romanlarda Millî Mücadele'nin ortaya çıkışında, özellikle Batı emperyalizmi ve sömürgeci faaliyetlerinin etkisi ön plana çıkarılır. Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* (1965), Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* (1968), Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* (2002), Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* (2002), Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* (2005) adlı romanlarında, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadele'nin ortaya çıkmasının temel gayesinin millî namusu korumakla birlikte Batılıların sömürgeci faaliyetlerini sona erdirmek olduğu öne sürülür. Örneğin *Yorgun Savaşçı*'da sömürge mantığıyla Türk topraklarını işgal etmeye çalışan devletlerin bu çabaları sonucunda toprakları işgal edilen Türklerin Millî Mücadele'ye başladıkları dile getirilir. Bu bağlamda son dönem Kemalist ve Marksist yazarların Millî Mücadele'nin ortaya çıkmasında Batılıların sömürgeci faaliyetlerinin etkisini vurguladıkları görülür. Milliyetçi-muhafazakâr bir içeriğe sahip olan Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* (1964) ve Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* (1989) adlı romanlarında Millî Mücadele'nin ortaya çıkmasında, işgalcilerin Türkler tarafından kutsal kabul edilen mekânları yağmalamaları ve yakmalarının etkili olduğu vurgulanır. *Küçük Ağa*'da Osman Gazi'nin, Yıldırım Beyazıt'ın mezarının işgalciler tarafından yağmalanması ile halkta bir örgütlenmenin başladığı söylenirken, *Ağustos Başağı*'nda ise Osmanlı'nın kuruluşunda önemli bir yere sahip olan Söğüt'teki tarihî mekânların ve türbelerin

yakılmasının Millî Mücadele'nin başlamasını tetiklediği ifade edilir ve böylelikle Millî Mücadele'nin başlangıcında manevi etken öne çıkarılır. İslamcı içerikte olan Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) ve Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* (1991) adlı romanlarında ise Millî Mücadele'nin ortaya çıkmasında cihat düşüncesinin temel itici güç olduğu ileri sürülür. Örneğin *Gülü Koklayamadım*'da, Müslüman Türklerin, "din-i İslam'a hizmet" için kâfirle cihat yapmayı amaçladıkları ve bu şekilde Millî Mücadele'nin ortaya çıktığı dile getirilir. *Çalınan Savaş*'ta da Millî Mücadele cihat kavramıyla açıklanır ve Ermenilerin Müslümanların peygamberlerine, *Kur'an*'ına saygısızlık etmelerinin Türkleri Millî Mücadele'ye sevk ettiği söylenir.

Ayrıca Padişah'ın otorite eksikliğinin sonucunda Millî Mücadele'yi kimin yürüteceği konusunda romanlarda bir tartışma konusu ortaya çıkar. İncelenen romanlarda İslamcı iki roman olan *Gülü Koklayamadım* ve *Çalınan Savaş* hariç, Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'nin lideri olarak gösterilir.

Millî Mücadele'nin başlatıcısı, sürdürücüsü ve lideri olan Mustafa Kemal Paşa'ya bakış açısı her ne kadar genellikle olumlu olsa da yazarların ideolojik yönelimlerine göre kimi zaman değişiklik gösterebilmektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'nın yalçın kayasının üzerinden sürüsünü toplamaya çalışan bir çoban olduğundan söz edilir. Berna Moran, Karaosmanoğlu'nun Mustafa Kemal Paşa için kullandığı çoban benzetmesinin, *İncil*'de Hz. İsa'nın kendisini çobana benzetmesine gönderimde bulunduğunu ileri sürer ve bu şekilde Mustafa Kemal Paşa'nın, Hz. İsa gibi kurtarıcılık görevini üstlendiğini vurgular (Moran, 1999: 157). Mustafa Kemal Paşa'ya atfedilen peygamber benzetmesinin başka romanlarda da sürdürülmesi

dikkat çekicidir. Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* (1963)'inde, "Allah'ın emri, Mustafa Kemal Paşa'nın kavli ile" (Kocagöz, 1963: 12) ifadesi kullanılarak peygamberin yerine Mustafa Kemal Paşa ikame edilir. İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce* (1971) adlı kitabında, Mustafa Kemal Paşa'ya, peygamberlerde var olan mucize gerçekleştirme özelliği atfedilir ve onun kaybedildiği düşünülen toprakları geri alarak mucize gösterdiği dile getirilir (Ohri, 1971: 191). Recai Sanay'ın *Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede* (1969) adlı kitabında, Mustafa Kemal Paşa'nın bir ölüyü diriltir gibi ölü bir imparatorluğu hayata döndürdüğü ifade edilerek ona Hz. İsa'ya ait olan ölüyü diriltme özelliği atfedilir (Sanay, 2005: 343). Sevinç Çokum ise *Ağustos Başağı* (1989)'nda, peygamber sözcüğünün anlamı olan kılavuz olma vasfını Mustafa Kemal Paşa için kullanır (Çokum, 2007: 193). Ayrıca Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit* (1964)'inde Mustafa Kemal Paşa, peygamberler gibi kendisine inançla bağlanılan biridir. Peygamberlere koşulsuz sevgi gösterilmesi ile koşut olarak Mustafa Kemal Paşa, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* (1968) adlı romanında, arkasından ölüme gidilecek kadar bağlı olunan bir lider olarak betimlenir. Mustafa Kemal Paşa, halkı içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarması ile Mesih'e benzetilir. Ayrıca gerçekleştirdiği zaferin zorluğu da mucizeye benzetilerek söz konusu peygamber sıfatı güçlendirilir.

Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu olumlu nitelikleri diğer birçok romanda da devam ettirilir. Mustafa Kemal Paşa, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* (1964)'sında, halkın beklediği kahraman, Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* (1922), Erol Toy'un *Toprak Acıkınca* (1968) ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* (1965) adlı romanlarında ileri görüşlü ve çalışkan bir komutan olarak konu edilir. Mustafa Kemal Paşa'nın idealize edildiği söz konusu romanların yanı sıra onu yine olumlu

göstermesine karşılık daha insanî özelliklerini ön plana çıkaran romanlar da vardır. Bu bağlamda Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* (1967), Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* (2002) ve Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* (2005) adlı romanları örnek gösterilebilir. *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*da Millî Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal Paşa, idealize edilmeden, gündelik yaşantısı içinde, yalnızlığı, korkusu, üzüntüsü, kabusları, yuva özlemi, aşkı, ileri görüşlülüğü, siyasi hamleleri ve kararlılığıyla anlatılır. Mustafa Kemal Paşa'nın, bir an, "ne kadar yalnızım!" (İlhan, 2002: 71) diye düşünmesi, onun insanî portresini sunması açısından önemlidir. Benzer şekilde Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa, emperyalizme karşı verilen savaşın kararlı lideri ve mazlum halkları etkileyen önder olmasının yanı sıra, gündelik hayatında insanlara yaklaşımı, okuduğu kitaplar da konu edinilir. Bununla birlikte bazı romanlarda Mustafa Kemal Paşa'nın ya çok az yer aldığı ya da ona hiç yer verilmediği görülür. Söz konusu romanlar şunlardır: Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* (1928), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* (1928), Ethem İzzet Benice'nin *İzmir'in Romanı* (1931) ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* (1973)'i. Bu az ya da hiç yer vermemenin, ideolojik değil, kurgusal nedenlerle gerçekleştiği söylenmelidir. Ancak ele alınan iki romanda Mustafa Kemal Paşa'nın ideolojik nedenlerle olumsuzlanması dikkat çekicidir. Bu anlamda İslami bir içeriğe sahip, Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* (1988) ve Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* (1991) adlı romanları örnek gösterilebilir. *Gülü Koklayamadım*'da, Mustafa Kemal Paşa, diğer romanların aksine verdiği yanlış kararlarla konu edinilir. Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik asıl sert eleştiri Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında gelir. Mustafa Kemal Paşa'nın ilk zamanlarda Halife ve Padişah yanlısı söylemlerde

bulunmasına karşılık Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra tutum değiştirdiği ve savaşı kazanan Müslüman halka sırt çevirdiği simgesel olarak şu şekilde anlatılır: "Bir ülke vardı, adı Huzuristan'dı. Ekerler, biçerler, mihnetsiz geçinirlerdi. Başbuğları da halkı da Allah'ın hükümlerinden başka buyruk tanımazlardı. İblisistan Huzuristan'a savaş açtı. Huzuristan'ın aslan gibi erleri, iblislerin üstüne varıp kırdılar, kırıp çıkardılar. Başbuğlarına kibir geldi. Bu kadar düşmanı kırıp geçirdim, benden büyük yok dedi. Gururlanıp Allah'tan yüz çevirdi, nankörlükte bulundu. Aslanlar gibi savaşan erlerini unuttu. Her şeyinizi bana borçlusunuz, herkes bana baş eğecek dedi. Kurtarıcı benim, yaratan benim, hüküm sahibi benim" (Karatay, 1990: 244-245).

İlk ve son dönem Kemalist yazarlarla İslamcı yazarlar arasındaki konulara bakıştaki farklılık, manda konusunda da kendini gösterir. Tezde tartışılan romanların ortak yönü, manda taraftarlarına karşı olumsuz bir yaklaşım benimsemeleridir. Bununla birlikte olumsuzlanan kişiler, bir başka ifadeyle manda taraftarlarının kim olduğu, yazarların ideolojisine göre farklılık gösterir. Bu çerçevede Kemalist yazarlar olumsuzladıkları manda yanlılarının Padişah ve çevresindeki kişiler olduğunu ifade ederken, İslami bakış açısına sahip yazarlar, Batılılaşma yanlısı kişilerin manda taraftarı olduğunu dile getirip bu kişileri eleştirirler.

Öte yandan Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda, halkın üç farklı düzlemde görüldüğü söylenmelidir. İlk düzlemde, Mustafa Kemal Paşa ve aydınların, halkı harekete geçirip Millî Mücadele'ye katılma konusunda yönlendirdiğini görürüz. Halk, güçsüz, umutsuz, ardı ardına gerçekleşen savaşlardan bitkin, fakir ve cahil bir hâlde çıkmıştır. Ancak, halkın söz konusu olumsuz durumuna karşılık, vatanın kurtulmasının tek çaresi de yine halktır. Padişah'ın otorite yokluğunda "sîne-i

millete" dönülerek bu gerçekleştirilecektir. Özelde Mustafa Kemal Paşa, genelde ise aydınlar, halkı bilinçlendirerek onları Millî Mücadele doğrultusunda yönlendirirler. Söz konusu düşünceyi ortaya koymaları bağlamında şu romanlar örnek gösterilebilir: Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek,* Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece,* Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı,* Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban,* Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit,* Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan,* Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı,* İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce,* Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde,* İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı,* Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadele'de Çamlıca'nın üç Gülü,* Attilâ İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri: Reis Paşa, Şu Çılgın Türkler*. İkinci düzlemde ise Millî Mücadele döneminde halk, yönlendirilen pasif bir nesne olmaktan ziyade aydınlarla bütünleşmiş bir özne olarak betimlenir. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye,* Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış,* Samim Kocagöz'ün *Doludizgin,* Erol Toy'un *Toprak Acıkınca,* Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler,* Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* ve Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* adlı romanları bu düzlem için örnek oluşturabilecek niteliktedir. Son düzlemi ise Millî Mücadele'yi, Mustafa Kemal ve onun yanındaki komutan ya da aydınların değil, esas olarak halkın yürüttüğünü ileri süren romanlar oluşturur. Söz konusu romanlar, Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* ve Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* adlı kitaplarıdır.

Bahsedilen düzlemlerdeki örneklem romanlar konusunda dikkat çekici sonuçlar gözlenmektedir. Bu sonuçlardan birincisi, ilk ve son dönem Kemalist, Marksist ve popüler yazarların halkı yönlendirilmeye açık bir nesne gibi görüp komutan, subay ve aydınların halkı yönlendirmeye çabaladıklarını anlatmalarıdır. Komutan, subay ve aydınlar, umutsuz, bitkin ve cahil halktaki potansiyeli açığa

çıkararak Millî Mücadele'nin kazanılmasına çalışacaklardır. Örneğin, ilk dönem Kemalist yazarlardan biri olan Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil Gece* adlı romanında, merkezî kişi olan Ali Şahin aracılığıyla halkı çocuğa benzetir ve halkın kötü durumda olmasının kabahatini onların dışında arar (Güntekin, 1981: 178). Burada halk için "çocuk" sıfatının kullanılması önemlidir; bu şekilde halkın yönlendirilmeye açık niteliği ön plana çıkarılır. İkinci dönem Kemalist yazarlardan biri olan İlhan Selçuk'un, *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda aydın yönetici kesim, "bitkin, yılgın ve korkmuş halkı canlandırmaya" (Selçuk, 1979: 78) çalışır. Öte yandan Marksist bir ideolojiye sahip Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan* adlı romanında, halkı rüzgarlardan etkilenen "yaprak yığını" simgesi ile anlatır. Aynı romanda halkın edilgen özelliğini somutlamak için romandaki kişilerden biri, halka "karı" sıfatını atfeder. Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanında ise halk subaylar tarafından yönlendirilmeye çalışılır; ancak romanda Albay Bekir Sami ve yanındaki subayların bu konuda çok zorlandıklarının belirtilmesi önemlidir. Benzer şekilde Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanında Haceli adlı kişi yanındakine, "Bize bir akıl öğreten, yol gösteren olacak. Değilse, tövbe hiçbir işin hakkından gelemeyiz biz." (Apaydın 1974: 65) der. Aynı romanda İbrahim Bey ise, milleti başını eğik hâlde uçuruma giden bir koyuna benzetir (Apaydın 1974: 78). Bu noktada bahsedilen koyun benzetmesinin, halkı koyun ve Mustafa Kemal Paşa'yı çobana benzeten Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* romanıyla benzerliği dikkat çekicidir. Bu bağlamda ilk dönem Kemalist bir romancının söylemiyle Marksist bir yazarın söyleminin benzeşmesi de önemlidir. Sözü edilen Marksist yazarların Millî Mücadele dönemindeki halka bakışlarının Türk edebiyatında Marksist yazarların önde gelen isimlerinden biri olan ve bu anlamda Marksist yazının simge değeri olan

Nâzım Hikmet'ten çok farklı olduğunu görürüz. Nâzım Hikmet'in, *Kuva-yı Milliye Destanı*'nda halka kutsallık atfetmesi bir yana yönetici kesimi yok sayarak Millî Mücadele'nin başarılmasını sadece halka bağlar. Bu noktada Nâzım Hikmet'in söz konusu kitaptaki şu mısraları örnek gösterilebilir:

"onlar ki toprakta karınca,

suda balık,

havada kuş kadar

çokturlar;

korkak,

cesur,

câhil,

hakîm

ve çocukturlar

ve kahreden

yaratan ki onlardır,

destânımızda yalnız onların mâceraları vardır." (Nâzım Hikmet, 11: 2007)

Nâzım Hikmet, alıntılanan mısralarda, Allah'ın güzel isimleri olan kahreden ve yaratan sıfatlarını halk için kullanarak halkı aşkın bir niteliğe büründürür. Diğer taraftan Millî Mücadele'yi konu edindiği kitabında Mustafa Kemal Paşa ve yanındaki komuta kademesini değil de, yalnızca halkı anlattığını söyleyerek yönetici kesimin yerine halkı özne yerine koyar. Ancak Nâzım Hikmet'in aksine ele alınan Marksist yazarların ilk ve son dönem Kemalist yazarlar gibi yönetici kesimi özne olarak algıladıkları görülür. Söz konusu yazarlar, yönetici ve aydın kesimin, yorgun, bitkin ve fakir halktaki güç unsurunu ortaya çıkarması ile Millî Mücadele'nin

gerçekleştiğini düşünürler. Bu anlamda, bu tezde tartışılan Marksist yazarların Nâzım Hikmet'ten farklı bir çizgide oldukları söylenmelidir.

Halkın yazarların ideolojisine göre değerlendirilişinde ikinci dikkat çekici nokta, Tarık Buğra, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Sevinç Çokum gibi milliyetçi-muhafazakâr yazarların halkı ve aydınları, nesne ve özne gibi konumlandırmanın yerine her ikisini de bütünleşmiş olarak göstermeleridir. Örneğin, Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler* adlı romanında, halkın kalpten, aydınların ise düşünerek Millî Mücadele konusunda bir bilince ulaştıklarını dile getirir (Tanpınar, 2005: 304). Bu şekilde etken veya edilgen konumlandırılmasına girilmeden her ikisi de farklı yollarla Millî Mücadele konusunda bir bilince ulaşır ve bir bütünlük gösterirler. Sevinç Çokum ise, *Ağustos Başağı* adlı romanında buradaki kişiler aracılığıyla Millî Mücadele'yi yürüten aydın kesimin de halkın içinden çıktığı ifade edilerek (Çokum, 2007: 367) komutan-aydın kesimle halk arasındaki çatışma sona erdirilir. Ancak İslamcı yazarların çok farklı bir tutum içerisinde olması dikkat çekicidir. İslamcı bir görüşe sahip olan Erkan Kavaklı ve Hüseyin Karatay incelenen romanlarında Mustafa Kemal Paşa ve yönetici kesimi göz ardı ederek esas savaşı halkın yürüttüğünü ileri sürerler. Bu durumun nedeni ise İslamcı yazarların Mustafa Kemal Paşa ve onun çevresindeki subayları Frenk kafalı görüp İslami hayat tarzından uzak olarak algılamalarıdır. Yazarların ideolojisine göre halka bakışları genel olarak şu şekilde şematize edilebilir:

	Halk	Yönetici Kesim/Aydın
İlk Dönem Kemalistler	Nesne	Özne
İkinci Dönem Kemalistler	Nesne	Özne
Marksistler	Nesne	Özne
Popüler Yazarlar	Nesne	Özne
Milliyetçi-Muhafazakâr Yazarlar	Özne	Özne
İslamcı Yazarlar	Özne	Nesne

Halkın nesne veya özne olması konusunda farklı eğilimlere sahip olan yazarların ordunun niteliği konusunda ortak bir tavır içinde olduğu gözlemlenmektedir. İlk ve son dönem Kemalist, popüler, Marksist, milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı yazarların hepsi, bu konuda özellikle ordu-millet kavramına vurgu yaparlar. Buna göre, Osmanlı Devleti'nin ardı ardına yaptığı savaşlardan sonra ordu neredeyse yok denecek hâle gelmiştir. Savaşlarda ölen askerler bir yana, halk da yapılan çok sayıda savaştan ve alınan yenilgilerden sonra bitkin durumdadır. Bu nedenle, başlanan Millî Mücadele'de asker ihtiyacı hat safhaya ulaşmıştır. Askerle birlikte cephane yokluğu da girişilen mücadeleye engel olmaktadır. Bahsedilen durum, milletin büyük fedakârlıklar göstererek yediden yetmişe ordunun içinde ya da gerisinde hizmet vermesini zorunlu kılmıştır. Böylelikle bütün milletin, kadın, çocuk ve yaşlı demeden ordunun içinde ve yanında yer almasıyla ordu hızla derlenip toparlanmış, düzenli bir ordu hâline gelmiştir. Halkın bir bölümü, işgalcilerin kontrolündeki cephaneliklerden silah ve mermi kaçırırken, kadınlar ise kağnılarla cephanelerin savaş alanlarına taşınmasında askerlere yardımcı olmaktadırlar. Eli silah tutan bütün Türk halkı ise savaş alanlarında yer alır. Genel hatlarıyla sunulan bu

ordu manzarası, bütün romanlarda yinelenmektedir. Örneğin Marksist bir yazar olan Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*'da Cemil'e şunları söyletir: "Ama, ordu, tek başına dövüşemez. Millet tutmayınca, ordu ne yapsın? Hep kalkacaksınız. Yediden yetmişe silaha sarılacağız. Ateş boylarında çarpışanların sevabı ne kadarsa onlara cephane, yiyecek yetiştirenlerin de sevabı belki daha da çoktur." (Tahir, 2005: 260-261). Popüler bir romancı olan Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı romanında, Fethi Onbaşının Babası, "kadın, erkek, genç, ihtiyar, sağlam ve sakat, yediden yetmişe kadar bütün Türk milleti katılacak bu savaşa…" der (Özdeş, 1976: 34-35). Milliyetçi-muhafazakâr bir yazar olan Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* adlı romanında ise bu bağlamda şu ifadeler yer alır: "Artık yalnız eli silah tutanlar değil, beş on okka yük taşıyabilecek, bir kağnının öküzlerine embel dürtebilecek çocuklar ve kadınlar da cihada akıyordu. Daha şimdiden isimler çıkmıştı ortaya; Kara Fatma'lardan, Ayşe Onbaşı'lardan, Pembe Çavuş'lardan bahsediliyordu. Kadınlık ilk defa şehadet ve gazâ mertebelerine ermişti." (Buğra, 2006: 140). İslami bir görüşe sahip Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında ise halkın yaptıkları şöyle dile getirilir: "Erkek, kadın, çocuk; vapur geldiğinde, bir anda sahilde zorlamasız toplanıyorlar. İnanılmaz bir maharetle boşaltıyorlar. Bu sessiz ve perişan kılıklı ulu halk; yükünü depolara düzenli bir şekilde götürüyor. Herkes gücü yettiğince taşıyor. Mermi taşıyan annelerin arkasından giden, paçavralar içinde, mini mini çocuklar gördüm. Çökmüş omuzları üzerinde, sandıkları taşıyan ihtiyarlar gördüm. Bu insanlar, yaptıkları işleri basit ve tabi buluyorlar. Teşekkür bile beklemiyorlar. Bu manzara, memleketin her tarafında aynı." (Karatay, 1990: 285).

Aynı şekilde ele alınan bütün farklı ideolojilerdeki yazarlar, Türk ordusunun kıt imkânlarına özellikle vurgu yaparlar ve buna karşılık düşman askerlerinin

olanaklarının çok zengin olduğunu ifade ederler. Bu durum, ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popürler, Milliyetçi-Muhafazakar ve İslamcı yazarlar tarafından tekrar edilir. Örneğin Marksist bir romancı olan Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı kitabında, askerlerin giyecek elbise bulamadıkları dile getirilir. Bu olumsuz koşullar, İslamcı bir ideolojiye olan Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında da yinelenir. Karatay, kış geldiği hâlde askerlerin hâlâ yazlık askerî elbise giymek durumunda kaldıklarını, yırtık elbiselerine rast gele yama yaptıklarını, çarıklarının yırtıldığını belirtir (Karatay, 1990: 168). Bununla birlikte yine ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popürler, Milliyetçi-Muhafazakar ve İslamcı yazarlar, işgalci düşman ordusunun Türk ordusu karşısında cephane ve asker sayısı bakımından çok üstün bir konumda olduğu noktasında ortak bir görüşe sahiptirler. Bahsedilen noktanın romanlarda özellikle vurgulanması, tarihsel gerçekliğin yanı sıra Millî Mücadele'nin kazanılmasını daha değerli kılması bakımından işlevsel bir özellik taşır.

Yazarlar, Millî Mücadele'deki halkın kahramanlığına, fedakârlığına ve özverisine özellikle vurgu yaparlar. Bu şekilde yazarlarda halka ait genel olarak iki farklı algıdan bahsetmek mümkündür. Savaş öncesi, cahil, bitkin, fakir ve yönlendirilmeye açık olarak vasıflandırılan halk, savaş zamanında, kahraman, fedakâr ve özverili bir hâle gelir. Bu algı, Nâzım Hikmet'in *Kuva-yı Milliye Destanı*'nda, halkı cesur, korkak, cahil, hakîm, yaratan ve kahreden gibi birbirinden çok farklı sıfatlarla betimlemesiyle paraleldir.

Millî Mücadele'nin gerçekleştirildiği işgalci gücün kim olduğu konusunda farklı ideolojiden yazarlarda ortak bir anlayışın egemen olduğu söylenebilir. Örneğin Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı*, Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*, Erkan

Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım*, Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş*, Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*, Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanlarında, yazarları her ne kadar farklı ideolojilere sahip olsalar da, savaşın aslında Yunanlılarla değil, İngilizlerle yapıldığı ileri sürülür. Bu anlamda esas düşman Yunanlılardan çok İngilizler olarak görülür. Söz konusu düşünce Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"* adlı romanında, Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözlerinde de görülür: "Yunanistan'da re's-i kâra Venizelos geçmiş, Konstantin geçmiş, Düvel-i Muazzama için fark edebilir; bizim için, bir şey fark etmez, çünkü, hasm-ı bî-amanımız İngiltere'dir…" (İlhan, 2002: 558). Mustafa Kemal Paşa'ya olumsuz bakılan Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanında da İngilizler, işgalin esas aktörü olarak gösterilir. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*, İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce*, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*, Hıfzı Topuz'un *Milli Macadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanlarında işgalci güç olarak İngilizler merkeze alınır. Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitaplarında ise Yunanlılara İtilaf devletlerinin destek verdiğinden bahsedilir. Bu anlamda incelenen romanlarda sık sık yinelenen "yedi düvel"le savaşıldığı düşüncesiyle Yunanlılardan çok İngilizler veya İtilaf devletlerinin esas düşman olarak konumlandırıldığı ortaya çıkar. Bu bağlamda söz konusu durumun tarihsel gerçeklik içermesiyle birlikte, Osmanlı Devleti'nden ayrılan bir devlet olarak Yunanistan'ın düşman olacak kadar önemli görülmemesiyle gerçekleştiği söylenebilir. Öte yandan incelenen romanlarda, İngilizlerin Türklerin esas düşmanı olmalarının nedenleri ise genellikle şu şekilde belirtilir: İngilizlerin Çanakkale'de Türkler karşısında verdikleri askerî zayiatı unutamamaları, Türklere

neden düşmanlık besledikleri konusunda öne sürülen ilk düşüncedir. İngilizler, Çanakkale Savaşı'nda Türklere karşı alınan yenilgi ile hem birçok askerini kaybetmiş, hem de bu yenilgiden sonra Ruslara yardım gönderilememesi nedeniyle Birinci Dünya Savaşı'nın uzamasıyla maddi ve manevi boyutta çok büyük boyutta kayıplar yaşamışlardır. Bu durumun, İngilizlerin Türklere karşı kin duygusu beslemelerine neden olduğu romanlarda ifade edilir. İngilizlerin Türklere olan olumsuz düşüncelerinin bir diğer nedeni ise Müslüman sömürgelerini daha rahat kontrol etmek için elinde halifeliği bulunduran güçlü bir devlet yerine Ermeni ya da Yunanlıların kontrolünde kukla bir devleti istemeleridir.

Savaşılan işgalciler konusunda değişik ideolojilere sahip yazarlar arasında genel bir ortak tavır var olmasına karşılık, işgalcilerle kimlerin işbirliği içerisinde olduğu noktasında yazarların ideolojik nedenlerle farklı yaklaşımlar benimsediklerini görürüz. İncelenen birçok romanda Padişah, işgalcilerle işbirliği içerisinde gösterilir. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış*, Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topraklar İçin*, Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*, Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca*, İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce*, Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde*, İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*, Hıfzı Topuz'un *Milli Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*, Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*, Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanlarında Padişah işgalcilerin kuklası ve onların sözünden çıkmayan biri olarak betimlenir. Romancıların çoğu, Padişah'la birlikte İstanbul Hükûmeti'nin de işgalcilerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini dile getirirler. Padişah'ı işbirliği içinde gösterenlerle İstanbul Hükûmeti'ni Millî Mücadele aleyhtarı anlatan

romancılar arasında çoğunlukla bir benzerlik olması dikkat çekicidir. Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış*, Fikret Arıt'ın *Hep Bu Topraklar İçin*, Samim Kocagöz'ün *Doludizgin*, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*, Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca*, İskender Ohri'nin *Aşktan da Yüce*, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*, Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde*, İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*, Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı*, Hıfzı Topuz'un *Milli Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü*, Attilâ İlhan'ın *Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"*, Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler*. Görüldüğü gibi milliyetçi-muhafazakâr yazarlar olan Tarık Buğra, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Sevinç Çokum, Padişah'ı değil, sadece İstanbul Hükûmeti'ni Millî Mücadele karşıtı çizlerler. Padişah ve İstanbul Hükûmeti ile birlikte softa din adamları / şeyhler de romanlarda sıklıkla bireysel çıkarları için işgalcilerle işbirliği yapan kişiler olarak konu edilirler. Ancak bunların dini kötüye kullanan kişiler olduğu romancılar tarafından özellikle vurgulanır. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye*, Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca*, Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde*, İlhan Selçuk'un *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* adlı kitaplarında dini kötüye kullanarak işgalcilerle bireysel çıkarları için işbirliği yapan din adamları ve şeyhlere değinilir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Erol Toy'un *Toprak Acıkınca*, Talip Apaydın'ın *Toz Duman İçinde* adlı romanlarında ise ağa figürü Millî Mücadele aleyhtarı olarak anlatılır. Marksist bir ideolojiyi benimseyen Erol Toy ve Talip Apaydın'ın köylüleri sömürdüğünü düşündükleri ağa figürünü olumsuz betimlemeleri işlevseldir. Bu noktada köy romancıları tarafından da ağa figürünün olumsuz anlatılması göz

önünde bulundurulabilir. Birbirinden çok farklı ideolojilere sahip yazarların zenginlerin ve tüccarların işgalcilerle işbirliği içerisinde olduğunu ifade etmeleri dikkat çekicidir. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış*, Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*, Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım*, Sevinç Çokum'un *Ağustos Başağı* ve Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanlarında, zenginlerin işgalcilerle işbirliği yaptıkları ve Millî Mücadele karşıtı bir tutum sergiledikleri özellikle vurgulanır. İlk (Halide Edip Adıvar) ve son (Hıfzı Topuz) dönem Kemalist, Marksist (Samim Kocagöz) ve İslamcı (Erkan Kavaklı) yazarların ekonomik temelli bir ayrım üzerinden Millî Mücadele karşıtlığını belirlemeleri önemlidir. Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* ve Hıfzı Topuz'un *Milli Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanlarında kozmopolit tiplerin işgalcilere duydukları hayranlık ve onlarla birlikte hareket etmeleri konu edinilir. Millî Mücadele karşıtı olarak gösterilen en dikkat çekici tiplerden biri Batıcı olarak gösterilen kişilerdir. İslamcı yazarlardan biri olan Hüseyin Karatay, softa din adamlarını veya İslamcı kesimi Millî Mücadele karşıtı konumlandıran yazarların aksine, Batıcı gördüğü kişileri işbirlikçi olarak vasıflandırır. Bu kişilerin arasında İsmet Paşa ve Tunalı Hilmi gibi diğer romanlarda olumlu gösterilen kişiler de bulunmaktadır.

Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda sıklıkla İttihatçı ve İtilafçı tartışmalarının yer aldığı görülür. Bu konu daha çok, Mustafa Kemal Paşa'nın İttihatçı olarak suçlanması ile gündeme gelir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın İttihatçı olduğunun söylenmesinin siyasi bir anlam taşıdığı ve Mustafa Kemal'i Millî Mücadele'de güçsüz kılmak için böyle bir vasfılandırmada bulunulduğu bu

romanlarda belirtilir. Bu bağlamda bilhassa Hasan İzzettin Dinamo'nun *Kutsal İsyan* ve Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanları örnek gösterilebilir. Diğer taraftan Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* ve Hıfzı Topuz'un *Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü* adlı romanlarında Millî Mücadele'yi İttihatçı kadronun üstlendiği düşüncesi öne çıkarılır. Ancak İslamcı yazarlar olan Erkan Kavaklı'nın *Gülü Koklayamadım* ve Hüseyin Karatay'ın *Çalınan Savaş* adlı romanlarında, tam tersi bir tavır alınarak İttihatçılar yaşanan bütün kötü şartların temel sorumlusu olarak gösterilir ve olumsuzlanırken, İtilafçılar olumlu olarak konumlandırılır.

Romanlarda okuru Millî Mücadele'nin doğruluğu yönünde ikna etmek için anlatıcılar tarafından özellikle hâl değişimi kalıbına başvurulur. Kişiler karşı cinse duyduları aşkla ya da iç sorgulamadan sonra Millî Mücadele'nin haklılığına inanır ve Millî Mücadele'ye katılırlar. Sözü edilen hâl değişimi, okurun da Millî Mücadele lehine karar vermesinde işlevseldir.

Millî Mücadele'yi konu edinen romanlar konusunda bir diğer dikkat çekici nokta, romanların, popüler nitelikte olan, Burhan Cahit Morkaya'nın *İzmir'in Romanı*, Ethem İzzet Benice'nin *Adsız Şehit*, Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* romanların dışında, genellikle olumlu bir şekilde sonuçlanmamasıdır. Örneğin ilk dönem Kemalist romanlarından biri olan *Ateşten Gömlek*'te, Millî Mücadele başarılı bir şekilde sonuçlanmasına karşılık, zaferin epik bir şekilde anlatılmasının yerine, ölüm döşeğindeki Peyami'nin trajedisine değinilir. Son dönem Kemalist romancılardan biri olan Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı kitabında, savaşın kazanılmasının sevincinin anlatılmasına yoğunlaşılmaz. Bunun yerine gerçek zaferin cahilliğin yenilmesi ile kazanılacağı belirtilir. Marksist bir yazar olan Erol Toy, *Toprak Acıkınca* adlı romanının sonunda köyde patlamaya maruz kalan kalabalığın

korku dolu anlarına değinir. Milliyetçi-muhafazakâr bir düşünceye sahip Tarık Buğra, *Küçük Ağa* adlı romanında, Millî Mücadele kazanılmasına rağmen, daha önemli olanın Ankara'da, Meclis'teki savaşın nasıl biteceği olduğunu dile getirir: "Bir millet mezarının kıyısında boğuşuyor, yeniden hayata katılmak için dişini tırnağına katıyordu. Bu trajik savaşta yenilişin hesabını yapmak kolaydı. Fakat zor olan, Küçük Ağa'yı terleten, diken üstünde gibi tedirgin eden zaferdi, zaferden sonrasıydı. Zira, o inanıyordu ki, başlangıç bu günler değildi, başlangıç zafer denilen şey olacaktı. Başlangıç, yani Türkiye'nin hayatıyla ilgili asıl savaşın başlangıcı. Ve bu savaş zaferden sonra başlayacak iyilerle kötüler, mideciler ve budalalarla vatanseverler arasında geçecekti." (Buğra, 2006: 344). Bu şekilde zaferden sonra iyi insanlarla kötü insanlar arasında yaşanacak savaşın esas Millî Mücadele olduğu vurgulanır. Ayrıca söz konusu romanın sonunda eşini kaybeden Küçük Ağa'nın trajedisine de değinilir. İslami dünya görüşüne sahip Erkan Kavaklı ve Hüseyin Karatay da romanlarının sonunda Millî Mücadele'nin kazanılmasının sevincini anlatmazlar. Bunun yerine Erkan Kavaklı, *Gülü Koklayamadım*'da ve Hüseyin Karatay, *Çalınan Savaş*'ta, asıl savaşanların yerine Frenk kafalı ve içkici Batıcıların zaferi sahiplendiklerini ileri sürerler. Dikkat çekici olan ilk dönem Kemalist bir ideolojiye sahip Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında savaş kazanıldıktan sonra Millî Mücadele'yi gerçekten yürütenlerin yerine softaların zaferi sahiplendiklerini dile getirmesidir. Bu şekilde karşıt ideolojiler, zaferleri karşı ideolojinin sahiplendiğini öne sürerler.

Gösterilmeye çalışıldığı gibi yazarların, Millî Mücadele'ye bakışlarında, çoğunlukla ideolojilerinin gerektirdiği düşünceden uzaklaştıkları görülür. Örneğin bu bölümde incelenen konulara bakış tarzlarında yazarların, farklı ideolojilere sahip

olmalarına rağmen, çoğunlukla benzer bir anlayış geliştirmeleri dikkat çekicidir. Özellikle ilk ve son dönem Kemalist yazarlar, popüler yazarlar ve Marksist yazarlar arasında olaylara ve kişilere bakışta büyük oranda bir benzerlikten bahsetmek olanaklıdır. Hatta Marksizmde ön plana alınması gereken halkın, Millî Mücadele'yi konu edinen Marksist romancılar tarafından, ilk ve son dönem Kemalist romancılarda olduğu gibi, pasif ve edilgen olarak konumlandırıldığı söylenebilir. Marksist romancılar, yine Padişah'a ve Mustafa Kemal Paşa'ya bakışta da, ilk ve son dönem Kemalist romancılarla paralellik gösterirler. Romanları incelenen Kemal Tahir ve Erol Toy gibi yazarların, yazdıkları diğer kitaplarda, tarihi Marksist bir bilinçle dönüştürdükleri ve yeniden bir tarih icat ettikleri düşünüldüğünde, Millî Mücadele'ye bakışlarında genel eğilimlerine göre bir farklılığın olduğu öne sürülebilir. Örneğin Kemal Tahir, *Devlet Ana* adlı romanında, Yunus Emre'nin eşitlikçi bir bölüşümü salık veren Baba İlyas'ın takipçisi olduğunu ifade eder. Baba İlyas, Marksistlerin sloganını çağrıştıracak şekilde şunları söyler: "Karılardan gerisini bölüşmeli âdemoğlu" (Tahir, 1971: 258). Erol Toy ise *Azap Ortakları* adlı eserinde, Şeyh Bedrettin'i Marksist literatürdeki alt yapı ve üst yapı kavramlarının içerdiği anlama göre konuşturur: "Toplum, eğer ekonomik kaynaklarını topraktan sağlıyorsa, toprağa ve gökyüzüne bağımlı kalıyor. O zaman, Tanrısı da toprak ve gökyüzünde oluşuyor… Yok, ticarete bağımlı ise, buna bir de deniz ekleniyor. Ve denizdeki çeşitli etkenler tanrılaştırılıyor… Homeros, sitelerin ticarete yeni başladıkları zamanların peygamberi…" (Toy, 2008: 112). Görüldüğü gibi Toy, Şeyh Bedrettin'i ekonomik ilişkilerin üst yapı kurumu olan dinî algılayışı belirlediği düşüncesine sahip bir Marksist gibi konuşturur. Bu noktada, söz konusu Marksist yazarların, genel olarak tarihe bakışlarında kendi ideolojileri doğrultusunda bir

gelenek icat etme özelliklerine karşılık, Millî Mücadele'de neden benzer bir uygulamaya başvurmadıkları sorulabilir. İlk ve son dönem Kemalist, popüler ve Marksist yazarlar arasında var olan ortak yaklaşım tarzının, Millî Mücadele'ye karşı oluşun Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilkelerine karşı gelme anlamına geldiğine yönelik anlayışından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte ileri sürülebilicek başka bir neden ise, Mustafa Kemal Paşa'nın *Nutuk*'la birlikte ortaya koyduğu tarihsel çerçevenin bu yazarlarca da benimsenmesi ya da bu anlayışa karşı çıkamamalarıdır. İlk ve son dönem Kemalist ve popüler yazarlar gibi, Marksist yazarlar da, devletle uzlaşım içine girerek Millî Mücadele'yi Mustafa Kemal Paşa'nın *Nutuk*'ta belirlediği ve tarih yazarlarınca da doğrulanan tarihsel çerçeveye göre anlatırlar. Bu anlamda romanların çoğunda Mustafa Kemal Paşa'nın ordu-millet kavramı, milletin eğitilmesi gerektiği düşüncesi, vatan aşkının toplum aşkından daha önemli olması gerektiği inancı, İngilizlerin esas düşman olduğuna ilişkin fikri, Millî Mücadele'nin gelişim seyri ve kişilerin karaktariyle ilgili açıklamaları tekrarlanır. Bu noktada sözü edilen özelliği nedeniyle *Nutuk*, Edward Said'in "mutlak metin" kavramıyla yorumlanabilir. Said, "mutlak metin" kavramıyla bir metnin, yazılan diğer metinler üzerindeki etkisiyle sonraki metinlerin, mutlak olarak vasıflandırılan metnin tekrarından ve geliştirilmesinden ibaret bir hâle gelmesini kasteder (Said, 2008: 93). Said'in mutlak metin kavramıyla benzer bir şekilde, Millî Mücadele konusunda yazılan romanların da, *Nutuk*'un içeriğini tekrarından ve geliştirilmesinden ibaret olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, *Nutuk*'un, inceleme konusu metinler üzerindeki etkisi, onun mutluk metin olma özelliği ile ilişkilendirilebilir. İşgal altındaki Osmanlı Devleti'ni kurtarmaya yönelik Millî Mücadele bilincinin lideri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal

Paşa'nın yazdığı *Nutuk*, yazılan tarih kitapları kadar Millî Mücadele konulu romanların içeriği konusunda da belirleyici bir niteliğe sahiptir.

Öte yandan Tarık Buğra, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Sevinç Çokum gibi milliyetçi-mufazakâr yazarların genel olarak ilk ve son dönem Kemalist, popüler ve Marksist yazarlarca benimsenen Millî Mücadele algısını sürdürmekle birlikte, Padişah'a olumsuz bakmamaları ve halkı özne olarak konumlandırmalarıyla bu ideolojik yönelimlerden ayrılırlar. Bu anlamda milliyetçi-mufazakâr yazarların, Mustafa Kemal Paşa'yı övmekle birlikte Padişah'ı onun kadar olumlu göstermeseler de, olumsuzlamadıklarını da görürüz. Aynı şekilde, komuta kademesini ve aydınları özne olarak vasıflandırdıkları gibi, halka da etken, bir başka ifadeyle özne olma özelliğini atfederler. Bu şekilde, milliyetçi-muhafazakâr yazarların, ilk ve son dönem Kemalist, popüler ve Marksist yazarların Millî Mücadele konusundaki söylemine karşı olmadıkları, ancak bazı konularda bu söylemin dışına çıktıkları söylenebilir. Bununla birlikte İslamcı yazarların, öteki ideolojik söylemlerden çok farklı bir tutum geliştirdikleri gözlemlenir. Mustafa Kemal Paşa, Padişah ve komuta kademesine bakışta, öteki ideolojilerin düşüncelerinin tamamiyle karşısında dururlar. İslamcı yazarlar için Mustafa Kemal Paşa olumsuz, Padişah ise olumlu bir figürdür. Ayrıca yine İslamcı yazarlara göre, komuta kademesi ve aydınların Millî Mücadele'yi sahiplenmelerine karşılık, bu savaşın esas galibi halktır. İslamcı yazarların farklı bir Millî Mücadele algısı geliştirmelerinde, var olan rejime karşı oluşları da etkili olmuştur.

İncelenen Millî Mücadele konulu romanlarda temel olarak iki yönelim gözlemlenmektedir. Birinci yönelimde ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler ve büyük çoğunlukla muhafazakâr-milliyetçi yazarların tarihsel olarak ortak bir tavır

takınmaları dikkat çekicidir. Romanlarda yazarların, tarihî bilgiler vereceklerini söylenmelerine karşılık, daha önceki romanlarla hemen hemen aynı tarihsel olayları gündeme getirmelerinin nasıl yorumlanacağı düşünülebilir. Bir başka deyişle, romanların aynı içeriği tekrar üretmelerinin anlamının ne olduğu sorulabilir. Örneğin birçok romanda İzmir'in işgali, Yunanlıların zulmü, Fransız komutanların İstanbul'a nasıl girdiği, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçişi, iç ayaklanmalar, Padişah, Damat Ferit ve İstanbul Hükûmeti'nin işgalcilerle birlikte hareket etmesi, düzenli orduya geçiş vb. olaylar romancılar tarafından sıklıkla aynı şekilde konu edinilir. Bahsedin durum, Jan Assmann'ın kültürel bellek kavramı ile açıklanabilir. Assmann, *Kültürel Bellek* adlı kitabında "bir gerçeğin bir grubun belleğinde yer etmesi için gerçek belli bir kişi, yer ya da olay biçiminde yaşanması gerekir" (Assmann, 2001: 41-2) der. Bu şekilde, yazarlar veya kişiler unutulduğu düşünülen tarihsel geçmişi canlandırmak için kültürel belleğe başvurarak tarihî mekân ve kişiler aracılığıyla söz konusu geçmişi hatırlayarak yeniden ürettiklerini belirtir. Bu çerçevede hatırlama mekânları ve hatırlama figürleri kullanılarak unutulan geçmiş kültürel bellekte tekrar canlandırılır. İncelenen romanlarda mekân olarak Anadolu'nun öne çıkarılması, aşkınlaştırılması, hatırlama mekânı olarak onun seçildiğini düşündürür. Hatırlama figürleri ise Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir, Hasan Tahsin ve Ali Fuat Cebesoy gibi tarihsel kişilerdir. Geçmiş sözü edilen hatırlama figürleri aracılığıyla romanın yazıldığı tarihteki ve gelecekteki gençliğe hatırlatılmaya çalışılır ve gençliğin ne kadar zor şartlar altından geçilerek bugünlere ulaşıldığı yönünde bir düşünce geliştirmeleri sağlanmaya çalışılır. İslamcı yazarların farklı Millî Mücadele algısı ise ikinci düzlemi oluşturur. Bahsedilen düzlemde, İslamcı yazarların Millî Mücadele'ye yönelik farklı algıları, Eric Hobsbawm ve Terence Ranger'ın

"geleneğin icadı" kavramlarıyla açıklanabilir. Hobsbawm ve Ranger, üç nedenden dolayı insanların bir gelenek icat ettiklerini vurgularlar:

a) toplumsal birlik-beraberliği ya da gerçek veya yapay cemaatlere grup aidiyetini oluşturan veya sembolize eden gelenekler, b) kurumları, statü ya da otorite ilişkilerini oluşturan gelenekler, c) ana amacı toplumsallaşma, inançların, değer yargılarının ve davranış temayüllerinin aşılıp aklandırılması olan gelenekler (Hobsbawm ve Ranger, 2006: 12). Ayrıca Hobsbawm ve Ranger, geleneklerin bir ihtiyaç dâhilinde gerçekleştiğini vurgularlar. İslamcı yazarlar, cemaatlerinde grup aidiyetini oluşturmak için Millî Mücadele gibi Türk tarihinde önemli bir yer edinmiş savaşı, Müslüman kimliğe sahip insanların kazandığını vurgularlar. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda temel teşkil eden Millî Mücadele Savaşı'nın gerçek sahibinin Müslüman kimlikteki insanlar olduğunu öne sürer ve bu durumda yaşanan ülkenin gerçek sahibi olduklarını kanıtlamaya çalışırlar. İslamcı yazarların söz konusu çerçevede resmî tarih söyleminin dışında farklı bir tarihsel algılayış geliştirmeleri ve tarihsel olarak gelenek icat etmeleri dikkat çekicidir. Bu şekilde dindar insanların Millî Mücadele Savaşı'nın gerçek sahibi olmasına karşılık Frenk kafalı insanların bu savaşı sahiplendiklerini, gerçek fedakâr insanların köşeye itildiklerini dile getirirler. Millî Mücadele Savaşı'nı yürüten dindar insanlar ayrıca bu ülkenin de gerçek sahibidirler. Nitekim Hüseyin Karatay'ın romanının adının *Çalınan Savaş* olması dikkat çekicidir. Bu anlamda, İslamcı yazarların Hobsbawm ve Ranger'ın belirledikleri ilk kategoride bir gelenek icat etme girişiminde bulundukları söylenebilir. İslamcı yazarlar, yerleşik olan Millî Mücadele algısını değiştirerek Millî Mücadele'nin ve dolayısıyla Türkiye'nin gerçek sahibi olduklarını kanıtlamaya uğraşırlar.

Temel konulardaki sözü edilen farklılıklara karşılık, İslamcı romancılarla ilk ve son dönem Kemalist, popüler ve Marksist yazarlar arasında birtakım benzerliklerin olması dikkat çekicidir. Örneğin anlatıcıların her ne kadar gerçeklik anlayışları farklı olsa da, bütün yazarlar gerçek olayları yansıttıklarını ileri sürerler, aile alegorisini kullanırlar, ordunun temel nitelikleri konusunda hemfikirdirler ve romanın sonunda da epik bir üslupla kazanılan zaferi anlatmazlar.

SONUÇ

Tez kapsamında incelenen romanlar arasında, kitaplar her ne kadar farklı ideolojilerdeki yazarlar tarafından kaleme alınmış olsa da, birçok ortak özellikler gözlenmiştir. Bahsedilen ortak özellikler şöyle sıralanabilir.

İnceleme konusu romanların hemen hepsi tarihî gerçekleri anlattıklarını öne sürerek gerçeklik iddiasında bulunurlar. Söz konusu tutumun ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler, milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı romanlarda bulunması dikkat çekicidir. Tarihî gerçekliğin içeriği konusunda ise özellikle İslamcı yazarlar farklı bir tutum içerisine girerler. Ele alınan romanların yazarları, anlattıkları olayların doğruluğunu okura kanıtlamak için tarihî belgelerden, telgraflardan ve akademik çalışmalardan sık sık yararlanırlar. Bu şekilde okuru, tarihî gerçekleri anlattıkları yönünde ikna etmeyi amaçlarlar. Ayrıca anlatıcılar, çoğunlukla, olay örgüsünün dışına çıkarak okuru herhangi bir konuda eğitmek için ona ayrıntılı bilgi vermeye çalışarak bir görev yüklenirler.

Öte yandan tartışılan romanların büyük bir bölümünün olumsuz bir şekilde başlaması dikkat çekicidir. Romanların olumsuz bir içerikle başlamasıyla merkezî kişi arayış yolculuğu kalıbı ile uyumlu olarak bulunduğu mekândan ayrılır ve kaybettiği unsuru geri kazanmaya çalışır. Bir başka ifadeyle merkezî kişi, kaybettiği sevgilisine kavuşmak ve vatanı geri almak için yaşadığı topraktan ayrılır. Özellikle İstanbul'da yaşayan merkezî kişiler bu bağlamda Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılırlar. İncelenen romanlarda arayış yolculuğu kalıbının isteme, ayrılış ve mücadele düzlemlerine rastlanır. Ancak her ne kadar Millî Mücadele

olumlu sonuçlansa da, merkezî kişilerin istediklerini elde edemedikleri ve yaşadıkları yerlere dönemedikleri görülür. Bilhassa İstanbul'da yaşayan merkezî kişilerin İstanbul'a dönmemelerinin nedeni, İstanbul'un yerine genelde Anadolu, özelde ise Ankara'nın esas vatan olarak konumlandırılması şeklinde açıklanabilir.

Farklı ideolojilerdeki yazarlarda görülen bir diğer benzerlik, Fredric Jameson'ın "ulusal alegori" kavramlaştırmasıyla somutluk kazanır. Buna göre yazarlar, somut sevgiliyi vatanla ve dolayısıyla somut sevgiliye duyulan aşkı vatan aşkıyla özdeşleştirirler.

Romanlarda aşk konusunda gözlemlenen bir diğer benzerlik, geleneksel tasavvufi söylemin içerisinden yapılan değişikliktir. Buna göre birçok yazar, Allah aşkının yerine vatan aşkını ikame eder. Bir başka ifadeyle sevgili olarak kadının, vatan aşkına geçişte aracı bir konum üstlenmesi, Leylâ ile Mecnun ve Ferhad ile Şirin gibi mesnevileri hatırlatır. Nasıl ki mutasavvıf bir kişinin, somut ve geçici olan bu dünyaya ait sevgiliden, soyut ve ideal olan ebedi sevgiliye geçmesi gerekirse, benzer bir şekilde ele alınan Millî Mücadele konulu romanlarda da merkezî kişi, somut ve geçici olan sevgiliye duyulan aşktan, ideal ve kalıcı olan vatan aşkına geçer. Bu şekilde Allah aşkının yerine vatan aşkı ikame edilir.

Sevgilinin tecessümü olan vatan farklı ideolojilerdeki yazarlar tarafından tüm kişisel isteklerin ötesinde, bütün kişisel isteklerden önemli olarak konumlandırılırlar. Vatanın kutsal olma durumu ise, Marksist ideolojiyi benimseyenler de dâhil olmak üzere, yazarlarca "Vatan sevgisi imandandır" hadisine atfen meşrulaştırılır.

İncelenen yazarlar arasında vatan konusunda ortaya çıkan bir diğer paralellik, vatanın Osmanlı'nın payitahtı olan İstanbul'un yerine Anadolu olarak

konumlandırılmasıdır. İslamcı yazarların da söz konusu çerçevede İstanbul'u olumsuzlamaları önemlidir.

Bununla birlikte Osmanlı şiirinde sevgili olarak gösterilen Padişah'ın romanlarda çoğunlukla olumsuzlanması ve onun yerine yine vatanın sevgili olarak betimlenmesi dikkat çekicidir.

Aynı şekilde anne ile vatan arasında kurulan özdeşliğin farklı ideolojiye sahip yazarlarca uygulandığını görürüz. Böylelikle vatan, anneye atfedilen manevi özelliklerle donatılır ve düşman işgali karşısında vatanın bağlılık duyulan, korunmaya muhtaç niteliği ön plana çıkarılır. Öte yandan bahsedilen alegori çerçevesinde baba ise Padişah'la özdeş konuma getirilir. Ancak baba da Padişah da, romanlarda otoritesi eksik bir şekilde vasıflandırılır. Bununla birlikte milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı romancılar dışında Padişah ve onunla özdeş konumda olan baba işgalcilerle işbirliği içinde anlatılır. Babanın anneyi ve Padişah'ın vatanı koruyamaması, merkezî kişi olan oğlun eksik olan otorite ihtiyacını gidermesine neden olur. Oğul ise, simgesel olarak halka (evlad-ı vatanın) gönderimde bulunur. Bir başka ifadeyle babanın ölümünde anneyi ve sevdiği kızı korumakla yükümlü evin oğlu, yani merkezî kişi, toplumsal düzeyde Padişah'ın otorite eksikliğinde vatanı koruması gereken vatan evladı kişilere denk gelir.

Millî Mücadele konulu romanları kaleme alan yazarların romandaki sakat kişileri Osmanlı toplumunun simgesi olarak kullandıkları gözlenmiştir. Bahsedilen durum, Osmanlı Devleti'nin eski huzurlu ve mutlu günlerinden (yekpare geçmiş), toprakları işgal edilmiş bir hâlde bulunduğu yarı özerk duruma gönderimde bulunulur.

Diğer taraftan incelenen romanlarda görülen bir diğer ortak yön ise, anlatıcıların hemen hepsinin bireyselliğin toplumsallığın içinde eritilmesi gerektiğine ilişkin görüşler ileri sürmeleridir. Bu şekilde geleneksel tasavvufi söylemde kişinin bireysel isteklerini yok ederek Allah'ta vahdete ulaşma düşüncesi, söz konusu romanlarda kişisel arzuların toplum için yok edilmesi düşüncesine dönüşür.

İncelenen bütün farklı ideolojilerdeki yazarlar, Türk ordusunun kıt imkânlarına özellikle vurgu yaparlar; buna karşılık düşman askerinin savaş olanaklarının çok zengin olduğunu dile getirirler.

Benzer bir şekilde, bütün farklı ideolojilerdeki yazarlar, halkın kahramanlığına, fedakârlığına ve özverisine bilhassa vurgu yaparlar. Bu şekilde yazarlarda halka ait genel olarak iki farklı algıdan bahsetmek mümkündür. Savaş öncesi, cahil, bitkin, fakir ve yönlendirilmeye açık olarak vasıflandırılan halk, savaş zamanında, kahraman, fedakâr ve özverili bir hâle gelir.

Tartışma konusu romanların hemen hepsinde ordu-millet kavramına atıfta bulunulması ve Türk halkının yediden yetmişe düşmana karşı mücadele ettiğinin vurgulanması dikkat çekicidir. Bahsedilen durumun ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı romancılarda tekrar edilmesi önemlidir. Bu şekilde kazanılan zafer bütün Türk halkına atfedilir.

Millî Mücadele'nin yürütüldüğü esas düşmanın kim olduğu konusunda da romancıların genel olarak mutabakat hâlinde oldukları söylenebilir. Farklı ideolojik yönelimlere sahip yazarlar, savaşın aslında Yunanlılarla değil, İngilizlerle yapıldığını ifade ederler. Bu bağlamda esas düşman, Yunanlılardan çok İngilizler olarak belirginleşir.

Yorumlanan romanların anlatıcıları, okurları Millî Mücadele'nin doğruluğu yönünde ikna etmek için özellikle hâl değişimi kalıbına başvururlar.

Millî Mücadele'yi konu edinen romanlar konusunda bir diğer dikkat çekici nokta, romanların çoğunlukla olumsuz bir sonla bitmesidir. Millî Mücadele olumlu sonuçlanmasına karşılık, romanın sonunda ya merkezî kişi ya da merkezî kişinin sevdiği insan ölür. Bunların yanı sıra anlatıcılar, Millî Mücadele Savaşı kazanılmasına karşılık gerçek savaşın bundan sonra başladığını ifade ederler.

İncelenen romanlarda söz konusu benzer niteliklerin yanı sıra yazarların ideolojisine göre farklılaşan noktalar da göze çarpmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak farklı ideolojik yönelimlere sahip yazarların Millî Mücadele'nin çıkışıyla ilgili ortaya koydukları yaklaşım tarzları örnek gösterilebilir.

Tartışılan romanlarda Millî Mücadele'nin başlama nedeni genel olarak, işgalci devletlerin Türklere ait toprakları işgal ederek zulmetmeleri, kadınların ırzına geçmeleri, evlerini barklarını yakmalarıyla nefsi müdafaa içine girilmesi şeklinde gösterilir. Öte yandan son dönem Kemalist ve Marksist yazarlar ise romanlarında Millî Mücadele'nin çıkışında, özellikle Batı emperyalizmi ve sömürgeci faaliyetlerinin etkisini ön plana çıkarırlar. Milliyetçi-muhafazakâr içerikteki romanlarda ise manevi etkenler öne çıkarılır. İslamcı romancılar, Millî Mücadele'nin ortaya çıkmasında cihat düşüncesinin temel itici güç olduğunu ileri sürerler.

Millî Mücadele'nin liderinin kim olduğu konusu romanlarda yazarların ideolojisine göre değişen en belirgin ögelerdendir. Sözü edilen çerçevede iki temel yönelim gözlemlenmektedir. İlk ve başat yönelim, Mustafa Kemal Paşa'yı çoğunlukla idealize ederek tarihsel gerçeklikle uyumlu olarak Millî Mücadele'nin lideri olarak konumlandırılması ile belirginleşir. Bahsedilen yönelim, ilk ve son

dönem Kemalist, popüler, Marksist ve milliyetçi-muhafazakâr yazarlar tarafından benimsenmektedir. İfade edilen ideolojilere sahip yazarlar Mustafa Kemal Paşa komutasında yönetici kesimi Millî Mücadele'nin lideri olarak konumlandırırlar. Ancak ikinci yönelimi oluşturan İslamcı yazarlar, Mustafa Kemal Paşa ve yönetici kesimi göz ardı ederek Millî Mücadele Savaşı'nı Müslüman kimliği ön planda olan kişilerin yönettiğini dile getirirler.

Millî Mücadele'nin liderinin kim olduğu sorusu, aynı zamanda, halka bakış konusunda da büyük oranda belirleyici olmuştur. İlk ve son dönem Kemalist, Marksist ve popüler romancılar, halkı cahil, sefalet içinde ve yönlendirilmeye açık bir nesne olarak görürler. Buna karşılık onlara göre etkin bir niteliğe sahip olan yönetici kesim, edilgen olan halkı Millî Mücadele konusunda yönlendirir. Ancak İslamcı romancıların, Batıcı olarak vasıflandırdıkları Mustafa Kemal Paşa ve yönetici kesimin yerine halkı özne olarak algıladıkları ve onların savaşın esas yürütücüsü gösterdikleri öne sürülebilir.

Esas düşmanın kim olduğu konusunda farklı ideolojik yönelimlere sahip yazarlar ortak bir tavır almalarına karşılık, düşmanla işbirliği yapanların kimlerden oluştuğu konusunda farklı bir tutum geliştirirler. Milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı romancıların eserleri dışında Padişah, romanlarda işgalcilerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle suçlanır. İstanbul Hükûmeti ise bütün romanlarda olumsuz olarak betimlenir. Bununla birlikte ilk ve son dönem Kemalist ve Marksist romancılar, dini kendi çıkarları için kullanan din adamı ve şeyhlere eleştiriler getirirler. Öte yandan İslamcı romancıların ise Batıcı kişileri düşmanla işbirliği içinde gösterdikleri öne sürülebilir. İncelenen romanlarda ağa figürü ve kozmopolit kişilerin de işgalci güçlerle birlikte hareket ettiği sık sık vurgulanır.

Tez kapsamında değerlendirilen bütün romanlarda manda taraftarları eleştirilmesine karşılık, manda taraftarlarının kim olduğu konusu romancının ideolojisine göre değişken bir nitelik göstermektedir. Örneğin Kemalist romancılar Padişah ve çevresindekileri manda taraftarı olarak konumlandırırken, İslamcı romancılar ise Batılılaşma yanlısı kişileri manda taraftarı olarak vasıflandırırlar.

İncelenen ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler ve genel olarak milliyetçi-muhafazakâr yazarların Millî Mücadele konusunda çok büyük bir oranda benzer bir bakış açısına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Söz konusu bakış açısı ise özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın *Nutuk* adlı kitabıyla büyük oranda benzerlik gösterir. Bu nedenle *Nutuk*, Edward Said'in kavramsallaştırmasıyla mutlak metin olarak yorumlanmıştır.

Ayrıca tezde değerlendirilen romanlarda iki temel yönelim gözlemlenmektedir. İlk yönelimde ilk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler ve milliyetçi-muhafazakâr yazarların neden aynı içerikte metinler kaleme aldığı sorusu Jan Assmann'ın "kültürel bellek" kavramı ile açıklanmıştır. Buna göre sözü edilen ideolojik yönelime sahip yazarlar Millî Mücadele Savaşı'nı çağdaşları olan gençlere hatırlatıp onların yaşanılan zamana nasıl gelindiğine ve var olan olumsuzluklara dair bir bilinç geliştirmelerini sağlamaya çalışırlar. Bu şekilde birbirini sıklıkla tekrar eden metinler üretilir.

İkinci yönelimde ise, İslamcı yazarlar var olan Millî Mücadele algısını değiştirerek bu savaşı kendilerinin yürüttüklerini, ancak Frenk kafalı insanların söz konusu galibiyeti sahiplendiklerini kanıtlamaya çalışırlar. Bu durum ise Eric Hobsbawm ve Terence Ranger'ın "geleneğin icadı" kavramıyla yorumlanmıştır.

KAYNAKÇA

DOĞRUDAN YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adıvar, Halide Edip, (2004), **Ateşten Gömlek**, İstanbul: Özgür Yayınları.

Adıvar, Halide Edip, (2006), **Vurun Kahpeye**, İstanbul: Özgür Yayınları.

Apaydın, Talip, (1974), **Toz Duman İçinde**, İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Arıt, Fikret, (1961), **Hep Bu Topraklar İçin**, İstanbul.

Buğra, Tarık, (2006), **Küçük Ağa**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Benice, Ethem İzzet, (1964), **Adsız Şehit**, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Çokum, Sevinç, (2007), **Ağustos Başağı**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İlhan, Attilâ, (2002), **Allahın Süngüleri: "Reis Paşa"**, İstanbul: İş Kültür Yayınları.

Dinamo, Hasan İzzettin, (1988), **Anadolu'da Bir Yunan Askeri**, İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları.

Dinamo, Hasan İzzettin, (2010), **Kutsal İsyan**, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Güntekin, Reşat Nuri, (1981), **Yeşil Gece**, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, (2001), **Yaban**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, (2006), **Sodome ve Gomore**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Karatay, Hüseyin, (1990), **Çalınan Savaş**, İstanbul: Timaş Yayınları.

Kavaklı, Ali Erkan (2006), **Gülü Koklayamadım**, İstanbul: Nesil Yayınları.

Kocagöz, Samim, (1963), **Doludizgin**, İstanbul: Ataç Kitabevi.

Morkaya, Burhan Cahit, (1931), **İzmir'in Romanı**, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.

Ohri, İskender, (1971), **Aşktan da Yüce**, İstanbul: Baha Matbaası.

Özakman, Turgut, (2005), **Şu Çılgın Türkler**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdeş, Oğuz, (1976), **Dağ Başını Duman Almış**, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Sanay, Recai, (2005), **Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadelede**, İstanbul: Geçit Kitabevi.

Selçuk, İlhan, (1979), **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tahir, Kemal, (2005), **Yorgun Savaşçı**, İstanbul: İthaki Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2005), **Sahnenin Dışındakiler**, Dergâh Yayınları.

Topuz, Hıfzı, (2002), **Millî Mücadele'de Çamlıca'nın Üç Gülü**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Toy, Erol, (1968), **Topak Acıkınca**, İstanbul: Ararat Yayınevi.

DOLAYLI OLARAK YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akşin, Sina, (1983), **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul: Cem Yayınları.

Akyüz, Yahya, (1988), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, 1919-1922**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Altınay, Ayşe Gül (ed.)., (2000), **Vatan, Millet, Kadınlar**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Andrews, Walter G., (2003), **Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslan, Nihayet, (2007), **Türk Romanının Oluşumu (Dış Gerçeklik Açısından Bir İnceleme)**, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Assmann, Jan, (2001), **Kültürel Bellek**. Çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Buğra, Tarık, 1976, "Kurtuluş Savaşı: Niçin ve Nasıl?", **Türk Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı**, S. 298, s. 113-116.

Enginün, İnci, (1978), **Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Enginün, İnci, (2001), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul: Dergah Yayınları.

Ergil, Doğu, (1981), **Millî Mücadelenin Sosyal Tarihi**, Ankara: Turhan Kitabevi.

Armaoğlu, F., (1983), **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980**, Ankara: İş Bankası Yayınları.

Arıburnu, Kemal, (1997), **Sivas Kongresi, Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Armaoğlu Fahir, (1993), "Çanakkale Muharebelerinin Rusya Üzerindeki Etkisi", **Çanakkale Muharebeleri Sebep ve Sonuçları Uluslar arası Sempozyumu, Çanakkale, 14-17 Mart, 1990**, Ankara: TTK Yayını.

Atatürk, Mustafa Kemal, (1989), **Nutuk 1919-1927**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Aybars, Ergün, (1984), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Aydemir, Şevket Süreyya, (1977), **Tek Adam**, İstanbul Remzi Kitabevi.

Balaban, Mürşit (ed.)., (2003), **Türk Romanında Kurtuluş Savaşı**, İstanbul: İş Kültür Yayınları.

Bıyıkoğlu, Tevfik, (1955), **Trakya'da Milli Mücadele**, Ankara: Türk Tarih

Kurumu.

Belen, Fahri, (1964), **Birinci Cihan Harbi'nde Türk Harbi**, Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları.

Belen, Fahri, (1983), **Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Bilal, N., (1992), **İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Çağlayan, K. Tuncer, 1999, "Büyük Ermenistan Projesi ve İngiltere", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 15, S 2.

Çetin, Nurullah, (2008), **Milletleşme Sürecimizde Yahya Kemal Aydınlanması**, Ankara: Öncü Kitap.

Çetin, Nurullah, (2009), **Roman Çözümleme Yöntemi**, Ankara: Öncü Kitap.

Ertop, Konur, (2003), "Kalpaklılar – Doludizgin", M. Balabanlılar (ed.) içinde s. 247-257.

Gökbilgin, Tayip, (1965), **Millî Mücadele Başlarken**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.

Gümüş, Semih, (2003), "Sahnenin Dışındakiler", M. Balabanlılar (ed.) içinde s. 377-389.

İleri, Selim, 1976, "'Yaban' Üzerine", **Türk Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı**, S. 298, s. 50-56.

İsmet İnönü, (1998), **Hatıralar**, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı.

Jameson, Fredric, (2008), **Modernizm İdeolojisi**, Haz. Orhan Koçok, Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.

Kansu, Ceyhun Atuf, 1976, "Aliye Öğretmen, Ayşe Hemşire, Halide Onbaşı", **Türk**

Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı, S. 298, s. 41-48.

Kantarcıoğlu, Sevim, (2008), **Yakınçağ Tarihimizde Roman 1908-1960**, İstanbul: Paratigma Yayıncılık.

Karaca, Taha Niyazi, (2008), **Yozgat Ermeni Ayaklanmaları ve Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey Olayı**, Ankara: IQ Yayınları.

Kaplan, Ramazan, (1997), **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karal, Enver Ziya (1996), **Osmanlı Tarihi IX**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kasalak, Kadir, (1993), **Millî Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Kazım Karabekir, (1988), **İstiklal Harbimiz**, İstanbul: Merk Yayıncılık.

Kınross, Lord, (1990), **Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu**, Çev. Necdet Sander, İstanbul: Altın Kitaplar.

Kıymaz, Ahmet, (1991), **(1918-1928 Arası) Romanda Millî Mücadele**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kocagöz, Samim, 1976, "Niçin Kurtuluş Savaşı Romanı?", **Türk Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı**, S. 298, s. 109-112.

Köroğlu, Erol, (2011), "'Milli Hakikat' Üzerine Tezler: Attila İlhan'ın *Gâzi Paşa*'sında Tarihyazımı ile Tarihsel Roman Arasında Sınır İhlalleri", (ed.) içinde s. 207-253.

Kurdakul, Şükran, 1976, "Samim Kocagöz'ün Romanlarında Kurtuluş Savaşçıları", **Türk Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı**, S. 298,

s. 78-85.

Lukacs, George, (2003), **Roman Kuramı**, Çev. Cem Soydemir**,** İstanbul: Metis Yayınları.

Mardin, Şerif, (1964), **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908**, Ankara: İş Bankası Yayınları

Mardin, Şerif, (1998), **Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Moran, Berna, (1999), **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Naci, Fethi, (2003), "Yeşil Gece", M. Balabanlılar (ed.) içinde s. 146-154.

Najmabadi, Afsaneh, (2000), "Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak" A. Altınay (ed.) içinde s. 129-165.

Nâzım Himet (Ran), (2007), **Kuvâyi Milliye**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Önertoy, Olcay, (1983), **Reşat Nuri Güntekin**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

Özalp, Kâzım, (1983), **Millî Mücadele, 1919-1922**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özsoy, Osman, (2007), **Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı 1918-1923**, İstanbul: Timaş Yayınları.

Öztoprak, İzzet, (1981), **Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.

Okyar, Fethi, (1980), **Üç Devirde Bir Adam**, Haz. Cemal Kutay, İstanbul: Tercüman.

Özdemir, Emin, (2003), "Toz Duman İçinde – Vatan Dediler – Köylüler" M. Balabanlılar (ed.) içinde s. 389-442.

Parker, Andrew Et al. (1991), **Nationalisms and Sexualities**, New York: Routledge.

Parla, Jale, (1993), **Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Parla, Jale, (2011), "Alegoriden Mesel'e: Türk Romanlarında Anadolu'nun Kayıtları", Z. Uysal (ed.) içinde s. 317-337.

Parla, Taha, (2008), **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları / Atatürk'ün Nutku**, İstanbul: Deniz Yayınları.

Polatkan, Salih, (1981), **Askeri ve Siyasi Yönleriyle Mareşal Fevzi Çakmak**, Ankara: Önsöz Basım ve Yayıncılık.

Said, Edward, (2009), **Başlangıçlar. Niyet ve Yöntem**, İstanbul: Metis Yayınları.

Said Halim Paşa, (1991), **Buhranlarımız ve Son Eserleri**, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul.

Saigol, Rubina, (2010), "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", A. Altınay (ed.) içinde s. 227-259.

Sanders, Liman Von, (1999), **Türkiye'de Beş Yıl**, Çev. M. Şevki Yazman, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı.

Sander, O., (1998), **Siyasi Tarih**, Ankara: İmge Yayınları.

Selek, Sabahattin, (1968), **Anadolu İhtilali**, İstanbul: Burçak Yayınevi.

Sevinç, Canan, (2010), **Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Romanında Anadolu**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sonyel, Salâhi, R. (1981), **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sonyel, Salahi R., (1995), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I**, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Süslü, Azmi, 1991, "Çanakkale Savaşları ve Önemi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 7, S. 20.

Tahir, Kemal, (1971), **Devlet Ana**, Ankara: Bilgi Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1997), **19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Tansel, Selahattin, (1965), **Atatürk ve Kurtuluş Savaşı**, Ankara: Türkiye Vakıflar Bankası.

Tansel, Selahattin, (1978), **Mondros'tan Mudanya'ya**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tavakoli-Targhi, Mohamad, 2002, "From Patriotism to Matriotism: A Tropological Study of Iranian Nationalism, 1870-1909", **International Journal of Middle East Studies**¸C. 34, S. 2. s. 217-238.

Tevetoğlu, Fethi, (1988), **Millî Mücadele Döneminde Kuruluşlar**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Toy, Erol, (2008), **Azap Ortakları**, İstanbul: Yaz Yayınları.

Tunaya, Tarık Zafer, (1952), **Türkiye'de Siyasî Partiler, 1859-1952**, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Turan, Mustafa, (1999), **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Turan, Mustafa, (2006), **Millî Mücadelede Siyasi Çözüm Arayışları**, Ankara.

Türkeş, Ömer, (2003), "Genel Bir Bakış", M. Balabanlılar (ed.) içinde s. 11-24.

Türkeş, Ömer, (2003), "Yeni Bir Dönem, Yeni Bir Millî Mücadele", M. Balabanlılar (ed.) içinde s. 465-498.

Uçarol, R., (1995), **Siyasi Tarih 1789-1994**, İstanbul: Filiz Yayınları.

Uyguner, Muzaffer, 1976, "Küçük Ağa'nın İnsanları", **Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı**, S. 298, s. 85-93.

Uysal, Zeynep, (ed.)., (2011), **Edebiyatın Omzundaki Melek: Edebiyatın Tarihle İlişkisi**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ünal, Tahsin, (1977), **Türk Siyasî Tarihi 1700-1958**, Ankara: Emel Yayınları.

Üstel, Füsun, (2009), **"Makbul Vatandaş"ın Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yakar, Aytekin, (1973), **Türk Romanında Millî Mücadele**, Ankara: A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Yavuz, Hilmi, (2003), **Kara Güneş**, İstanbul: Can Yayınları.

Yavuz, Hilmi, (2005), **Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazıları**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

MİLLÎ MÜCADELE KONUSUNDA YAZILMIŞ ROMANLAR

Refik Halit Kara	**İstanbul'un İç Yüzü**	(1920)
Halide Edip Adıvar	**Ateşten Gömlek**	(1922)
Peyami Safa	**Sözde Kızlar**	(1923)
Peyami Safa	**Süngülerin Gölgesinde**	(1924)
Peyami Safa	**Mahşer**	(1924)
Müfide Ferit	**Pervaneler**	(1924)
Selahattin Enis	**Zaniyeler**	(1924)
Ercüment Ekrem Talu	**Kan ve İman**	(1925)
Mahmut Şevket Esendal	**Miras**	(1925)
Halide Edip Adıvar	**Vurun Kahpeye**	(1926)

Selahaddin Enis	**Cehennem Yolcuları**	(1926)
Aka Gündüz	**Dikmen Yıldızı**	(1927)
Y. Kadri Karaosmanoğlu	**Sodom ve Gomore**	(1928)
Aka Gündüz	**Bir Şoförün Gizli Defteri**	(1928)
Reşat Nuri Güntekin	**Yeşil Gece**	(1928)
Agah Sırrı Levend	**Acılar**	(1928)
Peyami Safa	**Bir Akşamdı**	(1928)
Aka Gündüz	**Tank Tango**	(1928)
Ethem İzzet Benice	**Aşk Güneşi**	(1928)
Agah Sırrı Levent	**Acılar**	(1928)
Aka Gündüz	**Yaldız**	(1930)
Mehmet Rauf	**Halâs**	(1930)
Burhan Cahit Morkaya	**Gazi Mustafa Kemal**	(1930)
Burhan Cahit Morkaya	**İzmir'in Romanı**	(1931)
Y. Kadri Karaosmanoğlu	**Yaban**	(1932)
İskender F. Sertelli	**Lawrens İstanbul'da**	(1932)
Burhan Cahit Morkaya	**Gazinin Dört Süvarisi**	(1932)
Güney Halim	**Gökmen**	(1932)
Ethem İzzet Benice	**On Yıl'ın Romanı**	(1933)
Burhan Cahit Morkaya	**Yüzbaşı Celal**	(1933)
Müfide Ferit Tek	**Affolunmayan Günah**	(1933)
Burhan Cahit Morkaya	**Cephe Gerisi**	(1934)
Burhan Cahit Morkaya	**Dünkülerin Romanı**	(1934)
Y. Kadri Karaosmanoğlu	**Ankara**	(1934)

Cevat Rıfat Atilhan	**Suzi Liberman**	(1935)
Abidin Daver	**Mülazimin Romanı**	(1936)
Sermer Muhtar Alus	**Harp Zenginin Gelini**	(1936)
Esat Mahmut Karakurt	**Allahaısmarladık**	(1936)
Mükerrem Kamil Su	**Dinmez Ağrı**	(1937)
Kamil Yazgıç	**Türk Yıldızı Emine**	(1937)
Mükerrem Kamil Su	**Dinmez Ağrı**	(1937)
Burhan Cahit Morkaya	**Nişanlılar**	(1937)
Kamil Yazgıç	**Türk Yıldızı Emine**	(1937)
Mithat Cemal Kuntay	**Üç İstanbul**	(1938)
Burhan Cahit Morkaya	**Harp Dönüşü**	(1938)
[Başar] Şükufe Nihal	**Yalnız Dönüyorum**	(1938)
Reşat Nuri Güntekin	**Eski Hastalık**	(1938)
Sıtkı Şükrü Pamirtkan	**Toprak Mahkumları**	(1938)
M.R. Yalkın	**Bulgar Sadık**	(1939)
Refik Halid Karay	**Çete**	(1939)
Peyami Safa	**Biz İnsanlar**	(1939)
R. Halit Karay	**Sürgün**	(1941)
Niyazi Ağırnaslı	**Elem Kaynağı**	(1941)
Murat Sertoğlu	**Çakırcalı Mehmet Efe**	(1941)
A.Naciye Kuralkan	**Yavuz Efe**	(1941)
Hilmi Ziya Ülken	**Posta Yolu**	(1942)
Mükerrem Kamil Su	**Ateşten Damla**	(1942)
Mahmut Attila	**Silah Arkadaşları**	(1942)

Nezihe Muhittin	**İzmir Çocuğu**	(1943)
Cevdet Kudret	**Sınıf Arkadaşları**	(1943)
Celal Akyürek	**Bir Adam ve Dört Devir**	(1943)
Z.Melek	**Aşk Hasreti**	(1943)
Halide Edip Adıvar	**Zeyno'nun Oğlu**	(1943)
Ziya Çalık	**Takma Ayak Hasan Çavuş**	(1944)
Behzad Sinopluoğlu	**Kan ve Sevgi**	(1945)
İhsan İpekçi Koza	**İstiklal Madalyası**	(1948)
Samim Kocagöz	**Bir Şehrin İki Kapısı**	(1948)
Orhan Kemal	**Baba Evi**	(1949)
Sami Hekimci	**Gülseren ve Milli Mücadele**	(1949)
Azmiye Hami Güven	**Hemşire Nimet**	(1951)
Murat Sertoğlu	**Mustafa Sagir**	(1953)
Orhan Hançerlioğlu	**Ekilmemiş Topraklar**	(1954)
General Hamdi Günay	**Deli Orman**	(1955)
Ahmet Esat Tomruk	**İngiliz Kemal Lavrense Karşı**	(1956)
Kemal Tahir	**Esir Şehrin İnsanları**	(1956)
İlhan Tarus	**Var Olmak**	(1957)
Reşat Enis	**Despot**	(1957)
Recai Sanay	**Türk Casusu İngiliz Kemal Yunan Zindanlarında**	(1958)
Recai Sanay	**Türk Casusu İngiliz Kemal İstiklal Harbinde**	(1958)
Oğuz Özdeş	**Vatan Borcu**	(1959)
Recai Sanay	**İngiliz Kemal Yakınşark Cumhuriyetçileri Arasında**	(1959)
Oğuz Özdeş	**Dağ Başını Duman Almış**	(1960)

Fikret Arıt	**Hep Bu Topraklar İçin**	(1961)
Fikret Arıt	**Küçük Fedailer**	(1962)
Kemal Tahir	**Esir Şehrin Mahpusu**	(1962)
İlhan Tarus	**Hükûmet Meydanı**	(1962)
Samim Kocagöz	**Kalpaklılar**	(1962)
Samim Kocagöz	**Doludizgin**	(1963)
Ziya Mısırlı	**İstiklal Madalyası**	(1963)
Tarık Buğra	**Küçük Ağa**	(1964)
Ethem İzzet Benice	**Adsız Şehit**	(1964)
Gıyas Yetkin	**Ateşten Ateşe: Milli Kurtuluş Savaşımızın Adsız Kahramanı Akça Efe**	(1969)
Kemal Tahir	**Yorgun Savaşçı**	(1965)
Haydar Berköz	**İkinci Ergenekon (Şehit ve Gazilerin, Kanlarıyla Yazdıkları Gerçek Ölüm Sahneleri)**	(1965)
Tarık Buğra	**Küçük Ağa Ankara'da**	(1966)
Murat Sertoğlu	**Büyük Türk Casusu Bulgar Sadık**	(1966)
Tarık Buğra	**Firavun İmam**	(1966)
Halide Nusret Zorlutuna	**Aşk ve Zafer**	(1966)
Nazım Hikmet (Ran)	**Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim**	(1967)
Hasan İzzet Dinamo	**Kutsal İsyan**	(1967)
İlhan Tarus	**Vatan Tutkusu**	(1967)
Osman Korkut Akol	**Kurtuluş Savaşında Bir Çocuk**	(1968)
Erol Toy	**Toprak Acıkınca**	(1968)
Hasan İzzet Dinamo	**Ateş Yılları**	(1968)
Münevver Ayyaşlı	**Pertev Bey'in Üç Kızı**	(1968)

Bekir Büyükarkın	**Bozkırda Sabah**	(1969)
Recai Sanay	**Türk Casusu İngiliz Kemal Millî Mücadele'de**	(1969)
Barbaros Baykara	**Kanayan Toprak**	(1971)
İskender Ohri	**Aşktan da Yüce**	(1971)
Rıfat Ilgaz	**Halime Kaptan**	(1972)
Hasan İzzet Dinamo	**Kutsal Barış**	(1972-1976)
Hasan İzzet Dinamo	**Öksüz Musa**	(1973)
İbrahim Ethem Aladağ	**Şahin Bey**	(1973)
Ahmet Hamdi Tanpınar	**Sahnenin Dışındakiler**	(1973)
Samim Kocagöz	**İzmir'in İçinde**	(1973)
Attilâ İlhan	**Sırtlan Payı**	(1974)
Talip Apaydın	**Toz Duman İçinde**	(1974)
Barbaros Baykara	**Nefret Köprüsü (Şirzı)**	(1974)
Zebercet Coşkun	**Haçin**	(1975)
İlhan Selçuk	**Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**	(1975)
Yavuz Bahadıroğlu	**Sel**	(1977)
Bekir Eliçin	**Onlar Savaşırken**	(1978)
İbrahim Atmaca	**Çekirgeler**	(1979)
Talip Apaydın	**Vatan Dediler**	(1981)
Attilâ İlhan	**Dersaadet'te Sabah Ezanları**	(1981)
Mustafa Yeşilova	**Karasu**	(1981)
Selahattin T. Daloğlu	**Ermeni Zulmü**	(1981)
Hasan İzzettin Dinamo	**Türk Kelebeği**	(1981)
Kemal Bilbaşar	**Bedoş**	(1983)

Ahmet Günbay Yıldız	**Figan**	(1984)
Ayla Kutlu	**Bir Göçmen Kuştu O**	(1985)
Raif Cılasun	**Onlar Olmasaydı**	(1986)
M. Necati Sepetçioğlu	**Çanakkale**	(1989)
Erkan Kavaklı	**Gülü Koklayamadım**	(1988)
Hasan İzzet Dinamo	**Anadolu'da bir Yunan Askeri**	(1988)
Sevinç Çokum	**Ağustos Başağı**	(1989)
Talip Apaydın	**Köylüler**	(1991)
Yılmaz Karakoyunlu	**Üç Aliler Divanı**	(1991)
Hüseyin Karatay	**Çalınan Savaş**	(1991)
Faik Baysal	**Ateşi Yakanlar**	(1991)
Nermin Bezmen	**Kurt Seyt ve Shura**	(1992)
Emine Işınsu	**Cumhuriyet Türküsü**	(1993)
Ahmet Yorulmaz	**Savaşın Çocukları, Girit'ten Sonra Ayvalık**	(1997)
Burhan Günel	**Acının Askerleri**	(1997)
Sabahattin Burhan	**Yörük Ali Efe**	(1998)
Sabahattin Burhan	**Çete Ayşe**	(1998)
Celal Hafifbilek	**Ankara 1920**	(1998)
Attilâ İlhan	**O Karanlıkta Biz**	(1998)
İffet Evin	**Yaşadığım Boğaziçi**	(1999)
Hasan Öztürk	**Mor Tecavüz**	(2000)
Ferzan Gürel	**İzmir'in İşgalinden Kurtuluşa**	(2000)
Zerrin Koç	**Islak Kentin İnsanları**	(2000)
Yılmaz Karakoyunlu	**Çiçekli Mumlar Sokağı**	(2000)

Süleyman Sağlam	**Dağı Dağa Kavuşturan**	(2000)
Yaşar Kemal	**Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**	(2000)
Hıfzı Topuz	**Gazi ve Fikriye**	(2001)
Beşir Ayvazoğlu	**Yahya Kemal, Bozgunda Fetih Rüyası**	(2001)
Buket Uzuner	**Gelibolu**	(2001)
Fahri Tuna	**Adapazarlı Bourget Gül Sancısı**	(2001)
Yaşar Kemal	**Tanyeri Horozları**	(2002)
Yaşar Kemal	**Karıncanın Su İçtiği**	(2002)
Erkan Karagöz	**Rus Kızı Vasilisa**	(2002)
Mustafa Yıldırım	**Ulus Dağına Düşen Ateş**	(2002)
Ayşenur Yazıcı	**Bedriye**	(2002)
Hıfzı Topuz	**Milli Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü**	(2002)
Attilâ İlhan	**Allah'ın Süngüleri: "Reis Paşa"**	(2002)
Turgut Özakman	**19 Mayıs 1999 Atatürk Yeniden Samsun'da**	(2002-2003)
Atilla Birkiye	**Bir Yıldız Kaydı**	(2002)
Mehmet Coral	**İzmir 13 Eylül 1922**	(2003)
İsmail Bilgin	**Çanakkale'ye Gidenler: Şu Boğaz Harbi**	(2003)
Kemal Anadol	**Büyük Ayrılık**	(2003)
Ali Arslan	**Ama Sevgi Kalmalı**	(2003)
Kemal Arkun	**Uzundereli İsmail**	(2003)
Şemseddin Ünlü	**İsmet Paşa'nın Ağır Topları**	(2003)
Emel İnci	**Yanya'da Bıraktım Kalbimi**	(2004)
Tülün Yalçın	**Osmanlı'da Bir İngiliz Gelin**	(2004)
Mehmet Culum	**Azab Ağa Bir Ege Hikayesi**	(2004)

Abdullah Ayata	**Anılarda Son Ermeni Bir Hasret Öyküsü**	(2004)
Can Eryümlü	**Kelimerhaba İzmir**	(2004)
Naşide Gökbudak	**Sıdıka Hanım**	(2005)
Naşide Gökbudak	**Asıl Adı Atiye**	(2005)
Turgut Özakman	**Şu Çılgın Türkler**	(2005)
Nihat Ziyalan	**Menekşeli Konak**	(2005)
Teoman Ergül	**İşgal**	(2005)
Nurten Arslan	***Küçük Anılarda Büyük Sırlar 3 Şeytan Üçgeni Mondros (1918-1919)***	(2005)
İbrahim Kiraz	**Cavurun Karısı Olmam**	(2005)
Hüsnü Arkan	**Uzun Bir Yolcuğun Bittiği Yer**	(2005)
Hakan Gezik	**Buz Yarası**	(2005)
Şeref Tipi	**Pışıbba 1860-1926**	(2005)
Attilâ İlhan	**Gazi Paşa**	(2006)
M.Talat Uzunyaylalı	**Efsane Kadın Nene Hatun**	(2006)
Mehmet Alperen	**Sütçü İmam:Kurtuluş Savaşının Onurlu İsyanı**	(2006)
Osman Necmi Gürmen	**Râna**	(2006)
Toksöz B. Karasu	**Yahudi Efendi**	(2006)
Ali Ezger Özyürek	**Muhacirler: Bitmeyen Göç**	(2007)
Ertuğrul Kapusuzoğlu	**Milattan Sonra Samsun**	(2007)
Adnan Özveri	**Kurtuluş Savaşında Çocuklar**	(2008)
Can Alpgüvenç	**İpsiz Recep**	(2009)
Kemal Öztürk	**Halide: Tutku, Hüzün, İsyan**	(2009)
Eyüphan Erkul	**Kara Yılan**	(2009)

ÖZET

Tezde, Cumhuriyet'in ilk ve son dönemlerinden çeşitli ideolojilerdeki yazarların romanları arasından örneklem yoluyla seçilen yirmi altı romanda Millî Mücadele'ye ilişkin olarak sergilenen yaklaşımlar incelenmiştir. Kemalist, Marksist, popüler, milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı ideolojilere sahip yazarların yapıtları arasında bir karşılaştırma yapmaya olanak tanıyacak biçimde bir seçme yapılmış ve bu ideolojik farklılıkların, Millî Mücadele ile ilgili görüş farklılıkları doğurup doğurmadığı sorusu sorulmuştur.

Seçilen romanların birbirinden çok farklı ideolojik arka planlara yaslanıyor olmalarına karşılık, Millî Mücadele'nin algılanışında birçok bakımdan benzerlikler sergiledikleri görülmüştür. Romanların tümünde Fredric Jameson'ın "ulusal alegori" kavramı bağlamında ortaya çıkan açık benzerlikler tespit edilmiştir.

İlk ve son dönem Kemalist, Marksist, popüler ve milliyetçi-muhafazakâr yazarlar arasında Millî Mücadele'ye bakışta görülen benzerliklerin aydınlatılmasında Edward Said'in "mutlak metin" kavramından yararlanılmıştır. Ayrıca söz konusu yazarların, Millî Mücadele konusunda birbirini yineleyen bakışları, Jan Assmann'ın "kültürel bellek" kavramının ışığında da anlam kazanmıştır. Buna göre, yazarlar, Millî Mücadele Savaşı'nı kültürel bellekte yeniden canlandırmaya ve romanların yazıldığı zamanda yaşayan okurlarda Millî Mücadele'ye yönelik bir kültürel bellek oluşturmaya çalışırlar.

Öte yandan, İslamcı romancıların Millî Mücadele konusuna yaklaşım tarzı bakımından diğer ideolojik yönelimlere sahip yazarlardan belirgin bir şekilde

farklılık gösterdikleri ortaya konmuş ve bu yazarların bahsedilen çabaları ise, Eric Hobsbawm ve Terence Ranger'ın "geleneğin icadı" kavramıyla ilişkilendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: aile alegorisi, Millî Mücadele Savaşı, ideoloji, mutlak metin, kültürel bellek, geleneğin icadı.

ABSTRACT

The focus of this thesis has been the analysis of 26 novels whose authors display an array of ideological stances, with a view to their approaches to the Turkish National Struggle. The selection has been made by sampling, in such a way to facilitate a meaningful comparison among the handling of the subject in the novels of authors, from the early and later periods of the Republic, and with Kemalist, Marxist, popular, nationalist-conservative and Islamist inclinations. The initial problematic has been to see whether these ideological differences are accompanied with an ensuing difference about the National Struggle. This study has shown that, authors with varying ideological backgrounds, display, in their novels, an obviously common perception of the issue of the National Struggle. This convergence in dealing with the said subject, albeit their divergences in other matters, is best explained by Fredric Jameson's idea of the "national allegory".

In the attempt to disentangle and critically evaluate the initially unexpected similarities of the selected novels in terms of their relations to the National Struggle, another set of theoretical tools have been found in Edward Said's concept of "the absolute text" and Jan Assmann's idea of "the cultural memory". Moreover, Jan Assmann's idea of "the cultural memory" has shed light on the fact that the authors share a joint effort to revive the National Struggle in cultural memory and to create a cultural memory in their audiences.

On the other hand, it was demonstrated that the Islamist authors had a significant divergence from ideologically oriented authors in their approach to the

National Struggle. The attempts of the Islamist authors are analyzed through the concept of “the invention of tradition”, elaborated by Eric Hobsbawm as well as Terence.

Keywords: family as allegory, National Struggle, ideology, absolute text, cultural memory, invention of tradition.